

БЕЛВА ПЛЕЙН ВЕТРОВЕ БЕЗ ПОСОКИ

Превод от английски: Пенка Стефанова, Милена Кацарска, 1994

chitanka.info

На моите деца и в памет на родителите ми.

*„Там, където има любов към човека, има и
любов към изкуството.“*

Ескулап

ПРОЛОГ

ДЕНЯТ НА ГНЕВА

На езерата Адирондак ледът пращеше и се пукаше. Зърнестият сняг най-сетне започваше да се топи и се стичаше в канавките край разкаляните пътища. Доктор Ийнък Фаръл извади часовника от джоба на жилетката си. Движеше се навреме. Вече бе стигнал фермата на Аткинсонови, а оттам до дома му оставаха само три мили по равното. Той дръпна завесите на двуколката, за да запази чудесната си лъскава чанта от плющящия дъжд. Беше от първокласен телешки бокс с месингови закопчалки — подарък от доктор Хю Мак Доналд, наставника му от Единбург, заедно с добре подвързаната „Анатомия“ на Грейс. Доктор Фаръл никога не излизаше без нея, макар вече да я знаеше почти наизуст. Никога не излизаше и без нещо за четене, защото в този час в края на деня, когато пътуваше към къщи, беше неговото може би единствено лично време. Той започна да рови из чантата за „Мрачна къща“. Ех, Дикенс бе умрял преди повече от тридесет години и сега, в тази първа година на новия век, творбата му беше толкова жива, сякаш я бе писал вчера!

В чантата цареше пълна бъркотия. Джийн винаги я затягаше, но това като че ли нямаше особен ефект. Опиум, слушалки, хапчета за подсилване — чудесни нещица, всяко от които ставаше за дузина болести, — но Дикенс не се виждаше никъде. Сигурно я беше оставил вкъщи. По дяволите, винаги забравяше по нещо! Ако не беше Джийн... Чудесно си пасваха с нея: тя — толкова практична и прецизна, а той... дали можеше да се каже, че прибавяше в семейството известна доза живост и хумор?

Ето в какъв ход течаха мислите му.

Сега наляво, а после по дървения мост, под който реката, само допреди седмица покрита с лед, течеше бързо. Дребната кобилка ускори ход и скоро се появи домът му — с двата еднакви комина, верандата отпред и двете правоъгълни предни стаи. Много хубав! Нищо, че ипотеката трябваше да се погасява. Във всеки случай не

беше толкова належащо. Човек трябваше да счита себе си за късметлия, ако успяваше да насмогва с ежедневните разходи; особено с четири деца и пето на път.

Ийнък влезе в обора, разпрегна Дора и я поведе към яслите. Две кокошки, обезпокоени в положите си, се разбягаха кудкудякайки. Котката, която живееше в обора, се отърка о глезените му, докато той покриваше кобилата със сухо одеяло. Човек се чувстваше добре, когато виждаше, че тези бедни, беззащитни животинки бяха на топло и безопасно място под неговия покрив. А щом си помисли за покрива, се сети, че трябваше да поправи онази дупка, преди да е станало по-зле.

Децата тъкмо вечеряха. Когато го зърна, съвсем малката Алис затрака по табличката на високия си стол.

— Не се надявах да се върнеш толкова рано в такова време — каза Джийн. — Господи, целият си мокър! Сядай, ще ти донеса яхнията. Искан да е топла, има и бисквити.

— А, точно това ми трябва във вечер като тази!

Изми ръцете си на мивката. Беше голямо удобство да имаш течаща вода в кухнята. Освен по-лесно за домакията, беше и хигиенично. Седна на мястото си начело на масата, каза си молитвата и взе вилицата.

Ръцете на Джийн почиваха върху престилката, под която риташе вече седеммесечното бебе. Напрегнатото ѝ лице беше поруменяло от горещината в кухнята. Четирите детски лица, обърнати към него, обединяваха неговата и нейната плът: нейните живи бадемови очи в Ийнък-младши и бебето Алис; неговият смях и нрав в Мей; нейната припряност и сдържаност в Сюзън.

— Нещо интересно да се е случвало днес? — попита той.

— Нищо особено. А, да, идва госпожа Бейнс. Никога не успява да те завари вкъщи!

— Какъв е проблемът?

— Пак Уолтър. Май отново е хванал ангина.

— По-добре да впрегна и да отида да го видя.

— Разбира се, че не. Особено след такъв тежък ден, а и в този дъжд... Освен това те никога не ти плащат. Винаги остава „за другия път, докторе“.

Ийнък въздъхна.

— Знаем, но човекът се стареа, Джийн. Работи като вол.

— Ти също — тя се надигна, за да му сипе още яхния и да му налее кафе. — Направила съм плодов пудинг за десерт — после прибави дяволито: — Както и да е, аз ѝ казах какво да направи.

— Какво?

— Казах ѝ какво да направи. Толкова пъти съм те чувала да го казваш, че вече го знам почти наизуст, фланелен компрес на гърлото, гъша мас на гърдите, краката да се киснат в гореща вода, синап на прах и камфоров лед, за да не се напукат устните от температурата. Нали така?

— Татко, татко! Днес в училище умножавахме по единадесет и дванадесет и аз...

— Ийнък-младши — скара му се Джийн, — прекъсваш ни! Остави ни малко на спокойствие. Не ви е позволено да говорите на масата!

— Недей, Джийн. Какво искаше да ми кажеш, синко?

— Исках да ме чуеш как умножавам.

— Знаеш ли какво? Иди във всекидневната и си напиши домашното. Веднага щом свърша с вечерята, ще дойда при теб. Мей и Сюзън, и вие сте свободни.

В стаята стана тихо. Алис смучеше биберона си, а Джийн събираше остатъците от пудинга. В печката изпраця въглен.

— Днес Хети Симпсън ми създаде доста работа — отбеляза Ийнък. — Казах ли ти, че това щеше да бъде единадесетото ѝ дете? Май че е по-добре, дето пометна. Само че щеше да умре от загуба на кръв, ако не бях пристигнал навреме. Почистих матката, но утре сутринта ще трябва пак да намина да я видя. Тревожа се за Хети, изглеждаше толкова бледа!

— Не е на повече от тридесет, нали?

— Тридесет и две, но изглежда на повече от петдесет. „Ако и този път прескочи трапа — помисли си той мрачно, — не след дълго ще се повтори същата история, стига преди това да не я отнесе охтиката. А Джим Симпсън? Е, ще поплаче малко и след не повече от два месеца ще си намери нова жена — някое снажно седемнадесетгодишно момиче, с което веднага ще започне да създава ново семейство. И все пак не можеш да обвиняваш човека. Та кой иначе ще работи и ще се грижи за децата, ако не се ожени набързо?“

— Изглеждаш много уморен — каза нежно Джийн.

— Разбрах го едва когато седнах.

Тя погледна през прозореца в мрака, където тенекиеният покрив на обора проблясваше като старо сребро.

— Това време е в състояние да изтощи човека. Изглежда така, сякаш пролетта никога няма да дойде и никога няма да спре да вали.

Когато си легнаха, дъждът продължаваше да трополи мрачно и упорито по покрива. Ийнък дълго лежа буден, заслушан в злокобния му ритъм.

На сутринта с изненада видяха, че дъждът не е намалал. През целия ден нямаше промяна; нито се усилваше, нито затихваше, само трополеше равномерно, сякаш маршируваха войници — строго и тържествено.

На третия ден също.

След това дойде северният вятър. Врълхлетя като бесен и нощта се огласи от вой. От уллиците се изливаха цели реки и къщата потреперваше. Дъждът постоянно променяше посоката си, вятърът се усилваше и затихваше, усилваше се и затихваше. Покривът на навеса, където държаха инструментите, се вдигна с трясък. Ийнък надникна в двора от уютния си дом, в който спяха децата му, и видя, че клетките на кокошките още се държаха. Въпреки това той се върна в леглото, измъчван от мисли за планети, които се отцепваха и излитаха далеч от слънцето.

Малко след полунощ дъждът едва доловимо затихна. Ако се заслушаше, човек можеше да различи звука от падането на отделни капки с малки паузи между тях: спиране, усилване и пак спиране. Накрая настана тревожно затишие. Чуваше се как падаха едри капки от стрехите и поклащащите се клони.

Най-сетне с взрив от светлина дойде утрото. На двора се бе образувала локва, дълбока два инча. Под покрива на верандата се гушеха мокри врабчета, които припряно чирикаха ежедневните си семейни молитви. Джийн беше запалила печката, но във всекидневната беше студено, затова Ийнък каза молитвата си набързо.

— Скоро слънцето ще изсуши всичко — отбеляза той и затвори Библията. Децата очакваха с нетърпение да чуят дали щяха да ходят този ден на училище.

— Разбира се, че ще изсъхне, но пътищата са разкаляни. Обуйте си високите галоши — каза им Джийн.

— Ще се постарая да си дойда навреме и да поправя покрива на навеса — рече Ийнък. — Нали ще изсушиш инструментите, преди да са ръждясали?

Джийн приготви кутиите с обяда, завърза шала на Мей и го закопча на гърдите ѝ с безопасна игла. И Мей като баща си вечно си губеше нещата.

— А сега, Ийнък-младши, недей да бягаш напред. Навън е мокро и хлъзгаво. Искам да помагаш на сестрите си по разкаляните места, за да не падат и да не се цапат.

— Ей! — рече недоволно Ийнък. — Защо пък винаги трябва да го правя?

— Защото си голямо осемгодишно момче, а сестрите ти са малки.

Родителите наблюдаваха как трите им деца се отдалечаваха. Момчето покорно вървеше между двете си сестри. По пътя крачеше бъдещето! Толкова любов, толкова нежност беше съсредоточена в тези трима бърборковци, безгрижно подритващи камъчетата по пътя към училище! Дватамата гледаха, докато децата се скриха от погледите им, после се усмигнаха един на друг: Джийн се върна в кухнята, сипа си втора чаша кафе и седна тежко на люлеещия се стол до прозореца. Ийнък отиде в обора да впрегне коня. Бурята го бе държала принудително затворен въщи цели три дни и сега трябваше да навакса с посещенията на пациентите си.

По пладне, точно когато децата обядваха, отново заваля. Този път дъждът беше съвсем лек. Младата учителка погледна през прозореца и реши, че няма нужда да пуска децата по-рано, особено след като бяха изгубили вече два дни тази седмица. През обедната почивка малките играеха вътре, а някои от по-големите момчета, които имаха гумени мушамы, излязоха навън. Във всеки случай около два часа, малко преди края на часовете, бе спряло да ръми.

Точно в два часа на миля и половина нагоре по течението един стар бент се отприщи с гръмотевичен рев. Във въздуха се надигна заслепяваща струя от пръски, стовари се с плясък и се разби, разпръсквайки над разрушеното фина мъглица. Набъбналото от тоновете топящ се лед езеро зад бента се вля в реката. Тя изскочи от

бреговете си и заля тясната долина. Водата набираше сила и скорост, напредваше като безмилостна армия, тръгнала да плячкосва.

В два и петнадесет децата бяха пуснати от училище. Четвърт миля зад тях бушуваше стена от вода, която потопа цялата долина и къщите до втория етаж; мачкаше и рушеше и с всяка изминала секунда догонваше малкото ято деца. Първо чуха далечен грохот, а после го видяха. Над главите им бе надвиснала съдбата. Започнаха да бягат, пищяха ужасени, блъскаха се, тичаха. Но водата беше по-бърза.

Късно следобед Ийнък слезе от хълмовете и видя наводнението. Той дръпна юздите и впери ужасен поглед. Там, където сутринта бяха фермите и пътищата, лежеше водата — застояла по краищата, но буйна в средата, бързо течаща мръснокафява пяна.

Божичко, училището! Това беше покривът на училището, единственият червен покрив в околността! Ийнък бе обзет от такава слабост, че едва не се строполи на земята. После дойде паниката. Чу се да крещи на кобилата; удари я така, както не беше правил никога досега, и тя препусна.

На това място пътят минаваше по един издаден ръб и оттам можеше да се види водата, която течеше двадесет фута по-надолу. От водовъртежите стърчаха върхове на дървета. Цялата повърхност бе изпъстрена с ужасяващи останки — тук мъртва крава с протегнати като за молитва към небето вкочанени крака; там клетка с удавени пилета; сандък за лед; маса с квадратен мраморен плот. На тънък клон висеше изплашена котка. Устата ѝ беше напрегнато отворена, но бе твърде далеч, за да се чуе мяукането ѝ.

Ийнък потрепери и застина.

Неговият дом се намираще отвъд мястото, където реката правеше остър завой на изток, и той видя, че водата е заляла предните стъпала. Конюшната, която беше на по-ниско, бе потънала до стрехите. Един от младите здрави кленове, посадени до пътя, беше изтръгнат из корени — лежеше в неподвижната вода по средата на двора и корените му стърчаха като разкъсани сухожилия.

Ийнък скочи долу, нагази в дълбоката до бедрата му вода и отвори с трясък входната врата.

— Джийн! Джийн!

Водата беше проникнала във всекидневната. Брюкселският килим беше мокър и към кухнята се процеждаха тънки струйки. Над

всичко бе надвиснала противната воня на мокра вълна.

— Джийн! Джийн!

Той изтича нагоре по стълбите, вземайки по две стъпала наведнъж.

— Джийн, отговори ми, за бога! Къде си? Джийн? Върна се на верандата, застана там в подгизналите си ботуши, като се оглеждаше диво наоколо. Под езика си чувстваше горене и солен вкус на кръв. Беше толкова тихо! В двора обикновено бе шумно. Първото нещо, което се чуваше, бе крякането на пилетата и лаят на кучето. После Ийнък се сети, че пилетата бяха издавени, а кучешката колибка се намираще под водата.

Качи се отново в двуколката, изви грубо врата на кобилката и я насочи към пътя, който водеше към центъра на селото, зад завоя на реката и наводнението.

Подлуденият човек и изплашеният кон се спуснаха надолу по шосето. „Колко е тихо — помисли си той отново. — Зловещо тихо. Дори и птиците не пеят. Април месец, а да не пеят птиците?“

В двора на църквата бяха струпани двуколки, каруци и хора. Ийнък се отправи натам.

— Къде... Знаете ли къде... — обърна се той към един мъж, когото познаваше по физиономия. Но мъжът втренчи в него празен поглед и отмина забързано.

Хората се тълпяха на тясната стълба към мазето, слизаха надолу и се връщаха, блъскайки се. Изнесоха една припаднала жена. Въздухът бе изпълнен с мърморене, тих плач и приглушен говор.

Ийнък си проправи път надолу. Все още чувстваше под езика си острия солен вкус на кръв. Пъхна пръст в устата си, извади го и го погледна.

На пода до отсрещната стена в двойна редица лежах телата, покрити с одеяла и чаршафи. До едно тяло, чиято покривка бе отметната, беше коленичил млад мъж. Ийнък разпозна мъртвата. „Мадлен — помисли си той. — Мадлен Друъри.“ Но не почувства нищо.

Започна отляво, като повдигаше наред покривките от лицата. Нети Роджърс. Старицата, която живееше с нея; беше забравил името ѝ. Момчето на Джими Фокс — Том, дето миналата пролет имаше детски паралич. Ийнък се придвижи по-бързо по редицата.

— Докторе! Не! — някой го задърпа силно за ръкава. — Докторе! Не! Седнете! Преподобният Декстър ви търсеше! Иска...

— Пусни ме, дявол да те вземе! — извика Ийнък и изскубна ръката си. И точно тогава...

О, господи! Всемогъщи боже! Децата му! Ийнък, Сюзън и Мей лежаха един до друг в редицата. Лежаха като кукли, като вкочанени коледни кукли — Мей с шала си, с бонбоненорозовия си памучен шал, който Джийн ѝ бе изплела; все още увит около гърдите ѝ и заципан с безопасната игла.

Момичетата ми. Малкото ми момченце! От много далеч, сякаш от друг свят, долетя подивял глас — неговият собствен. Ийнък се свлече на пода с разтреперани колене.

— О, господи! Момичетата ми, малкото ми момченце! После нечии силни ръце го издърпаха встрани.

Бяха отвели Джийн и Алис в една къща близо до църквата. Преподобният Декстър поведе Ийнък натам.

— Казаха ли ви за Джийн? — попита той.

— Какво?

— Джийн... — започна внимателно пасторът. — Шокът, нали разбирате? Но жените знаеха какво да правят. Погрижиха се за нея.

— Шокът? — разбира се. Джийн беше в седмия месец. Не бе помислил за това, а трябваше. Тя сигурно имаше нужда от него. Ийнък закрачи по-бързо.

В кухнята на непознатата къща Алис седеше на висок стол, докато набита жена ѝ даваше каша с лъжица. Изглеждаше, сякаш бе прекарала целия си живот така.

— Тя е вътре, спи — рече набитата жена и кимна на Ийнък. Той познаваше жената, както и всеки в селото, но отново не можа да си спомни името ѝ. Ийнък се отправи към вратата на спалнята, а после се обърна, като се колебаеше.

— Тя... Тя видя ли ги? — попита той.

— Не можа — отвърна жената. — Преподобният не ѝ позволи.

— Благодарен съм ви за това, преподобни — рече Ийнък.

Стоеше и гледаше жена си. Лицето лежеше върху сгънатата ѝ ръка. Тъмната ѝ коса беше разпусната. Той придърпа нежно одеялото към рамото ѝ. Потокът от разумни мисли, който от един час беше секнал, започна отново да тече в главата му. Колко крехко бе

човешкото тяло, човешкият живот! Няколко килограма чупливи кости и нежна материя. Да, и години изхранване, хиляди часове любов и грижи. Сега те бяха изтрити; изчезнаха, сякаш никога не бяха съществували, като миналогодишни листа. И чудесните години на младостта, достойнството на възрастта и знанията — всичко това нямаше да го има. О, децата ми! В гърлото му се надигна буца.

— Докторе?

Стопанинът на къщата — Феърбанкс (да, да, разбира се, точно това му беше името) — застана на вратата.

— Докторе, може ли за минутка? С брат ми Хари вече ходихме до вашата къща. Знаете ли какво е станало с килера ви? Покривът се е огънал там, където кленът е паднал отгоре му. Помислихме си, ако си купите материал, дали не бихме могли да ви го поправим? Хари и без това ви дължи пари. Знаете ли, че реката е пробила при пасището на Линдзи? Наводнила е всичко шест мили по-надолу.

— Благодаря ви — каза Ийнък.

— Няма защо, докторе. Всички искаме да направим за вас каквото можем. Ей, ама наистина е добре, че сте били с кобилата си! Конюшнята ви е до стрехите във вода!

Кобилата... И то когато децата ми... Махай се! — прииска му се да извика. — Любезен глупако, махай се и ни остави на мира!

— Ще ида да кажа на жената да направи малко чай, когато госпожата се събуди — рече Феърбанкс.

Джийн отвори очи.

— Аз не спя — прошепна тя.

Ийнък коленичи на пода, притисна студената си мокра буза в нейната и остана така.

— Така е пожелал Господ — прошепна тя след дълго мълчание. — Искал ги е в своя дом.

Господ да е пожелал децата му да се удавят? Ийнък беше пасторски син, отраснал с Библията, но не можеше да повярва това. Господ творецът, да! И Господ, който раздаваше справедливи закони; но Господ, който определяше съдбата на всяко живо същество и желаше смъртта на едно дете? Това беше глупост. Пълна глупост! Но все пак тази мисъл ѝ действаше успокоително.

— Да — промърмори той успокоително, — да... — и я погали по косата със свободната си ръка.

— Обичам те — рече тя.

Тя каза обичам те въпреки кръвта и мъката си. Ръцете на Джийн се протегнаха към него, но после се отпуснаха като отсечени. Ийнък разбра, че ѝ се искаше да я целуне; наведе се и притисна устни в нея. После каза:

— Джийн, Джийн, момичето ми, ще започнем отново. Трябва много да се обичаме, за да... Аз ще се грижа за теб, за Алис и за себе си. Останахме само тримата.

— Нали не си забравил новороденото?

— Новороденото?

— Бебето, момче е. Не си ли го видял?

— Но аз си помислих...

Госпожа Феърбанкс, която идваше с чая, чу разговора.

— Помислихте, че е мъртвородено? Не, не, докторе. Погледнете тук.

Тя повдигна завесата на прозореца. От притихналото вечерно небе в стаята нахлу тъжна синкава светлина. На масата близо до прозореца лежеше кутия с едно от най-малките бебета, които Ийнък бе виждал някога. „Съвсем малко по-голямо от новородено зайче“ — помисли си той.

— Миналата седмица на разпродажбата купих нови ботуши. Добре че не изхвърлих кутията — рече госпожа Феърбанкс.

— Искам името му да бъде Мартин — обади се Джийн.

— Не искаш ли да го наречем Томас, като баща ти?

— Това ще бъде второто му име. Искам да го наречем Мартин.

— Добре, така да бъде — той погледна към детето. Нямаше и четири фунта. Може би три и половина.

— Горката Джийн, горкото агънце — прошепна госпожа Феърбанкс. — Май че и това ще загуби.

Бебето се размърда. Миниатюрните му ръчички се раздвижиха, крачетата му заритаха немошно под одеялцето. После проплака. Кукленското му лице се сгърчи и почервеня, а очите му се отвориха, сякаш протестираше или се страхуваше от нещо.

Госпожа Феърбанкс поклати глава.

— Не — повтори тя. — Няма да оживее, сигурна съм.

У Ийнък се надигна нещо и го накара да размаха заплашително юмрук.

— Не! — извика яростно той. — Не! Погледни тези очи! Виж живота в тях! Той не само ще оживее, но и ще бъде силен! С Божията помощ, така ще бъде!

КНИГА ПЪРВА ИЗКАЧВАНЕТО

ПЪРВА ГЛАВА

В края на дългото изкачване баща му закара коня на сянка и дръпна юздите. После съблече вълненото си сако и го постави на седалката до Мартин.

— Пусто да остане професионалното достойнство! — рече той. — Следващият пациент ще трябва да ме гледа по риза, независимо дали му харесва или не.

Майка му бе отбелязала тази сутрин, че е твърде топло за сезона. Лястовиците, които свиваха гнезда под стряхата на обора, едва бяха успели да се върнат за Денят на падналите войници^[1].

— Ще спрем тук за минутка, за да си почине кобилата — рече баща му.

Потното животно тропна с крак и махна с опашка. През последния половин час постоянно бе издавало странни звуци — по-скоро плач, отколкото цвилене.

— Нещо я тревожи, Мартин.

— Да не би да са конските мухи?

— Не виждам да има, а ти? — баща му слезе и огледа кобилата. После вдигна хамута и изруга: — По дяволите! По дяволите, погледни това.

Върху месото и около гръбнака на коня имаше протрита кървава рана, дълга колкото три пръста, поставени един след друг.

— Тук е имало рана от камшик — каза Мартин.

— Без съмнение, и е оставена да се възпали.

Мартин кимна. Стомахът му се присви при вида на раната, но в същото време почувства и гордост, тъй като беше единственият четвъртокласник, който разбираше значението на дума като „възпаление“ и който между впрочем имаше такъв баща.

— Горката малка кобила! — извика баща му. — Оставена е на милостта на всеки пияница, който има пари да я наеме! Ще ми подадеш ли мехлема от чантата?

Кобилката потрепери и присви мускулестия си гръб.

— А сега един тампон марля, но по-голям.

Когато свърши, баща му донесе кофа с вода и кобилата пи с благодарност. Мартин ѝ даде ябълка. После двамата застанаха да я погледат, а тя дъвчеше и лигите ѝ течаха обилно.

— Много е мила — каза баща му. — Бих искал да имах пари да я купя и да ѝ осигуря приличен живот.

— Но ние си имаме Стар, а тя ще може да излиза веднага щом жребчето ѝ навърши месец, нали?

— Прав си. Онзи човек сигурно ще иска за нея тридесет долара — баща му въздъхна. — Е, да тръгваме. Остана само посещението при Бехтолдови и се прибираме вкъщи за парада.

Отново потеглиха.

— Мартин, погледни само склона на онази планина! Можеш да прецениш височината ѝ по дърветата. Най-отдолу е дъбът, но той никога не расте на повече от хиляда и двеста хиляда и триста фута надморска височина. След това идва балсамовото дърво. Онова синьо-зелено нещо малко по-нагоре е смърч — той се наклони към Мартин и посочи с пръст. — Знаеш ли, че това са най-старите планини в Съединените щати? Виждаш ли колко са заоблени върховете? Износили са се от времето. И ще ти кажа още нещо — той посочи вляво. — Тази равнина долу някога е била цялата залята с вода. Можеш ли да повярваш?

— Искаш да кажеш, че тук някога е било океан?

— Точно така.

— А когато е дошъл океанът, какво е станало с хората? Всички ли са се удавили?

— Не, не. Това е било преди милиони години, когато тук не е имало никакви хора.

В подножието на хълма реката правеше два последователни широки завоя.

— Татко, това ли е реката, която е преляла и е удавила Ийнък, Сюзън и Мей? — Мартин много добре знаеше отговора, но все пак питаше.

— Да — отвърна търпеливо баща му.

— И тогава съм се родил аз, за да бъда твоето момче на мястото на Ийнък? Приличам ли на него? — и на този въпрос знаеше отговора.

— Не, той беше дребен и рус като мен. Мисля, че ти ще бъдеш по-висок и, разбира се, косата ти е тъмна като семейството на майка

ти.

— Ти повече от него ли ме харесваш?

— Харесвам ви еднакво. Децата са еднакво скъпи за родителя — като десетте му пръста.

Влязоха в двора на Бехтолдови.

— Почакай тук, Мартин — рече баща му.

— Мога ли да вляза да погледам?

— Трябва да сменям превръзка. Може да ти стане лошо, като видиш раната.

— Няма, татко, наистина няма!

Това, което баща му не знаеше, беше, че Мартин е виждал много кръв, надничайки през капациите на прозорците, когато трябваше да остане навън и да си играе. Беше виждал баща си да намества счупени кости. (Малкият сив връх бе пробил месото; етерова маска заглушаваше виковете.) Бе виждал вътрешностите на човек, промушен от бик. Бе виждал и баща си да се бори с мъж, който биеше жена си, и това последното бе впечатлило малкия най-много, макар и да знаеше, че е по-добре да не го споменава.

— Добре тогава, влез.

Една коса, захвърлена небрежно в ъгъла, беше разрязала крака на Джейк Бехтолд до самата кост. Докторът издърпа нощницата му нагоре, а после разви внимателно превръзката. Отдолу се показа дълга рана покрита с коричка засъхнала кръв, черна и пресечена от шевове. Той се вгледа внимателно в нея.

— Заздравява, и то по-бързо, отколкото очаквах, да си кажа честно. И, слава богу, няма инфекция.

— Много сме ти благодарни, докторе — закърши ръце госпожа Бехтолд. — Винаги толкова си ни помагал!

— Невинаги, госпожо Бехтолд — рече сериозно баща му.

— О, онова ли? То си беше божа работа. Ти направи всичко, което беше по силите ти, докторе!

Когато се върнаха в двуколката, баща му дълго остана мълчалив. След това проговори:

— Ох, толкова е трудно понякога! От време на време стават такива ужасни неща, че не можеш да ги забравиш до края на живота си.

— Какви ужасни неща, татко?

Баща му замълча, сякаш му беше трудно да говори. След няколко минути рече:

— Случи се в края на втората година от пристигането ми тук. Винаги когато отивам у Бехтолдови, го преживявам отново.

— Какво си направил?

— Беше по-скоро нещо, което не направих. Не можах. Джейк беше болен от грип. Докато го преглеждах в спалнята, малкото им момиченце, около тригодишно, съборило леген, пълен с кипяща вода, от печката, докато майка му била обърната гърбом. Поставихме детето на масата в кухнята. Още го чувам да пици. Само веднъж в живота си съм си поръчвал омар — когато пристигнах за пръв път в тази страна и останах за три дни в Ню Йорк. Нали знаеш, че вареният омар е яркочервен? Спомням си, че просто не можах да го ям. Детето изглеждаше точно така. Помислих си: „Не знам какво да направя, а трябва.“ Събраха се много хора, виеха и плачеха. Поливаха детето със студена вода. Дори и не помислих да ги спра, въпреки че това вече нямаше никакво значение. Най-сетне се посъвзех. Взех ножици и започнах да разрязвам дрехите му. Тялото на детето представляваше огромен мехур. Дори не можах да събера сили, за да го погледна в лицето. Когато изтеглих чорапа, кожата започна да се смъква на дълги ленти като разкъсана салфетка. Извадих малко салвия от чантата си. Беше се разтопила от горещината, така че я излях цялата по тялото на детето. Всички ме гледаха, просто стояха и ме гледаха, сякаш в буркана с разтопена салвия имаше някакво вълшебно лекарство. Детето лежа на кухненската маса през целия следобед. Някой попита: „Защо не я преместим на леглото?“ „Не — казах, — по-добре да не я вдигаме.“ Поставихме под главата ѝ малка възглавничка. Пулсът беше толкова слаб, че се съмнявам дали изобщо е чувствала нещо. Или поне се надявам да не е чувствала. Чакахме. Никой не проронваше нито дума. Чух как кравите мучаха, искаха да ги издоят. Никога няма да забравя звуците, които издаваха; тях и стонове на детето. Всички съседки се бяха събрали. Малко преди да се смрачи, детето умря. Покрих лицето му. Все още не го бях погледнал.

Мартин потрепери. Баща му винаги разказваше така, че го караше да се чувства, сякаш и той бе присъствал. Бе стоял в онази кухня заедно с него и умиращото дете; на палубата, когато отпътуваха от Ълстър към Америка; покрай вълнолома и носа към откритото море.

— Май не трябваше да ти разказвам това — рече баща му. — Майка ти ще се сърди. Ще каже, че си твърде малък, за да научаваш колко труден може да бъде животът.

— Не съм толкова малък. Вече съм на девет.

— В някои отношения си на много повече от девет години — ръката на баща му, която почиваше върху облегалката, се плъзна към раменете на Мартин. Беше силна и топла и създаваше някаква недоловима връзка между тях двамата.

— Татко — каза той, — искам да стана доктор.

Баща му го погледна въпросително.

— Да не би да казваш това, за да ми доставиш удоволствие?

— Не, наистина искам.

— Може по-късно да промениш решението си.

— Няма.

Устата на баща му се сви леко в ъгълчетата — не точно усмивка, а само наченки на усмивка, — както когато беше доволен от нещо или когато с майка му си имаха някаква тайна.

— Е, ти си достатъчно умен — каза той най-накрая.

— Алис е по-умна.

— Може и така да е. Но със сигурност няма да стане лекарка. Имаше две жени в моя курс в института и също бяха доста умни; но ако питаш мен, не мисля, че е редно. Има женски и мъжки професии. Според мен лекарската е мъжка.

— Винаги си казвал, че това е божа работа — рече срамежливо Мартин.

— Разбира се, че е така. Да вземем крака на Бехтолд. Истина е, че сега знаем много повече за стерилизацията; само преди двадесет години просто се вдяваше по една игла и се забождаше на ревера. Но даже и сега може да се получи инфекция. Трябва винаги да бъдем скромни — въпреки знанията си — и никога да не се възгордяваме. Някой път може и да не ни провърви толкова.

Двуколката затрополи по моста. Мартин се наведе към едната ѝ страна, където течеше водата, придошла от пролетното топене. Въртеше се съвсем близо до дъното на моста — изумруденозелена, красива и страшна. Силата на водата! Сила, достатъчна да те удави, да те вкочани или попари. И все пак беше толкова нежна, когато те

обгръщаше в летните следобеди, хладна и ласкава; тялото ти плуваше тъй леко в нея...

Внезапно баща му каза:

— Ще купя тази кобила. Ако предложи достатъчно, онзи човек ще я продаде.

— Но нали каза, че не можем да си го позволим, а и нямаме нужда от нея?

— Така е, но не можем да я върнем в двора за наемни коне.

Мартин се усмихна. По някакъв начин, който не можеше да изкаже с думи, той разбираше, че тази нежност към животното е породена от жестоките неща, за които току-що си бяха говорили.

Минаха през Кипър. Мъже слагаха червени, сини и бели знаменца около подиума за оркестъра. Всички магазини бяха затворени, освен лавката за газирана вода. До носа на Мартин долитаха апетитни миризми на сладкиши, шоколад и безалкохолна бира. Ах, този аромат, музиката, усещането за празник!

Вече препускаха по Уошингтън Авеню, страничните улици, на което водеха към открито поле. Сенчести улици; по моравите имаше железни сърни, а по верандите — каменни урни, засадени с гераниуми. На човек му се приискваше да разбере какво става зад стените на тези надменни къщи, пред които прислужници с раирани престилки метяха стъпалата, а градинари подрязваха живия плет.

От една къща излезе жена в бяла рокля и лека шапка, накичена с цветя. До нея вървяха две момиченца, също облечени в бяло и дантели. Бяха по-малки от Мартин. Едното от тях изглеждаше много странно. Нещо не беше наред с раменете му.

Баща му спря двуколката и докосна шапката си:

— Как сте, госпожо Мейг?

— Много добре, докторе, благодаря. А вие?

— Аз също, благодаря.

— Това ли е вашето момче, докторе?

— Да, това е синът ми Мартин.

— Ще стане хубав мъж.

— Красотата идва от делата.

Дамата се засмя. Дори и смехът ѝ беше хубав. Беше се приближила толкова до двуколката, че можеха да доловят парфюма ѝ. На китките ѝ проблясваха тънки сребърни гривни. Мартин се втренчи

в нея, а после в дъщеря ѝ, която беше абсолютно същата, с изключение на гривните; момичето носеше на шията си къс златен медальон. Той погледна към другото момиче, но бързо извърна поглед. Не беше прилично да зяпаш сакати хора.

Татко му отново докосна шапката си и сръчка кобилата. Целият разговор не беше отнел повече от половин минута.

— Коя беше тази? — попита Мартин.

— Госпожа Мейг. Това е тяхната къща.

Мартин се извърна назад. Къщата беше солидна и тъмна, построена от камък. Имаше ограда от извити жезла и прилични на звездички цветя, разпръснати по моравата.

— Видя ли онези диви цветя, татко?

— Това са нарциси и не са диви, а само приличат на такива. Това се нарича „връщане към природата“ — обясни баща му, който знаеше всичко.

Внезапно Мартин разбра какво го беше развълнувало. Къщата приличаше на крепост от рицарски роман! Беше по-малка, разбира се, но също толкова тайнствена. На човек му се приискваше да види какво става вътре.

— Влизал ли си някога там, татко?

— Само веднъж. Прислужницата се беше разболяла и не могли да доведат доктор Пиърс. Ето откъде госпожа Мейг ме познава — баща му се усмихна. — Беше отвратителна влажна нощ и сигурно доктор Пиърс не е искал да излиза от къщи заради една прислужница.

— За какво служат прислужниците, татко?

— Ами когато имаш голяма къща като тази, ти трябва и хора, които да се грижат за нея. Мейгови притежават фабриката „Уебстъруеър“ долу до канала, където се правят тенджери и тигани, нали знаеш? Мисля, че половината хора от Кипър работят там.

Но Мартин си мислеше за друго.

— Какво му е на другото момиче?

— Не е виновна, че изглежда така. Има изкривяване на гръбначния стълб.

— Какво е това?

— Гръбначният ѝ стълб не е бил добре още преди да се роди. Трябва да бъдеш благодарен, че това не се е случило с теб.

Наистина. Щеше да бъде ужасно. Децата в училище щяха да му се подиграват. Той потрепери.

Когато влязоха в двора, мама и Алис вече ги чакаха на верандата. Бяха облекли бели рокли и летни обувки. Алис носеше широк син колан и панделка.

— Не са ли прекрасни, както са застанали там? — попита баща му.

— Онази дама беше по-красива от мама. И момиченцето беше много по-хубаво от Алис.

— Никога повече не казвай това, Мартин, чуваш ли? — скара се баща му.

— Само исках да кажа, че мама и Алис нямат големи бели шапки като онези — но все пак не искаше да каже това. — Искан ми се да имаха, а на теб?

— Това не е важно — отвърна баща му.

Майка му беше в празнично настроение, разроши косата на Мартин и го погали по бузата с грапавите си пръсти.

— Побързайте, вие двамата — подвикна тя весело. — Имате десет минути да се измиете и преоблечете.

Обикновено като минаваше покрай сестра си, Мартин развързваше панделката на колана и — просто защото беше година и половина по-голяма и не биваше да се чувства господарка. Но сега някаква внезапна нежност го възпря да развали красивата и грижливо завързана панделка. Не можеше да обясни какво е видял в майка си и сестра си тогава; може би някакъв копнеж и уязвимост, въпреки че в този момент бяха усмихнати и щастливи. Само почувства неясно объркване от контраста: бързият поглед към къщата, която го поразя; крехката елегантна жена и приличното на цвете момиче; а после тази къща и тези две жени, които му бяха толкова скъпи. Нещо бе трепнало в сърцето му, нещо като копнеж, като болка.

Някои дни са белязани със спомени — дни, които на пръв поглед приличат на всички останали. Но там са посети семена, които лежат тихо, докато им дойде времето, докато до тях достигне сигнален сноп светлина. Тогава целият живот, съсредоточен в тях, се надига и раздвижва. Може би беше твърде необичайно за едно деветгодишно момче да взима решения и да прави открития в един и същи ден. Може

би когато тези неща се случваха, знаеше, че щеше да ги запомни завинаги.

[1] Денят на падналите войници — 30 май. — Б.пр. ↑

ВТОРА ГЛАВА

Мартин се събуди много преди разсъмване с чувството, че тази сутрин ще е по-различна от другите. Напускаше дома. През годините, прекарани в близкия колеж в Хамилтън, все едно че си беше вкъщи. Сега знаеше, че заминава окончателно. След четири години в Корнелския медицински институт, след четири години в Ню Йорк животът в тази къща щеше да му бъде непознат и той самият щеше да бъде по-различен от това, което беше сега.

Куфарите стояха до вратата — черни силуети в сивата светлина на зората. Какво щеше да остане в старата стая, в която беше отгледан от момента на своето раждане, след като бъдеха завързани и отнесени? Леглото с плетената на една кука покривка, изцапаната с мастило маса и кленовата тоалетка, на която нещата му бяха подредени в успоредни линии, еднакво отдалечени от ръба. Подобно на майка си, и той беше болен на тема точност и ред. Не можеше да мисли, докато всичко не беше подредено: бележките по азбучен ред в тетрадката, книгата в папките. Белег на невроза? Но човек не можеше да се съпротивлява на природата си.

Понякога го обземаше чувство на вина и меланхолия. Ако не бяха умрели онези тримата, особено брат му, той сега нямаше да заминава и да стане лекар. А какъв щеше да стане тогава? Смърт и оцеляване! Нечий живот процъфтяваше върху останките на друг. Напоследък все по-често си мислеше за онези тримата. Може би защото те лежаха в гробищата на половин миля надолу по пътя и щяха да бъдат там и тази сутрин, когато минеше покрай тях, за да хване влака, който щеше да го отведе надалеч.

Баща му почука на вратата и влезе точно когато Мартин провесваше крака от леглото.

— Знаеш ли, че не съм бил в онзи град, откакто пристигнах с кораб от Ълстър? И тази година нямаше да отида там, ако твоето придружаване не ми даваше повод — той се прозина широко. — Извинявай. Не спях добре тази нощ.

— Вълнуваш ли се?

— Донякъде, но съм и изморен. В сряда цял ден гледах как старият Щуман умираше.

— Спомням си го. На двамата с Алис ни приличаше на Дядо Коледа.

— Да. Тъжно е да си помислиш, че на осемдесет и седем години човек не може да си отиде без болка. Дори и морфинът не му помогна много.

Мартин си помисли, докато нахлузваше новите си панталони с остри ръбове: „Какво ли ще бъде за мен, когато за пръв път се сблъскам със смъртта?“

— Имал е много трудни моменти в живота си. По време на войната някои хора не искаха да говорят с него, защото беше германец. Казвах, че закачил портрет на кайзера на стената във всекидневната си, което не беше истина. Казвах ли ти, че миналата седмица израздах внучката му? Трудно раждане, момченце. Момченцата се раждат по-трудно. Спомням си, когато израздах за пръв път. Беше през деветдесетте. Никога преди това не бях преглеждал тази пациентка. Тогава нямаше рентген. Когато видях, че крачетата излизат първи, се изплаших до смърт. Никога през живота си не съм се страхувал толкова.

— И какво стана?

— Загубихме бебето. С майката всичко беше наред, но... Ужасно е да загубиш един нов живот, напълно оформен! Обвиняваха мен. Две от приятелките на жената след това се отказаха от мен. Отидоха при доктор Ривиър, който знаеше по-малко. Ръцете му бяха мръсни, с черни нокти. Дори не беше чувал за стерилизация и ръкавици. Но те си мислеха, че грешката е моя.

— А беше ли? — баща му имаше една отличителна черта, винаги можеше да бъдеш пряк с него.

— Може би. Един опитен лекар можеше и да успее да обърне бебето, не знам — Ийнък поклати глава. — Има страшно много неща, които не знам — той се изправи. — Хайде да слизаме долу. Майка ти е направила палачинки и наденица за закуска — вече на вратата, той се обърна. — Искам да ти кажа само още едно нещо, Мартин. Завиждам ти, че си роден във време, когато можеш да научиш неща, за които не съм могъл и да мечтая! Отговорите на тъмни тайни стават ясни като

бял ден. Може би дори ще доживееш лечението на рака. Е, ще се видим долу.

Мартин стоеше неподвижен в средата на стаята. Моментът на заминаването... Да, той искаше да стане лекар! Но все пак се страхуваше. Ами ако не успееш да се справи? Ами ако откриеш, че е станала грешка; че въпреки всичко той не ставаше за доктор? Как тогава щеше да се върне назад? Как щеше да погледне баща си, а и себе си, в очите?

Светлината, която сега се беше придвижила на запад, бе оцветила килима в яркосиньо. Вратата на гардероба зееше, а вътре се полюляваха празните закачалки. На пода до снимката на отбора „Янки“ и чифт стари гуменки лежеше детска бейзболна бухалка. Той спря на вратата и докосна с поглед тези неща. Чувстваше се така, както хората описваха удавянето: поток от спомени, целият живот до последната минута преминаваше през главата му. Знаеше, че е възможно, но че и не важеше за всички. Защото всеки беше различен. Мислите на човек, както и възприятията му, принадлежаха на самия него.

ТРЕТА ГЛАВА

Мартин си водеше дневник в тетрадка с твърди корици. Беше му приятно да мисли, че когато остарее и бъде по-свободен, тези страници, изписани с почерк, който едва ли някой друг, освен него можеше да разчете лесно, щяха да попречат на времето да го погълне без следа.

Докато обръщаше страниците, прелистваше и четеше безредно, търсещите очи долавяха внушенията и предсказанията.

„Мина една седмица, откакто съм в Ню Йорк. Татко остана един ден и една нощ — достатъчно, за да ми помогне да се настаня. Похапнахме добре в ресторант «Лючов». Видях как татко изчислява сметката. Следващите години ще бъдат много трудни за него.

Заведох го на Централна гара, за да хване «колите». (Той все още използва този остарял израз.) Никога, преди да застанем там един до друг не бях осъзнавал колко дребен е той в сравнение с мен. Единствената ни обща черта е носът, който в профил изглежда като онези, дето са изсечени на римските монети. Това придава на лицето аскетичен вид. Татко казва, че носовете ни са резултат от римското нашествие на Британските острови.

Почаках, докато влакът замина и единственото, което се виждаше от него, беше задната му светлина, движеща се по релсовия път. Ще ми липсват татковите цитати, звезди, скали и гръцка митология. Той е уникален! Нежен, замечтан, разсеян дребосък!

Вече съм самостоятелен!

Днес беше първият ми ден в дисекционната зала. Мислех си, че ще повърна и ужасно се страхувах да не се изложя. Погледнах към партньора си Фернбах — според азбучния списък бяхме определени да работим на един

груп — и видях, че явно и на него му беше лошо. Двамата се засмяхме глупаво и смутено.

Стараех се да не гледам лицето. Можеш да си въобразяваш, че останалата част от тялото е машина, че няма индивидуалност; но лицето вече е личност.

Може би за пръв път в живота си разбрах колко лесно умира човек. Мисля, че просто съм възприел наготово това, което ни преподаваха в неделното училище — всички онези високопарни, утешителни думи за безсмъртието на човешката душа. Но тялото може да бъде унищожено! Изгнива като всяко животно, прегазено и изхвърлено встрани от пътя. Никакво достойнство! Вътрешният ти свят е оголен! Сфинктерите^[1] се отпускат. Намирам белег, бяла резка на рамото. Дали е била от падане в детството, от пиянско сбиване или от злополука, докато почтено е изкарвал хляба на семейството си? Сега вече това няма значение.

Колко грозно е тялото на тази маса, под силната светлина, нападнато и мародерствано от непознати като мен! Да, но също и красиво, както може да бъде красиво едно уравнение или снежинка. Обмисляне, развитие, еволюция с изящно търпение, със стотици хиляди години.“

„Моят етаж е истинско разнообразие от нации. Тук живеят Наполитано, Розенберг, Хорват, Голт и едно момче от Хонконг — Уонг Ли. Баща му притежава банка там. Никога не го споменава, но всички знаят.

Моите най-добри приятели вероятно ще бъдат Том Хорват и Пери Голт. Том ми напомня на баща ми, което е много смешно, тъй като няма двама души на света, които да се различават повече. Том е около шест фута висок, с това, което хората наричат «лъвска глава» и голямо грозновато лице. Баща му е унгарец, а майка му — ирландка. Том казва, че това го прави типичен американец. Той е малко безцеремонен и грубоват, но усещам, че е честен и чувствителен. Точно по това си приличат с татко.

Пери с мозъка. Има фотографска памет за всичко — от анатомията до бейзболните резултати. Дребен и чевръст, енергичен за трима, с буен нрав и нежно сърце.

Те ме мислят за суеверен, защото имам предчувствия за бъдещето. Смятам, че Пери, Том и аз ще бъдем свързани през целия си живот, може би и в големи борби. Смешно? Може би.“

„Вече минаха шест месеца. Опитвам се да намеря малко свободно време, защото има много неща, които трябва да науча за този огромен град, освен ситно изписаните ми дебели учебници. Светът навън е тъй интересен! Вчера слязох до фултонския рибен пазар. Блъскащи се тълпи и зачервени лица. Купища разноцветна риба, розова и сива под блясъка на мокро сребро. Това ми напомни за картината на един фламандски художник, която видях една неделя в музея.

После тръгнах към Пето Авеню покрай лъвовете на библиотеката — там човек може направо да се изгуби. Какво богатство! Картини в позлатени рамки. Изложбена зала с високи прозорци, които гледат към градината. Планини от книги, фотографии от Рим — чадърovidни борове и мрамор. «Тълкование на сънищата» от Фройд. Чудя се дали е бил прав, или мозъкът е просто химия?

Ню Йорк е истински пир и аз съм толкова гладен — искам да го опозная целия. След час скитане не ми се ще да се връщам в малката си стая и да зубря за артериите на ръката. Но го правя!“

„Втората ми година! Наблюдавах няколко хирургични операции и това ми подежда много отрезвяващо. Тук има големи капацитети: Дженингс, Фокс, Албън Рикър. Видях цялостно отстраняване на гърдата на една жена на възраст колкото майка ми. Спокойно, примирено лице. Знаеше, че няма да победи болестта.

Вчера наблюдавах как Рикър отстраняваше туберкулозен бърбек. Истински майстор, със златни ръце!

Не би ли било чудесно да станеш хирург? Но къде и как да придобиеш опита? Трябва да работиш и за хляба си. Кой може да си го позволи? Но въпреки това вярвам, че ще дойде ден, когато ще има повече специалисти, отколкото лекари на обща практика. Медицината става все по-сложна, макар и Том да не е много съгласен с това. Както и да е, той казва, че няма търпение да завърши и да се ожени за своето момиче, Флорънс. Казва, че имам късмет, защото имам клиентелата на баща си, с която да започна. Знам, че е прав.

Том се тревожи, защото вече съм в края на втората си година, а си нямам момиче. Работата е, че той е много щастлив с Флорънс — ходят заедно от гимназията — и си мисли, че и аз трябва да правя същото. Много любезно от негова страна, но точно сега не искам момиче. Проблемът е, че «добрите» момичета искат да се омъжват. Приема се, че ако ходиш с една шест-седем месеца, тя има право да знае какво възнамеряваш да правиш в бъдеще. Дори и родителите ѝ придобиват едно такова изражение на лицата си — или твърде топло и приятелско, или леко хладно. И в двата случая знаеш за какво се тревожат — мислят, че тя си губи времето с теб. Честно да си кажа, смятам, че са прави. Но аз не си губя времето — колко малко време имам! Веднъж излязох с една сестра от Северна Каролина, Хариет — червенокоса и с розова кожа. Истинска ягода. Изглеждаше толкова невинна. Отнеми двадесет и пет минути, за да разбере, че всъщност не е.“

„Времето препуска толкова бързо, просто не мога да повярвам! Изминал съм три четвърти от пътя, който е необходим, за да мога да слагам думичката «доктор» пред името си. Казват, че младите си мислят, че им принадлежи цялото време на света, но с мен никога не е било така. Понякога се чувствам като новороден, а друг път изпадам в паника. Вече съм на двадесет и четири — една трета от

живота ми е минала — и няма да мога да направя всичко, което искам. Не съм знаел, че има толкова много неща, а и как бих могъл, след като живеех в място като Кипър. Но все пак тук, в големия град, има хора, които биха се радвали, ако живееха там.

Чух, че Една Сейнт Винсът Мили^[2] рецитира стихове в селцето. Ходих на опера — като правосъдник, разбира се, но си струва. Господи, колко е прекрасно! Светлини, после внезапна тъмнина, завесите се вдигат и музиката се лее...

Четох за един човек в Канада — доктор Бантинг, който открил лечение на диабета с инжекции инсулин. Имал поразителен успех. Представям си какво ли е да си откривател, да допринесеш толкова за човечеството! Как ли се чувства, когато очите на целия свят са обърнати към него? Да бъдеш като него! О, не заради славата, а заради знанията! Да знаеш, да знаеш! Мартин, Мартин, да не би в теб да има някаква жилка на суета? Надявам се, че не.

Но бих искал да нямах този копнеж. Чувствам, че ако не направя нещо голямо, някакво велико откритие, ще съм се провалил. Разбира се, казват, че всички начинаещи са романтици по отношение на себе си, че това идва от наивността и младостта. Дали е така?“

„Нашите искат да си отида за ваканцията. Татко казва, че мога да посещавам пациентите с него и че сега това би било добра практика за мен. Но аз мисля, че два месеца са твърде много. Смятам да се прибера месец по-рано и да се приготвя за последната си година. Ще пренареждат Главната библиотека и мога да се хвана да пренасям книги. Имам нужда от тези пари. Освен това ще мога и доста да почета.“

„Вкъщи за ваканцията. Днес се случи нещо странно. Отидох с татко на посещение в една от онези претенциозни

къщи с кулички и железни сърни, които някога смятах за толкова величествени. Стопанинът на къщата караше тежка форма на грип. Татко се качи горе, а аз останах да чакам в библиотеката.

Беше ужасна стая с тежки дъбови мебели. Над едно канапе имаше отвратителна картина на боса нимфа с развети от вятъра воали, внимателно подредени така, че да закриват гърдите и гениталиите ѝ. Докато я гледах, някой заговори:

— Ужасна е, нали?

Подскочих. След това се обърнах и видях източника на гласа — дребно момиче, не повече от пет фута високо. Беше на около двадесет години, с мило лице, хубава глава, тъмна къдрава коса и изкривен гръбнак.

— Извинете, ако съм ви изплашила — каза тя. — Аз съм Джеси Мейг.

Казах ѝ, че съм синът на доктора и тя поиска да знае дали и аз съм лекар. Отвърнах, че ще бъда такъв догодина точно по това време.

Не знам защо пиша всичко това, може би защото беше много странен ден.

— Помислих, че сте дошли на посещение при сестра ми — рече тя. — Ако искате да я видите, тя е в ателието отсреща.

Казах, че не познавам сестра ѝ.

— Е, ако я познавахте, сигурно щяхте да сте влюбен в нея — отвърна тя.

— Защо, за бога, трябва непременно да е така?

— Защото винаги така става. Но от това никога не излиза нищо. Татко държи всички на разстояние, докато не намери някого, когото да одобри.

Бях толкова слисан, че не знаех какво да отговоря. Тогава тя каза:

— Но и Фърн засега не се интересува от мъже. Искане да стане велика художничка. Освен това е много стеснителна. Ако аз изглеждах като нея, нямаше да бъда толкова срамежлива, бъди сигурен.

— В никакъв случай не бих те нарекъл срамежлива — отвърнах.

Тя се засмя.

— Прав си, не съм. За човек като мен това би било фатално. Не се страхувам и не се притеснявам. Да вземем теб. Ти не се страхуваш, но се притесняваш. По лицето ти личи.

Може би искаше да бъде изненадваща, забавна? Не мога да кажа със сигурност, но наистина започнах да се забавлявам.

— Може и така да е — рекох. — Това е семейна черта. Татко се притеснява за прогреса на човечеството, а мама — за покрива над главите ни.

— Сигурно сте бедни — каза тя.

Сега вече нищо не можеше да ме изненада, така че отвърнах:

— Да, точно така.

— Лошо. Селските лекари работят за толкова малко пари!

Наистина започнах да харесвам хапливостта ѝ! Обикновено когато говорят, хората изричат толкова много думи, без всъщност да кажат каквото и да било. Явно това момиче беше честно и интелигентно. Каква лоша шега е изиграла природата, която е прикрепила тази умна глава към такова тяло!

Внезапно в дъното на мозъка ми проблесна нещо.

— Ей, ама аз те помня! С баща ми бяхме в една двуколка — колко отдавна беше, — минахме покрай тази къща и ти излезе с майка си и сестра си. Спомням си те съвсем ясно.

Какъв тъп, пелтечещ идиот бях! Защото това всъщност прозвуча като «спомням си сакатото момиче»! Побързах да замажа нещата:

— Особено добре си спомням майка ти.

— Тя почина преди седем години.

Тогава смених темата и пристъпих към рафтовете с книги. Трябва да отбележа, че имаха много и страхотни

книги. Измърморих нещо за «Линкълн» на Сандбърг; че това е едно от първите неща, които ще си купя, когато мога да си го позволя.

Поговорихме още малко за книги, докато татко слезе и си тръгнахме. Още чувствам червенината по лицето си. Странна среща.

Седмица по-късно татко намери на верандата пакет. Беше «Линкълн» на Сандбърг с картичка от Джеси Мейг за мен: «Всеки, който иска нещо толкова разумно като книга, не би трябвало да чака, за да я получи. Така че, моля те, приеми я и ѝ се наслаждавай!»

Вероятно можех да напиша картичка с благодарности, но тъй като често минавах покрай дома на семейство Мейг, докато ходех на посещения в Кипър, си помислих, че щеше да бъде по-добре, ако се отбия и ѝ благодаря лично. Така че отидох и казах на прислужницата, че искам да видя госпожица Мейг, но вместо при Джеси, ме отведоха при сестра ѝ. Тя работеше пред един триножник и явно не искаше да бъде обезпокоявана, затова се извиних за грешката си и веднага излязох.

Въпреки това е странно колко много неща си спомням от няколкото секунди, които бях там! Към мен се обърна най-поразителното лице, което някога съм виждал: мургаво, почти маслинено, с необикновено чисти сини очи. Косата ѝ беше къдрава като на Джеси, но по-къса. Прическата ѝ приличаше на тези на гръцките статуи. Носеше бяла риза. На сандала ѝ бе капнала боя. Това е, само дете не мога да разбере защо всичко това се запечата толкова ясно в съзнанието ми.

А онази глупост, която Джеси каза: че хората неизбежно се влюбвали във Фърн?

Няма защо да се притеснявам. Още дълго време няма да мога да си позволя да си усложнявам живота. А и сигурно никога повече няма да видя това момиче.

И все пак, докато седя тук и пиша тези редове, ме обзема странно чувство на драматичност.“

[1] Сфинктер (анат.) — пръстеновиден мускул около някой отвор.
— Б.пр. ↑

[2] Една Сейнт Винсънт Мили (1892–1950) — една от най-известните американски поетеси през 20-те години. — Б.пр. ↑

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

Последната година измина по-бързо от всички други. Мартин започна наистина да се чувства лекар. У него се зароди някаква недоловима сила, сякаш започна инстинктивно да усеща болестта — тя пулсираше под пръстите му, блестеше пред очите му. Започна да си играе една игра наум, даже си водеше бележки в метрото.

„Черноработник, едър мъж в жълта винтяга. Италианец. Като младеж навярно е бил хубав, як. Яде млечен шоколад с лешници, хруска и дъвче с огромно удоволствие. Трупа сланини. След няколко години силата му ще отслабне. На петдесет ще прилича на треперещо желе. Вече е пренапрегнат, бас държа, въпреки че не го знае.“

„Мъж на четиридесет. Мрачно, интелигентно лице. Англосаксонец. Зеленикава бледност, пожълтели от тютюна пръсти. Изважда цигарите, хвърля поглед към табелата «Пушенето забранено», пъха ги обратно в джоба си. Типичен язваджия. Може би е адвокат? Или дребен чиновник в някоя голяма фирма, претоварен от отговорности и нощен труд...“

Мирогледът му се разшири. Чувстваше се как достига с ново любопитство до непознати неща. Ходеше в Медицинската академия да слуша лекциите на един психиатър за хипнозата, запознаваше се с нови теории за рака и нови процедури в операционната.

Един човек, неврохирург, го впечатли особено. Беше испанец — Хорхе Мариа Албениц, получил образованието си в Барселона — фин възрастен мъж с официални европейски маниери. Сестрите го наричаха с любов зад гърба му Дукът. Лекарите го смятаха за талантлив, но странен. Разправяха, че ако поиска, може да направи състояние. Но той прекарваше голяма част от времето си в лабораторията си в мазето и клиниката, където лекуваше болни и преподаваше. Оперираше само когато случаят беше толкова труден, че никой друг не се наемаше с него.

Един ден го наблюдава как отстрани тумор на хипофизата на млада жена. Туморът беше твърде разпространен, за да може да се премахне напълно.

Докато работеше, Албениц каза:

— С рентгеново лечение ще живее вероятно още няколко години. Децата й ще пораснат и ще могат сами да се грижат за себе си. Печелим време, това е всичко — вдигна поглед към заобиколилите го притихнали младежи. — Както виждате, има страшно много неща, с които не знаем как да се справим.

Тази проста откровеност развълнува Мартин. Той си помисли, че може би умствената работа е най-примамливото поле за действие. Погледна с учудване към Албениц. Как ли можеше човек да стане като него?

И започна да чувства ново и непознато безпокойство.

То не го остави и у дома през ваканцията. Внезапно откри неща, които не беше забелязвал преди. Баща му имаше абсурдно и невежо мнение по някои въпроси. Веднъж каза за един човек с хронично главоболие, че му е по наследство.

— Спомням си как чичо му Тадеус изпадаше в бяс от болки. След това винаги съжаляваше. Трябва да избягва силно подправената храна. Тя съгъстява кръвта и пренатоварва главата.

Мартин не каза нищо. Какво ставаше с главоболието, причинено от какво ли не: от синусит до мигрена и алергии, тумор или начална форма на психоза? Или може би просто от тревоги около ипотеката. Подправки в храната!

Веднъж беше с баща си на посещение. Семейството имаше дебело четиригодишно момченце, с което майката се гордееше.

— Голям немирник, нали, докторе?

— Ей, здрасти, Дейл! — рече баща му. — Да, чудесно дебеличко момченце. От пръв поглед се вижда, че си хапва достатъчно от твоя прекрасен гъст крем и масло.

— Само дето миналата зима, не знам как съм забравила да ви кажа, се оплакваше от болки в ръцете и краката. Не много силни, мисля, защото не плачеше. Просто го наболяваха, нали разбирате.

— Къде? В ставите?

— В коленете и лактите.

Татко му махна с ръка:

— Нищо особено. Болки от растежа. Расте твърде бързо. Не бих се тревожил за това.

Когато излязоха навън, Мартин попита:

— Не мислиш ли, че има признаци на ревматична треска? Освен това детето е твърде дебело.

— Не — отвърна кратко баща му.

Е, трябваше все пак да се очаква някакво съперничество между бащата и сина! Досега то не се беше проявявало. Той със сигурност не искаше това да ги разделя, така че отново си премълча.

На третия ден, по време на обяда, майка му попита за нечие бебе.

— По-добре е — каза баща му. — Оправи се с Дувърска пудра^[1] и клизма.

Този път Мартин не можа да се сдържи:

— Татко, но ние вече не използваме Дувърска пудра!

— Какво искаш да кажеш с това „ние“? Та аз я използвам още преди да си бил роден!

Мартин отвори уста да отговори. После си помисли, че трябва да се щади достойнството на възрастните. Ако щеше да му показва нещо ново, беше по-добре да го направи внимателно и насаме. Трябваше да се сработват.

И все пак онова безпокойство не го оставяше от седмици, а може би и от месеци. Нещо така го бодеше под лъжичката, че не можеше да си намери място. Обядът, заедно с допълнителното за баща му и кафето за майка му, изглеждаше безкраен.

— Какво ще кажеш да взема колата този следобед? — попита той. — Помислих си дали не бих могъл да отида до Кипър за някои дреболии.

След като се отби в аптеката и железарския магазин, той се качи в колата и се отправи към дома. И без това нямаше къде другаде да отиде. В този януарски ден снегът се топеше, от стрехите капеха ледените висулки, а под краката имаше киша. Добро време да се прибереш вкъщи, да озаптиш безпокойството си и да почетеш за изпитите.

Такова беше намерението му и никога не можа да разбере как стана така, че на път за дома, на Уошингтън Авеню, той внезапно сви и след три минути се намери пред двете железни сърни и тъмната каменна къща.

Равновесието му беше нарушено, както първия път.

— Защо ме гледаш така втренчено? — попита тя.

— Никога не съм виждал лице като твоето.

— Това едва ли е толкова странно.

— Знаеш, че е. Обикновено хора с такива испански, не, гръцки лица, нямат такива сини очи.

— В мен няма нито испанска, нито гръцка кръв.

Според него тя не беше „красива“ в общоприетия смисъл — висока може би колкото него, а и тенът ѝ бе твърде странен. Но в изражението на лицето ѝ имаше нещо... нещо толкова мечтателно, сякаш тя виждаше невидими за другите хора неща.

В лявата си ръка държеше наредени като ветрило четки. След като избра едната от тях, тя се наведе към триножника и мазна с червено по крилото на птицата. На фона на снега върху желязна ограда стояха три алени птици.

— Преча ли ти? — попита той.

— Не. Вече свърших. Или поне това е всичко, което мога да направя с тази картина.

Мартин не знаеше почти нищо за изкуството. Може би това беше просто сантиментална пощенска картичка? Все пак бе някак изпълнена с живот и му допадала. Така че той каза искрено:

— Хубава е.

Тя се втренчи в нея, леко намръщена.

— Не съм сигурна. Виждаш ли, досега винаги съм подражавала. Погледни това например.

„Това“ беше малко парче платно, покрито с различни тоналности розово: вихрушка от наситено до перлено. Ако човек се вгледаше по-внимателно, можеше да различи разцъфнали дървета с покрити в розово пухкави клони.

— Моне. Опитвах се да подражавам на Моне. Онази картипас водните лилии, нали я знаеш. А онази там горе с лодките на брега е Уинслоу Хоумър^[2].

— М. Ф. М. — прочете той в единия ъгъл. — Какво означава първото „М.“?

— Мери. Името ми е Мери Фърн. Вкъщи ме наричат Фърн, защото мама се казваше Мери. Но на мен повече ми харесва да ме наричат Мери.

— Тогава ще те наричам така. Веднъж те видях, когато бях на девет години — каза той ни в клин, ни в ръкав.

— Знам. Джеси ми каза. Каза също и че ти ще станеш чудесен лекар. Не се чувстваш неудобно с нея, както повечето хора. Те сякаш не знаят как да се държат с нея.

— Не би трябвало да се държат по-различно.

— Не би трябвало, но го правят. Съжаляват я. И, разбира се, тя го знае.

— Сигурно ѝ е много трудно да прекарва живота си толкова близо до теб.

Мартин веднага съжали за думите си, но Мери отговори протичко:

— Знам, с нея не се разбираме много добре.

— Едва ли е много по-голяма от теб.

— По-малка е. Имаме тринадесет месеца разлика.

Настъпи мълчание. Каквато беше въздушна и бяла, с белите си стени и прозорците без завеси, стаята сякаш нямаше никаква връзка с претрупаната къща.

— Стаята ми харесва — рече той. — Тук се чувствам спокоен.

— Да, спокойно е. Поне през повечето време. Разбира се, когато не съм в някое от буреносните си настроения — засмя се Мери. — Ще донеса кафе. Само ще те помоля да разчистиш паничките с бои от масата и ще го прием до прозореца.

Слънцето хвърляше отблясъци от позлатените рамки на чашите и от пръстена на ръката ѝ, който се движеше в кръг, докато тя разбъркваше кафето. Пръстенът беше с топаз, поставен в странно извита златна обковка. Ноктите ѝ представляваха ясно очертани полумесеци. В средата на бузата ѝ имаше малка бенка. Мартин никога досега не беше усещал така силно и напрегнато присъствието на друго човешко същество. Опита се да заговори спокойно:

— Какво искаше да кажеш с думите „буреносно настроение“? — попита той.

Тя помълча малко, после каза:

— Виждаш ли... може би мисълта за изкуството е пълна глупост... но как мога да го знам, след като не ме възприемат сериозно?

— Никой ли?

— Само майка ми. Ако тя беше жива, сега щях да уча в Ню Йорк или някъде другаде. Но татко мисли, че това са пълни глупости. Ако

имах свои собствени пари...

— Щеше да заминеш?

— О, да! Да! Толкова искам да видя други места! — тя направи жест с ръка. — Никога ли не ти се е приисквало да... да преминеш отвъд?

— През целия ми живот, откакто се помня.

— А правил ли си го?

— По свой собствен начин. Моето „отвъд“ е моята работа. Медицината.

— О, тогава имаш късмет! Аз дори не знам дали работата ми струва нещо! Още нищо не съм направила. Нищо. А вече съм на двадесет.

— Бързаш. Разбирам те.

— Наистина ли? Не ти ли се иска понякога да чуеш цялата музика, която е била написана, да видиш всички велики градове, да прочетеш всички книги, да знаеш всичко?

Той се усмихна:

— Всичко това плюс живописиста?

— Плюс живописиста. Трябва да открия коя съм всъщност. Защото знам, че не съм Моне или Уинслоу Хоумър — после рече, внезапно смутена: — Извинявай. Това сигурно не ти е много интересно.

— Грещиш.

— Е, добре. Попита ме за буреносните ми настроения, нали? Те не са много диви, нито пък много успешни. И понякога се срамувам от тях.

— Защо пък трябва да се срамуваш?

— Заради Джеси. Все пак аз имам толкова много, а тя — толкова малко.

Мартин кимна. Какъв ли дълбок конфликт се криеше между тези стени?

Очите му попаднаха на акварел, окачен между двата прозореца: момиче в люлка. Изкривеният гръб на момичето беше полузакрит от водопад листа.

— Това Джеси ли е?

— Да. Картината не ѝ хареса, но тук никой не я вижда.

— Мисля, че е много добра.

— Поне е правдива.

— Хората невинаги искат да гледат истината.

— О, Джеси я вижда твърде добре! Татко е този, който не я вижда или не иска. Тя изпитва огромна нужда да поговори с някого за своя живот. Какво ще стане с нея? Татко не е човекът, с когото можеш наистина да си поговориш. Той се преструва, че няма никакъв проблем, а в същото време толкова се страхува!

Мартин не знаеше какво да отговори.

— Какво ще стане с нея? — повтори Мери.

— Не може ли просто да си остане тук, както досега?

— Татко няма да живее вечно. Ще направя каквото мога за сестра си, но и аз сигурно няма да остана тук.

Той почувства нелепо безпокойство.

— Мислиш, че ще се омъжиш?

— Едва ли ще е за някой от Кипър.

Прииска му се да запита: „Защо? Да не би да има някой? Да не би ти да...“ Но и това щеше да бъде глупаво.

Когато застанаха на вратата, той й каза, че ще се върне за малко след завършването си и попита дали може да дойде пак.

— Ела, но посети и Джеси.

— Винаги ли мислиш за Джеси? — попита я любопитно.

— А ти нямаше ли да мислиш за нея, ако ти беше сестра?

Той помълча малко, усещайки момента с внезапна и остра болка: примамливостта на момичето, меланхолията на къщата и над всичко — познатото старо чувство, че времето се изплъзва.

— Да — призна. — Сигурно щях. Значи мога да бъда приятел и на двете, нали?

Дойде пролетта, семестърът започна, а после Мартин отново си беше у дома. В главата му беше само Мери. Мислеше си за всичките онези клишета: „до уши“, „от пръв поглед“, „химия“ — каквото и да значеха те. Преди това ги беше смятал за нереални. Разбира се, знаеше за себе си, че е човек, който лесно може да се развълнува. Очите му се насълзяваха много лесно. Например само месец-два преди това се беше спрял, когато минаваше покрай една детска количка. Бебето беше прекрасно, истинско херувимче на Дела Робия^[3], със светла коса. Беше му се усмихнало тъй лъчезарно и толкова го трогна, че майката, като

видя блясъка на нелепите сълзи в очите му, подкара по-бързо количката. Без съмнение го бе помислила за някакъв опасно луд.

Сега го пронизваше радост; неговата собствена и тази в очите на онова мургаво поетично лице.

Само че рядко можеше да види Мери сама, а летните дни летяха много бързо. Между гъстите корони на дърветата прелитаха птици, риби се гмуркаха в дълбините, далеч от погледа. Така отлитаха кратките им мигове заедно.

На два пъти Мартин я заведе на кино. Третия път, по предложение на бащата, с тях дойде и Джеси. Веднъж ходиха на семеен пикник. Вечер семейството се събираше в библиотеката, а Джеси и бащата играеха шах.

Господин Доналд Мейг беше доста безличен. Носеше безупречни копиринени летни костюми и по безцветната му коса винаги личаха равните следи на гребена. Усмивката му беше учтива и леко надменна. Явно присъствието на Мартин не беше желателно. Търпяха го само защото беше син на доктора.

— Смята се за аристократ — рече баща му веднъж.

Мейг не беше сноб по отношение на парите — считаше това за просташко, — а по отношение на произхода. Обичаше да говори за „добрите стари семейства“, сякаш всички човешки семейства не бяха еднакво стари! На масата седеше сред купища ирландско сребро и английски порцелан, с препарирана риба меч над бюфета от златен дъб; той самият беше като риба меч в малкото езерце, наречено Кипър.

— Майка ти от шотландско-ирландски произход ли е? — попита той веднъж Мартин и продължи, без да дочака отговор: — И аз съм донякъде такъв. Това не е обичайно за тукашния край. Повечето шотландо-ирландци са отишли към Апалачите. Там все още има клон от моето семейство. Отправили са се на запад през Къмбърлендската котловина, нали разбираш?

Мартин не разбираше. Предните на майка му бяха отишли от Шотландия в Северна Ирландия и след няколко поколения, живели във фермите и работили в тъкачниците, бяха дошли тук малко след Революцията, за да работят отново във фермите. Баща му, разбира се, бе дошъл много по-късно от същата част на света. Тези простички истории бяха нещо обикновено у дома; никой не ги криеше, нито пък се хвалеше с тях.

Мейг заключи гордо:

— Обикновено хората се заселват при своите, както например холандците в долината на Хъдсън. Нашето семейство има и холандска жилка. Не едри земевладелци, не ванкортландовци, а само дребни фермери, бедни и трудолюбиви.

„Е — мислеше си Мартин, — всеки си има своите странности.“
Въпреки това попита Мери:

— Баща ти винаги ли има абсолютна власт над всичко?

— Предполагам, че да — отвърна тя. — Но не бих искала да си мислиш, че е тиранин. Леля Мили казва, че той трябва да се ожени повторно. Щяло да бъде по-добре за настроението му. Само че той се страхува да не се ожени за някоя жена, която няма да бъде добра с Джеси. Нали виждаш, добър баща е. Опитвам се никога да не го забравям.

Мартин се почуди каква ли е била майката. Вероятно като дъщерите си, защото дори и Джеси излъчваше някаква радост с енергичната си, вечно кимаща глава, с мненията и любопитството си. Мейг беше коренно различен. Жената сигурно се със задушавала в тази къща.

— Мога ли да попитам — обърна се веднъж Мейг към Мартин — защо наричаш дъщеря ми Мери?

— Защото това име ѝ харесва — отвърна той.

— Чудно. Вкъщи винаги сме я наричали Фърн — устните му се присвиха неодобрително, сякаш всички хора на света бяха нахални простаци.

И въпреки това Мартин го беше виждал да гледа към Мери, сякаш се чудеше как е могъл да създаде същество с такова излъчване.

— Защо се усмихваш? — попита я веднъж Мартин.

— Гледах тази пчела — каза тя. — Виж само колко е гладна!

Гмуркащото се телце, посипано със златен пращец, се заравяше жадно в нежната влажна топлина на цветето. В мозъка на Мартин проблесна една асоциация и го накара да се изчерви. Почувства гъделичкаща топлина по шията си. Дали и Мери не си мислеше за същото? За пръв път в живота си разбра колко малко знае за жените.

Двамата вървяха под топлия дъжд. Той не познаваше никой друг — освен себе си, — който нямаше нищо против да го вали дъждът.

Стояха под нечий отворен прозорец, скрити зад някой мокър храст, и слушаха квартета от „Риголето“, който долиташе от радиото.

— Спомням си — рече Мартин — първия път, когато разбрах, че музиката може да те разсмее или разплаче. Има толкова различни мелодии! Тътенът и вълните на органа в църквата или оркестърът на градския площад, който кара краката ти да танцуват сами. Веднъж чух четирима мъже да свирят на цигулки у преподобния Декстър. Спомням си, че ми се искаше някога пак да чуя такава музика.

— Майка ми свиреше на пиано — каза Мери. — Често се измъквахме от леглата си и сядяхме на най-горното стъпало на стълбите, за да я слушаме. Тогава къщата изглеждаше толкова различна!

— Ти наистина искаш да заминеш, нали? — попита я той нежно.

— Мисля, че да, Мартин. Но понякога си казвам: „Та това е домът, ще ми липсва!“ Объркана съм... Това, което искам с цялото си сърце, е да рисувам. Да изобразя всичко, което чувствам тук, в сърцето си! Смисълът на живота!

„Колко е млада“ — помисли си той нежно.

— Смятам, че ако някой успее да направи това, никога няма да бъде самотен. Но нали първо трябва да се сблъскаш с живота, за да можеш да го нарисуваш?

„Колко е млада“ — помисли си отново. Тъмносиньо гроздово лято. Розово-червено лято, потънало в детелина!

— Надявам се, че не си въобразяваш нищо за това момиче — каза веднъж баща му на вечеря. — Прекарваш доста време там.

— Ийньк! — обади се майка му.

— Не, не, Джийн! Мартин знае, че не му се меся. Просто му казвам една-две предупредителни думи, които той може да приеме или не. Те не са от нашето тесто, Мартин.

— А какво е нашето тесто, татко? — Мартин говореше спокойно, но все пак в него имаше напрежение — не гняв, а по-скоро предчувствие, че ще му кажат нещо, което не иска да чуе.

— Е, това е очевидно — отвърна веднага баща му. — Представяш ли си това момиче да мие чинии в тази кухня? Нашите светове никога не се смесват.

Светове. Нима сме обречени вечно да живеем в света, в който сме създадени; като колчета в дупките си и ключове в ключалките си?

Нима съдбата не можеше да се промени? Все пак това се случваше толкова често!

— Чудя се още колко време Мейгови ще продължават да живеят така — каза баща му. — Разправят, че фабриката постоянно западала.

Мартин се изненада:

— „Уебстър“? Гръбнакът на града?

— Имам пациенти, които работят там, и те ми казаха, че работата вървяла по инерция от години. Мейг не е като баща си и дядо си, нали разбираш? Загазил е до гуша, но е твърде горд, за да го признае.

Сестра му Алис отбеляза:

— Рена работи в канцеларията на „Уебстър“. Казва, че всички знаели, че господин Мейг държи Фърн затворена, докато и намери подходящ съпруг. Отвратително, нали? Сякаш жената е първокласна кобила, която непременно трябва да се чифтоса с чистокръвен жребец.

— Алис! — възкликна майка ѝ.

Алис се закиска. Откакто ходеше с Фред Партридж, бе станала по-смела, почти нагла в новата си увереност. Скоро щеше да се радва на положението на омъжена жена. Фред, който преподаваше гимнастика в консолидационното училище, беше свястно момче, безцветен като очите и косата си и напълно безразличен към всичко. Някога Алис бе имала мечти. Бе сериозна и енергична. Сега ентузиазмът ѝ видимо бе пресъхнал. „Установяваше“ се с Фред Партридж.

На Мартин му дожаля за сестра му, за поразително енергичния млад живот; за всички жени, които не бяха Мери Фърн.

Майка му каза:

— Чух, че онова сакатото е доста интелигентно. Вярно ли е, Мартин?

— Казва се Джеси — поправи я той сковано. — Да, вярно е.

Алис извика:

— Не мога да си представя кой ти е казал това, мамо! Тя е слаба, твърде мургава и...

Мартин стана, смотолеве нещо и излезе от стаята.

Жълтите връхчета на запалените свещи стояха като вкочанени в неподвижния въздух. Нощните пеперуди се блъскаха шумно в

мрежите. Беше последната вечер на Мартин преди заминаването му за града на стаж. Разговорът на масата се водеше само между Джеси, Доналд Мейг и чичото и лелята от Ню Йорк. Мартин и Мери мълчаха.

Той не се чувстваше удобно и краката го боляха. Беше си купил бели обувки; това си беше чисто прахосничество, защото щеше да ги носи много рядко; но не можеше да дойде на вечеря тук без тях. Дрехите бяха един вид застраховка, някакво положение, към което човек „принадлежеше“, каквото и да значеше това. Идиотско! Но така бе било и така щеше да си бъде. „Одеждите ти са толкова скъпи, колкото кесията ти може да си позволи.“ И Шекспир като Доналд Мейг познаваше хората. Всъщност знаеше всичко за тях.

Мери сервираше салатата, която беше сложена в купата пред нея. Лекият ръкав с черешов цвят се беше смъкнал и разкриваше голата ѝ ръка. Изглеждаше така, сякаш бе попаднала случайно в тази стая и тази къща.

Джеси се смееше. Имаше приятен сърдечен смях, който понякога я докарваше до сълзи. Беше истинско удоволствие да я наблюдава човек. Мартин осъзна, че през тези няколко седмици е свикнал с нея и с летния ѝ шал с твърди, замаскирващи гънки. Чевръстите ѝ ръце се движеха, докато говореше, а блестящите ѝ очи не пропускаха нищо.

Внезапно Мартин си спомни какво беше казала за сестра си, когато се срещнаха за пръв път. Почуди се за какво ли се досещаше сега, какво ли си мислеше.

Остра болка прониза Джеси за младежа в евтин костюм и корави нови обувки; сериозният младеж с интелигентно лице и очи, които гледаха жадно към... към някой друг!

„О, какво щях да направя, само да имах тялото на Фърн! — помисли си тя. — Тя е една нежна мечтателка, живее в света на фантазиите. Аз не бих изпуснала този младеж. Той струва повече от дузина други, които познавам. И как само я поглежда скришом над ръба на чашата си! О, само да имах нейното тяло!

Веднъж, преди много време, чух две от прислужниците да си говорят в банята. «Горкото дете» — казваха те.

Огледах се наоколо, а после разбрах, че това дете съм аз.

Тогава се видях в огледалото на вратата в банята, розова и гола. Там бяха и Фърн с една нейна приятелка, дошла на гости за през

нощта. Те бяха еднакви, а аз — различна. На колко години бях тогава? На четири? На пет?

Шивачката започна да ми шие рокли с широки бродирани яки. Наричаха ги «Берти» и бяха толкова красиви със своите плохи и плисета, направени, за да замаскират. Но не можеха да скрият нищо. Когато вземех огледалцето и се извиех назад, виждах гърба си, виждах как там, където свършваха гънките, изпъква остра като нож кост.

Помня дългите пътувания с кола и докторските чакални, където мама четеше «Хайди» на глас. Хайди беше смело момиче и аз трябваше да бъда смела. После идваха докторите с белите си престилки. Бяха любезни и високи, докосваха гърба ми със студените си пръсти. Следваха дълги разговори, а после — пътуване обратно към къщи.

— Уморена ли си? — питаше татко мама и тя винаги отговаряше:

— Не, добре съм.

Спиряхме в най-скъпите магазини за играчки и ми купуваха нови кукли. Никога не разбраха, че куклите изобщо не ме интересуват. Имах десетки — вещи с тъпи лица, дълги руси коси и лачени обувки. Често ги разсъбличах, махах дантелените им гащички и фусти. Гърбовете им бяха гладки и прави — от раменете до закръглените им задничета. Изглеждаха като Фърн.

Веднъж в училище се озовах в кръг от деца, които танцуваха около мен. Още ги чувам, смеят се и ме сочат: «Джеси е...» — пеят те, но не си спомням думата. Или може би не искам? Спомням си възмутения треперещ глас на учителката, която притича веднага. Децата се разбягаха и двете влязохме ръка за ръка в училището.

На игрището бях яростна и горда, но когато се почувствах на сигурно място, зарихах на рамото на учителката. Тя отвори чекмеджето и ми подаде чиста носна кърпичка. Миришеше на одеколон. Още чувствам аромата ѝ.

Лея Мили иска Фърн и аз да отидем с тях в Европа тази зима. Ще отседнат в «Карлтон» в Ница. Аз в «Карлтон» с Фърн! Чай с танци. Стълби, водещи към залата. Заставаш в горната им част и чакаш да те настанят. Всички очи се обръщат да видят кой е дошъл. И аз ще стоя там редом с Фърн. Не! Благодаря! И още веднъж благодаря...“

Мери се размърда неловко. Само да можеше Джеси да изтрие това изражение от лицето си! Допреди малко се смееше, а сега бе

станала мрачна и заплашителна.

„Ще мога ли някога да свикна с нея?

— Джеси е инвалид — бяха й казали преди много години. Може би съм била почти бебе.

Мислех си, че «инвалид» значи, че нещо не е наред с ръцете й, докато един ден забелязах гърба й.

— Какво е това? Боли ли я?

— Не — отговори мама. — Само душата я боли.

Спомням си как тогава си мислех, че ако всички са като Джеси, аз щях да изглеждам странно и хората щяха да зяпат.

— Те не искат да зяпат, нито да бъдат нелюбезни, а просто им е любопитно — ми казваха.

И въпреки това тя беше по-жилава от мен. Каквато си беше сприхава, винаги нанасяше първия удар.

— Никога не бива да я удряш, никога — казваха ми. — Ти си толкова по-силна! Ами ако я нараниш? Ако й счупиш някоя кост? Какво ще правим тогава?

Виждах я как се прекатурва и разбива на земята като ориенталската ваза, която чичо Дру бе донесъл от Китай и която една прислужница счупи и изпълни къщата с плач.

Един ден цапнах Джеси. Тя се удари в ръба на масата и на челото й цъфна огромна червена цицина, голяма колкото яйце. Чуха се стъпки — Кари, готвачът, мама и татко. Бях се вцепенила от страх. Тя се разплака и я вдигнаха. Татко ме удари — мен, своята любимка; още тогава го знаех! Той толкова се гордееше с мен! Гласът и лицето му бяха като на човекоядец.

— Никога повече не удряй Джеси! Да не си я докоснала! Чуваш ли?

Чичо Дру ме дръпна встрани. Беше единственият, който ме съжеляваше. Седна на канапето, постави ме между коленете си и ме хвана за раменете.

— Не си я наранила, Фърн. Всички са изплашени, но ти не си я наранила. Запомни това. Става дума само за една цицина, която ще мине за ден-два.

Не исках да отивам да уча някъде далеч. Тук имах приятели. А и не исках да се разделям с моите кучета. Но Джеси нямаше приятели. Казваха, че за нея ще е по-добре да учи в някое малко частно училище.

— Не можем да изпратим Джеси някъде, а теб да оставим тук, нали? — казваше мама.

А татко рече:

— Пък и в пансиона ще се запознаеш с много приятни момичета.

Но тези момичета идваха от Ню Йорк, Бостън или Монреал. А това беше все едно да нямам никакви приятелки.

Сега тя не иска да отиде в Монреал през зимата. Ако не замине, татко ще пожелае и аз да остана. Но аз ще замина. Каквото и да стане, ще замина!

Ще ми бъде мъчно за Мартин. Ако го познавах от повече време, можеше и да се влюбя в него. И все пак някак си ми се струва, че винаги съм го познавала. Дори и мълчанието му ми говори много. Дали вече ме обича? Но той заминава утре... Обаче ще се върне. Все пак това са само няколко месеца. Може би после... И ще видя Европа... целия този блясък... Никога никъде не съм ходила!

Все пак си мисля, че Джеси е влюбена в него. Съжалявам, ако е така. Надявам се да не съм права. Животът е много, много суров...“

— Толкова ще се радваме да дойдеш с нас, Фърн! — каза леля Мили, а после се обърна към Мартин: — Знаеш ли, че поканихме Фърн и Джеси да дойдат с нас в Европа? Ще заминем след Денят на труда^[4] и ще прекараме зимата там. Джеси, много бих искала да промениш решението си и да дойдеш!

Джеси поклати глава.

— Ще ти се отрази много добре. Ще те разсее. Ти наистина имаш нужда от...

— Наистина имам нужда от нов гръбнак — засмя се Джеси.

Леля Мили се изчерви.

— О, Джеси, просто исках...

— Знам какво искаше да кажеш, лельо Мили. Знам, че ми желаеш доброто.

— Ница е прекрасна през зимата, много мека — забеляза чичо Дру. — Винаги можеш да промениш решението си, Джеси, дори и в последната минута.

Гласовете прекосяваха масата като тиха лека музика. Леля Мили се обърна към Фърн.

— Ще видиш най-великото изкуство на света. Това ще окаже огромно влияние върху твоята кариера.

— Кариера! — раздразни се бащата. — Моля те, не й пълни главата с разни грандиозни идеи! Тя и без това си ги има достатъчно. Това е просто едно приятно хоби и нищо повече.

— Извинявай, но ти едва ли можеш да прецениш — каза Мери.

— И мислиш, че ти можеш?

— Не, но има хора по света, които могат.

— Струва ми се, че чувам гръмотевици — смени темата чичо Дру.

Мартин му се усмихна и получи в отговор също такава разбираща усмивка. Каква наивност! Та дребният тиранин с тежка ръка, застанал начело на масата, можеше да премести светове!

— Мери, хайде да се поразходим — предложи той, когато станаха от масата. — Ела и ти, Джеси.

— Не искам — отвърна Джеси.

— Всеки момент ще завали — намръщи се господин Мейг.

— Дъждът няма да навреди на никого — обади се леля Мили.

— Няма да се отдалечаваме много — обеща Мартин. Градът беше притихнал в нощта. Къщите приличаха на заспали лица, а капациите — на спуснати клепачи. Някъде свиреше рог — далечен тъжен вик в тишината. Двамата обиколиха лъкатушещите улици: някои павирани, други асфалтирани, трети разкаляни. Там, където започваше полето, се обърнаха и тръгнаха обратно, бърбейки за това и онова, но за нищо определено.

— Значи заминаваш — каза Мартин. — Ще ми липсваш, Мери.

Думите бяха непростимо банални. Искаше да каже толкова красиви, възвишени неща: „развълнуван съм“, „цял ден мислих за теб“. Защо беше толкова тромав, толкова вързан в езика! Дали причината не беше в семейството, в мрачния дом, в мрачния баща? Може би в някоя по-непринудена обстановка или ако беше с няколко години по-голям и можеше да й предложи нещо по-определено...

Когато приближиха вратата, въздухът вече миришеше на дъжд. Облаците на изток бяха потъмнели от приближаващата буря, но на запад залезът все още обагреше небето с линии в медночервено, розово и жълто като разрязана праскова.

— О, погледни! — извика Мери. — Виж как блести! Виж, Мартин!

Но той не гледаше към небето, а към нея. Беше застанала с ръка на гърлото и учудено лице. Неописуема болка прониза сърцето му.

Застанаха близо до входната врата в тясното пространство между избуялите лаврови храсти. Внезапно дойде дъждът и запляска по листата.

— Е — каза той. — Мисля, че е по-добре да тръгвам.

— Ще мисля за теб. Всички ще мислим за теб.

Искаше само да я целуне за сбогом, но когато тя се доближи до него, не можа да я пусне. Не знаеше колко дълго щеше да я държи така, ако във вестибюла не се бе появил някой, който като че ли искаше да отвори вратата. И така тя се отпрати бързо към къщата, а Мартин затрополи надолу по стълбите в дъжда.

[1] Дувърска пудра — препарат от опиум, ипекакуана, магнезиев сулфат и млечна захар, средство за успокояване и изпотяване. — Б.пр.

↑

[2] Уинслоу Хоумър (1830–1910) — американски художник. — Б.пр. ↑

[3] Лука дела Робия (1400–1482) — Флорентински скулптор, произхождащ от известно семейство скулптори. Най-значителната му творба е пеещи ангелчета и танцуващи момченца, наречена „Кантория“ („Пееща галерия“), направена за катедралата във Флоренция — Б.пр. ↑

[4] Денят на труда — първият понеделник от септември. — Б.пр.

↑

ПЕТА ГЛАВА

И ето той най-сетне стана доктор Фаръл — лекар, отговорен за живота на толкова хора. Причакваха го развълнувани роднини, звънецът постоянно го преследваше. Подписът му се мъдреше на всеки картон като окончателна присъда. Дано само никога не се случеше да бъде като доказателство за негова грешка! Но сега бе по-добре да не мисли за това, а просто да пристъпи и да започне — като дете, което прохожда.

В отделението за бърза помощ движението не спираше цяла нощ. Човек живееше само на кафе. Спеше на някоя кушетка или по-скоро подремваше, докато не дойде някоя сестра да го разтърси отново. Тогава вратата се отваряше рязко и вкарваха следващата носилка. Зловещите нощи в отделенията бяха изпълнени с въздишки. Непоносимата болка беше непоносима и да се наблюдава. Най-много се страхуваше от пациентите в крайна фаза на рак; разрухата на личността дори и при най-смелите беше ужасна. Преди не знаеше, че отчаяните хора, дори и най-старите, викаха майка си.

Понякога чувстваше тежестта на изпълнената с болка десететажна сграда на раменете си.

— Какво става с теб? — попита го Том.

— Не знам. Какво имаш предвид?

— Като че ли не си тук. Да не би с баща ти да се е случило нещо?

Мартин често му бе казвал, че баща му работи твърде много и има високо кръвно.

— Не, не, просто съм малко преуморен, това е всичко.

Нямаше друг човек на света, на когото можеше да се довери повече, отколкото на този приятел, който сега го наблюдаваше въпросително; но просто не можеше, не искаше да говори за Мери.

Само да можеше съзнанието му да бъде така чисто, както някога! Да можеше отново да мисли единствено за работата си! Но той трепереше вътрешно; трепереше да не види името на фабриката Мейг да се споменава в седмичния вестник, който му изпращаха от къщи;

потрепери, когато видя, че една пациентка се наричаше Фърн — дебела жена с ирландски акцент и възпалени сливици.

Трепереше, когато идваше пощата. Мери му изпрати картичка от езерото Шамплейн^[1].

„Тук сме само за няколко дни.

С обич.“

Препрочиташе я отново и отново, гледаше жадно формата на буквите. Тя пишеше с наклонен почерк. Дали това не казваше нещо за нейната личност? После пристигна картичка от Шербург^[2] с голям презокеански параход. Представи си как Мери върви в дъжда по павираните улици. Копнееше до болка по нея. Истинска, физическа болка. Сега вече разбираше защо древните хора бяха смятали сърцето за хранилище на чувствата.

Собствените му чувства бяха изплували на повърхността. Скъса с Хариет. Искаше да ѝ го каже меко, но се получи гневна сцена. Беше изгубил желание към нея, а и към всички други, освен към Мери. Сякаш у него се беше отприщил някакъв бент.

В болницата се случи трагедия. Една от сестрите се самоуби. Преди това беше излизала с Дан Ричи, лекар от ортопедията. Беше ѝ обещал да се ожени за нея, но по-късно променил решението си. Тази случка потресе дълбоко Мартин. Какво ли е било това страдание, за да накара човек да пожелае смъртта? Въпреки това смяташе, че можеше да го разбере. Бе започнал да разбира много неща.

Радваше се, че е затрупан от работа. Това беше единственият начин, по който можеше да изкара зимата.

Това, което зърна първо на носилката, беше девойка в прилепнал розов пуловер и пола. Мина му през ума, че момиче като нея може да се казва само Дона или Доун. Името ѝ беше изписано на огърлицата от евтими мъниста: Дона. Беше прегазена от кола в дъжда. На лицето ѝ имаше дълбок прорез, а ръцете, които може би бе протегнала, за да се предпази, бяха счупени.

„Стандартната процедура“ — помисли си той, свикнал, както обикновено, да взима бързи решения и да действа незабавно. С

лакътните нерви щеше да се земе неврохирургът, но по-късно. Иначе ръцете щяха да останат неподвижни. Докато чакаше, можеше да зашие лицето. Разбира се, малко успокоителни. Местна упойка. Даваше нарежданията си: черни копринени конци, тънка игла.

— Няма да боли — каза той.

Никога преди това не го бе правил. Но къде можеше да намери хирург в събота вечерта? Извикай на помощ здравия ум. Трикът е да се правят много, много малки бодове. Внимателно. Внимателно. Бод, възел, отрязваш. И пак. Бод, възел, отрязваш.

Когато свърши, лицето, което преди това изглеждаше покъртително, бе покрито със ситни бодове от черна коприна, а той самият се потеше. Наведе се над нея.

— Дона? Вече свърших.

За щастие тя беше полузаспала.

— Лицето ми ще се оправи ли?

— Да — отвърна той уверено.

Големите черешови устни потрепериха:

— Обещавате ли ми, че няма да имам белези?

— Обещавам.

— Ще бъда ли инвалид, докторе?

— Разбира се, че не — каза той. *Прости ми за лъжата, защото наистина не знам.*

Вече бяха прерязали и махнали розовия ѝ пуловер. Някой посегна да отреже и гerdана.

— Не — спря го Мартин, — не го прави. — И придърпа закопчалката, за да откопчае гerdана. Сигурно беше ценен за Дона.

Когато я откараха горе, той продължи да мисли за нея, както и на следващата сутрин. По навик се опита да си представи живота ѝ. Сигурно живееше в къща без асансьор и работеше в евтин магазин. Обядът ѝ представляваше сандвич с риба тон и шоколадова сода. Винаги присъстваше на погребенията на филмовите звезди и дъвчеше огромни дъвки. Изпита неописуема тъга. Това му се случваше при някои пациенти. Какво щеше да стане с нея с тези парализирани ръце?

Доктор Албениц щеше да я оперира на сутринта. Мартин се върна, когато всичко беше приключило и лекарите бяха в съблекалнята.

— За малко да я изпуснем — отговори доктор Албениц на въпроса на Мартин. — Но почти съм сигурен, че ще се оправи — после се изненада. — Защо, познаваш ли я?

— Не. Бях дежурен, когато я докараха. Аз ѝ заших лицето.

— Ти ли го направи? — Докторът особено много наблегна на думата „ти“.

Мартин веднага почувства присвиване в стомаха.

— Боя се, че аз съм този некадърник.

— Некадърник? — Албениц, който завързваше обувките си, вдигна поглед. — Точно обратното: Попитах, защото това беше първокласна работа. Както изглежда, тя едва ли ще има изобщо някакъв белег.

Мартин преглътна, все още невярващ.

— В такъв случай съм имал късмет.

— Страхотно самообладание, при положение че нямаш никакъв опит в това отношение!

— Да, господине.

— Имаш добри ръце. Интересува ли те пластичната хирургия?

— Не особено — после се поправи: — Не, всъщност не.

— Е, това е първокласна работа — повтори Албениц. Мартин се изчерви както от удоволствие, така и от черни мисли. Какво се беше осмелил да направи, след като знаеше толкова малко? Просто бе имал страхотен късмет! Но все пак беше много любезно от страна на Албениц да му каже тези думи.

Седмица-две по-късно Албениц го настигна в коридора. Скоростта беше неговата особеност. Явно всички велики хора си бяха малко ексцентрични. Джефърс носеше галоши дори и когато навън грееше слънце. Албениц никога не взимаше асансьора и предпочиташе да търчи по стълбите. Когато видя Мартин, той се спря.

— Искаш ли да знаеш как върви твоята пациентка?

— О, да — каза Мартин, доволен, че се отнасяха с него като с колега.

— Е, допреди известно време имах някои съмнения, но ръцете ѝ определено ще се оправят. Също така ще има доста сносно лице — благодарение на теб.

Трябваше да отвърне на любезността с любезност.

— След това, което вие направихте за нея, моите шевове изглеждат направо незначителни.

— Не чак толкова. Не е много добре за душевното здраве да имаш лице, покрито с белези, нали разбираш?

— Но вашата работа е жизненоважна. Гледал съм ви да оперирате и бях... Мога да кажа, че всеки път бях поразен.

Албениц се усмихна.

— Добре тогава, каня те да идваш и да ме гледаш всеки път, когато си свободен.

Операционната беше облицована с порцелан и неръждаема сребристорсива стомана. Небето зад огромния прозорец бе оцветено в по-тъмно сиво. Албениц и неговите асистенти, сестри, анестезиолог и помощник-асистенти се движеха бързо и безшумно в образцов порядък. Приличаше на подводен билет, съдбовен танц около масата, на която лежеше пациентът с обръсната, здраво прихваната глава. Зелената завеса я разделяше от останалата част от тялото, омотано с най-различни тръби. За непосветения те можеха да изглеждат просто като безполезно кълбо, но всъщност това бяха оръжията, с които тази малка армия се бореше за живота на човека на масата.

Мартин никога преди това не беше изпитвал такова вълнение. Той стоеше с изследователите, с Балбоа^[3], който наблюдаваше Тихия океан, е Магелан, който кръстосваше моретата.

Човекът лежеше гол и изложен на погледите. Албениц вдигна поглед към рентгена пред очите му. Там артериите се виеха и лъкатушеха като диви лози. Там беше и тъмното петно, туморът-буца. Сърцето на Мартин ускори ход. Опита се да си спомни какво беше учил за мозъка: неврони, аксони, дендрити. Колко вълнуващо беше да си помислиш, че някъде там, в тази грубо набръчкана маса, направена от същия материал като стомаха или черния дроб, течеше електричеството на мисълта. От нея произлизаха думите, музиката и командите да стиснеш юмруци или да целунеш устните на любимата.

— Затегни — каза Албениц.

Ръцете му в безцветни ръкавици влязоха в мозъка, движейки се между билионите неврони.

— Обгори — нареди той. — Вакуум.

Операцията завърши след пет и половина часа. Албениц вдигна поглед. Очите над маската му изглеждаха уморени.

— Мисля, че го извадих целия.

Мартин знаеше, че вероятно бе така, но никой хирург на света не можеше да каже със сигурност: „Знам, че го направих!“ Бе изпълнен с благоговение.

„Истинският хирург е като велик художник — помисли си Мартин. — Всички погледи са вперени в него. Той може да бъде простиък, скромен човек като Албениц или грубиян като други, които съм виждал, но и в двата случая го уважават, защото има велик талант. Това, което искам, е да бъда като доктор Албениц. Но за какво си мечтая?“

В малкото си свободно време Мартин ходеше да наблюдава доктор Албениц, посещаваше лабораторията и клиниката му. С увлечение и любопитство проследяваше някои от случаите в хирургичното отделение до крайното им възстановяване — или до смъртта. Задаваше въпроси, но не твърде много.

Някой го попита: „Да не би да смяташ да ставаш неврохирург и затова се въртиш около Албениц?“

Малко вероятно! Та кой можеше да си позволи да специализира след завършването? Само отделни хора — тези, които обикаляха Европа от клиника на клиника; прекарваха половин година тук и половин година там с велики авторитети от Германия и Англия, потапяха се в обстановката, придобиваха знания, а накрая — и име. Но за такова нещо се изискваше да бъдеш финансово независим. А и много време. Също така и наставник, който да те насърчава и съветва.

Един следобед, тъкмо когато дежурството му свършваше, го извикаха в лабораторията на доктор Албениц. Озадачен, Мартин отиде веднага. Докторът тъкмо закачаше престилката си.

— Чудех се дали харесваш италианската кухня. Има едно местенце само на неколкостотин метра надолу по Трето Авеню.

— Никога не съм я опитвал — каза Мартин.

— Чудесно! Значи това ще бъде нещо ново за теб, а всички обичат италианската кухня, дори и испанци като мен.

Когато излязоха на ветровитата улица, Албениц обясни:

— В случай че се чудиш защо те поканих — просто понякога обичам да разговарям с младото поколение лекари.

— Много любезно от ваша страна, господине — Мартин се надяваше да не изглежда толкова притеснен, колкото се чувстваше.

Когато седнаха на застланата с чиста бродирана покривка маса и панерче хляб между тях, Албениц попита:

— Искаш ли да поръчам вместо теб?

— Да, моля ви.

— Добре тогава. Като начало ще вземем миди ореганата, разбира се, спагети... Салата... Обичаш ли телешко? Телешко пицайола тогава. Не е ли смешно всичко това да се яде без вино? Чудесно сухо вино, събрало в себе си слънцето! Вие, американците, сте такива пуритани с този ваш сух режим! — той въздъхна, потри длани, за да ги стопли и замълча. После свали очилата си и потърка носа си на това място.

— Знаеш ли, гледах те как ме наблюдаваше през последните месеци. Намираш работата ми интересна, нали?

— Да, аз... — започна Мартин, но Албениц го прекъсна:

— Каж ми, защо искаше да станеш лекар?

Мартин каза бавно:

— Откакто се помня, това винаги е било за мен най-вълнуващото нещо.

— Да?

— И ми беше любопитно. Това е като да решаваш ребуси. Когато свършиш с единия, ти се иска веднага да се заемеш с другия — спря, като чувстваше колко недостатъчно беше обяснението му.

Но събеседникът му се усмихна:

— Радвам се, че не каза „защото искам да помогна на човечеството“ или „защото обичам хората“. Това е пълна глупост! Често чувам младите хора да я казват и не им вярвам.

Мартин мълчеше.

— Разбира се, че се радваш, когато направиш нещо хубаво за друго човешко същество! И разбира се, че съжالياваш, когато нещата не вървят добре! Но ако съжالياваш твърде много, това ще ти разбие сърцето. Или ще полудееш — той размаха предупредително пръст. — Трябва да бъдеш дисциплиниран, да държиш чувствата си под контрол, да бъдеш просто специалист, който решава ребуси, както току-що се изрази. Само тогава, когато съзнанието ти е идеално чисто и си хладнокръвен, можеш да получиш някакъв резултат. Понякога. Разбираш ли ме?

— Мисля, че да.

Донесоха мидите. Албениц лапна една и постави вилицата на масата.

— Ние знаем толкова малко! Взemi например моята специалност. Едва през последните тридесет години се осмелихме да навлезем в мозъка. За нас неврохирургията е нова област и повечето от това, което знаем за нея, сме го научили след войната — той замълча, взе вилицата си и отново я постави на масата. — Но ако погледнем от друга страна, тя е много стара. Всъщност даже древна. Египтяните са трепанирали черепа преди хиляди години, като са използвали заострени камъни.

Той чертаеше някакви рисунки по покривката с чиста вилица.

— Вие сте участвали във войната, нали, докторе?

— Работех в една британска военна болница. Клиничното си образование получих в Германия преди войната — Албениц сви рамене. — Медицината не признава политиката или по-точно не би трябвало. Но работата тогава беше твърде груба, получаваха се много инфекции. Оттогава имаме голям напредък.

— Виждам.

— Знаеш ли, че от септември ще имаме ново отделение? Най-сетне ще се откъснем от общата хирургия. Крайно време беше.

— Не знаех.

— Всъщност го решиха съвсем скоро. Разбира се, това ще бъде само началото. Това, което трябва да имаме, за което мечтая, е институт, където ще се комбинират неврологията и хирургията. Тогава наистина ще можем да изучаваме мозъка: функциите, патологията, дори и връзката им с така наречените „душежни болести“, за които отдавна съм убеден, че имат физическа причина. Един господ знае колко физически причини — въздъхна. — Но както вече казах, мога само да мечтая. Нямам влияние и пари, за да го осъществя. Не съм добър политик. Благодарен съм за това малко отделение и ще се задоволя с него — склочи пръстите си на пирамида. — Много се разприказвах. Каж ми какво мислиш за всичко това?

Мартин поклати глава:

— Нямам никакво право да мисля. Не знам нищо за това.

— Добре казано! Харесва ми! Отвращавам се от хора, които като минават на визитация, кимат мъдро с глави и се преструват, че знаят,

без при това да имат и най-малката идея за какво става дума. Как ти се струва телешкото?

— О, чудесно! Най-сетне малко разнообразие след закусвалнята.

— Така си и мислех. Какво смяташ да правиш през юни, когато завършиш?

— Ще работя с баща ми. Той има установена практика в северната част на щата.

Доктор Албениц се вгледа внимателно в Мартин. Строгото му изражение се беше смекчило.

— Ще се чувстваш ли щастлив?

Никой никога не бе поставял въпроса така. Хората го смятаха за щастливец. Завършваш стажа си, а после навлизаш в практиката; и ако вече имаш установена такава — е, тогава си голям, ама голям късметлия! Той помълча малко и после за пръв път изрече истината:

— Не, сър, не мисля, че ще бъда.

— Разбирам.

— Мисля, че не съм искал да го призная дори и пред себе си — обърна се и се загледа в самодейния пейзаж от Италия на стената — бонбоненорозови рози на фона на бял зид и крещящо синьо небе.

— Хапни още малко спагети. Достатъчно слаб си, можеш да си го позволиш.

— Благодаря ви, но не съм много гладен.

— Разстроих те с моите въпроси, нали?

— Малко.

— Повече от малко. Знаеш, а може би не знаеш, че те наблюдавах, откакто заши лицето на онова момиче. Странно е, че трябваше да те забележа именно чрез работа, която не е в моята област, но знаех, че ръце, които са могли да, направят това, без да са били обучавани, ще могат да направят много повече.

Мартин чакаше. Усещаше ясно ударите на сърцето си.

— После започна да идваш и да ме гледаш; идваше в лабораторията ми и задаваше интелигентни въпроси.

Ударите се ускориха.

— Разбира се, ясно ти е, че тази година си си спечелил добра репутация.

— Ами аз...

— Хайде, хайде! Доктор Филде ми каза, че ти си най-добрият му стажант от десет години насам.

— Не знаех това, сър.

— Е, сега вече го знаеш. Така че чуй ме. Да говорим по същество. В бъдещата си нова служба ще мога да обучавам двама младежи. Вече извиках единия да дойде от Филадельфия през есента. Искам да те помоля ти да бъдеш вторият.

Мартин го погледна онемял.

— Разбираш накъде бия. Няма нужда да си хабя думите. Сега говоря много, но това не се случва често, когато работя. Нетърпелив съм и хората около мен трябва бързо да схващат какво искам да кажа. Бих могъл да работя с теб, Мартин — той помълча, а после прибави замислено: — Искам човек, който ще може да схване цялостната концепция за мозъка, а не просто умел хирург техник. Искам някой, който да притежава любопитство. Това е ключовата дума — любопитство. Какво ще кажеш?

— Простете ми, но просто не съм на себе си.

— Разбира се, това е нещо ново за теб. Съвсем различен свят от този, който си планирал — възпалени гърла, заушки и порязани пръсти. Не че няма нужда от добри хора, които да искат да го правят, хора като твоя баща. Как мислиш, че ще реагира той?

— Страхувам се, че ще бъде ужасно разочарован — направо щеше да се поболее. Мартин застина от ужас.

— Да, мога да си представя. Никога не съм имал син, но предполагам, че баща ти би искал да се прибереш у дома. И все пак — каза тихо Албениц — има хора, които трябва да прекъснат семейните си връзки, колкото и да боли това. Същото като да си войник или монах. Ожених се на четиридесет години. В Европа мъжете се женят късно, за да имат време да се развият. Жена ми знаеше, че щеше да бъде на второ място след работата ми. До късно през нощта, ако се наложи и в неделя, аз съм в болницата. Това е моето призвание. Може би се изразявам лошо: английският не е родният ми език.

— Не, сър, изразявате се чудесно.

— Мислиш ли? Да, да, призвание. Погледни. Сега си движа пръста. Един електрически импулс в мозъка ми осигурява енергията. Просто, а? Така ли мислиш? Разбира се, че не. Ами ако сигналът бъде даден, а пръстът откаже да се движи? Ами ако пръстът се задвижи, ако

мозъкът не го иска? Това са много примамливи тайни. Все още не знаем нищо. Нищо! Говорим за изследване на полюсите? Истинското изследване е тук! — внезапно млъкна. — Имаш ли момиче?

Мартин се изчерви.

— Да... Не... Искам да кажа, още няма нищо официално, но...

„... но нейното лице изплува над страниците на моите учебници и за каквото и да си мисля, част от мен винаги мисли за нея.“

Албениц се усмихна.

— Е, ще намериш начин всичко да се оправи. Винаги има начин — той стана. — Ще получаваш по двадесет долара на месец плюс издръжката. Ще живееш в оскъдица, ако родителите ти не са богати, разбира се.

— О, не.

— Тогава ще живееш в оскъдица. Но има и по-лоши неща. След време ще бъдеш възнаграден с някои житейски удобства, но тогава ще ги заслужаваш — нещо, което едва ли може да се каже за някои богаташи. Е, аз ще прескоча за един час до лабораторията и ще се прибирам у дома — той подаде ръка на Мартин. — Следващия път, когато дойдем тук, ще опиташ спагети карбонара.

Мартин се сети едва на половината път към стаята си, че Либспиц дори не бе дочакал да чуе дали приема предложението му. Просто усети, че един млад лекар не можеше да направи друго. И, разбира се, беше прав!

Сърцето му така блъскаше в гърдите, че Мартин все още не можеше да влезе в стаята си. Трябваше да се движи, да върви. Тръгна бързо из града — през Шесто Авеню, където последните чиновници излизаха от офисите си; покрай Пето Авеню, където големите магазини вече затваряха; на запад и на юг по мръсните улици. Около глезените му се увиваха разпръснати от вятъра хартии. От една закусвалня се разнасяше миризма на пържено олио. Китайски ресторант близо до Таймс Скуеър имаше прилична на пагода крещяща червено-златна фасада. Светлините на един салон за танци примигваха. „Петдесет страхотни момичета! Петдесет!“ И беше красиво. Всичко беше красиво.

Мина доста време, докато се върна обратно. Искаше му се да крещи триумфално. После си спомни за баща си, но прогони мисълта.

Знаеше, че някак си щеше да се справи с нещата, защото, както казваше доктор Албениц, за всичко се намира начин.

После си спомни за Мери. Тя щеше да се върне скоро и той щеше да поговори с нея. Колко глупаво от негова страна, че не ѝ беше разкрил чувствата си, преди да замине! Е, не че тя не знаеше! Той се усмихна на себе си. Другия месец щеше да ѝ каже всичко. Щеше да ѝ купи малък пръстен; три години чакане не бяха чак толкова много. Баща ѝ беше друг проблем, разбира се, но не непреодолим. Едва ли недоволството на Доналд Мейг щеше да доведе до свършека на света!

Мартин седна на масата и започна да пише писмо. Помисли си веднага да я помоли да се омъжи за него, но думите изглеждаха или твърде безжизнени, или твърде превзети. Реши, че ще бъде по-добре, ако изчака да ѝ го каже лично и да чуе отговора. Сега само щеше да ѝ опише чудото, което бе станало тази вечер.

Когато свърши, Мартин застана неподвижно до прозореца. Погали го приятният студен февруарски ветрец, влажен от настъпващата пролет. Крилото със стаи от отсрещната страна на улицата се обля в светлина. Една линейка, чиито гуми издаваха леки въздишки по асфалта, зави зад ъгъла. Пое си дълбоко въздух и каза на малката си гола стая:

— Ще стана велик лекар — това беше полуобещание, полувъпрос. — Ще стана велик лекар!

До два часа на следващия ден всички знаеха за Мартин. Той беше единственият стажант от програмата, който щеше да специализира. Това беше нещо, за което си заслужаваше да се говори, да се завижда или да бъдеш впечатлен. Том размишляваше над това.

— О, това е страхотна възможност — призна той. — Но не знам, Мартин, специалността е много потискаща. Всичките ти пациенти са непознати — хора, които никога повече няма да видиш. И знаеш, че повечето от тях ще умрат.

— Ако гледаме така на нещата, хората винаги умират. Въпросът е да им помогнем това да стане по-късно.

— Е, аз пък нямам търпение да стана самостоятелен. Направо ти се чудя как можеш да мислиш за още три години.

Том и Флорънс щяха да се оженят през юли и той щеше да се установи на практика в Тинек, щата Ню Джърси, с три хиляди долара,

взети назаем от техните родители. Мартин можеше да разбере ранната женитба, но не и желанието да напуснеш болницата по-бързо.

„Харесва ми тук — помисли си той. — За мен това е сърцето на света.“

Никога преди не беше изпитвал такава еуфория, такава радост. Всичко цъфтеше. Откри, че си тананика сутрин в стаята си. Всички лица на улицата му се струваха приятелски. Искаше му се да отиде при хората, да ги сграбчи за раменете и да извика: „Не е ли прекрасен животът? Има толкова много неща, които можеш да направиш! Толкова много работа, толкова много любов; ех, защо нямам още малко време! Да, прекрасно е и никога няма да имам достатъчно време за всичко!“

Един ден реши да каже на Том и Пери за Мери. Добрите им пожелания докараха обичайните сълзи в очите му, а това, от своя страна, доведе до обичайните им подигравки. Колко добре се познаваха!

Том попита:

— Каза ли вече на баща си за Албениц?

— Не, не още.

— Какво чакаш?

— Предполагам, че просто съм един страхливец, но ще го направя, когато си отида у дома другия месец. И когато Мери се върне.

Откакто ѝ бе написал последното писмо, бе получил само една картичка. Сега те пътуваха из Англия. Скоро щеше да му напише истинско писмо. Междувременно му съобщавате, че новините му били чудесни. Радваше се и се гордееше с него.

Той закрепил картичката на огледалото на тоалетката и постоянно я препрочиташе.

Накрая дойде едно дебело писмо с клеймо от Лондон. Мартин привърши набързо с обяда, отиде в стаята си, заключи вратата и седна, наслаждавайки се на очакването. Очите му пробягаха по страниците.

„... Майката на Алекс е приятелка на леля Мили и чичо Дру от години. Той е прекрасен човек. Ти наистина би го харесал! Жена му починала при раждането на Неди, едно хубаво малко момченце... Естествено сватбата ще

бъде много скромна, но нямам нищо против. Джеси и татко ще дойдат; церемонията ще бъде в къщата на Алекс, която се намира в дълбоката стара провинция, но все пак е съвсем близо до Лондон. На хълмовете, които се виждат от задната част на къщата, има овце... Знаем, че може би ще бъдеш изненадан от това колко внезапно стана всичко. И аз самата съм изненадана. Но също така и много, много щастлива!“

Отначало си помисли, че тя пишеше за някоя друга жена, която се омъжва — някоя приятелка или позната от пътуванията из Европа. Прочете го отново. Наложил му се да седне на ръба на леглото. Обхвана главата си с ръце. Беше му прилошало и му се гадеше.

„Ти наистина би го харесал“ — беше се осмелила да пише тя! Да го хареса!

Мартин изстена. За момент имаше побърканото усещане, че сънува, че това просто е един кошмар и след минута ще се събуди. Но не, ето ги там — три страници, плътно изписани с нейния наклонен почерк.

Защо? Как? Нима не знаеше за чувствата му към нея? Или може би не изпитваше нищо към него? Дали той не си бе въобразявал?

Или го беше сравнила с онзи... с онзи Алекс и беше намерила Мартин за по-незначителен от двамата?

О, Том беше щастливец! Това, от което имаше нужда един мъж, бе солидна жена като Флорънс! Жена, която знае какво иска, вместо да...

Той удари с юмруци по коленете си. „Какъв плах, късоглед глупак съм аз! Да си мисля, че тя ще бъде тук и ще ме чака, докато стана готов! Вместо да направя необходимото, вместо да ѝ кажа в онази последна нощ пред тяхната врата...“

Отиде в банята и повърна. После се върна в стаята, седна и се втренчи в стената. След малко вдигна писмото от пода и го скъса на две, и на още две, и пак, и пак... Накрая пусна парченцата на пода. Почувства тежест в ръцете си. От раменете му сякаш се бе смъкнал огромен товар. Мартин се хвърли на леглото.

Някой удряше по вратата. Мартин отвори очи в слабата, изгасваща светлина на залеза.

— Вътре ли си? Отвори! Къде беше? — викаше Том. — Не чуваш ли звънеца? От един час те търсят!

— Не съм чул. Май не се чувствам добре.

— Седни. Трябва да говоря с теб — грозноватото, издължено лице на Том внезапно беше станало тъжно като на Линкълн.

— Какво има?

— Първо ти ми кажи какво има. Наистина ли не се чувташ добре?

— Да. Не. Току-що ми нанесоха голям удар, това е всичко.

Том го погледна внимателно.

— Искаш ли да ми кажеш? — попита той меко.

— Мери се омъжва в Англия — каза Мартин, като гледаше в пода.

— Съжалявам! О, Мартин, толкова съжалявам!

— Знам, че съжаляваш.

— Не го заслужаваш...

Долу, на улицата, затрака пожарна кола. Когато отмина, настъпи абсолютна тишина. След малко Том проговори:

— Трябва да те ударя отново, Мартин. Трябва да те ударя сега, когато си паднал.

Мартин вдигна поглед. Мъката беше набраздила с дълбоки бръчки бузите на Том.

— Какво искаш да кажеш?

— Сестра ти се обади. Когато не те намерили, предадоха на мен. Баща ти е получил удар.

[1] На границата САЩ-Канада. — Б.пр. ↑

[2] Пристанищен център в Северна Франция. — Б.пр. ↑

[3] *Васко Нуньос де Балбоа* (1475–1517) — испански мореплавател, първият европейец, видял Тихия океан, след като прекосил Панамския пролив през 1513 г. — Б.пр. ↑

ШЕСТА ГЛАВА

Той вкара колата в обора. Дийн, старият им кафяв кон, показва глава от яслите. Вече нямаха полза от него и баща му просто го държеше, за да го спаси от фабриката за лепило. Каква грозна мисъл!

Мартин влезе в отделението на коня и облегна глава на твърдото му набраздено тяло. Живата топлина го успокояваше. Чувстваше се толкова самотен! Сега, когато Алис се бе омъжила и заминала, а и майка му сама имаше нужда от подкрепа, нямаше с кого да си говори. Пък и в крайна сметка, за какво толкова имаше да говори?

За Мери? Каква полза? Всичко беше свършено. Странни бяха тези химични реакции; желанието угасваше с времето и грижите като потушен огън.

За баща си? За похабената плът, за треперещата походка? Какво можеше да каже за живота, който си отиваше, просто си отиваше като живота на стария Дийн?

Ако някой в момента влезеше и го видеше, можеше да си помисли, че е изгубил ума си. Внезапно отвратен от собствената си слабост, Мартин се стегна и влезе в къщата.

— Татко легна ли си вече? — попита той.

— Не, вечеря и отиде в кабинета си — Джийн понижи глас: — Като че ли това му помага — да седи и да разглежда стари картони и документи. Кара го да се чувства зает. Мартин? — нещо в тона й го накара да вдигне поглед — Мартин, не знаех, че отново е ипотекирал къщата, а ти?

— Аз? Не. Никога не е говорил с мен за тези неща.

— Добре. Първата ипотека беше изплатена още преди ти да постъпиш в гимназията... Не разбирам — устните на майка му потрепериха. — Как може да е работил толкова много през тези години и пак да нямаме нищо? Като че ли всичко, което сме изкарали, сме похарчили. Не че сме си позволявали някакъв лукс. Е, да, купихме нова гарнитура за всекидневната миналата година, но вече беше срамота да държим старата. Взехме и нов линолеум. Но нямаше да го направя, ако знаех.

Той просто нямаше какво да каже. Тя постави чинията му на масата, наля кафе и опитвайки се да изглежда по-весела, издъхна:

— Е, стореното — сторено. Няма смисъл да се вайкаме.

„Ако има нещо покъртително — помисли си Мартин, — това е бедността на стари години. Призрактът на зависимостта. Старостта и без това си е достатъчно трудна.“

От кухненската маса се виждаше всекидневната, където над кафявото псевдостаринно канапе висеше новата фотография на родителите му, направена случайно няколко месеца преди баща му да получи удар. Алис ги беше накарала. Мама се беше възпротивила, но Алис бе настояла. Беше казала, че я иска заради скорошното си заминаване. По-късно тайно бе споделила с Мартин, че сякаш е имала някакво лошо предчувствие.

— Но ти не си можела да знаеш, че татко ще получи удар — бе възразил той.

Не, наистина не знаела това. Просто чувствала, че нещо щяло да се случи и искала фотографията, преди да бе станало твърде късно. И ето ги сега, застинали завинаги в позлатената овална рамка: майката с копринена рокля и златен часовник на верижка на шията; бащата — в най-хубавия си тъмен костюм; изглеждащ според него твърде спретнат и издокаран. Никога повече нямаше да изглежда така.

— Ходи ли да видиш Кен Томпкинс днес? — попита майка му.

— Да. Няма да изкара нощта. От миналата сряда е повръщал от прищипана херния, а ме извикаха едва днес. Жена му мислела, че това били просто стомашни колики — Мартин усещаше гнева в гласа си. — Господи, какво невежество! Помислих като последна възможност да го закарам в Бейкър на хирург. Сам щях да го закарам, но той не искаше да тръгне. Каза, че ако трябвало да умира, по-добре това да станело вкъщи — Мартин направи с ръка жест на безнадеждност и бутна чашата.

Майка му стана да избърше разлятото кафе и му подаде две писма.

— Замалко да забравя, има поща за теб.

Мартин подпря писмата на чашата си с вода и ги прочете с вдигната във въздуха вилица. Том пишеше, че е отворил кабинет. Получил привилегии в една добра болница, Флорънс продължавала да

работи и постепенно обзавежда дома си. Мартин трябвало да намери време да отиде да ги види.

Второто писмо беше от доктор Албениц. Той все още пазеше мястото на Мартин. Разбираше обстоятелствата, но се надяваше Мартин да успее да оправи нещата въщи до няколко седмици.

— Нещо не е наред ли, Мартин?

— Не, просто съм уморен, това е всичко.

— Не знам какво щяхме да правим без теб — каза майка му. — Щеше да бъде чиста катастрофа. Не е ли това ръката на Провидението, че случилото се с баща ти изчака, докато завършиш и си готов да заемеш мястото му? — тя стоеше леко намръщена; продължаваше и продължаваше да бърше там, където преди това бе имало петно. После усети, че я гледа, и се оживи. — О, чувам моите еноти на сметицето! Те са почти опитомени, идват всяка вечер да им давам хляб. Отначало ме дразнеха, но баща ти ме накара да... Спомняш ли си енота, който имаше като малък, Мартин? Беше само на седем или осем години, когато баща ти го намери на пътя. Спомняш ли си?

Но не можеше да го излъже с безгрижното си бърборене.

— Знаеш, че татко е по-добре.

— Мартин, знам, че се тревожиш за мен, но по-добре ми кажи истината. Виждам, че не върви към по-добро. Кажи ми истината, какво ще стане?

— Не знам, мамо. Щях да ти кажа, ако знаех. Бих се изненадал, ако състоянието му се подобри, но може и да не се влоши в продължение на години. Или може да получи друг удар или мозъчен кръвоизлив още тази нощ.

Очите ѝ се разшириха.

— О, това не е честно! Той беше толкова добър към всички!

Камбаните звънят в нощта. Лапавицата трополи по стъклото на прозореца. Татковите стъпки скърцат по външните стълби; двигателят кашля в гаража. Часът е два и петнадесет...

— Не — каза Мартин. — Не е честно. — (Не и ако вярваш в справедливото възмездие. Той не вярваше, за разлика от майка си.)

Неочаквано в двора кучетата се разляха, но притихнаха, като чува познат глас.

— Като че ли е Чарли Спиърс — каза Джийн и отвори вратата. — Така си и мислех! Какво те води насам, Чарли?

Чарли влезе и постави една картонена кутия с бакалски стоки на пода.

— Помислих си, че няма да имате нищо против малко допълнителни нещица извън обичайната ви поръчка. Малко лакомства за доктора — той кимна към Мартин, — за доктор, старши. Винаги е обичал банани, а тук има и портокалово сладко, билков чай, чаени бисквити и малко от онова миризливо чуждестранно сирене. Аз лично не го харесвам, но както казват, на вкус приятели няма.

Джийн се изчерви.

— Чарли, ти си толкова добър с нас! Не трябваше, наистина не трябваше. Оправяме се чудесно и...

Чарли вдигна рязко поглед.

— Това не е милостиня, госпожо. Просто докторът винаги с бил добър с нас и ми е приятел.

Когато Чарли си отиде, Джийн каза:

— Хората са толкова мили! Понякога ти идва да заплачеш. Това е една от наградите му за начина му на живот. Виждаш, че не всичко е страдание, Мартин.

— Знам това, мамо — рече твърдо Мартин.

От хола се чуха стъпки и баща му се появи на вратата.

— Кой беше?

— Чарли Спийърс. Донесе ти малко лакомства.

Ийънк погледна с безразличие към кутията.

— Скучно ми е — рече той раздражено. — По цял ден няма какво да правя.

— Просто трябва да се научиш да убиваш времето, докато се справиш — рече Джийн.

Ийънк я погледна сърдито.

— Да убивам времето? Това е най-глупавото нещо, което можа да кажеш! Времето убива мен! Е, аз отивам да си легна. Лека нощ!

Той се затътри нагоре по стълбите. Беше му трудно, защото парапетът се намираше от дясната му страна, която бе засегната от удара. Когато се спъна, Мартин се надигна да му помогне, но майка му направи знак да седне:

— Той не иска да му помагат.

И Мартин знаеше, че това разбиране е породено от тридесет и четири години съвместен живот.

Така стояха те, майка и син, без да говорят, само разбъркваха кафето си. Лъжичката се удряше в чашката, после обикаляше плътно по стените ѝ. Кучетата изляяха още веднъж, този път пред къщата. Мартин стана и отиде да види. В тъмнината не можеше да се различи нищо, освен снопа светлина, който се плъзна покрай отворената врата. После обонянието го отведе при кошницата със зимни ябълки, които издаваха остър свеж аромат.

— Кой е, Мартин?

— Някой остави ябълки на верандата. Няма име. Странно!

— Не е странно. Хората често го правят, когато нямат пари да платят и татко ти вече ги е отписал. Просто чувстват, че трябва да дадат каквото могат. Не, остави ги тук. Утре ще ги свалиш в мазето — и се върна в кухнята.

Той седна до ябълките на стъпалата на верандата. От двете му страни застана по едно куче. От близката горичка изля лисица. Ниско под хоризонта, точно над дърветата, блестеше Орион. „Не можеш да си син на баща си — помисли си той, — без да научиш нещо за съзвездията.“ Небето изглеждаше самотно, а вселената — още по-огромна и тъжна от всеки друг път.

„Ако можех да послушам малко музика, това щеше да ми даде някаква утеха“ — помисли си той, като си припомни възвишените гласове и струни. Ах, тези светлини! Този живот! Защо не можеше просто да се примири?

Алис беше отишла да живее с Фред при родителите му в Мейн и като всяка жена без собствено жилище, не се оплакваше. И все пак кой можеше да знае как се чувства тя? Писмата ѝ винаги бяха радостни. Но и тя като Мартин не беше склонна да говори за чувствата си.

— Вратата е отворена и стаята изстива — майка му застана на прага. — Аз ще си лягам. А ти?

Мартин влезе вътре с кучетата.

— Ей сега. Помислих си дали да не прегледам някои неща на татковото бюро.

— О, бих искала да го направя! Само да ми беше разрешил да поема нещата! Винаги съм искала, но той не може да се довери на жена да върши тази работа. Знам, че спестовните книжки са някъде там. Ще ги намериш лесно — тя се поколеба. — Не бих искала да го притеснявам, като го питам колко пари са ни останали, сякаш го

очаквам да умре — в очите ѝ се появиха сълзи, набъбнаха, но не преляха. — Така че е добра идея ти да прегледаш нещата. Но не оставай до много късно. Имаш нужда от почивка.

Старото писалище беше затрупано с книжа. В съзнанието на Мартин изплува детският спомен за ядосания глас на майка му: „Поне веднъж ми позволи да оправя тази бъркотия, Ийнък!“

Под купчина бланки за рецепти, стари пощенски картички, писма, календари и мостри от лекарства в картонени кутии се намираха удостоверението за брак и актовете за раждане на Алис и Мартин. Също така на Ийнък-младши, Сюзън и Мей. Защо ли, за бога, баща му ги пазеше още? Тук беше и договорот за ипотеката, който трябваше да се съхранява в банков сейф, в случай на пожар. Ето я и застраховката за инвалидност — сигурно много малка, но невалидна точно сега, когато, на шестдесет и пет години, баща му най-много се нуждае от нея. Мартин преглътна гневно. Ето три спестовни книжки, захвърлени небрежно в бъркотията. Той ги отвори и събра сумите наум. Четири хиляди четиристотин осемдесет и три долара и седемдесет и шест цента. Започна да рови недоверчиво за друга книжка, но не можа да намери. Това беше. Ето какво имаше баща му след цял живот упорит труд!

Мартин беше слиян и отчаян. Боже господи! Четири хиляди долара и тази скромна къщичка, тази кутийка, лишена от всякакви удобства и елегантност, която във всяко отношение се нуждаеше от ремонт! Колко често беше чувал историята, разказвана с гордост, за това как е била купена!

„Хвана ми окото, както си стоеше на кръстопътя само на три мили и половина от Кипър. От банката се радваха да ми дадат заема. Вече имах добра репутация, а бях в тази държава само от шест години.“

Това беше всичко — тази къща и кошницата с ябълки, оставена от благодарен пациент. И кой щеше да се грижи за родителите му сега, ако не собственият им син?

Сигурно би било трудно за майка му. Той си спомни онзи път, когато баща му беше загубил сто двадесет и пет долара. Парите били сложени в джоба му, когато отивал в града да плаща сметките.

— Даже и кожена кесия ти направих! — жалваше се майка му. — Защо не я носиш?

Баща му беше засрамен.

— Забравих.

А понякога даваше пари на пациентите си.

— Те нямаха нищо — казваше той на майка му, а нейните устни се свиваха и изтъняваха, сякаш ги бе закопчала с безопасна игла. Тя се страхуваше да говори; явно все още не бе превъзмогнала благоговението си от честта да бъде омъжена за него. Ако и да бе съжалявала понякога, никога нямаше да го признае, може би дори и пред себе си. Според нейните сурови правила, тя трябваше да понася безропотно всеки товар, който Господ решише да ѝ наложи.

Мартин дълго седя неподвижен, после взе лист и писалка. Можеше да изпише цели страници, да излее горчивото си разочарование, но никой, освен него не се интересуваше от това. Всеки човек носеше своите горчиви разочарования сам, така че писалката се плъзна бързо по единствения лист:

„Скъпи доктор Албениц, благодаря ви за това, че ме изчакахте да взема окончателно решение. Оценявам Вашето търпение и разбиране... благодарен и поласкан от вашето предложение... невъзможно поради семейни причини... дълбоко съжалявам. Най-искрени пожелания.“

Кратко и любезно. Той покри лицето си с ръце. Мъката му беше толкова огромна, че го накара да почувства празнота.

Беше като кух, плаваше в студена сива тъга, сред пара, мъгла и шепот. Всичко, което беше пулсирало тъй ярко, се бе изплъзнало, бе паднало от протегнатите му длани. Край, край на всичко...

Край къщата се втурна силен вятър — световният вятър, който отнасяше надеждите на стотици, милиони хора. Не са ли твоите. Запомни това!

Мартин затвори капака върху безпорядъка от книжа, качи се горе и легна на леглото от кленово дърво, на което спеше, откакто бе надраснал детското си креватче.

Краят на годината се задаваше. Езерата замръзнаха, тънкият слой грапав лед стана по-дебел и твърд. Между съседите коледните приготовления предизвикваха приятна суетня; от къща на къща се разнасяха кутии с крехък домашен фондан с фъстъци. По входните врати бяха окачени борови клончета с червени панделки, а децата се спускаха по хълмовете с шейни.

Коледната утрин донесе приличен на захар сняг. Малко след шест часа извикаха Мартин при един пациент. Когато се върна, беше почти време за вечеря. Баща му вдигна въпросително очи.

— Нещо важно днес? Нещо, което трябва да знам?

— Мисля, че най-сетне успях да убедя Мери Дейц да се оперира от гуша.

— Но тя има тази гуша от петнадесет години! Режете, режете — това е всичко, което знаете да правите вие, младите! — явно беше един от раздразнителните дни на баща му.

— Жалко само, че няма да я оперирам аз.

— Хъм. Оня ден ми разправяше нещо за... за вентри... Не мога да си спомня. Какво беше?

— За вентриколограмата ли говориш?

— Да, точно така. Каж ми пак как ставаше това?

— Ами... махаш вентрикуларната течност и инжектираш въздух през дупчица в черепа. След това с рентген може да се види къде въздухът е навлязъл в мозъка. Разбира се, това е само схематично обяснение.

— Хъм. Трябва да кажа, че в тези новости има и доста хубави неща. Но тези хора не знаят всичко, Мартин. Не се оставяй да те измамат само защото са свързали имената си с някакви си там надуты статии.

— Не, татко. Няма да се оставя да ме измамат — баща му изглеждаше толкова дребен и стар! И също така някак ужасяващо вдетинен.

— Какво ще стане, когато онези хора си разделят човешкото тяло помежду си, а? Един ще изучава лявото ухо, друг — дясното коляно! И накрая няма да остане лекар, който да бъде способен да лекува целия пациент!

Някога баща му казваше: „Какви чудеса ще видиш само през живота си, Мартин!“ Но сега болестта и прикритата завист, която

разяжда старите хора, го бяха променили толкова, че не приличаше на себе си. Мартин го заболя.

Празничната маса беше подредена в трапезарията, която се намираше в по-студената част от къщата. Баща му усещаше студа.

— Не мога да разбера защо трябва да ядем тук! — недоволстваше той.

— Да ти донеса ли електрическата печка? — попита Мартин.

— Не, не, чакай, аз ще я донеса — каза Джийн. — Ти нарежи пуйката, Мартин.

Някога това беше работа на баща му. През всичките онези години с пуйки за Коледа и Денят на благодарността^[1], с великденските шунки, изядени в тази стая! Отсега нататък това щеше да бъде задължение на Мартин, така че щеше да бъде по-добре да свиква. Първо се отрязват кълките, после се отделят през ставите, след това крилцата. Сега разрежи леко гърдите.

— Господи, та той е истински специалист! — викна въодушевено майка му. — Ийнък, ще кажеш ли молитвата?

— Нека Мартин го направи.

— За това, което сега ще получим, Отче, ти благодарим — промърмори Мартин.

Тримата си подаваха платата един на друг. Чинията на баща му бе препълнена със задушен лук, пуйка, пюре от ряпа, пюре от картофи и сос от боровинки. Той не беше изгубил невероятния си апетит. Ядеше лакомо в пълно мълчание, втренчил празен поглед в най-хубавия сервиз на Джийн, нареден на бюфета.

— Този сервиз ни беше подарен за сватбата — неочаквано рече Джийн. — И знаеш ли, досега е счупена само една чиния, и то не от мен. Направи го една съседка, която ми помагаше да разчистим масата. Затова не обичам да ми помагат. Дори и когато не чупят, нащърбват чиниите.

Настъпи мълчание. Мартин се опита да измисли нещо.

— Много ми се иска Алис да беше тук — рече Джийн.

Той разбираше, че тази забележка е предизвикана наполовина от истинско желание и наполовина от усилие да разчупи тишината. Мартин се опита да ѝ помогне:

— Мислиш ли, че ще намери възможност да дойде преди пролетта?

— Сигурно не. Пътищата са много лоши, а железопътните връзки са ужасни. Ще трябва да отиде чак до Бостън и след това да се върне на запад.

— Все пак си мисля, че ще го направи — рече Мартин.

— О, твърде вероятно! Алис е добра дъщеря. Знам, че ѝ се иска да види баща си. Искате ли някой да опита от моя минсмит^[2]? Донесох два буркана от мазето. Много е вкусен в деня след Коледа със студената пуйка. Ийнък! Ийнък! Какво ти е?

Татко се беше хванал за сърцето.

— Не се чувствам добре — той дръпна рязко стола си назад. — Ужасно ме боли. Ужасно! — извика той високо.

И докато го гледаха онемели, Ийнък стана, изтегна се, замръзна за миг, после подгъна колене и се строполи. Лицето му се удари в ръба на масата и издаде ужасяващ звук. Столът се разцепи на трески.

— О, господи! — изпищя Джийн. — О, господи! Ийнък, стани! Мартин! Ийнък! Стани!

Викът ѝ остана да звучи в ушите на Мартин до края на живота му, а тази Коледа бе завинаги белязана с горчивия спомен.

Ийнък бе поставен във всекидневната между двата предни прозореца. Хората идваха с печални лица, както си му беше редът, покланяха се на вдовицата, която, след като първите ѝ спазми от плач бяха преминали, седеше и мълчаливо приемаше съболезнованията. Всички поглеждаха към мъртвеца, облечен в най-хубавия си тъмен костюм, излъчващ някакво скрито достойнство. *Надраснах дребните грижи и там това, което вие не знаете.* Гледаха го с объркване и страх. Стъпваха на пръсти и излизаха от стаята със същите печални лица, с които бяха дошли.

Стояха на групички до верандата, по пътеката и на пътя, подвикваха си и се поздравяваха бодро:

— Искате ли да те закарам у вас, Джордж?

— Ей, ама ти кога си купи нова кола?

Когато вечерта останаха сами, Мартин се върна в стаята. Не го беше развълнувало толкова лицето на баща му, колкото неговите ръце. Не беше ли странно? Да, ръцете му, склучени на гърдите, както ги беше нагласил погребалният агент, восъчни и сякаш по-големи от живота. Дали наистина бяха толкова големи, или погребалният агент им бе направил нещо, за да изглеждат така? Ръцете, този чуден

проводник на мозъка, който можеше да ги накара да се извият и да хванат топка, да се свият в челичени юмруци или да се разтворят и да погалят с нежни длани. Прекрасно, прекрасно. Татковите ръце.

Мартин си спомни повърхностните си прочитания на учебниците по психиатрия. Дали Фройд беше казал, че най-големият удар за един мъж е смъртта на баща му? Цялата тази мрежа от объркани и сложни спомени, гняв, утеха и увереност, хумор, мъдрост и упорита глупост — всичко това, което го бе създало и което щеше да носи през годините, лежеше тук. Мартин се опитваше да постави някакъв ред в тази бъркотия, но не можеше. Всичко свършваше дотук.

Татко мой, ти отиде толкова надалеч! Мисля, че ако говоря достатъчно високо, сигурно ще ме чуеш. Не мога да разбера защо думите ми не достигат до теб. Лежиш тук, но всъщност те няма. Всичко в теб е СПРЯЛО. Тази твоя смърт ме плаши. Досега много пъти съм се срещал със смъртта, но не и своята. Има неща, за които ми се иска да бях говорил с теб, докато беше здрав. В много отношения мама беше глава на семейството, защото все пак някой трябваше да се справя с проблемите. Но ти винаги си бил сърцето. Ти беше сърцето...

Заедно с купчината писма през следващата седмица дойде и една бележка от Джеси Мейг:

„Баща ми и аз много съжаляваме за смъртта на баща ти. Той беше мил човек и ще липсва на всички ни. Ако имаш малко време, ще минеш ли да ни посетиш? Ще ти бъде ли възможно следващата неделя в четири за чая?“

Той удари писмото в ръба на масата. Проклет да бъде, ако отново прекрачи прага на тази къща! Какво щяха да си помислят за него, за бога? Защо пък трябваше да иска да отиде там? В гърдите му се надигна буря, но след малко утихна. Твърде вероятно беше те въобще нищо да не си мислеха. Мартин се почувства глупаво.

Погледна отново писмото, закръглените черни знаци — необикновен почерк, индивидуален и силен като самата Джеси.

Помисли си какъв ли беше животът ѝ сега, когато сестра ѝ я нямаше. Не че двете бяха много близки преди това, но все пак сестрата си беше сестра; това не можеше да се отрече.

Естествено той беше и малко любопитен. И защо не? Но след като помисли малко, реши, че в крайна сметка не искаше да отиде.

Няколко седмици по-късно майка му събщи:

— Днес се обади Джеси Мейг. Попита дали си получил бележката ѝ.

Той се засрами от държането си. А може би беше постъпил повече от грубо? Ужасно нелюбезно от негова страна беше да отблъсква протегнатата добронамерена ръка. След това си представи Джеси, седнала в огромния люлеещ се стол, свита почти на топка в него, сякаш там се чувстваше в безопасност. Беше забравил колко мъничка изглежда. Помисли си, че трябваше да отиде, поне от приличие.

И така на следващата неделя той закрачи по алеята между железните сърни, застана под топящите се ледени висулки на верандата и влезе в къщата — нещо, което никога не беше очаквал да направи отново.

[1] Официален празник в САЩ, посветен на първите колонизатори в Масачузетс — последният четвъртък от ноември. — Б.пр. ↑

[2] Кълцани ябълки и сушени плодове в бъбречна лой; използва се за пълнеж. — Б.пр. ↑

СЕДМА ГЛАВА

Джеси прибра остатъците от обяда в чантата и затвори термоса.

— Ти ли ще караш, Мартин, или аз?

— Карай ти. Колата е твоя.

Бяха започнали да се появяват първите признаци на отминаването на лятото. Боровинките, покрити с белезникав прах, стояха на гъсти туфи покрай пътя. Дантелите на кралица Ана^[1] по полето бяха изсъхнали и трошливи.

Откакто беше свършила зимата, Джеси го придружаваше при далечните му визити. Не беше сигурен как се бе установил този навик. Смътно си спомняше, че като че ли баща ѝ го беше предложил. Във всеки случай този отрицателно настроен и хладен човек бе станал изненадващо сърдечен през последните месеци.

— Добре ще ти се отрази — беше казал той.

Наистина беше така. Джеси съвсем явно се нуждаеше от компания. Мартин разбираше това, защото и за него важеше същото. Липсваха му приятни разговори, бързото схващане на мисълта на другия — нещо, което идваше, когато хората имаха сродни асоциации и наклонности. Много от приятелите му от детинство се бяха разпръснали. Тези, които си бяха останали у дома, се бяха изпоженили и в живота им нямаше място за Мартин. След петте години съжителство той усещаше болезнено липсата на Том и Пери. Понякога му се струваше, че единственият човек в Кипър, с когото може да говори, е Джеси Мейг.

Сега вече бащата се качваше вечер горе в стаята си и им предоставяше библиотеката. Мартин заемаше неговото място срещу Джеси на масата за шах. Обикновено тя го биеше. От радиото долиташе музика и в стаята цареше комфорт.

— Пак се тревожиш за нещо — рече тя и хвана волана. — По очите ти виждам.

— Да, така е. Помниш ли мястото, където спряхме преди обяд? Оттогава се чувствам малко зле.

— Жената с кашлицата?

— Кашлица и гадене. През последните два месеца е загубила седем килограма. Знам, че това е злокачествен тумор, мога да се обзаложа — той поклати глава при спомена за меланхоличната млада жена с нежни черти. — Казах им, че трябва да отиде в болница да се изследва. Бях колкото се може по-недвусмислен, без да използвам думата „рак“. Казах, че трябва да отиде, че няма друг избор, но мъжът ѝ постоянно повтаряше: „Просто е отпаднала след раждането. Ще се оправи.“ Той ме успокояваше! И, разбира се, според него и дума не можеше да става за болница. Кой ще се грижи за децата? След това ме последва навън и ми каза, че вече щял да внимава. Знаел, че тя родила твърде много деца за кратко време, а не била силна като някои други жени. Щял да внимава тя да не забременее отново. О, знам, че това повече няма да стане! — каза мрачно Мартин. — След девет месеца тя изобщо няма да бъде жива!

— Болестта е започнала в яйчниците, предполагам.

— Е, да, сигурен съм, че е така. Но ти откъде знаеш? Налучка ли?

— Веднъж ми разказа за един подобен случай. Не бих искала да бъда лекар, но ми е приятно да те слушам и запомням доста неща.

— Ако... Ако не бях станал лекар, не знам какво друго щях да бъда.

Близо до един завой забавиха ход заради каруца, пълна със сено. От върха ѝ една жена подвикна бодро:

— Здравсти, докторе!

— Добър фураж сте събрали — отвърна Мартин.

— Да, и ще имаме нужда от него, преди да успееш да се обърнеш. Колкото повече остарявам, толкова по-къси станат летата.

— Само да не си претовариш гърба, докато разтоварвате!

— Те, те харесват, Мартин — каза Джеси, когато отминаха.

— И аз ги харесвам.

В тези няколко кратки месеца практика дузина пъти се беше развълнувал от чувството си за сила. В къщите, в леглата, където болните от треска лежаха с блеснали от температурата лица, се обръщаха към него с доверие. Докосвайки болната им плът, той усещаше надигащата се в тях благодарност и възхищение. Тогава нещо оживяваше в човека. Дали можеше да се нарече любов? И все пак

знаеше, въпреки че те не знаеха, че това, което прави, често не бе достатъчно и би трябвало да бъде направено по-добре.

— Повечето болести изчезват от само себе си — размишляваше той на глас. — Малко повече течности, почивка в леглата и затопляне могат да излекуват неразположенията за няколко дни. Но това, което ме тревожи, Джеси, е другият вид болести. Случаят от тази сутрин например. Аз съм ограничен, боря се с разстоянието, с липсата на удобства и с невежеството. Най-вече с моето невежество — и повтори мислите си на глас: — Това, което правя, може да бъде направено много по-добре!

— Сигурна съм, че е така — каза Джеси.

В редките случаи, когато изразяваше съмненията си пред майка си, нейният обичаен, неразбиращ отговор беше: „О, ти се подценяваш, Мартин!“

— Сигурно е чудесно да знаеш и можеш! — извика буйно Джеси. — Да бъдеш независим! Защо всички си мислят, че жените не искат да бъдат такива? Смятат за странно, ако желаш същото като мъжете — да разпростреш ума си, да учиш. Знаеш ли, ако бях здрава, щях все пак да пренебрегна всичко това и да опитам! Някои жени го правят, винаги са го правили. Жорж Санд например. Чела съм романите ѝ, които не са чак толкова добри, но работата не е в това. Тя е била свободна жена. Това е! — стисна здраво кормилото и завърши яростно: — А що се отнася до мен, всеки мой дъх е подчинен на тази проклета гърбица!

Мартин се опита да смени темата:

— Следващото място, където ще отидем, някога е било фермата на Брук. Татко много пъти ми е разказвал, че когато през деветдесетте е правел посещенията си с двуколка, там имало голямо зло куче, което лежало във високата трева близо до пътя и се нахвърлило върху коня. Конят се уплашил и двуколката се преобърнала в канавката. Татко си счупил ръката.

Минаха покрай фермата на Брук без произшествия. Силажната царевица на полето беше израснала високо, а добитъкът преживяше замечтано в сенките. Един човек забеляза Мартин и му махна от стълбата, подпряна на гръцкия фронтон на къщата, фасадата наподобяваше тази на Партенона, само че беше направена от дърво. Баща му, който никога не спираше да учи, не пропускаше да отбележи

такива неща в имената на градовете на Америка: И така, Сиракуза, Рим. Мислите на Мартин се понесоха към баща му.

— Татко винаги носеше ножица за тел по време на зимните си посещения при пациенти. Пътищата често бяха засипвани от сняг и той трябваше да се движи през полето, без да знае накъде кара. Слагаше вестници под жилетката си, за да не настива. Звучи така, сякаш е било преди сто години, нали? А всъщност не е било толкова отдавна. Виж, това не ти ли изглежда примамливо?

На езерцето Грегъри, там, където се сливаха трите потока, плуваха няколко малки момченца.

— Защо не си вземем банските някой път? — предложи той. — О, забравих, че ти не обичаш да плуваш.

— Това не е вярно. Всъщност обичам.

— Но нали каза...

— Казах го просто защото не искам да ме видиш по бански костюм. Но сега като че ли нямам нищо против. Може би защото си лекар. Вече няма да се срамувам.

— Джеси, та ти изобщо няма за какво да се срамуваш!

— Е, не е точно срам. Мисля, че хората го намират... отвратително — каза тя толкова тихо, че Мартин едва успя да долови думите ѝ. — „Nihil humanum mihi alienum est“.

— Нали твърдиш, че не си забравила латинския?

— „Нищо човешко не ми е чуждо“ — каза тя тихо и после продължи: — Благодаря ти.

— Знаеш ли, трябва да имаш по-високо мнение за себе си.

— Сигурно е така. Но същото се отнася и за теб.

— Какво искаш да кажеш?

— Трябва да правиш това, което искаш. Нещо по-различно от това, което правиш сега.

— Но това, което правя, е важно! Всички тези болни хора са важни.

— Разбира се, че са! Но ти си откривател, Мартин! Слушай. Има хора, които пеят в хор, и ние имаме нужда от тях, но най-много се нуждаем от солиста.

— Мисля, че ме надценяваш.

— О, колко мразя фалшивата скромност! Какво е това списание, което се подава от чантата ти? От миналата седмица стои там.

— Това ли? — той извади един брой от „Мозък“. Беше се абониран за него по времето, когато имаше големи надежди. — Този месец има чудесна статия за операциите за премахване на предния дял. Ако искаш да го прочетеш, ще ти го дам.

— Чудя се как ли ще изглежда човек след една такава операция.

— Съдейки по това, което съм чел, съвсем нормален. Изгубва малко от... мозъчната си енергия, както би го нарекла ти, желание за работа и така нататък. Но това все пак е по-добро от другата възможност.

— Невероятно! Цялата тази работа е невероятна — да се бърка в самия мозък!

— Да. Виждал съм доктор Албениц да оперира. Приличаше на истинска магия.

— Не беше ли онзи, който искаше да те обучава?

— Да.

— Сигурно ти е било ужасно трудно да откажеш.

— Да, не беше лесно.

Трябваше да спре да мисли за това, да приеме реалността и да се запаси с търпение. Никога не е бивал особено търпелив и това бе един от недостатъците му.

— Извинявай, че точно сега повдигнах този въпрос — каза сериозно Джеси.

— Няма нищо.

— Не, има. Прозвуча така, сякаш ти се подигравам за тази твоя невъзможна мечта, а това е жестоко.

— Все пак не съм най-онеправданият човек на света.

— Не, но си по-потиснат, отколкото е нормално.

Нима беше толкова очевидно? А полагаше твърде много усилия да изглежда бодър и жизнерадостен!

— О, не ти личи външно. Не се тревожи. Вече ти казах, че в това отношение съм малко странна. Усецам скритите неща у хората.

Удивително момиче — защото това беше истина! Тя се беше увила около него като паяжина — сива, лепкава и меланхолична.

— Искам да ти кажа нещо, Мартин. Не съм го направила досега, защото ти беше толкова резервиран и аз...

— Резервиран? Така ли изглеждам?

— Разбира се. Не го ли знаеше? Това, което исках да ти кажа, е: надявам се, не си мислиш, че тичам след теб.

Той се почувства объркан.

— Разбира се, че не.

— Повечето хора не го приемат, но аз си мисля, че мъжът и жената могат да бъдат добри приятели. Така че просто исках да изясня нещата, в случай че ме смяташ за твърде глупава, за да си мисля друго. Последният месец беше чудесен за мен. Разбираш ли ме?

— Разбирам.

Малката кола се носеше леко. Джеси гледаше намръщено към пътя. После се обърна към Мартин:

— Исках да те попитам и друго нещо. Много ли беше влюбен във Фърн?

Това вече беше твърде много!

— Влюбен в нея? — отвърна рязко той. — Та аз едва я познавах!

— Няма защо да се сърдиш.

— Не се сърдя!

— Тогава си обиден. Беше естествен въпрос, нали? За какво изобщо служат така наречените „такт“ и „потайност“?

Това скандално момиче можеше да каже всичко, без значение колко шокиращо и безцеремонно беше то! „И все пак — помисли си той — съм твърде чувствителен и го знам. Гордостта ми ще ме провали.“

— Но какво те накара да мислиш...

— Какво ме е накарало ли? Това, че Фърн... си е Фърн. Ако нямах тези проблеми, и аз самата щях да я обичам — Джеси въздъхна. — А при това положение почти я мразех. Когато бяхме малки, се държах отвратително с нея. Веднъж ѝ разкървавих носа, тя ми отвърна и тогава наказаха нея, въпреки че аз бях започнала първа. Мога да ти разкажа много такива отблъскващи спомени.

— Е, децата... — започна вяло той.

— Разбира се — прекъсна го тя, — вече няма разкървавени носове. Останаха само чувствата. Сякаш тя беше виновна, че изглеждам така! Понякога чувствах такива угризения, че направо се поболявах.

Не му се слушаше. Чудеше се дали това момиче се разкрива така пред него само защото е лекар? Изглежда, хората си мислеха, че

лекарите посрещат с удоволствие всяко откровение.

— Завиждах ѝ за всичко. Даже и за името.

— За името?

— Да. Звучи толкова хладно и грациозно! Мери Фърн. „Красива съм“ — казва то. Докато аз съм Джеси Гертруд. Име на жена, която носи черни вълнени чорапи. Сякаш когато съм се родила, са ме погледнали и са ми дали грозно име, което да ми подхожда.

Джеси смени скоростите, за да изкачи хълма. После каза:

— Фърн е абсолютна идеалистка, нали знаеш?

Мартин не отговори. Под тях се простираше долината — зелена и спокойна. Джеси само разваляше следобеда.

— Мама толкова се тревожеше за нея! Казваше, че Фърн по-скоро ще се остави да страда, отколкото да наруши идеала си за съвършенство. Например ако бракът ѝ се окаже несполучлив, тя никога няма да се разведе и да си дойде къщи. Това щяло да бъде за нея признание за поражение. Казах ли ти, че е бременна?

— Не.

— Не си губят времето, нали? Но все пак се радвам за нея, наистина. Алекс е ужасно мил. Имат чудесна къща и апартамент в Лондон и той много я окуражава в увлечението ѝ към изкуството, каквато и да е ползата от него. Сигурно най-сетне е намерила добър живот; преди не можеше да излиза никъде заради мен.

— Не мисли за това, Джеси. Може би положението не е било толкова ужасно, колкото го представяш.

— Да, беше... Знаеш ли, никога преди и с никого не съм споделяла тези неща. Мислиш ли, че съм отвратителна, гадна личност, Мартин?

— Разбира се, че не.

— Кълна ти се, че дълбоко в себе си желая доброто на Фърн. Вярваш ли ми?

— Вярвам ти и мисля, че си чудесна — каза той нежно. — Даже и с този твой остър език — усмихна се. — Ти си интелигентна и откровена. Радвам се, че те познавам.

Тя отвърна с непривична за нея стеснителност:

— Наистина ли? В такъв случай и аз се радвам, защото си мисля същото за теб.

Започна втората, зима. Ах, тези сковаващи северни зими! Изпращава клонка, снегът се посипва и пада с въздишка на земята. Пет месеца земята е бяла, а покритите със смърчове хълмове — черни. Сутрин усещаш мириса на падналия през нощта сняг, преди да си го видял. Чуваш звънтящата вечерна тишина.

— Трябва да се ожениш — каза неочаквано майката на Мартин.

По бузите ѝ пропълзя червенина. Вероятно беше обмисляла тези свои думи, откакто бяха станали от масата, и не бе имала намерение да прозвучат толкова изненадващо и рязко.

— Не виждам момиче, за което да искам да се оженя.

— Но не си се опитвал да намериш, нали? Само работиш или играеш шах с онази Джеси Мейг. Това не е живот за млад мъж.

Телефонът извънтя и Мартин отиде да вдигне слушалката:

— Ало?

— Тук е Доналд Мейг. Мислех си дали не би могъл да наминеш тази вечер? Искам да говоря нещо с теб.

— Да, разбира се, веднага ще дойда — каза Мартин изненадан.

Половин час по-късно беше в познатата библиотека.

— Джеси, ще ни извиниш ли за малко? — рече Мейг. — Трябва да поговоря с Мартин по някои медицински въпроси — после затвори плътно вратата след нея. — Искаш ли малко бренди? Ще те затопли. Сигурно се чудиш за какво ли ти се обадох.

Мартин чакаше. Мейг въздъхна:

— Ти имаш проблеми. Аз имам проблеми. Или по-точно един проблем. Да. Но първо бих искал да поговорим за твоя. Знам, че не си доволен от живота си тук.

Мартин се почувства засрамен. Вероятно Джеси се беше разприказвала и го бе накарала да изглежда като самосъжаляващ се мърморко. Той се опита да се защити:

— Мисля, че се справям добре; научавам неща от практиката, които са ми полезни.

Мейг махна небрежно с ръка:

— Дрън-дрън! Глупости! Ти не си обикновен провинциален лекар, двамата с теб го знаем. Така че да говорим по същество. Имал си някои вълнуващи предложения.

— Едно предложение.

— Така да бъде. Джеси ми каза, че това било шансът на живота ти, но е трябвало да го пропуснеш. Вярно ли е?

— Вярно е.

— Колко жалко! Вратата на бъдещето да се отвори пред теб и отново да се захлопне заради няколко долара!

— Страхувам се, че става въпрос за доста долари.

— Все едно. Това, което е цяло богатство за един, за друг е просто няколко мизерни цента. В сравнение с това, което би могъл да печелиш с такава подготовка, е просто няколко долара.

Да не би да му предлагаше заем? Мартин почувства странна неприязън.

— Причината да не приема това предложение не бяха парите, колкото и да са те — възрази той.

— Знам — отвърна кратко другият. — Чувал ли си за Хю Брейдбърн, неврохирурга от Лондон?

Все едно да питаш някого дали е чувал за Дарвин и Айнщайн!

— Разбира се, той е един от авторите на учебника „Кокс-Брейдбърн“.

— Е, аз го познавам. Неговият тъст беше директор на нашия завод в Бирмингам. Продадохме завода още преди десет години, но връзките ни останаха. Всъщност даже вечеряхме заедно по време на последното ни пътуване, преди да почине съпругата ми — Мейг отпи замислено от брeндитo, накланяйки леко малкото кехлибарено езерце. — Той не би ми отказал нищо.

На една масичка зад канапето стоеше фотография в сребърна рамка, която Мартин не беше виждал преди това. На нея Мери държеше букет калии, а дантеленият ѝ воал се спускаше чак до петите. Той се опита да разгадае изражението ѝ, но можа да види само спокойната замислена усмивка, обичайна за сватбените снимки.

— Питам те какво мислиш за тази идея — попита Мейг.

— Извинете. Аз не бях... Не можах да ви разбера добре.

— Боже мой, човече, внимавай! Попитах те как ти се вижда идеята да прекараш няколко години в Лондон и да учиш с Брейдбърн.

Каква беше тази идея? Да учи с Брейдбърн? Даже и доктор Албениц би изпитал страхопочитание!

— Дали ми харесва, господин Мейг? Та това... това би било прекрасно! Но е невъзможно!

Мейг се засмя. На Мартин му дойде наум, че досега не го беше виждал да се смее, дори не бе виждал зъбите му.

— Изобщо не е невъзможно. Казах ти, че той не би ми отказал никаква услуга.

„Да, да — помисли си Мартин, — хора като него винаги могат да намерят някой, който да им свърши услуга. Целият свят е омотан с тази верига, с тази мрежа. Ако имах глас и исках да уча пеене, той щеше да познава най-добрия музикален педагог в Италия — такъв, който не би приел повече ученици, но би приел мен.“ Усети как сърцето му заби по-бързо.

Мейг се наведе напред и понижи глас:

— Всъщност се надявам да ме разбереш от половин дума. А сега да поговорим за моя проблем. Имам ангина пекторис.

— Съжалявам. Не знаех.

— Никой не знае. Ходя при един лекар в Олбъни, защото не искам никой тук да разбере. Най-вече Джеси. Не трябва да я плаша.

— Ако ми позволите, мислите ли, че това е разумно? Ако нещо ви се случи, ще й бъде по-трудно, ако не е била подготвена. А тя е реалистка.

— В такъв случай я познаваш доста добре.

— Говорихме много през последното лято и есента. И мога да ви кажа, че тя може да се справя с някои неща по-добре от много от нас.

— Тя е умно момиче. И двете ми деца са такива. Като майка си са. И са нежни, особено Фърн. Любознателни за всичко — музика, картини, книги. Джеси има всичко това, но не е толкова нежна. В нея има нещо от мен.

На Джеси щеше да й бъде забавно да чуе това.

— Татко е бабит^[2] — каза тя веднъж без лошо чувство. — Той нарича чичо Дру „човек на изкуството“, защото събира книги, макар и да знае, че чичо Дру все пак е богат.

Сега Мейг гледаше в една точка от стената точно над главата на Мартин.

— Проклетата несправедливост! Жена ми не е била щастлива нито за миг, след като се роди Джеси! — той погледна отново към Мартин. — Беше трудно за всички ни, много трудно. Предполагам, че невинаги сме били честни към Фърн, като я държахме далеч от местата, където

се събираха младите хора. Разкъсвахме се между нея и това, което беше добро за Джеси.

Мартин се размърда неспокойно. Съвсем ненадейно този студен и високомерен човек бе счел за уместно да му се доверява! Съвсем неочаквано, и защо? Какво общо имаше всичко това с неврохирургията в Лондон?

— Сега ми позволи да свържа всичко в едно. Имам ангина пекторис, както и дъщеря, която ще остане сама на този свят, когато умра. Фърн си има свой собствен живот; няколкото ми роднини в Ню Йорк — също. Така че какво ще стане с Джеси? Това, млади човече, е моят проблем.

Мартин мълчеше.

— Когато мен вече ме няма и тя остане сама, някой пресметлив негодник ще си помисли, че има милиони, каквито тя няма, и ще се ожени за нея. След време ще я напусне. О, малко са нещата в света, които не знам! Видял съм какво ли не! — Мейг стана, наля си още бренди и отново седна. — Само да можех да я видя добре и разумно омъжена, преди да умра! Бракът беше, а в Европа, както и в някои слоеве на обществото, е все още договор. Солидна, планирана институция, включваща в себе си приятелство и взаимни интереси. Не е толкова лоша идея, като си помислиш.

Нима бе възможно да имаше предвид това, което Мартин предполагаше?

— И така, премислих го стотици и стотици пъти и искам да ти направя едно честно предложение. — Мейг си пое дълбоко въздух. — Ожени се за Джеси.

Мартин зяпна.

— Ще се погрижа да получиш най-доброто медицинско образование в света. Ще те финансирам, докато станеш способен да се издържаш сам. Ще ти давам достатъчно и да поддържаш майка си. Тя няма нужда да знае, че парите идват от мен. Можеш да ѝ кажеш, че си добре платен, за да спасиш гордостта ѝ. Знам какво значи гордост. Да, ожени се за Джеси и си устрой живота.

Не можеш просто да станеш и да излезеш от къщата, не можеш и да му кажеш, че не е с всичкия си. Мартин беше поразен.

— Не е нужно да ми отговаряш веднага. Помисли добре. Имаш много време. Всъщност не чак толкова, защото не знам колко ми

остава и искам, когато склопя очи, да знам, че някой свестен мъж ще се грижи за нея и ще я пази. Аз съм строг съдия на хората, за теб смятам, че мога спокойно да оставя всичките си спестявания на масата и да изляза от стаята, без да се притеснявам.

— Оценявам това, господин Мейг, но трябва да ви кажа, че все още не съм мислил за женитба. Както казахте, аз съм — или поне се надявам да съм — човек, който осъзнава отговорностите си, а бракът не е нещо, което можеш просто да...

— Мартин, да оставим дипломацията. Водим откровен разговор. Ти мислиш, и аз не те упреквам, че Джеси Мейг не се покрива много с представите ти за бъдещата ти съпруга. Бих бил абсолютен глупак, ако не знаех това! Но също така знам, както и ти, че страстната любов обикновено се превръща в дим. А Джеси е необикновено същество. Самият си го казвал. Тя е интелигентна, добра компаньонка и дълбоко те цени. Това е очевидно. Ще ти бъде верен другар цял живот — той помълча. — И ще има причина да ти е благодарна.

Мартин трепна и Мейг видя това.

— Да, „благодарна“ ли казах? Какво толкова има? И ти ще й бъдеш благодарен, нали? Защото ако не беше тя, ти щеше да прекараш целия си живот тук, пилеейки времето си.

Мартин стана и си взе палтото.

— Поне ще помислиш върху това, нали?

— Разбирам ви, господин Мейг, но...

Мейг махна с ръка.

— Първият ти импулс е да кажеш „не, в никакъв случай“. Мислиш, че ако се съгласиш, ще продадеш себе си, ще се опозориш. Така ли е?

— Според мен... — започна Мартин, но отново беше прекъснат. Зад строгите очила без рамки блестяха лукави очи.

— Сантименталност, Мартин, чиста сантименталност!

Мартин прекрачи прага на вратата.

— Тя, разбира се, изобщо не предполага за какво сме си говорили и не трябва никога да узнае, каквото и да решиш.

Мартин се ужаси.

— Няма защо да се тревожите за това.

— Много добре тогава! Просто те моля да си помислиш.

Нощта беше толкова студена, че някой по-неопитен можеше да получи измръзвания. Мартин се потеше въпреки ледения въздух. Срамота! Той погледна към къщата, като се чудеше кой ли от осветените прозорци на втория етаж беше на Джеси. С внезапно просветление си представи как ли щеше да се чувства тя, каквато си беше горда, ако узнаеше какво се бе случило между него и баща ѝ.

Предложението, разбира се, беше немислимо. И все пак бе породено от добри намерения, от отчаяние. Затова този арогантен и потаен мъж се разкриваше така пред един чужд човек. Какво ли беше видял в него? Със сигурност амбиция, а също и лоялност, добро сърце и честност. Несъмнено му вярваше. После мислите на Мартин се понесоха в друга посока.

Той смее да мисли, че мога да бъда подкупен! Не бъди толкова надут, Мартин! Той не искаше да прозвучи така! Все едно, това си е подкуп!

Той е изплашен и иска да види дъщеря си уредена. Едно човешко същество разкри мъката си пред теб, Мартин!

Но това е невъзможно! Сега едно прекрасно приятелство е развалено завинаги! Как ще се чувствам в тази къща отсега нататък?

Това беше най-странната среща, странна и тъжна. Духаше вятър и нощта беше неизразимо самотна. Планетата Земя изглеждаше малка и сгърчена от студа. Когато си лягаше, той все още чувстваше самотата.

Следващите две седмици не им се обади. После му дойде наум, че едно такова рязко изчезване би могло да причини на Джеси ужасна болка. Оказа се прав.

— Помислих си, че татко те е ядосал последния път, когато беше тук — каза тя притеснено.

— Не. Откъде ти хрумна?

— Той е толкова високомерен и студен, че често отблъсква хората.

— Е, с мен не беше такъв. А и аз не мога да бъда отблъснат толкова лесно.

— Това не е вярно, точно обратното.

— Както винаги, права си — призна той и тя се засмя.

Седнала в големия люлеещ се стол, със зачервени от огъня бузи и със златните обички, които хвърляха искрици от ушите ѝ, тя можеше да бъде толкова хубава! Само ако... Той се почуди дали някой някога щеше да се ожени за нея. Дали някой някога щеше да я обича? Уважение, възхищение, другарство — тези неща идваха лесно и в най-непорочните връзки между хората. Със сигурност щеше да се появи и някаква нежност. Но любов?

— Много си мълчалив, Мартин — каза тихо тя.

— Извинявай, не исках да се получи така — опита да се стегне. — Между другото вече привърших „Главна улица“. Щях да ти я донеса тази вечер, но я забравих.

— Хареса ли ти?

— Да, много е правдива. Потискащо правдива.

— Имам нещо друго за теб, съвсем различно — тя се затича през стаята към рафтовете с книги. Винаги тичаше. Дали не си мислеше, че това я прави по-малко забележима?

— Ето. Това е „Жан Кристоф“ на Ролан — прекрасна история за един музикант в Париж. Особено подходяща е за теб.

— Защо пък за мен?

— Защото това е историята на една борба. Той винаги, още от дете, е знаел, че ще стане композитор, и то велик. Сблъскавал се с какво ли не — самота, бедност, съперничество, но никога не се отказал.

— И спечелил ли накрая?

— Прочети я — просто нямаше как да не я погледне в очите. — Знаеш ли, ти си упорит човек. Ще получиш това, което искаш. Усещам го.

Внезапно дребното ѝ лице се озари от такава ярка разпаленост, че на Мартин му се стори, че вижда дълбоко в нея с поразяваща яснота.

Тя го обичаше.

Мили боже! Той не бе имал такива намерения! Не бе искал да подвежда това малко уязвимо момиче! Какво беше направил? Как се бе случило това? Прелисти бавно страниците на книгата, която Джеси му беше подала.

— Изглежда, ще ми бъде трудно да се откъсна от нея — рече той.

— Да.

Трябваше ли да чувства вина и срам? Наистина не бе усетил какво ставаше, нито може би тя. Е, но сега това трябваше да бъде спряно, преди да бе причинило по-голяма беда.

Просто нямаше да идва повече тук.

И бързо, доколкото му позволяваше приличието, си тръгна.

Има дни, в които неприятностите се натрупват и изплуват на повърхността. Успиваш се и нямаш време да закусиш. Закъсняваш за първата среща и за всички останали след нея. Вали върху мокрия сняг, а после дъждът се превръща в лапавица и пътищата се заледяват. Март е и ти е дошло до гуша от зимата, но от нея остават още много, много седмици.

Още от сутринта кабинетът му беше препълнен с кашлици, зачервени гърла и пациенти с тежки случаи на шарка, които трябваше да си стоят у дома, вместо да носят заразата в чакалнята.

Последният случай следобед щеше да разбие сърцето на Мартин, ако той си го беше позволил. Елзи Бригс беше на тридесет и четири, неомъжена и най-малката от голямо семейство. Обичайната история за дъщеря, която остава вкъщи, за да се грижи за родителите си, похабявайки се заради изкуфелите, напикаващи се старци. В петък трябваше да я заведат в държавната болница, защото нямаше друг изход. Не съществуваха грижи за амбулаторно болни; а и нямаше друга възможност, освен тази мрачна сграда. Мартин потрепери. В такова настроение той затвори кабинета и влезе в колата си.

Обикновено отказваше да прави посещения на петнадесет мили на север в планините, и то в такова време. Но това бяха стари пациенти, които си бяха купили тази отдалечена ферма и се бяха преместили. Техните родители бяха пациенти на баща му. „Татко щеше да отиде“ — помисли си той строго.

Докато се плъзгаше и изкачваше с труд хълмовете, всеки един по-стръмен от предишния, разнебитената кола се тресеше под напора на вятъра. Чистачките на стъклата потреперваха. Всичко беше сиво: покрити с мъгла полета, сив въздух, силен сняг. След два отвратителни часа той спря в един двор — точно такъв, какъвто си го беше представял: небоядисана ограда, порутена веранда, никакво електричество. Ако някой се нуждаеше от рязане и шиене, щеше да се

наложи Мартин да обърне колата така, че светлината на фаровете да прониква в стаята. Такава нищета, и то в двадесети век!

В голата кухня се бяха сгушили пет сополиви дечица и тяхната изплашена от болестта на баща им майка. Та кой щеше да върши мъжката работа, ако се случеше нещо с него?

Човекът имаше пневмония. Мартин остави лекарства и списък с наставления.

— Мери му редовно температурата — каза на жената. — Ще можеш ли да намериш телефон да ми се обадиш утре?

Тя се притесняваше за сметката:

— Сега не мога да ви дам нищо, докторе, но след две седмици ще гостувам у сестра си, която живее близо до вас. Тогава ще ви донеса парите.

— Не се тревожи — каза той меко. Знаеше, че тя никога няма да му плати, а и той самият не го искаше. Кой би докоснал пари, които можеха да дадат на тези дечица нещо, от което се нуждаеха? И бог им бе свидетел, че се нуждаеха от всичко — от портокали до обувки!

Така че той си тръгна, като се плъзгаше с колата, този път по нанадолнището. Петнадесет мили до дома. В града или в някоя друга система — бог знаеше каква система можеше да се приложи в такова отдалечено място — подобни пациенти постъпваха в болница. Е, поне на другия ден някой щеше отново да го прегледа! В това време Мартин едва ли щеше да се прибере скоро у дома. Докато караше, тази случка, както и много други, го измъчваше.

Не знам нищо. Не съм нито експерт гинеколог, нито кардиолог, нито ортопед. Не съм специалист в никоя област. Онази ръка на Уогнълс миналата седмица не беше направена както трябва, знам, че не беше.

Добрите ръце на татко бяха сключени върху черната му жилетка в ковчега. Той направи всичко, което беше по силите му. Опита се. Бога ми, наистина се опита! И все пак това беше по-добре от нищо, по-добре от никакви грижи! Човек трябваше да бъде доволен от това. Баща ми беше доволен.

Съвсем ненадейно на няма и двадесетина метра от колата един клон, почти четвъртината от огромен бряст, се пречупи от тежестта на леда и се стовари на пътя. Ако Мартин беше малко по напред, сега

всичките му проблеми нямаше да съществуват. Той се засмя на собствения си черен хумор. Безразлична природа! Жесток свят!

Докато заобикаляше внимателно едва не сполетялата го катастрофа, вятърът шибаше дърветата. Март бе най-мрачният месец. И все пак баща му го обичаше, често говореше за вечния годишен цикъл, за неговите ритъм и величие. Пътят се виеше покрай издадения ръб на едно плато, където през шибация сняг можеха да се видят белите полета и хълмове, нагънати чак до планините, откъдето току-що беше дошъл. Величествени, да! Вечни. Магически. Какви надуги думи! Човек направо застиваше от страхопочитание. Мартин наистина разбираше това, но не всеки бе създаден да харесва тези неща. Той например ги мразеше, мразеше самотата, еднообразието, ужасния студ. Никога преди това не го беше казвал на глас, но сега го направи:

— Мразя това.

Прииска му се да заплаче.

На шест мили от дома лапавицата беше станала хлъзгава като масло и колата се поднесе извън пътя. Мартин изруга, а после я разтресе, като се опитваше да набере инерция. Отново и отново форсираше двигателя, но напразно. Накрая излезе. Беше много студено, вероятно тридесет градуса под нулата, и дробовете му горяха от всеки поет дъх. Косъмчетата в носа му бяха настръхнали. Той взе лопатата от задната седалка и се опита да рине. Снегът беше толкова твърд, че върхът на лопатата отскачаше. Мартин въздъхна:

— Проклетата стара таратайка! Проклетата Зима!

Внезапно си спомни съвета на баща си, извади парче зебло изпод предната седалка и го постави под задните колела. После запали двигателя. Той забръмча и застана. Колелата се завъртяха бясно. Това си беше чисто похабяване на гумите. Но накрая успя и колата с мъка излезе на пътя.

Когато след час стигна у дома, къщата беше тъмна и той си спомни, че майка му беше отишла този следобед на църква. Щеше да остане и за вечерня. Беше оставила яденето му на печката в покрита чиния. В къщата беше леденостудено. Навсякъде миришеше на застояло и плесен. Изтича към мазето, където вратата на пещта зееше като устата на гладно чудовище зад купчината лъскави въглища.

И тук нямаше огън. Чудовището не бе нахранено и пепелта се беше втвърдила по скарите. Проклето момче! Майка му се беше

уговорила с Арти Грант да поддържа огъня, докато тя отсъстваше, но той явно не беше идвал. Мартин се качи на задната веранда, за да донесе подпалки. Всяко едно от покритите с лед парченца дърво трябваше да бъде изтръгвано със сила от мястото му. После — обратно в мазето с вестници и кибрит. Но първо пепелта трябваше да бъде почистена. Главата на Мартин запулсира, когато се закашля. Трепереше и се потеше, изстребваше пепелта и слагаше на нейно място въглища. Накрая изтърси скарите и те издрънчаха самотно в празната къща. На най-горното стъпало бяха застанали кучетата и го наблюдаваха, докато той гледаше как огънят се разгаря.

Когато свърши с мазето, се качи в кухнята. Майка му току-що се беше завърнала. За момент застана в рамката на вратата с безпокойство в хубавите си очи. Беше облечена в старото си черно „прилично“ палто; тъмното перо на шапката ѝ бе започнало да придобива зелен цвят. „Скромна — помисли си той. — Точно така изглежда. Каква отвратителна дума! Скромна!“

— Боже мой, я се виж! Целият си в пепел! — извика тя.

— Да. Къде, по дяволите, се е дянал Арти Грант?

— Обикновено на него може да се разчита. Сигурно времето му се е сторило твърде лошо и затова не е дошъл.

— Така ли? — Мартин беше бесен. — Но за мен не беше! Пропътувах тридесет мили до Даниелсвил и обратно!

— Мартин — рече меко майка му. — Ти си изморен и гладен!

— Разбира се, че съм. И защо не? — сякаш след ден като този беше твърде много да иска топъл дом, в който да може поне да си почине!

Когато вечерята беше готова, майка му се настани в люлеещия се стол близо до масата.

— Онзи капак продължава да трака. Чуваш ли го? Пантата се е разхлабила. Ще купя нова и някой път ще я поставиш, нали? — и без да дочака отговор, продължи: — Баща ти никога не се грижеше за тези неща. Даже може да се каже, че не го беше грижа за нищо. Живееше в света на идеалите и само това го интересуваше — после въздъхна леко. Светлината падаше върху главата ѝ, върху гладкия бял кичур, който стоеше като панделка на все още тъмната ѝ коса. Тази вечер ѝ се говореше. — Да, той искаше да знае всичко. Четеше какво ли не. Съжалявам, че никога нямах време за това, сега като че ли е твърде

късно. Загубила съм навика си да чета — столът ѝ поскърцваше. — Но както и да е, никога нямаше да мога да бъда като него. Толкова много обичам вещите! Обичам да ги имам. Никога не си знаел това за мен, нали? — попита тя стеснително, сякаш правеше някакво изненадващо признание.

— Не е грях да обичаш вещите, мамо.

— Знаеш ли къде най-много ми се е искало да отида? Мечтаех си да отида до Вашингтон да видя паметника на Линкълн, Капитолия и всичко. Но като че ли никога не успяхме да се свързем финансово.

— Сега можеш да отидеш. Срамота е да премисляш по три пъти дали да получиш такова малко удоволствие.

— Повече от три. Нямаме излишни пари. До лятото ще имаш нужда от нова кола. Чудя се как старата успя да изкара и толкова.

Мартин не можеше да си спомни някога майка му да беше изразявала някакво желание и сега го заболя. Освен това някак си се ядоса. В душата му цареше истинска бъркотия от неспокойни мисли.

— Баща ти беше толкова доволен! Седеше си тук и се люлееше до печката, когато в другата стая беше твърде студено, за да преглежда картоните на пациентите, и никога не се оплакваше. Понякога четеше на глас за далечни земи, например за Афганистан или Амазонка. Когато го питах: „Не ти ли се иска да отидем там?“, той отговаряше: „Та в мислите си аз вече съм там!“

— Аз не съм като него — рече Мартин.

— Така е. Никога не съм виждала такъв човек.

Старият часовник в хола удари с тенекиен звън. В печката проблясваха искрици. Майка му се покашля; силна кашлица с хрочки, от която не беше успяла да се отърве цяла зима. Не беше нейна грешката, разбира се, но това го ядоса. Внезапно си представи дълги скучни вечери като тази; представи си как седи в бедна стая заедно с жена без лице — не майка му, разбира се, а бъдещата му съпруга; та нали всеки мъж неизбежно се женеше.

Бъдещето изглеждаше като скучен път, който лъкатушеше безкрайно нагоре-надолу по хълмовете покрай еднообразния пейзаж. Накрая, когато човек вече не се надяваше да срещне промяна, идваше последният хълм и той тихо се спускаше в неизвестното. Животът преминаваше, без да има голямо значение; или поне не такова, каквото

на човек му се искаше. Преминаваше безцветен, без никаква искрица или цел.

Докато в това време на други места някои хора правеха това, което искаха! Учиха, живееха, движеха се напред! У него пак се появи старото чувство, че животът се изплъзва, което го преследваше и измъчваше още от юношеските му години. Вече беше на двадесет и осем! Без да иска, Мартин удари с юмрук по дланта си и скочи като опарен. Усещаше такова безпокойство в гърдите си, че трябваше да се движи, трябваше да...

Майка му вдигна поглед.

— Къде отиваш?

— Не знам. Просто излизам.

— В това време? — отново бе започнало да вали.

— Бях навън цял ден. Вече свикнах.

— А, забравих да ти кажа. Докато беше в мазето, се обади Джеси Мейг. Не мислиш ли, че е странно за едно момиче да се обажда на млад мъж?

— Не, според мен е естествено.

— Но сестра ѝ не го правеше, нали?

„Не — помисли си Мартин. — Никога не го направи.“

— Ако питаш мен, не е и много разумно. Трябва да е доста странно момиче, тази Джеси Мейг.

— Защо винаги я наричаш „тази Джеси Мейг“, сякаш имаш нещо против нея?

— Как бих могла да имам нещо против нея? Та аз дори не я познавам!

— Знаеш, че е инвалид, и точно затова имаш нещо против нея.

— Мартин, понякога не те разбирам. Напоследък си толкова груб, толкова прям! Загубил си всякакъв такт!

— Пряк съм, признавам — дойде му наум, че наистина бе станал по-откровен от преди; за добро или лошо, бе научил това от Джеси. — Казвам това, което искам да кажа. Какво лошо има?

— Добре тогава. Убий ме, но не мога да разбера какво намираш в горкото сакато момиче! Жалко е естествено, но я се погледни — висок и снажен, можеш да имаш всяко момиче, което поискаш.

— Казах ти, мамо. Тя ми е приятел, един от най-добрите, които съм имал, освен Том; а понякога тя разбира неща, които Том не би

разбрал. Нямам представа как е могла да научи толкова неща за света при нейния начин на живот! Харесва ми да бъда с нея; какво повече мога да кажа?

Майка му беше изненадана.

— Е, според мен нищо.

Но той продължи разпалено:

— Това, че има няколко изкривени кости, прави ли я по-малко жена? Трябва ли заради това да бъде отделена настрана и върната на производителя като бракувана стока?

Майка му мълчеше.

— Всъщност за какво се обади?

— Просто искаше да знае защо не си ходил у тях отдавна и дали не би могъл да наминеш тази вечер.

Двадесет минути по-късно Мартин беше в библиотеката на Мейг. Всичко стана много бързо. Мартин вече се бе настроил и нямаше нужда да търси думите. Бащата сграбчи двете му ръце:

— Няма да съжаляваш. Това е най-умното решение, което някога си вземал — в очите му блестяха сълзи и в този момент Мартин като че ли започна да го харесва. — Бог да ви благослови и двамата!

Отговорът на Джеси бе изненадващо спокоен:

— Сигурен ли си, че знаеш какво правиш?

— Да.

— Защото не искам да ти бъда като верига на краката. Не бих могла да го понеса.

— Няма да бъде така, обещавам!

Имаше хубави устни и когато се усмихна, на бузите ѝ се появиха две мили трапчинки. Той взе лицето ѝ в дланите си и я целуна нежно.

— Ще направя живота ти щастлив!

И беше искрен, с цялото си сърце.

[1] Растение от сем. Сенникоцветни, *Daucus Carota*. — Б.пр. ↑

[2] Наричателно, което идва от произведение на Синклер Люис (1884–1957), американски писател („Главна улица“, „Бабит“), осмиващо недостатъците на американската средна класа. — Б.пр. ↑

**КНИГА ВТОРА
ПАЯЖИНАТА**

ОСМА ГЛАВА

Фърн винаги дразнеше Алекс, че се била омъжила за него, защото се влюбила в къщата му.

— Е, естествено — отговаряше той, — как може човек да не се влюби в Лам Хаус?

Къщата лежеше между дъбове и овощни дървета, сякаш самата тя посадена. Толкова проникателни се бяха оказали хората от епохата на кралица Елизабет с тяхното чувство за дом и поколения!

През ромбоидните прозорци долу на юг се виждаше селцето Голямо Бароу. Малко Бароу се намираще на три мили на запад. По склоновете на долината цъфтяха крушови дървета и хълмовете тънеха в омара.

Фърн се извърна от триножника. Болонките, излегнали се лениво с носове на тревата, вдигнаха въпросително глави. Те бяха дошли с нея през Атлантическия океан и следваха всяко нейно движение.

— Не — каза им тя. — Не съм свършила още.

После вдигна очи към пейзажа над триножника. В горния му ляв край лежеше зелено петно, изпъстрено с бели точки, които едва се движеха. Всъщност това бяха овцете от фермата Балистър. Всичко беше миниатюрно и идеално, като прецизен часослов. Тази долина бе просто една дупка на земната повърхност.

— Сякаш Господ е докоснал с пръст, без да натиска, и така с направил Англия — рече тя гласно. Бе доволна от себе си, че цитираше Елизабет Барет Браунинг^[1]. Беше започнала да изучава английските поети — от Чосър^[2] до Елиът^[3], защото вярваше, че щом някой живее в дадена страна, то трябва да познава и поетите ѝ.

— Сега, когато те опознах достатъчно — ѝ бе казала майката на Алекс само преди няколко седмици, — мога да ти кажа това. Трябва да призная, че не бях много доволна да имам снаха американка. Голяма част от американските момичета не са никакви дами, не мога да не го кажа. Но ти си, и то очарователна, Фърн! Всички го признават!

Бяха застанали в хола на горния етаж, който подобно на долния бе украсен със семейни портрети: скуайъри от осемнадесети век с

бричове и дантелени маншети, облечени в мрачно черно свещеници, един адмирал с триъгълна шапка, двама членове на кабинета — тори, от деветнадесети век — и върху камината — първият стопанин на тази къща от епохата на кралица Елизабет насам, с телешко лице и сънливи очи. Къщата му бе дадена за заслуги към короната някъде в Западна Индия. Всички те бяха Лам.

Майката на Алекс произхождаше от прилично и скромно семейство на учители.

— Естествено — бе казал Алекс насмешливо, но не и презрително — цялата тази работа с предците засяга повече нея — баща му в последните си години бил доста отегчен, а понякога и непочтителен с това.

На масичка в ъгъла на площадката на стълбите имаше фотографии в сребърни рамки.

— Това, разбира се, е Едуард Седми като принц на Уелс — информира я старата госпожа Лам.

Фърн се наведе да разчете посвещението, написано с неясни драскулки.

— Съпругът ми често ходеше на лов с Негово кралско височество.

— Обзалагам се, че е ходил и по леки жени с Негово кралско височество — бе отбелязал Алекс, когато останаха насаме.

— Докато вие с Алекс бяхте на сватбено пътешествие, накарах да преместят снимката на Сузана тук, в хола. Преди стоеше на пианото в гостната, но според мен това е неподходящо, след като Алекс се ожени за теб.

Фърн измърмори, че няма нищо против, и наистина беше така. Не изпитваше ревност, макар свекърва ѝ очевидно да очакваше това. Все пак момичето беше мъртво. Сега бе застанало тук за вечни времена с аристократичната си простота, с ръце на скута и наниз от перли, закачен на кутрето. Това, което веднага се набиваше, бе плахото изражение на леко изпъкналите ѝ очи. Дали не бе имала някакво предчувствие, че ще умре и ще остави момченце на две седмици?

— Право да си кажа, никак не се радвах за Сузана, макар и да беше англичанка до мозъка на костите си.

А може би просто се бе страхувала от свекърва си!

— Знаеш ли, ти си по-хубава.

Какви ненужни, безсърдечни думи!

— Хубаво е, че Неди не помни майка си.

— Трябва някой ден да му се каже, че аз не съм му майка.

— Е, да, разбира се, някога... Но той те обича, Фърн!

— Аз пък го обожавам!

Понякога връзката между две човешки същества се проявяваше незабавно, без възрастта или обстоятелствата да имаха някакво значение. Просто се появяваше.

— Всички казват, че се справяш чудесно с него.

Всички смятаха, че тя беше „много мила с Неди“, че не прави никаква разлика между него и малката си дъщеричка. Те не разбираха, че Неди наистина беше неин.

— Той изобщо не ревнува от малката! Чувала съм, че децата се държат ужасно с новите бебета в семейството. За нещастие имах само едно. Сигурна ли си, че не прибързвате в това отношение, Фърн — последното бе изречено с поглед, хвърлен за миг към талията на Фърн, където издутината едва бе започнала да личи. — Все пак Еми няма още годинка.

— Докторът казва, че съм здрава.

Фърн беше изненадана от собственото си търпение. Само преди две години щеше с труд да преглъща гнева си, но сега се бе научила да вижда нещата под повърхността. Зад бледото лице с присвити устни, зад акцента (който даже и тук, в Англия, беше простовата имитация на този на кралското семейство) прозираше една самотна жена, пропиляла напразно живота си.

Така че Фърн каза меко:

— Ако е момче, ще го кръстим Алекс, разбира се. Пети или шести ще бъде?

— Ще бъде шестият Александър Лам. Искаш ли да дойда една-две седмици предварително, за да организирам кръщенето? Сигурна съм, че ще се справя с това. И после ще остана колкото поискаш.

Горката! Очакваше да я поканят да живее с тях в Лам Хаус! „Но аз няма да направя това — помисли си Фърн. — Тя си живее много добре в Торкуей с останалите богати вдовици. Не, със сигурност няма да го направя!“

— Според мен Неди трябваше да носи това име! — оплака се госпожа Лам. — Не смяташ ли, че беше ужасно от страна на Сузана да

настоява да го кръстим на баща ѝ? Наистина той беше починал същата година, но дори и така да е, първият син трябва винаги да носи името на бащата.

— Но той все пак прилича на Алекс — увери я Фърн, въпреки че това не беше така. Неди щеше да бъде по-слаб и мургав от баща си, но възрастната жена искаше да чуе точно това.

„Бременността, както и любовта — помисли си Фърн сега, — действа успокоително. Докторът каза, че някои жени изпадали в еуфория. В такъв случай вътрешното излъчване, живото топло нещо в тялото ми — това трябва да е еуфория.“ Взе четката и коригира зеленото в картината със златни оттенъци там, където тревата беше осветена от слънцето.

Изад ъгъла на къщата се показва малка групичка: Неди тичаше пред бавачката, която буташе количката с Еми. Фърн протегна ръце и момченцето се хвърли в прегръдките ѝ. Тя зарови лице в къдравата му коса, която миришеше на боров шампоан. Беше ѝ приятно, че това дете, обикновено толкова стеснително с непознати, я бе приело и обикнало.

Малкият се изскубна от прегръдките ѝ.

— Мамо, ще слушаме ли пак музика? — попита той.

— Мама е заета — сгълча го бавачката Хъл.

— По-късно, миличко. Ще пуснем плоча.

— С пеещия човек ли?

Тя се засмя:

— Да, да, с пеещия човек.

Веднъж Неди бе влязъл в стаята, когато Алекс бе пуснал на грамофона плоча с Карузо. Без да издаде звук, той бе седнал и се заслушал, а после бе помолил Алекс да я пусне отново.

— А ще получа ли и жълт кейк?

Същия ден имаше и кейк с жълта глазура. Сега това беше ритуал — пеещият човек и кейкът.

— Ще получиш кейк, ако обещаеш да си изядеш вечерята. Не бива само да се тъпчеш със сладкиши — каза бавачката.

— Разбира се, че не трябва.

Бебето Еми спеше. Беше русо и вече доста дълго за възрастта си. Щеше да има едри кости, сякаш бе дъщеря само на Алекс, Фърн докосна с любопитство розовата ръчичка, сгъната като раковинка

върху одеялцето. „Все още не я познавам — помисли си тя. — Засега всичко е скрито като подарък в лъскава опаковка. Оставен е до вратата и можем само да гадаем какво има вътре. Но то вече е тук и не е по силите ни да променим нищо.

А в същото време можем да я научим на всичко, нали? Ако искаме, дори и на китайски, вместо на английски. Всичко е толкова объркано, че ми се замайва главата.“

— Не стояхте ли твърде много на слънце, госпожо? Ако не възразявате, би трябвало да спрете за днес. Работите от обяд.

Жената говореше сериозно и сигурно искрено, освен що се отнасяше до думата „работа“. Тя едва ли смяташе заниманието на Фърн за такова.

— Да, благодаря ти, бавачке. Може би наистина си права.

— Днес е ужасно горещо.

Колко странно беше понятието на англичаните за ужасна горещина! Едва ли беше повече от осемдесет градуса^[4]. Все пак Фърн се подчини. Бавачката придърпа плетения шезлонг на сянка и изтупа възглавничките.

— Ето, кратка дрямка ще ви се отрази добре. Сега ще заведе Неди при неговото пони и двамата с господин Лам ще отидат да поездят.

Фърн затвори очи и се остави да я обземе обичайната за бременните сънливост. Толкова ѝ угаждаха, толкова я обичаха и се грижеха за нея! Колко жени с по две деца можеха да си позволят да се отпуснат така? Човек направо можеше да се почувства виновен заради нерешените хорски проблеми!

Старият Карфакс, който копаеше в широката леха покрай плета, удари о камък с мотиката си. Внимаваше да не събуди Фърн. Беше жилиав дребен човечец с нездрав тен въпреки работата си на открито. Грижеше се за градината от тридесет години — тя вече се бе превърнала в продължение на жилестите му ръце.

Фърн отвори очи и го видя как се наведе и махна едно буренче, което нарушаваше съвършенството на розовите лехи. Той се движеше между растенията — виолетови малки пирамиди от камбанки, златисти жълтички, прашни тъмносини топчета ехинопс. Във въздуха се носеше ухание на шибой и мускусен аромат на флокс. Зад лехите имаше солидна стена от тисове, още мокри от нощния дъжд.

— Тисовете са стари колкото къщата — каза ѝ Алекс, когато я доведе тук за пръв път. — Имаме скривалище за свещеници^[5] на третия етаж зад една фалшива стена. Ще ти покажа. Част от семейството ми са били католици, но станало опасно и най-малко от двеста години принадлежим към протестантската църква. Казват също, че и Кромуел е спал тук, но не знам дали това е истина.

— Точно като всички онези къщи у дома, в Америка, където казват, че е спал Уошингтън, когато го преследвали или той преследвал някого.

Седяха на каменната пейка; същата, на която сега Карфакс бе поставил плитка кошничка с димитровчета. Седяха тук около час и си говореха, а после доста неочаквано Алекс я помоли да се омъжи за него и също така неочаквано тя се съгласи.

Естествено бяха водени към този момент още от времето, когато ги бяха представили един на друг през зимата. Леля Мили преследваше целта си безкрайно тактично. Обикновено Фърн щеше да се възпротиви на такъв „заговор“, но тъй като бе толкова силно привлечена от Алекс, не възрази.

Той беше чудесен. Просто казано, бе ѝ добре с него. Ободряващо — дали това беше правилната дума? „Да, «ободряващо» е точната дума“ — реши тя. По лицето му имаше бръчици от смях даже и когато беше напълно сериозен и тя му го бе казвала. Не беше свикнала с мъже, които се смееха. Баща ѝ със сигурност го правеше много рядко!

Притежаваше изтънчено любопитство практически за всичко. На вечеря можеше да слуша чичо Дру да говори за ценни книжа и германските репарации. Задаваше уместни въпроси на някой гост, който се интересуваше от устойчиви на главня сортове рози. Със запалянковците по крикет говореше за мачове и резултати. Изглеждаше така, сякаш знаеше всичко. Но не беше невъздържан и Фърн се радваше за това. Докато пътуваше из Европа, често ѝ се беше налагало да се защитава от младежи на тъмните хотелски тераси. За момиче, живяло доста отшелнически живот, това в първия момент ѝ се струваше доста ласкателно, но не след дълго се изморяваше и трябваше да избира дали да понася лепкави целувки от някого, към когото не чувства нищо, или да се противопостави с риск да ѝ бъде лепнато прозвище на педантка. Но Алекс се задоволяваше да напредва бавно. Усещаше желанието ѝ да не прибързва, да се движи като ленива

река, която ставаше по-дълбока там, където се вливаха всички потоци, и потичаше пълноводна. Това бе нещо прекрасно, когато до него се достигаше постепенно.

Така бе чела и така смяташе, че трябва да бъде.

Той очевидно много се влияеше от отговорностите си. Бе наследил солиден бизнес със застраховки за женитба, но за разлика от много други млади наследници, не бе прехвърлил работата на управители, а сам се занимаваше с това. По-голямата отговорност, разбира се, беше към детето му.

Тя си спомни деня, в който той за пръв път бе довел Неди в хотела. Бяха тръгнали за зоологическата градина, Фърн отвори вратата и ето ги двамата — високият мъж и Неди, тогава само на две години. Тя коленичи и протегна ръце, а момченцето дойде доста охотно, докато тя мърмореше обичайните за възрастните неща:

— Какво прекрасно момченце си! Това твоето мече ли е? Как си, мечо?

Фърн беше на четиринадесет, доста голяма, когато майка ѝ почина. Загубата като че ли бе белязала живота ѝ повече от всички други случки до този момент и може би точно затова бе толкова развълнувана, че детето на Алекс се сгуши в нея.

— Странно — каза Алекс. — Обикновено той е много плах с непознати.

Очите на Алекс бяха станали много нежни и в този момент Фърн разбра, че можеше да му се вярва.

През късната зима и ранната пролет двамата разгледаха заедно Лондон. Алекс имаше приятели в най-различни кръгове: бизнес, музика, социални науки, изкуство. Обядваха с двойка учители в Сохо и вечеряха в ресторант „Кларидж“ преди операта. Ходеха по паркове, улици, които Фърн вече бе посетила с Джейн Остин, с Текъри и Голзуърти. И както правеха повечето американци, Фърн се влюби в този величествен, стар, добър град.

В една малка уличка близо до Кързън Стрийт Алекс имаше апартамент, който, както по-късно разбра Фърн, беше обзаведен като Лам Хаус — с дъбови и тисови мебели от седемнадесети век, махагон от осемнадесети и картини с пейзажи от деветнадесети век. И тук личеше развитието на семейството в историята.

Алекс имаше изтънчен вкус. Фърн му каза, че би трябвало да се занимава с някакъв бизнес, свързан с изкуството — антични предмети или картинни галерии, и това му достави удоволствие.

— Но застраховките за женитба носят повече доходи. Винаги мога да купувам предмети на изкуството. А някой ден може дори да си купя картина на Мейг.

— Но ти не си виждал нищо от моите работи. Как можеш да кажеш това? — попита тя.

— Имам някакво предчувствие.

Тогава вечеряха в апартамента му и той просто беше учтив в качеството си на домакин. И все пак тя ясно си спомняше целия им разговор.

Фърн беше въздъхнала:

— Толкова съм объркана! Бих искала да знам дали изобщо имам някакъв талант.

— Има само един начин да го разбереш. Опитай. Срамота е, че си била насърчавана толкова малко.

— Малко? Та аз изобщо не съм била насърчавана! Освен от Мартин Фаръл. Въпреки че бе признал, че не разбира нищо от изкуство, той я бе окуражавал да продължава да се бори. И както си седеше на масата срещу Алекс, тя се сети за писмото, което бе получила от Мартин същата сутрин.

Беше написано в състояние на радостно вълнение. Тя, която имаше свои собствени надежди, разбра, че пред него се бе отворила врата, широк и обещаващ вход към бъдещето. И много, много се радваше за него.

Но също така се чувстваше и леко засрамена. Мислеше си за онова горещо лято в Кипър и особено за последната вечер — тогава като че ли се бе зародило нещо и може би... в даден момент, когато се завърнеше у дома... Но явно беше сбъркала. Още три години учене! И вероятно Мартин нямаше да помисли за брак още дълго време.

Жените, включително и тя, често сглупяваха по отношение на лекарите, артистите и романтичните пианисти, които младите момичета преследваха и възрастните дами обожаваха.

Глупаво. Глупаво.

— Лондон ти подхожда — рече неочаквано Алекс.

Поглеждайки навън към светлините на скъпите магазини, тя му припомни:

— Но съм родена в провинцията.

— Това, от което имаш нужда — каза той, — е дом в тихата провинция, където да можеш да рисуваш и все пак да е близо до големия град, до всичко първокласно.

После се протегна през масата и стисна ръката ѝ.

Не след дълго отпътуваха за селото му. То си имаше павирана главна улица, аптека, магазин за тютюни много стара църква.

— Тук е мястото, където семейство Лам са били кръщавани, венчавани и погребвани. А това е портата на църковния двор. Преди тук са поставяли ковчезите, но сега я украсяват с бели цветя за булките. А това е клубът по езда, където имам три коня. Само на един хвърлей от къщи е и ми е много удобен. Яздиш ли? Да? О, нищо не може да се сравни с ездата след пукването на зората, когато всички, освен птиците, спят!

После завиха зад ъгъла на алеята и стигнаха до къщата, която дремеше в сънлива неясна светлина. Ето я — солидна, сигурна и най-вече ярка и жизнерадостна. На Фърн ѝ се стори, че винаги бе познавала това място. Като че ли нямаше по-голямо щастие от това да живееш тук с този нежен, любящ мъж, в този златен покой.

Веднага изпрати телеграми на баща си и Джеси. Писма кръстосваха океана. Съставяха се списъци и се правеха приготовления. Леля Мили ликуваше, Фърн получи годежен пръстен от „Аспри“^[6].

Фърн изпрати инструкции въкъщи. Баща ѝ трябваше да ѝ донесе снимката на майка ѝ от стаята. Трябваше да се опаковат и изпратят през океана всичките ѝ книги и картини. Трябваше да донесат и стерлинга, който беше отделен за нея — „Птиците на Одюбон“ от Тифани^[7]. („Животни естествено“ — бе отбелязала Джеси с обичайния си язвителен хумор, който в случая беше уместен, защото Фърн ги беше помолила да ѝ донесат и кучешките принадлежности заедно с двете болонки, които се наложи да останат шест месеца под карантина.)

Венчавката се състоя в Лам Хаус. Портата на църковния двор беше украсена с бели цветя, точно както бе казал Алекс. Върнаха се от църквата с карета, също обсипана с цветя. Неди носеше пастелносин

кадифен костюм и се снима с булката и младоженеца, докато възрастните дами бършеха сълзите си.

Всички от селото бяха поканени. На голямата площадка в двора бе поднесено шампанско, а вътре се танцуваше под светлината на огромни полилеи. Трапезарията беше осветена от сребърни свещници, високи колкото човешки ръст. Позлатеният сервиз за хранене, изваден от мазето за случая, блестеше между вазите с най-хубавите рози на Карфакс — булчинско бели и кремави.

— Положително средновековно — отбеляза Джеси. — Не предполагам, че все още правят тези неща — после каза по-меко: — Беше прекрасно, Фърн. Искам да ми изпратиш от всички снимки за спомен.

Сватбеното пътешествие беше до Индия. За Фърн Мейг, която никога никъде не бе ходила и толкова бе мечтала да отиде „отвъд“, самата тази мисъл беше опияняваща. Възприемаше магията с всичките си сетива: червени лакирани мебели, тъкани със златни нишки, жасминови благоухания, пачули^[8], огън и пламъци.

За нещастие Алекс почти през цялото време страдаше от морска болест, Фърн го съжаляваше, не само заради физическите му страдания, а и защото виждаше, че той се чувства унижен.

В края на шестата седмица и тя самата стана жертва, но по съвсем друга причина — беше бременна. Сигурно се бе случило в нощта, която прекараха на сушата в Гибралтар на гости у някакви приятели на бащата на Алекс. Тази и още няколко нощи на сушата бяха единствените нормални по време на пътешествието. Беше се получил доста странен меден месец! Горкият Алекс! Все пак трябваше да благодари на бога за чувството си за хумор, което му помагаше да превръща всичко в тъжна шега.

Сега, когато Еми още не беше проходила, Фърн отново беше бременна; все още имаше пристъпи на гадене и през повечето нощи бе принудена да го разочарова. Но той беше нежен и търпелив, Фърн знаеше, че не всички мъже са такива.

Беше търпелив и в други отношения. Беше я научил как да се оправя с непознатото домакинство: чекове и банкови сметки — неща, които човек трудно можеше да овладее с чужда валута и особено трудно за Фърн, която никога не бе боравила с пари. Беше се отнасял толкова добре с нея! А също и с работата ѝ. Верен на обещанията си,

той я бе записал при най-добрите учители в града, например в бележитото училище за маслена живопис на Антонеску. За пръв път Фърн чувстваше, че научава нещо.

Алекс се появи иззад къщата и постави ръка на рамото ѝ.

— Е, какво става?

— С рисуването или с корема ми?

— И с двете.

— Коремът ми причинява неудобства, особено когато забравя да си сложа сладкишче в джоба.

— Бисквита.

— Е, обещавам, че някой ден ще се науча да казвам на сладкишчето бисквита. Как беше ездата?

— Прекрасна. След като се роди бебето, ще ходим всяка сутрин, когато съм си у дома. А когато ме няма, можеш да ходиш с Дейзи, Нора или някой друг. Днес изведох твоята кобила да я пораздвижи. Само че съм твърде тежък за нея.

По тялото на Алекс нямаше и грам излишно тегло. „Той направо блести — помисли си тя, — от ботушите до светлата си коса и загоряла кожа; блести като позлатен.“

— И от Неди ще направим ездач. Трябваше да го видиш на понито му този следобед.

— Не се ли страхуваше? Та той е само на четири, Алекс!

— Сега му е времето да започне. А му и харесва — Алекс се загледа в картината ѝ. — Знаеш ли, уловила си съвсем точно перспективата на тези хълмове. Случайно да си усетила, че вече не имитираш? Май развиваш свой собствен стил.

— Може би, но Антонеску казва, че все още обръщам твърде голямо внимание на детайлите. Трябвало да действам с повече замах, да изглежда по-нехайно. Разбирам какво иска да каже, но не ми е лесно да го постигна.

От алеята се чу велосипедно звънче. Само след секунди иззад избуялите храсти щеше да се появи госпожа Мак Хю от селото със следобедната поща.

— Аз ще я взема — рече Алекс.

Беше крайно време да получи писмо от къщи. Напоследък Фърн се терзаеше от мисли по дома. Леля Мили ѝ бе писала, че при последното ѝ посещение в Кипър баща ѝ изглеждал необичайно

изморен. Много от мъжете в семейството бяха страдали от сърдечни проблеми. Ако баща ѝ умреше, какво щеше да стане с Джеси? Фърн съвсем ясно си представи сестра си, седнала пред картите, увлечена в сложен пасианс. Малкото ѝ личице, заобиколено от сложни къдрици и изобилните гънки на шала, бе гордо и самотно.

Фърн се изправи рязко и се запъти към предната част на къщата, където госпожа Мак Хю току-що беше подала пощата на Алекс и обръщаше колелото си назад.

— Писмо от Америка! Две! Мисля, че едното е от баща ти, а другото — от Джеси. Останалите са реклами и покана от семейство Мърсър.

Тя седна на стъпалата да прочете писмата. Това от Джеси едва запълваше една страница.

„Ще бъда в Англия една седмица след като получиш това. Прочети писмото на татко. В момента той може да ти обясни по-добре.“

В Англия? Но как? Защо?

Бодна я лошо предчувствие, вледеняващо като облаци, закриващи слънцето — леко потреперване, сякаш на пианото бе изсвирена фалшива нота. Фърн отвори писмото на баща си и го прочете бързо. После го препрочете отново.

— О, не! — извика тя.

— Какво е станало?

Фърн се изсмя дрезгаво и странно.

— Какво има? — попита отново Алекс.

Тя му подаде писмото и се облегна на колоната до вратата, като се опитваше да потисне новия пристъп на гадене.

— Каква новина, а? — рече той.

— Не мога да повярвам!

— Защо, за бога? Толкова ли е странно?

— За бога, не смяташ ли, че е?

— Е, предполагам, че човек не би могъл да очаква Джеси да се омъжи, но ето че тя все пак...

Фърн се изправи. Гаденето ѝ беше попреминало.

— Мисля, че това е... отвратително!

— Не разбирам. Между другото познаваш ли този човек?

— Да, той е лекар, както вече прочете. Селски лекар. Там са само ферми и хълмове, като в Шотландия — каза тя без никаква връзка.

— Но познаваш ли го? Що за човек е?

Фърн преглътна, сякаш в гърлото ѝ бе заседнала твърда буца.

— Трудно е да го опишеш — поклати намръщено глава тя. — Той е много интелигентен, с разкрепостено съзнание. Тих човек, с огромна неспокойна енергия. Но това е противоречиво и сложно...

— Всички сме изпълнени с противоречия, а някои повече от останалите. Както и да е, ако той и Джеси се обичат, не виждам защо трябва да наричаш това отвратително.

— Тя може и да е влюбена в него. Не се съмнявам, че е така. Но колкото до него... Е, ти би ли могъл да се влюбиш в Джеси?

— Аз не, но мога да отговарям само за себе си. Това не значи, че някой друг не може. А и много я харесвам. Тя е остроумна и сърдечна.

— Но той не може да я обича! Това е невъзможно!

— Не знаеш какви са чувствата му, Фърн. Наистина трябва да се радваш за тях. За Джеси.

— Прочете ли цялото писмо? Ще наемат апартамент в Лондон. Той ще работи тук през следващите три години.

— Значи в крайна сметка няма да бъде селски доктор, нали? Ще заживеят съвършено нов живот.

Алекс стана и изправи Фърн на крака.

— Хайде да влезем вътре. Трябва да взема душ и да се преоблека. После ще прием чай. Да, наистина трябва да се радваш за тях — повтори той, докато се изкачваше по стълбите.

Фърн легна на леглото. От банята се чуваше душът. Парата замъгляваше огледалото на отворената врата, затова видя отражението си неясно. Легнала в средата на огромното легло, Фърн изглеждаше окаяно и се засрами от себе си. Защо трябваше да завижда на Джеси за това чудесно избавление?

Колкото пъти си помислеше за сестра си, си я представяше малка и сгушена, понякога дори разплакана, с буца на челото, причинена от Фърн. Джеси бе символ на лишение и несправедливо положение.

После се замисли за Мартин. „Той е тих човек — бе казала на Алекс минути преди това, — с огромна неспокойна енергия.“ Можеше

да прибави и повече: чувствителен, с бърз ум, напрегнат, сдържан, интелигентен, мил, горд, амбициозен — и все пак нито една от тези думи, дори и „амбициозен“, не изясняваше как така се бе оженил за Джеси.

Фърн бе изпълнена с горчив яд.

— След като се настанят — рече Алекс, докато се бършеше, — ще направим празненство в тяхна чест — очите му проблясваха дружелюбно. Той обичаше празненствата. — С малък оркестър и гирлянди от лампички по дърветата. Добре дошли в Англия и така нататък. Какво мислиш?

— Легни за малко при мен — каза тя.

— Мислех, че ти не...

— Искам само да ме прегърнеш. Не е нужно да правим любов, освен ако не искаш.

Той притегли главата ѝ към рамото си.

— Знам, че не се чувстваш добре. Мога да почакам. Надявам се, че между нас има нещо повече от това.

„Да — помисли си тя. — Чудя се защо е цялата тази мистериозност. Човек може да си помисли, че това влизане на мъжа в жената е крайната цел на всичко, а то всъщност става толкова бързо, че изобщо не си струва шума, който се вдига около него. Това, което наистина има значение, е да те прегръцат и обичат; да се събуждаш нощем и да виждаш, че не си сам; да се грижат за теб така, както Алекс. Той направи толкова много за мен! Нещата, на които ме научи, ме накараха да се чувствам по-зряла.“

Ръцете ѝ се плъзнаха по издатината под гърдите ѝ. Бебето се размърда за пръв път. На вратата бе потропал нов пърхаш живот. Колко лошо, че тя чувстваше гняв и изобщо каквото и да било друго, освен благодарност и... радост! Тя имаше всичко. Всичко!

— Подремни малко — рече Алекс. — Имаме още час до чая.

Небето неочаквано бе потъмняло. Захладня. По прозорците затрополи дъжд. Алекс дръпна завивката върху двамата, докато главата на Фърн още лежеше на рамото му. Фърн почувства топлината му и вълненията ѝ се поутоложиха.

„Колко съм глупава — помисли си. — Алекс е прав, това изобщо не е наша работа. Докато сме заедно с Нед, Еми и това, което сега

мърда и се обръща в мен, защо трябва да ме е грижа какво правят другите?“

И само след няколко минути потъна в сладък сън.

[1] *Елизабет Барет Браунинг* (1806–1861) — английска поетеса и критичка. Б.пр. ↑

[2] *Джефри Чосър* (1340–1400) — английски поет. — Б.пр. ↑

[3] *Томас Елиът* (1888–1965) — английски поет. — Б.пр. ↑

[4] По фаренхайт. — Б.пр. ↑

[5] Английска църква, създадена по времето на Хенри II. Дава изключителни пълномощия и независимост на краля. — Б.пр. ↑

[6] Известен бижутериен магазин в Лондон. ↑

[7] *Чарлз Люис Тифани* (1812–1902) — американски търговец, създал известна бижутерска фирма. През 1851 г. представя за пръв път в САЩ стерлинговото сребро, което се състои от 925 части сребро и 75 части мед. ↑

[8] *Rogostemon cablin* — растение с тежък аромат, отглеждано в Далечния изток; от него се добива масло, основа за парфюми. — Б.пр.

↑

ДЕВЕТА ГЛАВА

Мартин излезе навън в уханната утрин. Усещаше влажния въздух по кожата си. Тук, в Англия, юни все още приличаше на пролет. Пътят към болницата „Свети Вартоломей“ беше дълъг, но той обичаше да започва работния ден с енергия и добро самочувствие, които идваха от физическите упражнения. С точно такова усещане Мартин прекоси парка и сви надолу по алеята.

Годината се бе оказала по-добра, отколкото беше очаквал. Усмихна се, все още под влиянието на единия час след ставане, прекаран в приятния апартамент на площада с кестени и чинари. Бяха закусили с Джеси близо до еркера, който гледаше към изпълнената с птици зеленина. Последния път, когато погледна към жена си, тя беше заета с някакви последни детайли в малката стаичка, приготвена за бебето, което очакваше всеки момент — може би дори днес!

Той определено не беше планирал да имат дете толкова рано, за разлика от Джеси. Тя щеше да бъде чудесна майка. Досега това не му бе идвало наум, но в такива самотни дълги разходки на човек му хрумваха какви ли не мисли... Да, тя щеше да бъде чудесна, с цялата си забележителна за дребното ѝ тяло енергия. Беше също така и добре организирана; винаги планираше нещата предварително, така че самата работа изглеждаше съвсем лесна. Възхищаваше се на способността ѝ да се справя с всичко и можеше да си я представи как управлява със своя умел, жизнерадостен маниер едно домакинство с много деца. Жизнерадостна. Такава беше Джеси. Ако трябваше да се измисли само една дума, която да я опише, това бе „жизнерадостна“.

Мартин си припомни деня, в който се бяха нанесли в апартамента, тъй мрачно мебелиран. Това, комбинирано с пердасещия дъжд, го бе накарало да се почувства толкова потиснат, че му се бе приискало да се обърне и да си излезе — той, който обикновено нехаеше за вещите или за външния си вид! Но Джеси направи истинско чудо с тези стаи! Напълни ги с цветя, евтини маргаритки в яркосини стъклени вази. По стените закачи плакати: чудесни пейзажи от вечните градове — фонтаните на Воклуз^[1], Венеция и Сеговия^[2].

Стана страстна почитателка на битпазарите. Един ден домъкна вкъщи потъмнял и разнебитен от времето съд, който по-късно се оказа чудесен сребърен чайник. Бе толкова доволна от себе си! Джеси знаеше как да прекарва добре времето си и как да си попълва знанията. Допълваше и неговите — заведе го във всички галерии и музеи в града. Отидоха на представления в Елизабетинския театър, на балет и, разбира се, на опера, която страшно му хареса. Често се ровеха в антикварните книжарници.

През есента бяха в Париж; там се провеждаше конференция на невролозите. Не пропуснаха нито една улица, нито едно ъгълче от града. Коледа празнуваха в Рим. Видяха как растат палмите в Корнуол. Бяха и в Ълстър — там посетиха селцето е каменни къщички, където се беше родил бащата на Мартин и бяха погребани предните му. Мартин бе дълбоко развълнуван от неговото достойнство и самота. Да, това бе забележителна година, и то благодарение на Джеси.

Не че в началото на брака си не бе имал притеснения! След като веднъж премина първият шок и въодушевление от възможността да работи с Брейдбърн, той осъзна, че в Англия отново ще види Мери. Тази мисъл го измъчваше по време на целия път през Атлантическия океан. Чувстваше... Всъщност не знаеше какво точно чувства, освен определено неудобство и желание някак си да избегне цялата тази работа, което, разбира се, беше невъзможно.

Бяха откарани направо в Лам Хаус. Беше един от онези сиво-зелени английски следобеди — наполовина дъжд, наполовина тежка мъгла. Небето бе изпълнено с шумни птици: скорци и врани; селцето изглеждаше чудесно.

— Обичам такива дни — отвърна Мери на нечия реплика за времето.

На Мартин му се струваше странно, че си спомня такава незначителна забележка.

Когато приближиха къщата, Мери стоеше на входната врата. От едната ѝ страна бе застанал Неди, а от другата — малко момиченце, което едва можеше да стои изправено. Мартин се почуди дали тя осъзнава каква гледка представлява, цъфтяща от двете деца и бременността.

Да, той си спомняше този ден. Тогавата отидоха да се разходят наоколо. Естествено Джеси му бе описвала мястото преди това, но то

едва ли можеше да се вмести в някакво описание. Той самият не намираще думи за него.

Без наистина да има каквото и да било предвид, той отбеляза:

— Доста по-различно е от Кипър, нали?

Мери отвърна с недвусмислен гняв:

— Да, нали?

Да не би да ревнуваше от Джеси? Но нали не го бе поискала за себе си? На Мартин му дойде наум, че ядът ѝ може би идваше от това, че го смята за ловец на зестри. Тази мисъл го жегна и щеше да продължи да го прави, ако ѝ позволеше. Защото все пак той наистина живееше от чужди пари, нали? И живееше добре. Е, тогава май наистина изглеждаше като... като ловец на зестри!

Но не за дълго! Мнението на Мери нямаше никакво значение! А и това беше нечестно! Алекс бе желан от жените — мил, щедър и интелигентен, а съвсем случайно — и богат. Мартин можеше лесно да го хване яд при първата им среща — не защото в сърцето му имаше останки от желание към Мери, тя го бе отблъснала и с това бе приключено, а поради естествената завист към победителя. Вместо това хареса Алекс. Просто не можеше да не го хареса човек.

Все пак от време на време си припомняше първите си страдания за Мери, които бавно и болезнено бяха преминали в гняв, а накрая — в безразличие. Е, все още имаше известно смущение, когато я видеше, но това бе всичко. Мартин продължаваше и може би винаги щеше да си бъде ужасно докачлив. Същински таралеж!

Полагаше невероятни усилия да преодолее това свое смущение. Мери очевидно го бе превъзмогнала; вероятно затова бе толкова студена, когато двамата с Джеси пристигнаха. Може би сега тя виждаше, че той работи усърдно, че ще постигне нещо в живота и че междуременно се стареа да направи Джеси щастлива.

И така връзката между двете семейства бе сърдечна, но не и много близка. От време на време се срещаха в града на вечеря или театър. Два-три пъти Мартин и Джеси посетиха Лам Хаус сред рояк от гости и дечица. Джеси беше отклонила последните няколко покани и той бе съгласен с нея. Наистина нямаше време за губене; не беше господар на себе си като Алекс. Пък и Лам Хаус беше съвсем различен свят. Алекс, като типичен англичанин, имаше приятели в много кръгове. Джеси и Мартин, и двамата чужденци, увеличаваха малката

си група много бавно, един по един или по-точно — двама по двама. Алекс и Мери живееха на широка нога — тя бе заета с изкуството, той имаше служебни задължения. Животът им бе сложен, а този на семейство Фаръл — прост. И двамата бяха доволни от тази простота.

— Виждам, че си щастлив, Мартин — обичаше да казва Джеси, без да пита или да се съмнява. Просто му се радваше и по този начин изразяваше еуфорията си, разцъфнала с бременността. Той, от своя страна, се радваше на доброто ѝ настроение и спокойното, нежно доверие между тях двамата...

Мартин погледна часовника си и ускори крачка. В осем трябваше да бъде в операционната. Беше ден на господин Брейдбърн. „Господин“ — колко смешно беше това обръщение на англичаните към лекаря! Съзнанието на Мартин се понесе напред, далеч от собствените му грижи, към болницата, където беше прекарал по-голяма част от изминалата година. Даже и когато беше извън сградата, сърцето му бе там!

„Какво ли е станало с онова момиче, Елдридж, през почивните дни, докато ме нямаше? — питаше се той. — А с ковача, който получил изгаряне трета степен и имаше парче стомана в мозъка?“ Спомни си онази история, която баща му бе разказвал — за попареното дете в селската кухня. Горкият татко! Бе имал желанието да помогне, но не и средствата. А сега Мартин ги имаше.

В отделенията и клиниките работеха само трима млади американци и дузина англичани. Те преглеждаха и избираха пациентите, които трябваше да бъдат обсъждани на следващия ден. Мартин често се чудеше какво ли разбираха тези хора, когато ги внасяха на колички пред преподавателите и събраните студенти. Повечето бяха твърде изплашени, за да разберат много, което според него бе по-добре. Можеше направо да ги съжали човек — парализираните, страдащите с техните подскачащи крайници и безумен смях; умиращите.

Повечето бяха бедни и необразовани, трудно намираха думи и за най-простите неща.

— Докторе, ще мога ли отново да ходя, да говоря и да бъда човек? Ще умра ли?

Техните опърпани портмонета от имитация на кожа, стиснати здраво в скутовете им, му навяваха тъга. Веднъж сънува майка си. Тя

имаше точно такава опърпано портмоне. Сънува, че то лежеше на кухненската маса у дома. Майка му плачеше: „Изгубих си портмонето!“, а той ѝ отговаряше: „Ами че ето го, мамо, не го ли виждаш?“ Но тя продължаваше да плаче и да кърши ръце. Сънят го натъжи.

Съжаляваше и животните. Беше толкова мекушав! Трябваше да се научи да го прикрива! В лабораторията работеха с маймуни и кучета. Мразеше да ги докосва и да печели тяхното доверие само за да ги тормози след това. И все пак трябваше да го прави. Как иначе можеха да разберат какво правеха клетките след удар или как заздравяваха раните на мозъка? Как иначе можеха да научат каквото и да било? За щастие Евън Левелин, жилест мургав уелсец, велик невролог, се отнасяше добре с животните и свеждаше страданията им до минимум. Иначе Мартин едва ли щеше да издържи.

Беше истинска привилегия да ти позволят да делиш една лаборатория в мазето с Левелин. Джеси, която бе дочула Мартин да говори за микроскопи, му беше купила хубав „Цайс“ и заедно с Левелин и този „Цайс“ през дългите следобеди и често до късно вечер той поставяше основите на всичко, което знаеше за патологията на клетките. Започваше все повече и повече да се убеждава във верността на това, което казваше някога доктор Албениц за единството на всички науки, свързани с мозъка: хирургията, невроцитологията и даже психиатрията бяха част от една и съща дисциплина и не трябваше да бъдат разделяни. Учените в тези области трябваше да знаят какво правят другите.

— Много от неврохирурзите грешат по отношение на мозъка — бе заявил Левелин.

Той беше близо на осемдесет, с жизнерадостни очи и удивително гладко лице. „Никога не спирай да учиш“ — казваше често той. Винаги когато се опитваха да го примамят да отиде на някакъв празник или пикник, имаше готов отговор: „Когато спреш да работиш, си мъртъв.“

„Така казваше и баща ми, и това е най-вярното нещо“ — помисли си Мартин, докато завиваше зад ъгъла и се отправяше към входа на „Свети Вартоломей“.

Брейдбърн работеше и говореше, напътстваше и обясняваше с плътния си глас. Течеше третият час от операцията и той беше

изморен. По челото му се появиха капчици пот; една от сестрите пристъпи да ги попие, преди да се бяха търколили надолу.

— Вижте, голям е колкото портокал.

Мартин попи процеждащата се кръв с марля. Само преди година тези абсорбиращи квадратни парченца го бяха озадачили с висящия си черен конец. Сега знаеше толкова много, но също знаеше и колко много му бе неизвестно. Спомни си страха си, когато за пръв път видя оголен мозък под собствените си ръце; тогава му бяха позволили да хване ножа под надзор.

— Попий — нареди Брейдбърн.

Пациентът беше млад. Мартин го бе видял за пръв път в клиниката — чакаше на една пейка е жена си и две хленчещи деца. Имаше сбръчкано градско лице, лице на чиновник, почтително и изплашено. Устата му беше изкривена от болестта.

— Не мога да стоя изправен. Повръща ми се. Имам ужасно главоболие и не виждам добре.

Мартин бе видял през офталмоскопа кръвоизлива на ретината и уголемената глава на очния нерв.

— Виждате ли нещо, докторе?

— Е — отвърна той, — ще трябва да ти направим рентгенова снимка и после ще видим да те оправим.

Предварително знаеше какво щеше да покаже рентгенът: тумор, който се надигаше под слепоочния дял и който като че ли бавно нарастваше. Мартин си мислеше или по-скоро чувстваше, че туморът не беше злокачествен, но не го каза на никого. Имаше нещо особено във вида на злокачествено болните. И все пак това бе само чувство. И баща му имаше предчувствия, но често грешеше.

Този път Мартин се оказа прав: туморът беше доброкачествен и без разсейки. Когато си спомни бледата жена и децата, през сърцето му премина радостен трепет. Освен това беше и доволен от себе си.

— Останалото е работа на боговете — каза накрая Брейдбърн. — Ние направихме, каквото можахме — после вдигна поглед. — Фаръл, заший скалпа, ако обичаш. Джаспър, ти асистирай. Аз свърших.

„Би трябвало да има аплодисменти“ — помисли си Мартин. Някои от състудентите му се оплакваха, че хора като Брейдбърн били арогантни и с труден характер. На самия Брейдбърн бе лепнато

прозвището „депресивен маниак“. А той просто бе човек на настроенията. Мартин го обичаше, както обичаше и всичко тук.

Няколко часа по-късно, тъкмо бе заел мястото си до Левелин в лабораторията, телефонът иззвъня. Мартин го вдигна, поговори малко и затвори слушалката.

— Жена ми е постъпила в болница с родилни болки.

— Хайде, побързай тогава, какво чакаш? — извика Левелин.

Мартин хукна нагоре по стълбите и се упъти към стоянката на такситата. Господин Мередит го настигна с колата си.

— Левелин се обади горе. Качвай се, ще те закарам.

Така Мартин тръгна с лимузина, за да се запознае с първородното си дете.

Мередит бе замислен и мълчалив. Мартин се почуди за какво ли си мислеше в този момент. Може би същото, което самият той от дълго време се опитваше да потисне и което сега ненадейно бе изскочило от дълбините на съзнанието му. Беше истинско безразсъдство от негова страна да допусне бременност! Ами ако детето се окажеше като майка си? Колко ужасно, колко жестоко! То щеше да ги мрази, и с право, за това, че го бяха създали. А Джеси, горката Джеси щеше да бъде съсипана от чувство за вина. Мартин потрепери. Цялото задоволство от деня се бе изпарило.

Мередит каза:

— Виждал съм Флеминг^[3] само веднъж. Изглежда като всички други хора. Пеницилинът ще доведе до истинска революция в медицината, само дето някои пациенти са алергични към него. Но днес не бива да те занимавам с медицина, нали? — той потупа Мартин по рамото. — Виж само каква ахилесова пета!

— Какво? — попита объркано Мартин.

— Всички имаме такива от момента, в който се роди детето. Каквото и да му се случи отсега нататък, ще го чувстваш върху себе си — всяко порязване или ожулване. Е, най-сетне пристигнахме. Късмет!

На информацията му казаха, че Джеси е вече в родилната зала.

— Настанете се удобно в чакалнята. Ще ви извикаме веднага щом свърши.

Една жена четеше книга в чакалнята. Когато Мартин влезе, тя я остави и му се усмихна. Беше Мери Фърн.

— Ти си бил в операционната зала, затова Джеси се обади на мен, когато получила родилните болки. Бях с нея допреди минута.

— Много ти благодаря. Тя добре ли е?

— Много е развълнувана. И много щастлива между болките.

Мартин седна, взе едно списание, но беше неспособен да чете.

— Четеш едни и същи думи, без да разбираш значението им — забеляза Мери.

— Знам.

— Опитай с илюстрирано списание, по-лесно е — прибави тя меко. — Знам, че си лекар, но когато става дума за твоето бебе, сигурно забравяш това, нали? Така че нека ти кажа — раждането не е страшно. Всичко ще бъде наред. Наистина.

— Още веднъж ти благодаря.

— Радвам се, че се случих в града. Ще преспим тук и тази нощ.

На Мартин му хрумна, че не беше оставал сам в една стая с Мери от... от Кипър, а дори и тогава това се случваше рядко. Тази мисъл придаде известна интимност на безличната зала. Нелепо! Той усети лек аромат: нейния парфюм. Когато тя прелисти страницата, златната ѝ гривна издрънча глухо.

Неизвестно защо, звукът го подразни. Прииска му се тя да си отиде вкъщи. После се засрами от себе си и ѝ каза любезно:

— Сигурно е прекрасно този месец извън града.

— Да, божествено е. Но ти просто се опитваш да поддържаеш разговора. Моля те, не се притеснявай за мен. Аз само ще си седя тук и ще си чета.

Тишината беше потискаща. Минутите се точеха бавно. Всеки път, когато някой минаваше през залата, Мартин надигаше глава в очакване. Мери правеше същото; после двамата си разменяха тревожни погледи. След това тя се връщаше към книгата си. Гривната подрънкваше. На Мартин отново му се прииска тя да си отиде.

Сега, когато си седеше без работа и умът му се рееше безцелно, нейното присъствие докара в съзнанието му един неприятен спомен. При пристигането му за пръв път в „Свети Вартоломей“ Хенри Баркър неволно го унижи по време на един обяд. Баркър беше колега на Брейдбърн — бърбив, непринуден човек, който никак не приличаше на

англичанин. Всяка негова дума се запечата завинаги в съзнанието на Мартин.

— Право да си кажа, когато тъстът ти писа на Брейдбърн, за да му поиска услуга, помислих, че може би ще моли за заем, в знак на старото приятелство, нали разбираш? Не мога да кажа дали и Брейдбърн си помисли същото. Но изобщо не предпологахме, че ще си имаме работа с талантлив човек. Защото ти си такъв, Мартин! — след това продължи: — Нямам търпение да се запозная със съпругата ти. Преди няколко години си говорехме за нашето посещение в Америка, когато се запознахме с нея и семейството ѝ. Беше красиво дете, на около четиринадесет, мисля, високо за възрастта си и с най-необикновените сини очи. Никога не можах да ги забравя.

Мартин каза с равен глас:

— Това е била Мери Фърн. Тя е омъжена за англичанин и живеят в Оксфордшайър, когато не са в апартамента си в града.

Господин Баркър беше объркан:

— О! Че колко сестри са тогава? Май че си спомням само две.

— Наистина са две. Аз се ожених за другата.

Защо още си спомняше, защо не можеше да забрави тези неща? Защо не можеше да ги заличи като тебеширени драскулки върху черна дъска?

Мери се изправи.

— Трябва да посрещна майката на Алекс и да я заведа у нас на вечеря — погледна часовника си. — Ще имаш ли нещо против, ако те оставя сам?

— Не, не, върви. Поздрави Алекс от мен.

— Ще ми се обадиш ли веднага щом научиш нещо? Ще си бъдем у дома през цялата вечер.

— Разбира се.

Мартин я наблюдаваше как се отдалечава по улицата. Все още имаше онова леко полюляване в походката. Полата ѝ се полюшваше грациозно. Смешно, само няколко години преди това жените носеха поли до коленете. Сега бяха до средата на прасеца. Колко бързо свикваше човек с промените!

„Не мислиш ли, че Алекс направи много за Фърн?“ — го бе попитала наскоро Джеси.

Той отвърна, че не разбира какво иска да му каже, макар и да я разбираше много добре. Лам Хаус, положението и свободата бяха направили от момичето жена.

Мартин я наблюдаваше, докато тя се скри зад ъгъла. Един мъж се обърна и я загледа, вероятно учуден от сините очи върху мургавото ѝ лице. Чиста случайност на цвят и чар и мъжете — горките глупаци! — се подлъгваха.

Но какво значение имаше това за него? Той внезапно се ядоса. Животът му беше изпълнен. Имаше своята работа, дом, а сега и дете. И то щеше да бъде нормално! Според теорията на вероятностите това не бе невъзможно и той не трябваше да се поддава на мрачни мисли. Те бяха безполезни, следователно глупави и той знаеше добре това.

Мисли за светли неща, за хубави неща, за целта си. Не мисли за миналото, а за годините пред теб... „Някой ден ще се върна в Европа — обеща си той. — Трябва да видя Епидавър^[4], храма на Ескулап. Ще доведе и сина си! Да, моя син! Ще му покажа и ще го науча на много неща, които никога преди не съм виждал! Ще му дам това, което и аз съм имал. Ръцете на баща ми обгръщаха рамото ми и ме топлеха, когато ми беше студено. Седяхме на стъпалата и наблюдавахме как на небето присветваше първата самотна светлинка на млечния път. Баща ми и аз. А сега синът ми и аз. Той ще бъде висок и непринуден, а не висок и тромав като мен. Ще има широки рамене. Мога да чуя гласа му, първото му удебеляване, когато започне да става мъж. Ето, това е смисълът на живота...“

Един човек в бяла хирургическа престилка се приближи към него.

— Господин Фаръл?

Мартин се изправи с висящ на устните въпрос, който не смееше да зададе.

— Детето е здраво, а съпругата ви е добре. Тъкмо излиза от упойката. Можете да я видите.

Влязоха в асансьора.

— Трябваше да направим цезарово сечение — каза мъжът. — Опитвахме се да го избегнем, но нямаше достатъчно място. Заради гръбнака, разбира се.

Мартин го последва по коридора. Беше му странно да се види в ролята на външен човек. Дали и хората не се чувстваха така с него,

дали с такова нетърпение очакваха всяка негова дума?

— Не бих ви препоръчал да имате повече деца, господин Фаръл — сериозните очи го гледаха укорително. — Казвам ви го съвсем категорично.

— Разбира се. Естествено, че няма.

Неочаквано мъжът прояви повече съчувствие:

— Сигурно сте прекарали няколко лоши часа.

— Да — каза Мартин и за свой голям срам осъзна, че първите, му страхове не бяха за Джеси, а за момчето, за неговия син. Почуди се какво ли щяха да си помислят хората, ако знаеха.

Той влезе при Джеси. Лицето ѝ беше бяло като чаршафите, но очите ѝ блестяха триумфално. Изпълнен с нежно разкаяние, Мартин се наведе, целуна я по челото и погали влажната ѝ къдрава коса. Тя промърмори нещо и затвори очи.

— Сега ще спи — каза сестрата. — Искате ли да видите бебето?

На вратата на бебешкото отделение му показаха вързоп, увит с розово одеялце. Той си спомни, че изобщо не бе попитал за пола на детето и почувства опустошаващо разочарование.

— Прекрасно момиченце — каза сестрата.

Мартин се вгледа в бебето. Нямаше никакви белези от борбата си, когато бе минало през родилния канал. Имаше дълга черна коса.

Сестрата ликуваше:

— Можеш направо да я сплетеш на плитки, нали?

Мартин знаеше, че от него се очакваше да отвърне с обичайната за младите бащи комична, тромава гордост, но само почувства прималяване в стомаха. А неговият малък син? И това беше последният му шанс!

Бебето отвори очи. Бе невъзможно, разбира се, но му се стори, че го гледа сърдито в отговор. Двамата се гледаха един друг няколко секунди. После то се прозина, устата му направи едно идеално „О“, повдигна ръчичка и изящно я отпусна.

— Отегчаваме я — засмя се сестрата.

Нарушавайки всички правила, Мартин постави пръста си в мъничката длан. Миниатюрните пръстчета веднага се увиха около него. Колко силна беше! Вече посягаше към живота и го сграбчваше здраво! Ах, това мъниче! В гърлото на Мартин заседна буца. Какво мъниче!

Беше идеална, без никакъв недостатък. Гърдите му се изпълниха с благодарност и почувства старото предупредително гъделичкане от надигащите се сълзи. В същото време му се прииска да се засмее. Идеална, без никакъв недостатък! И хубава, с малък прав нос, волево извита брадичка и гъсти мигли, които сега почиваха върху копринената кожа на бузките. Неговото момиче!

— Как ще я кръстите? — попита сестрата.

Той порови в ума си да си припомни какво име бяха избрали за момиче.

— Клер — отвърна той между смях и сълзи. — Ще я наречем Клер.

Тази нощ Мартин седна и ѝ написа писмо.

„Скъпа Клер! В този ден, почти в часа на твоето раждане, искам да ти кажа как се чувствам, преди много от мислите ми да са се изплъзнали. С теб все още не се познаваме, но ти си вече част от мен, както ръката или очите ми. Никога преди не бих повярвал, че това е възможно. Толкова те обичам...“

[1] Департамент в Югоизточна Франция с главен град Авиньон. — Б.пр. ↑

[2] Провинция в Северна Централна Испания. — Б.пр. ↑

[3] *Александър Флеминг* (1881–1955) — английски бактериолог, откривател на пеницилина. — Б.пр. ↑

[4] Пристанище в Древна Гърция, известно с храма на Асклепий (рим. Ескулап) — митологичен герой, бог на лечението, убит от Зевс, защото се осмелил да съживи Иполит. — Б.пр. ↑

ДЕСЕТА ГЛАВА

Понякога Фърн си мислеше за леглото като за някакъв трон, издигнат на ниска платформа в средата на дългата стена. Всички идваха при нея тук, където се бе облегнала на чистите ленени възглавници и над нея се спускаше балдахин, окачен на резбованите махагонови стълбове на леглото. Неди и Еми се качваха тук, за да им чете; бебето Изабел ѝ бе подавано, за да го нахрани.

Алекс бе казал: „Веднъж четох, че дом има само там, където мебелите стоят на едно и също място в продължение на векове. Сигурна ли си, че нямаш нищо против да се преместиш в къща, която е била завършена преди много време от други хора?“

Тя нямаше нищо против, след като можеше да донесе книгите си от къщи; книги за изкуство, история, поезия и тези, които майка ѝ бе чела, когато е била дете. Сега те стояха на полиците в жълтата всекидневна срещу хола. Всичко в Лам Хаус бе дошло тук преди нея — освен леглото. Тя не искаше да лежи със съпруга си там, където го бяха заченали неговите родители. Така че онова беше свалено долу и прибрано. В един антикварен магазин в Лондон тя намери друго, подобно на първото, но неговата история не ѝ беше известна и следователно беше ново.

Понякога си мислеше за леглото като за кораб, голям солиден кораб, който плава в тихо море чак до сутринта. Когато се събуждаше рано, отваряше очи в познатото пристанище на хубавата стая, където първата светлина се процеждаше през полюшващите се бели завеси и изпъстряше със зайчета медната ваза с оранжеви рози на масата. В първите няколко минути Фърн лежеше неподвижно и усещаше онази одухотвореност на съзнанието, онова спокойствие на плътта, което, поради липса на по-подходящо определение, бе наричано „добро състояние“.

Но всичко това вече принадлежеше на миналото.

От месеци насам през повечето време тя лежеше на леглото сама, в студените и измачкани от неспокойния ѝ сън чаршафи. Алекс спеше на тясното канапе в съседната тоалетна стая. Беше се преместил там

през зимата, когато тя бе хванала грип. След това кашлицата ѝ бе продължила със седмици. После, за да не събуди Фърн, когато се връщаше от късни срещи в града, той продължаваше да използва канапето...

На Фърн ѝ бе невъзможно да говори за това. Странно, защото тя и Алекс можеха да си говорят за всичко. Особено жените бяха забелязвали тази тяхна близост с известно любопитство и доста искрена завист. Би било чудесно да можеш да говориш със собствения си съпруг! Техните мъже се връщаха от работа и се зачитаха във вестника...

След като връзката им беше такава, нямаше никаква причина Фърн да не може да каже: „Какво става? Искам да знам!“ И все пак просто не успяваше да събере сили.

Вместо това в гърдите ѝ се загнезди унижение; възпираше я бодливо чувство на срам. Ясно осъзнаваше, че това бе само фалшива гордост, а една съпруга не можеше да си позволява такова нещо. И все пак то беше там.

Един ден тя донесе книга за любовта и брака и я остави на масата до леглото, върху сгънатия „Лондон Таймс“. Алекс я прелисти и отново я остави.

— Боже мой — рече той. — Като че ли хората не могат да се оженят и да живеят заедно, без някой да им напише инструкции за това!

Тази забележка беше толкова необичайна за него, чиито основни добродетели бяха разкрепостеността на ума и любознателността, че Фърн се учуди и му го каза.

Той се засмя в отговор и отново се залови за вестника. Тя се почувства глупаво и не каза нищо повече.

— Между другото — свали той вестника след няколко минути — на вечерята у Бейкърови Малкълм каза, че си най-впечатляващата жена в залата.

— Много мило от негова страна.

— Е, ами ти наистина беше! Трябва винаги да се обличаш в бяло или синьо — прозина се. — Чувствам се като изстискан лимон. Мога да заспя, както съм седнал. Днес имахме среща за проклетите германски застраховки. Терънс изнесе доклад, а знаеш колко

многословен може да бъде. Ако искаш да почетеш още, аз мога да си легна в тоалетната стая.

— Не ми се чете повече — отвърна с равен глас.

Тъмнината я караше да се чувства като в пещера. Как така изведнъж всичко се бе променило? Алекс я погали по рамото и докосна с устни ухото ѝ.

— Лека нощ и приятни сънища — рече нежно.

И веднага заспа. Тя искаше той да се обърне към нея, но това нейно желание нямаше никакъв ефект. И все пак, ако го беше направил, тя нямаше да може да се притисне в прегръдките му. Да не би да живееше, за да задоволява прищевките му? Какво си мислеше той? И дали изобщо го интересуваха нейните чувства?

Дъждът падаше върху листата близо до прозореца. Отново дъжд! Нищо чудно, че англичаните постоянно се наливаха с бренди и горещ чай. Влагата проникваше и в мозъка на костите им. Тя стана, донесе още едно одеяло и продължи да лежи будна, докато дъждът се усилваше и тъмнината се сгъстяваше в кухата пещера.

Имаше друга жена; не можеше да няма. Но коя? Онази братовчедка на Нора, която чуруликаше с фалшив глас? Тя имаше много удобен апартамент в Лондон. А може би самата Нора? Срамно беше да се мисли такова нещо за една приятелка, за милата силна Нора. И все пак нищо не се знаеше; понякога ставаха невероятни неща. Или онази ирландка, Делия не знам си коя, дето спечели купата по скокове на състезанието по езда? Тя беше мургава, а Алекс харесваше мургави жени. Момичето едва ли беше на повече от осемнадесет. Умееше по най-необикновен начин да поглежда нагоре към мъжа даже и когато не бе по-висок от нея. Алекс бе танцувал с нея най-малко пет пъти у Елиът.

А може би никоя от тях? Може би бе някоя, с която бе имал връзка, преди да се ожени. Някоя жена, за която не бе могъл да се ожени, защото е нямало да бъде подходяща за майка на неговите деца?

Трябваше да разбере. Щеше да разбере!

Алекс въздъхна в съня си и се обърна. Едната му отпусната ръка докосна напрегнатото рамо на Фърн. Миришеше на чисто, на лосион за бръснене и на крушов сапун. Тя се отдръпна.

Мислеше трескаво. Беше излязъл на езда с Делия миналия четвъртък следобед. Отсъстваха най-малко два часа. И Фърн щеше да

отиде с тях, ако Алекс я беше поканил, но когато се върна от селото, където бе ходила по някаква работа, те бяха излезли. А когато отиде в конюшнията да оседлае Дукесата, двамата тъкмо се връщаха.

— Ходихме чак до Блекдейл. Беше чудесно! — извика Делия. — Трябваше и ти да дойдеш, Фърн!

Да, трябваше.

Косите ѝ падаха като коприна... Невъзможно! Неща като това се случваха само на другите; неща като автомобилни катастрофи и рак!

В неделя следобед, в мрачното и зловещо есенно време, Алекс неочаквано стана и се протегна.

— Прииска ми се да се раздвижа. Мисля, че ще изведа Лайън на една малка разходка до Блекдейл. Не е далеч.

— Не било далеч! Час и половина дотам и обратно! Освен това ще вали.

Знаеше, че гласът ѝ звучи ядосано, но той все пак отговори меко:

— Мисля, че ще успея да се прибера, преди да е заваляло. Ако не, нямам нищо против да се измокрят.

— Е, както искаш. Аз нямам желание за това.

— Не бих и искал — каза той все още любезно.

Беше изминал час и половина, преди мислите ѝ да се подредят и в главата ѝ да се оформи ясно решение. За глупачка ли я мислеше? Езда в полето в такова време? И освен това се беше обаждал по телефона три пъти преди обяд!

Тя извади от гардероба мушама и шапка за дъжд, защото вече бе започнало да вали. После отиде в хола и викна тихичко нагоре по стълбите:

— Бавачке? Децата ще пият чай без нас този следобед. Имам неотложна работа.

Щеше да ги причака на алеята до конюшнията. Щеше да се усмихне смразяващо и да видим какво щеше да каже Алекс тогава!

И след това... Какво щеше да стане след това? Не можеше да мисли толкова напред. В главата ѝ се появиха неясни асоциации за дързост и смелост; за онези мъже, които миналото лято се бяха изкачили по отвесните стени на Хималаите. Ами замайването? Ами страхът от падане? Дали те бяха чувствали такава паника? Не. Ако беше така, нямаше да могат да го сторят.

Пристъпи напред! Свърши с това! Останалото само ще си дойде.

Вървеше бързо. На пътя нямаше никой. Жителите от селото бяха или пред радиото, или подремваха след неделната вечеря. Даже и шумните есенни свраки се бяха скрили някъде от дъжда.

Глупаци! Щяха да се измокрят! Освен ако нямаха някое място, където да се подслонят; но Фърн изобщо не можеше да се сети къде. В двора на конюшната нямаше никой. Конете бяха прибрани вътре. От малката канцелария до склада за фураж, където Кевин, главният коняр, държеше документите си, долиташе слаба светлина от газена лампа. Нямаше да се случи нищо, ако почакаше вътре при Кевин. Пак щеше да чуе шума по пътеката. А Кевин нека си мисли каквото си ще.

Прозорецът беше близо до вратата. Когато човек поставеше ръка на бравата, лицето му почти се залепяше на стъклото и погледът му биваше притеглен към вътрешността на стаята. Нещо привлече вниманието на Фърн.

Срещу масата до отсрещната стена имаше тясно легло, покрито с кариран конски чул. На него лежеше някой. Тя се наведе напред. Примигна. После отстъпи. И отново се наведе напред. След това се намръщи и почти залепи нос в мокрото стъкло, сякаш гледаше в аквариум. Силуетът на леглото — не, те бяха два, силуетите се движеха, бледи и хлъзгави като големи лъскави риби; подводни същества, преплетени в някаква безкрайна прегръдка. Тя виждаше, да, но не осъзнаваше значението на видяното.

После съгледа едно лице. То се придвижи към светлината. Тя познаваше това лице и тези руси коси... Алекс проговори нещо. Пред очите ѝ проблесна голото тяло на Кевин, който седна в леглото. Тогава разбра.

Нададе дрезгав вик, притисна устни с длан и се втурна към храстите извън светлината. Чу как Алекс викаше уплашено:

— Кой е там? Кой е там?

Тя тичаше.

Приведена и препъваща се в мрачината под зловещото лунно небе, Фърн тичаше, скрита от главната улица зад жив плет и стени. Една къпина разкъса кожата ѝ. Фърн падна. В дланите ѝ се заби камъчета. Дойде ѝ безумната мисъл, че някой я преследва.

— О, господи! — каза задъхано. Как биеше сърцето ѝ! Как биеше само! Тя постави ръка на гърдите си. Дали нямаше да спре? Сърцето можеше да спре дори и на нейната възраст, нали?

Фърн стигна до къщата и отвори рязко вратата. Едно от децата, дочуло стъпките ѝ, викна нещо от горния етаж, но тя се затича към стаята си, хвърли мократа мушама и шапката на пода и се просна на леглото. Нейният трон! Нейният кораб! Беше замаяна, виеше ѝ се свят, не беше на себе си. Това не беше истина! Не беше истина! Не беше видяла нищо такова, та то бе невъзможно!

Да, Фърн знаеше за тези неща, но много смътно. По този въпрос нямаше нищо написано, освен оскъдните определения в речниците. Една нейна съученичка беше чула брат си да говори. Имаше хихикане, шокиран смях, така че у нея се бе формирала неясна и полуразбираема представа за нещо ужасно и протиеостествено. Тогава беше на петнадесет, но и сега едва ли знаеше повече.

Само да можеше сърцето ѝ да престане да бие така бясно. Чувстваше се, сякаш в гърдите ѝ бушува вулкан, вилнее някаква стихия.

Долу се хлопна входната врата. Прозвучаха познатите стъпки на Алекс. Той влезе и застана до леглото.

— Значи ти си била — рече меко.

Фърн втренчи в него сухите си изплашени очи.

— Е, сега вече знаеш.

Тя продължи да го гледа втренчено. Беше си все същият. Силните рамене в хубавия костюм за езда, шеговитият поглед — всичко си беше същото.

— Защо? — прошепна тя.

Той поклати глава и въздъхна.

— Съжалявам. Господи, наистина съжалявам!

През нея като студен вятър премина страх. Почувства се изоставена. Беше сама! Алекс вече не бе Алекс! Кой беше тогава?

— Помислих, че беше с Делия — прошепна тя.

Колко по-добре щеше да бъде, ако все пак беше Делия!

— Помислила си, че е Делия? Тази празноглава бърбива глупачка? — изсмя се той.

В смеха му нямаше веселост; само горчивина, напрежение и възбуда. Но самият му звук и непринудената му стойка — камшикът за езда в лявата ръка и дясната ръка в джоба на костюма — бяха твърде много. Всичко във Фърн се взриви. Всичко, което потискаше от месеци, прибавено към това, което се бе случило сега, се изля в един

дълъг, безумен писък. Той се надигна, изпълни стаята и се понесе в мрака.

— Спри! Спри, Фърн, замълчи! — извика Алекс.

Не можеше. Мозъкът ѝ работеше ясно; разбираше, че това бе истерия, първата в живота ѝ. Това, което бе чела за нея, беше истина. Падаш надолу и надолу и чуваш в далечината своите собствени ужасени писъци. Минаваш всякакви, всякакви граници.

Задушаваше се. Изтича до прозореца и го отвори широко.

Алекс изтълкува погрешно постъпката ѝ, дръпна я обратно и я притисна на леглото.

— Глупачка такава! Не си струва да се самоубиваш заради мен! — той разтвори яката ѝ. — Тихо! Тихо! Каквото и да се случва, това не е работа на хората. Могат да те чуят.

Сега Фърн плачеше и удряше с длани по леглото:

— Не ме интересува! Нека чуят!

— Ще изплашиш децата. Те поне те интересуват, нали?

Децата! А, да, децата! И той бе техен баща!

— Изпий това — каза Алекс. На подноса имаше гарафа и малка зелена чашка. Той я напълни и повтори: — Изпий това!

Тя се извърна встрани.

— Не ме пипай!

— Добре, добре. Но недей да мълчиш. Моля те, само говори!

Сега едрите сълзи се търкаляха по бузите ѝ като капки глицерин.

— Знам, че не би могла да разбереш. Не мога да очаквам от теб нищо друго, освен да бъдеш изплашена. Толкова съжалявам, Фърн! О, господи, толкова съжалявам!

„Не мога да остана тук“ — помисли си тя. В един безумен момент се видя да излиза, просто да си отива и да оставя всичко зад гърба си: този дом, децата, картините си — и най-вече този противен мъж. Видя готовите куфари и сандъци, които я очакваха в хола. На върха на тази купчина лежеше пътната чанта от лачена кожа, с която беше дошла от къщи. На алеята чакаше кола. Неди, Изабел и Еми стояха в подножието на стълбите и обърканите им очи питаха защо ги напуска.

Алекс проговори нежно и утешително:

— Все пак виждаш, че Кевин не е заплаха за брака ни, както би могла да бъде Делия.

— Заплаха за брака? Какъв брак? Само да можем да си отида тази нощ, просто да изляза на пътя, през калта; ако имаше влак, влак, който да заминава, накъдето и да е, бих си тръгнала. На минутата!

— Забравяш нещо.

— Какво?

— Децата си.

— Те ще дойдат с мен, където и да отида.

Алекс поклати глава:

— Не — каза той. — Не.

Седеше, изправен на стола с права облегалка, сякаш бе на седло, само дето краката му бяха кръстосани. Тази непринудена поза я разтревожи; забеляза нещо, което бе виждала и преди, но никога насочено срещу нея — желязна воля под прикритието на ежедневна маска. Решителност, която не можеше да бъде прекършена.

— Какво искаш да кажеш? Та ти не си годен да бъдеш баща! Мислиш си, че си способен да бъдеш глава на семейство? Ами че всеки съд ще...

— Всеки съд ще направи това, което може. Но тогава доказателствата ще бъдат само твоята дума срещу моята. На чия, мислиш, че ще повярват? — той стана и закрачи из стаята. — На чия дума? Ще кажат, че ти просто си една порочна, озлобена жена.

— Ще намеря начин! Трябва да има начин да се разбере истината! Това е цивилизована държава!

Алекс вдигна ръка:

— Почакай. Ако можеше да го докажеш — ти няма да можеш, но в интерес на спора да предположим, че успееш, — тогава, разбира се, тъй като живеем в цивилизована държава, аз ще бъда незабавно освободен от този си пост. И как смяташ, че ще живеем по-нататък? Ако си мислиш, че ще се издържаме от наследството ми, жестоко се лъжеш. Знаеш много добре какво се случи с инвестициите тук след катастрофата в Америка. Аз трябва да работя, Фърн. Запомни това, ако те е грижа за децата ти.

— Тогава просто ще ги взема и ще си отида, това е всичко. Не можеш да поставиш страж тук, докато отсъстваш от къщи.

Той вдигна вежди:

— И къде ще отидеш? Баща ти е направо изметен от пазара и фабриката му не работи с пълна мощност. Едва ли ще се зарадва на

завръщащата се дъщеря, особено с рояк дечица, нали?

Тя избърса яростно сълзите си:

— Алекс, обясни ми, ако можеш? Защо, защо?

— Какво защо?

— Защо тогава се ожени за мен? Защо изобщо се ожени?

— Помислих си, че това ще ми помогне. Исках го; ах, колко го исках! От първия момент, когато те зърнах на онази вечеря у леля ти... Фърн, ти си най-красивото нещо, което някога съм виждал. Всичко, всичко в теб — гласът ти, твоята мълчаливост, твоята жизненост... Ти мислиш като мен. Толкова си подходяме! Исках всичко да потръгне добре — лицето му се изкриви, сякаш щеше да заплаче. — Сърцето ме боли за теб; бих искал да можех да те обичам така, както ти заслужаваш. О, господи, толкова го желая!

— Тогава, за да спазим приличието, ще ми дадеш ли развод? При каквито и да е условия. Каквито и да е.

Той поклати глава.

— Алекс, защо не, за бога?

Той заплака. Сълзите му я отвращаваха.

— Защо не? — повтори тя.

— Никога няма да видя децата си.

— Ще ти позволявам да ги виждаш. Кълна ти се!

— Искам да живея с тях, както и ти искаш.

— Нямах право! Вече го пропиля!

— Това е въпрос на виждане — рече Алекс. Беше се успокоил. — На гледна точка на обществото. Ако живееше в древна Гърция, щеше да погледнеш на това по съвсем различен начин.

— Но не живея в древна Гърция!

— Да, но чуй ме, аз съм добър баща. Знаеш това. И другото няма нищо общо е това.

— Отвращаваш ме — каза тя.

— Само това ли имаш да кажеш?

— Искам развод. Само това имам да кажа.

— Не, Фърн, не. Свобода — да. Живей, както пожелаеш. Няма да задавам въпроси. Но семейството си остава, както преди.

Капки дъжд проблясват върху стъклото. Белите тела се гърчат като морски същества под водата.

По тялото на Фърн преминаха тръпки на отвращение и лицето ѝ се разкриви. Зъбите ѝ затракаха.

— Когато утре сутринта се успокоиш, ще ти обясня...

— Не искам обяснения! — извика тя. — Само се махни! Махни се от очите ми! Махни се!

Когато той излезе от стаята, Фърн пропълзя под завивките. Беше ужасно студено. Спомни си един горещ плаж във Флорида преди години; вървеше по пясъка с Джеси и майка си и събираха раковини. Колко е хубаво да си толкова млад, да не знаеш нищо!

Вятърът подухваше, птичка чуруликаше в тъмнината. Земята изящно се размърдваше преди настъпването на зората, Фърн си спомни, че предишната вечер не бяха вечеряли. Сигурно гледката в огледалото щеше да бъде ужасна и при вида на разстроеното си лице сълзите отново щяха да бликнат.

„Какво ще правя сега?“ — помисли си тя.

Вратата се отвори. Тъмнината навън бе започнала да посивява. Фърн видя как той се приближи до леглото и това я накара да се вцепени. Все още беше с дрехите; бе свалил само ботушите и жакета си. И той като нея бе будувал цяла нощ.

— Фърн, не можем ли да се отнесем към това като разумни хора?

— Разумни! — извика тя презрително. — Много ти харесва тази дума, нали?

— Хубава дума, една от най-добрите.

Не му отговори. Чувстваше се опустошена, без никаква надежда.

— Ще спя в стаята срещу хола. Ще прекарвам повечето време в града. И без това е необходимо за работата ми.

Фърн стана от леглото и отиде в банята. Гласът му я последва.

— Много семейства живеят така. Отглеждат децата си и са добри един с друг. Споделят всичко, освен секса. Не е идеалното положение, но се случва. Мога да ти назова имена, които ще те изненадат. Някои от художниците, от които толкова се възхищаваш, министри... Ти си била в домовете им. Ами мога да ти кажа...

— Не искам да слушам!

Тя коленичи на ледените плочки — нещо, което не бе правила от години, откакто бе преминала религиозната вълна от ранното ѝ юношество. Всъщност само веднъж оттогава, в нощта, когато майка ѝ умря; тогава коленичи, повтаряйки: „Господи, помогни ми, моля те!“

Сега, отново коленичила, тя пак мълвеше: „Моля те, Господи, помогни ми!“ Но тъй като бе отгледана в семейство на скептици, в душата ѝ не трепна нищо.

Когато осъзна, че Алекс беше застанал на вратата и я гледа, тя се изправи с мъка на крака.

— Предполагам, че ти се струва доста театрално.

— Не, и аз съм го правил понякога.

— И помогна ли ти?

— Не.

Фърн взе една чаша и я запрати по него. Чашата падна на пода и се разпръсна със звън на малки парченца.

— Бъди проклет! — извика Фърн. — Излез оттук! Махни се от очите ми!

Когато Алекс излезе, тя отново падна на колене сред острите стъкла, заплака и ѝ се прииска да беше умряла.

— Много съжалявам, че не можах да видя Алекс — каза майка му, докато си взимаше втора порция пудинг. — Ако знаех, че ще бъде зает през цялата седмица в града, щях да отложа посещението си.

Двете жени седяха в единия край на огромната маса. Трите дни се бяха сторили безкрайни на Фърн. Ако положението беше друго, нямаше да ѝ бъде трудно, защото бе свикнала с Розамунд. (Какво странно име за такава жена! „Розамунд“ би трябвало да бъде млада и безгрижна; а майката на Алекс не е била такава даже и в моминските си години.) Но сега бе твърде отчаяна, за да поддържа разговора, въпреки че полагаше големи усилия.

— Ще останеш за вечеря, нали? Ще ядем рано. После ще имаш достатъчно време да хванеш вечерния влак.

— Не, ще хвана този в пет часа. Все пак ти благодаря. Ще дойда другия месец за рождения ден на Неди.

„До следващия месец — помисли си Фърн — може да ми е дошло твърде много и да съм се разпаднала на части. Не виждаш ли какво става?“

Розамунд прошепна:

— Фърн, да не би да очакваш отново? Нали не се сърдиш, че питам? Изглеждаш малко отслабнала.

— О, не, не очаквам.

Розамунд постави длан върху ръката на Фърн. Топлината ѝ проникна през вълнения ръкав. Дъхът ѝ миришеше на ментова вода за зъби.

— Завиждах на приятелките си, които имаха момичета. Винаги съм казвала, че жената има нужда поне от една дъщеря. Но знаеш ли, вече не го казвам, откакто си имам снаха. В този побъркан свят, в който дяволът винаги има последната дума, мога да разчитам на теб. Ти си толкова добра с мен! На всички съм го казвала.

Тази незаслужена, патетична похвала накара Фърн да се почувства неловко. Какво толкова бе направила за бедната жена, толкова гладна за нежност? Гостувания и подаръци, нехайно избрани скъпи дреболии.

— Фърн, ще дойдеш ли с мен, за да си приготвя куфара? Искам да ти покажа някои неща.

За няколко дни от пребиваването си Розамунд бе успяла да превърне стаята в своя. На нощното шкафче, близо до снимката на бащата на Алекс, имаше купчина списания. На кръглата маса до еркерния прозорец лежеше изоставен двоен пасианс, а последното говореше много на Фърн. Розамунд с картите си ѝ напомни за Джеси, за дългите вечери и потискащата самота.

— В свободното си време — каза Розамунд — подготвих една изненада за теб. Помислих, че може да ти хареса.

И тя постави на скута на Фърн тежък албум със снимки, подвързан с тъмносиньо кадифе, е избродирани със сребърни конци букви: „Александър Лам V“.

— Имах намерение да ти го подаря за Коледа, но просто не мога да чакам дотогава.

Фърн разгърна страниците. Ето го Алекс на три месеца, гол върху кожена постелка. Тук на висок стол, там в лодка. Облечен в униформа на колежанин, застанал между родителите си. „Усмихни се!“ — бе изкомандвал фотографът и той се беше усмихнал. Отдолу имаше надпис: „Първият учебен ден“.

А тук, няколко години по-късно, се бе снимал с футболния отбор.

— Можеш ли да познаеш кой е Алекс? — попита Розамунд и когато Фърн сбърка, продължи: — Не съм и предполагала, че ще успееш. Не е ли бузест? Но пък сега е толкова израсъл! Чудя се как все още е слаб с ястията, които сервираш.

— Ние не ядем толкова през цялото време. И, разбира се, всичките тези упражнения, особено ездата... — тя млъкна.

— Е, все пак исках да ти го подаря.

— Прекрасен е — рече Фърн. — Много, много ти благодаря!

— Почакай. Има още нещо — Розамунд измъкна от издутата си дамска чантичка копринена кесийка с шнурче. — Отдавна исках да ти го дам и сега е най-удобният момент. Това е гранатовата гривна на майка ми. Осемнадесет карата. Не го казвам, за да се хваля, но много от бижутата от Викторианската епоха не са от истинско злато, затова си помислих, че трябва да знаеш. И пръстенът ми с рубин. Пробвай го. Ще ти стане на кутрето.

Фърн се изплаши:

— Не трябва да правиш това! — извика. Нима не беше странно, че тези неща я плашеха? — В никакъв случай не бих могла да те лиша от всичко това!

— Не ме лишаваш, аз сама ти ги давам. На кого другото ще оставя всичко това, което имам, когато умра, ако не на теб?

— Да, но то е съвсем различно. Имаш още много време да ги носиш и да им се радваш.

За втори път през този ден Розамунд постави длан на ръката ѝ. Фърн погледна подутите от артрит пръсти.

— Дете мое, този пръстен вече не ми става. Искам ти да го носиш. Рубинът е малък, но без никакъв дефект. Винаги съм се гордяла с него.

— Не знам какво да кажа... — започна Фърн.

— Не казвай нищо! И другия път, когато дойда, ще ти донеса още. Съпругът ми беше толкова щедър към мен! Мъжете от рода Лам са добри. С теб сме имали късмет. Алекс е мъж за една жена — като баща си. Никога няма да ти се наложи да се притесняваш като някои други в днешно време. И даже по мое време; о, да, и тогава имаше такива неща! С какво ли не трябваше да се примиряват моите приятелки! От гордост, че и заради децата, разбира се. Какво може да стори една жена? Често си спомням за Люси Флеминг. Сега тя е мъртва, затова мога да говоря. Уолтър Флеминг поддържаше една певица, хубавичка посвоему, и я водеше на всички места, където можеха да ги видят приятелите на Люси. Какъв позор! Но ти плачеш, Фърн! Казах ли нещо? Какво има?

Фърн стана. Трябваше да се махне от тази стая.

— Нищо. Много глупаво от моя страна. Просто съм трогната от това, че ми даваш толкова много неща.

— Ах, мила, та ти си чувствителна! — Розамунд беше доволна. — Просто им се наслаждавай. Съжалявам, че не можах да видя Алекс. Целуни го от мен.

Докато тичаше надолу по стълбите към хола, Фърн си мислеше, че не може да издържа повече. Трябваше да поговори с някого. С когото и да било...

Копнееше за майка си. Беше унижително, че на такава възраст, още повече и тя самата майка, чувстваше такава нужда. Ех, защо баща ѝ не беше човек, при когото да можеш да отидеш! Но с него бе невъзможно да се говори за вътрешни неща. Той винаги се интересуваше от външните — добрия тон, материалното благополучие... Никога нямаше да разбере това, Фърн даже можеше да си представи почти детинската му ярост. Нямаше да може да намери никакво разумно обяснение, никаква утеха. Майка ѝ би могла да я успокои, въпреки че сама нямаше да знае какво точно трябваше да се направи.

Колкото до Джеси, корените на отчуждението бяха твърде дълбоки. А може би „отчуждение“ не беше точната дума, а по-скоро „безразличие“. Или неудобство? Но каквото и определение да избере, нещата нямаше да се променят.

Откакто бе родила, Джеси се бе отдръпнала още повече. В големия реален свят беше построила свой малък свят, в който бяха допускани малцина, предимно стари хора или жени, които, размъкнати или твърде погълнати от науката, не представляваха заплаха за Джеси. Фърн виждаше това съвсем ясно и я съжаляваше. Чудеше се какво ли място заема Мартин в този малък свят. Когато съзнанието ѝ отвореше вратата на спалнята им, се отдръпваше със срам и веднага я затваряше.

Така че не можеше да отиде при сестра си. Двете дори не се бяха виждали от Денят на благодарността, а сега беше почти февруари. Не, не Джеси.

Кой тогава?

Знаеше при кого да отиде даже преди да бе задала въпроса и отрекла отговора; срещата можеше да се окаже в най-добрия случай

притеснителна и вероятно безполезна. И все пак отговорът беше: Мартин.

Защо? Между тях се бе установила хладина. Все още изпитваше леко неудобство в негово присъствие, въпреки че не беше както в началото, когато пристигнаха в Англия. Със сигурност вече не му се сърдеше. Беше си наложила да се държи като зряла и разумна жена. Помисли си, че Алекс е прав. Хората търсеха различни неща в брака, а и в крайна сметка това не бе първият такъв брак. Мартин бе страшно мил с Джеси и направо луд по малкото момиченце! Беше много хубаво дете, огнена птичка, живак. Странно, тя напомняше Неди. Еми и Изабел щяха да бъдат едри и спокойни жени, лесни за съжителство. Мартин бе толкова нежен към малката Еми, когато по време на тяхното посещение тя си беше счупила ръката! Нежен лекар. Алекс казваше, че бил роден за това — нещо рядко срещано. Интересното бе, че сякаш докторът и мъжът в него бяха съвсем отделени.

Той никога не се разкриваше, освен когато говореше за Клер. Във всеки момент, в който го чуваше от другия край на масата или стаята, той приказваше само за нея. Но през повечето време изобщо не говореше, Фърн никога не бе виждала такъв тих, дискретен човек. У дома, в Кипър, го бе смятала за жив и енергичен. Как само се променяха нещата! Хората наричаха това остаряване или помъдряване, няма значение. Но Мартин беше любезен човек; поне това не се бе променило. Сигурно щеше да я изслуша. Можеше да му се довери. А той вероятно щеше да знае и някакъв начин да ѝ помогне, ако това изобщо бе възможно.

Въглищата пращяха в камината. Стените бяха покрити с черни и кафяви книги в оръфани и прашни кожени подвързии. Всичко в стаята беше старо; изглеждаше като офиса на господин Брейдбърн. Мартин ѝ беше обяснил, че понякога преглеждаше там пациентите, когато господин Брейдбърн отсъстваше.

Фърн продължи да оглежда стаята. Осъзнаваше, че Мартин деликатно прави същото, за да ѝ даде време да се успокои. Тук имаше турски килим, тежки завеси с червени и светлокафяви шарки. В стаята беше топло. Човек можеше да забрави, че се намира на партера на болница, по горните етажи, на която умираха хора със скрити в мозъка

нарастващи тумори. На масата имаше отворена папка с писалка до нея, но Мартин не беше казал или написал нищо, само слушаше.

Накрая каза:

— Преди малко се усмихна. Защо?

— Не знам защо, но си спомних деня, в който ми каза, че очите сякаш не принадлежат на лицето ми.

Той не отговори.

— Мисля, че тогава съм била едно голямо дете за момиче на двадесет.

— Не дете, може би неопитна, а това е нещо съвсем различно.

Той запали цигара и се облегна назад. Всеки звук — драсването на клечката по кибритената кутия и поскърцването на стола — се запечатваше ясно в съзнанието на Фърн. През слепоочията ѝ премина остра болка. Неочаквано каза:

— Хората не знаят нищо един за друг, когато се женят. Това е нелепо, изкуствено. Отиваме на фризьор, той ми носи цветя...

— Сигурно си го обичала.

— Както виждаш, не съм знаела почти нищо за него.

— Но си обичала тази част, която си познавала. Не беше ли така?

— Защо казваш това?

— Смятам, че... в противен случай нямаше да се омъжиш за него. Щеше ли да го направиш?

Фърн се почувства като на разпит. Той я притискаше. Защо? Прокара уморено ръка по челото си.

— Не знам. Причината беше във времето, в мястото. Чувствата ни връхлитаха. Просто трикове, да, трикове.

— Не трябва да говориш така, да отричаш чувствата си. Разбира се, ако са били истински.

Той постави цигарата си в пепелника, откъдето към тавана се издигна права струйка дим. Когато вдигна очи заедно с дима, тя видя, че за пръв път, откакто бе влязла в стаята, Мартин я гледаше.

— Бяха ли? — попита той.

— Извинявай, за какво ставаше дума?

— За твоите чувства. Бяха ли истински?

— Да, да. Не знам — през последните седмици беше отслабнала и пръстените ѝ бяха хлабави. Тя ги размести, заеквайки: — Ако преди

ме беше попитал това, щях да ти отговоря: „Да, обичах го.“ А сега си мисля, че това е било така, защото не съм знаела какво ми е липсвало.

Мартин стана и се приближи до гарафата на масата.

— Искаш ли малко вода?

Когато тя отказа, той си наля чаша и седна гърбом да я изпие. Гърбът му, раменете му, даже и стойката му бяха по-различни от това, което бяха преди три години. Сега излъчваха авторитет.

След малко той се върна на стола си и отново заговори:

— Искаш да кажеш, че ти е било приятно с Алекс, защото той не е атакувал твоята сексуалност? Това ли имаш предвид? Затова ли се омъжи за него?

— Нямах право да говориш така! — извика тя, внезапно ядосана.

— Защо не? Аз съм лекар. И ти попита за моето мнение.

— Това не ти дава правото да унижаваш хората.

— Съжалявам, ако се чувстваш унижена. Нямах такова намерение — рече той тихо. — Ако не искаш да ме слушаш, не си длъжна да останеш.

— Добре, продължавай.

— Ти самата доста често си казвала, че си била твърде малка за възрастта си. Това означава, че не си имала никакви познания за секса и следователно никаква нужда от него. А и малкото, което си знаела, те е плашело. Мисля, че това до известна степен продължава и сега.

— Би ли ми казал накъде биеш?

— Искам да кажа, че не се чувстваш наранена от това, че ще бъдеш лишена от секс и любов, а защото животът ти се е обърнал с главата надолу.

Прииска ѝ се да го удари. Бе дошла при него за помощ и утеха, а той я поучаваше и презираше.

Очите ѝ се напълниха със сълзи и тя прехапа устни, за да ги спре. Мартин отново се изправи и започна да пренарежда някакви книжа на масата. Изглеждаше странно развълнуван. После се върна и седна.

— Извинявай. Не бях честен към теб. Знаем, че изглеждах ядосан.

— Да, така беше. Защо?

— Не знам. Човек невинаги разбира себе си.

— „Лекарю, излекувай себе си“ — рече тя горчиво и внезапно видя пред очите си не властния човек, който я беше посрещнал в тази

стая, а младежът с износен костюм на масата за вечеря в Кипър; младежът с интелигентно и пламенно лице, с някакъв патос. И Фърн каза меко: — Май се караме...

Той успя да се съвземе.

— Не исках да се получава така, Мери, искам просто да ти помогна.

— Все още ме наричаш Мери — каза тя без никаква връзка. Той запали още една цигара и се наведе да остави пакета обратно в чекмеджето. Когато вдигна глава, беше възстановил лекарския си маниер: любезен, разумен и уравновесен.

— Искам да ти помогна — повтори. — Ти си изплашена до смърт.

Тя продължаваше да си играе с пръстените.

— Не знам накъде отивам, не мога да разбера нищо. Нямам търпение да се занимавам с децата, не мога да работя, не мога да рисувам и не мога да понасям Алекс. Той ме отвращава.

— Каж ми, Мери, какво знаеш за хомосексуализма?

— Не много.

— Някога в някои страни това е било считано за висша форма на любов. Знаеше ли го?

— Не са ни го преподавали в часовете по история, но мисля, че го знаех.

— Някои от най-великите хора на света — Леонардо, Микеланджело — са били такива. Дори и Шекспир казва в един от сонетите си: „Разлъката ми с теб бе като зима в сърцето ми!“ Това вероятно е било посветено на някое момче. Шокирана ли си?

— Може би малко.

— Да, разбира се, църквата казва, че това е грешно, и все пак...

Тя го прекъсна:

— Не съм възпитана в много религиозен дух.

— За разлика от мен. Трябваше да се освободя от много неща и въпреки всичко сърцевината... — той спря. — Това, което исках да кажа, е, че Библията също така ни казва да не съдим никого. И смятам, че това е вярно. Не трябва да бъдем съдници.

Тя мълчеше.

— Хората мразят това, което се различава от тях. Има такива, които ненавиждат евреите, без да познават нито един или поне един

лош.

— Това е съвсем друго нещо.

— Не съвсем. Цялата доброта на Алекс още ли е в него?

— Не знам.

— Знаеш.

Тя въздъхна.

— Той не е лош, Мери! И ако ми позволиш да кажа, той страда. Очевидно е, че нито може да се промени, нито да се възприеме. Ако му бе възможно да направи последното, щеше да му бъде по-лесно. Но сега му е трудно. Не виждаш ли?

— Не съм мислила за това.

— Ами помисли тогава. Може би ще го разбереш.

— Баща ми никога не би могъл да проумее такова нещо!

— Сигурен съм в това — усмихна се леко Мартин.

— Когато научих за Алекс — рече тя бавно, — сякаш се отвори някакъв люк и бях изхвърлена навън в бурята. Насила. Целият си живот съм живяла като в какавида. Каж ми сега, кажи ми какво трябва да направя.

— Не, ти ще ми кажеш.

— Аз?

— Да. Каж ми какво е най-важното нещо, което трябва да правиш отсега нататък?

В един момент тя не го разбра. После внезапно ѝ дойде наум:

— Да се грижа за децата си, това ли имаш предвид?

— Разбира се.

Тя се усмихна уморено.

— Това със сигурност не е всичко, заради което човек се жени.

— Хората се женят по много причини — от самота, защото имат нужда от разбиране и сродни възгледи. Да, причините са много.

Сега той отново я гледаше в очите, захвърлил професионалния си маниер, както се събличаше пуловер.

— Моля те, не казвай нищо на Джеси.

— Нямам навика да обсъждам това, което са ми споделили другите.

— Извинявай. Трябваше да се досетя.

— Ти ме извини. Държах се грубо.

Замълчаха за момент, а после Мартин продължи:

— Работа. Работата винаги е решение, Мери. Имаш талант. Използвай го, запълни дните си с него.

— Не — каза. — Нямам истински талант. Татко беше прав. Имам само малък талант.

— Все още не можеш да бъдеш сигурна. Дай си време.

— Време! Сега ще имам достатъчно!

— Ще имаш нужда и от много смелост, но мисля, че я притежаваш.

— Благодаря ти.

Той прибави замислено:

— Нещо много добро, макар и още да не си го осъзнала, е домът ти; докато нямаш друг избор, освен да останеш там. Къщата дава голяма утеха. С мен не е така, но за други е съществено. Това важи и за теб, нали? И Лам Хаус е такова място?

— Да — каза тя — понякога се разхождам и докосвам нещата. Има някои дървета, стария чинар например, под които чувствам как диша светът. Толкова е спокойно там!

Внезапно се почувства много, много уморена. Бяха си казали всичко. Мери се изправи.

— Почакай, ще ти дам рецепта за успокоителни. Само половин дузина. Взимай по едно-единствено, когато имаш нужда от него.

— Няма да се самоубия, не се безпокой.

— Ако имах и най-малкото подозрение, че ще направиш това, нямаше изобщо да ти ги предписвам.

Той стана, но не заобиколи бюрото си, нито пък ѝ протегна ръка. Мина ѝ през ума, че не го беше направил и когато бе влязла в стаята. Може би въпреки професионалната си любезност, изпитваше неприязън към нея. Тя сложи рецептата в чантичката си и му благодари.

— Може би не съм ти помогнал, но поне се опитах — рече той.

— Самият разговор е теб ме успокои. Наистина.

— Радвам се.

Може би трябваше да каже: „Идвай винаги, когато имаш нужда!“, но не го направи, затова тя отново му благодари с подобен на неговия тон и излезе.

Фърн заспа в тракация влак за предградията. Беше от онези редки, противоречиви натури, за които сънят по време на беда бе като психологическо бягство. Нямаше нужда от сънотворни.

Събуди се едва когато влакът зави за последен път преди нейната спирка. Мартин беше прав: домът наистина беше утеха. Главната улица излъчваше сигурност. Месарят, червендалест и бърбърив, излезе, както винаги, на стъпалото, за да каже някоя дума за времето. Пред магазина за цветя бяха изнесли букетчета латинки — прекрасни връзчици в оранжево и жълто с остър омаен аромат след дъжда, Фърн си помисли мрачно: „Обикновено имат отвътре черни буболечици. И точно тази тяхна вътрешност те изненадва.“

Неди се показва иззад къщата.

— Познай какво! — викна той.

Тя ококори очи в отговор на неговата веселост.

— Не мога. Какво има?

— Ядохме сладолед у Роб. Брат му имаше рожден ден.

— И ти ли?

— Да, и аз. Беше шоколадов.

Той подскочи, а зеленото пискюлче на шапката му се залюля. Мило мое дете, как бих могла да те оставя някога!

— Шоколадов! — повтори тя, но малкият вече се беше сетил за нещо друго и се скри отново зад ъгъла.

Къщата я обгърна. Тръгна бавно нагоре по стълбите, като плъзгаше ръка по гладкия парапет. Когато се изкачи горе, спря за миг пред портрета на Сузана.

„Между нас нямаше никаква любов — каза й Алекс един ден — след първите един-два месеца.“ После се пошегува тъжно: „Точно тогава открих, че книгите в семейната им библиотека са с фалшиви гербове. Само че го разбрах твърде късно.“

Дали нямаше нещо, което и Сузана да бе разбрала твърде късно? Но хладното лице не каза нищо.

Малко по-късно Алекс се качи горе и почука на рамката на отворената врата:

— Може ли?

— Да, влез.

Изправиха се един срещу друг — Фърн пред гардероба, където закачваше палтото си, той на вратата. После, за нейна най-голяма

изненада, Алекс каза:

— Ти си била при Мартин.

— Какво те кара да мислиш така?

— Знаеш, че усещам нещата. Казала си му всичко, нали?

— Да. Сърдиш ли се?

— Не. Какво каза той?

— Не знам точно. Трудно ми е да си спомня — заекна тя. — Мисля, че... че се опита да ми обясни, да ми помогне да разбере.

— Благодарен съм му за това. Всъщност винаги съм го харесвал.

Тя повдигна вежди.

— Не се дръж така! Ставаше дума за интелигентност, за състрадание и човечност!

Стана ѝ ясно, че Алекс е прочел в очите ѝ подигравка.

— Просто исках да кажа, че не го познаваш достатъчно добре, че да чувстваш нещо към него, нали?

— Казах ти, че усещам нещата. Преценявам хората много бързо. Например знам, че той е влюбен в теб. Отдавна го знам. Той е човекът, за когото е трябвало да се омъжиш.

— Не говори глупости!

— Не си ли забелязала как той винаги успява да се измъкне от стаята в момента, в който ти влезеш в нея?

— Какво, за бога, се опитваш да кажеш?

— Не си ли забелязала?

— Не, не съм — отвърна кратко Фърн.

— Истина е.

Тя се извърна настрани:

— Трябва да съблека тази рокля. Ужасно ми е горещо с нея.

В тоалетната стая Фърн облече халат. Ах, тази остра болка, как пулсираше в слепоочията ѝ.

Тя ги докосна леко. Алекс не трябваше да казва това за Мартин. Достатъчно ѝ бяха другите ужасни неща, за които трябваше да мисли. Имаше да изкачва планини! Планини! А и това не беше истина! Мартин бе отговорен, сериозен човек, той не би... Съвсем неочаквано и неволно нададе лек вик.

— Добре ли си? — обади се Алекс.

Тя се върна в спалнята и седна.

— Беше труден ден и съм изморена.

Той коленичи на пода пред нея и взе ръката ѝ в своята.

— Фърн, аз ще бъда най-добрият приятел, който някога си имала!

После се наведе и притисна буза във вцепенената ѝ ръка. Фърн усети сълзите му. Прииска ѝ се да се отдръпне, но не го направи; двамата седяха неподвижно в напрегнатата тишина. Накрая Алекс вдигна глава.

— Преминах през истински ад — каза той.

— Така ли?

— Не ми ли вярваш?

— Вярвам ти.

— А и за теб е било ад. Знам това, Фърн. Надявам се... Не искам никога да си мислиш, че... че това, което съм, има някаква връзка с теб. Причината е само в мен.

Отново настъпи тишина.

— Със Сузана не потръгна. Тя беше една кучка с остър език и си мислех, че причината е била донякъде в нея. Смятах, че с теб ще бъде по-различно, и се опитах, Фърн, знаеш, че се опитах.

Тя се погледна отстрани. Надничаше през огромен телескоп към края на един дълъг-дълъг коридор от време, през който щеше да узрее духовно. Сякаш гледаше към друга жена, която трябваше да премине през истински ад от безплодни, безкрайни анализи, докато гневът и болката постепенно се изпаряха и оставеха след себе си какво? Пустиня?

Алекс отново проговори:

— Опитвам се да си спомня как започна. Може би с учителя ми по музика. Той имаше силни пръсти и ловки мургави ръце. Не можех да спра да ги гледам. След това едно момче в училище. Името му беше Люис. Седеше на съседния чин. И той имаше мургави ръце и хубава гъста коса. Спомням си, че през мен преминаваха странни тръпки, които ме тревожеха и озадачаваха. Малки дяволчета, които стояха в дълбините на съзнанието ми с нажежените си вили. Все още не разбирах. В стаята ми трябваше да има снимки на момичета, на приятелката ми, на актриси — само гърди, бедра и лъскави устни. Продължавах да си мисля, че може би не израствах толкова бързо като другите момчета и че скоро щях да стана като тях. Но не знаех и нямаше никой на света, когото да мога да попитам, най-малко баща

ми... И тогава неочаквано през последната година, по време на една ваканция, се бяхме събрали с момчетата в нечий апартамент и някой доведе момичета. И момичето, с което бях — тук Алекс почти зашепна, — момичето се смя, защото аз... аз не исках. Тя се смееше. И когато се върнах в училище, вече бяха плъзнали слухове. Голяма, страхотна шега! Освен за Люис. Дойде при мен и си поговорихме. Беше толкова изискан, толкова разбран, толкова по-различен от другите... Той стана единственият ми приятел, както и аз — неговият. До известна степен можеше да се каже, че страдахме заедно.

Сведе поглед към ръцете си, обръщайки ги, сякаш можеха да му дадат някакво обяснение.

— Спомням си с подробности някои моменти, които би трябвало да съм преглътнал преди години, но не можах. Един плещест грубиян с космати уши и глас, който ме съсипваше, казваше: „Алекс пишка седнал.“ Защо не мога да забравя тези неща? Защо трябва шегата на този дебелак да ме измъчва до края на живота ми?

„Ето значи как било“ — помисли си Фърн. Не искаше да се трогва толкова; искаше да запази силния си гняв, да съхрани нанесената обида, да хване здраво и двете и нито да отстъпва, нито да се предава. Но да се предаде на какво?

През тези няколко минути беше настъпила нощта и от триъгълното късче небе, което се прокрадваше от прозореца, се виждаха разноцветните отблясъци на залеза. Те падаха меко върху наведената глава на мъжа пред Фърн. Алекс усети погледа ѝ и вдигна лице.

— Фърн, всичко, което имам, принадлежи на теб и децата. Нямам предвид само вещите, къщата или парите ми, а грижи и любов. Не съм виновен, че съм такъв. Ще трябва тихо да продължа да бъда това, което съм. Но никога няма да питам за личния ти живот. Никога! Така че можем да живеем тук с децата и да бъдем щастливи и по друг начин, нали?

— Щастливи! — извика тя тихо.

А Алекс повтори:

— Ще можем, нали?

В простотата на думите и в лицето му тя видя такава молба за милост и разбиране! Сякаш и двамата се чудеха, че бяха останали същите, след като бяха научили това, което вече знаеха. Това видя, а

също и неверие; както бе чела, че гледат ранените — гледат към раната, без да могат да повярват, че те са си те и раната е тяхна.

Най-накрая дойде съжалението. Тя се наведе, положи главата му на рамото си и я залюля, сякаш му беше майка, а той — нейното дете. Или сякаш тя бе изплашено дете, изплашено и изгубено, а той се опитваше да я утеши. Или сякаш двамата бяха току-що срещнали се непознати, оцелели след някаква ужасна катастрофа, някакво природно бедствие — наводнение, земетресение или огнена буря, — и се притискаха един в друг и оставаха така просто от човечност и доверие.

КНИГА ТРЕТА

КОРИДОРИ

ЕДИНАДЕСЕТА ГЛАВА

„Никое уважаващо себе си заведение у дома не би се примирило с такава стара сграда — мислеше си Мартин, докато се приготвяше да си върви следобед. — В Америка щяха да я сринат до основи или още по-вероятно щяха да я изоставят и да се преместят в някоя по-нова част на града.“ Стъпалата, на които бе застанал да погледа цъфтящия ден, бяха строени през осемнадесети век. Лявото и дясното крило на централната сграда бяха от Викторианската епоха — тъмни и тумбести, с изпъкнали прозорци. Забавно му беше да си мисли, че те изглеждаха като жените по това време — закръглени от вълнените материи и турнюри.

— Плановете за деня ли си правиш? — попита го господин Мередит, докато пъхаше ръцете си в ръкавиците и слагаше чадъра под мишница.

— Имам страхотни планове. Ще ходя в парка с Клер.

— С автобуса ли ще пътуваш?

— По-късно. Първо малко ще повървя.

— Чудесно. И аз ще походя с теб.

Тръгнаха заедно под шарените сенки на липите. Всеки един от тях се чувстваше в отлично състояние и усещаше, че и другият е така. Едно момченце притича покрай тях, държейки за кайшка огромна хрътка. Млада жена в жълт костюм излезе от къщата си с букет жълти лалета, увити в зелена хартия.

— Прекрасно време — въздъхна доволно Мередит.

— Не мога да повярвам, че съм тук вече три години — рече Мартин.

— Повече ли ти изглеждат или по-малко?

— Зависи от настроението. Но много или малко, беше чудесно. Пред мен се откриха нови светове.

— Трябва да призная, че и ти не си губи времето. Господин Брейдбърн ми каза, че дипломната ти работа по цитология била впечатляваща. Е, аз още не съм я чел. Ще изчакам, докато я

публикуват. Ще ходиш на конференцията в Париж другата седмица, нали?

— Не бих я пропуснал. Доктор Ийстмън ще дойде от Ню Йорк и отново ще имам шанса да го видя.

— Поздравих ли те вече за бъдещото ти сътрудничество с него? Това е страхотна възможност за теб!

— Ще бъда вечно задължен на господин Брейдбърн. В крайна сметка знам, че когато Ийстмън му писа, че търси нов сътрудник, той можеше да предложи още дузина души.

— Мога ли да запитам какво ти предложи? Пълен работен ден?

— Да, но с изпитателен срок, разбира се. Ако нещата потръгнат добре, тогава ще остана за постоянно — гласът на Мартин заглъхна. Тази възможност имаше оттенък на нереалност. Всичко бе вървяло толкова гладко, внимателно, стъпка по стъпка!

— Остават ти още два месеца, нали? Трябва да дойдеш някой уикенд при нас в провинцията, преди да заминеш. Е, аз ще завия тук. Приятен следобед!

Мартин си помисли, докато гледаше след него: „Смешно, в началото официалните маниери, бомбетата и акцентът им ме отблъскваха.“ Усмихна се, припомняйки си първите си впечатления.

Тези хора — Мередит, Брейдбърн, Левелин и останалите — го бяха научили на много неща. Ах, тези мрачни зимни следобеди под светлините на лабораторията по патология! И ранните утрини с Брейдбърн в операционната! И дискусиите по клинична неврология по време на обедните почивки; диаграмите, начертани на гърбовете на менютата; въпросите; споровете! Да, щеше да отнесе хубави спомени!

Той се наслаждаваше на гледката на града от горния етаж на автобуса. Как само северняците от този мъничък мъглив остров обожаваша слънцето! Първият топъл ден за сезона и вече бяха излезли, изтегнати на всяко късче трева, обърнали към слънцето бледите си лица. Ето го и Мемориалът на Албърт и Виктория — истинска сватбена торта от камък. Мартин хвърли поглед към застиналата за вечни времена ловна хрътка, следвана от мъже в класически тоги. Нелепо! Голяма каменна дама бе кацнала върху коленичил слон; между голите ѝ сферични гърди лежеше изящна огърлица. Това също беше нелепо. Но гърдите ѝ бяха прекрасни. Той ги гледа, докато се скриха от

погледа му. След това стигна до Кенсингтън Хай Стрийт, а оттам оставаха само няколко пресечки до дома. Слезе и забърза.

Клер вече беше облечена и го чакаше. Тръгнаха към парка. Тя караше, пред него малкия си велосипед на три колела и дрънкаше със звънеца. Тъмните къдрици едва докосваха кадифената яка на мъничкото ѝ палто. Джеси я обличаше с обичайния си изящен вкус. Мартин просто не можеше да свали очи от Клер. Чудеше се дали тя изобщо има представа какво означава за него. Ах, този неин звънък глас, тази нейна живост! Никога нищо, нищо не биваше да се случва на това дете! Никой не биваше да я нарани! В гърдите му се надигна нежност. Макар да знаеше, че любовта към едно дете е най-обичайното чувство за мъжа, все му се струваше, без съмнение неоснователно, че неговите чувства бяха необикновено силни.

Колко несправедлив беше животът! Сега, когато пред него се откриваше възможността да издържа семейство, не можеше да има повече от едно дете! Алис му бе изпратила снимки на своите три; момиченцата не бяха и наполовина толкова хубави като Клер. Фред преподаваше в селското училище в картофената провинция; сигурно живееше трудно. Освен това Алис отново очакваше дете.

Когато стигнаха в парка, двамата минаха покрай патиците в Кръглото езерце и се отправиха към статуята на Питър Пан. (Мартин беше прочел приказката на Клер. Джеси бе казала, че не е подходяща за тригодишни, но той все пак бе сигурен, че малката я разбираше.) После намериха една пейка и Мартин седна да наблюдава Клер как кара напред-назад по алеята.

Недалеч от статуята правеха снимки за някакво модно списание. Стройни и слаби, моделите позираха с елегантно извити гърбове, издадени задни части и дълги крака. Очевидно целта им беше да изглеждат безразлични и надути, но все пак в красивите им високомерни лица имаше нещо сексапилно.

Под един бухнал храст пред погледите на всички лежеше една двойка. А казваха, че англичаните били студени!

Мартин дишаше с пълни гърди. Откъм гърба го облъхна сладкогорчиво благоухание — от тъмната земя се бе показала истинска експлозия от огромни гераниуми, цъфнали и пламтящи, както никога не ги беше виждал да бъдат у дома. А те излъчваха нещо сексуално с изобилието си.

Древна, примитивна пролет! Ароматът и влагата на новия живот — взривяващ се, протегнат, търсец. Толкова търсец, че чак... чак болеше!

Пулсът му се ускори. Това понякога се случваше — чувстваш собствения си пулс и внезапно, неизвестно по каква причина, си припомняш, че един ден ще спре. Здравото стабилно сърце ще пърха и препуска, ще пърха и ще забави ход. После ще дойде последният удар и чудната малка помпичка, която ти е служила без миг почивка през всичките тези години, ще спре.

И у Мартин се прокрадна старата позната меланхолия като було, като облак пред слънцето, като сенник, дръпнат върху очарователния ясен ден. Тази меланхолия не го оставяше от месеци насам.

Толкова се радваше, когато Клер се роди! Толкова много смисъл и щастие се появиха в живота му! Какво стана с тях? И кога? Бе невъзможно да се определи точно времето, да се каже: „Ето това е моментът, в който престанохме да бъдем щастливи.“

В Кипър му изглеждаше забележително, че Джеси притежава такова чувство за хумор, такъв разум и невероятен оптимизъм. Тогава точната дума, която я определяше, бе „благотворна“ — дума, често педантична, когато се използваше не на място, но в случая чудесна: идваше от „блага“ и „творя“. Сега тази благотворност се беше разбила на парченца. Как? И защо?

Вече имаше сцени. Той ги мразеше. Едва ли някой ги обичаше, освен може би някои драматични натури, които излагаха на показ чувствата си, за да привличат внимание. Но на Мартин само при мисълта за това му се присвиваше стомахът. И Джеси винаги след това се чувстваше ужасно. А сцените все пак се повтаряха — отново и отново. Беше много трудно да се живее по този начин.

Няколко седмици преди това бяха отишли да гледат „Жизел“. Танцуваше нова балерина — изящно момиче, за което вече се говореше из цяла Европа, момиче мечта, незабравимо. Тъмночервената ѝ коса, прихваната на опашка, падаше немирно по раменете. Заставаше на палци, белите ѝ ръце се протягаха в идеална извивка, бледоморавите ѝ поли се носеха плавно... Красота и грация, които свиваха гърлото на човек в благоговение и караха устните да се усмихват блажено!

През цялото време Джеси наблюдаваше внимателно, но не танца, а него.

Когато по-късно вечерта той влезе в спалнята, я завари да стои гола пред огледалото. Тя се обърна яростно към него:

— Защо не чукаш? Трябва ли непременно да идваш тук и да ме зяпаш?

— Не те зяпах! За бога, ако искаш, мога да се обърна!

— Да, много те моля! Сигурна съм, че ти е много по-приятно да гледаш, когото и да е друг, само не мен! Балерини, келнерки — всеки друг, но не и мен!

В желанието си да бъде търпелив той отново направи грешка:

— Джеси, не можеш ли да се опиташ да не мислиш за себе си? Другите не обръщат чак такова внимание на своята...

— На моята какво?

— На своята... инвалидност.

— Не можеш да го кажеш, нали?

— Какво да кажа?

— Гърбица! — извика тя. — Мога да го изрека достатъчно ясно! Г-ъ-р-б-и-ц-а! Гърбица! Хайде, кажи го!

Той седна уморено и покри очите си с ръце.

— Мислиш, че не чух, когато купувахме сервиза за чай в онзи магазин във Виена и продавачката ти каза: „Сигурна съм, че ще останете доволен. Майка ви ще го хареса.“ Тя си помисли, че съм ти майка!

— О, Джеси, ако позволяваш на глупавата грешка на една продавачка да те тормози, какво мога да кажа, за да ти помогна? Защото аз искам да ти помогна, Джеси! — рече той нежно.

Положи максимални усилия и накрая, когато ядът ѝ се изпари, тя започна да се извинява засрамено.

— О, ти си толкова търпелив с мен, Мартин, толкова търпелив! Би трябвало да съм благодарна за това, което имам, и аз наистина съм. Само че когато излизаме заедно... нямаш представа как се чувствам! Усещам как във въздуха преминават мисли и съобщения и знам какво ще си кажат, когато си отидем; как жените ще си говорят по телефона на другия ден!

Една-две седмици след тази случка не излизаха никъде, освен веднъж в неделя в една селска странноприемница, където седнаха на

канапето с висока облегалка и гледаха местните хора как играеха на комар. Никой не им обърна внимание. През тези няколко часа всичко беше като в Кипър, когато ходеха на посещения и си говореха за състоянието на медицината и всичко друго под слънцето. Сега той разбираше, че Джеси се бе интересувала от тези неща, защото можеше да се скрие зад тях. Те не се отнасяха за нея. Но трябваше да разбере, че няма да може да се крие вечно.

Нима Мартин можеше да мисли за нея другояче, освен като за птичка със счупено крило? Силата ѝ бе измамна — птичката можеше да пърха смело в клетката, но широкият свят да я плаши. После той спря да мисли за това, не желаше да се залавя с още един анализ.

Огледа се за Клер. Тя караше колелото си на безопасно място по алеята, а крачетата ѝ работеха бързо като бутала на мотор. Погледна часовника си; красив часовник, подарък за миналата Коледа от Джеси. Винаги му купуваше разни неща, грижеше се за дрехите му — той самият никога не се интересуваше от външния си вид, редовно проверяваше дали има книги на нощното шкафче, правеше планове за бъдещия му кабинет. Следващата година за Коледа вече щяха да бъдат в Ню Йорк и той щеше да печели. Трябваше да ѝ намери някакъв прекрасен подарък; даже нещо, което не би могъл да си позволи. Пръстен? Тя имаше тънки пръсти. Сапфир?

Тогава паметта му направи една от своите неприемливи и безсмислени асоциации. Мери носеше пръстени. Мери все още носеше оня странен пръстен с топаз. Само няколко седмици преди това той се прибра у дома по-рано от обикновено и видя, че тя се беше отбила на чай — нещо, което не бе правила повече от половин година. Мери стана да си върви веднага щом приличието го позволяваше. Той усети това. Усещаше присъствието ѝ с всеки свой нерв. Тогава бе забелязал, че тя носи пръстена с топаза. Периферията на сламената ѝ шапка беше оброчена с бели люляци. Носеше изящни обувки. Очите ѝ го избягваха; гледаше към стената или към ръката си — тази с пръстена, — която беше облежната на стола.

Мартин заключи, че се притеснява от него. Това често се случваше на хора, разкрили пред някого интимните си злочестини. Беше я виждал може би около шест пъти от онзи ден преди повече от година, когато седеше пред него и разказваше с повече достойнство, отколкото биха могли да съберат много жени, историята на една гибел.

В този ден той на няколко пъти бе доста рязък; неизвестно защо, искаше да я нарани; после изведнъж се бе почувствал засрамен и се бе опитал да поправи нещата. Дано да беше успял.

Нямаше начин да разбере дали това бе така, или пък да открие как изобщо се справяше тя. Отвън, съдейки по Денят на благодарността или коледното празненство, всичко изглеждаше прекрасно, с оттенък на богатство, очарование и семейно единство.

„Фърн никога не би се развела — бе казала веднъж Джеси. — Това би нарушило нейните представи за съвършенство.“

Но това не беше истина. Тя щеше да го направи, ако можеше.

Мартин се чудеше за много неща: дали Алекс знаеше доколко той беше запознат с работите на семейство Лам; дали Мери вече си бе намерила някого, или нощем лежеше самотна и колко ли мъки ѝ причиняваше това...

Изненадващо обаче как човек свиква да бъде сам! Преди се беше смятал, а и наистина бе такъв, за мъж със силни и чести сексуални нужди. Сега това се случваше доста рядко. Когато легнеше до малкото чисто тяло на Джеси, той можеше да заспи веднага. Когато един мъж бе работил цял ден под такова напрежение, биваше твърде напрегнат, за да иска нещо друго, освен сън. И все пак Мартин знаеше, че това са просто опити да облече нещата в някакво разумно обяснение.

О, но трябваше да бъде другояче! Това трябваше да бъде сърцевината на живота, неговата сила и жар!

Само да можеше да се освободи от образите, които се бяха отпечатали в съзнанието му! Мери в офиса на Брейдбърн се бори със сълзите си; Мери, горда в своята бременност, стои на входната врата на Лам Хаус; Мери в Кипър, рисуваща три алени птици, кацнали върху желязна ограда, фантазии! Скоро, ако не ги обуздаеше, щяха да го завладеят, както някога! В гърдите му запърхаха тревога и лоши предчувствия. Колко унижително беше изобщо да не можеш да контролираш съзнанието си!

Клер се покатери на пейката между него и една типична английска бавачка, която люлееше бебе в количка.

— Почети ми — нареди тя.

Той отвори малката книжка, която бе пъхнал в джоба си на излизане, и момиченцето обясни сериозно:

— Разказва се за динозаврите. Това е алозавър. Той яде зеленчуци.

— И много добре прави.

— Мразя зеленчуците.

— Знам. Затова го и казах.

Тя се засмя. Беше само на три, а вече разбираше шегите му.

— За него ли да чета или за другия? — попита той.

— За този. Това е кралски динозавър. Яде хора. Виж му зъбите!

— О, наистина е жесток — съгласи се Мартин. — Тогава ще четем за него.

Когато свърши, тя отново се върна към колелото си.

— Момиченцето ви е много будно, господине — забеляза бавачката.

— Благодаря.

— Дете с дух. Каквото знае, знае го.

Както повеляваше добрият тон, Мартин похвали и детето в количката.

— Често виждам вашето момиченце тук с майка му. Това е любимото ми място в парка.

— Хубаво е наистина.

Значи и тази жена беше видяла Джеси. Бавачките сигурно са сплетничили: „Майката на това дете... Горката! Не, бащата не... Много странно наистина.“ Можеше да ги чуе. После се засрами. Мили боже, та той не бе по-добър от Джеси! В края на краищата хората имаха и други неща, за които да говорят!

— Разбрах, че скоро ще се връщате в Америка.

— Да, през есента.

— Сигурно ще се радвате да си отидете у дома.

— Да, вкъщи си е най-добре, нали? — отвърна Мартин само колкото да каже нещо.

Небето беше с цвят на скумрия — на петна и натежало от облаци, предвещаващи типичния за Англия внезапен проливен дъжд. Той стана и извика Клер. След това я хвана и затика колелото през улицата.

„Вкъщи си е най-добре“ — бе казал той. И все пак тук преминаха може би най-хубавите години от живота му. Тук бе израснал по-нагоре и по-бързо към това, което искаше да бъде. „Защо не останете в

Лондон?“ — питаха го често хората. Та това е цивилизовано място! Мартин винаги щеше да си спомня влагата, мъглата и меката светлина, която падаше върху зеленината и сивия мъх.

Ню Йорк, от своя страна, беше агресивен. Знойните лета изпиваха силите на човека. Пронизителният февруарски вятър, който духаше над реките, бе достатъчно яростен, за да те накара да се завъртиш на пети. А и през цялото време главата ти бучеше от шума на уличното движение и трясъка на машините за нитове. Постоянно или нещо се разрушаваше, или се строеше. Неспокоен, кипящ град!

И все пак в самото начало бе усетил неговата сила и примамливост. Нямаше на света друго такова място — толкова предизвикателно, толкова живо! То го викаше, караше го да даде най-доброто от себе си. Да, беше време да се завърне. А и Клер трябваше да разбере, че е американка. Сега тя говореше с приятно чуруликане като птичка — акцентът и влиянието на английската аристокрация. Това бе още една причина да се завърнат. Но коя беше основната, истинската причина? Отговорът зашлеви Мартин като шамар.

Защото това ще постави между мен и нея цял океан!

— Тази вечер ще играят „Отело“, нали? — извика той от банята, където се бръснеше.

Джеси не отговори. Когато Мартин се върна в спалнята, тя седеше пред прозореца и гледаше към улицата.

— Ей, защо не се обличаш? Нямаме много време.

— Няма да ходя на опера — каза тя.

— Няма да ходиш? Какво се е случило?

— Нямам какво да облека.

— За какво говориш?

— Нямам какво да облека. Отказвам повече да излизам с какво да е.

— Винаги изглеждаш чудесно — рече Мартин някак твърде бодро. — А и онази бяла дантелена пелерина, която си купи...

— Пелерини! Шалове! Винаги трябва да се крия под пелерина!

Той преглътна нетърпението си и каза благоразумно:

— Не разбирам от мода, но може би един добър шивач...

Тя го прекъсна:

— Омръзна ми да се срамуваш от мен!

— Никога не съм се срамувал от теб, Джеси! — почти кресна той.

— Ако изглеждах като Фърн, нямаше да ти се налага.

— Не се срамувам, казвам ти! — беше му дошло до гуша да се разправя с това. Може би на сутринта щеше да го понесе, но не и в края на деня. Въздъхна и изрецитира: — Всъщност ти и Мери много си приличате и преди съм ти го казвал.

— Защо продължаваш да я наричаш Мери?

— Защото тя харесва това име.

Джеси изкриви уста.

— Мартин, знаеш, че не можеш да ме излъжеш. Никога не си могъл.

— За какво говориш, дявол да го вземе? Кой се опитва да те излъже?

— Никога не казваш „обичам те“. Не го ли осъзнаваш?

— Не съм много по приказките. Може би грешката е моя. Да, мисля, че е така. Но делата казват повече, нали? Как се отнасям към теб? Би трябвало сама да си отговориш на този въпрос.

— Държиш се... образцово. Сключи сделка и я спазваш до последната буква. Честно. Не можа да получиш сестра ми, затова взе мен.

Както казваха, нападението беше най-добрата защита.

— Нямам никакво намерение да стоя тук и да... — пред погледа му попадна собственото му отражение в огледалото, с половината лице, покрито е пяна за бръснене. Почувства се глупаво и се ядоса на себе си. — Търсиш проблеми там, където ги няма, Джеси.

— Не се оправдавай с мен. Татко ме предупреди, преди да се оженим. Хората не знаят колко е хитър, защото винаги си държи устата затворена. Той знаеше, че ти си искал Фърн и ме предупреди да не се омъжвам за теб. И се оказа прав.

— Предупредил те е? — слиса се Мартин.

Джеси започна да плаче и да усуква кърпичката си. На бузите ѝ се появиха две червени петна.

— Да, да, той се съгласи само защото аз го убедих. А може би е искал да бъде убеден, не знам... Ти все пак беше едно решение за мен, нали?

Мартин не можеше да промълви дума. За момент в стаята се възцари пълно мълчание.

— Защо ли ти казвам това? Утре сигурно ще съжалявам.

У Мартин се надигна и бързо затихна гняв. Все пак какво значение имаше кой бе замислил този брак?

— Аз те обичах, Мартин. С теб имахме нещо общо — и двамата бяхме затворници. Твоят затвор беше бедността ти, а моят — тялото ми. Помислих си, че може би щяхме да се направим един друг щастливи. Щеше да бъде нещо като сделка.

Той стоеше като в гъста мъгла; в тежка безнадеждна умора, която сякаш никога нямаше да премине.

— Помислих — о, повярвай ми, премисляла съм го хиляди пъти! Помислих си, че макар и да не ме обичаше, както можеше да обичаш Фърн, ако не беше заминала, или някоя друга жена, ти все пак много ме харесваше. Така беше. Вярвах, че ще можем да минем и с това. Хората и преди са го правили — Джеси вдигна поглед полуплахо, полупредизвикателно.

„Затвор“ — бе казала тя и това бе истина; само че той вече беше избягал от своя, а тя никога нямаше да може.

— Джеси — каза меко Мартин, — грешиш, Джеси. Мислиш, че не те обичам, но не е така — и това по свой начин беше истина.

На лицето ѝ плъзна плаха невярваща усмивка.

— Недей, Мартин, не съм чак толкова глупава.

Той направи безпомощен жест:

— Тогава просто не знам. Ако ти не ми вярваш...

Тя въздъхна:

— Грешката е моя. Възползвах се от нуждата ти.

— Кой говори за грешки? Ние сме тук, сега, днес. И имаме толкова много! — внезапно енергията му се беше възвърнала и заговори разпалено. Разпери пръсти и взе да изброява: — Имаме дом. Имаме приятели, и ще имаме още повече. Имаме прекрасно дете. Не можем да позволим нещата да вървят така; заради нея, ако не по някоя друга причина.

— Това е вярно.

— Е, тогава?

Тя стана и сложи глава на рамото му.

— Аз съм просто безпомощна. Нося се по течението и няма за какво да се хвана.

Той я прегърна нежно, както се прегръща разплакано дете.

— Можеш да се хванеш за мен — погали я по косата, по немирните къдрици, по тъжно наведената глава. — Бих искал да можеше да се чувстваш така, както когато ходехме на посещенията в Кипър. Помниш ли как си говорехме и говорехме? Ти имаше идеи за всичко на света.

— Тогава се чувствах част от него. Тук е по-различно. Ти си навън по цял ден, изкачваш се все по-високо, а аз оставам встрани.

— Но нали така искаше да бъде?

— Знам. Аз направих плановете за всичко това и в началото бях щастлива, наистина бях! Но сега нещата станаха толкова сложни... Говоря глупости, нали?

— Е, на всеки се случва да говори глупости. Но ти ще се измъкнеш от тази депресия. Аз ще ти помогна. Искаш ли сега да побързаме? Колко време ще ти е необходимо, за да се облечеш?

— Не искам да излизам тази вечер, Мартин. Наистина. Можеш да отидеш сам. Няма да имам нищо против. И ще се оправя. Обещавам.

Мартин знаеше, че тя очаква от него да остане. И въпреки жалостта си, той почувства упорството. Не се сърдеше, просто се страхуваше от още една сцена. Освен това искаше да чуе „Отело“.

— Добре тогава — каза й. — Спи спокойно. Утре ще се чувстваш съвсем различно.

Артистите вече бяха направили финалните си поклони и излизащата тълпа се придвижваше бавно по фойето. Алекс Лам докосна Мартин по рамото.

— Здравсти! Къде е Джеси?

— Тази вечер не се чувстваше много добре и си легна рано.

— Ела у дома на скромна вечеря. Днес имам рожден ден, ще дойдат неколцина приятели.

— Е, всъщност аз наистина трябва да...

— Хайде де, можеш да отделиш един-два часа за роднините си! Джеси и без това вече ще е заспала.

Масата у Ламови блестеше от перуники и нарциси, порцелан на цветя, смях и вино. Жените бяха толкова красиви! Дори и по-възрастните имаха някакъв перлен отблясък — не от свещите, а някак отвътре. И у Мартин също започна да се заражда някаква топлина.

— Фърн не можа да се отърве от кашлицата — говореше Алекс на някого от отсрещната страна на масата. — Първо я прихванаха децата, а после тръгна от един на друг. Затова настоявам да прекара една седмица на Ривиерата, за да се оправи.

— Ти няма ли да отидеш?

— Не мога. Имам твърде много неотложна работа в офиса. Но Фърн ще се забавлява добре на плажа с купчина книги.

Една жена се обади:

— Това е най-прекрасната огърлица, която съм виждала, Фърн. Цяла вечер исках да ти го кажа.

Всички се обърнаха да видят огърлицата — филигран от злато и гранат. Тя лежеше като в кадифена кутийка върху голите рамене на Фърн; от нея между гърдите ѝ като на бяла коприна се спускаше тежка висулка.

— Нейният подарък за моя рожден ден — обясни Алекс е усмивката на любящ съпруг.

Наблюдавайки тази усмивка и отговора на Мери, Мартин усети нежно състрадание. Той единствен в стаята знаеше истината. Колко капризен, колко неспокоен е животът! Някога си го беше представял като спокойно пътуване — за някои отегчителен труд, за други триумф, но във всеки случай нещо, което можеше да бъде контролирано. Разбира се, той беше много млад, когато си мислеше така.

Не бе направил или пожелал нищо, което да го докара до това положение. И какво беше то? Много просто — бе влюбен, бе напълно завладян от любовта, изпълнен с нея, воден от нея. Нещо го беше накарало да обича тази жена от първия момент, в който я бе видял, и никога, въпреки че често го бе отричал пред себе си, не бе преставал да я обича.

Как беше възможно? Кой можеше да каже? Все пак беше човешко! Естествено явление, просто нещо! Но светлината и водата също бяха прости неща, стига да не се опитваш да ги обясняваш.

Седнал на празничната маса, сега Мартин си спомни с отчетлива яснота — бялата стая с картините по стените; вдигнатото ѝ лице, когато влезе при нея; онези невероятно сини очи; петното от боя по сандала ѝ — моментът, в който всичко бе спряло, в който всичко се бе променило, въпреки че тогава не бе го осъзнал.

А тя? Какво тя? Мартин нямаше начин да разбере, не смееше и да се опита. Помисли си за нея, която живееше в измама, за Джеси. Главата му щеше да се пръсне от безплодни разсъждения. Топлината и светлината напуснаха стаята и душата му.

Някой се обърна към него:

— Чух, че ще ни напускате и ще се връщате в Америка.

— Да, скоро — отвърна той.

Някой каза на Фърн:

— Сестра ти ще ти липсва.

Тя отговори нещо. Когато вдигна поглед при звука на гласа ѝ, Мартин срещна очите ѝ. Стана нещо странно: тя не погледна встрани. Обикновено очите се движат според звука на гласовете — спират се ту на едно, ту на друго лице, преминават над масата, над стаята. Но не и нейните. Те се спряха на Мартин и се заковаха там.

Разговорът бълбукеше около масата като вино в чаша, но техните погледи бяха приковани един в друг. Неговото... Неговото сърце беше в очите ѝ; само това знаеше. Нейните... Нейните гледаха така... Искеше да го повярва, трябваше да го повярва! Очите ѝ казваха недвусмислено: Ако ме пожелаеш, няма да откажа.

В гърдите му се надигна дива, огромна, преливаща радост.

Съседката му отдясно, приятна дама със сиви коси, изглеждаше загрижена:

— Нещо не е наред ли?

— Какво? — попита той объркано.

— Оставихте вилицата си толкова рязко, че си помислих, че не се чувствате добре.

— Не, не, просто си спомних нещо, това е всичко.

— Е, стига да е нещо хубаво... — каза тя любезно. Разговорът продължаваше, но той не го чуваше. Накрая хората бутнаха столовете си назад и станаха. Някой постави плоча на грамофона и започнаха танци.

В дневната на еркерния прозорец имаше балкон — малко пространство, позволяващо на не повече от двама-трима души да застанат и да гледат към площада. Мери се облегна на парапета. Когато Мартин застана зад нея, тя не се помръдна.

Площадът беше притихнал. Беше късно; само в далечината се чуваше шумът на уличното движение — като течаща нейде в полето вода. Лампите висяха между дърветата като бели балони, а от храстите се носеше силна миризма на мокра земя.

„Кой открадна сърцето ми? Кой...“ Тихата мелодия се разнасяше с тръпчива сладост в стаята зад тях.

Раменете им се докосваха в малкото пространство между саксиите. Все още никой от тях не се помръдваше. Някой вътре светна лампата и върху една цъфнала азалия попадна лъч светлина и превърна белите пъпки в розови, в цвета на плътта.

— Боже мой! — каза Мартин. Целият трепереше.

Тя го погледна.

— Какво ще правим? — попита той.

— Не знам.

— Трябва да направим нещо. Не разбираш ли?

— Недей — прошепна тя. — Ще се разплача. Ако някой дойде, няма да мога да се обърна.

Той разбра, че нежността щеше да доведе до повече сълзи, затова изчака минута-две и бързо продължи:

— Другата седмица ще бъда на конференция в Париж. Мога да напусна на втория ден. Ти би ли...

— Да... Да!

— Къде ще отседнеш?

— В „Жорж Пети“.

Зад тях отново и отново се разнасяха гласове. Домакинята и гостът продължаваха да стоят и да гледат красивата нощ навън.

— Любима — каза Мартин. За пръв път изричаше тази дума на глас. — Любима Мери.

ДВАНАДЕСЕТА ГЛАВА

Имаха шест дни. Пътуваха с кола на изток в провансалската пролет, край маслинови горички и заоблени хълмове, покрити с лавандула. Спираха наетия автомобил по павирани площи, пиеха сок от касис и наблюдаваха как старците играят кегли. Слязоха от хълмовете към морето в една утрин, когато светлината се спускаше от небето и се разбиваше на стотици хиляди сапфири над залива.

Колко красиво, боже мой, колко красиво!

Пристигнаха в едно бяло градче, пред къща с високи прозорци и сини завеси, където всичко миришеше на лимон и блестеше на слънцето.

— Пристигнахме — каза Мери. — Ментон — после се засмя. — „Glücklich wie Gott in Frankreich.“

— Какво означава това?

— „Щастливи като Господ във Франция“. Това е едно от малкото неща, които си спомням от немски.

— А спомняш ли си достатъчно от френския, за да помолиш за добра стая?

— Вече имаме такава.

— Ще се качим ли веднага?

— Искаш ли?

— Знаеш, че искам.

Светлината, която минаваше през щорите, рисуваше прашно златисти линии по бедрата им. Навън все още беше следобед, но в стаята бе сумрачно.

Тя издаде тих звук, сякаш си пое дъх — полувъздишка, полувик. Мартин се обърна в леглото и притисна устни във вдлъбнатината на шията ѝ, където беше заглъхнал звукът. Туптенето на сърцето му беше позатихнало, но сега започна отново. Лежаха в сладкото спокойствие, което следваше след пълното отдаване. Със сигурност никоя друга жена на света не беше и не можеше да... Отново и отново се бяха разпадали, сливали и ставали едно. Милионите изписани думи сега не означаваха нищо.

Вечерта седяха и си говореха. Върнаха се до самото начало.

— Какво си мислеше, Мери? Не знаеше ли, че те желяеах? Защо не се върна у дома? Защо се омъжи за Алекс? Кажи ми, кажи ми!

— О! — рече тя. — Какво ли съм знаела или виждала? Никой никога не беше ме докосвал. Да, ти го направи... Помислих си, че когато се завърна от Европа, отново ще се виждам с теб и след известно време...

— Но аз бях луд по теб, Мери!

— Ами писмото ти? Ти беше толкова горд и радостен за доктор Албениц!

— Ти си спомняш името?

— Всичко помня. Тогава разбрах, че работата ти винаги ще бъде на първо място. Помислих си, че само съм си въобразявала за чувствата ти към мен. Почувствах се засрамена. Същата седмица срещнах Алекс.

Мартин мълчеше. Да, разбира се, че Алекс тогава е бил добре дошъл — с цялата му жизненост и сила, с цвета на движението и живота, който предлагаше! И то го предлагаше без отлагане!

— Разбирам — каза той.

— Наистина ли работата ти беше на първо място, Мартин? Щеше ли да ме накараш да чакам три години?

Искаше му се да бъде честен — както със себе си, така и с нея.

— Не знам, мислих за това. Може би съм бил доста глупав; питах се дали би ме чакала, дали аз трябваше да откажа предложението, ако не се беше съгласила, или какво щях да направя, ако баща ми не беше починал. Боже мой, каква бъркотия беше, а и сега е!

— А аз — рече Мери едва чуто — исках да се махна от онази мрачна къща. Дали щях да чакам още три години? Не знам. Нямах представа колко исках да се махна и да... живея!

— Мога да си представя — каза Мартин.

— И все пак се питам дали изобщо беше толкова зле? Както вече ти казах, никой няма право да бъде петнадесетгодишен романтик, когато е на двадесет.

— Но ти го навакса — рече той нежно.

— О, да, сега съм със сто години по-стара — подпря брадичка на ключените си ръце и пръстените й проблеснаха в тъмнината. — Как

лесно човек се хвърля напред! Сякаш после може да възстанови изгубените дни! Сега бих постъпила другояче.

— Не можеш да си сигурна. Всички ние се измъчваме с въпроси, на които не можем да отговорим.

— Чудя се — каза Мери — децата ми един ден ще се питат ли дали съм била щастлива.

— Странна мисъл.

— Не съвсем. Често си мисля за майка ми. Ти би я харесал, Мартин. Беше толкова различна от татко! Никога не ми стана ясно защо са се оженили. Мисля, че го е очаровала, защото е била по-различна от него. Понякога говореше на масата и знаеше, че той дори не я слуша. Изобщо не го беше грижа за нещата, които тя обичаше.

Мартин погледна надолу към дърветата. Неочаквано тъмните борове и извикването на стари спомени му подеждяха потискащо.

— Недей — каза той.

— Недей какво?

— Да говориш за тъжни неща.

— Нямах намерение да се получи така. Тогава ти говори.

— Не, повече ми се иска да те слушам. Не те познавам достатъчно, Мери. Ще ми трябва цял живот да те опозная, а не разполагам с толкова.

— Сега ти си този, който говори за тъжни неща. „Какво ще стане с нас — помисли си той, — след като сме започнали нещо, което нито може да продължи, нито да свърши?“

В Ница се разхождаха по „Променад дез Англе“ покрай потока преминаващи елегантни тъпоноси автомобили „Рено“. Пристъпвайки тихо в разкоша, гледаха витрините и мраморните фойета. От една тераса наблюдаваха гледка от деветнадесети век — водоскоци и прозирно небе, платна, бели рокли, колони и балюстради. Звучеше весела музика и Мартин откри, че никой не забелязва протритите маншети на музикантите.

— Хайде да се върнем в Ментон — каза внезапно той.

— Колко си смешен! Та ние току-що бяхме там!

— Имаш ли нещо против? Ако имаш, ще останем.

— Не. Ще обядваме там, щом ти харесва повече.

— Повече ми харесва.

От един пазар в обграденото със стени селце Гран Корниш си купиха храна — сирене, плодове, хляб и сбръчкани местни маслини. Спряха да хапнат встрани от пътя.

— По-добре от всичкия онзи разкош — отбеляза Мартин.

— Неудобно ли се чувстваш в него?

— Да, тези неща са като капан. Един лекар никога не трябва да си позволява да забравя обикновените хора. Твърде лесно е.

— Себе си ли имаш предвид или другите?

— Аз не съм по-различен от тях. А може би съм. Страшно обичам красотата, но красотата на този свят е скъпа.

— Мисля, че си твърде строг към себе си.

— И Джеси казва така.

Мери погледна тъжно встрани.

— Тъкмо бях успяла от два часа да не мисля за нея.

— Ние няма да я нараним — възрази той. — Никой от нас не иска, нито пък ще го направи.

— Но аз ще знам, когато я погледна, когато погледна теб или себе си.

Той затвори очи и по този начин изолира светлината на деня.

— Не можем да направим нищо, от самото начало.

— Жал ми е за всички нас!

— И за Алекс ли?

— Не, той е щастлив, доколкото е възможно при тези обстоятелства. Знаеш ли — каза тя, — аз вече приех това. Мислил ли си някога, че ще мога? — лицето ѝ беше озарено от мъка, превърната в тъжно спокойствие.

— Да — отвърна Мартин. — Наистина си го мислех. Спомням си с какво състрадание ми говореше за Джеси в деня, когато се запознахме.

— Но за да бъдеш истински състрадателен, трябва да си страдал. Трябва да си оставал сам. Сега вече го знам, но тогава не го знаех.

— Мери... Кажи ми, много ли ти е трудно сега, при това положение?

Тя замълча. Мартин не наруши тишината. После Мери каза:

— Може да се каже, че съм като вдовица, която живее с добрия си брат. Предполагам, че не е най-лошата орис на света. Слава богу, имам децата и изкуството си — такова, каквото е.

Но ако нямаше децата, щеше да бъде свободна. Ами ако беше свободна, а той не, как ли щеше да се чувства той тогава? Мартин виновно потисна тази егоистична мисъл.

— Слушай — каза той, — твърде много се задълбочаваме. Хайде просто да приемем нещата, каквито са. Станалото — станало. Вече не можем да направим нищо.

Тя се изправи.

— Каза ми, че не трябва сега да си разваляме дните и си прав. Повече никакви приказки. Хайде да се върнем на плажа и да се престорим, че светът е наш.

Още три дни. Лежаха с часове на едно тайно място на плажа, под прикритието на хълмовете, в чиито скалисти стени бяха издълбани древни селца. На един нос, приличен на насочен към морето пръст, силният вятър беше наклонил боровете в молитвена поза. В този безветрен кът топлината беше мека, въздухът галеше нежно кожата и пясъкът бе като коприна.

Той взе ръката ѝ. Като че ли някаква сила течеше през дланите им. Мартин си помисли, че най-висшата радост бе да лежи на това слънце, да плува в това море — нима морето не е било някога наш дом? — и да се събужда призори с първата светлина с тази жена до себе си.

Когато един ден се върнаха в стаята си, завариха камериерката.

— Вчера ви видях — каза тя. — Мадам и господинът изглеждаха толкова щастливи — момичето говореше с тромавата смелост на стеснителен по природа човек. — Гледах ви как се смеете и самата аз се почувствах щастлива. Ще се омъжвам в събота.

— О! — извика Мери. — Тогава ще сме си отишли! Да не би да се омъжваш за младежа, който те чакаше на алеята миналата вечер?

Момичето се изчерви и кимна.

— Можете да дойдете на сватбата в нашето село. Не е далеч оттук.

Мери извади от гардероба нощницата си от бяла коприна с избродирани червени китайски лалета.

— Искам да вземеш това — каза тя и когато момичето се опита да възрази, настоя: — Не, искам да я вземеш. Бях толкова щастлива, когато я носих! Тя ще ти донесе късмет.

— Чудя се какви ли деца ще имат? — рече тя, когато момичето си отиде. — Тя с нейното кръгло лице и чип нос. Момчето е слабо и с остър нос. Изглежда внимателен.

— Чудиш се за всичко, нали? Може би си най-любопитната личност, която някога съм познавал — усмихна се той.

Очите ѝ проблеснаха радостно. Мартин усети, че в този момент духът ѝ бе необременен. Искаше му се винаги да е така...

— Бих искала да отида на сватбата на това момиче — рече Мери.

— Защо?

— Веднъж бях на селска сватба. Булката беше фермерско момиче с домашно ушита рокля. След церемонията постави букета си в краката на Девата в параклиса. Мисля, че се молят за много деца, не съм сигурна. Аз бих се помолила да съм избрала подходящия мъж... След това заминаха със стара кола, цялата в гирлянди от маргаритки. Беше много трогателно. Аз плаках.

„Дали и с нас щеше да бъде така?“ — почуди се Мартин.

Още един ден. Следобед отидоха да се разходят по-далеч от морето. Всичко дремеше. Птиците бяха замлъкнали. Къщите спяха в горещината със затворени капаци. Чинарите по дългите алеи бяха притихнали в неподвижния въздух.

— Време за следобедна дрямка — рече Мартин.

— Знам, но не мога да го пропиляя по този начин.

— Никога не съм правил любов на тревата — каза Мартин. Тя се засмя щастливо и това му се стори красиво, съблазнително и все пак невинно.

— Защо се чудим? Хайде да опитаме.

Минаха покрай морава, където кравите преживяха на сянка, после прескочиха оградата на малка тъмна горичка. Светът дремеше, наоколо не се виждаше никой. Легнаха зад живата стена от зеленина, в тишината и жуженето на дишащата ливада.

Последният ден. Късно следобед Мартин излезе на терасата и се спря на вратата. Мери не беше усетила присъствието му и седеше с наведена глава. Беше облечена в пътен костюм. Неутралното

светлокафяво изглеждаше сериозно в пастелния следобед. Този сериозен цвят, извивката на полата ѝ и наведената ѝ глава излъчваха меланхолия, която, ако трябваше да се предаде с музика, щеше да затрепери в минорен акорд и да замре във въздуха. Мартин стоеше и я гледаше. В гърлото му бе заседнала буца. Опитваше се да я преглътне, но без успех. Тогава тя го видя.

— Куфарите са долу — каза той.

Мери кимна.

— Взеха си колата. Ще хванем такси до гарата — седна до нея и взе вцепенената ѝ ръка — време е да хапнем нещо.

— Не мога.

— Но трябва — рече той и поръча на келнерката да донесе супа.

Седеше там и му се искаше, ах, как му се искаше да започваха отначало, да заминаваха нанякъде — за Афганистан или Патагония, — където щяха да се освободят от всичко: имена, минало, всичко.

— Какво направихме? — прошепна Мери.

— Нищо — отвърна той. — Нищо, с което да нараним, когото и да било, ако това имаш предвид.

— Никого?

— Не. Алекс не се интересува от това, а Джеси никога няма да разбере.

— А ти и аз? Какво ще стане с нас?

— Не знам... Мисля, че... трябва да има някакъв начин.

— О, господи! — изплака тя.

— Любима, любима, недей!

Мери извърна лице. Келнерката се върна със супника.

— Внимавайте, гореща е. Да донеса ли и салатата?

— Мадам не се чувства добре. Това ще е достатъчно — каза Мартин.

— Значи просто ще се качим на влака и ще се върнем обратно? — плачеше Мери. — И нищо повече? Това ли е всичко? Аз съм на двадесет и осем — каза тя и той разбра какво искаше да каже: „Аз съм твърде млада, за да се примиря с нищо повече.“

Колелото на живота се въртеше равнодушно. Мартин плати сметката, даде бакшиш на келнерката, провери в джобовете си за билетите и извика такси.

Влакът се носеше с тракане на север. На малка селска гара в купето влезе семейство с три деца; най-малкото беше заспало на рамото на баща си. Лицето на мъжа изразяваше нежност, ръката му внимателно придържаше малката главичка.

Когато на пода от ръчичката на заспалото момиченце се изплъзна парцалена кукла, Мартин я вдигна и си припомни, че и Клер спеше с кукла с одърпана оранжева рокля.

В този момент Мери каза:

— Еми и Изабел имат същите кукли. Алекс им ги купи от Франция — устните ѝ потрепераха.

„Ако децата на Мери бяха мои — помисли си Мартин, — а Клер принадлежеше на Мери...“

Тя облегна глава назад. Мартин си припомни как му бе казвала, че в съня намира спокойствие. „Почивай си тогава“ — помисли си той и дръпна завесата, за да не ѝ свети слънцето в очите. Гърдите ѝ се надигаха и спускаха под светлокафявата коприна. Спомни си парфюма ѝ. Ако бяха сами в купето, щеше да облегне главата си до нейната. Но сега тези непознати бяха там; седяха като монолити на Великденския остров^[1]. Всеки път, когато вдигнеше очи, срещаше любопитните им погледи и ги мразеше.

През целия дълъг път до Англия, до мястото на раздялата, мислите му се въртяха около едно и също. Трябва да има начин... Няма начин... Трябва да има начин... Няма начин...

На гарата в Лондон, за тяхна най-голяма изненада, ги посрещна Алекс Лам. Дори преди влакът да бе спрял под стъкления покрив с железни конструкции, го видяха да оглежда внимателно вагоните и да се втурва към тях.

— Децата са добре! — подвижна той. После, когато се приближиха към него, понижи глас: — Но забъркайте голяма каша. Сега целият ад ще се изсипе над главите ви!

— Какво? Какво искаш да кажеш? — извика Мери.

— Боже мой, Фърн, аз нямам нищо против! Но, за бога, поне да ми беше казала! Тогава щях да знам как да се оправям!

На перона, заобиколени от багаж и бързащи хора, те чуха цялата история:

— Виждате ли, на Джеси ѝ хрумнало, че ще е много забавно да се обади в хотела в Париж и да накара Клер да говори с баща си.

Портиерът ѝ казал — той се обърна към Мартин, че сте заминали. Или по-точно, че господинът и госпожата са заминали и че той самият им е направил резервации за Синия влак за Ница. Тогава Джеси, като помислила малко, се обади у дома и попита за Фърн. Съвсем естествено, казах ѝ, че си заминала за Ница да си починеш една седмица от мен и децата. Откъде можех да знам? Наистина трябваше да ми кажеш! — повтори той.

— Боже господи! — извика Мартин.

— Надявам се, че не си разстроен заради мен — рече Алекс. — Знаеш, че не съм склонен да играя ролята на вбесен съпруг. С Джеси, разбира се, нещата не стоят така.

— Как е тя сега? — попита Мартин.

— Сега ли? Наистина не мога да кажа. Когато я видях в събота, беше доста зле. В понеделник заминах за града, за да говоря с нея, но напразно. Тя и детето заминали с „Левитан“ за Ню Йорк същия ден.

[1] Намира се в Тихия океан, близо до Чили; забележителен със стотици каменни колоси. — Б.пр. ↑

ТРИНАДЕСЕТА ГЛАВА

Двойните врати на познатата библиотека бяха затръшнати и завесите спуснати, ограничавайки гнева на Доналд Мейг в сумрачната стая. Думите му се блъскаха в стените като юмруци.

— Ти, проклета измет! Собствената й сестра! Нямахте да ми пука, ако беше някоя друга! Какво толкова, нямахте да те обвинявам! Но да опозориш семейството, което те е приело и... Не, остави ме да говоря! Ако не бях аз, ти щеше да раздаваш аспирина и да изминаваш по тридесет мили посред нощ за два долара, ако и тях могат да ти платят!

Мартин потрепери. Беше преживял трудно пътуване през разярения океан, с опънати по коридорите въжета и повръщащи в кабините си пътници. След като слезе на сушата, веднага се втурна към влака. Сега, напрегнат от отровната смес от унижение и лоши предчувствия, стоеше пред един мъж, който явно беше побеснял от гняв. Очите на Мейг проблясваха като стъклените очи на сърнешката глава на стената.

— Добре, господин Мейг. Казахте го дузина пъти и аз ви отговорих. Ще го повторя още веднъж. Беше ужасна грешка и нямам никакво извинение — той протегна ръка. — И все пак отново ви моля: искам да се кача да се видя с Джеси. Все пак това засяга най-вече нея.

— Джеси не иска да те види. Джеси иска развод. И ти — Мейг насочи показалеца си към него като пистолет — ще й го дадеш. Няма да създаваш никакви проблеми. Разбра ли?

— Това засяга само Джеси и мен. Имаме дете.

— Дете? Да, по дяволите, имате! И моята дъщеря от английската аристокрация трябваше да си спомни, че има пълна къща е деца! О, двамата сте чудесна двойка! Боже мой, все съм виждал пропаднали хора по мое време, но това е върхът на всичко! Със сестрата на жена си!

В хола над тях се хлопна врата.

— Мога ли поне да видя Клер? — попита Мартин.

— Не. Не. Каквото си видял досега от Клер, това ще ти остане. Чуй ме! Говорих с адвокати, цялата минала седмица съм прекарал в разговори с адвокати, и знаеш ли, че имам законната власт да пазя това дете на разстояние от теб завинаги въз основа на моралната ти разпуснатост? Знаеш ли? И предполагам, си мислиш, че доктор Ийстмън ще те вземе за помощник, когато жълтата преса се заеме с теб? Докторът и неговата балдъза! Пикантно четиво! Хората ще го излапат като топъл хляб! И ще го направя, изобщо не се заблуждавай в противното! Ще го направя, само да се опиташ да ми попречиш! Ще те съсипя, ще съсипя и Фърн! Не искам да имам повече нищо общо с нея. Не, повече никога няма да видиш Клер.

Стомахът на Мартин вреше. Не беше ял цял ден, а и главата го болеше ужасно. Повдигаше му се. Той погледна към стъклените очи на сърнешката глава на стената.

— Вие не сте човек, който прощава, господин Мейг. Никога ли не сте чували за втори шанс?

— За убиеца с брадва няма втори шанс; а ти си точно това — убиец с брадва. Разсече семейството ми на две. Раздели две сестри и ме лиши от Фърн и децата ѝ. Да, знам, че не си виновен само ти, но ти си по-възрастен, ти си мъж и лекар. Носиш по-голяма отговорност. И само като си помисля, че ми дължиш всичко, което си в момента!

— Що се отнася до това, не бива да се притеснявате — каза тихо Мартин. — Ще ви върна всичко до последния цент с лихвите.

— О, лихвите, така ли? Нека бъдат пет процента. Толкова е в момента. И това е още една причина да се махнеш оттук без много шум. Върви в Ню Йорк и ми върни това, което ми дължиш. След това не искам да имам повече нищо общо с теб.

Влакът беше претъпкан. Мартин пътуваше обратно към града, задушавайки се от тютюневия дим и гръмкото веселие на тълпата, която празнуваше отменянето на сухия режим. Той облегна глава назад към стъклото на прозореца и затвори очи.

Детето му. Неговата Клер. Сигурно щеше да се побърка, ако не я видеше отново.

Навитите ѝ на пръст къдрици докосват яката на жълтото ѝ палтенце. „Алозавърът яде зеленчуци“ — обяснява тя със сериозен

глас.

Може би ако пишеше на Джеси, тя щеше да се смили. „Не можа да получиш сестра ми — казва Джеси, — затова взе мен.“ Лицето ѝ е подуто от плач.

Едва ли щеше да почувства някакво състрадание. Ами ако той по „някакъв начин“ оспореше развода? Нямаше да се получи нищо, само щеше да бъде съсипан напразно.

Какво значеше „съсипан“? И защо трябваше да го е грижа? Той искаше само дъщеря си. Своето дете.

Детето на Джеси. Джеси беше направила пълен кръг. Той я бе взел от мрачния ѝ дом и я беше върнал пак там. О, не искаше да го прави! Искаше наистина — и се изследваше подробно, за стотен път обръщаше очи към най-тъмните кътчета на сърцето си — да я обича, както внимателно бе правил допреди нощта на балкона в къщата на Лам.

О, не беше ли странно, че ако ставаше дума за някаква обикновена улична афера, светът щеше да затвори очи и да се престори, че не вижда нищо?

Мери Фърн. Нощният вятър се усилва и листата на палмите шумят. Влизаме заедно в къщата. На обяд тя влиза през вратата с цял сноп маргаритки. Смее се...

Влакът тракаше към града и Мартин дремеше. Сънуваше, че върви по голямо авеню — Пето или Парк — и отива да посети доктор Ийстмън. Докторът се втренчи в него с ужас и изумление, защото Мартин нямаше панталони.

Но в действителност доктор Ийстмън го посрещна приветливо:

— Очаквах с нетърпение този момент, откакто се запознахме в Лондон — каза той благосклонно. — Аз съм на четиридесет и осем и съм преуморен. Ще бъде добре да разделя товара си с вас.

Беше висок мъж, запазен за годините си, с удължено красиво лице, което като че ли беше вродено за американските богаташи. Дали богатите раждаха красиви деца в процеса на селекция, или просто красивите хора по-лесно ставаха богати? Но важното беше, че у Ийстмън се усещаше добър нрав, защото често хората, които изглеждаха като него, бяха студени и властни.

Така че Мартин излезе от срещата с някаква колеблива увереност поне в една област. Закрачи бързо, като набиваше пети в паважа.

Навиците се формираха в ранна възраст и после човек ги следваше механично през целия си живот. Когато Мартин Фаръл бе разстроен, той вървеше бързо; в противен случай сядаше да послуша някъде музика. Той размърда ръцете си. Те бяха неговият капитал, всичко, което притежаваше; те и новите знания — натрупани през годините, откакто бе напуснал този град.

Печалби и загуби.

— Загуби — каза той неволно на глас и едно дете, което си играеше на тротоара, вдигна поглед към него. Звукът на гласа му бе като писък на влак, преминаващ през полето в нощта.

През късовете облаци се появяваше и отново се скриваше права като струна сграда — великата Емпайър Стейт. Само преди няколко години, когато заминаваше за Англия, тя представляваше огромна рана в земята, а той имаше млада жена, която вярваше в него. И нямаше дете, нито разбита любов на другия край на океана, нито болка и копнеж, нито угризения.

Промяна. Голяма промяна.

Често се чудеше как ли щяха да му изглеждат тези първи години по-късно, когато преминеха и той обърнеше поглед назад. Понякога чувстваше такава пронизваща болка, че му се струваше, че няма да я понесе. Седеше, хванал клетата си глава с ръце, и мислеше, постоянно мислеше...

Грешките, които бе направил, без да иска! Човешките съдби, докоснати от неговия живот и разрушени от това докосване!

Алекс му писа два пъти. Като човек с широки разбирания, той беше достатъчно реалист и егоист, за да се грижи първо за собствените си интереси, и достатъчно свестен, за да включи в плановете си и проблемите на другите.

Искаше Мартин да знае, че Фърн се справя добре. Била разстроена най-вече заради Джеси; през целия си живот била толкова внимателна към сестра си! Алекс правел всичко възможно да я успокои; трябвало да рисува и да ходи на уроци; трябвало да се среща с приятели и да ходи на езда. За щастие децата изисквали много грижи и това запълвало дните ѝ.

Накрая казваше, че щяло да бъде излишно, а може би и неразумно да пише отново. Вярвал, че Мартин щял да разбере. Мартин разбираше.

Писа и на Джеси. Мислеше си за нея: как седи в познатия стар стол, в старата стая със спуснати завеси, докато детето спи на горния етаж. Тонът на отговора ѝ беше спокоен, но отказът на всичките му молби бе твърд и окончателен.

„Ще оставим нещата такива, каквито са. Ти имаш много възможности пред себе си. Аз имам само Клер.“

Мартин разбираше и това.

В края на краищата работата го спаси. Сега той се изтощаваше нарочно. В кабинета, благодарение на дългите часове, в които работеше Мартин, преглеждаха много повече хора, отколкото можеше да се очаква при прибавянето на още един помощник. Ийстмън отбеляза, че Мартин работи като демон.

С течение на времето неизбежно и за щастие спомените избледняваха. Така ставаше обикновено. От време на време му се явяваше Лам Хаус в мека мъгла; или проблясващото Средиземно море; или дим на кълба, излизащ от локомотива на крайната гара в Лондон. Последното нещо, което бе видял, беше гърбът ѝ в светлокафявата пътна рокля. Отдалечаваше се бързо, облеганата на Алекс. „Дори не можахме да се сбогуваме“ — помисли си той.

И все пак понякога по улицата преминаваше жена с люлееща се походка; и глупаво, макар и да знаеше, че не беше тя, Мартин се обръщаше и се заяпваше след нея.

Понякога минаваше дете, момиченце, може би — и той пресмяташе времето — на възрастта на Клер. И ако случайно детето имаше тъмни къдрици, той се чудеше дали Клер все още носи косите си дълги, колко ли висока е станала, дали продължава да го помни и дали ѝ липсва.

Значи край на тази глава, Мартин. Затвори книгата. Тя ще си стои на рафта и можеш да я взимаш и препрочиташ, когато си искаш. Но по-добре да не го правиш.

ЧЕТИРИНАДЕСЕТА ГЛАВА

Пикникът свърши, остатъците от диня и картофена салата бяха прибрани в кухнята и последните деца — сложени да спят. Сега, в приятната сънливост, която настъпваше след преяждане, те седяха на малката веранда на Том и наблюдаваха бавното приближаване на лятната нощ. От отсрещната страна на улицата се затръшна врата на гараж. Момчешки глас прозвъня и притихна.

Пери говореше от тъмния ъгъл:

— Ако не знаех, че Ню Йорк е точно зад Джордж Уошингтън Бридж, щях да си помисля, че съм в Канзас.

— Животът в малкия град започна да ми харесва — рече Фло. — Никога преди не бих го повярвала.

— Не съм изненадан. Бих казал, че двамата с Том сте създадени за него — отбеляза Мартин.

Фло като че ли беше родена на средна възраст — мила и предсказуема. Мартин чувстваше топлината ѝ, сякаш се протягаше и го докосваше през масата. Колкото до него, той бе приел леко ролята на чичо ерген, който си идва за празниците в събота следобед и носи играчки за децата и сладкиши от френската пекарна близо до апартамента му. Чичо-ерген! Е, имаше и по-лоши неща.

— Бих искала да можеше да останеш през целия уикенд — рече Фло. — Ще изпуснеш фойерверките утре.

— Не мога. Довечера Ийстмън заминава при семейството си в Мейн и аз ще бъда дежурен.

— Едва ли имате чак толкова много спешни случаи! — тя искаше да каже, че едва ли беше като живота на Том; викаха го по всяко време.

— Би се изненадала. Имаме рани от куршуми, всички видове нервни поражения. Разбира се, и автомобилни катастрофи, особено по празниците. Кажй ѝ, Пери.

— Това е факт — каза Пери и се впусна в размишления. — Като си помислиш, май сме приятели от доста време, а? Десет години от завършването ни! Изглежда направо невероятно!

— Кажи, Мартин — прибави Том, — виждаш ли се понякога с твоя пръв герой — как му беше името?

— Албениц ли имаш предвид?

— Да, Албениц.

— Не много често. Той още работи в „Грантъм Мемориъл“, а аз — във „Фиск“. Моят пръв герой ли го нарече? По-скоро единственият ми от тази страна на океана.

— Защо? Какво стана с Ийстмън? Той не е ли герой?

— Не. Предполагам, че това ви звучи доста странно, нали?

— Той е велик хирург — каза бързо Пери. — Трябва да го признаеш, Мартин.

— Признавам го. Главата си залагам за него, но...

— Какво „но“? — когато Том се захванеше за нещо, не го оставяше ей така.

— Наистина не знам. Нещо много тънко. Или може би съм страхотно нечестен. Мисля, че богатството отнема част от героизма.

— Прочетох в светските колонки на вестниците — рече Фло, — че жена му произхождала от семейството на Хармън Мотърс.

— Много от нас бяха поканени у тях в Гринуич за Денят на падналите герои — каза Мартин. — Беше като на кино; икономи сервираха напитки край басейна. Изобщо не приличаше на къща на лекар — после прибави, с оттенък на палавост: — Е, все пак добре си прекарах.

— Съвсем различно от „Бърза помощ“ — рече Том. — Взимаме само по долар на посещение, но поне е сигурно, че ще си го вземеш. Единствено бих искал пациентите да не се плашат посред нощ и да не извикват по трима лекари наведнъж. Обикновено се засичаме на стълбите и трябва да хвърляме монета, за да видим кой ще вземе поръчката, и се оказва, че изгубилите са ставали от леглата за нищо. Е, успяваме да си държим главите над водата, и това е нещо.

— Като си говорехме за Албениц... — започна Мартин. Не беше говорил за него отдавна и сега неочаквано му се прииска. — Албениц пръв раздвижи живота ми. Направи го по-различен. И това, което ме притеснява, е, че извън болницата не се чува много за него. Изобщо не му се отдава дължимото.

— И защо е така?

— Не знам наистина.

— Разбира се, че знаеш — рече Пери. — Толкова е просто: той не публикува достатъчно и не пътува по срещи, за да се изтъква. Не участва и в светския живот, а той е много оживен в един медицински център, нали? — и обясни сериозно на Том: — Не можеш да си представиш колко оживен! Болнични комитети, крикет и тенис клубове, голф — ето как се печели популярност.

— Звучи, сякаш са сбирщина брокери, а не лекари! — у Том се надигна старото му възмущение. — Ако искаш да станеш богат, не принадлежиш към медицината. Можеш винаги да се захванеш с недвижими имоти или продажба на водопроводни тръби на едро, дявол да го вземе!

— Спомняш ли си какво ни казваше Уонг Ли? Не можеш да предприемеш кръстоносен поход срещу света, Том! Само ще си разбиеш главата в някоя каменна стена — Пери стана. — Вижте, трябва да взема приятелката си. Ще имате ли нещо против, ако тръгна? Тъкмо ще успее да пристигна навреме.

Мартин погледна часовника си:

— И аз трябва скоро да тръгна. След половин час.

Гледаха как Пери се отдалечава по тревата към колата си, а после отпътува.

— Солта на земята — рече Мартин.

— Винаги си е бил такъв.

— Между другото и той се издига. Стана един от най-добрите анестезиолози в района. С него човек се чувства сигурен.

— Слушай — рече неочаквано Том, — искам да ми направиш една услуга. Искам да прегледаш едно тригодишно момче. Може да стане веднага, живеят през няколко пресечки.

— Том! — възрази Фло. — Днес е почивен ден! Нямах право да караш Мартин да работи!

— Мартин е лекар, а и това може да спести на хората едно ходене до града.

Когато Мартин вече беше прегледал момчето и родителите го бяха отнесли, Том попита:

— Е, какво мислиш?

— С положителност вдясно има рефлекс на Бабински^[1] и може би някакво поражение в мозъчната кора — замълча, за да събере

мислите си. — Може да бъде тумор, вроден дефект на кръвоносен съд или...

Том го прекъсна:

— Във всеки случай ще трябва да го прегледаш тази седмица.

Мартин се поколеба и Том настоя:

— Без никакви отлагания, Мартин, моля те!

— Разбира се. Те нямат пари, предполагам?

— Едва ли. Бащата разнася прането в някаква пералня.

— Тогава Ийстмън ще го прегледа като пациент на клиниката.

Или пък ще го направя аз, тъй като него няма да го има през следващите няколко седмици.

— И така? — Том чакаше. — Можеш ли да се справиш с това, Мартин?

Нещо в гласа на Том и в почтителното му мълчание, докато траеше прегледът, трогна дълбоко Мартин. Тук, в този простичък кабинет, който толкова приличаше на бащиния му, като се изключи посъвременното обзавеждане — писалище с гладка повърхност и кожен стол, електрокардиограф и стерилизатор, — стоеше приятелят, с когото бяха започнали заедно, който се беше справял с учението не по-зле от него и който сега трябваше да се обръща към него за помощ с безпокойство. Мартин се почувства виновен, че знае повече. Надяваше се Том да не мисли така по този въпрос.

— Знаеш ли — рече Мартин, — между нас казано, по-скоро бих го изпратил в клиниката на Албениц, отколкото в нашата.

— Защо, за бога?

— Може би е нелоялно от моя страна, но ти дължа страшно много и мога да говоря откровенно с теб. В клиниката на Ийстмън действат небрежно. Той не е чак толкова загрижен да извършва истинска работа. Частната му практика е твърде голяма — това е голата истина.

Том поклати неодобрително глава.

— Не мога да се оплаквам, защото... Е, просто не мога.

Очите на Том сякаш го пронизваха.

— Ти каза нещо за клиниката?

— Казах... Том, изпрати детето при Албениц! Там идват хора от целия град да представят случаи и да задават въпроси. Той е учител!

— А ти самият ходиш ли там?

— Не и през последната година и нещо. Нямам възможност. Много сме заети.

Един ден под влиянието на импулса беше направил това, което вътре в себе си наричаше обикновено посещение на Албениц; но всъщност със смътната надежда, че Албениц може да му предложи сътрудничество. Но Албениц работеше сам в скромния си кабинет, който никога не беше пълен. Очевидно парите не го интересуваха чак толкова...

— Боже мой, виж колко е часът! Само да благодаря на Фло и излитам!

Том го последва на улицата.

— Охо, купил си си нова кола? С подвижна седалка и всичко? Чудесна малка количка!

— Не я използвам много в града, само когато идвам да те виждам.

Том сложи ръка на рамото на Мартин:

— Изглеждаш самотен, професоре.

Мартин се усмихна:

— Знам. Трябва да се ожения. Ти си женен, Пери ще се ожени другия месец и изобщо всички са женени. Повтаряш ми това от първата година на института.

— Да, и ти не слушаш.

Усмивката на Мартин изчезна:

— Забравяш, че бях женен.

— Но с това вече е свършено — каза меко Том.

— Е, ще си помисля в някой от следващите дни. Поздрави децата от мен.

Обърна малката кола към Джордж Уошингтън Бридж. Хората бяха напуснали града за уикенда много преди това и движението не беше натоварено. Мартин караше бавно. Обзе го внезапна умора. Посещенията у семейство Хорват обикновено служеха като противоотрова на вялостта, която обхващаше човек, водещ седмица след седмица тежко ежедневие. Том и Фло даваха спокойствие със своята простота. Бяха като хляб и сол — хранеха и утешаваха. Домът им беше радостно място с ободряващата си делова суетня и никакво време или нужда от самонаблюдение. Но този път гостуването не го

беше успокоило. Когато си отиваше, почувства в душата си някаква мимолетна меланхолия.

Завист към Том? Не, не! Мартин искаше нещо съвсем различно от това, което Том и Фло притежаваха. И той се почуди, докато минаваше по моста, където реката течеше сребърна под вечерното небе, високите сгради в града изглеждаха розови и прахът не се виждаше от мрачината, дали Том някога не бе искал нещо повече и дали всичко се беше оказало точно такова, каквото той и Фло го бяха планирали.

„Така можеше да бъде и с мен — помисли си той с внезапна болка, — ако не беше Мери.“ Мери Фърн. Сигурно в Англия скоро щеше да изгрее слънцето. И вероятно щеше да вали дъжд преди края на деня. Почти винаги ставаше така. Тя щеше да събере боите и триножника си и да се прибере вътре. Щеше да застане на вратата и да се наслаждава на звука и уханието на дъжда.

Зави рязко, като едва успя да се размине с една празна катафалка. Поличба или предупреждение? Мартин върна мислите си към настоящето с крива усмивка. Досега те бяха направили пълен кръг, чак до дните на Гринуич Вилидж и Хариет и те. Почуди се къде ли се намираще сега неговата Хариет. Вероятно беше уважавана съпруга и майка, имаше дом в Уилмингтън, Северна Каролина, и си спомняше за Мартин смътно, ако изобщо си го спомняше.

Сега имаше други. Мюриъл, която преподаваше в едно училище и беше разделена със съпруга си (значи там нямаше опасност да се забърка в някаква неприятност); Рей — умно момиче, което наричаше себе си „модерна“, но без да си прави илюзии; Тина — болногледачка в болница далеч в Куинс. Човек никога не бива да се забърква там, където работи.

Веднъж миналата година бе попаднал на друг тип момиче, много младо и лъчезарно, с очарователни лунички по носа. Може би щеше да се ожени за нея, но родителите ѝ се бяха възпротивили, защото бил разведен и имал дете. Така че всичко бе свършило, преди да започне, което може би беше по-добре, защото и без това не му се женеше кой знае колко.

Кабинетът отваряше в седем. Когато в ранния следобед Мартин и Ийстмън се връщаха там, чакалните вече биваха претъпкани. Три секретарки жонглираха с часове по телефона, кабинетите бяха пълни.

По бюрата бяха натрупани папки и картони с кафяви корици. Пациентите, изплашени под маските на примирено спокойствие и смелост, биваха въвеждани вътре.

О, Ескалибур, вълшебен меч! Мартин носеше своя вълшебен меч — и това бяха неговите знания.

Завивайки вляво от Ривърсайд Драйв, той се насочи към кафявия романски монумент на Музея по естествена история. Сега бедняците от града се прибираха бавно у дома след празника си в парка. Просяшко десетилетие бяха тридесетте, време на оскъдица и мъка. Мартин се почуди дали четиридесетте щяха да бъдат по-добри. Нали все казваха, че благополучието тропало на вратата!

И все пак в медицината тридесетте щяха да бъдат запомнени като години на големи открития. Темпото се усилваше така, както баща му бе предсказал някога. Сулфонамидите и пеницилинът вече бяха променили лицето на болестта и потушили страха от инфекции при операции. Сега Мартин чувстваше почти осезателно вълнение, когато влизаше в операционната, защото знаеше колко много бе нараснал шансът му за успех. Пациентът, когото докарваха на носилка, бе като неразопакован подарък. Абсурдно схващане? Ни най-малко. Защото ако можеш да изпратиш пациента у дома му, способен да ходи и говори и думите му да излизат ясни и разумни — е, това не е ли подарък за теб, лекаря? Най-прекрасният подарък на света!

Имаше късмет, че работеше с Ийстмън. Техниката и скоростта му бяха забележителни. А и Ийстмън го харесваше. Разбира се, нямаше причини да бъде другояче, защото Мартин не само работеше добре, но и работеше упорито. И все пак тези качества не бяха гаранция. Много сътрудничества се разпадаха не от нещо друго, а от различия в характерите. Мартин си спомни онази година в медицинския институт, когато доктор Хъмфри, анатомът, стана негов враг от първия ден. „Просто не харесваше физиономията ми“ — помисли си Мартин. Бе много трудно, когато си млад, да научиш, че на света има хора, които не те обичат. Но все пак има и хора, които ти не обичаш — жени с хленчеци носови гласове; всички, които си облизват устните, докато говорят, и влажните им езици се показват и скриват като змийски глави; немарливи хора, които вечно забравят неща и винаги закъсняват.

„Ние всички сме много строги с другите — помисли си той. — Бащата на Джеси никога не ме е харесвал. Той ме използва. И аз никога не съм го харесвал, въпреки че по едно време се опитах. И може да се каже, че и аз го използвах.“

Надяваше се също така да използва и доктор Ийстмън, но не за своя лична облага, а за една идея, която напоследък все по-често се въртеше в мислите му. Докато работеше в лабораторията върху патологията на клетките и невроанатомията, осъзна, че тази идея винаги присъстваше в мислите му. И така в един сияен пролетен следобед, на път от болницата към кабинета, Мартин заговори на Ийстмън:

— Никога няма да премахнем безполезните и дори опасни операции, докато хирургът не научи повече за неврологията. В Англия господин Брейдбърн от години се опитваше да създаде свой собствен институт. За нещастие там не могат да се набират средства. Но в тази държава, независимо от рецесията, ми се струва, че има още много скрито богатство. Трябва просто необходимите хора да се съберат на едно място.

— Не се и съмнявам, но набирането на средства е трудна работа. Боя се, че съм твърде улегнал, твърде зает и твърде уморен, за да се забъркам в такава работа — приключи въпроса доктор Ийстмън.

Но Мартин настояваше:

— Доктор Албениц често говореше за това, когато бях в института. За истинския прогрес, който ще дойде само когато всички неврологични специалности се обединят в една дисциплина, под един покрив.

— Албениц е фанатик, Мартин. Той е изключително талантлив и фанатизиран като монах. За него светът извън болницата не съществува — Ийстмън се засмя. — Сигурно би спал там, ако можеше и ако жена му позволише.

На Мартин му се стори, че Ийстмън говори твърде нехайно, сякаш темата е маловажна. Това, че някой може да се отнася толкова небрежно към човек като Албениц, го удиви.

Ийстмън забеляза неодобрение в изражението на Мартин и го сгълча добродушно:

— Не се изсилвай толкова, Мартин! Напредваш и изкарваш доста добри пари. Какво повече искаш? Не се напругай.

Да, наистина напредваше. Вече никому нищо не дължеше. Бе върнал на Доналд Мейг и последния цент с лихвите. Всеки месец изпращаше чек на майка си. Живееше в чудесен малък апартамент, на половината път от кабинета до болницата. Там имаше всичко, което бе искал — четири стени, покрити с книги, зелени растения и удобна мебелировка. Чисти линии, идеален ред, само пространство, тишина и един добър грамофон. Странно колко малко му се искаше след всичко това!

Да, имаше късмет! Имаше своето желано кътче и нямаше никакви причини да се чувства неспокоен.

След като прибра колата в гаража, се отправи към дома си в топлия вечерен ветрец, продължавайки да си повтаря какъв късмет бе имал. Когато влезе в апартамента, телефонът вече звънеше. По жицата долетя познатото кратко нареждане:

— Доктор Фаръл? Търсят ви от „Бърза помощ“.

— Автомобилна катастрофа на излизане от Лонг Айленд — докладва стажантът. — Младо момиче. Сега ще я докарат.

Няколко глави в чакалнята се обърнаха любопитно към тях и той понижи глас:

— Били са на сватба, пътували от църквата към приема. Момичето било шаферка, сестрата на булката, мисля.

Мартин направи гримаса:

— Какъв лош спомен ще им остане!

— Скоро трябва да пристигнат. От половин час се опитвам да се свържа с теб.

— Извинявай. Опитайте ли да се обадите на доктор Ийстмън? Може би още не е заминал.

— Не, заминал е. След това се обадохме на теб.

Чакането връщаше в главата на Мартин спомени от опита му в „Бърза помощ“. Забързани, измъчени сестри и лекари поддържат реда и изпълняват нарежданията. Въвеждат две момчета, ранени от бомбички. Майка е болно пеленаче протестира на непознат чужд език.

Чу се вой на линейка и Мартин скочи. Вратите се отвориха рязко и вкараха сиво-син мъж със сърдечен пристъп. Не беше за него. После сирената отново зави и този път беше за него.

Изпод одеялото висеше синя копринена пола, ушита за празник. Контрастът на тази дреха с окървавената руса глава на притежателката

й бе жесток и отвратителен. Колко нелепо беше, че в един нехаен, безпощаден момент животът можеше да бъде отклонен от спокойния си път!

След като бързо и ловко прегледа момичето и нареди да му се направят рентгенови снимки, той излезе в коридора. Все още му се повдигаше от тази нелепост, която никога преди не го бе засягала толкова силно.

Един мъж с раирани панталони и тъмно сако с карамфил на ревера — облекло, което не беше част от живота на Мартин — се приближи към него.

— Дъщеря ми... — започна той и спря.

Мартин го хвана за ръката и го поведе към пейката. После се вгледа в измъченото лице.

— Господин...

— Мозер. Робърт Мозер.

— Аз съм доктор Фаръл, господин Мозер, сигурно искате да разберете какво сме открили — каза той меко.

— Имам само един въпрос, докторе. Ще живее ли?

— Ще направим всичко възможно.

— Искам истината, докторе. Без увъртания.

— Добре, господин Мозер. В момента правим рентгенови снимки, но вече мога да ви кажа, че черепът на дъщеря ви има фрактури на няколко места. Със сигурност има и обширно притискане на мозъка. Не можем да кажем какви са пораженията, преди да сме ги видели.

— Значи ще трябва да оперирате?

— Да. Веднага.

— Ще има ли време да доведе жена си? Тя... Дадох я успокоителни и шофьорът ми ще я докара. Аз дойдох с линейката, но тя ще иска да види Вики.

— Не мисля, че трябва да отлагаме. Трябва да облекчим натиска.

— Разбирам — господин Мозер се втренчи в пода. Устните му трепнаха конвулсивно. После вдигна поглед. — Доктор Ийстмън ще дойде всеки момент, нали?

— Не, господине, доктор Ийстмън не е в града. Аз съм негов сътрудник и ще се заема с това.

Конвулсиите престанаха и устните се свиха.

— Вие сте много млад. От колко време сте с доктор Ийстмън?

— От четири години. Преди това специализирах в Лондон. Уверявам ви, че имам добра квалификация.

— Извинете, но вашите думи едва ли могат да бъдат достатъчно уверение. Става дума за живота на дъщеря ми. Сигурен ли сте, че не можете да се свържете с доктор Ийстмън?

— Сигурен съм. Той замина за Мейн. Ще прекара две седмици на яхтата си.

Господин Мозер се изправи. Беше висок колкото Мартин. Застанаха един срещу друг като на очна ставка.

— Мейн не е на луната. Би могъл да се върне.

— Но не навреме, господин Мозер.

— Аз съм в управителния съвет на тази болница, знаете ли?

— Не го знаех.

— Искам някой по-опитен. Не искам да ви обиждам, но нямам време за любезности. Моля да ми дадете списъка на равностойните на доктор Ийстмън неврохирурзи.

— Ние не мерим лекарите с аршин — отвърна Мартин, но после съжали за сприхавия си отговор и се опита да се поправи: — Мога да ви назова някои компетентни хирурзи, например доктор Флорио или доктор Харолд Самсън.

— Ще им се обадя.

— Мога да го направя вместо вас.

— Сам ще го направя.

Мартин чакаше. Виждаше Мозер в телефонната кабина как набира номера, как затваря и отново набира. Изпита силен прилив на състрадание и в същото време на гняв от обидното пренебрежение. Какво си мислеше този човек, че Мартин прави при Ийстмън? Че лъска обувки?

Господин Мозер се върна.

— Никой от тях не е вкъщи. Какво става с вас, докторите? Напускате града само защото е празник?

Мартин не отговори.

— Това ли са всичките? В града сигурно има с дузини неврохирурзи!

— Казахте, че искате най-добрите.

— Добре, тогава ми назовете по-ниската степен добри.

— В момента сте с един от тях.

— Вие сте много нагъл, знаете ли? Доктор Ийстмън трябва да знае за вас. Дайте ми друго име или ще се обадя на семейния си лекар и ще го попитам, въпреки че бог знае къде е той сега.

Мартин потисна гнева си.

— Има един човек... Той не работи във „Фиск“, но има привилегии тук и вярвам, че ще дойде.

Господин Мозер се отпусна на пейката. Изглежда, беше останал без сили.

— Името му е Албениц. Има го в телефонния указател.

— Проклето чуждестранно име! Нямам представа как се пише! Можете да се обадите вместо мен.

Доктор Албениц изслуша кратките обяснения на Мартин.

— Бих дошъл заради теб — рече той, — но е невъзможно. В момента съм на легло с настинка и температура. Защо не го направиш сам?

— Искам, но човекът настоява за някой с по-добра квалификация.

— Но твоята квалификация е чудесна, Мартин!

— Но не достатъчна според него.

— Е, ако не може да намери някой по-добър и не те допусне до случая, не носиш повече никаква отговорност. Кажи му това и го остави да ходи, където си ще.

— Така и ще направя — рече Мартин.

Когато се върна от телефона, господин Мозер седеше, обхванал главата си с две ръце, и раменете му потрепераха. Мартин застана до него.

— Доктор Албениц не може да дойде — каза тихо той. — Болен е.

Господин Мозер не вдигна глава.

— Тогава давай. Не мога да сторя нищо повече. Направи каквото трябва и нека Господ да ти е на помощ.

Докато се отдалечаваше, Мартин се почуди дали това беше молитва или заплаха.

Когато Мартин влезе в операционната, навън вече беше полунощ. Светът извън границите на бялата светлина бе мрачно зелен. Зелени стени и измачкан памук. Зелени бутилки в шкафчетата. Зелено

стерилно парче плат, на което, проблясващи като сребърни прибори на банкет, лежаха инструментите — скалпели, сонди, пинцети и чукчета.

Пери вдигна поглед и веждите му подскочиха като скоби. Бяха го докарали от киното, където бил с приятелката си. Мартин беше благодарен, че са успели да го намерят. В гледката на тези познати вежди имаше нещо успокоително.

Асистентите чакаха. Сестрата сложи втори чифт ръкавици на ръцете на Мартин. В душата му настъпи окончателно спокойствие: *мога да го направя.*

Върху голия скалп на момичето имаше кафява съсирена кръв на капчици около лъкатушешките рани — като разклонени реки на карта. Какви странни мисли му идваха в главата, докато избираше подходящия инструмент от редицата! Очите му се присвиха; усети как зрението му се напрегна и изостри. Стисна здраво устни, приближи ножа до главата и оттам бликна прясна червена кръв, която веднага беше попита и изчистена. Ножът се придвижи надолу по скалпа и лъсна оголеният череп.

Електрическа бормашина. Натисни здраво, право в костта. Изпод шапката по челото му плъзнаха капчици пот. Една сестра веднага пристъпи да ги избърше. Спомни си, че беше виждал този жест в Лондон. Брейдбърн се потеше, но Ийстмън — никога.

Бормашината спря. Той я вдигна и отново я приближи. Сякаш рисуваше шарка — малко кръгче върху черепа. Натисни по-силно. Внимателно, внимателно, да не проникнеш в мозъка под костта! Завърши кръга. Сега вече се беше получил малък костен диск. Трябваше да се вдигне и да се облекчи натискът върху мозъка. Мартин усещаше гласовете, движението в залата, шепота и влаченето на обувки с гумени подметки. Часовникът тиктакаше. Измина половин час.

— Всичко наред ли е? — попита той Пери.

— Всичко е наред — долетя познатият отговор.

— Стоманено острие — нареди Мартин и то веднага му беше подадено. Той повдигна костеното кръгче и затаи дъх, страхувайки се от кръвоизлив или рукнала кръв. Не! За момент изпита облекчение. Нареди да му сложат увеличителните стъкла. Когато ги нагласиха на главата му, той се взря и отново притаи дъх. Чувстваше биенето на сърцето си.

От удара на метала в черепа костта се беше разцепила и едно парченце, остро като игла, се бе забило в мозъчната кора. Мартин забеляза изтичане на гръбначна течност и въздъхна. Дийц, главният стажант, също въздъхна. После се дръпна встрани. Очите на Дийц бяха съвсем черни — останалата част от лицето му беше скрита, но от очите му личеше, че е видял и разбираше. Присъствието на този интелигентен младеж действаше някак успокоително; също и обкръжението на този бързо реагиращ, изкусен екип.

И внимателно — о, всяко движение бе тъй напрегнато и внимателно! — Мартин разхлаби и измъкна приличната на игла костица — сега почти се задъхваше, — изтегли я между блестящите върхове на пинцетата и я подаде на сестрата. Въздъхна — дълбока, дълга, неволна въздишка.

Вече не можеше да направи нищо, освен да се оттегли и да чака. Бе направил каквото му беше по силите. Изтичането щеше да спре от само себе си или нямаше да спре. Менингите щяха да зараснат без инфекция или нямаше да зараснат. Със сигурност щеше да има белег и този белег щеше да бъде нормален или нямаше да бъде нормален. Можеше в някой бъдещ момент да има епилептични припадъци, а можеше и да няма.

Той заши скалпа. Всичко бе свършило. После застана и се загледа в момичето, докато увиваха главата му в нагънат бял плат: като индуска, само дете липсваше скъпоценният камък на челото ѝ.

Върху детските ѝ бузи лежаха дълги ресници. Чистотата на това нищо неосъзнаващо лице го потресе дълбоко. Той свали рязко ръкавиците си и излезе ужасно, ужасно изморен.

Родителите чакаха във външната чакалня. Мартин съжали, че бяха дошли, преди да успее да се преоблече, защото целият беше опръскан с кръвта на дъщеря им и видя, че те я гледаха.

— Направихме всичко, което беше по силите ни — каза той, като знаеше, че това е напълно недостатъчно.

Мозер отвори уста да зададе въпрос, но точно тогава майката се разплака и той я отведе настрана. Това беше облекчение за Мартин, защото не знаеше какво щеше да им отговори, ако бяха настояли.

След като се преоблече, реши да си отиде вкъщи. От друга страна, искаше му се да види пак момичето. Знаеше, че тази нощ няма какво повече да се види. Тя щеше да бъде в безсъзнание през повечето

от следващия ден. И все пак искаше да я види отново. Така че отиде до кафе машината, изпи една чашка, после втора и се качи горе.

Семейството беше наело апартамент и тя лежеше в средата на голяма бяла стая като каменна статуя на кралица в гробница — дълга бяла издатина под белите завивки, спокойни бели клепачи.

— Мога ли да направя нещо за вас, докторе?

Не беше забелязал сестрата в ъгъла.

— Само ми кажете колко е часът, моля. Часовникът ми е спрял.

— Два без петнадесет.

— Тук ли ще сте до седем?

— Не, господине. Това не е моята смяна. Обикновено си отивам към полунощ, но сега старшата ме помоли да остана.

Мекият тембър на гласа ѝ привлече вниманието му и той напрегна очите си да я види на слабата светлина. Пълничко тяло като на Венера и меко младо лице, твърде кръгло, за да е красиво.

— Виждал ли съм ви преди? — попита той.

— Не мисля. Дойдох само преди две седмици от болницата „Мърси“ — беше застанала до Мартин и гледаше надолу към неподвижното момиче. — Окачих шаферската ѝ рокля в гардероба. Майка ѝ каза да я изхвърля, но не можах да го направя. Докторе, какво ще стане с нея?

— Знаете много добре, че не бива да питате — сгълча я меко той.

— Да, така е наистина, но тази вечер ми дойде в повече.

Когато видя в очите ѝ сълзи, той продължи внимателно:

— Не бива да позволявате на никой случай да прави това с вас, иначе постоянно ще се чувствате съсипана.

— Знам. Може би не съм добра професионалистка — усмихна се тя тъжно. — Понякога си мисля дали изобщо е трябвало да ставам сестра. Приемам нещата твърде лично. Дали и другите са като мен? Вие например. Вие виждате такива неща всеки ден. Как се справяте? Можете ли просто да забравите и да преминете към следващия случай?

— Не забравям. Само ги складирам заедно с всички лоши неща, които се случват в живота, и се уча да не ги изваждам и разглеждам твърде често.

— Аз невинаги съм такава. За бога, не бих искала да мислите така за мен! Просто сега съм малко по-податлива. Знаете как се чувства това след грип, нали?

— Знам — каза Мартин.

Когато дойде смяната, двамата тръгнаха заедно по коридора. В островче от светлина една сестра обработваше температурните листове; извън това островче лежеше тъмносиня сянка.

— И оправихте ли се от грипа? — попита той.

— Не беше грип, а развален годеж. Затова и се преместих, да опитам пак късмета си. Предполагам, че звучи суеверно. Искате ли чаша кафе?

— Нямам нужда от трета чаша, но ще изпия една.

Вече нямаше смисъл да си ходи у дома. Имаше приемни часове в девет, а три часа сън щяха да му се отразят толкова зле, колкото и никакъв сън. Той я последва зад преградата, където на масичка стоеше кафе машината.

През прозореца проникваше нощният хлад. Момичето откачи от закачалката пуловер и се опита да затопли ръцете си с чашката. На пуловера имаше табелка с име: Хейзъл Янош.

— Това съм аз. Унгарка съм. Хората никога не произнасят правилно името ми.

— Най-добрият ми приятел е унгарец. Том Хорват. Той ме научи да ям палачинки.

— И аз правя хубави палачинки, с череша и квасена сметана.

Той се облегна назад и се загледа в нея. Имаше много бяла кожа — като тези, които изгарят болезнено на плажа. Кестенявата ѝ коса бе твърде тънка и мека. Сигурно беше от онези жени, които винаги имаха проблеми да поддържат косите си в ред. Но точно сега, прибрана под колосаната касинка, тя беше спретната. Момичето изглеждаше изключително чисто. Мартин се почуди защо сестрите винаги изглеждат така; та те едва ли се къпеха повече от другите хора.

Тя подпря брадичка на ръцете си и се загледа в нощта навън. Силуетът на един покрив образуваше равнобедрен триъгълник в долната част на прозореца. Момичето въздъхна.

— Предизвиквате у мен любопитство — рече Мартин.

— Защо?

— Защото сте много объркана, така ли е?

— Да.

— Искате ли да ми разкажете за това? Или може би трябва да си гледам работата?

— Наистина ли искате да знаете?

— Само ако желаете да ми разкажете.

Хората толкова често му разправяха за своите разпри, любви и дългове, че понякога му се искаше да не го правят. Но сега, по някаква неизвестна причина, желаше да изслуша това момиче. Защо? В нея нямаше нищо забележително, освен ако напевният глас и женствената мекота не се считаха за забележителни.

— Няма кой знае колко за казване. Просто поредният случай на момиче, което иска да се омъжи, и мъж, който не иска.

— Разбирам.

— Уолтър изгуби работата си преди около четири години. Казах му, че можем да живеем от моята заплата, докато нещата се оправят. Във Флъшинг, където живее семейството ми, имат три стаи на горния етаж и ги бяха приготвили за нас. Но той заяви, че не можел да живее като паразит. И така се карахме и карахме, докато един ден му дадох ултиматум и загубих. Това е — завърши тя тихо.

— Може би той ще размисли — предположи Мартин.

— Няма. Замина за Канзас Сити. Там има брат и може би той ще му намери работа, не знам. Но си мисля, че просто е бил уморен от нещата тук, от всичките тези караници и от мен. Явно е имал нужда от промяна. Наистина не мога да го обвинявам. Когато чакаш нещо твърде дълго, то ти става безразлично.

— Така е.

— Аз съм на двадесет и осем и съм девствена. Мислите ли, че в това е била грешката ми? Понякога се чудя.

Откровеността ѝ трогна Мартин.

— Наистина не знам — каза той.

— Може би дълбоко в себе си не съм му се доверявала. О, но защо ли ви разказвам всичко това? Дали защото сте лекар и хората си мислят, че на лекар можеш да кажеш неща, които не можеш да споделиш с другите?

„О, господи — помисли си той, — не отново!“ После отговори:

— Мисля, че е така — усети, че тя очаква някакво положително становище, някакви думи за утеха, затова порови в мозъка си и успя да извади оттам едно клише: — Казват, че времето лекувало всичко.

— Наистина ли вярвате в това?

— Не — каза той.

Тя се засмя. Пълничките ѝ устни разкриха равни здрави зъби и лицето ѝ се промени. „Миловидна — помисли си той. — Това е точната дума за нея: миловидна!“

— Не се смеея, защото ми изглежда смешно, а защото се чувствам по-добре, след като ви казах. Вие сте единственият човек, на когото съм го разправяла, освен на майка ми и баща ми.

Той отбеляза:

— Не мога да си спомня защо смехът и сълзите са свързани. Един от професорите ми по философия цяла седмица ни чете лекции, но да ме убиеш, не мога да се сетя какво казваше — той се наведе напред и обхвана коленете си с ръце. — Имам момиченце — рече Мартин за своя собствена изненада. — Не съм я виждал от тригодишна, а вече е на седем — защо ѝ говореше всичко това — не знаеше. — Майка ѝ и аз се разведохме и малката е под попечителство. Мислех си, че може би жена ми ще омекне и ще ми позволи да видя детето. Многократно я молих за това.

— И?

— Адвокатите ми отговаряха, напомняйки ми условията на развода.

— Но това е жестоко — каза тихо Хейзъл Янош.

— Да, разводът да — искаше да каже: не и Джеси. У Джеси нямаше жестокост. Разбираше я твърде добре. Мартин седеше неподвижно и се чудеше как може положението да бъде тъй ясно и все пак тъй трудно да се обясни с думи.

Момичето каза:

— Винаги съм си мислила, че има и нещо друго, освен това, което се говори за вас.

Мартин вдигна поглед.

— И какво се говори за мен?

— Е, трябва да знаете, че хората — по-точно сестрите — одумват докторите, особено тези, които са млади и неженени — тя се изчерви. — Но говорят хубави неща за вас: че сте много нежен с пациентите си и наистина ви е грижа за тях; че дори и понякога да сте раздразнителен със сестрите, после съжалявате. Всички ви харесват.

— Не това имахте предвид, когато говорехме за развода.

Тя рече плахо:

— Те си мислят, че сте донжуан, защото сте неженен. Но аз не смятам така.

— Наистина ли?

— Да. Усещах във вас някакво спокойствие. И може би малко тъга.

Не е никак разумно да говориш за личния си живот, особено на работното място — едно може би снобско схващане, но доказано с времето. И въпреки че споделяше това мнение, Мартин започна да разказва.

Чувстваше се така, сякаш говореше някой друг, а той слушаше. Бавно и замислено се чу да споменава имена на хора и места, които рядко бе използвал, след като бяха напуснали живота му — Ментон, Мери, Джеси, Лам Хаус, Клер.

Нощният вятър духаше все по-студено на четиринадесетия етаж и Хейзъл се сви в пуловера си. Погледът ѝ не слизаше от лицето му.

— Това ли е всичко? — попита тя накрая.

— Да.

— И всичко между вас и Мери е свършило?

— Да — отговори дрезгаво.

Ядосваше се на себе си. Защо се бе разбърбил така пред непознатата? През целия ден бе чувствал неясна тъга и сега, след двадесет и четири часа на крака, просто се беше оставил на умората да го повлече. Дявол да го вземе, трябваше да отиде и да поспи малко, вместо да стои тук и да излива сърцето си! Той се изправи. Беше пет часът. На прозорците се бе появила млечнобяла светлина.

— По-добре да си отида вкъщи и да се избърсна и преоблека преди работа. Между другото кога е следващата ви смяна?

— В седем довечера.

— Значи е трябвало да спите, а аз ви задържах.

— Нямахте да остана, ако не исках — тя докосна ръката му. — Просто си помислих... Вие сигурно съжалявате, че ми казахте толкова много. Притеснявате се, че ще се разприказвам. Но аз никога няма да го направя, можете да ми имате доверие.

Той погледна лицето ѝ — толкова нежно, че чак го заболя, сякаш поглеждаше в рана. Такива бяха лицата на самотните деца, на някои стари хора и понякога на жени, излъчващи доброта.

— Да — каза той. — Имам ви доверие.

Ийстмън се отдръпна от респиратора, като стъпваше внимателно между кислородната бутилка и тръбите. Вики Мозер лежеше неподвижно в прозрачната кутия, придърпана над леглото ѝ, и само гърдите ѝ леко се надигаха и спускаха. Ийстмън направи знак на Мартин и двамата излязоха в коридора.

— Трябваше да изчакам цял ден, преди да мога да говоря с теб, за да не ми се вдигне кръвното, Фаръл! — започна той.

— Не разбирам.

— Нямахте право да вдигаш ножа над Вики Мозер! — Ийстмън произнасяше думите идеално разчленени и отсечени, сякаш преподаваше английски на чужденец. — Какво те накара да мислиш, че имаш тези пълномощия?

Мартин се слиса.

— Но вас ви нямаше в града! А аз съм ваш помощник!

— Не си направил кой знае какво усилие да се свържеш с мен. А между другото бях отишъл на гости у сестра ми в Уестчестър, преди да замина сутринта. Можех да се върна за не повече от час.

— Но откъде, за бога, можех да знам това?

— Е, за бога, вероятно не си могъл. Но все пак можеше да извикаш някой от по-старшите, нали?

— Обадиха се на доктор Флорио и на доктор Самсън, но не можах да се свържат с тях.

— А Шайърър? Това са изтъкнати хора, Фаръл, Мозер е в управителния съвет. С такива като него не можеш да си играеш. Не би трябвало да ти го казвам, за бога!

Мартин беше започнал да кипи вътрешно, но успя да отговори спокойно:

— Първо трябва да ви кажа, сър, че пет пари не давам за изтъкнатостта. И второ, не препоръчах доктор Шайърър, защото се считам за по-добър хирург от него.

— Какво? Шайърър работи тук от тридесет години! Как можеш да се сравняваш с него?

— Той извършва средно качество работа от тридесет години, доктор Ийстмън.

— О, предполагам, че считаш и моята работа за средно качество.

— Разбира се, че не; но има някои процедури, които мога да правя не по-зле от вас, и тази беше една от тях.

— Така ли?

— Да. Знаех, че мога да го направя, в противен случай нямаше да поема отговорността.

— Не знам ти как го наричаш, но за мен е нахалство.

— Аз пък го наричам увереност.

Бузите на Ийстмън почервенияха.

— Пак ще си поговорим за това, Фаръл. Не съм сигурен, че с теб ще можем да работим в бъдеще, ако някои неща не се изяснят.

Гневът на Мартин беше позатихнал. Бе свършил работата си както трябва! Ако всичко се провалеше, ако момичето умреше или просто оживееше, за да вегетира, то такава щеше да ѝ е съдбата, така щеше да ѝ бъде писано, каквото и да означаваше това. „Напълно осъзнавам границите на възможностите си“ — помисли си той.

После каза със спокойствие, което изненада и самия него:

— Не мисля, че ще можем да работим заедно, доктор Ийстмън, ако не ми давате уважението и свободата, които заслужавам.

Ийстмън повторно се втренчи в него. След това, без да отговори нищо, се обърна и почти се затича през залата.

Вече три дни наливаха Вики Мозер с гликоза и кислород. Сега тя беше пациентка на Ийстмън; Мартин беше отстранен от случая. Той се почуди какво ли се шушука из болницата. Без съмнение клюките бяха стигнали и до най-новата стажант-сестра на етажа. Все пак той отиде да види Вики Мозер. Тази вечер Хейзъл Янош беше там, но не каза нищо. Мартин повдигна клепачите на момичето и не откри никаква промяна. Зениците все още бяха разширени и не направиха никакво движение под тънкия като игла сноп на фенерчето му.

На четвъртия ден се появи мимолетна надежда, когато се възстанови нормалното дишане и махнаха респиратора. Но тя все още лежеше неподвижна, без да реагира на докосване, светлина и гласове.

Веднъж в асансьора Мартин видя родителите ѝ — двама души, които внезапно се бяха смалили и остарели. Майката трепереше и се свиваше, въпреки че навън бяха юлски жеги. Когато видяха Мартин, извърнаха глави и той разбра, че го смятат за виновен и че винаги щяха да го смятат за такъв.

Продължаваше да приема пациенти в кабинета. Ийстмън не идваше. Очевидно беше прекъснал ваканцията си заради момичето на Мозерови. На Мартин му се струваше, че секретарките го гледаха с любопитство и съчувствие. Вероятно им бе казано, че той няма да остане с тях задълго.

За Вики Мозер дните течаха еднообразно: системи за хранене, гръбначни пункции, антибиотици и антиконвулсивни. „Ако оживее — мислеше си Мартин, — възможно е да не може да говори. Възможно е и да не може да се движи. Или пък ще говори само глупости и ще се движи диво като животно.“ Въпреки че момичето не беше негова пациентка, в ума му все още беше. С него бе влязла в пустинята, така да се каже, и трябваше да я види да излиза оттам.

Каквото и да се случеше, щяха да кажат, че грешката е била негова. Ийстмън щеше да се погрижи за това, а и сигурно вече го бе направил. Но все пак нямаше да бъде грешка на Мартин. Ами ако беше?

Започна да се моли: „О, Господи, не ѝ позволявай да умре! Тя е само на осемнадесет!“ Колко странно, че правеше това! Не беше се интересувал от религията от години; не бе против нея, но и не ѝ обръщаше внимание. Почуди се дали тази негова молитва не бе чисто театралничене; дали просто не искаше да наблюдава себе си в смирена поза — стара традиция, от която не вярваше нито дума. После си спомни плътния глас на баща си в миришещата на плесен дневна преди зимните закуски и му се доплака.

О, Господи, не ѝ позволявай да умре!

Късно един следобед в болницата, тъкмо когато влизаше в стаята на Вики, Мартин се сблъска с Ийстмън на вратата.

— Искаш ли нещо? — попита безцеремонно Ийстмън.

— Просто да разбере как върви пациентката.

— Моята пациентка — рече Ийстмън — върви зле. Възнамерявам да я оперирам утре сутринта.

Мартин се ужаси.

— Да я оперирате отново? Но защо?

— Бих казал, че е очевидно.

— Предполагам, че има кръвоизлив, който трябва да отmine. Ако питате мен, трябва да ѝ дадем малко време.

— Но не те питам. Смятам, че са останали парченца кост и трябва да ги извадя.

— Докторе — рече Мартин сериозно, — нека за момент оставим личните чувства настрана. Давам ви дума, че няма останали парченца. Извадих ги всичките.

— Дявол да го вземе! Не е възможно да си го направил!

Ако го погледнеше някой непознат, нямаше да може да каже, че е гений. Очите му блестяха враждебно, устните му бяха присвити навътре, върху брадичката му имаше дълбока резка.

— Естествено утре ще направим рентгенови снимки, но отсега знам какво ще покажат.

После се обърна и зашляпа елегантно към асансьора.

Веднага щом влезе в стаята, Мартин видя, че няма никаква промяна. Самият въздух беше студен, сякаш това окаяно тяло излъчваше хлад; като в гробница, където труповете са лежали от векове. Застана неподвижен на вратата, потрепери и отново слезе долу на знойната улица. Тук миришеше на живот — на бензин и кучешки изпражнения; от отворената врата на пекарната се носеше облак захарен аромат.

Защо тя не се съживяваше? Нямаше останали парченца кост, беше сигурен в това! Ами ако имаше? Ийстмън щеше отново да я оперира и тя нямаше да понесе шока. Ако умреше...

Спомни си как бе съобщавал на семействата за смъртта. Умираще съпруг, майка на дете; някои успяваха да го приемат с безмълвно отчаяние, други пищяха, протестираха, че това не е истина. Беше най-ужасното задължение на лекаря; Мартин никога не можа да свикне с него.

През нощта почти не мигна. В пет часа стана и се запъти към болницата по пустите улици. Искаше му се Хейзъл Янош да е там, но си спомни, че дежурството ѝ бе свършило в полунощ. До леглото дремеше, изправена на стола, пълничка жена на средна възраст.

— Има ли някаква промяна? — прошепна той и жената отговори:

— Не, никаква.

Мартин повдигна нежно единия клепач, после другия и светна фенерчето си. Зениците не се свиха. Той въздъхна.

След това повдигна одеялото и поглади отпуснатата ръка. Дали наистина се появи, или той само си въобразяваше, някакво съвсем леко

отдръпване на плътта, реакция на неговото докосване? У Мартин се надигна надежда, но той бързо я потуши. Натисна по-силно. Имаше ли движение, поне мъничко?

— Видяхте ли това, сестра?

Тя светна лампата и се наведе над леглото.

— Ето, ще ви покажа.

Мартин отново натисна ръката и вече бе сигурен, че усети леко отдръпване.

— Видяхте ли го?

— Да. Да, мисля, че да. О, докторе, мислите ли, че е възможно...

И двамата — възрастната жена и младият мъж — се спогледаха над леглото.

— Не смея да се надявам — рече Мартин. „Може и това да не означава нищо — каза си той, — само рефлекс, проблясък на мъртвия мозък. Вероятно не означава нищо.“ И все пак се надяваше.

В седем изтече смяната и дойде друга сестра. Чу как двете жени си шушукаха в коридора, докато той стоеше пред леглото и наблюдаваше. Момичето все още лежеше като мраморна скулптура в гробница. В осем дойдоха санитарите, за да я откарат долу за рентгенови снимки.

— Чух, че отново щели да я оперират — отбеляза любопитно сестрата. Имаше красиво студено лице. Мартин не отговори. „Хейзъл Янош щеше да я е грижа“ — помисли си той.

В осем и петнадесет господин Мозер влезе в стаята. Спря се, когато видя Мартин, и се намръщи:

— Мислех, че сте отстранен от случая.

— Така е. Това посещение е съвсем неофициално. Загрижен съм от човешка гледна точка какви са резултатите от работата ми.

Господин Мозер седна до сестрата. Заговори тихо, че Мартин не можеше да чуе, но и не трябваше. Явно искаха да го изключат от разговора.

Наблюдаваше от прозореца безцелната суетня долу на улицата. От тази височина хората изглеждаха като бръмбари върху водна повърхност. Колко странно, че у всеки от тях — у онзи човек, който повдигаше кофите за боклук, у другия, който бавно и внимателно паркираше колата си — дискретно кипеше ежедневната борба за живот!

Когато доктор Ийстмън влезе, Мартин не се обърна.

— Ще трябва да я оперираме — чу да казва Ийстмън с тихия си авторитетен глас. — Несъмнено в мозъка е останало парченце, а може би и повече от едно. Разбира се, ще научим това веднага щом пристигнат снимките.

В стаята настъпи пълна тишина. Мартин, все още изправен до прозореца, почувства погледите в гърба си. В девет без десет дойде техникът и донесе снимките.

— Благодаря ви, господин Пул — каза учтиво Ийстмън. Когато Ийстмън задържа снимките срещу светлината.

Мартин се обърна. Мозъкът беше като сиво-бяла гравюра върху платката. „Прилича на модерна живопис“ — помисли си Мартин. В една-две дълги минути Ийстмън го изучаваше, докато Мозер, озадачен и изплашен, надничаше през рамото му.

Накрая Мозер проговори:

— Е, докторе?

Ийстмън сви устни:

— Озадачаващо. Озадачаващо.

— Какво има?

— Няма нищо. Освен ако...

— Ако какво?

— Е, няма парченца, поне не се виждат.

От гърлото на Мартин се изтръгна странен звук — полусмях, полуридание. Беше едва доловимо, но Ийстмън го чу, погледна го и бързо извърна очи.

„Значи съм бил прав — помисли си Мартин. — Но все пак може да има инфекция, нали? Бяхме абсолютно стерилни, но човек никога не знае.“

Когато вратата се отвори и вкараха обратно пациентката, малката група отново се събра около леглото. Ийстмън мълчеше. Останалите го чакаха да каже нещо. Накрая Мозер рече тихо:

— Жена ми вече се разпада.

Ийстмън кимна:

— Знам.

— Какво предлагате, докторе?

— Мислех си... за нови рентгенови снимки. Вътре трябва да има нещо. Все още съм убеден. Вентрикулите са разширени и...

— Погледнете това! — рече Мартин.

— Кое? — каза студено Ийстмън.

Мартин светна фенерчето си.

— Зеницата. Реагира. Тази сутрин мисля, че видях...

— Да, какво? — извика бащата.

— Може и да не е било нищо.

— Какво видяхте? — попита Мозер. — КАКВО ВИДЯХТЕ?

— Не съм сигурен. Не искам да ви давам фалшиви надежди...

Той ощипа ръката на момичето. Стори му се, че устните ѝ се раздвижиха, но не беше сигурен. Затова стоеше там и поглаждаше, после леко пощипваше и притискаше тънката бяла ръка. През цялото време, без да го вижда, усещаше погледа на Ийстмън върху себе си, презрителен и предизвикателен.

Господин Мозер въздъхна.

— Нищо. Нищо — промълви той.

— Не знам. Усещам... — започна Мартин.

Това, което усещаше, бе едва доловим рефлекс на ръката.

— Не знам — повтори той.

Устните на Вики се раздвижиха. В тишината около леглото се чу звук, поет дъх, едва доловимо стенание. Мартин се наведе над момичето.

— Ти Вики ли си? — прошепна той. Сухите устни отново се раздвижиха, едва докосвайки се една в друга.

— Ти Вики ли си?

За няколко напрегнати секунди очите гледаха празно, после в тях започна да се събира съзнание.

— Ти болна ли си?

Тя кимна. Главата ѝ се задвижи едва-едва на възглавницата, но това несъмнено беше кимване.

— Сега ще се оправяш, Вики.

Тя се втренчи в Мартин. Очите ѝ се напрягаха да разберат.

— Да, ще се оправяш. Знаеш ли, че съм доктор?

Тя отново кимна.

Мартин си помисли... Усети как сърцето му се качи в гърлото.

— Някой иска да те види — рече меко той. — Погледни — и направи знак на Мозер да се приближи.

Мозер се наведе от другата страна на леглото.

— Това баща ти ли е? — попита Мартин. Измина една безкрайна минута.

— Това баща ти ли е?

Очите на момичето се мъчеха да се нагласят във фокус. Цялото лице се силеше да се завърне от някакво далечно място. В стаята не се чуваше нито звук, нито дишане, нито шумолене. Тримата мъже чакаха със сгърчени от напрежение лица.

И накрая в мъчителната тишина прозвуча една думичка — много тихо, но ясно и отчетливо:

— Татко...

Боб Мозер сграбчи ръцете на Мартин.

— Не бях на себе си, доктор Фаръл! За бога, ще ме разберете, нали? Ако съм бил рязък с вас, ако това ви се струва непростимо, опитайте се да ми простите, моля ви! Няма да ви забравя до края на живота си. Аз... ние... цялото ни семейство... Ние никога няма да ви забравим!

Този изблик от чувства действаше потискащо. Затова, веднага щом приличието го позволяваше, Мартин излетя от стаята. Ийстмън го настигна пред солариума.

— Нямам нищо против да ти кажа, Мартин, че това беше една от най-лошите случки в цялата ми кариера. Действах твърде необмислено. Всичко изглеждаше толкова зле, ама толкова зле!

— Разбирам — каза Мартин.

— Съжалявам, ако съм бил несправедлив с теб. Искрено съжалявам. Сгрехих и си го признавам.

Имаше нещо много притеснително в поражението на друго човешко същество. Мартин се размърда неспокойно.

— Няма нищо. Важното е, че всичко свърши добре.

— Да е свършило добре? Момичето ще прескочи трапа, какво повече може да се каже? — грейна Ийстмън. Очилата му проблеснаха, а зъбите му лъснаха в широка, приветлива усмивка. — Хайде да забравим тази работа и да започнем оттам, откъдето се бяхме спрели.

— Напоследък си мислех нещо, докторе — започна Мартин.

— Да?

— Накратко казано, искам да започна сам. За мен беше чудесна възможност да работя с вас и аз наистина го оценявам, но — може би е въпрос на характер — по-скоро бих работил сам.

— Мартин, ще имаш цялата свобода, която пожелаеш. Това искаше да ми кажеш, дали? Разбирам те. Давам ти честната си дума, че отсега нататък всичко ще бъде, както ти го искаш.

Мартин поклати глава.

— Благодаря ви, докторе, но вече реших. Разбира се, мога да почакам няколко седмици, докато си намерите друг помощник. Сигурен съм, че поне дузина хора ще се радват да заемат мястото ми.

— Не ставай глупав! Недей да изгаряш целия юрган заради една бълха.

— Не е просто бълха. Отдавна съм размишлявал над това, без дори да го осъзнавам.

— В страната има рецесия, ако си го забелязал.

— О, забелязал съм, разбира се. Но и моите нужди не са чак толкова големи. Чувствам, че мога да се справя.

— Правиш голяма грешка, Мартин.

— Надявам се, че не. Но първо трябва да опитам — Мартин протегна ръка. — Все пак ви благодаря за всичко.

След това тръгна покрай солариума. До стените бяха наредени колички. Из въздуха се носеше гъст аромат на цветя. Премина покрай носилките по коридорите, покрай чакащите хора във фойето. Високоговорителите извикваха по спешност: „Доктор Саймънс, явете се! Доктор Файнщайн, явете се!“

„Моят свят“ — помисли си той.

Хейзъл Янош, в бяло от главата до петите, слизаше по стълбите. Когато видя Мартин, очите ѝ се разшириха и блеснаха.

— Май нашето момиче прескочи трапа — каза той радостно. — Тази сутрин проговори и разпозна баща си.

— О! — извика Хейзъл. — Толкова се радвам! Молих се за нея.

— Ще се помолите малко и за мен, нали? Направих голям скок. Напускам Ийстмън и започвам да работя сам.

— Ще го направя, но не мисля, че имате нужда от молитви. Успехът е изписан на челото ви.

— Наистина ли? Странно, аз пък не се чувствам така. А и не го искам, ако това означава да се превърна във втори Ийстмън.

— Вие не сте като него. Имате нежна душа.

За момент Хейзъл го погледна искрено в очите, после се изчерви и се извърна, сякаш си бе позволила твърде голяма интимност, и влезе

във въртящата се врата.

Мартин се затича надолу по стълбите. „Може и да не е толкова лесно да си проправя път без протекцията на Ийстмън, но е време да опитам“ — рече си той.

Отдавна не се бе чувствал толкова свободен.

[1] Бавна дорзална флексия на палеца на крака при подраскване по външната плантарна повърхност на ходилото с игла (вместо нормалната плантарна флексия), често свързано с разперване на останалите четири пръста. — Б.пр. ↑

ПЕТНАДЕСЕТА ГЛАВА

Спомняме си повече, отколкото предполагаме. Разбираме много повече от това, което виждаме, отколкото ни е съдено да разбираме. Години след случката нещата си идват на мястото и си казваме: „Аха! Наистина е трябвало да знам това, когато съм бил на пет или шест или седем!“ Гласовете отново зазвучават зад затворените врати и през моравата като прекъснати сънища — възмутени, сериозни или тъжни. Внезапна нежност и тайни погледи се повтарят на неясния фон на декорите, зад прозрачна завеса.

Детето знаеше, че майка му е по-различна от другите майки, от другите хора. Как? Кога за пръв път бе открило тази срамна разлика?

Детето знаеше, че баща му си е отишъл и че в цялата тази работа нещо не е наред. Като че ли си спомняше някой много висок, който се навеждаше към нея, винаги се навеждаше, вдигаше я и я прегръщаше. Имаше една голяма статуя на място, покрито със зеленина, и двамата стояха пред нея. Ето и една стъклена лодчица, която висеше на коледната елха. Детето протегна пръстче и докосна остриите ѝ мечти. На клонките висяха и позлатени орехи. Имаше и голяма стъклена лилава топка — толкова гладка, че ти се иска да я погалиш или строшиш на малки парченца.

— Не трябва да я чупиш — рече баща ѝ.

Това беше той, нали? Кой друг можеше да го е казал?

Дотичаха кучета. Къщата беше пълна с тях. Имаше и деца — момичета с неясни черти и едно момче, доста голямо, което отпъди подскачащите кучета. Но тя беше изплашена и баща ѝ — та кой друг можеше да бъде? — я вдигна и ѝ каза да не се бои.

Веднъж попита майка си за този спомен, но тя беше забравила. Майка ѝ като че ли бе забравила всичко и въпреки че отговаряше търпеливо на въпросите, никога нищо не казваше. Затова след известно време Клер престана да пита.

Един ден бе отишла след училище на гости на една своя приятелка и там една възрастна жена ѝ каза:

— О, ти ли си Клер Фаръл? Познавах дядо ти. Той беше добър доктор, добър човек.

— Дядо ми ли? Той не е доктор. Той е болен у дома. През повечето време лежи на леглото си или на канапето във всекидневната и се припича на слънце.

— Имам предвид другия ти дядо, дете. И баща ти беше доктор тук, но не остана дълго.

В най-долното чекмедже на писалището в библиотеката Клер намери албуми със снимки. Някои от тях бяха много стари, с корици от протритото червено кадифе и потъмнели метални закопчалки. Хората на фотографиите изглеждаха странно — широките поли приличаха на абажури. Мъжете имаха гъсти бради и гледаха тържествено. Клер не познаваше никого от тях.

Но имаше и един полуразпаднал се албум с черна подвързия. Страниците му бяха разхлабени, а някои от снимките се бяха измъкнали от острите фото ъгли. Хората на тях бяха познати: дядо, съвсем същият като сега, само че е по-тъмна коса; мама като малка, дори и тогава изкривена. Колко странно, че едно момиченце можеше да изглежда така! Ето я пак, този път по-голяма, с официална рокля и перлена огърлица, застанала до смеещо се момиче, по-високо от нея и не изкривено. Клер занесе албума на дядо си, който лежеше в слънчевата всекидневна.

— Кое е това хубаво момиче до мама? Тук са застанали на нашата веранда, нали?

— Това е леля ти — Мери Фърн. Вече не говорим и не мислим за нея. По-добре върни албума на мястото му.

— Защо? Да не е умряла като баба?

— Не, не е умряла, но все едно че е умряла.

— Защо?

— Защото беше лоша. Вършеше лоши неща.

— Какви лоши неща?

— На първо място крадеше. Взимаше неща, които не ѝ принадлежаха.

Тогава влезе майка ѝ, беше много сърдита.

— Не ти позволявам да говориш така на детето, татко! — каза тя и на Клер ѝ се стори, че трепери.

— Защо не? Нека знае истината!

— На шест години?

— Трябва да започне да свиква с мисълта. Когато порасне, ще бъде подготвена за това.

— Никога! Никога, чуваш ли? Това е моя работа, мой проблем! Аз съм тази, която ще реши колко ще се знае и говори за това — дали всичко, дали част от него или нищо! И повече да не съм те чула да казваш и една дума за това на детето, татко! Говоря ти напълно сериозно!

Старата Бриджит, която слушаше от кухнята, каза после на Клер (Клер знаеше, че тя говори донякъде на себе си; понякога си мърмореше в кухнята: „Къде ли сложих ножа за хляб? Ох, как ме мъчи ревматизмът, горките ми крака!“), та старата Бриджит каза:

— Да-а, така става, когато си стар и болен. Преди никога не би говорила на баща си по този начин.

Въпреки това през повечето време майка ѝ беше мила с дядо ѝ, дори и когато той бе раздразнителен. Винаги казваше, че ѝ било жал за него, защото е стар и болен. Сигурно ѝ беше много жал за болните хора, защото сама знаеше какво е да не си като другите.

Когато човек минеше зад нея, можеше да види как едното ѝ рамо стърчи високо над другото и изкривените ѝ кости се издуват под яките и шаловете, които носеше.

Защо не изглеждаше като другите майки? И защо точно Клер трябваше да има такава майка?

И все пак тя правеше неща, които другите майки не можеха. Изработваше всичко с ръцете си. Направи шарена покривка за леглото на Клер и копринени цветя за вазата на масичката в хола. Уши ѝ костюм на Тинкърбел за пиесата „Питър Пан“. Беше целият в пера, със скрити звънчета, купени от един магазин за театрални костюми в Ню Йорк. Учителката беше възхитена. Това беше най-добрият костюм в класа, но тя, разбира се, не го каза. Другите майки бяха използвали само крепирана хартия. Пиратските шапки бяха твърде големи и постоянно се изплъзваха.

В този ден беше генералната репетиция. След обяда всички застанаха в училищния двор и зачакаха звънеца. Учителката стоеше на стъпалата и наблюдаваше своите първокласници. Беше облечена в рокля, цялата на цветя. Имаше розови нокти и нов пръстен, който приличаше на перлено топче, само че беше годежен пръстен е диамант.

Щеше да се омъжва следващия месец, веднага щом свършеше учебната година. На Клер ѝ се искаше госпожица Донахю да ѝ беше майка.

Влязоха вътре и започнаха репетицията. Учителката каза, че всичко било направо идеално. Клер се чувстваше толкова красива и умна, когато дрънкаше със звънчетата! И неочаквано, тъкмо преди да си съблекат костюмите, ѝ дойде нещо наум — нещо от онова време много-много отдавна.

— Веднъж видях Питър Пан — рече тя. — В един парк в Лондон има негова статуя и аз бях там с баща ми.

— Не си! Няма такава статуя! — присмя ѝ се Джими Крейтър.

— Има и аз я видях!

— Ти си лъжкиня!

— Не съм! Иди и питай госпожица Донахю!

— Ами да, разбира се — каза госпожица Донахю. — Питър Пан в Кенсингтън Гардънс. Много е известна. А сега кой ще ми помогне да прибера декорите на безопасно място в ъгъла до утре?

— Ето — рече Клер. — Нали ти казах?

— Ами, ти само лъжеш!

— Не е вярно!

— Никога не си била в Лондон!

Около Клер и Джими Крейтър се беше събрала група от съюзници и врагове.

— Родена съм в Лондон — рече победоносно Клер. — Живеехме там с майка ми и баща ми. Сигурно знам къде съм живяла.

— Даже и баща нямаш — каза Анди Чапмън.

— Имам. Всички имат бащи.

— О, така ли? И къде е той тогава?

— Не е твоя работа!

Клер почувства как я залива топлина под пернатия костюм.

— Нямам баща! Нямам баща!

Клер се изплези:

— Ти си луд, Джими Крейтър, и мога да те напердаша. Аз съм по-голяма и по-силна, нищо че съм момиче. Мога да те набия!

Джими вдигна юмруци под брадичката си като боксьор. Анди, неговият съюзник, цапна Клер.

— Хайде, бий се тогава! — присмяха ѝ се те.

— Не искам да се бия, но ако трябва, ще го направя!

— А, уплаши ли се? Нямах баща, а майка ти изглежда смешно и те е страх!

Юмрукът на Клер се стовари върху носа на Джими. Когато той падна, столовете изтрополяха. Тримата се стовариха на пода и костюмът на Тинкърбел се разпра. Платът издаде звук, подобен на писък.

Госпожица Донахю пристигна тичешком.

— Момчета! Момчета! О, колко ужасно! Какво става тук?

Клер се изправи.

— Погледнете — рече тя. — Вижте какво направиха.

Госпожица Донахю я обърна гърбом. Хладните ѝ пръсти пипаха плата на гърба на Клер, придърпваха го и го приглаждаха.

— Съжалявам, Клер! Толкова съжалявам! Ще ти го зашия, скъпа. Няма да личи на сцената, обещавам! Клер, къде отиваш? Не можеш да си вървиш, часовете още не са свършили!

Но Клер вече си беше отишла. Излетя от стаята, от сградата и зави зад ъгъла.

По улиците нямаше никой. Майките бяха вкъщи и приготвяха вечерята. Бащите бяха на работа. Никой нямаше да види сълзите ѝ. Но тя не плачеше. Никакви сълзи! Яростта я караше да стиска юмруци. Ако госпожица Донахю не ги беше разтървала, тя щеше да напердаши тези отвратителни момчета!

Клер тръгна по заобиколния път, както правеше често, за да мине покрай къщите на приятелките си и покрай къщите, които бе населила с въображаеми роднини. Тази жълтата с живия плет от лигуструм беше на най-добрата ѝ приятелка, Шарлот, която си бе останала вкъщи, защото бе настинала. Ако днес беше на училище, щеше да ѝ помогне в битката. У тях беше приятно, много по-приятно от дома. Понякога в неделя канеха Клер на вечеря. По подовете в хола и всекидневната имаше малки килимчета; след вечеря майката и бащата на Шарлот ги събираха и танцуваха под звуците на стария грамофон. Наричаха това танго. Бащата на Шарлот казваше, че ще ги научи, когато пораснат.

Тухлената къща с розовата градина принадлежеше на една старица, която винаги работеше нещо по цветята. Носеше сламени кошници и сламени шапки. Винаги се усмихваше на Клер и я поздравяваше и въпреки че беше стара, беше хубава. Клер обичаше да

си представя, че тази жена е баба й. Обичаше да си представя и как ходи там в Денят на благодарността. Там имаше и много чичовци, лели и братовчеди, събрани около масата.

Хендерсонови живееха от другата страна на улицата срещу къщата на Клер. Всеки път в Денят на благодарността майката на Клер поглеждаше през прозореца, виждаше колите, които се струпваха там, и казваше: „Боже мой, колко народ са събрали тази година!“ След това се обръщаше и сядаше на масата с Клер и дядо й.

Понякога след вечеря Клер отиваше в кухнята за втори десерт с Бриджит, която можеше да бъде много весела, когато искаше, но това ставаше рядко. Майка й казваше, че Бриджит е раздразнителна, защото всички други прислужници били освободени и тя трябвало да върши цялата работа сама. Но все едно, тя беше вече стара и скоро щеше да отиде да живее в топлия климат на Флорида при племенницата си. Тогава щеше да се наложи да си намерят друга прислужница, защото, независимо че не можеха да си го позволят, майка й със сигурност нямаше да може да се справи сама с толкова голяма къща. Поне така казваше леля Мили. Но майка й заявяваше, че може, ако се наложи. Казваше, че човек може да направи всичко, стига да си науми. Според леля Мили майка й беше истинско чудо, но твърде строга към себе си.

Клер обичаше, когато леля Мили идваше да погостува за няколко дни. Имаше приятен бълбукащ смях и освен това носеше хубави подаръци. Точно сега беше дошла и двете с майка й седяха на предната веранда. Нямаше начин да влезе въкъщи, без да я видят, така че Клер се вмъкна под черничевите храсти. Ако я видеха, щеше да има суетня и въпроси: защо си е тръгнала от училище толкова рано, защо костюмът й е скъсан... Майка й щеше да се кара и кара, а пък в крайна сметка Клер не беше виновна. „Мразя мама“ — помисли си тя.

Черничевите храсти бяха като малка тайна къщичка със зелени стени. Тук можеше да седиш и да си мислиш, да преглъщаш буцата в гърлото си, докато престане да ти се плаче. Можеше да слушаш интересни разговори от верандата или да гледаш как мравките си строят къщичка. Точно сега се занимаваха с това и маршируваха в дълга процесия по тунела, който си бяха направили. Всяка носеше по нещо — семенце или мъртва буболечка, а една даже и листо, много по-голямо от самата нея! Чичо Дру казваше, че в края на тунела, под земята, имали стаи, където държали храната и отглеждали бебетата си.

Казваше, че построяването му им отнемало цели дни. А можеше да го разрушиш, да го смачкаш с крака си за секунди. Но това щеше да бъде подло. Горките мъничета!

— Клер, ти ли си? Какво правиш там? — извика майка й.

— Седя си под черничевите храсти.

— Виждам това. Но какво правиш?

— Гледам мравките.

— Мравките! Боже мой!

— И защо не? Те са много по-интересни от куклите!

— Излез оттам, чуваш ли? Господи, костюмът ти! Целият е съдран! И лицето ти е издраскано! Какво се е случило?

— Бих се с две момчета.

— О, боже! — каза леля Мили. — Божичко, изненадана съм! Такова малко сладко момиченце като теб!

— Не, не, лельо Мили — рече майка й. — Клер, ще ни кажеш ли как стана това?

— Не — отвърна Клер. „Беше заради теб, глупачке, само заради теб!“

— Нали знаеш, че не трябва да се замесваш в боеве? Момчетата не правят това.

— Защо не? Защо момчетата могат да правят всичко? Не е честно!

— Но ти не искаш да бъдеш момче, нали?

— Не. Искам да бъда момиче, което да прави същите неща като момчетата.

— Така не може.

— Защо?

— Не знам, просто е така. Такова е положението.

— Тогава това положение не ми харесва.

— Ще свикнеш. След време ще пораснеш и ще станеш много, много хубава. Тогава ще дойде някой прекрасен мъж и ще поиска да се грижи за теб — майка й отмахна косите от челото на Клер. — Ела да сложим малко кислородна вода на тази дракотина.

Клер тръгна след изкривения гръб по стълбите. Малките звънчета подрънкваха тъжно. Никой мъж не се грижеше за майка й, освен дядо й, но той не се броеше. Никой мъж, като например бащата на Шарлот, не танцуваше с нея танго. Сигурно защото изглежда

смешно, както казваше Джими Крейтър. Очите на Клер се напълниха със сълзи и този път преляха.

— Оу! Щипе ми на очите!

— Не е от кислородната вода. Ти плачеш.

— Не плача!

— Да, плачеш. Защото ти скъсаха костюма ли? Лошо е съдран, но ще го поправа. До утре сутринта ще е готов.

— Утре няма да отида на училище.

— Тогава няма да участваш в пиесата.

— Не искам да участвам в пиесата.

Майка ѝ поклати глава.

— Не мога да повярвам — рече нежно тя.

Ако майка ѝ се беше разсърдила, Клер веднага щеше да се разгневи в отговор. Не се страхуваше. Но съчувствието довеждаше до сълзи. Вече бе научила доста за чувствата си. Така че стоеше и малките ѝ гърдички се повдигаха и спускаха, усещаше болка в гърлото и щипене в очите.

Майка ѝ гледаше встрани. Като че ли оглеждаше цялата стая — пода, където блещукаха ярки петна, когато вятърът полюшваше разлистения клен пред прозореца; стените и тавана; всичко, освен Клер. След това заговори със същия тих глас:

— И аз няма да дойда утре на пиесата, нито пък на пикника след това. Имам твърде много работа вкъщи.

„Но това не е истина — помисли си Клер. — Тя искаше да дойде! Толкова много говореше за това! Тогава защо?“ Майка ѝ като че ли обмисляше нещо, както когато решаваше дали да се готви пуйка или агнешко и дали Клер може да отиде у Шарлот или не. Остана мълчалива толкова дълго време, че Клер се уплаши. Може би майка ѝ щеше да заплаче? Майките не плачеха; а ако го правеха, то значи се бе случило нещо много лошо и страшно, нещо, което можеше да те накара да се почувстваш загубен.

Накрая майка ѝ заговори. Гласът ѝ звучеше странно; не както друг път, когато я гълчеше, когато бързаше или когато просто казваше нещо.

— Имала си лош, ужасен ден, нали? Знам, знам. Непоносимо е, че изглеждам толкова странно до другите майки. А и нямаш баща.

Дори не можеш да кажеш, че е умрял, както са децата на Мак Мат — баща им умря и всички ходиха на погребението, така че знаят.

Сега тя гледаше право в Клер. Сграбчи я за раменете и здраво я стисна.

— Но аз ще оправя нещата. Дължа ти го и ще го направя. Не знам как, но ти се заклевам!

Думите ѝ звучаха гневно, но Клер знаеше, че тя не е сърдита. Това донякъде беше страшничко. И все пак майка ѝ имаше същото изражение, както когато превързваше раните ѝ, оправяше нещата и беше толкова силна!

— Ела утре на пиесата — прошепна тя. — Искам да дойдеш, мамо.

— Наистина ли? Не трябва да го казваш, ако не ти се иска.

— Искан ми се — отвърна Клер. — Наистина ми се иска.

ШЕСТНАДЕСЕТА ГЛАВА

През спуснатите щори се процеждаше неясна светлина и покриваше стените с ленти като на зебра. Небето над града никога не бе напълно тъмно, защото градът никога не спеше. Избръмчаваше камион, чуваше се сирената на някой влекач от реката, гълъби пърхаха на перваза. Мартин погледна часовника. Беше пет сутринта, а той го бе нагласил да звъни в шест. Напоследък му се случваше често да се събужда рано, с изтормозено съзнание и нащрек. Измъкна се тихо от леглото в хладния въздух и придърпа одеялото върху раменете на Хейзъл.

Отиде до прозореца в другата стая и погледна надолу към улицата. Двойка във вечерни дрехи слизаше от едно такси.

Жената носеше дълги скъпи кожи. За минута-две, докато минаваха по тротоара, можеше да чуе оживените им гласове. От един частен дом от претруфената редица къщи в стил деветнадесети век излезе мъж и се качи в колата си. Носеше куфар. На прага стоеше жена и му махаше. Дали отиваше на погребение на някой роднина в Бостън, или се впускаше в приключение в Калкута? Тайните на другите, бариерите между тях и неговия живот, несигурността на битието винаги натъжаваха Мартин, но най-вече в тези най-неясни часове на нощта.

Кан, котката, стана от панерчето си, протегна се и дойде да се отърка в глезените на Мартин. После се върна обратно и седна, като го оглеждаше с пресметлив поглед. Изглежда, животното усещаше неговото напрежение. Котешките очи блестяха като две зелени крушки, вградени в сивата козина. Един ден някакво дете я беше оставило на бюрото му. Тогава бе толкова мъничка, че се събираше в шепя. Той се наведе да я погали и животното замърка от удоволствие. После, когато се насити на ласките му, отиде в спалнята и скочи на леглото в краката на Хейзъл.

Тъмнината отстъпваше през седефената светлина. Мартин можеше да различи от мястото си само извивката на рамото на Хейзъл и дългия сноп коса върху възглавницата. „Меко септемврийско

кафяво“ — помисли си той. Беше толкова топла, абсолютно топла! Повечето жени имаха студени ръце и крака, но не и тя. Тялото ѝ имаше дълбоки извивки, може би малко пищни за модерния вкус — мощни розови бедра, големи здрави гърди, силни рамене. Колко ли упорити поколения е трябвало да оцелеят, за да създадат такава плът?

И все пак останалата част от нея — душа, психика, каквото и да му беше името — бе точно обратната. Трябваше просто да я издебнеш, за да разбереш това. „Невинност — помисли си той, — типична за нея, както са типични издатините по възглавничките на пръстите.“ Тя дори не съзнаваше, че плътта ѝ беше сладострастна! Как бе възможно да я опише човек? Радваше се на такива малки неща — гребане с лодка в езерото на Сентръл Парк, кино и сладолед след това. Тя изключваше всякакви усложнения. С нея човек си почиваше. В нейно присъствие Мартин усещаше, че хората са добри и светът е пълен с надежди.

И все пак... Все пак тя не беше щастлива. Сълзите ѝ, или по-скоро следите от сълзи, които винаги се опитваше да скрие, го тревожеха и го караха да се чувства задължен да я разпитва, въпреки че много добре знаеше причината.

„Няма нищо“ — казваше тя; отричаше, защото се страхуваше да не го отблъсне. Искаше той да се ожени за нея. Обичаше го — ръцете ѝ се увиваха около него, когато лежаха заедно, сърцето ѝ тупкаше бясно срещу неговото. Обичаше го.

Хейзъл страдаше от предразсъдъци. Това, което бе направила, ѝ струваше много, тъй като не вярваше в него и на всичкото отгоре трябваше да го крие от семейството си. Мартин се беше срещал със семейството ѝ два пъти. Мрачно си спомни шумния емигрантски дом във Флъшинг: родителите; сестрата; Руди и Ърнест, двамата огромни братя; и всичките останали братя и снахи. Гостоприемни, честни хора; бяха искрено впечатлени от американския доктор. Харесваха го. Но и те бяха пуритани и нямаше да го приемат добре, ако знаеха всичко. Не, ни най-малко.

Защо не се оженеше за нея? Защо още се дърпаше? Чакаше старите първи копнежи, онова сладко главозамайване? Но може би то беше нещо, без което спокойно можеше да мине. Четири години оттогава... Той отиде в малката кухничка да затопли вода за чая. Бе придобил този навик в Англия. В такива дни чайт предпазваше от пронизващия студ. В хладилника имаше покрита купа с гулаш, останал

от предишната вечер, и чиния краставички със сос от копър. Хейзъл умееше да създава атмосфера, дом. Готвеше странни и вкусни гозби и в кухнята ѝ имаше такава топлина, такава ухание на гъста зелена супа и канела от пудинга!

Веднъж, не си спомняше по какъв повод, ѝ бе казал: „Знаеш ли, че храната е начин да изразиш любовта си?“

Тя бе отговорила: „И какво от това? Психолозите просто поставят имена на всеизвестни неща!“

Тя имаше свой начин да прониква в сърцевината на проблемите. За момент му хрумна, че това бе характерно и за Джеси; но после разбра, че при Хейзъл това е просто наивност, а Джеси ни най-малко не беше такава!

„Толкова е хубаво!“ — възкликна Хейзъл, когато я доведе за пръв път у дома си. После се разходи из двете малки стаички, гледаше и докосваше. Беше особено впечатлена от книгите и дипломата на баща му от Единбург, написана на латински и украсена е панделки и печати. Възхити се от офорта на Партенона, който той беше купил в един от редките си моменти на разточителство.

„Твърде много вода слагаш на цветята си — отбеляза тя. — Това ще удави корените. Ето защо листата изглеждат жълти.“

Мартин си спомняше всичко от този първи път. Тя знаеше, че той ще я отведе в леглото си. Искаше го, макар и да се страхуваше от това. За кой ли път той си помисли: „Горките жени, направо да ги съжалиш!“

Изпитваше огромна нежност към Хейзъл и смяташе, че я разбира напълно. Тя се боеше, че никога няма да се омъжи или пък че ще се омъжи за някой шишко като братята си. Страхуваше се да не напълнее като майка си; да не бъде прекалено издокарана или прекалено просто облечена; да не би да не е образована достатъчно; да не е чела книги, които другите са чели; да не притежава добродетелите на префинената средна класа.

Мартин доведе майка си на гости за една седмица по Коледа. След смъртта на баща му този празник бе завинаги белязан с горчив привкус и той се надяваше да я поживи с блясъка на театрите и ресторантите. Една вечер доведе Хейзъл в хотела на вечеря и майка му веднага я хареса.

„Това момиче би могло да те направи щастлив, Мартин!“ — каза му тя тогава.

Да, майка му можеше да разбере това. Хрумна му, че Хейзъл е точно като нея; с изключение на това, че майка му, като човек от друго поколение, бе малко по-сдържана. (Никога не попита какво се е случило с Джеси. Беше дама, възпитана да не споменава болезнените въпроси и да не иска да слуша за тях.)

Една неделя през пролетта Мартин заведе Хейзъл в къщата на Том. Не след дълго Том и Фло дойдоха на същата тема. Защо не се оженеше за нея? Та жени като Хейзъл не се намираха на всеки ъгъл! Какво чакаше още? Но Мартин бе отклонил въпроса с лека шега, че настояваха, защото и Хейзъл като Том е унгарка. Нямаше да позволи на никой да го обвърже, а и сам нямаше да го направи.

Наистина печелеше достатъчно, за да издържа семейство; не в разкош, но кой ли, освен единици в това мрачно десетилетие, можеше да мисли за разкош? Печелеше изненадващо добре. Името му се появяваше все по-често и по-често в списъците за операции. Придобиваше известност. Сприятели се е някои от най-младите общи терапевти; играеше с тях на топка и караха велосипеди в Сентръл Парк в неделя. Те му изпращаха пациентите си, защото уважаваха работата му. Също така одобряваха таксите му, които бяха далеч по-разумни от тези на Ийстмън.

Мартин си спомни луксозния кабинет на Ийстмън — със сиракузка орехова ламперия и ориенталски килими — и изпита известно задоволство. Неговият се намирал в скромна сграда на странична улица и беше практичен. Нямаше допълнителни разходи, които да се стоварват върху пациентите. Оставаше му и време за преподаване, за истинско преподаване, за научна работа. След година-две щеше да има и нужда от помощник; някой, който щеше да иска да работи с него върху мечтата му за неврологичен институт — неговата фиксидея.

След като изпи чая, той влезе в дневната, затвори вратата към спалнята и пушна тихичко една плоча на новия грамофон. Господин и госпожа Мозер му го бяха подарили за годишнината от операцията на дъщеря им, заедно с щастливата вест, че тя отново е започнала да играе тенис.

Той облегна глава назад под пропълзващата дневна светлина и звуците на Бах. Господи, защо не можеше да изрази всичко като старите майстори — величието, красотата, любовта! Човек ги търсеше, намираще част от тях и после ги загубваше.

„Животът ми си е отишъл наполовина — помисли си той. — Вече съм на тридесет и седем.“

На рафта близо до лакътя му стоеше малка снимка на Хейзъл в рамка, застанала пред един храст с хортензии. Държеше на ръце последното бебе на Том и Фло.

„Отива ти, Хейзъл“ — рече тогава Том и Фло се намръщи, което означаваше: „Не притеснявай момичето, за бога!“ Мартин си спомняше отчетливо този ден — раздърпаната, жизнерадостна колония на Том, ухабените дърворезби, велосипедите е три колела, столовете с високи облегалки и шума. Защо изпитваше болка точно той, който толкова обичаше спокойствието и тишината?

В парка, където понякога се разхождаше с Хейзъл, веднъж дойде баща със сина си да пуснат малка лодчица в езерото. Другите бащи се препъваха и крещяха след топката. Мартин се спираше да ги гледа. Дали желанието да имаш син не бе признак на мъжественост? Да, да, в миналото може би! Но дъщерята, дъщерята беше... Той отново си спомни Клер. Не минаваше ден, нито час, без да си помисли за нея. Какво ли си спомняше тя от него? Беше се изплъзнала от живота му; бе загубена завинаги, както и Мери.

Музиката спря. Мартин върна внимателно плочата в картонената ѝ обвивка. „Ще се побъркам от самота — помисли си. — Направо ще се побъркам.“

Хейзъл се закашля. Беше почти шест и тя също трябваше да става за работа. Не беше от онези разглезени жени, от които мъжете се оплакваха. Понякога разправяха в съблекалните как съпругите им мърморели, когато спешен случай развалял някое парти. Не, Хейзъл беше твърда, мила и търпелива. А и в нейната плът Мартин намираще забрава и спокойствие.

Колко много харесваше тя сватбите! Той се усмихна вътрешно. Беше го поканила на сватбата на брат си; церемонията го бе развълнувала повече, отколкото можеше да предположи. Булката беше деветнадесетгодишна и изглеждаше бледа под дантелената шапка, но след това порозовя като дете и очите на Хейзъл се изпълниха със

сълзи, докато си мислеше... О, той много добре знаеше какво си мисли!

„Няма да имате никакви проблеми с думата «подчинение» — бе казал пасторът, — въпреки че напоследък е модерно да се изпуска.“

Е, той нямаше да се опитва насила да получи подчинение: Хейзъл нямаше защо да се притеснява за това. Колко много би се радвала! И колко щастлив щеше да бъде той в новата си роля — на осигуряващ. На първо място материални неща. „И никога — помисли си мрачно, — никога недей да омаловажаваш това!“ Дали щеше някога да забрави трудните години и страха на майка си, когато пристигаха сметките? Не, никога не биваше да подценява парите, както и спокойствието, което даваха. Значи той щеше да дава спокойствие и мир. През душата му премина нещо — едно чудесно решение, една чиста надежда.

Отвори вратата на спалнята. Сега леглото бе обляно в дневна светлина. Лицето на Хейзъл беше полузаровено във възглавницата. Тя го чу, размърда се и се усмихна мило. Той притисна бузата си до топлата разпръсната коса.

— Събуди се — прошепна Мартин. — Събуди се. Искам да те питам нещо.

СЕДЕМНАДЕСЕТА ГЛАВА

Хиляда деветстотин тридесет и седма беше най-тъмната, най-лошата година. Камъкът се удари в дъното на кладенеца и изпрати нагоре мрачно ехо. Джеси седеше пред писалището, където бяха разпръснати банкови отчети, данъчни сметки и счетоводни книги. О, най-тъмната година, когато сърцето на баща ѝ най-сетне бе спряло ѝ фабриката „Уебстъруеър“ бе затворила вратите си след четвърт век работа.

Вдигна очи от книгата, за да си почине, тъй като седеше зад бюрото от сутринта. От мрачното небе се изливаше монотонен зимен дъжд и нашарваше с дупчици потрошения лед и кишавия сняг по моравата. Там, където снегът се беше размил, се показваше мокра земя като мек кафяв пудинг. Пети месец продължаваше зимата. Бе дошла рано, но кога ли не идваше рано в тази част на света? Докато гледаше навън към безрадостния ден, Джеси си помисли, че на място като това никога не е имало юни, нито пък някога щеше да настъпи.

Мое родно място, ти изстина към мен. Вече имаш лице на непознат. Някога аз бях тукашна и ме познаваха добре. В Лондон, а и където и да било другаде, бях временно пребиваваща, наблюдател. Когато ме подминаваха по улиците в Кипър, по-богатите гледаха старателно в лицето ми и никога не си позволяваха погледите им да попаднат на изкривеното ми тяло. Работниците от фабриката на баща ми докосваха перифериите на шапките си и бързо се извъръщаха настрани. Но сега са безработни и не поздравяват, поне не мен. Дължа данъци. Въпреки депресията, няма никакво извинение за бъркотията, в която сме попаднали с Клер. Все нещо можеше да се измисли! Колко пъти казвах на татко, колко пъти го предупреждавах да свали цените на продукцията, да се съобрази с времето! Та кой купува медни съдове, предназначени за кухните на аристократи, в тези времена? По-добре да беше посветил повече от мислите си на бизнеса, отколкото да вилнее през последните години за Мартин и сестра ми!

Спомням си вечерта, когато вече не можех да издържам. Казах му, че не искам да чувам нито дума повече и когато той продължи, разбих на пода една лампа. Никога през живота си не бях постъпвала така и по принцип се отвращавам от простацината, но тогава го направих.

На сутринта татко рече: „Надявам се, че ще се извиниш.“

Парчетата още не бяха изметени. Лампата представляваше грозна гръцка богиня със закрепена на главата арматура — уродлива и скъпа като всичко, което притежаваме. Но когато я видях строшена на пода, се почувствах ужасно засрамена. Въпреки това нямах намерение да се извинявам.

„Не — казах. — Бях предизвикана. Ти ме предизвика. Казах ти, че не искам да чувам нито дума повече за Мартин.“

Най-накрая татко млъкна.

Съчувствам на Мартин. Не е ли странно? Да го съжалявам? Да съжалявам Фърн? Причината е в това, че знаех за тях от самото начало. Знаех, когато застанаха за пръв път един до друг в тази мрачна къща, в ъгъла до саксията с палмата. Знаех, когато излязоха от градината на Лам Хаус заедно. Може би те не са го подозирали или пък не са искали, но аз го знаех. И тези нейни очи! Някой ги наричаше лапис лазули^[1]. В крайна сметка това бяха само две очи, без значение дали кафяви или сиви.

Но и да я нямаше Фърн, нещата с Мартин едва ли щяха да бъдат по-добри. Е, щяхме да останем заедно и да скърпим някакъв живот, но защо? Твърде горда съм за това. Не е ли странно, че жена като мен може да си позволи гордост? Гордостта е лукс, нали? Но все пак съм такава.

Да, в началото си изплаках очите. Плачех от горчив срам, от ярост и самота, дори и от отчаяние; чудех се какво да правя с живота си. Но животът има начини да отговори на този въпрос — мъката отминава, когато дойде нов проблем и заеме мястото ѝ.

И така: аз вече не мразя, но и не обичам. Нека живеят в благополучие, далеч от мен. Сестра ми сигурно цъфти в английската си градина. А Мартин? Е, нека направи каквото може с кариерата си, а той вероятно ще се справи добре.

Но детето, детето е мое.

Леля Мили въртеше копчетата на радиото в хола. Какво ли щеше да прави с времето си, ако се беше родила преди изобретяването на този уред? Гласът на Кейт Смит я ободряваше; Амос и Анди я забавляваха; горестите на крал Едуард и госпожа Симпсън я очароваха. Но сега тя изключи и се показа на вратата.

— Джеси, не свърши ли вече? Защо не си починеш малко?

— Трябва да прегледам тези цифри, преди да са дошли хората от данъчното — усмихна се тя кисело. — Ще дойдат тук, вместо аз да отида в кметството, което би било редно. Почитание към моята инвалидност, предполагам. Или пък в памет на някогашното величие на семейство Мейг.

Розовото лице на леля Мили се намръщи.

— Джеси, бих искала да ми позволиш да ти помогна. Затова и ме изпрати чичо ти, да видя какво можем да направим. Няма да успеем да помогнем кой знае колко наистина; и ние сме притеснени като всички останали, но все нещо ще измислим.

— Не. Благодаря ти, лельо Мили. Но трябва да стоя на собствените си крака. Временната помощ няма да реши проблема, само дете после ще се притеснявам как ще ти се изплатя.

Навън се затръшна врата на автомобил и Джеси надникна през прозореца.

— Дойдоха. Двама са. Донован е от данъчното управление, а онзи, плешивият, е Джим Рийв, новият кмет.

— Искаш ли да остана за кураж?

Джеси поклати глава. Горката леля Мили — даже и прислужниците ѝ се разпореждаха с нея, а тя искаше да дава кураж!

— Не, скъпа. Иди да почетеш във всекидневната. Ще свършим бързо.

— Все пак вие имате неизплатени дългове от две години — рече Донован. Имаше спокойните маниери на преситен човек, но гласът му не беше вече толкова мек, колкото половин час преди това.

— Предполагам, че съм единствената в града.

— Разбира се, че не. Но това няма нищо общо със случая.

— Естествено — прибави Рийв — има много хора, които са изпаднали в трудни моменти; но рано или късно те ще тръгнат на работа и ще могат да се изплатят. А във вашето положение...

Джеси се почувства гола пред тези мъже. Под мишниците и по дланите ѝ изби пот. Семейство Мейг живееше в тази къща от четири поколения насам и през всичките тези години хора като Рийв и Донован щяха да бъдат поканени най-много във всекидневната. А сега, с нахалството на своята незначителна власт, идваха да ѝ заявяват, че имат основания да ѝ конфискуват къщата! И несъмнено им беше приятно да го кажат! Донован несъзнателно чоплеше и разплиташе брокатените ресни на канапето. Джеси отвори уста да му направи забележка, но се спря. И без това цялата тази работа беше достатъчно противна.

— Няма да ви позволя да продадете къщата ми заради данъци — рече тя вместо това, като изненада и себе си.

— Сега наистина сме дошли да разговаряме разумно — рече Донован. — Не искам да спорим. Можем да ви уверим, че и на нас не ни е приятно.

— О, за вас е удоволствие! Не можете да ме заблудите! Не сте се забавлявали така от много време! Но нека ви кажа нещо. Ще изгоря тази къща до основи, преди да успеете да я вземете — тя притаи дъх. — Не бъдете толкова развеселени. Знам много добре, че ще бъда арестувана за палез. Но това няма да ви помогне, нали? И каква е цената на празен парцел в тези времена? — тя се обърна към Рийв. — Слушайте, знам, че сте хвърлили око на тази къща. Бихте искали да живеете в нея, нали?

Окото на Рийв имаше нервен тик и сега подскочи.

— Не знам откъде ви е дошла тази идея. Аз никога...

— Хайде, хайде. Нека не си губим времето. Градът е малък и слуховете се разпространяват бързо. Знам, че жена ви иска тази къща. Е, добре тогава. Дайте ми добра цена и ще я имате.

Настъпи тишина. Донован запали цигара, а Рийв гледаше втренчено към пода. После попита:

— Какво разбирате под „добра цена“?

Окото му съвсем беше полудяло и Рийв се беше изчервил до корена на косите.

— Двадесет и осем хиляди долара. Точно толкова получиха семейство Кричли от нашата улица, а тяхната къща не струва нищо в сравнение с тази.

— Но това беше преди година. Оттогава цените паднаха.

— Двадесет и осем хиляди долара — повтори Джеси. — Без неизплатените данъци.

Тогава Донован каза:

— Забравяте, че можем да вземем къщата заради тези неизплатени данъци и да я предложим на търг.

„Дължи услуга на Рийв“ — помисли си тя веднага.

— Търг! — рече тя презрително. — Едва ли очаквате да повярвам в това! Мислите да се сдобияте с къщата за жълти стотинки, нали? — тя понижи глас. — Слушайте, праядо ми е давал работа на половината хора в този град. Къде е работил баща ви, господин Рийв?

Рийв се усмихна леко:

— В „Уебстър“.

— А дядо ви?

Рийв въздъхна.

— В „Уебстър“. И какъв е смисълът на всичко това?

— Смисълът е в това, че вие нямаше да станете кмет, нямаше да можете дори да завършите и осми клас, ако не бяха работили там. Щяхте да садите картофи и нямаше да имате и най-малкия шанс да притежавате такава къща.

Донован измъкна джобния си часовник.

— Все още не говорим по същество.

Джеси си пое дълбоко дъх:

— Е, да започнем тогава. Или ще ми дадете справедлива цена за къщата, или ще отида във вестниците и ще им разкажа, че имате личен интерес да я конфискувате за неплатени данъци и сами да я купите евтино. Тогава наистина ще трябва да я предложите на публичен търг и аз ще получа прилична сума, когато се изплатят данъците. А вие ще трябва да давате доста обяснения.

Донован постави обратно часовника в джобчето и погледна въпросително към Рийв. Джеси гледаше втренчено през прозореца към дъжда навън и се вслушваше в ненаситното гъргорене на водосточните тръби. „Може би няма да бъде чак толкова лошо да се махна отгук — помисли си тя. — Макар че, да ме убият, не знам къде ще отида.“

Рийв тъкмо казваше:

— Ще се спазарим. Ще ви дам двадесет и пет, без данъците.

— Двадесет и осем, господин Рийв. Вземате или се отказвате.

— Двадесет и шест, дори и това е твърде много.

— Не е и вие го знаете. Двадесет и осем, господин Рийв.

Рийв стана от стола.

— Двадесет и седем и нито цент повече.

Джеси видя, че бе стигнала до крайния предел и си помисли: „Значи с хиляда по-малко. И без това не очаквах да получа това, което исках. Пък и нали така се прави бизнес?“ Протегна ръка:

— Съгласна. Нека си пожелаем късмет.

Леля Мили потрепери:

— Джеси, ти беше чудесна! Нямахте как да не чуя. Е, да си кажа право, подслушвах на вратата, но бях толкова притеснена! Не знам как го направи! Аз нямаше да мога и след милион години.

— Получи се, защото бяха двамата. Носят се слухове, че зетят на Донован — предприемачът, който построи гимнастическия салон на гимназията — ги измамил нещо. Така че не искат пресата да се рови. Просто избрах подходящото време и малката ми хитрост мина.

— Беше великолепно ядосана, Джеси!

— Да, бях ядосана. Бях направо полудяла от притеснение и гняв към себе си от това, че се притеснявах. Точно така се чувствах, когато онези двамата влязоха в стаята и просто си го изкарах на тях.

— Беше направо чудесна — повтори леля Мили и после прибави: — Но къде ще отидеш?

— Не знам дали ще ми повярваш, но нямам и най-малката представа.

— Мили боже! — промърмори леля Мили, докато кършеше пълничките си ръце. — Баща ти... Знам, че се тревожеше за това как вървят нещата, но никога не си е представял, че фабриката ще затвори врати. А и майка ти! Толкова се разстройвам, когато си мисля за нея — тъй нежна и обична!... Не мислиш ли, че сега би трябвало да поискаш помощ? Заради Клер!

— Ако имаш предвид да отида при Мартин, изобщо не си хаби думите. С него направихме сделка за безболезнен развод, а в замяна той никога да не се приближава до нас.

— Но... — заспори неубедително леля Мили — ... времената се менят, а и ти знаеш, че той би направил всичко за детето; та той я обожаваше!

— Да, и точно затова нямам намерение да разбутвам старите рани само защото имам нужда от пари. Той е изпята песен — гласът на

Джеси потрепери и тя си помисли: „Беше тежък ден. Иска ми се да наведе глава и да заплача.“ После успя да се овладее. — Трябва да бъда независима. Трябва.

— Само още един въпрос. Знам, че не искаш да говориш за това, но той пише ли ти?

— Само в началото. Вече не.

— Знаеш ли, че се е оженил повторно? Научих го съвсем случайно от негова съседка.

Джеси не отговори. В гърдите ѝ се разля старата гореща болка, която не се беше появявала от дълго време. Леля Мили запали още една лампа, която изрисува подобно на амеба противно жълто петно на пода. Стъклените сърнешки очи на стената проблеснаха и стаята затрептя безрадостно.

— Господи, колко мразя тази стая! — възкликна внезапно Джеси. — И само като си помисля, че тук сме прекарвали по-голямата част от живота си!

— Разстроена си и нищо чудно. Ела малко на зимната веранда да се поразсееш. После ще си говорим какво ще правиш — тънкият ѝ гласец зачурулика мило: — Господи, какво си сторила с тази веранда! Даже и в ден като този тук е слънчево!

Старите плетени мебели бяха боядисани. В средата на пода лежеше кръгло тъмносиньо килимче, поръбено с червено. Висящите на прозореца кошници преливаха от папрат. В една пиринчена индийска кана имаше игли за плетене и кълба вълнена прежда. Стаята притежаваше смелостта и радостната увереност на нещо, което не се влияе от модата, защото всичко в нея бе евтино и избрано с вкус. Изглеждаше като проста провинциална бърлога на някой богаташ.

— Радвам се, че се отърва от онези потискащи палми. Чичо ти Дру винаги е казвал, че са по-подходящи за погребална зала. А и килимчето е сладко.

— Аз го изплетох. Не мога само да чета вечер.

Леля Мили се замисли.

— Това наистина е по-различно, Джеси. Оригинално и интелигентно. Някак си принадлежи на своето време. Разбираш ли какво искам да кажа? Мисля, че имаш талант, скъпа!

— Едва ли.

— Е, аз пък мисля, че имаш.

Джеси затвори очи. Адреналинът ѝ беше спаднал и на мястото му бе дошла умората. Въпреки това мислите ѝ препускаха.

Поне щеше да има някакви пари от къщата; временно облекчение. Но това не беше решение на проблемите. О, ако беше мъж, щеше да има някакво образование! Но когато си жена, и то саката — противна дума, но и смекченият ѝ вариант не беше по-добър, — от теб се очаква да си стоиш вкъщи и да се грижат за теб. Ами ако не ставаше така? Тогава какво? „Можех да управлявам фабриката много по-добре от татко — помисли си тя. — Освен това не съм самонадеяна. Много добре осъзнавам недостатъците си. Имам остър език и съм склонна към властност. Трябва да се пазя от това. Но знам, че можех да управлявам фабриката много по-добре от татко. Умея да работя с хора. Не се страхувам от тях или поне не толкова, че да го забележат. А и винаги съм била добра в сметките.“

— Знаеш ли, никога не ми е харесвало тук — наруши тишината леля Мили. — Винаги ми е било жал за майка ти, каквато си беше весела, трябваше да бездейства в Кипър. Та това е само едно промишлено градче, цопнато между фермите. Чудесно е, ако си фермер или работиш във фабриката, но иначе тук няма нищо. Особено за теб, Джеси. Хайде да си говорим откровенно. Малките градчета са с тесногръдо мислене. Тук поставят хората в калъпи. Ти винаги си била „горкото момиче на Мейг“. А сега повече от всякога ще бъдеш за съжаление.

— Накъде биеш?

— Ето какво, смятам, че трябва да заминеш. В Кипър няма нищо за теб, освен спомени, някои от които е по-добре да забравиш.

Джеси се заинати. Никога не ѝ бе харесвало тук, но тъй като това все пак беше нейн дом, тя се почувства длъжна да го защити.

— Живеехме добре, преди мама да почине. Забравяш това — рече тя твърдоглаво.

— Знам, но това вече свърши. Знаеш ли какво? Трябва да дойдеш в Ню Йорк.

— И можеш ли да ми кажеш какво ще правя там?

— Първо, чичо ти Дру и аз ще сме там и няма да бъдеш съвсем сама. Освен това можеш да започнеш дизайнерски бизнес.

— Дизайнерски бизнес! За бога! Да не мислиш, че е лесно? Не мога просто така да окача табела и да отворя офис!

— Разбира се, че не. Но ти имаш чудесен вкус. И винаги си се интересувала от старинни предмети. Сигурно си научила доста неща.

— Но нямам образование! Едва ли мислиш, че бих могла...

— Можеш да ходиш на курсове, докато работиш. И преди са го правили.

— И откъде ще намеря клиенти?

— Ще ти помогна да започнеш. Вече знам двама души. Едната е госпожа Бийч, която има малка лятна къща в Бъркшайърс. Стая като тази би й харесала. После една приятелка, чиято дъщеря се омъжи наскоро. Доста са притеснени финансово, но смятам, че ще можеш да им обзаведеш апартамента, без да отидат много пари — леля Мили протегна нагоре двата си пръста. — Дотук двама, а може би и трима. Тези жени ще те препоръчат на приятелките си; така работата ще се разрасне. Джеси, вярвам, че ще го направиш!

За момент Джеси нямаше какво да каже. Идеята беше толкова глупава, толкова дръзка, но никакъв разумен довод не можеше да ѝ се противопостави. На пода до стола ѝ Клер беше оставила недовършена мозайка на Джордж Уошингтън във Вали Фордж^[2]. Джеси я погледна замислено, после се наведе и постави едно парченце на мястото му.

— Освен това ще имаш пари от къщата да започнеш — насърчи я леля Мили.

Наистина. И може би с добра организация и малко късмет щеше да потръгне. Както казваше леля Мили, и преди е правено. Не, не! Това беше лудост!

— Светът не очаква само мен — каза тя.

— Светът не очаква никого.

И това беше истина... Да бъдеш господарка на себе си! Никога никого и за нищо да не трябва да молиш! Представи си само! Ах, но това беше неразумно, невъзможно...

— Ще попаднеш в съвсем нова среда, Джеси. Космополитните хора са много по-толерантни. Там никой няма да те счита за странна, ако от това се притесняваш. В Ню Йорк се кръстосват много кръгове от най-различни хора — чужденци, художници, аристократи, новобогаташи — всякакви!

Наистина. Наистина. А и в големия град имаше хубави училища. Обогатяване, курсове, съставени от малки групи. Клер в училищата

Бриърли или Спенс. Този жив, буден мозък щеше да бъде нахранен! Скъпо, но за какво друго си заслужаваше да работи?

Ето опашката дойде на коня, триъгълната шапка — на своя офицер; позлатено копче, част от ограда... След доста време Джеси вдигна поглед. Някакво дръзко и трепетно вълнение я стисна за гърлото.

— Знаеш ли, лельо Мили, може и да си права. Пък и нямам кой знае какъв избор, нали?

През последната сутрин тя стана рано и си проправи път към кухнята през картонените кутии и куфарите. За последен път сложи вода за кафе и като в мъгла я зачака да заври. Две двойки тъгуващи гълъби, оцветени в сиво-розово от първите лъчи, застанаха на хранилката. „Любимите птици на Фърн“ — помисли си тя и споменът я бодна. Остана там, заслушана в гукането им, докато нещо ги стресна и отлетяха с пърхане и пискливо чуруликане.

От една ферма на четвърт миля разстояние петел издаде зова си към слънцето и му бе отговорено радостно и величествено от всички страни на полето: вижте деня!

Ах, тези стари, успокояващи звуци на родния дом!

— Аз съм една объркана ревла — рече тя гласно, — а не искам да бъда такава. Не мога да си го позволя. Трябва да бъда разумна и организирана. Господи, откъде да знам дали мога?

За последен път излезе навън да се разходи. Чакълът скърцаше под краката ѝ, мократа трева ухаеше. Над нея се издигаше кула с претруфени фигури в псевдоготически стил. Наскоро таванското помещение беше изпразнено от боклуците на три поколения — проядената от молци билиардна маса на дядо ѝ, изподъвкана плетена кошничка за малки кученца и бастун с позлатен връх от буйната младост на баща ѝ. Също така и сватбената фотография на Фърн, която баща ѝ беше захвърлил тук, когато Джеси се бе върнала.

После се прибра у дома и застана на еркерния прозорец, където пасторът я бе венчал за Мартин, докато през цялото време тя знаеше, че не е правилно.

Значи се беше оженил повторно! Навярно този път за някоя хубавица, като Фърн например? Някоя жена, чието тяло щеше да обожава, а не да изпитва съжаление или да потреперва при вида му. И какво ли бе станало с Фърн, която той със сигурност обожаваше? Кой

ли я обичаше сега? Дали неговите чувства си бяха останали същите? И ако бе така, защо тогава не... Стига, дявол да го вземе! Доникъде няма да стигнеш, Джеси! Някои неща са за теб, други не са! Не си ли го разбрала още?

Шест часът. Джеси се отправи тихо нагоре по стълбите. Пред вратата на детската стая имаше кашон с книги, с кънки за лед и детска ракета за тенис отгоре. Джеси бе обхваната от ужасна, невероятна паника. Ами ако нещо се случеше с детето? Ами ако тя беше умряла тази нощ? О, господи! Отвори вратата и влезе в стаята.

Дългите крака на Клер бяха избутали завивките чак до края на леглото. Нормална! Висока, права и съвършена! Слава богу, нещастieto на майка ѝ не се предаваше по наследство, а беше просто една грешка на природата, като например слоновете-албиноси.

Малката ръчичка беше сграбчила ъгъла на възглавницата. Какво живо дете, любознателно и решително! Не бе много лесно за отглеждане, но все пак бе истинско съкровище! Съкровище... „Тя ще има всичко — помисли си Джеси, — всички радости: рокли, танци, ухажори и пътувания към звездите. И всички те ще дойдат от мен! Проклетата да бъда, ако не успея!“

Тя се наведе и докосна детето по рамото.

— Хайде, миличко, ставай. Време е да тръгваме.

[1] Lapis lazuli — полускъпоценен камък с красив син цвят. — Б.пр. ↑

[2] Главната квартира на Дж. Уошингтън през 1777–1778 по време на критичния период на войната. — Б.пр. ↑

ОСЕМНАДЕСЕТА ГЛАВА

Клер не виждаше от мястото си до масата задния двор, но знаеше, че оскъдната форзиция беше разпростряла тъпичките си жълти филизи по цялата ограда, която разделяше Парк и Лексингтън Авеню. А в техния собствен двор няколко безредно пръснати хиацинти, останали от някогашната пищна градина, бяха пробили твърдата земя. Вrabчетата чирикаха и се боричкаха. С приближаването на пролетта ставаха все по-шумни.

Докато закусваше, Джеси размишляваше: „Искам някой ден да оправя целия двор, да построя тераса и да засадя дървета. О, какво съкровище са тези кафяви камъни! Само погледни плочките! Никога не си виждала такава изработка!“

Стената над камината бе покрита със сини плочки. На всяка от тях бе изрисуван по един музикален инструмент: цигулка, флейта, барабан и хорна — общо десет, а после се повтаряха. Клер ги беше преброила.

— Португалски — рече Джеси. — Човекът, който е притежавал тази къща, преди банката да му наложи заповор, май е бил музикант, критик или професор. Горкият! — въздъхна. — Тук сигурно е бил кабинетът му.

Джеси всеки ден откриваше възхитителни неща: високи десет фута тавани, ананасови колони под стълбищата, обковани е дървени гвоздеи дъски на пода.

— Тази къща е била строена с любов — казваше често тя.

Клер се отегчаваше от това прекалено внимание към къщата. Единственото нещо, което й харесваше, бе кухненският асансьор, с който качваха храната. Ядяха на третия етаж, защото трапезарията служеше за кабинет на майка й.

Джеси отбеляза:

— Смешно е, че трябваше да платя за това малко жилище толкова, колкото взехме от голямата къща с акър и половина двор в Кипър. Знаеш ли, мислех си дали да не наема един добър магазин някъде близо до Мадисън Авеню? Видях един сравнително евтин. А и

бизнесът се нуждае от повече пространство. Тогава цялата къща ще остане на наше разположение — тя въздъхна още веднъж, но този път доволно. — Спомняш ли си госпожа Брикнър, онази, която идваше с пекинеза? Иска да ѝ обзаведа апартамента в Палм Бийч. Нещата не потръгнаха чак толкова зле, нали, Клер? — и без да дочака отговор, Джеси вдигна вестника. — Не е учтиво да се чете на масата, но на закуска е различно.

Клер очакваше да каже това. Правеше го всяка сутрин. След това майка ѝ поднесе и втората си част:

— Ето, чети и ти. Трябва да знаеш какво става по света. Вече си в пети клас. Я виж, онази обява за магазина отново е в колонката за реклами! Ще попитам чичо Дру какво мисли по този въпрос. А може и да го направя на своя глава. Лошите времена не могат да траят вечно, нали? Ще се опитам да изпреваря събитията, като подпиша дългосрочен договор за нисък наем. Но както и да е, мисля, че хората, които идват при мен, не страдат от трудните времена — вестникът прошумоля в ръцете ѝ. — Знаеш ли, понякога се събуждам и ми се струва, че последните три години са били сън.

Клер не чу останалото. От хилядите черни букви на разпространената пред нея страница погледът ѝ се закова само на няколко, които образуваха името: доктор Фаръл. Първо пишеше нещо скучно за речи в Медицинската академия, а после имаше кратък списък с имена. Доктор Мартин Фаръл изпъкваше над другите, сякаш бе отпечатано с червено мастило.

Това име никога не се споменаваше вкъщи. Не беше мислила за него от дълго време, откакто беше много малка. Когато в съзнанието ѝ идваше думата „баща“, тя беше без черти на лицето. Някаква неяснота, която се състоеше от огромни размери, мирис на тютюн и груба вълна. Определението за мъж идваше естествено от мъжете, които познаваше: бащите на приятелките ѝ, директорът на училището, докторът и зъболекарят, нещичко от чичо Дру — бледна фигура, която седеше на заден план, докато леля Мили говореше, и който в ресторанта изчисляваше сметките и плащаше. Разбира се, и от дядо ѝ, но той беше умрял, когато тя бе само на шест; бе починал в стаята си с кисел мирис на втория етаж. Това бяха моделите, които образуваха понятието „баща“, както и смътният спомен и усещането за загуба много, много отдавна.

Клер тайно прокара ръка през надписа: „Доктор Мартин Фаръл“. Сигурно беше той. Не можеше да има двама души с такова име, нали?

— Осем и петнадесет е — рече неочаквано Джеси и остави вестника. — Още не си приключила със закуската си.

Клер взе лъжицата и започна бързо да гълта кашата. В главата ѝ се бе загнездило нещо — нещо толкова разумно и естествено, че се почуди как не се беше сетила преди. Тя си изпи млякото и взе палтото си. Джеси завърза карирания ѝ шал и я целуна по челото.

— Внимавай, като пресичаш — каза строго, както правеше всяка сутрин. — Веднага ли след училище ще си дойдеш или ще отидеш у Карол?

— Карол е настинала. Ще си дойда у дома — отвърна Клер. После слезе по стълбите. От хола можеше да надзърне в магазина, който заемаше целия първи етаж. На една от стените имаше тъмни лавици с разни блестящи неща по тях — мраморен бюст на Шекспир, часовник с позлатен циферблат, свещници и порцеланов супник на сини розички. Върху облегалките на столовете бяха поставени парчета красив плат като ветрила. Имаше и много скринове с дърворезби и малки масички. Всички тези неща се продаваха, освен бюрото на майка ѝ със спретнато подредените купчини книжа и телефона. Лея Мили и чичо Дру казваха, че майка ѝ била много умна и постигнала изненадващо много през последните три години. Да, майка ѝ беше умна. Но сега Клер не мислеше за нея.

Момичето забърза към предните стъпала между двете каменни урни, всяка със своите вечнозелени растения, които приличаха на отдаващи чест застинали войници. Под прозореца имаше малка спретната табелка: „Джеси Мейг. Обзавеждане“.

Клер все още се притесняваше, че името на майка ѝ беше различно от нейното. Понякога хората питаха за това. Майка ѝ казваше, че това не било от значение, че тук, в града, разводът не бил нещо шокиращо. Това бе истина. В училище имаше и други момичета, чиито родители бяха разведени, така че не беше като в Кипър. И все пак тази сутрин това я тревожеше.

Тя се спусна по Шестдесет и седма улица, полюлявайки чантата си, пристигна в училище, седна на чина си, после отиде на обяд, както

правеше всеки ден. Но през цялото време усещаше в себе си някакво странно възбуждане.

Подземната железница се полюшваше и дрънчеше. Никога преди това Клер не беше предприемала нещо сама. Бе преписала адреса от телефонния указател, после го беше показала на човека, който разваляше монети за телефон, и той ѝ бе казал да хване метрото на Лексингтън Авеню, да слезе на Сто двадесет и пета улица, да повърви пеш две пресечки на изток и една на север.

Да отиваш някъде сама — та това си беше чисто приключение! Тя си спомни за Бодичея^[1], руса и смела, с короната си да предвожда легионите в битка срещу римляните; след това за индианска принцеса с корави черни плитки, лъскави като конска опашка, яздеща с прерийния вятър към Скалистите планини.

Внезапно образът ѝ се отрази на стъклото отсреща. Със зелената си училищна пола, подаваща се изпод ръба на палтото, и с карирания си вълнен шал тя нямаше и най-малка прилика с Бодичея или пък с индианската героиня.

Ами ако той не искаше да я види? Ами ако вече имаше други деца и не беше казал на никого за нея? Можеше дори страшно да се ядоса!

И все пак нещо я караше да го направи. Беше разбрала добре обясненията и даже нямаше нужда да поглежда листчето. Само че когато излезе навън в приятния следобед, се озадачи, защото всички хора по улицата бяха негри. Момчетата се блъскаха с лакти по пътя си от училище към къщи, жените носеха пазарски чанти и всичките бяха черни. Сякаш не се намираше в Ню Йорк. Но Клер вървеше енергично, намери адреса и там наистина имаше табела на прозореца на първия етаж: „Доктор М. Т. Фаръл“.

Натисна звънеца и на вратата се показа висок черен мъж с къдрава бяла коса, облечен в бяла престилка. Изглеждаше изненадан.

— Търся доктор Фаръл — рече Клер.

— Аз съм доктор Фаръл. Влез.

Тя не знаеше какво да направи, но все пак каза учтиво:

— Търся баща си, доктор Фаръл. Мъжът се усмихна:

— Е, съжалявам, но май имаш грешка.

Да събере толкова много енергия и кураж — и накрая това! Смелостта ѝ я напусна, както въздух — спукан балон.

— Седни — рече мъжът. — Нека се опитаме заедно да оправим нещата.

В претъпканата с мебели празна чакалня имаше четири редици дървени столове, по една на всяка стена. Клер си избра един в средата на редицата и седна. Докторът се настани срещу нея.

— Хайде, разкажи ми — започна той.

— Разбирате ли, не съм виждала баща си от тригодишна възраст и не знам как изглежда. Но името му е доктор Мартин Т. Фаръл. Почти съм сигурна, че „Т.“ означава „Томас“.

— Какво съвпадение, нали? Аз също съм М. Т. Фаръл. Но името ми е Мейнърд Тинг Фаръл.

— Когато погледнах в телефонния указател, там пишеше „М.Т. Фаръл“.

— Да, и аз не знам защо използвам инициали. Просто така съм свикнал. Защо не погледнем пак в телефонния указател? Може би ще намерим доктор Фаръл.

Гласът му звучеше успокояващо. „Цветнокожите имат хубави гласове“ — помисли си Клер.

— Да, да. Това трябва да е. Доктор Мартин Т. Фаръл. Само на няколко реда под моето име. Явно затова не си го видяла.

Тя се засмя облекчено.

— Много глупаво от моя страна, нали?

— Не е глупаво. Сигурно много си бързала или си имала нещо друго наум. Къде живееш?

— На Източна Шестдесет и седма улица.

— Знаеш ли, можеш да отидеш пеш до адреса, който търсиш. Само на седем пресечки оттук е.

— О! — рече Клер.

— Майка ти знае ли какво правиш?

— Разбира се, че не; но аз искам да видя баща си. Нали няма да ѝ кажете?

Черният мъж я погледна за момент.

— Не — каза той нежно. — Няма да кажа на никого. Имаш ли монета за метрото?

— О, аз имам много пари! Получавам по петдесет цента на седмица. Вижте, в джоба ми са.

— Добре. Просто ги дръж по-дълбоко там, докато си на улицата. И извади монетата само когато ти потрябва за метрото. Защо ме гледаш така?

— Мислех си колко сте хубав — отвърна Клер. — Приличате на шоколад с бита сметана отгоре.

— Е, това е приятна мисъл, нали? А ти ми приличаш на точно обратното — на ванилов сладолед с шоколад отгоре — той отвори вратата. — А сега е по-добре да тръгваш, докато не се е стъмнило.

Той застана на вратата, гледаше след Клер и викаше:

— Всичко хубаво, всичко хубаво!

„Какви хора срещаш само! — помисли си Клер. — И какъв странен свят! В един момент си се изгубил и ти се плаче, а в следващия се чувстваш толкова добре!“

Уличните лампи светнаха точно когато Клер пристигна. Мракът хвърляше сенки. Тя се уплаши. Ами ако отново беше сбъркала адреса? Блокът изглеждаше като онези, в които живееха приятелките ѝ — от бели камъни, със зелени сенници, спуснати от вратите, та чак до тротоара. Един портиер с месингови копчета ѝ отвори вратата и я упъти.

И тази чакалня беше празна, но за разлика от другата, имаше килим, картини, лампи и списания. Една дама с накъдрена коса седеше зад малко бюро. Изглеждаше раздражена по онзи възпитан начин, както когато хората бързат и ти само им отнемаш времето. Вероятно се готвеше да си ходи у дома. Клер закрачи направо към бюрото.

— Искам да видя доктор Фаръл — рече тя, като се опитваше да прикрие страха си.

— Имате ли уговорен час?

— Не, просто реших да дойда.

— Е — каза жената възмутено и си пое дъх. — И за какво става дума?

— Личен въпрос — отвърна Клер. Понякога майка ѝ казваше така по телефона.

— Съжалявам, но не мога да губя времето на доктора, освен ако не ми кажете за какво...

Клер почувства как неочаквано нервите ѝ се успокоиха. Не харесвам тази жена и тя не ме харесва.

— Просто му кажете... Кажете му, че Клер е тук. Той знае коя съм.

Той не извика, нито скочи да я прегърне, което беше истинско облекчение. По пътя насам ѝ бе хрумнало, че може да го направи и тя не искаше, макар и да не знаеше защо. Беше се опитал да стане и да заобиколи бюрото си, но после отново седна, сякаш не бе способен да го стори. Лицето му бе станало много бледо, в контраст с тъмния му костюм. После почервеня.

Тя го поглеждаше крадешком от другата страна на бюрото. Не искаше той да забележи, че го гледа. Не искаше да среща погледа му. Всичко беше... толкова внезапно, че просто не можа да го погледне в очите, когато влезе в стаята. Да, твърде внезапно. Затова тя продължи да го поглежда и след това бързо да извърща очи към рафтовете с книги вляво. Ръцете ѝ бяха стиснати здраво в скута. Дланите ѝ бяха мокри. Тя извади кърпичка от джоба си и ги избърса.

Беше среден; нито много млад като бащата на приятелката ѝ Карол; нито пък плешив и уморен като други бащи, в чиито къщи отиваше да си играе. Имаше хубава коса, кафява и гъста. Не носеше очила и според нея изглеждаше точно като доктор. Може би защото носеше тъмна вратовръзка. Изглежда, докторите винаги носеха тъмни дрехи; поне доктор Мориси, който идваше да я преглежда, когато беше болна от грип. Да, баща ѝ изглеждаше точно като доктор и беше нейният баща, нейният истински баща!

От гърлото ѝ се изплъзна вик:

— Страх ме е!

— Да. Да, знам.

— Колкото и спокоен да изглеждаш отвън, отвътре не можеш да направиш нищо, нали?

Той отвърна с въпрос:

— Майка ти знае ли, че си тук?

Защо хората винаги трябваше да питат за това, сякаш човек непременно беше длъжен да казва на майка си за всяка крачка, дума или хапка?

— Не, доход от училище сама.

— От училище? Ходиш на училище в Ню Йорк?

— Да, разбира се, от втори клас. Сега съм в пети. Ходя в „Бриърли“.

— И живеете в Ню Йорк?

— Да. В Кипър нямахме никакви пари и доходме тук, за да може мама да изкара малко. Тя ходеше на училище и вече завърши. Дизайнерка е.

Баща ѝ извади от джоба си голяма носна кърпа и избърса челото си. След това отпи от гарафата на бюрото си. Личеше си, че е много разстроен. На Клер не ѝ стана ясно защо пък трябваше да изглежда толкова разстроен.

— Разкажи ми за това — рече той.

— Ами дядо изгуби всичките си пари, после умря, затвориха фабриката и повече не можехме да си позволим да останем в къщата. Затова мама се научи да бъде дизайнер и чичо Дру и леля Мили ѝ доведоха много клиенти и после дохода още повече и чичо Дру казва, че тя е много умна жена.

Тези думи, които бяха живели в съзнанието на Клер толкова дълго време, сега прозвучаха трогателно и тъжно. Никога досега не беше разбирала истинското им значение. Докато разказваше, гласът ѝ потреперваше. Но в същото време беше много приятно и драматично да бъдеш част от тази история.

— Майка ти трябваше да дойде при мен. Откъде можех да знам? Можех да ви дам пари.

— Тя нямаше да ги вземе.

— Откъде знаеш? Тя ли ти е казала?

— Тя никога не говори за това, но аз знам. Тя не те харесва, нали?

На бюрото стоеше едно от онези преспапиета, които можеш да обърнеш и тогава от тях започва да вали сняг върху някое селце с църква и камбанария. Баща ѝ си играеше с него, обръщаше го отново и отново. След това каза:

— Не, мисля, че не. Съжалявам за това, понеже аз я харесвам. А теб те обичам, Клер. Никога не съм спирал да те обичам и да мисля за теб, през всеки ден от живота ми. Всеки миг.

Той остави преспапието на бюрото си и я погледна право в очите. Тя отвърна на погледа му.

— Защо тогава не живеем заедно? Защо си си отишъл? Все питах и питах и накрая престанах, защото не получавах отговор. Но все пак някой трябва да ми каже.

Сега баща ѝ вдигна очи и погледна към стената над главата ѝ.

— Най-простото нещо, което мога да ти кажа, е, че хората понякога се променят. Отначало мислят, че ще бъдат щастливи заедно. После разбират, че са направили грешка и не са щастливи и е по-добре и за двамата да продължат всеки по своя път.

— Това не е всичко — рече нетърпеливо Клер. Усещаше старото раздразнение, както всеки път, когато се опитваха да се отърват от въпросите ѝ. — Ти нищо не ми каза.

Баща ѝ въздъхна.

— Права си. Наистина не ти казах нищо.

— Тогава защо не го направиш?

— Не искам да ти го кажа, защото си само на десет години и макар да изглеждаш по-голяма...

— На десет и половина.

— Десет и половина. Може би не си съвсем готова да го разбереш. Понякога и аз самият не го разбирам.

— Мисля, че знам защо — защото мама има... има гърбица. Изглежда странно и затова не си искал да живееш повече с нея.

Баща ѝ стана от стола.

— О, не! О, не! Не мога да ти забраня да си мислиш каквото и да било, но ти забранявам да ме смяташ за такъв! Никога, Клер! Никога! Майка ти е чудесна жена и когато се ожених за нея, знаех, че...

— Тогава е било, защото си искал да станеш известен доктор. Затова си си отишъл.

— Кой, за бога, те кара да мислиш така?

— Никой. Просто се опитвам да поставя нещата на мястото им.

— Е, и това не е истина. Освен това не съм известен.

— Леля Мили казва, че си почти известен. Или поне, че някой ден ще станеш.

— Леля ти Мили говори ли за мен?

— Само понякога, когато мама я няма. Веднъж отидохме заедно на кино и след това в Хик да пием сода и леля Мили каза, че не е правилно да се крият разни неща от децата и никога да не се говори за теб, сякаш изобщо не съм имала баща. Тя казва, че е грешно човек да изпитва толкова омраза.

— Не е въпрос на омраза. Не е толкова просто.

Баща ѝ се обърна и застана пред прозореца. Това беше странно, защото навън нямаше какво да се види — само дворът и стените. Освен това беше започнало да се смрачава. После разбра, че той плаче.

— Плачеш ли? — попита тя.

Той се обърна. Очите му бяха мокри; усмихна се и каза:

— Няма нищо, ако мъжът плаче понякога. Не е страшно.

След това дойде и допря буза до главата ѝ. Клер остана неподвижна. Той зашепна и тя усети топлия му дъх на косата си.

— Надявам се, че не ти е било много мъчно.

— О, не. Искам да кажа, че не беше най-лошото нещо на света, дето си беше отишъл. И на някои от приятелките ми се е случвало, а си живеят чудесно. Само понякога, нали разбираш, понякога си мисля за живота. Обикновено това се случва около пет часа следобед, когато се приготвям за вечеря. Не е ли странно? Тогава ми хрумват някои неща и за малко се чувствам зле. Мама казва, че мисля твърде много. И може би наистина е права.

— Каж ми, спомняш ли си нещо от времето, когато бяхме в Англия?

— Не много. Само тук-там странни неща. Спомням си Коледата, когато ми подари Реджиналд. Бяхме в една къща, не нашата, защото имаше стълби. Ти ме сложи на рамото си, занесе ме долу и ми подаде една кукла с дантелена рокля. Каза, че била от Дядо Коледа. Тогава аз вярвах в него и все пак, не знам как, разбрах, че този подарък не беше от него, а от теб.

— Ти я нарече Реджиналд.

— Да. И имаше един мъж — май че беше поканен тогава на вечеря, — който се засмя, като му казах името на куклата си. Рече, че това било име на момче и не мога да я нарека така. Но ти каза, че мога, ако искам.

— Спомням си.

— Чудя се чия ли къща беше. Там имаше деца, по-големи от мен. Мисля, че едното беше момче. И трябва да е било къща в провинцията, защото навън имаше много сняг.

— Да, тогава валеше.

— Трапезарията представляваше дълга зала и елхата беше там — рече гордо Клер.

— Да, така беше. Изненадан съм, че помниш всичко това.

— Чия беше къщата?

— На леля ти Мери Фърн — каза бавно баща й.

— Така си и мислех! Тя е сестрата на мама, нали? И защо тя също е тайна? Защо мама никога не отговаря на въпроси за собствената си сестра?

— Не мога да ти помогна, Клер. Съжалявам.

— Бих искала да имам сестра. Мразя да съм единствено дете. Почти всичките ми приятелки си имат братя или сестри.

— Имаш брат — каза тихо баща й.

— Наистина ли? — извика тя изненадана и проследи погледа му до снимката на лавицата близо до прозореца. На нея имаше жена с малко момченце на скута. Беше облечено в късо костюмче и държеше в ръка някаква играчка — пиле или пате. — Това брат ми ли е? Това малко момченце?

— Да. Казва се Ийнък, като баща ми, твоя дядо.

Това вече беше твърде много. Направо да се побъркаш! После тя се сети нещо:

— Знам за баща ти. Понякога хората в Кипър ми казваха, че е бил доктор преди много време. Каза ми го пощальонът и старата ни прислужница, Бриджит. Това на снимката жена ти ли е?

— Да. Казва се Хейзъл.

Клер се замисли.

— Как трябва да я наричам, когато ви идвам на гости?

— По-добре да попитаме нея, нали? Пък и може би майка ти няма да ти позволи да ни дойдеш на гости.

— Въпреки това ще го направя. Винаги съм послушна, но сега е различно. Освен това, ако ти искаш да дойда ще те послушам. Имаш право да ми казваш какво да правя, нали?

— Не съвсем, Клер.

— Защо?

— Ами защото... Е, защото не съм направил нищо за теб досега, нали?

— Тогава можеш да започнеш.

— О, бих искал. Имаш ли нужда от нещо? Каж ми.

— Нямам нужда от никакви неща. Мама печели досра пари. Е, не много, но достатъчно. Всеки път, когато подреди къщата на някого, той казва на своите приятели и после тези приятели я викат.

— Забележително. Забележителна жена.

Настъпи тишина. След това баща ѝ отново заговори:

— Ти също ли се интересуваш от обзавеждане? — но не изглеждаше да се интересува кой знае колко от това, просто искаше да каже нещо учтиво, за да запълни тишината.

— Не, тези врели-некипели не ме интересуват.

Той се засмя.

— Врели-некипели? Откъде си научила тази старомодна дума? Дядо ти я казваше точно по същия начин.

Клер се опита да отговори нехайно:

— О, не знам, чела съм я някъде. Аз чета много. Наскоро започнах „Граф Монте Кристо“.

— Браво.

— Но повече от четенето обичам науката — листа, буболечки и тем подобни. Това е любимата ми тема. Някой ден ще стана доктор.

— Наистина ли? И кога го реши?

— О! — рече тя гордо и нехайно. — Преди около година.

— Но когато пораснеш, ще се омъжиш и ще имаш деца.

— Не и ако това ми пречи да стана доктор. Знаеш ли, че сме произлезли от маймуните?

— Да, донякъде да. Но все пак не е точно така. Може да се...

Но мислите на Клер запрепусаха и отново трябваше да го прекъсне:

— Каж ми, вярваш ли в Бога? Дядо вярваше. Дори се разсърди, когато веднъж го попитах. Мама не е сигурна и ми се искаше да разбере какво мислиш ти по този въпрос.

— Ами според мен колкото повече научаваме за вселената, толкова повече ни става ясно, че всичко това е било обмислено. Не може просто да е било случайност. Така че в този смисъл аз наричам

този план „Господ“ и вярвам в него. Но това не е същото като стария крал с брада и корона, седнал на своя трон.

— Антропоморфичният бог — рече бързо Клер. Баща ѝ примигна изненадано. — Прочетох тази дума в „Таймс“ и я проверих в речника. Не предполагаше, че мога да я знам, нали?

— Не, наистина. Виждам, че трябва да науча много за теб.

— Знаеш ли какво си мисля сега?

— Нямам представа. Ти направо ме обърка.

— Мисля си за часовника с позлатените ангелчета. Предполагам, че е, защото си говорихме за Господ. Донесоха го от Швейцария, не помниш ли?

— Никога не съм го виждал, Клер.

Тя се изчерви. Колко глупаво! Колко недомислено! Разбира се, та това беше много след него.

— Съжалявам. Дядо ми го купи за рождения ми ден точно преди първия си сърдечен пристъп. През онази година той беше много тъжен.

— Така ли?

— Да, и според мен беше тъжен, защото вече никой никого не обичаше.

Баща ѝ отново замълча за момент, а после каза със странен глас:

— Та ти си само на десет!

— Десет и половина, постоянно забравяш!

— Да, да. Десет и половина. Чаровна Клер! Винаги си била такава! — и той продължи да я гледа втренчено.

Когато часовникът на бюрото удари шест, баща ѝ подскочи:

— Майка ти сигурно се е изплашила до смърт! Седим си двамата тук и изобщо не държим сметка за времето. Ела, ще те изпратя до вкъщи.

Клер облече палтото си.

— Но все пак по-добре е да не идваш много близо до къщата.

— Само ще те изпратя до ъгъла и ще гледам, докато влезеш вътре.

Когато си облече палтото, той отново дойде и сложи главата ѝ на рамото си. После допря бузата си до нея. Обикновено Клер не харесваше близките контакти, защото бе имала твърде малко. Майка ѝ рядко си позволяваше нещо повече от целувка за лека нощ. Вероятно смяташе, че не на всички можеше да им бъде приятно да я прегръщат.

Така че малката за пръв път се сблъскваше с нечии чувства; беше много напрегнато и не можеше да се опише с никакви думи. Остана неподвижна, с глава на рамото на баща си, докато най-накрая ги стресна внезапно бликналото улично движение някъде далеч по авенюто. Тогава той я пусна.

— Бог да те пази, Клер.

Джеси гледаше втренчено в тъмнината зад прозореца. Клер чакаше. След първоначалното сърдито гълчене, задето се беше прибрала вкъщи след шест часа и бе изплашила майка си до смърт („Тъкмо вече щях да звъня в полицията!“), двете седнаха в малката стая със сините плочки и Клер ѝ разказа всичко. Сега, изплашена и с пресъхнали уста, тя чакаше гневен изблик или наказание. Майка ѝ рядко я наказваше, но и Клер никога не бе правила нещо тъй чудовищно смело и предизвикателно.

Джеси се засмя.

Първо устните ѝ се разтвориха в някакво недоумение, сякаш бе чула невероятна шега. После се изсмя на глас.

— Мили боже! — рече тя. — Мили боже! Е, мисля, че нямам никакво право да ти се сърдя. И аз бих постъпила точно така.

Нима всичко щеше да се размине толкова лесно? Все пак пулсът на Клер се успокои.

— Е, как е баща ти?

Как беше ли? Това бе един от въпросите, на които не можеше да се отговори, както на другите, които задаваха възрастните: „Как беше в училище? Какво правиш напоследък?“ Но все пак майка ѝ очакваше някакъв отговор.

— Каза, че съм очарователна.

— Така ли? — за момент Джеси изглеждаше доволна. После отново стана мрачна. — И как ти се стори той?

Още един въпрос, на който не можеше да се отговори! Но Клер все пак успя да измисли нещо:

— Представях си го по-стар.

— Значи той изглежда... добре?

— Мисля, че да.

— И за какво си говорихте?

— За много неща. Той има момченце. Видях го на снимка.

— Разбирам.

— Казва се Ийнък. Това е било името на дядо ми. Знаеше ли?

— Да, разбира се, че го знаех. И сега ще искаш да го посетиш отново, предполагам?

В гласа на майка ѝ като ехо се бе появил някакъв окаян оттенък, някаква празнота и мъка. Клер бързо вдигна поглед, но Джеси си стоеше, както обикновено, с проблясващите на ушите ѝ перли и плетения шал на раменете, който носеше всяка вечер, защото казваше, че ѝ било студено. В стаята като сянка се прокрадна меланхолия.

— Не искаш ли да отида? — попита Клер.

— Предполагам, досещаш се, че няма да се радвам особено. Все пак можеш да постъпиш, както решиш.

— Въпреки това бих искала да не беше чак толкова против.

Джеси не отговори. Вместо това запита:

— Отдавна си мислеше за баща ти, нали?

— Откъде знаеш?

— Досега не знаех. Но явно е трябвало да се досетя.

— Съжالياвам, че те изплаших — рече Клер. — Заприказвахме се и забравих да погледна часовника.

— Добре, следващия път просто ми се обади къде отиваш, това е всичко — Джеси се изправи. — Време е да се къпеш, а и не си си приготвила домашните.

Клер се обърна на вратата.

— Мамо?

— Да, Клер?

— Не се тревожи. Все още те обичам.

— Не се тревожа.

— Нещата ще си останат същите. Нищо няма да се промени.

— Разбира се, скъпа. Знам, че е така.

Но естествено не го знаеше. И Клер, която влачеше краката си нагоре по стълбите, също не го знаеше. Защото вече никога нямаше да бъде същото — та нали отсега нататък нямаше да бъдат само двете?

[1] Кралица на британското племе айсени, I век от н.е., въстанала срещу римското владичество. Когато я заловили, се отровила. — Б.пр.

↑

ДЕВЕТНАДЕСЕТА ГЛАВА

Мартин бутна стола си назад.

— Вечерята беше чудесна. Нахрани ли се добре? — попита той Клер.

Опустошеното неделно печено стоеше в изстиващия сос на бюфета заедно с граха, сладките картофи, домашно приготвените ръжени кифлички и ябълковия пудинг. Мартин ядеше твърде много, също като баща си. Затова си напомним да внимава.

— Направо се натъпках — каза Клер. — Ти си по-добра готвачка от нашата прислужница, лельо Хейзъл, даже по-добра от всички прислужници, които някога сме имали.

Хейзъл се усмихна:

— Ако наистина искаш да заведеш Ийнък в парка, трябва да тръгвате. Знаеш, че се стъмва рано и става хладно.

— Искам да отида в парка — рече веднага Ийнък.

— Готова съм. Само да си облека палтото.

— Всичките му копчета са скъсани — забеляза Мартин.

— Не всички, само три. Как забеляза? Мама вижда всичко, но за теб не предполагам.

— Мислиш, че съм сляп с едното око и е другото не виждам подалеч от носа си?

— Дай, ще ги зашия — предложи Хейзъл.

Тримата я гледаха, докато шиеше копчетата. Меката ѝ коса постоянно падаше по челото. Когато я отмяташе, тя вдигаше поглед и им се усмихваше.

— Толкова си мила! — каза Клер. — Знаеш ли, родителите на приятелката ми се разведоха и новата жена на баща ѝ е просто отвратителна. Алис я мрази, но аз със сигурност не те мразя.

— Това е много лошо — каза Хейзъл. — Искам да кажа, за Алис. И се радвам, че не ме мразиш.

— Днес трябваше да облека най-хубавото си палто. То е розово и има голяма кожена яка. Мама ме накара да си го купя, но аз не го харесвам.

— Майка ти има чудесен вкус — рече Мартин. — Можеш да научиш много от нея.

— Знам, но не се интересувам от дрехи, поддържане на чистота в стаята и тем подобни. Просто не ме интересуват.

— Ето, готово — каза Хейзъл и скъса края на конеца със зъби. — Сега е по-добре. Ще облека Ийнък и не забравяй да го държиш здраво за ръката. Може да ти се изплъзне, без да го усетиш.

— Можеш да разчиташ на мен — увери я Клер.

— Харесва ѝ да идва тук — забеляза Хейзъл, когато децата заминаха. — Предполагам, че ѝ е забавно с Ийнък. Сигурно у тях е доста тихо.

— Предполагам — отвърна Мартин.

— Тя наистина е със странен характер, Мартин. Искам да кажа — в положителния смисъл. Толкова е... различна.

— Така е.

— Не си ли мислил да се видиш с майка ѝ?

— Като че ли не.

Хейзъл искаше да говори за Джеси, да се рови в тъмни места. Но истината беше, че той наистина искаше да види Джеси, да си поговорят за Клер, да разбере дали раните са заздравели. Само че Джеси не искаше да го вижда.

— Е, аз по-добре да почистя в кухнята. Ти ще работиш ли?

— Само час, докато започне филхармонията. Имам да проверя няколко доклада за пациенти.

Беше отделил една стая за себе си и личните си съкровища — бюрото, книгите, плочите и малкото радио, на което слушаше неделните предавания на филхармонията. Останалата част от къщата беше на Хейзъл — женско владение, в което той не се месеше. Там тя правеше каквото си искаше и ако попитаха Мартин, той би охарактеризирал резултатите с няколко думи: удобно и леко безвкусно, но не натрапчиво. Имаше изобилие от възглавници, пискюли и драперии в неясни цветове, които обикновено успокояваха неговата раздражителност — пепел от рози, който му напомняше на гниеци цветя, светлокафяво като стари петна от чай. В малкия кабинет на Мартин стените бяха бели. Тъмният под се виждаше изпод краищата на стария персийски килим, оцветен в златно и кремаво като слънце и пясък. Нямаше завеси, само саксии с растения, така че от бюрото си

можеше да вижда небето; това му даваше чувството за свобода и лекота.

Миналата пролет някой им беше изпратил азалия в дървено сандъче. Огнените цветове бяха изпадали, но лъскавите листа вървяха добре и сигурно отново щеше да цъфне, когато ѝ дойдеше сезонът. Хейзъл се грижеше за нея. Тя имаше усет към растенията.

Следобедът беше мрачен и неподвижен. Мартин погледна към улицата, където, три етажа по-надолу, оголени гинкови^[1] дървета стояха в редица по края на тротоара, всяко едно в собствена телена ограда. Клер, хванала Ийнък за ръката, тъкмо беше пресякла Седемдесет и трета улица и се отправяше към парка. Мартин ги наблюдаваше — високото къдрокосо момиченце и момченцето, което се поклащаше като пате, когато завиваха зад ъгъла. Гърдите му се изпълниха с нежност. Дано Бог бъдеше милостив към тях! Бяха толкова крехки! Той се помоли за децата си и дали не се молеше повече за момиченцето, отколкото за момченцето? Не, не, невъзможно! В крайна сметка в тези неща нямаше мерки. Двамата бяха различни, следователно и неговите чувства трябваше да бъдат малко или много различни.

Той предполагаше — и беше почти сигурен, — че Джеси едва ли е доволна от това развитие на нещата. Надяваше се, че гневът ѝ не бе твърде силен. Тя щеше да каже на Клер, ако беше така. Във всеки случай Клер не беше споменала нищо по този въпрос.

Когато малката се самопокани на вечеря за тази неделя, Мартин я попита:

— Майка ти няма ли да иска да вечеряш с нея?

— Тя е настинала и трябва да лежи, така че аз и без това ще бъда сама.

Той се опита да си представи тяхната връзка и заключи, че Джеси, каквато си беше практична, се е примирила, че живее с такова добро, но волево и прекалено зряло за възрастта си дете. Накратко Джеси знаеше кога е победена! На Мартин му стана смешно, макар да ѝ се възхищаваше. Досега светът не бе успял да я обърка. Бе израснала професионално. Веднъж Хейзъл му беше казала, че на едно от събиранията в болницата някои жени споменали името на Джеси и били впечатлени. Какъв неочакван обрат на съдбата!

И колко странно, че след всичките безполезни и отчаяни усилия дъщеря му се бе върнала при него ей така, без дори да си е мръднал пръста! Неговата очарователна дъщеря!

Преди време майка му дойде на гости за рождения ѝ ден. Когато видя Клер, тя се разплака.

— Толкова е различна от другите, от момичетата на Алис! — каза му тя. Той я попита в какъв смисъл. — Трудно е да се каже точно. Първо е много любознателна. И много силна. Да — повтори тя след малко, — много, много силна.

И Клер като Джеси винаги казваше това, което ѝ дойдеше наум. „Беше същата и на три години“ — спомни си той. Ийнък на три все още беше бебе. Мартин бе благодарен, че това, което ѝ идваше наум, не нарушаваше хармонията в неговия дом. Клер с искрената си простота бе харесала Хейзъл и Хейзъл с любящото си сърце също я беше харесала. Жена му бе твърде милостива, защото Клер бе „жертва на развод“ и защото имаше майка инвалид. Хейзъл имаше склонност да мисли в клишета, но това бяха мили клишета.

Беше благодарен, че по каквато и да било причина — вероятно заради собствената си гордост — Джеси не бе казала нищо на Клер за развода им. Някой ден момиченцето трябваше да разбере и той изпитваше ужас да не падне в нейните очи...

Е, добре! Стига за днес! Той извади бележника си и купчина с доклади. На един от тях беше закрепена бележка:

„Семейство Мозер ни поканиха следващия петък на вечеря. Свободен ли си? Да приема ли?“

Случайно беше свободен, но знаеше, че дори и да не беше, щеше да се постарает да отиде. Мозерови бяха свестни и приятни хора. Бяха изпълнени с благодарност към него. Вики се радваше на чудесно здраве и това му бе докладвано подробно всеки път. Мозер искаше да вярва в изключителната гениалност на Мартин — едно убеждение, което беше толкова безпочвено, колкото и първият му отказ да повярва в Мартин. Но беше много трудно, дори и невъзможно да промениш мнението на лаика, когато веднъж е формирано. А Мозер явно си го

беше съставил въз основа на нещо, прочетено в списанията, или на зле разбираня опит на един негов приятел или роднина.

— Един мой познат има син — му каза наскоро Мозер. — Живеят в Дейтън, щата Охайо. Същата история като с Вики — катастрофа с автомобил. И хирургът оплескал работата. Сега горкото момче е просто грамада плът без разум.

— Е — рече Мартин, чувствайки се задължен да защити непознатия хирург, който вероятно нищо не беше оплескал, — може и да е било нещо съвсем друго.

— Не, не, същото е било. Това само ме кара да осъзнавам все повече и повече колко много ти дължим, Мартин. Да, сам Господ те доведе при нас. И нищо, което ти или някой друг ще каже, не може да промени мнението ми.

Вечерята вероятно щеше да бъде в някой хотел наблизко. В зимна вечер като тази и след напрегнатия работен ден пътуването до дома на Мозерови в Лонг Айлънд щеше да му се стори много дълго. Но все пак Хейзъл обичаше да ходи там. Такова нещо не й се случваше всеки ден. Влизаш през огромните порти, пътуваш още половин миля по алеята между високи стени от храсти и накрая икономът те поздравява от върха на парадните стълби. Двойните врати водят към осмоъгълен хол. Влизаш по пастелни килими във величествени стаи, пълни с огледала и тапицирани с брокат мебели; покрай полираната махагонова библиотека, чиито рафтове гъмжат от неразрязани книги в кожени подвързии и сребърни купи от състезания по голф. От еркерния прозорец се виждат тераси, които се спускат към пролива в подножието на стръмна скала.

— Къщата е в стил английско имение — обичаше да обяснява госпожа Мозер. — От епохата на кралица Елизабет. Направи я един архитект, известен с английския си стил.

Госпожа Мозер беше от Айова и се бе омъжила за господин Мозер, преди той да бе станал президент на своята компания за производство на инструменти и матрици. Носеше много диаманти, но беше простовата жена, някак уплашена от положението на мъжа си. Хейзъл се чувстваше удобно с нея.

Мартин започна с първия доклад, прочете го и направи бележки в полетата. Умът му блуждаеше: щеше да бъде страхотна вечеря или пък поредното разочарование след цяла седмица неотложна работа и

ядене на крак. Мислите му се върнаха към имението в елизабетински стил. Ако наистина видеха нещо такова, Мозерови нито щяха да го разпознаят, нито да го харесат. Сети се за Лам Хаус.

Защо ли все се случваше така, че в дните, когато беше с Клер, той все повече и повече си мислеше... за нея? Имаше ли изобщо някаква прилика между двете? Във всеки случай не в очите, защото тези на Клер бяха тъмни. Никога и у никого не беше виждал такова чисто и лазурно синьо. Но имаше нещо — някакво радостно движение на главата, нещо у единадесетгодишното дете, което му напомняше, че двете бяха от една кръв.

Не, Мартин, не.

Хейзъл пееше в кухнята:

— Когато докосвам ръката ти, чувам музика...

Гласът ѝ беше сладък и леко печален като самата нея. Тя много се стараеше всичко между тях да е идеално. Поначало обичаше романи и женски списания, но за да си подхожда с Мартин, четеше същото като него. След това искаше да го обсъждат. Той често го правеше и намираше коментарите ѝ за уместни. Хейзъл също така не обичаше много музиката, но ходеше с него на опера; дори си купи книга, за да научи нещо повече по този въпрос. Беше убедена, че съпругите на всички останали лекари са образовани, макар той да ѝ бе казал, че това не е истина и че я харесва такава, каквато си е.

Това, което Хейзъл наистина обичаше, беше домашният уют и компанията на жени като нея. Фло ѝ беше станала доверена приятелка и това му доставяше удоволствие. Щеше да им бъде много трудно с Том, ако жените им не се харесваха. Също обичаше да бъде и със семейството си, особено със сестра си Тес, която Мартин едва понасяше. Тес беше неудържимо бърлива, а гласът ѝ — направо подлудяващ.

Хейзъл почука на вратата. Винаги го правеше, когато той работеше, макар да ѝ бе казал, че не е нужно.

— Мислех, че е добре да те подсетя, че концертът ще започне след три минути. Понякога си толкова зает, че забравяш.

— Благодаря. Не бях толкова зает, просто размишлявах.

— За какво?

— За това каква добра година беше тази.

— Радвам се. Ако искаш да слушам концерта с теб, ще остана. И няма да говоря — очите ѝ излъчваха невинност повече и от самата Клер.

Той каза нежно:

— Само ако искаш. Не трябва да се насилваш заради мен. Няма нищо лошо, че не обичаш музиката.

— Ще се опитам да я обикна, за да можем да слушаме заедно, Мартин.

Да се опита да я обикне! Моцарт и Бах, с тяхната божествена математика! Величието и спокойствието като галеци пръсти, като нежни ръце!

— Добре тогава — рече той и завъртя копчето.

Чу се жужене и дращене от атмосферните смущения. Забоботи глас, после се проясни:

— В седем петдесет и пет тази сутрин голям отряд от японски самолети атакува плавателните съоръжения на Съединените щати на Пърл Харбър, като нанесе големи поражения на форт Айлънд, военновъздушната база и Хикхъм фийлд. Броят на жертвите непрестанно се покачва...

— Господи! — извика Мартин.

— Голям брой самолети от Военновъздушния корпус бяха извадени от строя. Влизайки в Оаху, японските торпедоносачи и подводници разрушиха хангари, докове и...

Хейзъл сложи ръка на устата си. Правеше го винаги когато беше изплашена.

— Да не би това да означава... — започна тя.

Двамата се спогледаха и недовършеният ѝ въпрос увисна във въздуха.

Когато и да попиташ от хората, които са живели тогава и са били достатъчно големи, за да си спомнят какво са правили и къде са били в момента, когато са чули тази новина, той ще ти отговори с някакво страхопочитание в гласа:

— Тъкмо бяхме тръгнали към плажа.

— Тъкмо измъквах печеното от фурната.

— Тъкмо се обличахме за сватбата на брат ми.

Така че двамата щяха да си спомнят деня, който разтърси света, който го промени както за тях, така и за сънародниците им и в крайна сметка — за всички хора по земята.

Последното нещо, което Мартин видя, преди да изгаси лампата до леглото, беше униформата, закачена до официалните му цивилни костюми в гардероба. Сега те изглеждаха странно, като останки от нечий друг живот. Мартин чувстваше, че ако трябва да ги облече отново, ще изпитва неудобство в тях, макар и само преди година да бяха част от ежедневно му облекло.

Стаята също изглеждаше странно — тази стая, в която бяха заченали детето си, бяха разтваряли неделните вестници върху завивките и удобно загърнати, бяха лежали, заслушани във вятъра. „Тридневна домашна отпускат — помисли си той. — Може би беше по-добре изобщо да не идвам, да не си спомням това, което вече ми е станало необичайно и ще остане такова още кой знае колко време. А може би завинаги?“ Последният медицински контингент, изпратен през океана, беше улучен от торпедо в Северния Атлантук. Младият Прескът беше потънал с тях и незнайно защо — той не познаваше добре Прескът — Мартин можеше да си спомни лицето му съвсем ясно: меко и топчесто, притеснено и желаещо да угоди. Жена му беше бременна с четвъртото им дете.

От долния етаж долетя тих плач. Хейзъл седна в леглото и зачака звукът да се повтори, но това не стана.

— Ийнкъ сънува — рече тя.

Какво ли сънуваше това тригодишно дете, в чиито очи вече беше изписано майчиното му безпокойство?

— Мартин — прошепна тя в тъмното, — колко време ще останете във форт Дикс?

— Скъпа, нямам представа.

— Но в тази зона са съсредоточени войски, нали?

— Хейзъл, моля те.

— Знаем, че не трябва да казваш нищо и разбирам, но... — тя се притисна в него. Устните ѝ се движеха близо до шията му — Мартин?

— Да, скъпа?

— Опитвам се да не плача. Толкова се срамувам от себе си!

— Няма нищо, ако заплачеш. И на мен не ми се иска да ви оставям с Ийнък.

На колко ли години щеше да бъде малкият, когато той се завърнеше у дома? А Клер, с която бе прекарал толкова малко време? И в колко ли стаи, в колко ли домове по тази земя мъже и жени лежаха будни тази вечер и брояха минутите до заминаването?

— Мартин? Ще се разсърдиш ли, ако те попитам нещо?

— Разбира се, че не. Питай.

— Никога не сме говорили за това. Разбира се, не съм и, мислила по този въпрос; само че сега може да отидеш в Англия... Искам да кажа, не че питам, но изглежда възможно от това, което пишат по вестниците...

Той знаеше, знаеше какво щеше да последва.

— Е, да предположим, че те изпратят в Англия. Ще искаш ли отново да видиш Мери?

За пръв път от толкова години някой изговаряше това име на глас. Сега то придоби форма и застана в рамката на вратата, където проникваше светлина от хола. Стори му се, че беше разкривена и някак сребристозелена. Мери. Мери Фърн.

— Знаеш, че с това е приключено — рече нежно той — доста време преди да те срещна. А сега сме женени — Мартин я прегърна още по-силно. — А ти не беше ли сгодена за някой друг? Да те ревнувам ли, а? — не му беше ясно защо говори толкова много. Приказваше глупости.

Хейзъл отвърна тихо:

— Ни най-малко. Онова беше различно. Разбира се и двамата знаеха, че е така.

— Ние сме женени — рече той натъртено.

— Да, наистина, нали?

Тя постави дланта му на бузата си и я целуна. Колко беше мека! И той бе отговорен за този крехък живот! Защо ли жените, добрите жени (а на Мартин му се струваше, че всички жени, за които се бе грижил, бяха такива), караха мъжа да се чувства така, сякаш държи живота им в дланта си? Трябваше да се покаже достоен за такова доверие! Наистина искаше да бъде — и щеше да се постарее. Никога повече нямаше да причини болка и сълзи; никога, никога!

Мартин лежа още дълго буден в нощта, много след като Хейзъл беше заспала, заслушан в тихото ѝ дишане, като се напрягаше да чуе дали синът им не плаче. Когато най-накрая се унесе, бледата светлина на този последен ден вече се процеждаше от небето.

[1] Голосеменно листопадно дърво с големи цветове, единственото, останало от вида си. Родина — Китай и Япония. В Япония е смятано за свещено и се сади в дворовете на храмовете. — Б.пр. ↑

ДВАДЕСЕТА ГЛАВА

Първо изгаси лампата, а после дръпна черните завеси. Ветровитата есенна нощ сякаш носеше духа на Елизабетиновата, на Шекспировата епоха. Струваше му се, че всеки момент щяха да долетят вещиците от Ендър над горите или по пътя щяха да затрополят конници с плащове. Силуетът на главната сграда се открояваше мастиленочерен на фона на небето. Тук някога бе санаториум за нервни болести на богати англичани, жертви на мира. Сега щеше да бъде за жертвите на войната. Мартин постоя няколко минути, заслушан в стенещия вятър, после въздъхна и се върна на бюрото си да пише.

„Скъпа моя Хейзъл, намирам се в провинцията, на около половин миля от Лондон.“

Зачеркна това, защото цензурата няма да го позволи.

„Хубаво е да стъпиш на суша след нещо, което наричат най-лошото пресичане на океана. Мога да си представя какво би било на малък кораб. На «Кралица Мери» беше достатъчно лошо.“

Зачеркна всичко след „океана“.

„Открих, че ставам за моряк. Роден съм в потоп и съм оцелял, между мен и водата има някакво привличане. Хората се шегуват с морската болест, но тя не е шега работа, уверявам те! Горките момчета, наредени един над друг по койките, направо си изповръщаха червата! Би трябвало да има някакво лекарство за това. Сигурен съм, че ще открият някой ден.

За тези, които бяха добре, това беше едно вълнуващо приключение. Вълнуващо? Лъкатушихме през океана без светлини. Тъмен кораб, тъмен океан. Излязох на палубата при мълчаливите часовои, като се надявах облаците да закрийт блестящата адска луна. Вълнуващо!

Ще ти разкажа нещо смешно.

«Продължавай в същия дух, все пак наистина беше весело» — бях в една каюта, може би каюта за младоженци, с още двама — един

дерматолог от Де Моан, добродушен шегаджия; другият, психиатърът, също не беше лош, само дето беше малко надут и всезнайко.

Та психиатърът ни уверяваше, че морската болест била въпрос на психическа нагласа и че ако не искаш да ти прилошава, това няма да стане. Знаеш какви ги говорят понякога психиатрите. Както и да е, в Денят на благодарността се натъкнахме на най-лошата буря — с вълни, които стигаха до най-горните люкове, а по коридорите бяха опънати въжета. Нашият психиатър реши да не идва на вечеря, като се извини с леко главоболие. Беше станал жълто-зелен като карфиол. Моят приятел от Де Моан си помисли, че ще е много любезно от наша страна, ако му занесем табла с ядене. Само че когато стигнахме до стаята, психиатърът се беше изстрелял от леглото и приличаше на рошава маймуна.

«Погледни какво ти донесохме — рече Де Моан. — Не знаехме дали обичаш бял или кафяв, затова взехме и от двата. И пълнежът е страхотен — по-хубав, отколкото го правеше мама; по-хубав, отколкото го е правила, която и да е майка. С аромат на червени боровинки, тиквен пай и сладолед... Ей, какво ти става?»

Психиатърът махна отчаяно с ръка. Очите му се бяха изцъклили.

— Хайде, хайде, нямаш морска болест. Вземи се в ръце, човече. Всичко е въпрос на нагласа! Опитай от лукчетата със сметана!

Донесох легена тъкмо навреме, за да спася килима.

И ето ме тук, при това много зает. Имаме първокласна болница с всичко, което можеш или не можеш да си представиш. Тук докарват най-тежко ранените.“

Задраска „ранени“ и написа „случаи“.

„В Оран и Виши французите се биха с американските десантници като тигри. Колко ужасно е да си помислиш, че тези страшни рани по нашите момчета са били причинени точно от французи! Тъжно и нелепо. Но всъщност всичко, което хората си причиняват един на друг, е тъжно и нелепо.

Скъпа моя Хейзъл, бих искал да бъда по-описателен, но казват, че докторите не са многословни, нали? Не знам дали това важи за другите, но за мен — да. Ще трябва просто да си представиш какво ми е без теб и Ийнък. И, разбира се, без моята Клер.

Ти прояви такова разбиране по отношение на нея! Знам, че малко жени биха я приели като теб. Казвал ли съм ти, че съм ти много

благодарен за това? Ако не съм, сега го правя. Свършвам дотук. Прочети си писмото още веднъж и си лягай.“

Той взе в ръка милите драскулки на Хейзъл.

„Любими мой, питаш ме какъв голям подарък искам да ми донесеш, когато се прибереш у дома. «Когато се прибереш у дома.» Препрочитам тези думи отново и отново. Ще ти кажа: искам още едно дете, нищо друго — тя никога не искаше вещи. Другите мъже вече бяха ходили в Лондон, за да похарчат заплатите си за обици, сребърни сервизи за чай и още бог знае какво.

Мили мой, толкова ни липсваш на всички! Ийнък с всяка минута все повече заприличва на теб. — «Не е вярно. Той прилича на Хейзъл.» Отново се върнах на работа. Нали каза, че нямаш нищо против? Работя от седем до три. Джоузи все още е с нас. Тя води Ийнък на училище сутрин, след като замина на работа. След три часа отново съм с него, така че, както виждаш, няма да остане пренебрегнат.

Освен това много ми харесва да помагам. В болниците има недостиг на работна ръка. Пък и ще изкарвам пари, така че няма да има нужда да пипам от спестяванията и когато се върнеш, ще има с какво да започнеш.

Майка ти е добре. Говорих с нея по телефона и няма да забравя рождения ѝ ден.

Ходих да слушам Ецио Пинца в «Борис Годунов». Вече научих много за операта. Все пак бих искала да пеят на английски.

Клер минава почти всяка седмица. Мисля, че станахме добри приятелки. Но това не ми е струвало никакви усилия, така че няма защо да ми благодариш. Знаеш ли, Ийнък я слуша повече, отколкото мен. Миналата седмица беше болен и не можах да го накарам да си изпие лекарството, но когато дойде Клер, той го направи заради нея. Попитах я дали майка ѝ знае колко често се отбива у дома след училище и тя отговори: «Не ѝ казвам, но мисля,

че се досеща.» И после: «Като че ли е по-добре да не знае.» Каква проникателност на нейната възраст! Толкова е зряла за годините си! Понякога ми се струва, че е по-голяма от мен. Във всеки случай е по-решителна.“

Мартин се усмихна на себе си, извади отново писмото на Клер и погледът му пробяга по страниците.

„Мили татко, през септември ще бъда в осми клас! «Бриърли» е страхотно училище, но научната паралелка е направо бебешка. Не искам да кажа, че съм чак толкова интелигентна, но една моя приятелка има сестра в гимназията и аз прекрасно разбирам учебника ѝ по биология. Нямам търпение да стана лекарка. И с теб ли някога беше така?

Минаваш ли понякога покрай мястото, където живеехме, и в парка, където карах колелото си?

Леля Хейзъл е много мила с мен. Разбира се, това е, защото съм твоя дъщеря и тя те обича. Мисля, че ѝ е много трудно да живее сама. Казва, че не можела да се оправя с чековата си книжка. Ако нещата не бяха толкова объркани, щях да помоля мама да ѝ помогне. Ха-ха!

Близо ли си до къщата на леля Мери Фърн? Тя още ли живее там? Все още не мога да разбера защо тя е такава голяма тайна, след като е сестра на мама!“

Мартин остави писмото настрана. Ах, това дете! Ровеше и бърникаше също така настоятелно и безцеремонно, както някога майка ѝ.

Някой беше оставил туристическа карта на Британските острови в чекмеджето на масата. Тъй като нямаше какво да прави, просто от любопитство, а и защото Клер беше попитала, той я разгъна. Лам Хаус беше на шестдесет и няколко мили от болницата, някъде далеч по лъкатушешките пътеки, които в тази страна минаваха за пътища. Не че

това имаше значение. Далеч или близо — какво от това? Мартин върна картата на мястото ѝ и затвори с трясък чекмеджето.

Понякога човек изпаднаше в паника. Колко години щеше да продължи тази война? Мартин се чувстваше объркан от чувствата си, когато докарваха ранените — благодарност, че не лежи съсипан на носилка, и срам, че се е отървал. Колкото и да спореше със себе си (защото беше вярно, че неврохирургът трябваше да бъде в тила, а не да стреля в Пустинната лисица Ромел^[1]), срамът си оставаше. Даже и Том, младши лейтенант в Южния Тих океан, се сблъскваше ежедневно с опасността, докато той, Мартин, си стоеше на безопасно в първокласно място, немного далеч от главната квартира на Айзенхауер в Буши Парк. Чувстваше също и някаква вина. Той се образоваше и разширяваше уменията си чрез страданията на осакатените. Това го притесняваше най-много от всичко.

Под една рана от шрапнел откри малък нарастващ тумор, който без раната нямаше да бъде забелязан навреме. Той описа този странен случай в едно медицинско списание в Америка; получи купища писма и известност, което не съвпаднаше с намеренията му. Мартин дълбоко и може би неоснователно се безпокоеше от тези неща.

Прекарваше дълги часове с пациентите — часове, в които можеше да спи или да яде. Някои толкова го бяха трогнали, че може би щеше да запази спомена за тях до края на живота си.

Едно момче от тютюнева фабрика в Северна Каролина — топчесто дете на не повече от деветнадесет години — му каза:

— Знаеш ли, докторе, бях сигурен, че ще ме убият в тази война. Но никога не съм очаквал нещо такова.

„Нещото“ беше премазана ръка и обезобразено лице. Мартин се беше справил по-добре с ръката, отколкото пластичните хирурзи с лицето, въпреки че грешката не беше тяхна. Бяха го закърпили майсторски, но все пак това си бяха само кърпки. Отляво лицето имаше стегнатия неподвижен блясък на лачена кожа, а от грозна вдлъбнатина надничаше изцъклено стъклено око. Дясната страна се движеше при говор и окото можеше да плаче.

— Кажи ми, докторе, дали хората ще... дали ще ме познаят, когато си отида у дома? Моля те, кажи ми истината!

Мартин се опита да го успокои:

— Не съм те познавал преди, но колегите свършиха чудесна работа. Освен това със здравяването ще става все по-добре.

— Мислиш ли... може би това е глупав въпрос, но... Е, ако ти беше момиче... Искам да кажа, мислиш ли, че момичетата ще...

Момичетата ще потреперват, ще се преструват и ще бъдат много, много тактични; поне повечето от тях, надявам се.

— Разбира се, разбира се. Защо не? Ти все пак си герой, синко, не го забравяй!

Можеше ли да каже на тези младежи, че наистина чувства техните рани като своя лична обида? Оскърбление? Чувстваме се засегнати, когато вандали съсипят някоя ценна картина, но това?

Понякога мъжете плачат. Обръщат се, за да не ги видят. Аз ги потупвам по ръката или рамото. Чувствам се неудобно. „Знам, знам — промърморвам. — Знам.“ Но не знам. Как бих могъл, нали моят ред още не е дошъл? И как всъщност мога да разбера един мъж на двадесет и пет, с отнесени от шрапнел полови органи?

Сега по света има толкова много болка, че е станала част от ежедневието.

Още няколко месеца и щеше да се навърши година, откакто беше в Англия. Животът му се бе превърнал в монотонен продължителен ред, сякаш беше банков чиновник или застрахователен агент, само дето работата му бе да поправя ужасните поражения от войната. Когато свършеше работният ден, Мартин си измиваше ръцете и отиваше да вечеря или от време на време — в Лондон да се поразсее. Това беше абсурдно, нелепо. Единственото лекарство беше да не мисли толкова много за това. Просто трябваше да продължава да живее, да прави каквото може и да приема повишенията. Сега вече беше полковник, сякаш бе ходил на бойното поле; но в известен смисъл наистина го бе правил.

Много след това Мартин не можа да си спомни къде е вървял, само дето бързаше по някаква лондонска улица и после, когато внезапно вдигна поглед, видя витрината на една художествена галерия, на която имаше акварел с три червени птици на телена ограда, поставен на триножник. Вцепени се.

„Не е същата — помисли си, докато се опитваше да се съвземе. — Онази беше на фона на сняг, а тази е тъмнозелена, в разгара на лятото.“ И все пак приликата бе явна.

Влезе вътре. Посрещна го изискана възрастна жена и Мартин я попита за картината.

— Прекрасна е, нали? Доста по-добра от много тук — и като видя, че той изглежда изненадан, обясни: — Този месец превърнахме галерията в изложба с разпродажба на любителски работи. Това е част от благотворителната дейност за пострадалите от войната; приходите отиват за нуждаещите се деца. Интересува ли ви тази?

Той заекна:

— Като че ли съм я виждал преди. Художникът, да не би да е...

— Мога да проверя. Да, ето! „Три червени птици“. Някоя си госпожа Лам. Тя е чудесен човек; всъщност ни даде доста неща. Работи и с въглен. Тази детска глава е нейна. Сигурно ще се съгласите, че е доста добра.

„Това трябва да е Нед“ — помисли си Мартин. Сега сигурно вече беше младеж; несъмнено се сражаваше някъде за Англия. Но тук беше само на десет години, с облеганата на двете си ръце брадичка. Ръцете бяха нарисувани лошо, но лицето бе изпълнено с дух и живот. Устата издаваше чувство за хумор. И Мартин стоеше, държеше в ръце картината и чувстваше... Просто не знаеше какво чувства.

— Има известни качества, нали? Би могло да е сантиментално, но не е — жената се усмихна. — Разбира се, хората обичат сантименталностите. Пък и като си помислиш, защо не?

— Да, защо не? — повтори като ехо Мартин.

Очевидно жената чувстваше нужда да запълни тишината.

— Повечето любителски работи са доста лоши, но понякога откриваш такива, които почти са достигнали до същността на нещата, каквато и да е тя. Работя в областта на изкуството от тридесет години и мога да позная истинската работа от пръв поглед, въпреки че, да ме убиеш, не мога да ѝ дам определение. Тази жена е много близо. Може и да я достигне, а може и да не я достигне; не съм сигурна.

— Бих искал да я купя — рече Мартин.

— Коя? Главата?

— Не, птиците.

— О, ами много хубаво! Дамата ще бъде доволна. Тя я донесе от провинцията едва миналата седмица.

Във влака, на връщане от болницата, той имаше странното усещане, че носи контрабанда, а хората го гледат втръчено и пробиват

хартията с поглед. За момент му се прииска да изостави пакета на седалката.

Когато се прибра в стаята си, той я опря до стената в един ъгъл, без да я разопакова. Защо, по дяволите, я беше купил? Ето я, стоеше там и внасяше смут в душата му. Сякаш в живота нямаше достатъчно притеснения!

Чак след три дни Мартин разопакова картината и я поддържа срещу светлината. В долния ляв ъгъл имаше инициали: МФЛ. „Ф“-то завършваше с ченгелче, а „Л“-то — със заврънкулка. Прокара леко пръст по буквите. Значи тя все още живее в Лам Хаус с Алекс! Разбира се, Мартин не бе очаквал нещо друго. Почуди се дали в живота ѝ не бе влязъл някой друг и ако да — кой и как?

Излезе навън. Нощта беше неподвижна. На небето ниско на запад лежеше ивица мъгляво розово. Бомбардировачите още не бяха излетели. В повечето нощи горе-долу по това време и над това място изреваваха самолети, излитащи от въздушната база само на десет мили на север. Призори се чуваха отново. Ревът им сутрин никога не беше толкова силен, колкото вечер, и човек неволно се питаше колко ли от тях не бяха успели да се завърнат.

Мартин остана облегнат на стената на къщата. Каква жестокост беше случайното безумие на човешкия живот! Планетата бе като кораб, който си пробива път през безкрайното студено пространство като в неотбелязано на картата море. Поне казваха, че е безкрайно. Кой може да знае наистина какво означава това определение? И може би точно като кораб пътува към скрит риф, отправен към световната, неописуема божествена катастрофа. Хората преминаваха като вихър през кратките си дни и мимолетни удоволствия, които свършваха и изчезваха толкова бързо!

Около три седмици по-късно, в един съботен следобед Мартин слезе от влака и закричи по обичайната за малките селца главна улица. Спомняше си, че църквата е вляво, после трябваше да се завие по една пътека в полето и след няколко минути вървене щеше да пристигне в Лам Хаус.

Веднага щом се оказа там, му се прииска да се върне обратно. Струваше му се, че присъствието му се набива в очите на всеки и

някой ще го предизвика на бой. Мина покрай няколко жени, които носеха пазарски чанти, войник в отпуската и две момичета на велосипеди, но никой даже не го погледна.

Малките градинки до портичките бяха засадени със зеленчуци. Само едно малко парченце земя, твърде неудобно за тази цел, припомняше какъв бе животът преди войната. Представляваше късче земя, обрасло с резеда като късен сняг, близо до туфа ралици.

Трябваше да се върне обратно. Но той не бе дошъл тук да обърква никого, просто искаше да я види! Какво лошо имаше в това?

Моравата пред къщата бе засадена със зеле. Не бе направил и две крачки по пътеката, когато видя Мери. Беше застанала с гръб към него, но той все пак я позна. Копаеше зелето. Мартин отново почувства силно желание да си отиде. След това често се питаше дали наистина щеше да го направи, ако тя не го беше видяла в този момент.

Стоеше неподвижна, когато той се приближи. Беше облечена в бяла блуза и кафява пола. Кожата ѝ бе загоряла. На бузата ѝ имаше кално петно.

— Купих твоите червени птици. Открих ги в една галерия в Лондон — рече той.

Тя го погледна неразбиращо.

— Видях и скицата с главата на Нед, или поне си мисля, че беше Нед. Той ли беше? И дойдох тук — спря се. — Говоря глупости.

Тя пусна мотиката на земята.

— Какво правиш тук?

— Тук или в Англия имаш предвид?

— Скоро ли пристигна в Англия?

— Не, миналата есен.

Двамата стояха и се гледаха около минута.

— Изобщо не си остарял — каза тя.

— Само с единадесет години.

Времето бе оставило своя отпечатък върху Мери. На челото ѝ се бяха появили бръчки, бузите ѝ бяха отслабнали, а очите — хлътнали.

— Алекс тук ли е? — попита той.

Нямаше намерение да задава този въпрос, всъщност дори нямаше представа какво щеше да каже, когато дойдеше тук. Но думите му прозвучаха съвсем естествено.

— С Монтгомъри е в Северна Африка. Записа се доброволец.

Мартин като че ли нямаше какво повече да каже.

— А ти добре ли си? — попита тя. — Как е семейството ти? „Колко странно и официално звучат думите й!“ — помисли си той. Въпросът го обърка.

— Семейството ми ли?

— Жена ти, синът ти... Понякога леля Мили ми пише. От нея знам.

Думата „жена“ го смути.

— О, да, да, всички са добре — отвърна неловко.

— Вече отново се виждаш с Клер.

— Да, да, така е.

— Радвам се да го чуя.

„Колко е благовъзпитана!“ — помисли си отново той.

Слънцето светеше в очите му и това му послужи като извинение да извърне поглед встрани. Стана му ясно, че едва познаваше тази жена. Почувства се като вдървен.

— Ще влезеш ли, Мартин? Вече имаме пет деца и трябва да им приготвя вечерята.

Той се слиса:

— Пет?

За пръв път Мери се усмихна. Около ъглите на очите ѝ се появиха тънки ветрилообразни бръчици.

— Не, не, моите не са тук. Нед е в Кралските военновъздушни сили, а момичетата са в пансион. Тези са евакуирани от бомбардировките.

— Тогава сигурно си заета. Няма да те задържам.

— Не ме задържаш.

Той я последва в къщата.

— Седни, докато подреда масата — рече тя.

Мартин седна сковано и постави шапката в скута си; наблюдаваше я как слага срещу всеки стол върху дъбовата резбована маса керамични чинии и чаши. Спомни си я как някога седеше тук, облечена в кадифе. Не трябваше да идва. Откъде можеше да знае какви чувства изпитва към него сега? Несъмнено неудобство, а може би и гняв. Всичко бе възможно.

— С кола ли дойде? — попита тя неочаквано.

— Не, хванах влака.

— Тогава ще трябва да преспиш тук. Сега има само три влака дневно и последният вече е заминал.

— Съжалявам! Не помислих за това. Може би ще намеря стая някъде в селото.

— Няма нужда. Тук имаме много стаи, въпреки децата.

Той отчаяно се опита да намери тема за разговор:

— Всички тези странни деца... Сигурно ти причиняват много грижи.

— Не чак толкова. Все пак съм отгледала сама три. Тези просто ми правят компания.

— Е, да.

— Боя се, че ще ти се стори истинска лудница, докато ги нахраня всичките и ги сложа да си легнат — рече тя учтиво.

— Нямам нищо против — отвърна той със същия тон.

Струваше му се, че се държаха като роднини, които се бяха срещнали след дълга раздяла и внезапно бяха открили, че вече не се харесват особено.

Изглеждаше невъзможно, че се водеше тази кървава война; или пък, че имаше места като операционната, където ръкавите на Мартин се покриваха с кръв всеки ден. Огънят пращеше в камината. Старите жиливи чинари близо до къщата поскърцваха от вятъра. Селски звуци като от викториански роман. Стаята нямаше нищо общо с това, което се случваше навън по света — нито портретите в рамки на предците с шапки с пера, нито медно златните купи по езда на Алекс върху полицата над камината, нито малкото звънче за повикване на прислугата, която вече не беше там.

На горния етаж се затвори врата. След това по стълбите се чуха стъпки и Мери влезе в стаята.

— Съжалявам, че се забавих толкова. Хермин, най-малката, все още плаче понякога за майка си. Отнема ми доста време, докато я успокоя.

— Нямам нищо против. Тук е приятно.

— Приятно и студено.

Тя коленичи и протегна ръце към огъня. От хола влезе огромно овчарско куче и легна тромаво близо до топлината, високият часовник тиктакаше самотно в тишината. Децата бяха оставили истински безпорядък на масата. Мартин отново нямаше какво да каже.

Мери гледаше мрачно в огъня. Накрая вдигна поглед.

— Щастлив ли си, Мартин?

Този въпрос, след изминалите часове на официалности, го стресна. После опита да се измъкне.

— Може ли някой да бъде щастлив в година като 1943-а?

Очите ѝ казваха: „Не това имах предвид!“

— Извинявай — рече той. — Май искаше да кажеш нещо друго... Предполагам, че съм.

— Разкажи ми за децата си. Първо за Клер.

— О! — отвърна той, радостен, че му е зададен въпрос, на който можеше да отговори лесно. — Клер наистина ще бъде някой. Каквото и да направи, то ще бъде нещо велико! В живота си ще има или много радост, или много болка. Вероятно и двете.

— Като теб, нали?

— Не знам. Не мога да се видя отстрани. Но тя е като майка си — рече той замислено.

— Каж ми какво знаеш за Джеси?

— Само сведения от втора ръка, от Клер, и то не много. Но мога да твърдя, че живеят добре, а това все пак значи нещо.

— Постоянно си мисля за Джеси. Може би от угризения на съвестта.

— Единадесет години — каза тихо Мартин, — и все още угризения?

— Защо? Ти нямаш ли?

Ето. Приближаваха се към същността на въпроса.

— Да — рече той. — Имам. Но нека говорим за нещо друго. Не можем да променим миналото.

— Добре. Разкажи ми за твоето момченце. Как се казва?

— Ийнък, като баща ми.

— Спомням си баща ти. Беше простичък и много мил човек.

— Е, синът ми беше на три години, когато го видях за последен път. Тихо дете, много мило. Съвсем различен от Клер.

Мери стана от пода, седна на стола и постави ръце на облегалките.

— Не носиш топаза — каза Мартин.

— Топаза?

— Онзи странен гравирен пръстен, който винаги носеше на малкия си пръст.

— О, ти си го спомняш? Дадох го на Изабел. Беше на майка ми, а Изабел е като нея, въпреки че прилича на Алекс.

— Значи казваш, че Алекс се записа доброволец?

— Да, той имаше предубеждения към нацистите много преди другите и отчаяно искаше да отиде.

— Той е човек с дух.

— Ако не беше, едва ли щях да издържа през всичките тези години.

Значи пак към същността на въпроса. Този път обаче Мартин се страхуваше по-малко.

— Беше ли толкова трудно все пак?

Тя склочи ръце.

— Това, което имам предвид, е, че сякаш човек започва да харесва живота си повече, ако е труден. Има някакво равновесие. Може би нямаше да се сближа толкова с децата си, ако положението не беше такова. Като че ли се научих да обичам повече другите хора.

В стаята бе настъпила някаква промяна. Внезапно Мартин усети, че пулсът му се ускори... Огънят пращеше. Във виещите се пламъци се разтваряха цветове, чуваше се прибой на вълни, издигаха се и падаха крепости. Мартин стоеше неподвижен и се оставяше да бъде хипнотизиран. Накрая каза:

— Ти беше много силна, Мери.

— Човек прави това, което трябва — отвърна тя тихо.

— Мислила ли си за бъдещето?

— Не и отвъд тази война. Щом свърши — когато и да е, — тогава ще си помисля за бъдещето.

Тя стана и сложи в огъня още едно дърво. То тупна глухо и вдигна ято искри.

— „Човек е роден за мъка, така както искрите летят нагоре“ — рече Мартин и когато видя, че Мери изглежда озадачена, прибави: — Нямам навика да цитирам Йов. Просто изскочи от главата ми; останало е там от детството ми, когато препрочитахме Библията във всекидневната. Както и да е, това е велика поезия, дори и да не можеш да я приемеш буквално.

— Мислиш, че човек е роден за мъка? А дали не си я създава сам?

— По тази тема може да се спори до безкрайност. Каквато и да е причината обаче, иска ми се ти да не беше изпитала толкова много мъка.

— Тя изглежда доста малка в сравнение с това, което става в света сега.

Мери се усмихна и времето се сви в тази приятна, красива, смела усмивка. Времето преди единадесет години беше вчера. Днес бе преди единадесет години.

— Сините очи не могат да принадлежат на такова испанско лице. Или може би е гръцко? — рече той.

— В мен няма нито испанска, нито гръцка кръв, Мартин.

Той стана. Тя бе толкова близо, че можеше да види как пулсира гърлото ѝ, тъмните линии на мястото, където от фините бели раковини на клепачите ѝ израстваха ресниците; можеше да види дори блесналите ѝ сълзи.

— Не трябваше да идвам! — рече той.

Тя не отговори.

— Не дойдох, за да започна всичко отначало. Кълна се!

— Знам това, мили мой.

В гърдите му се надигна огромно щастие. Прииска му се да крещи до небето. Прииска му се да запее.

[1] Ервин Ромел, германски фелдмаршал, воювал главно в Северна Африка, получил прозвището Пустинната лисица. — Б.пр. ↑

ДВАДЕСЕТ И ПЪРВА ГЛАВА

Как изобщо бе успял да убеди себе си, че всичко е приключило? Искаше да вярва, че онези няколко дни на южния бряг на Франция са били просто случайност, едно от онези удоволствия с оттенък на остра мъка, с които понякога животът ни дарява. Сега знаеше, че те са били не край, а начало или по-точно краят на началото, започнало, когато за пръв път бе влязъл в онази стая и бе заварил Мери.

Срещаха се в Лондон, в Лам Хаус или в един хотел близо до болницата. Когато не можеха да се видят, си пишеха писма.

„Любима моя в теб е всичката музика и грация на света. Ако можех да напиша стихотворение, то щеше да започва така. Сядам до прозореца на апартамента ти и те чакам. Навън е нощ. Не мога да видя как идваш по улицата, но по звука познавам, че си ти. Предната врата се отваря тихо — не с трясъка, който правят другите хора, когато идват тук — и ти се качваш по стълбите.

Когато си с мен, никога не съм раздразнителен — аз, който винаги бързам, тичам, вместо да вървя, и не мога да дочакам хората да довършат изречението си.

Тихите звуци, които те заобикалят, са истинско удоволствие за мен. Затварям очи и в полусън чувам как прелистваш страницата. Токчетата ти потракват приятно по пода между килимите. Когато дръпнеш завесите, чувам как шумолят листата.

Отварям очи и виждам как наливаш чая. Очарован съм от ръцете ти, от всичко, което правиш.

Цялата тази година, в която сме заедно, всичките откраднати часове са смисълът на моя живот. Болницата и войната са просто тъмен фон.

Какво ли не сме правили заедно? Слушахме музика, седяхме в бомбеното скривалище в зловеците часове, лежахме на старото легло в Лам Хаус и се опитвахме да

повярваме, че няма нито минало, нито бъдеще — само нашата дълга, красива, дълбока нощ.

О, Мери, колко дълго време мина, докато стигна до това признание! И ти ли имаш същото чувство за загуба? Сякаш сънуваш някакво прекрасно място, цялото в прохладна синева, което завинаги ще бъде твой дом, а после се събуждаш и виждаш, че не си там и никога няма да бъдеш.

Но защо ли пиша това, след като съм буден и все пак съм там?“

Колкото по-малко пари или време има човек, толкова по-добре се научава да ги използва. Един час за вечеря, нощ в лондонския апартамент или в хотела до болницата, понякога цяло денонощие отпуска — това време се равняваше на седмици обикновен живот. Всичко беше засилено, изострено, забързано.

Вървяха по пътеките в полето и почиваха под дърветата. В Кентърбъри застанаха мълчаливо и със страхопочитание пред олтара, където беше умрял Томас Бекет^[1], след това излязоха на полетата в Кент, усетиха мириса на хмеловата жътва, вечеряха на свещи в стаята, където някога се бе хранил Дикенс. Пътуваха с влак без посока. В лошо време се приютяваха в музеите или се спираха да гледат лейди Кавендиш и Адел Астер. Скитаха по улиците. Един ден Мери го заведе на мястото, където през 1940-а при едно въздушно нападение беше загинала майката на Алекс. Земята там беше разровена — отворена рана, пълна с каменни отломъци и парчета тухли.

— Тъкмо отивала към скривалището в двора. До входа му — нямало и шест крачки.

На отсрещния край на огромната дупка имаше половин къща. По нея бе пропъзляла красива върбовка — воал, хвърлен върху обезобразеното ѝ лице.

— Беше на седми септември — рече Мери. — Спомням си, че беше топъл ден. Листата бяха отнесени от клоните на дърветата. Улиците сякаш бяха покрити с разкъсана амбалажна хартия, после

започнаха пожарите. Корабите на Темза горяха. Сякаш и самата река беше пламнала. И улиците бяха пълни с котки. Не е ли странно?

— Котки?

— Да, бяха много, търсеха домовете си, но тях вече ги нямаше.

— Хайде — каза Мартин. — Да вървим.

Когато се върнаха в апартамента, хапнаха варени картофи, яйца и вино — проста вечеря на свещи пред масата, на която някога бе имало кристални сервизи и цветя. Тя го докосна с прозрачните си пръсти и после ги постави върху бялата дантела на шията си.

— Тази дантела ми е от една стара покривка за чай на майката на Алекс. Намерих я в останките от къщата.

Тази обикновена забележка го трогна. Ръцете на Мери, някога с лакирани нокти, сега бяха задебелили. Единият нокът бе потъмнял от ударено. Естествеността на тези неща го накара да се почувства женен за нея.

— Изглеждаш уморена — рече той. — Не се ли претоварваш твърде много с къщата и децата?

— Останаха само две. Другите се върнаха при семействата си. Но както и да е, и аз мога да кажа за теб, че се претоварваш.

— Аз нямам избор. Освен това съм свикнал.

— А аз не съм. През целия си живот съм била глезена.

— Никога не бих използвал тази дума за теб.

— Но е истина, Мартин! Животът, който живяхме преди войната, всички привилегии, които караха хората като мен да изглеждат толкова чаровни, вече ги няма. Алекс го казваше още преди години. Виждаше приближаването на войната преди който и да било от приятелите ни — и се оказва прав. Така че му вярвам, когато казва, че повече никога няма да е същото. И може би ще бъде по-добре хора като нас да имат по-малко, а другите — повече.

„Да“ — помисли си Мартин и си спомни чакалнята в болницата, където другата Англия идваше със своите болки. Видя отново сбръчканите лица на чиновниците с нездрава бледност и прогнили зъби.

— Все пак бих искала да можем да задържим Лам Хаус — каза Мери.

— Надявам се. Знам какво означава за теб.

— О, не за мен! За Алекс и децата. Това е тяхното наследство.

— Не и за теб?

— Когато свърши войната — каза тихо тя, — ще напусна Алекс. Дотогава момичетата ще са пораснали и това вече няма да има значение.

У Мартин се отвори нещо, сякаш бе освободена стегната пружина.

— Ще напуснеш Алекс?

— Не ми е толкова лесно да го кажа. Двамата живяхме дълго време под един покрив. Моят приятел — така свикнах да мисля за него. Моят приятел. Но вече е време или скоро ще стане.

Прииска му се да каже, да извика: „Тогава ти и аз...“, но в джоба си като предупредителна ръка усещаше пачка неотворени писма. Бяха пристигнали тази сутрин от дома, минута преди да излезе от стаята. От дома. Толкова отдавна! Толкова далеч! Стисни очи и се опитай да си представиш, че си отново отвъд океана, опитай се да чуеш американски гласове. Неясни, избелели лица. Замъгляват се и изчезват. Толкова отдавна! И толкова далеч!

От радиото в някоя от съседните стаи долиташе музика — магическото анданте на великия „Си мажор“ от Шуберт. То се повдигаше и спадаше като огромен спокоен океан.

Мартин разтърси глава, за да се освободи от мислите си. Не сега. Имаше достатъчно време. Мери още не беше напуснала Алекс и войната не бе свършила. Така че не тази вечер. Остави чистата сладост да се лее. Пий от виното — бутилка слънчева светлина от Рейн преди войната. На масата трябва да има цветя, но няма. Тогава си ги представи. Представи си перуники и рози, тъй тъмночервени, чак сини. Представи си, че Мери отново е облечена в кадифе. Спомни си птиците в нощта, лимоните, въздишките и приборя на морето...

Той дремеше. Мери го докосна по челото. Беше прекарал последните осемнадесет часа в операционната зала. Пръстите на Мери галеха и успокояваха. В просъница усети, че на гърдите му бе метната вълнена завивка. „Жалко е да си пропилявам времето в сън“ — помисли си и се опита да се разсъни, но не успя. Сънуваше. Съзнанието му блуждаеше, но в същото време знаеше, че сънува.

От Том бе пристигнало писмо; или поне изглеждаше да е от него. Той имаше ужасна рана на гръбнака и все пак пишеше, че е видял Джеси някъде в Тихия океан. Гърбът ѝ бил станал идеално прав, била много висока и богата, с кесия златни монети на колана. Била се омъжила и името на мъжа и било Алекс. Появи се Клер. Имаше бебе — момченце на име Ийнък, но Ийнък бе по-голям от нея. Вече ходеше в колеж. Сега се намираше на танкер, пътуващ към Мурманск. Танкерът пламна, докато той, Мартин, стоеше и го гледаше, неспособен да се помръдне. „Скачай!“ — изкрещя той. „Скачай! Ти не го спаси! — извика Хейзъл. — Знаеше, че той е дете на Клер!“ Лицето ѝ беше толкова тъжно, никога през живота си не бе виждал такава ужасна мъка! А може би това не беше нейното лице? Дали не беше на майка му? Бе тъй старо и тъжно! Това бе първото нещо, което той забеляза в нея. „Отивам в Германия да те търся, Мартин — каза тя. — Тук е толкова пусто без теб!“ Думата бе изречена толкова провлачено, че можеше да се усети плачът в нея: пусто.

Той се събуди внезапно. На масичката близо до телефона светеше лампа. Мери седеше там, обхванала главата си с две ръце. Плачеше.

— Не чу телефона — каза тя.

— Не, какво има?

— Обадиха се от дома. Приятелката ми Нора. Не искала да си дойда вкъщи и да бъда сама, когато видяла телеграмата.

„Нед — помисли си той. — Синът ѝ. О, господи, не, само не синът ѝ!“

— За Алекс е. Той е мъртъв. О, Мартин, Алекс е мъртъв!

Той коленичи пред нея и я прегърна през талията.

— Съжалявам. Толкова съжалявам! Той беше тъй нежен и мил!

— Колко жестоко! Жестоко!

— Знам, знам, любима.

— Ти се сблъскаш със смъртта всеки ден, но аз...

Той дълго държа главата си, опряна на нейната. Накрая тя каза:

— Как ще кажа на Нед и момичетата? Как ще намеря думи?

— Ще измислиш нещо.

— Еми тъгуваше за дома. Прекарвах по цели часове на телефона с нея. Всички толкова се страхуваха за баща си!

— Ще намериш какво да им кажеш. Нед не е ли някъде наблизо?

— Май на около час път с кола. О, мислиш ли, че ще можеш...

— Ще се сменя с някого. Пък и има един колега, който ще ми послужи с кола. Спомняш ли си, той ме докара на няколко пъти в Лам Хаус?

— Спомням си — тя отново се разплака — Мартин, помислих си, какво ли щеше да бъде, ако беше ти? Как щях да го понеса?

— Хората го правят, защо и ти да не можеш? Но това едва ли ще се случи с мен.

— Знам, чувстваш се виновен, че не си там.

— Така е...

И все пак, ако трябваше сега да замине и да я напусне, щеше да му бъде толкова трудно! Каква бъркотия от конфликти беше този проклет живот! Мартин постоянно бе разкъсван между вина и желания.

Той я притисна до себе си. В средата на смъртта животът продължаваше.

— Разкопчай си яката — рече той. — Не искам да скъсам дантелата.

После я вдигна на ръце. Беше висока почти колкото него, но толкова лека и стегната, тъй гъвкава и изящна! Любима моя. Нищо, нищо на света не е като теб. Нищо. О, Мери, животът продължава...

Между дърветата се стелеше зимна мъгла. Колата беше открита и зимният вятър шибаше лицата им. Момчето седеше неподвижно и гледаше втренчено напред. Първите му сълзи вече бяха пресъхнали, само изпъкналата адамова ябълка подскачаше от време на време на тънкото му гърло. Колата се движеше през селца, по пусти главни улици, когато следобедът преваляше и хората си стояха по домовете. Мартин си спомни деня, в който бяха погребали собствения му баща — точно такъв неподвижен ден между Коледа и Нова година, със суха замръзнала земя и без вятър.

Бащата на това момче обаче нямаше да лежи в ковчег, покрит с цветя, с прилично прибрани от погребалния агент ръце. Бащата на това момче... Бащата на това момче представляваше парченца, разпръснати някъде из въздуха и пясъка на пустинята.

— Знаеш ли, че той ще получи медал за храброст? — проговори неочаквано Нед.

— Не, не знаех.

— Мама има приятел във военното министерство и той й казал. Баща ми спасил живота на четирима души. Нелепо, нали?

— Нелепо? Не разбирам какво искаш да кажеш.

— Той изобщо не е трябвало да отива на фронта, това искам да кажа. Ако знаеха, дори нямаше да го вземат.

— Ако знаеха какво?

Момчето обърна ясното си сериозно лице към Мартин.

— Е, това, което знаеш. Той не беше... не беше... — адамовата ябълка подскочи. — Моля те, не ме карай да го казвам, след като вече го знаеш.

— Разбирам — Мартин беше ужасен. Дали в света бе останала изобщо някаква невинност? После попита: — Кой ти каза?

— Чух да се шушука из селото още когато бях в училище. Знаех от години.

— Разбирам — повтори Мартин.

— Хората са много зли в това отношение.

— Знам.

— Едно момче даже каза, че той не можел да пробие и мокра хартия. Сега вече няма да могат да говорят така, нали?

— Гадно е да се каже такава нещца, дори и да беше истина.

Продължиха да пътуват в мълчание. После Нед отново заговори:

— Има ли нещца, което искаш да ме питаш?

— Какво имаш предвид?

— Мислех, че ще искаш да ме попиташ дали... дали и аз не съм като баща си. Не съм. Вече съм имал много момичета и те са това, което искам.

— Това, което искаш, не е моя работа, нали? — отвърна тихо Мартин.

— Ти си много свестен. И татко казваше така. Каза, че си единственият човек, който наистина го е разбрал.

— Говорил си за това с него?

— Да. Когато за пръв път чух да се приказва, отидох при него и го попитах. И той ми каза. Предполагам, че това е едно от най-

трудните неща, които един мъж може да каже на сина си. Но той го направи.

— И как се чувстваше ти, ако мога да попитам?

— Беше ми гадно. Избягах от стаята и плаках. Цели дни не можах да говоря с него или дори да го погледна. Но след време, когато премислих всичко, се върнах. Все пак той беше мой баща, и то много по-добър от други.

„Това момче би могло да накара много хора да се засрамят от себе си“ — помисли си Мартин.

— Въпреки това ми е жал за мама — продължи Нед. — Тя бе останала заради нас, заради мен и момичетата. Знаех това.

Момичетата не го знаеха и още не го знаят. Животът ѝ едва ли е бил много щастлив, нали?

„Аз обичам майка ти“ — поиска да изрече Мартин, но ей представи как момчето отвърща: „Знам, татко и това ми каза.“

Затова само рече:

— Тя обичаше децата си. Според нея вие си заслужавахте жертвата.

Светлините на Лам Хаус бяха запалени. Алеята беше пълна с коли. Мартин прегърна Нед през рамото и двамата се отправиха към входа — той и момчето на Мери.

Седмица и нещо преди шести юни 1944-а Мартин бе заминал на юг по работа. Застана там, откъдето можеше да се види остров Уайт през водите на Саутхамптън. От Уеймът Бей до Портланд Бил лежах повече от хиляда кораба — разрушители, десантни и миноносци. Усецаше го и в костите си, затова и не беше изненадан, когато на шести юни сутринта бе събуден от грохота и бръмченето на самолети над главата си. Започваше се.

От леглата в отделенията го гледаха с очакване. „Започва се“ — казваха те и мълчаха по силата на някакъв примитивен ритуал. Никой не смееше да мисли какво щеше да стане, ако не успееш.

Странно, но първите съобщения дойдоха по германското радио. Звучаха така, сякаш не се беше случило нищо особено: „Обединените нации направиха малък десант на френския бряг.“

По-късно сутринта дойде кратко изявление по Би Би Си: „Военноморските сили на Обединените нации под командването на

генерал Айзенхауер, подкрепяни от мощни военновъздушни сили, започнаха десант на брега на Франция.“

По обяд църквите се напълниха — от Уестминстърското абатство и „Сейнт Пол“ в Лондон до най-малкия селски параклис. Старци и старици със синовете си и млади жени със съпрузите си свеждаха глави в молитва под каменните готически фрески, обърнали лица към бледите връхчета на запалените свещи.

Мартин би дал много, за да можеше да бъде част от този ден във Франция, макар и да знаеше, че първите ранени скоро щяха да се отправят към неговата врата.

През лятото и есента инерцията се засилва. Влакът набира скорост, стига до върха на хълма и тръгва с рев надолу по дългата права линия. Париж е свободен, Де Гол крачи по Шанз Елизе. Германците отстъпват. Обединените нации ги преследват и пресичат река Мозел.

В мрачния декември германците набират сили за последното си поразяващо усилие в Ардените. Отначало радиото съобщава мрачни новини за Обединените нации от Бастон, Намур и Лиеж. Накрая германската съпротива се проваля и късно през зимата германците са отблъснати. Обединените нации пресичат Рейн по моста Ремаген. Войната в Европа е почти към края си.

Сега започват да пристигат заповеди. Майор Еди-кой си трябва да отиде до Мичиган или Ню Йорк да получи ранените от Тихоокеанския театър. Капитан Еди-кой си трябва да отиде в Калифорния, за да се включи в Тихоокеанския театър.

Един ден Мери заговаря за това, което от седмици виси между тях неизказано.

— Скоро ще те изпратят у дома — казва тя.

Това е едновременно твърдение и въпрос. Мартин не отговори.

Той излезе навън и легна на тревата. На върха на възвишението се виждаха количките на терасата, където оздравяващите бяха изведени да погледат пролетта, някои от тях не бяха вярвали, че ще я дочакат отново.

В подножието на ниския хълм под извито каменно мостче лъкатуши поточе. Златисти котенца висят от върбите, които през

лялото приличат на млади момичета с разпуснати дълги светли коси. Над главата на Мартин се рее ястреб, който после се скри зад дърветата.

Мартин затвори очи. Въздухът беше изпълнен със звуци, смесица от ленивото бръмчене на следобеда, пчелите, вятъра и чучулигите. Песента на птиците имаше ритъм: пет дълги и два къси такта. Във всичко имаше ритъм и музика. Страстно му се прииска да знае повече за музиката.

Някой свиреше рагтайм на раздрънканото пиано в хола. Несъмнено това бе момчето от Чикаго, чиято ръка бе възстановил толкова добре, с изключение на изгубения пръст. Момчето се тревожеше за пианото; каза, че то означавало много за него, макар и да не бил музикант. Въпреки липсващия пръст, той свиреше много добре. Бум-да-да, бум-да-да.

От верандата долиташе тракане на топки за пинг-понг; и в техните удари имаше ритъм. Днес всичките му сетива бяха така изострени! Помисли си, че през повечето време хората са наполовина живи, пропускат толкова много неща. Но може би така беше по-добре; по-добре да не усещаха толкова осезателно.

Кучето до него го близна по ръката. Беше забравил за присъствието му — до такава степен беше свикнал с него. В една студена нощ миналата зима го бе намерил да клечи пред местната кръчма, дето беше отишъл да изпие една бира. Кучето беше мелез, толкова обикновен вид, че вече се беше превърнал в порода — с остри уши и опашка на сетер, създадена да бъде носена весело и гордо. Някаква молба в муцуната на кучето го трогна и той се спря да поговори с него. От кръчмата излязоха двама селяни и го предупредиха.

— Ще ви ухапе — рекоха те. Единият взе камък. — Махай се оттук! Пръждосвай се, проклетнико!

Кучето направи няколко крачки встрани и седна. Бе толкова отчаяно от глада, че рискът от камъни не го интересуваше.

— Хората ги изоставят — отбеляза майор Питмън. — Какъв позор!

Мъжът, който беше вдигнал камъка, го сгълча:

— Дажбите не достигат. Какво очаквате?

Закрачиха обратно към болницата. В края на улицата Мартин забеляза, че кучето върви по петите им.

— Трябва да му дам нещо за ядене — рече той.

— Ако го направиш, никога няма да можеш да се отървеш от него — предупреди го майор Питмън.

— Знам.

Когато стигнаха вратата на Мартин, кучето застана на стъпалата и зачака да го поканят вътре.

— О, не! — каза му той. — Нямам нищо за теб. И окаяното същество го близна по ръката.

— Какво да те правя? — рече му той сега. — Скоро всичко между теб и мен ще свърши.

Кучето вдигна тъжните си кафяви очи. „Разбирам“ — казваха те и то пропълзя по-близо. Един скакалец с прозрачни зелени крилца проблесна на няколко инча от лапата му, но то не му обърна внимание.

„Няма да ме изоставиш — казваше то на Мартин. — Вярвам в теб.“

Мартин постави ръка върху топлите му хълбоци — там, където свършваха ребрата.

— Да, знаеш, нали? Знаеш, че не мога да те пропъдя.

Кучето тупна с опашка по земята.

— Мери трябва да те вземе. Ще те оставя при нея.

Мартин седна. Да те оставя? Наистина ли трябваше да си отиде? За втори път в живота си? Как само го измъчваше тази мисъл. Той, сравнително интелигентен мъж, от когото се очакваше да бъде отговорен за живота си, бе обхванат от тази мания от първия ден!

За какво беше всичко? Защо живееха хората? Какво беше историята, ако не история на бурни отминали мъки? Пращането на огньовете, когато горяла Троя; трясъкът на гредите при падането на Йерусалим и превземането на Рим; плачът на родителите, когато Черната смърт опустошавала Европа; агонията и срамът на концентрационните лагери; грохотът на бомбите в горящия Лондон. Колко малко време оставаше на човек да цъфти под слънцето, да живее и да се наслаждава.

Мери, Мери, не мога отново да те напусна. Не мога.

Кучето пропълзя още по-близо и близна ръката му.

Хейзъл пишеше:

„Лорейн Мейс ми каза, че твоят полк ще се върне у дома до лятото. Беше изненадана, че не си ми казал, но аз разбирам, скъпи, че какъвто си благоразумен, не си искал да будиш у мен напразни надежди, докато не си напълно сигурен.“

Оставаха само три седмици до заминаването. Сутрин, всяка сутрин, докато претовареният ден все още предстоеше, той убеждаваше себе си, че в един момент от този ден неочаквано всичко ще се реши. Но вечерта винаги идваше без решение. Е, може би утре?

Оставаха две седмици.

Един ден в Лондон Мартин минаваше покрай магазин за играчки и видя на витрината дървено конче като това, с което някога си играеше Ийнък. По-късно имаше работа близо до параклиса Бромптън, където някога беше бутал новородената Клер в количката ѝ. Тук, в тези стари-стари места, до бароковите зидове, през улички и джорджиански^[2] площади, тя беше направила първите си стъпки. Винаги си я представяше с онова жълто палтенце и шапката ѝ.

Почувства слабост и сърцебиене. „Превръщам се в невротик“ — помисли си, презирайки се. Все пак, когато пристигаше обратно в болницата, трепереше.

— Не се ли чувствате добре, полковник? — попита го неговият лейтенант.

— Не, но цяла седмица се опитвам да се преборя с настинката — седна зад бюрото си пред купчина книжа, оставени за подпис, без да може да прочете нито дума.

Нямаше ли някакъв начин да поиска отлагане? Някакъв начин заповедта да се измени така, че някой, който бърза да си отиде у дома — та кой ли не бърза? — да отиде на неговото място? Имаше нужда от време! Време да помисли! Но, разбира се, това бяха глупости. Намираше се в армията. Затвори вратата и положи глава на бюрото си.

Дали да не пише на Хейзъл? Дали да не събере смелост и изложи всичко на хартия? Много мъже в тази война го бяха правили и все още

го правеха. В един момент си я представи седнала зад бърбредовидното бюро, където някога той четеше пощата си. Видя радостните бръчици покрай очите ѝ, видя как лицето ѝ придобива нежен израз, докато отваря писмото. Мартин потрепери.

Тогава се прибери вкъщи и ѝ кажи. Кажи ѝ истината колкото можеш по-нежно, любезно и благоразумно. Ами Ийнък? Ами Клер? Carp diem, бяха казали хората — улови деня, улови живота. Докато гледаш, той се изплъзва. Вече си на четиридесет и четири години.

Коленичи на пода до стола, където Мери плетеше. По китките ѝ се кръстосваха и образуваха фина мрежа тънки сини вени. Отмахна вълнената прежда и ги целуна. Ако в този момент го попитаха какво чувства, щеше да каже, че това не е обожание, нито утеха, нито радост, нито желание. Беше всичко това и много повече. Надхвърляше границите на копнежа.

— Не мога — рече той.

— Не можеш да си отидеш?

— Не. Не мога да си отида.

Няколко дни след това пристигна друго писмо.

„Само си представи, наесен Ийнък ще бъде във втори клас! Той е същият като теб, Мартин, постоянно чете! Хората казват, че и прилича на теб. Искаше да има твоя снимка в стаята си, затова трябваше да преснимам тази, която държа на нощното си шкафче. Тя е последното нещо, което виждам, преди да загася лампата, и първото, когато сутрин отворя очи.

Понякога си мисля, че ако спреш да ме обичаш, няма да мога да го понеса. Но после ми става ясно, че това може да се случи толкова, колкото и аз да спра да те обичам. Едва ли има други двама на света, които да се разбират по-добре. Макар и да си на три хиляди мили разстояние от мен, чувствам, че все още сме заедно. И скоро, дай боже, наистина ще бъдем. Нощем ще се обръщам в леглото и ти ще си до мен — и това повече няма да бъде само сън.“

Мартин остави писмото. В стаята като мъгла се промъкна мрачна тъга. Той продължи да чете.

„Спестих толкова много от заплатата ти, че ще се изненадаш. Когато една жена живее сама като мен, няма нужда да харчи много. Ходя по магазините само когато трябва да купя дрехи на Ийънк. Вчера взех една огърлица за рождения ден на Клер, дребни перлички на златна верижка. Тя е удивително момиче! Трудно е да се повярва, че е само на петнадесет!... Но като си дойдеш вкъщи, ще си позволя малко нови дрехи. Искате ли ти се да ме видиш в черна дантелена нощница?“

Когато го викаха по спешност, тя седнаше в леглото и го чакаше. Винаги казваше, че не може да заспи, докато той не се прибере у дома. Ех, защо нямаше у нея поне някаква подлост, някаква потайна и осъдителна егоистична жилка, която щеше да ѝ помогне да оцелее и да му послужи за извинение! Но не, тя искаше винаги и само да доставя удоволствие на всички, дори и на досадните си роднини. Един господ знаеше какви страхове, какъв потискан гняв лежах под този неспокоен стремеж да угажда на хората.

Внезапно Мартин чу гласа на баща си. Това се случваше често, когато преживяваше криза в живота си — не задължително думите, по-скоро сериозния убедителен тон. Спомняше си и изразителните движения на ръцете му, необичайно средиземноморски за човек, роден в Ълстър. Помисли си за малкия си син. Какво ли щеше да си спомня момчето за своя баща?

Мартин излезе на улицата. Имаше нужда да повърви. Мери щеше да пристигне от провинцията по-късно, но тя имаше ключ. Нощта беше сива и надвисналите облаци предвещаваха дъжд. Стъпките му кънтяха толкова силно, че го стреснаха и той закрачи по-внимателно. После пресече града и стигна до реката.

В средата на моста, с лице към кея „Виктория“, той запали цигара и я хвърли в разноцветната мазна вода, наблюдавайки я как изгасва. С приближаването на бурята небето зад Парламента почерня. Една светкавица освети дългата равна фасада, покритите с резби

кубета, еркери и кули, това място, където хората сядаха и създаваха закони, с които да си попречат да се изядат един друг. Мартин запали друга цигара отново я хвърли във водата и закрачи към дома.

Покрай него минаха войници и смехът им замръзна, когато видяха американския офицер. Той чу сподавените им думи: „Май е попрекалил с пиенето!“, когато го задминаха, осъзна, че го бяха чули да простенва. Нима наистина изглеждаше толкова окаян, колкото се чувстваше? Толкова покрусен? Да, главата му беше наведена, а ръцете — сключени зад гърба, сякаш крачеше по пода у дома си. Мартин се опита да се стегне.

Когато влезе в стаята, Мери беше заспала на канапето. Ужасен, той разбра, че е оставил писмото на Хейзъл, разпиляно по пода. Мери го бе вдигнала и поставила в спретната купчинка до лампата на масата. Тя отвори очи.

— Не съм го прочела — каза.

— Не съм си и помислил такова нещо.

— От дома е, нали?

— Да.

Той коленичи и постави глава на скута ѝ. После, засрамен от мокрите си очи, не можа да вдигне поглед. Ето каква цена плащаше човек за мъжеството! Непокколебимост и стомана, изправен гръб и стиснати устни!

— Ще си отидеш у дома завинаги?

— Да — промълви той.

Тя стана, отиде до прозореца и притисна буза в студеното стъкло. Накрая каза:

— Разбирам, ангажимент.

Той не можа да отговори. Нима можеше да намери думи? Колко по-лесно щеше да бъде, ако бе умрял, ако бе потънал завинаги в забрава и покой!

— Заслужаваме нещо по-добро...

— Кой знае...

— Винаги избираме неподходящо време.

— Бог ми е свидетел, че това е истина.

— Ядът е грозно нещо, Мартин. А в момента страшно ме е яд.

Лежаха в леглото и си говореха.

— Имаше едно семейство, което живееше близо до нас с Алекс. Мъжът беше на двадесет и осем и почина една събота сутрин, докато играеше тенис. Преди войната хората не умираха на двадесет и осем. Мъката на жената беше толкова ужасна, че човек просто извърщаше очи, за да не я гледа. И все пак не можех да я разбера. Но тази нощ я разбрах.

Той я прегърна. За последен път, за последен път. Стори му се, че бе изкрещял тези думи, а може би просто ги бе чул да кънтят в главата му. Нещо в него се пропука и надигна и той се изгуби в нея. „Никога няма да се отдръпна — помисли си, — никога, никога!“ После бурята у него стихна и Мартин легна далеч от Мери, загледан в сенките, заслушан в дъжда.

Това като че ли започна, когато лежаха прегърнати. Покрай ъгъла завиваха камиони, боботещ конвой от бронирани коли; всяка от тях бе карана от същество, толкова изпълнено със собствената си значимост, колкото Мери и Мартин. Малката стая потрепери от грохота. Часовникът удари три. Още няколко часа и всичко щеше да свърши.

Когато на сутринта Мери излезе от банята, той вече беше събрал вещите си.

— Само дрехите си ли взимаш, Мартин? Няма ли да вземеш халбата, графиките или нещо друго?

— Само „Трите червени птици“. Не искам нищо повече.

Застанаха в малкото антре.

— Мислиш ли, че някога ще се срещнем отново? — попита Мери.

— Едва ли.

— Ако някога това се случи, аз веднага ще се махна оттам, и ти ще направиш същото. Обещавах ли, Мартин?

— Обещавам.

— Осем часът е, трябва да побързаш — рече тя.

Но никой от тях не се помръдна.

— Мартин, ще сляза по стълбите. Няма да се обръщам назад. Изчакай две-три минути, докато замина.

— Не. Ще те изпратя до колата.

— Моля те, не мога просто да отпътувам, когато те виждам да стоиш тук. Моля те, помогни ми.

— Искам да слезем заедно — настоя той.

В един момент, преди да изгаси лампата и затвори вратата, тя изглеждаше като непозната. Бе облечена в пола, която не беше виждал преди това. Времето беше хладно и Мери бе наметнала на раменете си пуловер със сложна плетка; от тези, които хората получаваха като подарък. И все пак под пуловера се намираше плътта, която познаваше толкова добре, която му бе по-скъпа от всичко друго на света.

Дали беше страшно ядосан на себе си от това, което правеше, или бе единственият начин да запази разсъдъка си?

Слязоха на улицата и се отпавиха към мястото, където бе паркирана малката ѝ кола. Струваше му се, че трябва да си кажат нещо. Искаше му се да изрече: „Разбери, ние с теб сме от тези, които не могат да стъпят на лицата на другите хора.“ Искаше му се да каже: „Виждаш ли, проблемът при мен и теб е, че никой от нас няма достатъчно смелост, за да се предпази. Защото това не е ли основният природен закон? Да, но природата е нецивилизована, а ние с теб сме.“ Искаше му се да каже всички тези неща, но не го направи.

Можеше и да го стори — или може би нямаше, — но точно тогава един мъж излезе от къщата и се приближи до колата си, а тази на Мери беше препречила пътя ѝ.

— О! — рече той. — Тръгвате ли? Денят ще бъде хубав. Предполагам, че скоро ще заминете, полковник, след като германците отстъпиха?

— Да, и аз така мисля.

— Беше дълга война. Тук ще изглежда много странно, когато американците си отидат.

— И аз така смятам — щеше ли този глупак изобщо някога да си тръгне? Не виждаше ли, че се пречка? Но не, разбира се, той чакаше Мери да освободи пътя на колата му.

— Е, бих искал да мина — рече учтиво мъжът.

— Разбира се.

Човекът влезе в колата си и запали двигателя. Мери влезе в своята, постави ръце на волана и вдигна очи към Мартин.

— Добре ли си? — попита той. — Ще можеш ли да караш?

Тя кимна. Прииска му се да каже... един господ знаеше какво му се искаше да каже. О, скъпа, любов тоя, прости ми, пази се! Но не каза нищо.

Тя протегна ръка и докосна бързо неговата. Колата ѝ потегли. Тогава Мартин се обърна и рязко, като сляп, закрачи в зашеметяващата светлина на настъпващия ден.

[1] *Томас Бекет* (1118–1170) — английски прелати кралски министър, висш канцлер на Хенри II, екзекутиран. — Б.пр. ↑

[2] От XIII в. — Б.пр. ↑

КНИГА ЧЕТВЪРТА
ПРЕДСТАВИ

ДВАДЕСЕТ И ВТОРА ГЛАВА

В ранната утрин откъм северния бряг на прекрасното вътрешно море на Япония Енола Гей^[1] изви към Хирошима. В един огнен миг от знойното лято войната свърши.

В киносалоните из цяла Америка хората седяха с вдигнати нагоре лица — виждаха как се образува облакът-гъба и как уляга пепелта там, където бе Хирошима, виждаха как Тоджо предава сабята си на борда на бойния кораб „Мисури“^[2] в залива на Токио.

Щом свършеше прожекцията, те ставаха и излизаха навън в неоновата нощ около Таймс Скуеър или пък в сенките под шумящите кленове по Мейн Стрийт, за да се приберат по домовете си. Тогава се радваха. Години по-късно щяха да се обвиняват и защитават. Години по-късно туристи щяха да посещават музея в Хирошима и да стоят потресени, неми от мъка пред снимките на осакатените. Ала сега на хората им предстоеше да започнат отново живота си.

На претоварени кораби, наблъскани във всички възможни места, по койки на четири етажа нетърпеливи хора плаваха към домовете си. Влаковете бяха претъпкани. А гарите, които преди четири години бяха видели хиляди трагични раздели, сега станаха свидетели на милиони срещи между синове и родители, съпрузи и съпруги и деца, били бебета, когато бащите им са заминавали.

Разбира се, имаше и такива, които не ги посрещаха на гарата. Те вече бяха уведомени или ги бяха уведомили, че отсъствието им е променило нещата — тя си била намерила някого във фабриката или в квартала, той си бил намерил момиче отвъд океана. За тези хора краят на войната бе причинил същия шок или дори по-голям, отколкото началото ѝ.

Но повечето се върнаха у дома при същата ясена, на същото работно място в бензиностанцията или в банката. И те — съпругата и работата — можеха да бъдат както балсам за душата, така и прикрито разочарование от факта, че великото приключение е свършило.

Всички се включиха в надпреварата за вещи, защото всеки имаше нужда от всичко, а то не достигаше. Купоните за дажби бяха

скъсани и захвърлени. Постепенно магазините започнаха да се изпълват отново с найлонови чорапи, захар, агнешко, обувки и шоколад. Военновременният закон бе отменен и цените скочиха, но заплатите ги последваха, затова и никой не протестира.

Песимистите като Том Хорват, както винаги предпазлив, предричаха срыв и връщане назад към суровата действителност отпреди войната. Това не стана. Вместо това последваха едни от най-богатите, разточителни и щедри години в историята на Америка, всъщност в историята, на която и да е страна на планетата, откакто се помни човечеството.

Мартин бе понесен от течението на събитията. Необходимо бе само да застане неподвижно и после да се движи бързо — като на поточна линия — от мига, в който съзря безумна щастливата Хейзъл и чу тръпнещия ѝ радостен вик, когато подхвърли в прегръдките си момчето — малкото лъчезарно момченце, което благодарение усилията на Хейзъл все още го помнеше.

Мартин се приземи заедно с Ийнък. Преди три години момчето играеше с кубчета. Сега можеше да прочете „Дик и Джейн“ и да напише бележката, закачена на вратата на спалнята:

„Мили татко. Дубре дошъл у дома.

Обич, Ийнък“

Дойде и Клер, вече по-тиха и не така бликаща от енергия, облечена със синя рокля ѝ с прическа, която я правеше по-женствена. Поговори си с нея за колежа. Тя бе едва на шестнадесет, но треската вече я бе обхванала. Дали да се запише в Смит или в Уелсли? Къде нивото на подготовка е по-високо? Сега носеше очила. Странно, но те удивително подхождаха на любознателните подвижни черти на лицето и той си помисли: „Клер ще стане интересна жена.“

Телефонът непрекъснато звънеше. Хората го поздравяваха с добре дошъл. Обади се майка му, старческият ѝ глас пресекуваше от вълнение и Алис взе слушалката от нея. Приятели звъняха на входната врата. Една вечер на прага застана Пери, който все още бе облечен с

Флотската си униформа, върнал се току-що от Алутиан. Седмица по-късно Том се обади от Калифорния и събщи, че е на път към къщи.

Още първата неделя, в която успяха да вземат кола назаем, Хейзъл и Мартин отидоха да посетят семейство Хорват. Том доста бе посивял. Мъжете се потупваха по раменете, като се опитваха да скрият залялата ги вълна от чувства, после седнаха, за да се насладят на поредната обилна вечеря, приготвена от Фло, и упорито избягваха темата за войната. За това щяха да говорят по-късно.

— Апетитът ти си е, както преди — отбеляза Фло.

Мартин кимна, в Англия не се хранели добре през изминалите години, пък и така или иначе англичаните нямали бог знае каква кухня. И той се тъпчеше, а Хейзъл го гледаше, неспособна да отмести очи от него. Мартин бе благодарен, че тя си е все така хубава, с озарено от радост лице и не се е състаряла и отпуснала като Фло.

Бе благодарен и за това, че съществува Ийнък, който настоятелно обсебваше вниманието му и бе, признаваше го пред себе си, естествена преграда между него и настойчивостта на Хейзъл. Дори и да усещаше, че детето застава помежду им, тя с нищо не го показваше. Така Ийнък предотврати много моменти, които биха причинили болезнено напрежение за Мартин.

Той бързаше да се захване отново с работа. В нея бе спасението му. Чак му се завиваше свят от бързината, с която се връщаше към предишния си начин на живот.

Старите цивилни дрехи още му ставаха, но ги чувстваше някак чужди. Първият ден в болницата също бе странен. Влизайки в сградата, се чудеше дали ще го обградят с внимание, или изобщо няма да го забележат.

На бронзова табелка в преддверието откри своето име сред много други, някои от които бяха отбелязани със звездички. Звездите го накараха да потрепери, докато пред очите му изникваха лица, лица, които никога повече нямаше да види в тази сграда. А той можеше да пристъпи прага ѝ, да отдаде чест и да застане мирно, за да бъде посрещнат като герой.

Защото да, наистина хората го помнеха. Сестрите се скупчиха около него. По-възрастните, тези около шейсетте, го разцелуваха. Лекари дойдоха, за да се ръкуват. Дори Ийстмън го посрещна сърдечно.

— Прочетох статията ти в „Архивите“. Изключителен случай! През тези три години сигурно си видял повече, отколкото виждаме тук за десет.

— Повече, отколкото бих искал да видя отново. Не и по този начин — отвърна му Мартин.

Първото, което човек трябваше да направи, бе да открие кабинет. Бе почти невъзможно да се намери място. Преглеждаше вестници, срещаше се с агенти за недвижимо имущество, подпитваше всички колеги дали дават, или познават някой, който дава част от своя кабинет под наем. Най-накрая в отчаянието си Мартин се съгласи да дели кабинет с познат гинеколог, който също като него се бе върнал от фронта и още не бе намерил място. Споразумението щеше да причини неудобства и на двамата. В последния момент другият мъж си бе намерил нещо по-подходящо и Мартин изпита истинско облекчение, защото сега притежаваше просторни самостоятелни помещения на чудесно място — Ийстсайд Стрийт.

Трябваше да намери бояджии във време, когато, изглежда, всеки в града търсеше майстори. Налагаше се да се подберат и мебели. Хейзъл искаше да му помогне, но Мартин меко ѝ обясни, че домът е нейна територия, а офисът — негова. Тук щеше да прекарва по-голяма част от дните си и знаеше какво му е необходимо: обикновени датски столове и писалища. А за стените — няколко приятни фотографии с изгледи от града, издържани в червено-кафяво — лайнер, проправящ си път през Протоците, старец, който храни гълъбите на Мал^[3], дъждовна привечер на Пето Авеню, когато светлините са запалени.

Той бе готов да вземе от някоя банка внушителната сума, която му бе необходима в началото. Но когато Хейзъл с простодушна гордост му показва спестовната книжка, в която методично бе внасяла чековете, изпращани от Англия, и видя, че парите са повече от достатъчно, за да покрият разходите. Мартин бе трогнат.

— „Тя се грижи за домакинството старателно и не тъне в охолство разточително.“

Възхитителната забележка на Хейзъл:

— Ти наистина знаеш Библията от игла до конец, нали? — го накара да се почувства неудобно.

Но така или иначе това бе самата истина. Той бе син на баща си.

Имаха нужда от ново жилище. Първо, сегашното бе тясно, а и новостроящата се сграда отзад така би затъмнила стаята на Ийнък, че би се наложило лампите да светят и в най-ясен слънчев ден.

— Искам новият апартамент да е слънчев — настоя Мартин и така сведе до минимум възможностите за избор на и без това ограничения пазар за жилища.

Разбира се, трябваша им повече стаи, защото без съмнение скоро щяха да имат друго дете. Не минаваше ден, без Хейзъл да спомене за него. Мартин нямаше възражения, но със сигурност не бе и особено ентузиазирани. Клер и Ийнък му бяха напълно достатъчни. Но за Хейзъл нещата стояха по-различно.

Както преди, така и сега ѝ бе предоставена пълна свобода в дома — там бе нейното царство. Той нямаше възможност да прекарва много време в розовата дневна, обзаведена с цветни мотиви, типични за Средна Европа. Хейзъл я харесваше, а Мартин просто бе доволен заради нея. Само кабинетът му щеше да си остане, както винаги, убежище за неговите книги, плочи и растения. За момент се запита дали да закачи картината на Мери „Три червени птици“ над библиотеката. Но после осъзна, че ще му причинява болка всеки ден, ще бъде като самобичуване, затова отново я уви в кафява хартия и я скри в килера зад старите учебници по медицина.

Започна да свиква отново със стария домашен ред — със звуците от ролковите кънки на малкото момче в коридора, с посещенията на Клер един-два пъти седмично, с възобновените женски занимания на Хейзъл, часовете по ръкоделие, членството ѝ в родителското настоятелство в училището на Ийнък, записите ѝ на книги за слепи.

— Сякаш изобщо не си отсъствал, нали? — отбеляза тя веднъж през третия или четвъртия месец от завръщането му. — А аз се страхувах, че никога няма да наваксаме изгубеното време. Нищо подобно.

На Мартин му се струваше, че благодарността ѝ създава ореол около лицето ѝ. Буквално сияеше. И мислите му отлитаха към онази другата — мислите му бяха също като някое нещастно оковано куче, което в ненадеен порив на радостно предчувствие забравя веригата и скача напред с все сила, но е отхвърлено назад от жестоката болка в гърлото.

Есента Хейзъл разбра, че е бременна. През пролетта роди момче, което кръстиха Питър — на името на дядо й. Едно спокойно бебе, което приличаше на брат си и също като Ийнък щеше да стане кротко момченце.

Мартин се опита да си спомни какво бе почувствал в деня, когато се роди Клер. Отначало май бе разочарован, че е момиче, но после бе изпитал диво тържество, толкова различно от нежното удовлетворение, което изпитваше сега. Пък и обстоятелствата бяха съвсем други.

Решиха да наемат къща в Уестчестър за лятото, близо до брега и все пак не много отдалечена от града, за да може Мартин да пътува с влак. В натоварени дни щеше да остава сам в апартамента в града.

И тъй всеки бе поел пътя си: той в болницата и в кабинета, Хейзъл в оживения им дом, двамата заедно сред приятното суетене в работата, сред децата, на масата, сутрин и вечер към и от дома, в суетата на живота. Явно след първото объркване старото ежедневие бе възстановено.

Той бавно крачеше бос по килима и усещаше освежителната грубост на влакната. Безсънието, което неизменно го бе съпътствало цял живот, се бе върнало отново. Пристъпваше в кръг приглушена светлина — винаги оставяха да свети лампа в коридора, за да не се препъне Ийнък, когато отива в тоалетната през нощта.

Надникна в спалнята на момчето, което спеше сред бъркотия от завивки и плюшени играчки. После влезе в стаята на бебето. То се бе извъртяло напреки на кошчето и главичката му бе притисната в преградата. Бащата внимателно го премести, загрижен за меката фонтанела, въпреки че знаеше колко е глупаво да се притеснява. Бебетата съвсем не са толкова крехки.

Отново тихо прекоси коридора и отиде в кабинета си. Затвори вратата и пушна грамофона. Може би музиката ще му помогне и тази нощ. Както винаги.

Кливлъндската филхармония свиреше „Героичен живот“ и според него го изпълняваше по-добре от Бостънската или филаделфийската. Вслуша се внимателно в солвата партия на цигулката и с удоволствие долови загатнатата тема от „Дон Кихот“.

Когато музиката свърши, той посегна към „Дон Кихот“.

Логично бе, щом си започнал с един автор, да се придържаш към него, а логиката бе неотменна част от последователната му природа. Колко добре познаваше себе си! Прибра ръката си и изключи грамофона. Имаше смисъл. За първи път музиката не можеше да му помогне.

Погледна часовника на писалището. Сега в Англия бе малко след зазоряване. Посегна да изгаси лампата и пак спря по средата на движението, спомнил си ненадейно странната случка следобед в магазина, където някаква жена купуваше парфюм.

— „La Fourgeraie au Crepuscule“ — бе казала тя, произнасяйки грешно думите, и бе попитала продавача какво означава това.

— Нямам представа — бе отвърнал оня, повдигайки рамене.

Мартин бе отговорил, без да има намерение да го прави — думите сами бяха изскочили от устата му.

— Папрати по здрач.

— О! — бе възкликнала жената, изненадана, че той знае.

— Това е единственият парфюм, който познавам — бе допълнил той припряно и толкова глупаво, сякаш жената го бе попитала или я интересуваше какво знае.

Сега в апартамента бе студено и той се върна в леглото. Надяваше се да не събуди Хейзъл. А ако това станеше, трябваше да я прегърне, защото въпреки думите ѝ, че всичко е наред, тя очевидно имаше нужда от неговите уверения, че отношенията им са както преди.

Придърпа завивката над потреперващите си от студ рамене. Бебето проплака насън, но не се събуди. То бе само на пет месеца, а Хейзъл отново бе бременна.

Тя бе пожелала тази бременност и бе заченала, без да попита Мартин. Сега се умилкваше и се увиваше около него като лоза. Той разбираше нуждите ѝ. За сетен път си помисли колко добре се отнася тя към Клер. Мислите му препускаха, напрегнати и противоречиви.

Клер бе упорита, сериозна, със силен дух. Пропуснал бе толкова години от живота ѝ. Джеси се бе справила чудесно. Би искал да може да ѝ го каже. На улицата видя една жена, която му заприлича на Джеси в гръб. Когато разбра, че не е тя, не знаеше дали изпитва съжаление или облекчение. Какво ли щеше да ѝ каже, ако беше тя? Ами просто щеше да ѝ каже, че се е справила чудесно!

В Клер се е смесила моята кръв с кръвта на Мери. До този миг не му бе хрумвало. Потресаваща мисъл! Никога не бе се сещал за това.

Сънуваше Мери на кораб с платна, кораб от друго столетие. Стоеше на палубата или на носа. Отначало си бе помислил, че е издялана от дърво на корпуса. Сънищата са такива. Платната се издуваха и вятърът развяваше полата ѝ. Той беше на кея. Протегнаха ръце един към друг. Ивицата вода между тях ставаше все по-широка, корабът се отдалечаваше. Порив на вятъра уви шала около лицето ѝ и вече не можеше да го види. Корабът се носеше все по-устремно, право напред — като стрела, към линията на хоризонта.

Казват, че с течение на времето претръпваш към болката от загуба. Но дали е вярно? Работеше заедно с един доктор — немец от еврейски произход, името му бе Херц. Той бе изгубил жената и детето си. Тогава се запита какво ли става в главата му. Би ли било по-леко или по-тежко, ако Мери бе мъртва?

Казват също, че човек трябва да се насили да мисли за приятни неща. Добре тогава — работата му. Благодарен бе, че е толкова зает. Наистина. Представи си прекрасна мързелива картина — плуване, дрямка под слънчевите лъчи. Не помагаше. Не можеше да го почувства. Мислеше за нещо весело и смешно. Онзи ден по средата на пътя между нейната къща и Лондон, когато бе закъснял за срещата им в местната кръчма, някакъв дъртак се бе опитал да флиртува с нея, преди той да се появи. Смяха се на израза на лицето му, когато влезе. Ала сега, когато си го спомни, нито бе весело, нито смешно.

Усещаше как най-накрая се унася. Студеният въздух проникваше през одеялото. Усойно бе, както само в една английска къща би могло да бъде. Хлопна се прозорец, остро изсвирване на часовоя за отбой го стресна и той се събуди. Отвори очи и погледна навън към улицата. Някаква незначителна катастрофа. Това не бе Англия. Той си бе у дома.

Хейзъл промърмори нещо. И тя сънуваше. Изпита толкова нежност към нея — като към спящо дете, и толкова съжаление, толкова съжаление! Сега и тя се разбуди.

— Какво има? — попита. — Нещо не е наред ли?

— Не, не — отвърна Мартин. — Спи спокойно. Наред е. Всичко е наред.

[1] Енола Гей — името на бомбардировача Б-29, който пуска атомната бомба над Хирошима на 6 август. — Б.пр. ↑

[2] Капитулацията на Япония — датата е 2 септември, президентът Труман я обявява за V-J Day (Victory over Japan) — победа над Япония. — Б.пр. ↑

[3] Зона, определена само за пешеходци, най-често покрита. Най-известната е Пал Мал в Лондон. — Б.пр. ↑

ДВАДЕСЕТ И ТРЕТА ГЛАВА

В далечния край на коридора към задния двор се намираше малка стая, която служеше за прибиране на стари вещи. Дори и през най-слънчевите следобеди се налагаше да се светне голата крушка, която висеше на жица от тавана. Три етажа по-долу бе циментовата площадка, където покрай стената се нареждаха кофите с угар. Десет етажа по-горе човек можеше да зърне късче небе, ако си изкриви врата и вдигне вежди.

Естествено Ийнък бе привлечен от тази стая. Майка му, която почти никога не му правеше забележки и която според Клер ужасно бе разглезила момчето, се бе възмутила, че е обърнал килера с главата надолу. Но така или иначе в стаята цареше истински хаос и Клер не проумяваше какво толкова би могло да разтури детето.

Имаше кашони с прашни книги — дебелите учебници с тъмнозелени и кафяви корици от колежанските години на баща ѝ. Още — два стари микроскопа, единият от които бе принадлежал на дядо ѝ, с прашасалите си колби и бурканчета, някои все още наполовина пълни със засъхнали мехлеми. Американско знаме, сувенир от отдавна забравен парад, висеше в ъгъла близо до манекена, който Хейзъл бе ползвала в дните, когато сама бе шила роклите си фигурата бе с по-голяма гръдна обиколка от Хейзъл и безглавото чудовище би те изплашило, ако налетиш на него в тъмнината. Имаше и старо кресло, на което изсъхналата кожа по облегалките за ръцете се бе напукала. Също и дебели черни плочи за фонограф със записи на Карузо и велосипед на Мартин, който той нямаше време да използва.

Понастоящем към всичко това бяха прибавени и някои вещи на баба Фаръл, изпратени от леля Алис, за да притежава и Мартин своя дял от спомени за майка им.

Клер седна на счупения стол. Валеше силно. Дъждът попадеше дори и в тесния процеп между сградите и образуваше кални вадички по стъклото на прозореца.

— Уха! — възкликна Ийнък. — И ги виж тези стари броеве на „Нешънъл Джиографик“! Сигурно са поне сто. Хайде да ги занесем в

моята стая!

— А, не, няма да стане. Майка ти ще пощурее, ако ги замъкнеш в стаята си. Можеш да ги разглеждаш и тук, докато се върнат. Аз ще разгледам тези стари снимки. Около старите албуми със снимки още витаеше духът на забраненото и тя се запита за миг защо е така, но после се сети за албумите в Кипър, в които бе открила снимки на отхвърлената от семейството непозната леля. Една мистерия, която Клер предполагаше, че никога няма да бъде изяснена.

Но в тези любителски фотографии на баща ѝ нямаше мистерии или поне не забелязваше такива. Имаше само носталгия и някаква тъга, която според нея само възрастен би могъл да почувства. Не би могла да очаква, че ще изпита тези чувства на шестнайсет. И все пак ги долови. Може би защото смъртта на баба ѝ миналия месец — жената, която бе виждала само четири пъти през живота си, последния — на смъртния ѝ одър, я беше трогнала дълбоко. Съзнаваше много ясно, че майка ѝ не бе искала да я пусне да отиде с Хейзъл и баща ѝ. Джеси би била доволна, ако можеше да забрани пътуването. Но когато ставаше дума за смърт, всяко противопоставяне би било неприлично. Затова тя не бе се противопоставила, а само със стиснатите си устни и със студения си глас бе показала, че не е доволна.

Ето я баба като млада — истинско момиче от времето на Гибсън^[1], с колосана, висока до ушите яка. Неспокойни, хубави очи надничаха изпод периферията на твърдата моряшка шапка. Животът е труден, казваха тези очи.

Когато бе вече стара, очите ѝ бяха помътнели, сиви, сякаш завесата между тях и живия свят вече се бе спуснала. Тя се бе изправила в леглото и се бе събудила, когато влязоха в стаята, после бе задрямала по средата на изречението с отворена уста, открила равните си изкуствени зъби. Просто, нежно оттегляне от света, бе си помислила Клер. Странно, като се замислиш, ако тази жена не бе живяла, и нея, Клер, нямаше да я има.

Бяха погребали Джийн Фаръл в гробището в Кипър и по дългия път от къщата на леля Алис, където бе умряла, синът и дъщеря ѝ бяха изживели отново всичките си дни.

— Спомняш ли си нагорещените тухли в леглото? Интересно, щом краката ти се стоплят, цялото ти тяло се стопля и заспиваш — бе казал Мартин.

А Алис бе допълнила меко:

— Какви неща си спомня човек! Бонбоните от кленова захар! Не е ли глупаво да се сещаш за това в такъв ден?

Мартин бе обяснил на Клер как са се приготвяли бонбоните.

— Събираш дървесния сок два пъти на ден и го вариш на огъня — бе казал той бавно, сякаш информацията бе много важна и си заслужаваше да се запомни. — После пълниш супена чиния със сняг и изливаш върху него горещия сироп. Когато изстине, той става твърд и лепкав като бонбон.

— Баща ти ми каза — леля Алис се бе обърнала към Клер, — че искаш да станеш лекар — тя се бе обърнала към нея официално и вежливо. Далеч по-официално, отколкото към Хейзъл, сякаш Клер бе пришълката, а Хейзъл — от родната ѝ плът и кръв. — Навремето баща ти слагаше мишки и жаби във формалдехид под леглото си. Спомняш ли си, Мартин, веднъж там имаше змия и мама я намери, докато чистеше? Как изпищя само!

И така през цялото време. Докато най-накрая бяха стигнали Кипър и минаха по главната му улица — „Колко се е разраснал!“ — бе възкликнала Алис — и бяха излезли извън града покрай къщата, в която бяха живели Алис и Мартин.

— Навремето тук имаше само ферми — бе въздъхнал баща ѝ. Градът се бе разраснал около къщата. От другата страна на пътя — индустриална зона. На табелата се четеше: „Лека промишленост“.

Кални коли се бяха наредили на огромния паркинг.

— Махнали са верандата, или не, по-скоро са я остъклили. Навярно живеят на втория етаж.

Мартин бе посочил къща с остъклена предна част, на която се мъдреше надпис с големи букви: „Пицабургери — при Гуидо“.

Стигнаха гробището. Клер, която за първи път присъстваше на погребение, бе очаквала нещо по-драматично. Но всъщност събитието бе съвсем обикновено — само кратка молитва, преди да спуснат ковчега. Всеки един от тях бе хвърлил шепа пръст в ямата и после си бяха тръгнали. Това бе цялата церемония.

— Предполагам, че никога не сме ги познавали добре тях двамата — бе казал Мартин. — Хвърли последен поглед. Може би никога повече няма да дойдеш тук. Помни, че произхождаш от почтено семейство.

Той бе замълчал за момент и тя се бе досетила, че са го споходили мисли от миналото.

— Виж — извика Ийнък, — отворих го!

— Какво си отворил?

— Така се получи. Пантите се счупиха.

— Това е старият куфар на татко. Не рови из него, Ийнък. Той вече бе измъкнал униформата.

— Уха! Виж фуражката! — тя се прихлупи ниско над ушите му, а козирката ѝ се смъкна над веждите му. — Я, защо татко никога не ми я е показвал?

— Предполагам, че му се ще по-скоро да забрави войната.

— Погледни! Той е бил скаут разузнавач. Знаеше ли, Клер?

— Не. Макар че доста го бива да се катери по скали.

— А това какво е? „Гимназия Уошингтън, Мартин Томас Фаръл“?

— Това е диплома. Дават ти я, когато завършиш училище. И ти ще имаш такава някой ден.

— А ти?

— Би трябвало, ако искам да ме приемат в Смит, а после в медицинска академия. Какво си докопал още? Недей. Това са лични писма. Не е редно да четеш чужди писма.

— Не са писма, снимки са.

— Ето. Сложи ги обратно в плика. Ще го скъсаш, Ийнък! Дай ми го!

Пакетът снимки падна на земята. Те бяха увеличени, за да се виждат по-добре лицата — лицата на баща ѝ и една непозната жена. Снимките бяха от войната. Баща ѝ бе с униформа. Жената, бе стройна. Къдравата ѝ коса бе подстригана късо. На една от снимките двамата се държаха за ръце. Друга пък бе опит за портрет. На нея жената, седнала на пейка, бе с бяла сламена шапка и клоширана пола също като от картина на Реноар. На гърба на снимката бе написано: „Ти си всичко за мен и винаги ще бъдеш.“ И подписът: „Мери Фърн“.

Тези няколко думи сякаш оживяха. Кръвта се качи в главата на Клер. Тя бе потресена. Сестрата на майка ѝ, Мери Фърн! Ето защо бе забранено да се пита за нея! Мери Фърн и баща ѝ! Той нарочно бе запазил тези снимки, умишлено ги бе скрил! Той, който е така педантичен и точен, който никога не оставяше вещите си да се

подмятат из къщата и който правеше забележка за всяка небрежност! Нямахте да ги запази, ако не означаваша „всичко“ и за него!

— Виж! — извика Ийнък. — Тук има цял куп писма, погледни снегоходките! Клер! Знаеш ли, че това са снегоходки? С тях не затъваш в снега. Ама че работа! В куфара има толкова ценни неща!

— Хайде — каза тя — да приберем всичко.

Пусна снимките в чантата си, сгъна униформите в куфара, премести скаутските значки и момчешките сувенири. След това заведе Ийнък в кухнята, за да му даде сладкиши и чаша мляко.

Здрачът се бе спуснал внезапно и следобедът бе наситен с тайнствени горски сенки. Объркана, без цел, тя влизаше от стая в стая и палеше лампите по пътя си. На вратата на спалнята на Хейзъл се поколеба. Цялата натрапчива сладникавост, с която бе обзавела дома си, се концентрираше тук.

Върху скрина бяха натрупани порцеланови фигурки на мъже с напудрени перуки и жени с бухнали рокли. Целият килим бе на сини рози. Лампата изобразяваше дете, което държи кученце в ръце. А на писалището стоеше снимка на Мартин. Неговото строго лице изобщо не се връзваше с подредбата на стаята.

На масата в неговото убежище имаше купища списания, лични архиви, доклади от конференции, също и бележки, писани с нечетливия му почерк.

„... подходи към болестите на мозъка...“

„... двойствена природа на мозъка и разума.“

Тя стоеше и се опитваше да примири представата за тази част от живота на баща си, която познаваше — аналитичност, суровост, задълбоченост, с мъжа от любителските снимки.

Но това бе наивно, напълно детинско! Да предполагаш, че родителят е само това, което съзираш на повърхността! И все пак — собственият ти баща! Да има такава, такава... петно в собственото ти семейство! Нечисти, лоши неща!

„Ти произхождаш от почтено семейство“ — й бе напомнил той на погребението на майка си.

Вратата се отвори и Хейзъл и Мартин влязоха.

— Бързахме колкото можехме — тя се задъхваше от припряност и притеснение. — Толкова си мила, Клер, че наглеждаш децата! Ийнък послушен ли беше?

— О, да. А бебетата още спят.

— Аз ще ги събудя — каза Хейзъл, докато събличаше шлифера си.

За миг Клер се загледа в баща си. Хрумна ѝ, че мнението ѝ за него се е променило за секунди. Бе въпрос на гледна точка. Момчето скаут със значка, братът на Алис — погледнато от една страна. Жената, която бе написала снимката, навярно го бе видяла по друг начин. А Хейзъл — от по-различно. Ами Джеси? Каквато и да бе нейната гледна точка, тя я прикриваше умело.

Хейзъл се върна в стаята с последното бебе, Марджъри на ръце. И майката, и детето излъчваха невинно, уютно спокойствие.

— Нали ще останеш за вечеря, Клер? — попита Мартин.

В очите му се четеше привързаност, любов. В тях Клер видя колко се гордее той с нея и как би искал и тя да се гордее с него. Замахна с ръка, сякаш да пропъди невидима паяжина от очите си, и отвърна студено:

— Не, благодаря. Ще се прибирам вкъщи.

Само преди час не би могла и да си представи, че е способна да го презира.

Минаваше единадесет, а те говореха. Джеси отмести пердето и се загледа навън в нощта. През рамото ѝ Клер видя, че дъждът е спрял. Призрачно сияние се стелеше по стените и дърветата в съзвучие с мрачното ѝ душевно състояние. Тафтените пердета прошумоляха, когато Джеси се обърна.

— Не биваше да взимаш снимките.

— Наложих се да ги пъкна в чантата си и не знаех какво да правя по-нататък.

Сега те бяха разпръснати върху ниската масичка. Клер взе една, след това я хвърли обратно.

— Как щях да я намразя, ако бях на твое място! И двамата, и татко, но най-вече нея!

— О, аз поех своя дял омраза, не се съмнявай! Но не можеш да я задържаш в сърцето си година след година. Тя ще те разяде отвътре. Предполагам, че заради това не съм споменала нищо досега. Не бих

искала да я посея в теб. И да си призная честно, гордостта ми също си каза думата — Джеси леко се усмихна с присъщата ѝ самоирония.

— Тя е провалила единствения ти шанс. Тя би могла да има стотици мъже, нали? А е заграбила твоя единствен.

— Да, по дяволите, така е.

По малкия диван пред камината бяха пръснати копринени възглавнички като скъпоценни камъни — аметист, топаз, гранат. Джеси се суетеше с тях, потупваше ги, пренареждаше ги. Най-накрая каза:

— Все пак винаги съм знаела, че сглупих, като се омъжих за Мартин. И след всичко, което... се случи, би било още по-глупаво да се опитвам да го задържа. Можех да го направя, знаеш ли? Той искаше да остане при мен. Заради теб и чувството си за отговорност. Но не го пожелах. Не можех да понеса мисълта, че знам какво в действителност изпитва към мен, въпреки че отричаше от състрадание.

Как ли са се любили? — запита се Клер. Във всички онези книги, които минаваха от ръка на ръка сред приятелките ѝ, човек винаги си представяше, че силни и здрави хора правят нещата, описани в тях. Ненадейно връхлетелият я срам я накара да се изчерви и тя не можеше да погледне майка си в очите.

Джеси отново кръстосваше из стаята. Проговори внезапно:

— Леля Мили ми каза, че съпругът на Фърн е загинал във войната.

— Какъв ужас! — пред очите на Клер изведнъж изникна кадър от някакъв стар филм за войната: небе, раздирано от оръдейни залпове, проливен дъжд, мъж с откъснат крак, лежащ в калта. — Какъв ужас!

— Да. Съдбата не пожали и нея. Но тя трябваше — продължи Джеси сурово, — трябваше да се омъжи за Мартин. Проумях го още в първия миг, когато ги видях заедно. Още преди те да го осъзнаят.

— Какво? Любов от пръв поглед?

— Не се присмивай! Случва се.

— Като от някоя история от сладникавите списания за романтични домакини.

Джеси се усмихна. Усмивката оживи устните ѝ, но не докосна очите.

— Някой ден ще разбереш.

— В живота не е така.

— Убедена ли си, че познаваш живота? Сега, когато си на шестнайсет?

— Ами... аз чета, нали? Виждам разни неща?

— Но не си ги преживяла.

Джеси прокара пръсти през златните синджири около врата си. Носеше много наведнъж и всички бяха скъпи. Защо ли бяха от толкова значение за нея? Клер се почуди. Мисълта бе нова. И тези приказки за любовта — Джеси откъде знаеше? Защото го бе преживяла? Тази мисъл също бе нова.

— Искаш да кажеш, че е било по-силно от тях? — попита Клер.

— Да, предполагам.

— Това звучи почти благородно.

— Благородно! Боже господи, аз? Та ти ме познаваш добре, живяла си с мен толкова години! Не, истината е, че си наложих да свикна с нещата, в противен случай щях да полудея. А хора като мен не могат да си позволят да полудеят.

Джеси взе снимките и ги погледна.

— Можеш да ги запазиш или да ги унищожиш — каза тя, като ги остави на масата. — Както решиш. За мен няма значение.

— Да не ги ли връщам?

Джеси поклати глава.

— Биха били като бомба със закъснител в онова семейство. Биха го разрушили.

— Нима на теб ти пука?

— Имат деца все пак! Как би могъл някой да им желае зло? Стига ми, че ти... — тя се спря. — А и тази жена, тази Хейзъл, нищо не ми е направила.

Да, горката Хейзъл! Защо ли винаги свързваше „горката“ с името ѝ, когато в края на краищата тя се чувстваше съвсем уютно в добре уредения си дом? Но имаше нещо... Хейзъл безумно обичаше Мартин, чак да те хване страх за нея понякога.

Джеси се приведе над една снимка. Проговори бавно, сякаш на себе си:

— Разбира се, винаги съм знаела, че той не е обикновен човек. Винаги съм си представяла колко далеч ще стигне, ако му се даде и най-малкият шанс.

— Понякога те споменава. Смятам, че дори би искал да те види. Защо не се срещнете? Разведените могат се държат и приятелски един към друг, нали?

— Преди малко ти самата не желаеше да го видиш никога повече. А сега искаш аз да се срещна с него.

Почти ядосана, Клер извика:

— Не искам нищо! Само попитах защо...

— Добре. Ще ти кажа защо. В сегашното състояние на нещата съм намерила душевен покой. Няма нужда да усложнявам живота си с него или със сестра си или с когото и да било. Нямам какво да му кажа. Проправяла съм си пътя сама, без чужда помощ. Виж, не желая да наранявам никого, Клер. Искам само да бъда оставена на мира. Аз съм реалист. Налага се да бъда.

Под светлината на лампата лицето на Джеси изглеждаше меднозлатисто. То гореше. По него се четеше и интелигентност, и сила, и болка. Изведнъж пелената, която разделя душите на хората, се разкъса пред Клер и тя бе осенена, прие тялото на Джеси за миг, заживя като Джеси, изпита онова далечно разтърсване, шока на младото момиче, за първи път видяло себе си и осъзнало, че е обречено от самото си раждане. Джеси се изправи.

— Изтощена съм — погали дъщеря си по челото. — Легни си. Денят бе тежък и за теб. Днес ти порасна и помъдря.

Останала сама в стаята си, Клер дълго разресваше косите си. Дъждът бе завалял отново и барабанеше по прозореца. Ненадейно проумя, и то така отчетливо, че движенията и застинаха, проумя, че съчувства не само на Джеси, но и на баща си. Той — с цялата си компетентност и сила, той, човекът, способен да разреши всеки проблем, а тя бе преизпълнена със съчувствие към него! И това съчувствие бе нещо ново, нов вид любов... Странно, нали?

Сега вече виждаше обединяващите връзки между нещата и хората. Досега това чувство бе чуждо за нея, напълно свободната да прави и мисли каквото пожелае. Онези двамата, мислеше си тя, баща ми и жената, Мери Фърн — що за жена би могла да бъде тя, със замечаните си очи, надничаци от сянката на лятната шапка, с дългите пръсти, легнали върху коприната в скута ѝ? Тези двамата бяха променили житейските пътища на много хора! Заради тях двете с

майка ми живеем сами в този дом, заради тях ги има и Хейзъл, и малкия Ийнък, и бебетата...

Какво ли ни предстои — на мен и на всички нас, така както сме свързани един с друг?

[1] *Чарлс Дана Гибсън*, (1867–1944) — американска илюстраторка, нарисувала известното „Момиче Гибсън“ — типичната модерна жена за деветдесетте години на XIX век и началото на XX век. — Б.пр. ↑

ДВАДЕСЕТ И ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

В деня, когато отвори частния си кабинет, всъщност в деня, в който подписа договора, Мартин бе обзет от опасения, да не би да е надценил финансовите си възможности. Все още бе — и може би винаги щеше да си остане — един от предпазливите свидетели на голямата депресия. Но безпокойството му се оказа напразно.

Книгата за посещения започна да се запълва бързо. Старите му приятели от колоездаческите и хандбалните години се бяха завърнали от фронта и го бяха препоръчали на познатите си. Освен това по препоръки на колегите му от общата практика и други специалисти дойдоха още хора. Името му бе по-известно, отколкото бе предполагал. В крайна сметка стана ясно, че за първи път през живота си няма да изпитва недостиг на средства, напротив, щяха да са в повече. Щеше да придобие онази освободеност, която съпътства човек, щом изплащането на сметките не причинява главоболия.

Един ден пристигна в офиса си, преди да се запълни чакалнята.

— Подранили сте — отбеляза секретарката. Когато се сецаше за нея, винаги си казваше „малката“, въпреки че тя бе около четиридесетгодишна и имаше напълно нормално име — Джени Дженингс. — Няма никой, записан преди един и половина.

— Знам. Приключих в болницата — и затвори вратата на кабинета зад гърба си.

Истината бе, че той изобщо не бе приключил в болницата по начина, по който би искал. Пациентът бе починал. След като побутна сандвича и чашата е кафе на бюрото, отново се върна — за трети или четвърти път през изминалия час — към агонията от сутринта.

Не бе хранил илюзии дори и преди да започне кръвоизливът. Нещастие то си има определен мирис и форма. Бе долавял предупредителния му дъх и преди, щеше да го долавя и в бъдеще. Това бе в сърцевината на трудната, мъчителна професия, която бе избрал. Понякога в последния момент ти се открива шанс, където ти те измъква от задънената улица, но не много често и не днес. От израсналото, прикрепено към каротидната артерия зло бе бликнала

ярка кръв. Той бе положил невероятни усилия да я спре, използвайки пакета с марля, но тя бе продължила да блика. Желал бе да се намира, където и да е, само не на това място, в този миг.

Заобиколен бе от ръце. Забелязал бе лицата с впити в отворения череп погледи, очите, които наблюдаваха каква ще бъде следващата му стъпка. Но следваща стъпка нямаше и те всички го знаеха.

— Електрокардиограмата е права — бе казал накрая Пери над рамото на Мартин. Думите бяха скръбни, окончателни, като воя на морето в раковина. — Няма сърдечна дейност — бе казал той.

— Кислород — бе отвърнал Мартин, но вече го бяха осигурили. Тръбичката бе в ноздрите и някой ритмично натискаше гърдите на този млад мъж, който, според собствените му думи, отправени към Мартин преди няколко дни, бе играл в университетския отбор по баскетбол. Сега работел в банка, а съпругата му била родила близнаци миналата зима.

Мартин бе смъкнал ръкавиците си и с ярост ги бе захвърлил на пода. Леонард Макс, който бе упълномощеният наблюдател за тази операция, ги бе вдигнал, без да каже и дума. След това заедно бяха отишли в съблекалнята, за да наметнат лабораторните си манти и да скрият трагичните кървави петна по хирургическите дрехи. Бяха събули обувките за операционната и се бяха упътили по коридора към чакалнята да известят семейството, че баскетболистът, синът, съпругът, бащата на близнаците е мъртъв.

По-късно бе казал възмутено на Пери:

— Това нямаше да се случи, ако бе дошъл при мен преди година.

— Знам — бе отвърнал меко Пери. Той бе вечният опонент, когато Мартин бе в беда, с неизменните ободряващи, окуражаващи думи, за да извади Мартин от стагнацията, или с мълчаливото си съпричастие при разразяването на бурята, както бе в случая.

— Идиоти! — бе извикал Мартин. — Да го лекуват от невроза, когато той се е оплаквал от главоболие! Напрежение в работата, грижи около близнаците, казват те. Господи, какъв позор... Върви, че ми разправяй сега за координираността в действията на невролозите!

Спомни си младежа, спокойствието и куража му, които по всяка вероятност бяха престорени, кой ли не би се ужасил, ако научи, че в главата му набъбва някакво зло и притиска мозъка му? Но той беше

проявил твърдост, беше ободрявал съпругата си, бе стиснал ръката на Мартин, бе пуснал една-две плоски шегии.

Понякога в тази работа виждаш толкова смърт, че ти се приисква да си станал кожен лекар или по-скоро учител по математика, продавач на коли, какъвто и да е, само да не бъдеш това, което си. Нечия смърт те срязва като нож, причинява болка също както изникват пред очите ти някои ранени от войната, докато споменът за други избледнява — не защото първите са били по-достойни, а защото... ами просто така се случва. И той се сети за момчето, което винаги щеше да си спомня като момчето от Чикаго. Загубата на пръста му го бе впечатлила толкова, колкото и представата за смъртта.

Татко, помисли си Мартин. Татко изпитваше тази толкова лична и понякога съвсем непрофесионална загриженост.

Бе се опитвал да я прикрива, но човек се досещаше от начина, по който стисваше мундщука на лулата и думите му почти не се разбираха. Майка му ги предупреждаваше да не му досаждат вечерта, защото се било случило нещо лошо — пациент бил починал. И погледът ѝ ставаше толкова угрижен! Нежни души бяха те двамата.

Все още го връхлиташе понякога онази мъка, която бе почувствал при смъртта на баща си. Сети се за деня, в който бе срещнал Леонард Макс. Първия работен ден на младия лекар. Мартин го бе попитал нещо или му бе поръчал да свърши нещо, а Макс не му бе отговорил веднага. Мартин, нетърпелив, както винаги, бе избухнал. Малко по-късно някой му каза, че същата сутрин момчето научило за смъртта на баща си. И Мартин, спомнил си за своя баща, беше изпитал срам и съчувствие, което не би могъл да изрази с думи. Бе се извинил на Макс.

— Нервирам се твърде бързо. Аз съм един проклет перфекционист. Прости ми.

В този момент „малката“ секретарка отвори вратата.

— Помислих си, че може би ще желаете втора чаша кафе. Но вие не сте се докоснали до храната! — възкликна тя укорително.

— Знам. Размишлявах.

— Остават ви само петнайсет минути.

Мартин послушно разви сандвича и се облегна на стола. Именно в тази стая живееше. Тя бе същността, центърът на неговата вселена. Тук той седеше часове наред и изслушваше разказ след разказ за

симптоми, истории, които или щяха да се увенчаят с щастлив завършек и със здраве, или да приключат нещастно. Всяка от тях започваше от другата страна на писалището му. Всяка бе ново, страшно приключение.

Какво виждаха хората, когато за първи път влизаха тук с изпотени длани и пресъхнали от страх гърла? Виждаха спретнато обзаведена стая с приветливи картини и много книги по лавиците. Виждаха мъж с уравновесени, професионални маниери, някакъв напълно непознат човек, на чиято репутация възлагаха всички надежди. Нямаше как да знаят за неговите страхове, личната му вина, напразните му възжелания и невероятни амбиции.

Джени Дженингс бе оставила пред него огромен куп писма, които чакаха отговор. Най-отгоре бе писмото от господин Брейдбърн. Мартин от години не бе получавал вести от него, дори не го бе посетил по време на войната. Защо? Най-вероятно, за негов срам, защото не искаше да го питат за Джеси и Клер.

Така или иначе пред очите му бе писмото, в което Брейдбърн се интересуваше дали би могъл да предложи подходящо място за един младеж с блестящи способности, който желаел да работи в Америка. До този момент имал любопитни разработки в областта на невропатологията и би искал да ги подкрепи с практически знания. Има ли възможност Мартин да намери място за него в лабораторията?

Изследвания! Вълна от гняв и срам заля Мартин. Какво би могъл да предложи на този човек? Много малко. Нищо, освен това, което Ийстмън бе предложил на самия него. Тъй като практиката се разрастваше — шанс да работи като хирург и да печели пари. В това нямаше нищо лошо. Ала не отговаряше напълно на представите, които имаше в началото, нали?

Неочаквано се сети за Албениц, който бе искал да има собствен институт и го заслужаваше. Той би могъл да помогне много повече на болните, ако мечтата му се беше осъществила. Отбеляза, че през последните месеци е бил толкова зает, че изобщо не се е сещал за Албениц. Затова вдигна телефонната слушалка и бе уведомен, че докторът е починал. Починал от сърдечна недостатъчност преди около година. Мартин навярно бе пропуснал съобщението във вестниците. И не само той. *Sic transit gloria*^[1]. Ти си тук, оставяш малката си следа и не след дълго си забравен.

Госпожица Дженингс почука на вратата.

— Отвън чака един мъж — каза тя — без запазен час. Обясни, че сте оперирали неговия зет сутринта. Този, който починал — тя сякаш се притесняваше. — Изглежда добре, но искате ли все пак да остана? — известно е, че покрусените хора могат да бъдат опасни, бе скритият смисъл зад думите на Джени.

— Не — отговори ѝ той, — всичко е наред. Покани го да влезе.

Мартин стана и протегна ръка.

— Толкова съжалявам — започна, — дори нямам думи, господин...

— Амброуз. Бях в болницата сутринта — мъжът бе изморен и сякаш се извиняваше за нещо. — Отведох дъщеря си вкъщи.

— О — каза Мартин отново, — много съжалявам. Той бе чудесен млад човек.

— Знаем, че ви е мъчно, докторе. Но направихте всичко, което зависи от вас.

— Явно не бе достатъчно.

— Бе прекалено късно. Знаех го. А горкото момче — не, поне така си мисля. Може би го е усещал, но не е искал да ни тревожи... Кой знае?

Гласът пресекна и Мартин почувства тегнещата в стаята скръб, често изпитваната скръб, така добре познатата в работата му мъка. „Познал мъката“ — тази затрогваща мисъл от „Месия“, помисли си той и изведнъж се сети, че мъжът бе казал „знаех“. Бързо дойде на себе си.

— Вие сте знаели? Как бихте могли?

— Без причина — мъжът постави меката си шапка на коленете и започна да я поглажда с ръка. — Беше просто усещане. И си поговорихме с дъщеря ми. Решихме, че ако Майкъл умре, бихме искали да разберем защо.

Защото, мислено отговори Мартин, поставянето на диагнозата закъсня. Не беше поради липса на практика, а заради твърде често срещаната погрешна преценка. А и между различните области в медицината не съществува нужното съдействие.

— Бихме искали да помогнем, за да не се случи отново. Не сме богати, но имам някой и друг долар настрана и искам да направя дарение. Четох във вестниците за научните изследвания за болестите

на мозъка, написал съм чек и бихме желали вие да го използвате както намерите за добре. Вложете го там, където ще послужи за повече знания в тези неща.

Искряща непосредственост, доброта, кураж! С глух глас — заради надигащите се предателски сълзи — Мартин отговори:

— Това са петстотин долара. Не мога да ги приема. Децата, близнаците...

Господин Амброуз се изправи.

— Всичко е наред, доктор Фаръл. Така сме решили. Тя... ние двамата го желаем. Той би бил на същото мнение.

Вгледаха се продължително един в друг, а мъртвото момче беше някъде около тях. Господин Амброуз стисна ръката на Мартин.

— Благодаря ви, докторе — повтори той и си тръгна.

Дявол да го вземе! Може би това момче нямаше да умре, ако... А може би щеше. Не се прави на Господ, Мартин. Да, но може би щеше да живее.

Стана и закрачи из стаята, взе книга, върна я на мястото ѝ, отиде до прозореца, погледна навън, но там имаше само ярка слънчева светлина. После седна отново зад бюрото и като насън видя снимките — стари и нови — в рамки под стъкло: децата си с Хейзъл, себе си с Клер пред старата стена при посещение в Смит, баща си на стъпалото на първата му кола.

— Ти ще видиш неща, които дори не съм и сънувал — често казваше баща му.

Мартин отново изруга наум.

Писмото от Брейдбърн още стоеше на писалището. О, имаше ясна представа какво би трябвало да бъде мястото, където би могъл да приеме младия специалист! Виждаше го бе в мислите си, планирал бе всяка подробност през дългите безсънни нощи.

Веднъж бе започнал изследване на тумори на хипофизата, но го бе изоставил по средата, когато бе напуснал стария Левелин, преди много години. Сложният въпрос за циркулацията в мозъка — толкова много неща би желал да открие! И трябваше, задължително бе всичко това да се съчетае с хирургията. Тогава, разбира се, и психиатрите щяха да са добре дошли, щеше да има нужда от тях за разрешаването на...

Мартин удари с юмрук по масата. В такъв случай щеше да се намери място и за протежето на Брейдбърн, и за много други. И, разбира се, Пери щеше да оглави анестезиолозите, добрият Пери, на когото можеш да разчиташ. И Леонард Макс. В душата на този приятел интелигентност и себеотрицание бяха изписани с главни букви!

Джени Дженингс отвори вратата.

— Отвън вече чакат седем човека — напомни му тя с укор.

Мартин въздъхна.

— Добре. Покани първия да влезе.

Вървеше бавно към къщи. На един ъгъл на Мадисън Авеню ненатрапчива витрина привлече погледа му. Зад изискано френско писалище от осемнадесети век бе поставен лакиран ориенталски параван, над него беше закачена стара гравюра. Композицията бе дискретно елегантна, оживена с водопад от лилава тъкан. Поспря за миг, за да ѝ се полюбува. Табелата гласеше: „Джеси Мейг. Интериори“.

Съзерцавайки надписа, се сети как Клер му бе споменала, че Джеси е пробила във все повече жилищни райони.

Ах, животът! Непредсказуем, необикновен! Толкова странно си въздействат хората един на друг! Албениц, вече покойник, бе запалил искрата в него. Тази жена, Джеси, бе съхранила огъня за Мартин и го бе дарила с Клер — перлата, скъпоценния камък на живота му. И Хейзъл — топлата и нежната. И винаги, винаги онази другата, стаената и любимата... Какво съм направил в отговор на всичко това? — питаше се Мартин и поглеждайки се за миг отстрани, се видя в цялата сложност и противоречивост на неспокойната си съвест, в устрема и усърдието си.

Щом се прибра у дома, отиде в кабинета си и моментално, преди да е изгубил кураж, вдигна телефона, за да се обади на Робърт Мозер.

— Ало, Боб? Обажда се Мартин, Мартин Фаръл.

— Случило ли се е нещо?

В гласа се долавяше изненада. Мартин никога не звънеше в дома на Мозер или където и да било другаде. Връзката между семействата се осъществяваше от жените и по-точно от съпругата на Мозер, която телефонираше на Хейзъл.

— Не, но бих искал да се видим, за да обсъдим нещо.

— Да не би да е възникнал някакъв проблем?

— Не, всъщност... Може и така да се каже. Имам нужда от пари — изрече Мартин направо и за да заглади грубостта си, обясни: — Не за себе си. Може би си спомняш, преди години бях споменал за своя... така да се каже, блян, за неосъществената си мечта за неврологичен институт тук, към болницата?

— Да, спомням си.

Мартин долови нетърпението му, което прозираше зад вежливостта.

— Ами нещо се случи тази сутрин. Няма да навлизам в подробности. Но то ме подтикна към действие. Помислих си: Ако искаш да направиш нещо, направи го.

— Не бих оспорвал думите ти — ирония и лек скептицизъм. Подозрителност.

— И тъй като си в настояществото и си единственият, когото познавам, ми се видя логично да започна с теб.

— Парите не са в изобилие, Мартин. Работим с дефицит. Знаеш това.

— С болниците винаги е така, нали? Но и винаги закърпват положението.

— Да, но тук става дума за милиони. След войната цените хвъркнаха.

— Знам. Но съществуват фондации... Дори и помощи от държавата. Първоначално, само колкото да задвижим нещата, за да има нещо черно на бяло...

— Защо искаш това, Мартин? Имаш ли представа в какво се впускаш?

— Отговорът на втория въпрос е да, мисля, че имам. А що се отнася до първия... стара история. Нека просто кажа, че съм убеден, нуждаем се от това. Професията го изисква. Пациентите имат нужда.

— Не липсват неврологични центрове, доколкото съм запознат с нещата.

— Вярно. Въпреки че те не са точно това, което имам предвид. Нека оставим тези съображения настрана. Не мислиш ли, че нашата болница, една от най-добрите в града или в цялата страна, за да бъдем точни, заслужава тази чест, да се увенчае с такава корона?

Мозер се усмихна. Мартин долови усмивката по гласа му.

— Добре го каза. И естествено ти се иска ти да водиш парада.

— Бих искал, Боб, да преподавам и да правя научните изследвания, които така ми липсват. Само толкова.

— Ще трябва да се откажеш от по-голямата част от практиката си, наясно ли си с това?

Имаш име, можеш да натрупаш състояние. Защо не оставиш всичко както си е? Именно това се криеше зад думите на Мозер, същото казваше и Ййстмън навремето.

— Боб, искам това.

— А луната не ти ли се е приискала?

— Наречи го невъзможно, наречи го както искаш, държа на това, защото е правилно.

— Никога няма да успея да придумам останалите членове на съвета. Светът е пълен с хора, които казват „не“.

— Веднъж само да се построи сградата, след десет, дори след двайсет години, няма значение след колко, да почнат да идват пациенти и да се върши работа, те ще са първите, които ще кажат „браво“. Обещавам ти.

— Може би.

— Боб, ще го направя, дори и ако ми откажеш помощта си.

— Да оставим чувствата настрана, Мартин. Ти и понятие си нямаш от финанси. Как, за бога, ще го направиш?

— Не знам. Ще положи началото. Ти сам си създад „Инструменти и матрици — феникс“. И не си стоял със скръстени ръце в очакване на чудо, нали? Започнал си от нулата.

— Да, би могло да се каже така.

— Добре. Ентузиазъм не ми липсва. Ще убедя и други да ме подкрепят. Знам, че ще успея. Ще организирам срещи, ще говоря. Ще получим подкрепа и от обществеността, ти го знаеш.

— Съмнявам се.

— Вече получих първия чек днес следобед. Убеден съм, че ще постъпят и други.

— На каква сума?

— Петстотин долара.

Последва мълчание.

— Петстотин долара от признателен пациент, който няма причини да ми бъде благодарен.

— Не говориш сериозно, нали, Мартин?

— За кое? За пациента? Напълно сериозно говоря.

— Имах предвид парите. Какво, по дяволите, си въобразяваш, че можеш да направиш с петстотин долара?

— Китайците имат поговорка: Всяко пътешествие започва с първата стъпка.

— Добре, но...

— Трябва ни кампания. Трябва да организираме. Ти имаш връзки в света на финансистите. Аз ще имам грижата за фондациите, а и ти би могъл да помогнеш.

— Изобщо нямаш представа колко трудно ще бъде. Фондациите са затрупани с молби за помощ.

— Боб, убеден съм, че можем да го направим — и с неочаквано въодушевление Мартин извика: — Ако в цялата история на медицината не бе съществувал този стремеж и вяра, ако човечеството не бе набирано средства за строеж на болници, финансиране на научна работа, обучение на специалисти, твоята дъщеря нямаше да играе тенис сега.

Отново настъпи мълчание. Този път по-продължително. Със слушалка в ръка Мартин чуваше шумовете от улицата, от кухнята, чуваше и мълчанието на Мозер. Най-сетне долови уморената му въздишка.

— Печелиш, Мартин, убеди ме. Но ще се наложи да обсъдим още много неща. Ще трябва да изготвиш някои приблизителни цифри, съвсем груби сметки, за да добия бегла представа за какво всъщност става дума.

— Ще го направя.

— И най-добре се посъветвай с човек, който разбира от пари, преди да ми представиш тези цифри. Да ти призная, нямам ти доверие, що се отнася до финансови въпроси.

— Не бих могъл да не се съглася с теб. Но в случая ще се справя. Дай ми три седмици. Ще ти се обадя.

— Чудесно, Мартин. Действай — Мозер затвори.

В стаята витаеше някаква нереалност. Главата на Мартин олекна и сякаш му се зави свят. Погледна ръцете си — те като че ли принадлежаха на някой друг. Какво бе направил? Замисли се. А може би в крайна сметка ще се окаже свръх силите ми?

По-късно реалността отново доби очертания. Чанта с ябълки или картофи се изсипа на пода и се чу детски вик. Камиони спряха във на улицата, хамалите се заяждаха и ругаеха шеговито. Животът продължаваше да си тече с присъщите му шумове и ведре глъч.

Ще стане, реши най-сетне. Така или иначе ми е необходимо да съм претоварен с работа. Такъв съм си. В противен случай прекалено много мисля. Винаги е по-добре да действаш, да опитваш, дори и да те чака провал.

Той стана от стола. Всяко пътешествие започва от първата стъпка.

[1] Славата отминава (лат.). — Б.пр. ↑

ДВАДЕСЕТ И ПЕТА ГЛАВА

Пристигащите и заминаващите създаваха шумна неразбория във фойайето на „Конот“. Фърн, която очакваше Саймън, можеше да определи по облеклото и акцента откъде идват различните пътници — американци, западногерманци, англичани от провинцията, дошли за няколко дни в града. Той не бе искал тя да се качи горе с него и да се срещне с купувача, който без съмнение щеше да е поласкан да се запознае с художничката. Мъжът бил костелив орех, ѝ бе казал Саймън, и щял да вземе по-висока цена, ако тя не присъства на пазарлъка.

Парите щяха да ѝ дойдат добре, помисли си тя и несъзнателно въздъхна. Алекс често ѝ бе казвал, че наследството им не е достатъчно, за да живеят от него и, разбира се, бе напълно прав.

И все пак мъчно ѝ беше да се раздели с картината — един спокоен, облачен морски пейзаж, който бе рисувала в Шотландия, когато бе на гости на Изабел и съпруга ѝ. Беше един от редките, запомнящи се дни, в които всичко сякаш е в хармония, и наслаждавайки се на новобрачното щастие на дъщеря си, Фърн си бе помислила, че животът може би ще бъде милостив към Изабел, че за разлика от майка си, тя ще изживее дните си без сътресения.

Те бяха много близки в онзи ден и споменът за него бе запечатан на платното в мъглявото, набраздено е облаци небе, в необятната самота на сивкавия плаж и в нежността между тримата, които ги свързваше приятелство.

Картините, помисли си, и то не само собствените ти, са като бездомни деца, местени от приют в приют. Да ги продадеш бе все едно да се откажеш от тях. Човек изпитва такава нежност към тях, особено когато е на път да докосне чудото, пред картина на Търнър или друг шедьовър, в стремежа си да разгадае линиите на четката, да долови как са положени цветовете, за да остане жива светлината! Боли те, когато цялата тази любов — защото това в картините наистина е любов — попада в ръцете на хора, които не я разбират или дори не я харесват, но знаят, че ще се говори за нея, защото е скъпа. Или, което е още по-

лошо, знаят, че с годините стойността ѝ се покачва и биха могли да се отърват от нея, да я изтъргват!

Разгърна вестника на статията, която толкова бе въодушевила Саймън, че ѝ се бе обадил преди закуска, за да ѝ я прочете на глас.

„Не бива да пропускате — прочете тя отново — ретроспективната изложба на М. Ф. Лам в галерията на Саймън Дюран. Веднъж разгледал ранните ѝ творби е изнесени на преден план човешки фигури, всички сякаш в траурни одежди сред сиво-черно обкръжение, повлияни, както се говори, от депресията, последвала след трагичната загуба на съпруга ѝ във войната, посетителят може да се наслади на лиричната омая, която напомня за ранния Матис. Както пейзажите, така и интериорите съдържат балансирана композиция и представят висша хармония. Дори и празните пространства са изпълнени със смисъл за този художник. Трябва да се отбележи, че за разлика от Матис, нежните багри създават омагьосващ, женствен ефект, който за щастие никога не е сантиментален.

Особено очарователна е картината «Момиче с флейта», приглушените червени тонове претворяват една крехкост...“

И така нататък.

Да, всичко това бе чудесно, прекрасно. И никога не би се получило, ако не бе срещнала Саймън на съвсем непринудена вечеря в провинцията преди няколко лета. Той ѝ бе дал енергичен тласък, бе я подкрепил, когато тя си бе мислила, че не би могла да стане нещо повече от жена, която рисува за удоволствие в неделните дни. А тя ясно разбираше, че с подкрепата си той я бе накарал да израсне. Признанието тонизира. Тя наистина работеше по-добре. И за първи път от години усещаше живителната сила на новите възможности.

Вратата на асансьора се отвори и от него излезе млада двойка. Скъпите им кожени чанти вече ги очакваха на главния вход. Сигурно това бяха купувачите. От Боливия, бе казал Саймън, на меден месец в Англия, с огромни приходи от мини. Да, говореха на испански.

Момичето бе изключително младо и срамежливо. Той бе красив и „костелив орех“. Предварително уговорен брак може би? Това все още се практикува сред влиятелните заможни семейства в Южна Америка.

Ето къде отива шотландският ми следобед, помисли си Фърн. Не съм убедена, че ще ми донесе много радост!

Асансьорът се отвори отново и Саймън се появи. По усмивката му разбра, че преговорите бяха протекли успешно. Навярно е било истинско изпитание, защото е общоизвестно, че най-богатите са най-неотстъпчиви в сделките.

— Извинявай, че те накарах да чакаш толкова дълго — каза той.

— Няма нищо. Наблюдавах гълпата. Значи мина добре?

— Прекрасно! Споразумяхме се на нашата цена. Добре че не се качи горе с мен. Той дори помоли младата си жена да излезе от стаята. Очевидно темата за парите не е подходяща за женски уши. Ще обядваме ли заедно?

— Но колата ми е в града и исках да се върна с нея днес следобед.

— Не може ли поне да хапнем салата или сандвич някъде набързо?

Тя се трогваше винаги когато радостното му оживление угасваше в разочарование. Неговата щедрост пораждаше щедрост.

— Добре — отвърна тя, — набързо по салата.

— Все не успявам да те видя.

— Не е вярно. Вечеряхме заедно миналата неделя.

— Да, обаче днес е петък, нали?

Фърн го хвана под ръка и излязоха на улицата.

— Господи, това лято в града има милиони чужденци, не мислиш ли? — възкликна тя весело. Опитваше се да отклони мислите му от личните теми. Усети леко бодване от чувство за вина, както те присвива отвътре, когато пренебрегнеш дете или си рязък с някой, който не го заслужава.

Седнаха на маса до прозореца, Фърн се зае да бърка олио и оцет за салатата си. Саймън гледаше навън към улицата, лицето му бе застинало, клепачите отпуснати толкова ниско над очите, че сигурно виждаше само краката на минавачите.

Обикновено той имаше много за казване. Говореше по-добре от всички, които Фърн познаваше, с изтънченост и почти без никакъв

скептицизъм — рядко срещано съчетание. Не е леко да си оптимист, когато не си наивен глупак.

А умееше и да слуша. Но понякога я поглеждаше внимателно, сякаш проникваше вътре в душата ѝ, сякаш нищо не би могла да скрие от него, и мислите ѝ припряно се смръзваха.

Крадешком хвърли притеснен поглед през масата. В пясъчната му коса се бяха появили няколко сиви кичура, които не бе забелязала досега. Той щеше да остане младолик дълго време, защото бе от типа слаби елегантни мъже, които и на осемдесет имат гъста бяла коса, носят костюми от туид и все още умеят да танцуват.

Поседяха известно време в мълчание, докато Саймън най-сетне намери какво да каже.

— Добре ли са всички у вас?

— Да, слава богу — Фърн се впусна в тази тема: — Еми ми се обади вчера. Все така е влюбена в Париж. Не вярвам, че ще се върне в Англия.

— Знае ли човек?

— Прав си.

— Може пък да се омъжи за някой сериозен английски бизнесмен и ще я видиш отново тук.

— Възможно е.

Мълчание. Защо ли разговорът вървеше така тромаво днес?

— Странно е колко са различни дъщерите ми една от друга. А на външен вид си приличат — отбеляза тя и мигновено се почувства неудобно заради баналната си забележка. Като че ли Саймън го интересуват характеристиките на дъщерите ѝ, които бе виждал не повече от пет-шест пъти! И все пак продължи: — Еми знае четири езика и се чувства идеално в деловия свят на Европа. Не бих могла да си я представя удовлетворена от живот като този на Изабел — да ражда бебе след бебе.

— О, не знаех, че Изабел е...

— Не, още не е, но съм сигурна, че скоро и това ще стане. И двамата искат да имат много деца.

— Както изглежда — каза Саймън, — ще си самотна в Лам Хаус.

— Ами-и... за „самотна“ не знам. Къщата е на Нед естествено, въпреки че имам право да живея в нея, докато пожелаея. Може би някой ден Нед ще се ожени и ще се прибере. Тогава, разбира се, ще се изнеса.

И все пак не съм сигурна — мислите ѝ бяха поели в сериозна посока, защото темата доста я тревожеше. — Засега не виждам никакви признаци, че Нед ще се укроти. Очаквам го скоро да се върне от Египет. Справя се добре с всичко, с което се захване, но в момента в главата му е влязла някаква муха за работа в Америка. Толкова млади хора се стремят натам, където е истинското „действие“. Цитирам.

— Там, където са парите — каза Саймън. — Смя да отбележа, че не бива да ги виниш.

— Не бих казала, че това е определящо при Нед. Той е творческа натура, с въображение. Мисля, че просто му е нужна промяна, нещо ново. Много го бива в рекламата.

— Разбира се. Ню Йорк е центърът.

— Така че най-вероятно отново ще отлети. Той ми липсва — допълни тя просто.

— От това, което ми казваш, излиза, че децата са неблагодарници. Влагаш всичко от себе си в тях, а те, те забравят.

— Те трябва да живеят собствения си живот, Саймън.

— Предполагам, че е така. Но никога не съм съжалявал, че нямам деца. При Маргарет бе по-различно. В края на краищата жените навярно чувстват по-силна нужда от това. Последните ѝ думи, преди да умре, бяха, че съжалява, задето не ми е родила дъщеря или син, които да ми напомнят за нея.

— Но ти така или иначе си я спомняш — нежно промълви Фърн.

— Да ти призная ли нещо? Вече минаха десет години и не си я спомням добре. Да, представата за това колко добра и любяща бе, колко хубав бе съвместният ни път е жива в мен. Но не си я спомням истински. Не мога да видя лицето ѝ вече. Не знам дали ме разбираш...

Фърн не отговори. Лицето на Алекс? Изникваше пред очите ѝ само в бързото движение на устните на Еми или когато Изабел отмяташе глава назад и се смееше с глас. Никога не видя Алекс в чертите на Нед. Сякаш не бяха баща и син. Нед бе толкова различен със замечтания си поглед, със странната си полуусмивка, която ѝ напомняше, неизвестно защо, за Мартин.

Изведнъж осъзна, че ръката, с която държеше вилицата, е застинала на половината път към устата. Отпусна я на масата.

— Натъжих те — мило забеляза Саймън. — Не съм искал, Мери. Съжалявам.

— Току-що ме нарече Мери — каза тя, — никой не ми вика така.

— Веднъж ми спомена, че ти харесва. Запомних го. Опитвам се да запомня всичко, което харесваш.

— Толкова си добър. Просто добър. Няма друга дума.

— Така ли? — той повдигна рамене. Извади цигара от пакета, поомачка я между пръстите си, запали я внимателно, присви устни и издуха дима към тавана. После грубо я изгаси, мачкайки угарката в пепелника, и посегна през масата към ръката ѝ. Неговата трепереше. — Омъжи се за мен. Толкова често съм искал да те помоля и ти го знаеш, нали, Мери? Досега да съм го казал поне десет пъти.

— Знам — и отмествайки очи от неговия настойчив, дълбок поглед, който я уплаши, тя си помисли: „Не съм готова за това.“

— Някакъв жест, израз в очите ти, нюанс в гласа ти, който да ме окуражи, би бил достатъчен, за да ти го кажа отдавна. Е, казвам го сега. Омъжи се за мен.

Лошо, много лошо, сълзите всеки момент щяха да бликнат от очите ѝ.

— Знам, че винаги ще съм на второ място.

— Не би трябвало да се задоволяваш с второто място.

— Но ако въпреки това бъда доволен, Мери? Не съм ли аз този, който има думата? Не се получава по предписание, нали? Имам предвид любовта. Не би могла да я измериш — чаша от това, лъжица от онова. Любовта е различна всеки път.

— Не знам — прошепна тя несъзнателно.

— Въпреки че осъзнавам колко си обичала Алекс, този път ще бъде различно.

Тя не отговори.

— Освен това Алекс е мъртъв.

Сервитьорката дойде да вдигне чиниите. Саймън пусна ръката ѝ и Фърн я положи в скута си. Не искаше да я държат, не искаше да я обвързват.

— Все още не съм готова — отвърна тя с поглед, прикован върху ръцете си.

— Вече не си младо момиче. А и нямаме много време.

— Вярно е.

— Кога ще бъдеш готова?

— Не знам — повтори тя.

— Ще бъда добър към теб. Вече съм добър за работата ти, поне така ми каза.

— Да. Да, така е. Ще бъдеш — тя вдигна очи. Той бе толкова сериозен, чудесен и сериозен. — О, бих искала да можех... — извика и този път сама посегна през масата, за да хване ръцете му в своите. — О, Саймън, колкото и да ме убеждаваш, че няма значение, че не те интересува, ти заслужаваш много повече! — сълзите ѝ преляха и се затъркаляха по бузите.

— Недей да плачеш тук — каза той нежно. — Да си тръгваме. Ще те изпратя до колата.

Гюрукът бе махнат и поривите на вятъра, шумовете и докосванията му успокояваха нещастния ѝ дух. Предложението на Саймън ѝ бе причинило толкова болка! Скъпият верен приятел! Загрижен, нежен, вискателен мъж, какъвто всяка жена би желала! Какво не беше наред?

Когато го целуна за сбогом в късния следобед на излизане от галерията, страните му бяха груби, защото брадата му растеше бързо. Той бе чист, толкова чист. Познаваше го много добре. Знаеше какво предпочита да яде, какво обича да чете, как си подбира приятели. Какво не бе наред?

Онази болка. Онзи, другият. Все още бе пред очите ѝ, сякаш бе вчера, в онази далечна утрин, в огледалото за обратно виждане, наблюдаваше го как върви по улицата в американската си униформа, как напуска живота ѝ за сетен път, как се отдалечава. Оттогава не бе ходила на тази улица, бе се постарала да я избягва. Апартаментът, в който бяха живели заедно, бе продаден под претекст — което си бе истина, — че излиза твърде скъпо да го поддържа.

Мислите ѝ се стрелкаха по допирни точки. За поддържането на Лам Хаус дори се наложи да я отворят за посещения два пъти седмично. Американски туристи прииждаха на тълпи, за да видят как живее или по-скоро как е живяло едно английско семейство в провинцията. Но тя бе длъжна да съхрани мястото за децата на Алекс. На момичетата не им трябваше, но може би на Нед щеше да му е необходимо някой ден. Той бе разбрал чувствата, които баща му изпитваше към къщата. Също като моите, помисли си Фърн. Домът ми говори. Мартин го бе усетил. „Ти обичаш всяко дърво“ — бе ѝ казал някога. Той я бе разбрал. Пак Мартин. Винаги всичко опираше до

Мартин. Всичко бе част от един кръг — къщата на Алекс, Мартин, синът на Алекс. Нейният син. Къде ли му е краят?

Кръговете нямат край, мислеше си тя. А животът е линия с начало и край — някак си, някога... Много съм уморена.

Пред къщичката, където събираха таксата за пътя, възрастен мъж пое парите ѝ с механична усмивка на лицето си. Кой знае защо, той ѝ напомни животно в зоопарк, затворено, без да е извършило някакво престъпление. Като си помислиш само: да прекараш живота си в малка клетка, събирайки монети! Нищо живо — било то животно или човек — не бива да бъде лишавано от свобода. Мразеше зоологическите градини и бе член на комитета по закриването им. Алекс непрекъснато ѝ се бе присмивал с добро чувство, Мартин също, за това, че се е присъединила към толкова много движения — срещу унищожаването на китове и тюлени, за опазването на горите, срещу разпространяването на наркотици, за изграждането на приюти и в подкрепа на малтретираните съпруги. Добре де, щом като живееш в този свят, ти все пак му дължиш нещо, нали?

Изпитваше болезнено състрадание към всяко живо същество, интензивно чувство, което избликва в теб от време на време, толкова силно, че не е възможно да го задържаш в себе си непрекъснато, дори не и за дълго. А дали някога ще успее да изчистя своя собствен път? — помисли си тя.

Малката кола излезе от магистралата и намали в извивката на пътя. Всъщност това бе алея. Достатъчно ясно си спомняше Америка и пътищата там, ето защо наричаше този участък алея. Колата се изкачи към Лам Хаус и влезе в гаража.

В огнения следобед къщата се бе подслонила в сянката на извисяващите се буки. Тя отваряше прегръдките си за нея. След като пристъпи прага, щеше да ги затвори отново, обгръщайки я, и да остави света отвън, зад стените си.

Поспря за миг, за да чуе безспирното жужене на хилядите живинки, които се суетяха в тревата. Една пеперуда, бледо кристално сива, кацна на ръката ѝ, крехките ѝ нагънати крилца потрепнаха, преди да отлети към светлината. Падна лист — малък, мъничък лист, объл и жълт, описа тъмна спирала в тихия въздух.

О, прекрасен, цъфтящ свят! От раждане към живот, от живот към смърт, лист и птица в мен, аз в листа и птицата — безкраен кръговрат

от светлина и мрак. Но дали някога ще успея да изчистя своя път? — помисли си тя отново.

Елвира, прислужничката, едно от малкото момичета от селото, която не бе предпочела да работи във фабриката, я беше видяла през прозореца и сега изтича навън.

— В преддверието има една госпожица. Попита за вас. Чака ви. Мисля, че е американка.

Сега, през лятото преди последната им година в Колумбийския колеж за лекари и хирурзи — или както им викаха неофициално Л. и Х., пет девойки пътуваха из Европа. Следваха маршрута, отъпкан от поколения студенти още от времето на Гранд Тур през осемнадесети век: в Италия — музеи, катедрали, древни руини и нагоре през Алпите, на запад и на север в страната на замъци и палати, потънала в разкошна зеленина, и най-сетне през Ламанша към Лондон. Всички заедно разгледаха забележителностите пеша — от Тауър и дворците до къщата на Самуел Джонсън^[1].

А самата Клер се бе впуснала в частна обиколка. Джеси неохотно ѝ бе дала адреса на къщата, в която бяха живели при раждането на Клер — една строга бяла постройка с много скъпи апартаменти, част от някогашните жилища на аристократите в града. Улицата бе тиха и спокойна под сенките на липите. Тъй като нямаше с какво да привлече любителите на екзотичното и туристите, тя все още изглеждаше чуждоземна като град на хълм в Тоскана.

Клер бе обзета от въодушевление и носталгия. Постоя там известно време и след това, следвайки картата на града, отиде до Кенсингтън Гардънс, за да види статуята на Питър Пан. До този миг не бе осъзнала каква крещяща нужда е имала да види тези неща, защото под студеното изражение на тази млада жена — студено, понеже бе овладяла изискванията на доброто възпитание — се криеше сантименталната ѝ същност. Почти викторианска сантименталност, помисли си тя с насмешка.

Планирано бе групата да прекара една седмица в Шотландия, преди да се приберат у дома. Сутринта в деня на заминаването им от Лондон Клер взе решение. И понеже идеята ѝ бе хрумнала още в Ню

Йорк и бе купила предварително разписание на влаковете, отиде на гарата и отпътува за провинцията.

Малките селца, излезли сякаш от произведение на Томас Харди^[2], бяха еднотипни: редици от сбити страни къщички от двете страни на широка улица, която преминава в междуселски път. По този път по-нататък има отклонения и всяка алея води до прекрасно просторно имение, разположено зад някоя ливада, на която човек не би трябвало да се изненадва, ако види стада кротко пасящи овце. Тъй че не й бе трудно да открие мястото.

Стоеше в квадратно преддверие с висок таван на една много стара къща. Въведена бе от млада прислужничка и оставена сама сред галерия от тъмни портрети, врати към множество стаи, аромати на цветя, приглушени от тръпчивата миризма на препарати за почистване на медни съдове.

Сега, когато в действителност бе тук, Клер усети първите си колебания и притеснения. Как бе посмяла да дойде? Това бе нахално нахлуване в минало, което не й принадлежеше, нарушаване на личната свобода. Имаха пълно основание да я отпратят...

Някой попита:

— Искали сте да ме видите?

На прага беше застанала стройна тъмнокоса жена. В главата на Клер мигновено като на кино се оформи представа — изтънчена дама. Тя бе облечена с нежна обикновена рокля, която истинските дами носят при посещенията си в града през горещите лета. Би могла да бъде както млада жена, остаряла преждевременно, така и младолика жена на възраст.

— Вие не знаете коя съм — започна Клер, като потреперваше, но...

— Но мога да отгатна. Вие сте дъщерята на Джеси. Приличате на нея.

— Навярно ужасно ви уплаших?

— Да, стреснахте ме. Защо сте дошли?

— Без причина. Освен може би от любопитство. Моето собствено. Никой друг не знае, че съм тук.

— Е, предполагам, че любопитството само по себе си е основателна причина.

Очите, мислеше си Клер, тези странни, светещи, смайващи очи, едновременно замечтани и пронизателни, те... те, те грабват! И каза меко:

— Семейната вражда! Каква потайност през всичките тези години! Не сте ли се замисляли колко странно и тъжно е това?

Фантастичните очи обходиха Клер от глава до пети.

— О, да! Да!

Очите се извърнаха за миг, после пак я погледнаха.

— Неудобно е да стоим по този начин. Щом като така и така сте тук, бихте могли да пиете чай с мен, какво ще кажете?

Клер я последва в кухнята. Малката прислужница бе изчезнала, Фърн сипа вода от медния чайник в порцелановия. До масичката, на която имаше ваза с виолетки, дремеше огромна бяла котка. Тя премести котката и цветята.

— Седнете — каза.

Загорелите дълги ръце бяха стиснати нервно в скута ѝ. Отпусна ги и ги опря на масата, сякаш мислено си бе заповядала да се съвземе.

— Когато бях на твоите години, носех косите си по същия начин.

— Виждала съм те на снимки. Но те не те представят вярно. Ти си красива.

— Благодаря.

— Как да те наричам? Леля Мили и майка ми ти викат Фърн, ала веднъж, преди години, когато го попитах за тази къща, баща ми те спомена като Мери.

— Не предполагам, че сте ме споменавали — това бе изречено с печално присмехулно извиване на устни.

— Е, не се случва често... Но все още не си ми казала как да те наричам.

— Както искаш. Няма значение.

— Добре, тогава Мери. Леля Мери. Подхожда ти. Името е обикновено, но когато го свързвам с теб, не е така.

— Можеш да пропуснеш „леля“.

— Добре, Мери. Въпреки че няма кой знае какво значение как ще те наричам през този единствен следобед, защото най-вероятно никога повече няма да се видим, нали?

Мери наля още чай. Котката продължаваше да дреме, а старият часовник на стената отброяваше минутите. Ако в стаята влезеше

външен човек, би си помислил, че тези две жени изпълняват всекидневен ритуал.

— Понякога ми се иска отново да видя Джеси — наруши неочаквано тишината Мери. Неспирно бъркаше чая. — Писах ѝ. Опитах се да обясня. Но тя не ми отговори.

— Какво би могла да каже? — защити я Клер. — В края на краищата не би могла да очакваш, че ще ти напише: „Всичко с наред, минало забравено, разбирам те.“

— Не би могла да го направи, нали?

— Права си.

И тези прости думи, изречени с минорен тон, трогнаха Клер с необратимостта, която таяха в себе си.

— Чух — каза Мери, — леля Мили ми писа, че Джеси е станала известна.

— Така е. Това, което тя направи, е удивително.

— Радвам се. Ако ѝ съобщиш, че си ме видяла, кажи ѝ, че се радвам за нея.

— Ще го направя. Искаш ли да попиташ за някой друг? Изобщо искаш ли да ме попиташ още нещо?

— Не — отвърна Мери.

Клер наруши последвалото мълчание.

— Майка ми вече не храни лоши чувства към теб. Това е минало. Мислех, че би желала да го чуеш.

— Наистина ли?

— Да. Не би искала да те види отново, но... просто вече не таи обида и гняв.

— А ти?

— Аз? Надявам се, че мога да проявявам разбиране към хората. Би било жалко, ако не е така, нали? Все пак съм лекар или ще стана догодина по това време.

— Да, знам.

— От леля Мили, предполагам?

— Разбира се. Градският глашатай. Така я наричахме като деца. Как е тя между другото?

— Все повече не я бива, особено откакто почина чичо Дру. Отдавна преваля осемдесет.

Пак мълчание. Какво да каже по-нататък? Кога да си тръгне? И с лека гримаса Клер изстиска още лимон в чая си, за да се ангажира с нещо.

— Елвира те е взела за американска туристка, объркала дните за посещение.

— Американска туристка? Къщата е отворена за туристи?

— Да, това е единственият начин да се поддържа такъв дом.

— Очарователно място — каза Клер.

— Ти не си я разгледала. Ако си привършила с чая, ще те разведа из къщата.

Слязоха по трите стъпала надолу към помещението, което някога бе бална зала, и Мери обясни:

— Не сме го използвали от години, толкова е огромно.

— Но аз си го спомням! — възкликна Клер.

— Ти, ти си идвала тук няколко пъти. Спомняш ли си Еми и Изабел? А Нед?

— Съвсем мъгляво.

— Ела, ще ти покажа техни снимки. Това е Изабел със сватбената си рокля.

Клер отбеляза, че момичетата приличат на Валкирия^[3].

— Да, нали? Нед е доста различен. Искаш ли да видиш имението отвън? Там, до портала, са колибките за кучетата на посетителите. Англичаните винаги водят кучетата със себе си, когато са на екскурзия. А там, зад овошките, е оборът. Сега държим само четири крави, на мен, разбира се, не ми трябва толкова много мляко, но хората искат да видят мястото, както е било в най-добрите му години.

Настъпило бе онова време от късния следобед, когато в страните на север слънцето се накланя под един особен ъгъл. Тогава то позлатява тревата, а дърветата в далечината са окъпани в сребърна светлина. По пътеката пред Клер силуетът на Мери бе тъмен на фона на тази симфония от блясък.

Ефирна, помисли си Клер изведнъж, спомняйки си думата, която майка ѝ някога бе използвала, за да обрисова Мери Фърн. Тя бе част от това място. Нито строгите дрехи, нито въздържаните маниери можеха да скрият тайнственото различие от другите хора, което бе дълбоко спотаено в нея. И тя си спомни помътнелите от времето, отдавна

забравени снимки на жената, седнала на градинска пейка, лицето ѝ потънало в сянка под сламената периферия...

— А тук работя — каза Мери.

Тя отвори вратата на малка пристройка на гърба на старата къща. В далечния край на единствената стая стъклена стена улавяше северната светлина на небето. По другите три страни бяха закачени картини. Дори и от пръв поглед личеше, че са значими произведения. Клер бе смаяна.

— Не всички са твои, нали?

— Всички са мои.

На триножник стоеше маслен портрет на старец пред каменна стена. Човекът бе силен и сурово сив като камъка. Целостта не бе нарушена от нито една излишна линия или мазка. Клер се загледа в нея.

— Самотен — каза тя.

— Да, това е Джаспър. Той е почти на деветдесет и идва да дои кравите ни.

— Краят на древния начин на живот. Това е посланието, нали?

— Разбира се. Не бива да обвиняваш младите за желанието им да отидат в градовете. И все пак старите хора на село излъчват такава бодрост... Не знам. Но, изглежда, има още много зад всичко това и аз не го знам.

Клер бавно обходи стаята — покрай русата главица на момиче, вероятно Еми или Изабел, покрай клонките почервенели дъбови листа в медно гърне, улица в краен квартал, почти абстрактна, с оживени тълпи под въжета с простряно пране, жена в траур, скрила лице в дланите си.

— Господи — промълви тя, — и ти си нарисувала всичко това? Никой никога не ми е споменавал.

— Те не знаят. А дори и да знаят, защо е необходимо да ти казват?

— Но ти не си... не си надарен любител! Името ти сигурно е известно.

— Така поне твърдят — спокойно отвърна Мери.

В настъпилото затишие Клер усети как нещо в нея се стопи. Тази жена бе преживяла страсти, за които тя, Клер, не знаеше почти нищо.

Бе страдала и се бе съхранила, за да създаде всичко това. Както и Джеси, по свой собствен начин. И Клер си помисли: Жените оцеляват.

И тогава се роди яркото съзнание за кръвна връзка. Бяха толкова малко на брой в разделеното ѝ семейство и тя винаги бе страдала от липсата на роднини. Пред очите ѝ изникна споменът за къщата в Кипър, мислена картина на всички мрачни стаи с високи тавани. Определила бе, въпреки че никой не ѝ го бе казвал, че онази горе, на върха на стълбите, е принадлежала на Мери. През прозореца ѝ се виждаше ливадата и масата, на която в задушните следобеди се е поднасяла лимонада...

— За какво мислиш? — попита Мери.

— Усещам тъга тук — и Клер докосна гърдта си.

— Да — Мери протегна ръце към нея. — О, да! Бихме могли да се обичаме двете, ти и аз.

Ако Мери знаеше, че Нед ще си дойде от Египет, никога нямаше да покани Клер да пренощува в къщата. Ала според очакванията Нед трябваше да се върне не по-рано от края на месеца.

Малко след закуска един атлетичен млад мъж в строг костюм се появи с бодра стъпка откъм алеята за коли, хванал по един огромен, охлузен от пътувания куфар във всяка ръка. Пет едри песа се хвърлиха с любов върху него, за да го приветстват с връщането. Щом глъчката утихна, Мери ги запозна.

— Значи ти си братовчедката от Америка? Спомням си те — каза той.

— Не е възможно. Тогава бях само на три.

— А аз на осем. Ревеше заради кучетата ми. Накараха ме да ги изведа навън. Бях направо бесен.

— Не те виня. Сигурно си ме мразил.

— Така е.

Горната половина на лицето му бе сериозна. Носеше очила в рогови рамки, също като Клер. На долната половина имаше добре очертани живи устни, бели зъби и квадратна челюст, смекчена от трапчинка на брадичката. Момче, прибрало се у дома да дири подслон и храна. („Шест седмици по хотели! Умирам от глад!“) Но и мъж, завърнал се от боен поход.

Тази смесица от професионална увереност и младежка припряност бе удивително привлекателна. Идеално отражение на

самата Клер. Проумя го мигновено. Може би тук се криеше едно от значенията на „любов от пръв поглед“, но без съмнение имаше и още...

След час бяха научили всичко съществено един за друг.

— Никога не съм мечтала за друго, освен да стана лекар. За това живея — бе му казала Клер и още: че обича животните, музиката, пътешествията и изкуството, въпреки че знае твърде малко за музиката и изкуството, че е нощна птица, небрежна и разсеяна, и мрази да готви.

Той ѝ каза, че обича кучетата, музиката, за която знае много, готвенето, историята и старите къщи. Деловият свят, с конкуренцията и експанзията си, го омагьосвал. Презирал социалните различия и „класите“. Мислел, че би се почувствал добре в Америка, защото там нямало предразсъдъци.

— Вече съм видял половината свят. Сега искам да видя Щатите.

— Толкова е смешно, когато чуеш хората да казват „Щатите“.

— Защо? Вие какво казвате?

— Америка. Съединените американски щати.

— Допада ми акцентът ти.

— Наистина ли? На повечето англичани — не. Аз харесвам твоя, защото е толкова чист, а би звучал смешно в моите уста.

— Ти си освободена и естествена. Винаги съм знаел, че американците са такива. Но не съм имал познати от Америка.

— Майка ти е американка.

— Не съвсем. От толкова години е тук, че вече дори говори като англичанка.

Клер се замисли за момент и накрая каза:

— Не биваше да идвам тук.

— Защо?

— Куп причини. Въздухът гъмжи от неща, които не бива да споменаваме. Най-вече баща ми. Знаеш какво имам предвид, нали?

— Знам.

— Най-уместно би било да си тръгна веднага.

— Искаш ли да си тръгваш?

— Не.

— И аз не искам...

В селото купиха изрисувана дървена чиния за Джеси, отидоха с велосипеди до местната кръчма да обядват, изкачиха се на

камбанарията, разгледаха стъклописите, а в двора на църквата се опитаха да разчетат почти изличените от времето имена на паметните плочи. И разговаряха.

— Баща ми не знае, че съм намерила онези снимки — каза Клер на Нед. — Не знае дори, че съм наясно защо са се развели с майка ми. Би трябвало да мисля, че е нещо, свързано с пари... или просто неразбирателство от общ характер. Предполагам — добави тя замислено, — че Мери е очаквала той да остане при нея след войната.

— Не знам. Спомням си, че се надявах за нейно добро да го направи.

— Ами Хейзъл! Не би могъл да остане.

— Някои биха го направили на негово място въпреки това.

— Не и баща ми. Той е непоколебим.

— Моят баща също бе такъв по свой начин. Шокирана ли си от това, което ти казах за него, Клер?

— Шокирана — не. Каж ми на теб как ти се отрази?

— Какво имаш предвид?

— Това, че може би усещаш необходимост да доказваш пред себе си, че не си като него?

— Бих искал да съм като него във всяко друго отношение. Той беше изключително умен и бе най-добрият човек, когото познавам.

— Е, що се отнася до другото... Това не е престъпление, Нед.

— Повечето хора не биха се съгласили с теб.

— Аз съм учен. Ние гледаме на нещата, без да съдим, без уговорки. Мисля, че баща ми ме е възпитал така.

— Много се гордееш с него, нали?

— Той е страхотен лекар. При него изпращат пациенти от цялата страна! Чувствам се особено, защото изобщо не бива да говоря за него тук! Или просто си въобразявам?

— Не си въобразяваш. В къщата има стая, в която е забранено да се влиза. И тя е в главата на майка ми.

— Татко също има такава стая, ако използвам думите ти.

На Клер ѝ се струваше, че никога през живота си не е общувала толкова лесно с някого.

От онези няколко кратки седмици останаха само несвързани спомени — като кадри от филм, прожектиран на бърз ход. По същия начин, завръщайки се от някое пътешествие, забравяме лекцията в

античния музей, но си спомняме неугледния ресторант, в който момиче е пяло „Plaisir d'Amour“^[4] с дрезгав глас, сещаме се за някакво семейство, застанало на перона на гарата отрупано с багаж и с немощно жълтеникаво куче край кошницата с домати.

Обиколиха Южна Англия с малката кола на Нед. Клер щеше да си спомня мокрите понита в проливния дъжд по пътя към Дартмур, спуканата гума на шосето към Стоунхендж, вечерята пред камина в стая с таван, висок не повече от два метра. Щеше да си спомня — покъсно щяха да се смеят на това — шум от стъпки пред вратата на спалнята си в една странноприемница и надеждата, че стъпките са на Нед. А впоследствие се оказа, че те наистина са били негови.

— Ръката ми бе на дръжката — бе й признал той, — но изведнъж загубих кураж.

От много време Клер се безпокоеше за себе си. Доста от приятелките ѝ вече бяха омъжени, някои живееха с мъже, други просто „спяха наляво-надясно“, последното я отвърщаваше. Бяха ѝ правили много предложения както за брак, така и за съвместен живот. Мъжете бяха интересни, интелигентни и възпитани. И все пак никой от тях не бе вникнал в същността ѝ, а тя имаше нужда именно от това. Клер съзнаваше, че е романтичка против волята си.

Тъй че, когато денят настъпи, тя бе готова.

На хълма над Девън. Ден, изпълнен с жужене на пчели, аромат на пирен и купести облаци в небето. Изскочилите от земята плоски гранитни скали образуваха широки топли ложета, върху които навярно бяха лежали влюбени от незапомнени времена.

Клер проговори сред поривите на вятъра и жуженето на насекомите:

— Ще запомня това място завинаги. Понякога правя така, обещавам си да запомня нещо — място или миг, и наистина го запечатвам в съзнанието си.

Нед не отговори. Той си играеше със стрък трева, като го увиваше между пръстите си. После вдигна поглед. В очите му имаше някакво излъчване, жажда и същевременно благоговееене, които тя никога преди не бе виждала. Как би могла да знае какво е това? И все пак го разгада.

— Правила ли си го някога? — попита той нежно. Правила ли си го някога, Клер?

— Не.

Нед едва забележимо се отдръпна, но тя протегна ръце ѝ го придърпа към себе си.

— Не биваше да ти казвам. Искам го, Нед. Много го искам.

— И никога преди не си?...

— Никога не съм пожелавала някого.

— Никога не си обичала?

— Никога.

Той погали косите ѝ. Взе лицето ѝ в дланите си и целуна клепачите ѝ, целуна устните ѝ... Всичко бе в зенита си — сезонът, денят и годините на тяхната младост. Това бе началото.

— Ти ще се омъжиш за мен, Клер — каза ѝ той, когато се върнаха в Лондон.

— Това констатация ли е или въпрос?

— Констатация, разбира се.

Кръвта закипя във вените ѝ. Почувства се лека, въодушевена, властваща.

— Защо си сигурен, че ще кажа да?

— Защото и ти бе сигурна, че ще те попитам — засмя се той.

В него имаше толкова много смях! Доставяха му удоволствие дребни наглед неща: игра на анаграми, разходка в дъжда, забавен разговор с бръснаря. Бе изключително наблюдателен. Веднъж, след като слязоха от автобуса, отбеляза нещо за двойката на седалката срещу тях.

— Тя го мрази, не видя ли?

— Ти пък! От къде на къде?

— През цялото време, докато той разгръщаше вестника, тя го пронизваше с ледения си поглед.

— Наистина ли? Защо мислиш, че го прави?

— О, не съм ясноvideц! И все пак той бе толкова земен — с червендалестото си лице, обича да си попейва, докато тя е смазана, отпусната и спаружена. Невъзможна комбинация! — заяви убедено.

— Нед, ти си невероятен!

— Не, просто обичам да наблюдавам. Виж, ето там, онази къща е порутената фасада и олющената боя — зад нея се спотайва някоя история. Развод, семеен скандал или банкрут.

— Как, за бога, стигна до този извод?

— Много просто. Това е заможен квартал и единствено тази къща е занемарена. Сигурно има някаква причина.

— Нед, трябва да пишеш! Да напишеш истински роман, биография, нещо от този род. Описваш нещата толкова живо, ти имаш талант!

— Лесно е да се каже, но някой ден може би.

Животът с Нед ще бъде слънчев, изпълнен с тръпките на неочакваното. Каквото и да се случи, той би могъл да се справи с него, да види във всяко зло доброто. По това ѝ напомняше за Джеси и тя му го каза.

— Уверена съм, че майка ще ти хареса! — Никога не се сети да се запита дали Джеси щеше да го хареса.

— Спомням си баща ти — каза ѝ той. — Виждал съм го веднъж или два пъти. Бе много отдавна и бях съвсем млад, но си спомням, че го харесвах.

— Той е прекрасен човек — отвърна сериозно Клер.

— А ти си момичето на татко, нали?

— Май да — и повтори: — Той е прекрасен човек.

Изобщо не се запита какво ще каже баща ѝ за всичко това. Разделиха се в Лондон. Нед обеща да пристигне в Ню Йорк през есента. Бяха станали толкова близки, че раздялата сякаш ги разкъса. На Клер ѝ хрумна, ала не го изрече на глас, че баща ѝ и майка му сигурно са изпитвали същото. За миг си помисли колко нелепо и тъжно е това, но после моментално, както подобава на нормалния егоизъм на младостта, го забрави.

В тропиците има растения, които достигат човешки ръст само за една нощ. Те се стремят към слънцето. По същия начин могат да се стремят един към друг мъж и жена. Не е задължително осенените от тази жар да са необикновени хора, необикновена е само силата на тяхната жажда.

[1] *Самуел Джонсън* (1709–1784) — английски поет, критик, есеист, класицист, един от последните отявлени поддръжници на Августинската школа на рационалистите, най-известен със създаването на първия значим английски тълковен речник. — Б.пр. ↑

[2] *Томас Харди* (1840–1928) — английски писател, описващ в романите си предимно живота в провинцията, най-известно

произведение „Гес от рода Д’Ърбървил“. — Б.пр. ↑

[3] В скандинавската митология — войнствена полубогиня, която участвала в сражението и отнасяла душата на убития герой в двореца Валхала. — Б.пр. ↑

[4] Plaisir d’Amour — стара френска песен: „Любовна наслада“. — Б.пр. ↑

ДВАДЕСЕТ И ШЕСТА ГЛАВА

Розови точки, приличат на лица от групова снимка — помисли си Мартин, докато разглеждаше аудиторията в очакване да дойде неговият ред. Първият докладчик на Панамериканската конференция бе говорил на испански, а те бяха чули превода в слушалките. Вторият изнасяше доклада си в момента на доста гладък английски, но с акцент. Зад гърба му висеше черна дъска и когато отстъпваше назад, за да онагледни мисълта си, Мартин, повдигайки се на пръсти, успяваше да види през завесите наклонените покриви на Сан Франциско.

За сетен път погледна към аудиторията и съжали, че Клер не е тук, за да го чуе. Но тя все още беше в Англия или току-що се бе завърнала у дома. Хейзъл заедно с още няколко съпруги седеше на шестия ред. Щом улови погледа му, леко и стеснително се усмихна.

Очаквал бе, че ще става все по-нервен с приближаването на реда му. Понеже самият той не понасяше грешки, включително и своите, искаше да е сигурен, че това, което щеше да каже, не подлежи на съмнение. Надяваше се, че днес е уловил нещо ново, било и малко, оригинален фрагмент, който да добави към разкритите вече загадки в сложната мистерия, наречена мозък.

Току-що произнесоха името му. Представяха го. Изправи се, за да посрещне аплодисментите и докато очакваше залата да утихне, усети благодатно спокойствие в сърцето си и нов прилив на увереност. Мисълта му се проясни. Обгърна с очи лицата, обърнати към него, както цветята се обръщат към светлината.

— Ще насоча вниманието ви към три точки — започна с ясен глас. — Първо — към подхранващите артерии на средния мозък. Общоизвестен факт е, че...

С прости, точни думи той изложи своите три точки и забеляза, че челото на един слушател бе набраздено от обзелите го мисли, друг сякаш се съмняваше, а двама клатеха глави и като че ли казваха: „Да, тук има нещо, не смяташ ли?“

Завърши речта си и зае мястото си сред продължителни ръкопляскания, обзет вътрешно от топло чувство. Справил се бе добре.

По-късно, във фоайето, около него се събраха доста хора, за да го поздравят и да му стиснат ръка.

— Вие говорите така, както пишете — каза му един мъж. — С малко думи, по същество. Това ми харесва.

А друг:

— Казахте ни наистина нещо свое, а не преповторени чужди мисли.

А Хейзъл възкликна:

— Толкова се гордея с теб, Мартин! Толкова се гордея! Въпреки че не разбрах нито дума — и добави от сърце: — Да имаше възможност Клер да те чуе!

Излязоха навън в ясения слънчев ден. Хейзъл отбеляза, че за първи път, откакто са пристигнали, няма мъгла. Ярката светлина, вълнението от сутринта и примамливите, непознати улици изпълниха Мартин с въодушевление.

Всичко, всичко бе застанало на мястото, което му се полага! Плодовете на труда му. Изкачил бе висок хълм, за да стои на върха му сега и да бъде увенчан с успеха си.

— Жалко, че не можем да тръгнем за Кармел веднага — каза Хейзъл.

— Ще взема колата чак утре сутринта. Но ти би могла да поплуваш в басейна на хотела днес следобед.

Като момиче тя бе в отбора по плуване и беше изключително добра плувкиня, за разлика от него. На човек му доставяше удоволствие да я наблюдава във водата. Той винаги се бе възхищавал от професионални умения — било то в шах, пиано или нещо друго.

— Нали няма да имаш нищо против да спрем на две-три места по пътя? Марджъри иска японска кукла. Видях една на някаква витрина. Но не мога да се сетя за нищо, подходящо за Питър.

— Шах — каза Мартин, защото мисълта му бе хрумнала преди малко.

— О, сигурен ли си? — Хейзъл се колебаеше. — Той е едва на осем.

— Ще го науча как се играе. Добро упражнение за мисълта. Защото Питър, който бе нежно и жизнерадостно дете и в никакъв случай не бе глупав, все още не умееше да се съсредоточава. Както и Ийнък, помисли си Мартин и въодушевлението му помръкна. Пише

поезия, мечтае. Справя се добре в училище, но не като Клер. О, не е честно да равнява децата си по нея!

— Ето, тук — каза Хейзъл. — Няма да се бавя.

Изчака я на входа. С огромни усилия тя бе отслабнала с десет фунта и загубата им бе разкрила ъгловати черти на лицето ѝ, които младежката ѝ закръгленост преди скриваше. Именно тази закръгленост го бе трогнала, когато се бяха запознали. И все пак може би така му харесваше повече. Сега лицето ѝ излъчваше сила.

Бе облечена с приятна тъмносиня ленена рокля. Хрумна му, че напоследък Хейзъл бе променила стила си на обличане. Миналата зима се бе запознала със съпругата на един американски лекар, която бе италианка. Жената работеше в едно от лъскавите модни списания, които четеше Хейзъл. Имаше я на снимка — кльоцава аристократка с нос като клюн, седнала на мраморен балкон, със семпла, но скъпа рокля и разкошно бижу на шията. Тя не бе красива, но определено хващаше око. Навярно Хейзъл бе повлияна от нея.

Ала продължаваше да се усмихва твърде припряно, твърде притеснено. Тъкмо в момента благодареше на продавачката за четвърти път. Мартин непрекъснато ѝ повтаряше, че човек не може да се извинява цял живот. Тя, разбира се, смяташе, че тази забележка не се отнася за нея.

О, Хейзъл, скъпа, любвеобилна Хейзъл, от какво се страхуваш? Може би усещаш нещо, което е прекалено дълбоко, за да го разбереш? Толкова си мила и все пак вътре в душата ти навярно има и гняв! Как да не се гневиш на света, който ти е отредил да бъдеш толкова добра, грижовна, мека? Семейството ти ли те направи такава или си била по рождение? Ти се преструваш. Често, просто за да доставиш удоволствие на мен, дори се преструваш, че намираш наслада в секса, а не е така. Никога не съм ти казвал, че знам, за да не те унижа.

Изведнъж се стресна при мисълта, че за втори път се е оженил за жена, която, макар и по други причини, не е сигурна в собствената си стойност. А може би това показва неувереност в самия него? Има толкова много неща, които човек никога не ще открие дори и за себе си.

А ако бе живял през цялото това време с Мери? После се запита защо, за бога, трябва да се сеца за Мери точно в този миг, когато стои в магазин в Сан Франциско между щанда за кукли и лавиците с

атомобили-игралки? Повече не мислеше за нея! Не си го позволяваше! Тя просто винаги присъстваше в мислите му, както присъства миналото, стаята му в Кипър с наклонения таван, гласът на майка му, тъмните хълмове и всичко останало, което го бе направило такъв, какъвто е. Хейзъл му подаде пакетите.

— Не мислиш ли, че трябва да купим нещо и за сестра ти?

— Имаш ли нещо предвид?

— Наблизо видях една гривна. Алис никога не получава подаръци за себе си, нали?

— Добре — отвърна той и изведнъж си представи как майка му влиза в кухнята с „най-хубавата“ шапка на главата си — с проскубаните ѝ увиснали пера, представи си я, после и Алис, сякаш бяха една и съща фигура във въображението му. — Купи нещо и за дъщерите на Алис — добави бързо.

— Да, разбира се.

— А за себе си нищо ли не искаш?

— Всичко си имам — отвърна тя просто. Тази нейна простота винаги му причиняваше болка.

— Снощи в магазините на хотела разглеждаше една покривка...

— Венецианската дантела? Тя беше твърде скъпа, Мартин.

— Обзалагам се, че ти хареса.

— Да, но... дали можем да си я позволим?

— Да — каза той, — мисля, че можем — и бе възнаграден с изгрялата на устните ѝ усмивка.

От балкона на стаята чуваше как тя весело си тананика, докато облича банския си. Бе се притеснявал, че ще съжалява, дето го е придружила, и мислите ѝ непрекъснато ще са у дома, с децата. Те бяха центърът на вселената ѝ, а за него не беше така. (И все пак нали винаги си се бе представял, седнал начело на масата на огромно семейство?)

Честно казано, смяташе, че сега, прехвърлил петдесетте, е прекалено стар за толкова малки деца като последните две. Когато се връщаше вкъщи вечер, бе уморен, а те съвсем естествено вдигаха шум. Понякога проявяваше нетърпение спрямо тях. Хейзъл — никога. Тя беше толкова търпелива и към Клер! Веднъж, неотдавна, дори се бе намесила, когато бе сгълчал Клер за нещо.

— Изненадана съм — бе казала, — толкова рядко критикуваш Клер, когато го заслужава. А този път не си справедлив.

Ненадейно, в този миг, се сети за това. И се запита дали Хейзъл не смята, че предпочита Клер пред другите си деца.

Защото в сърцето си наистина го правеше, а знаеше, че не бива. Възлагаше на Клер такива надежди! До момента всичките му надежди се бяха осъществили.

Тя бе блестяща ученичка. Дори бе написала курсова работа по генетика, която би могла да се публикува. Уместно бе да храниш надежди за такова момиче! Класира се по успех за най-добрата практика като интернист. После за специализация като неврохирург, а може би интересите ѝ щяха да бъдат най-вече в областта на научните изследвания по неврохирургия. Което и да избере, за нея винаги щеше да се намери място в работния му екип. Баща и дъщеря, тя би била...

— Сигурен ли си, че не искаш да дойдеш с мен в басейна? — попита Хейзъл.

През процепа на хавлиения халат виждаше едрите ѝ гърди, силните ѝ бедра — тяло, което не бе вече младо, но стегнато и набито. Самото здраве!

— Не, ти върви. В момента се чувствам прекалено мързелив.

— Добре. Точно от това имаш нужда — да помързелуваш — приглади косата си. — Тревожа се за теб, Мартин. Изобщо нямаш време за себе си. Между пациентите и преподаването, трите вечери в лабораторията, а сега и този институт... — все повече му напомняше за майка му и как тя се тревожеше за баща му. — А да пишеш и още един учебник на всичкото отгоре! — добави тя.

— Не да го пиша целия — поправи я той. — Само една глава е моя. Останалото е от колектив.

— Както и да е, чудя се как успяваш да се справиш.

— Тръгвай, искам да имаш апетит довечера! Отиваме в „Трейдър Виск“.

Той се отпусна назад в шезлонга. Ободряващата топлина на слънцето проникваше в костите му. Колко го обичаше, а как мразеше студа! Студът свиваше духа му още от детските му години в Кипър.

Плажът — ето какво обичаше. Утре ще отидат в Кармел и през цялата седмица ще става рано, обеща си той. Докато всички още спят, ще слиза долу на плажа и ще съзерцава безбрежната синева, небето,

морето и искрящата светлина. На зазоряване по пясъка няма да има други следи, освен от неговите стъпки. Останалите ще са изличени от водата през нощта. В пречистения първичен свят ще съществуват само извивката на морето и повтарящата го огледално извивка на небето.

Бих могъл да стана скитник по плажовете, помисли си и се усмихна, защото знаеше, че това е единственото нещо, което не би могло да стане от него — точния, педантичния, възискателния и съвестния, никога, никога.

Дори и тук, сега, в този час на уединен покой, докато вятърът шумеше, в ушите му, очите му проследяваха двете платноходки, устремени към Голдън Гейт Бридж, мислите му пътуваха обратно на изток. Успяха да осъществят страхотен, невероятен напредък! След почти шест години неимоверни усилия най-сетне бяха стигнали до фондация „Добс“ и нещата бяха започнали да се развиват бързо.

Частично големият пробив бе осъществен благодарение на усилията на Боб Мозер, но за решението да отпуснат средства заслугата бе на Мартин.

— Дотук се простират възможностите ми — бе му казал Мозер. — Сега топката е у теб. Ще трябва да представиш идеята си.

Така и направи. През една съдбовна вечер на терасата в дома на Мозер Мартин бе успял да убеди Брус Райнхарт, тогава изпълнителен президент на фондацията. Райнхарт бе внимателен слушател. В него имаше нещо южняшко — с дългото му лице, пенснето му, начина, по който кимаше с глава в знак на вежливо участие. Боб Мозер очевидно го боготвореше. Управлението на милиони, дори и да не са лично твои, поражда респект, помисли си Мартин. Могъществото на парите. Човешката природа.

Отначало бе представил предварителна схема на разходите. После, овладявайки треперенето на ръцете си, листа с грубата скица, който вече бе омачкан от непрекъснато носене в джоба му.

— Запознат ли сте със старото ни двуетажно крило в пресечката, господин Райнхарт? Смятаме да го съборим и да вдигнем на негово място десет етажа с вход и към главната сграда, разбира се. Лабораториите и залите за лекции ще са на първия и втория етаж, а пациентите над тях. — Гласът му бе останал спокоен, не прекалено уверен, но не и умолителен. — Имам доста идеи за операционните зали. Откакто са построени нашите, има толкова много нововъведения.

Ще ни е необходима фотолаборатория за снимки на мозъка, някъде близо до катедрата по енцефалография. Виждате ли? Тук, в този край.

Райнхарт бе попитал кога и как на Мартин за първи път му бе хрумнала идеята. Спомни си какво му бе отговорил.

— Това е била мечтата на целия ми живот, животът ми като лекар — като се бе надявал, че думите му не са прозвучали помпозно, защото това бе самата истина. — Ние сме стара, уважавана болница — бе пояснил. — Още от мига, в който дойдох тук, за да работя под ръководството на доктор Ийстмън, се почувствах предан, посветен на нея. Убеден съм, че имаме нужда и заслужаваме този институт.

Бяха разговаряли до полунощ. През цялото време Райнхарт бе слушал с вежливо внимание.

— Невероятно е колко много успяхме да съберем от частни дарения, господин Райнхарт. Триста хиляди долара.

В този момент Боб Мозер бе вмъкнал струя свеж хумор.

— Включително и петдесет от един приятел, пластичен хирург, който искаше да си намали данъците — бе казал той с усмивка. И вече по-сериозно бе добавил: — Пред себе си имаме още много-много дълъг път, господин Райнхарт, и се надявам, че вие ще видите този път ясно също като нас. Ние... тоест аз... Мартин, доктор Фаръл, по мое мнение и залагам цялата си репутация, е един от изтъкнатите...

И навярно доловил неудобството на Мартин, Райнхарт бе казал спокойно:

— Всъщност много съм слушал за доктор Фаръл. Неговият учебник е библията на неврохирургията в момента. Тъй като финансираме в областта на медицината, налага се да следим тези неща — и се бе обърнал към Мартин: — Предполагам, че, разбира се, бихте искали вие да оглавите този институт.

Мартин бе кимнал.

— В такъв случай въпросът опира до това да заложим на вас като личност.

— До известна степен — да. Въпреки че се надявам проектът да обгърне много повече от чиято и да било особа и несъмнено да просъществува много повече години.

Той бе попитал Мартин по какво този институт ще се отличава от съществуващите до момента.

— Съвсем естествено, всеки човек има собствени, индивидуални методи — бе отговорил Мартин. — Това е било част от мен от години, това убеждение, че разумът и мозъкът трябва да се обединят в едно научно поле... Да, правено е и другаде, разбира се. Но съм разработил някои свои идеи за подхода към научните изследвания и пациентите.

— Добре — бе отвърнал Райнхарт и в тази единствена дума Мартин бе доловил такава окончателност, че неволно бе потръпнал от страх, да не би да се е надценил и бе млъкнал. — Добре, доктор Фаръл, бих искал да дойдете на събранието на комитета следващата седмица и да изложите пред моите хора всичко, което казахте на мен.

И в крайна сметка, ако всичко вървеше според плана, щяха да правят първата копка идната пролет!

Хейзъл искаше датата да съвпадне с рождения му ден. Тя обичаше грандиозните чествания. В полуунеса си, отпуснат на стола, той се замисли за рождените дни. Какъв шум вдигаше Хейзъл само! Тези дни, както и празниците, даваха повод на Хейзъл да събере куп хора — от приятели като Пери и Том, та до някакви далечни братовчеди, с които никога не се срещаша през останалите дни от годината. Приготвяше любимите ястия на Мартин — ростбиф, царевичен пудинг и ябълков пай. Купешката, украсена торта бе за децата, за да може всеки да има цвете от масло. Бяха пред очите му: Ийнък, толкова внимателен и послушен, че човек понякога се питаше какво ли мисли в действителност; малките — Питър и Марджъри, които приличаха повече на Хейзъл, отколкото на него. И Клер. Тя като че ли донасяше със себе си свеж повей в къщата. Хвърляше палтото си на някой стол в преддверието, а Хейзъл го закачаше в гардероба, защото бе подредена и прибрана като Мартин. От кого ли бе наследила Клер тази небрежност? О, от баща му, разбира се!

И с усмивка се сети за неразборията върху бюрото на баща си и въздишките на майка му, когато все нещо се губеше или изчезваше. Да, разбира се, от баща му. Странна пасмина са гените.

Някакъв лайнер влизаше през Голдън Гейт. Японски може би? Би искал някога да посети Япония.

За какво си мислеше? О, да, че гените са странна пасмина. Никога не би могъл да причисли Хейзъл към сродниците й! Когато те започнеха да говорят, имаше чувството, че чува канонада. И чак тогава

се сещаше, че английският е гърлен език. Тес, сестра ѝ, монотонно тракаше като латерна.

Ала винаги се бе отнасял добре с тях. Щеше да продължи и занапред. Все някоя от тях бе изпаднала в нужда — я децата бяха болни, я просто бяха повече, отколкото биха могли да изхранят. Нямаше нищо против да им помага, дори по някакъв особен начин му харесваше. Защо нуждата им го караше да се чувства нещо повече от тях? Да, защото след всичките тези години още го глождеше мисълта, че му е била необходима помощта на Доналд Мейг. Усещаше, сякаш бе вчера, срам при спомена за разговора в онази стая.

„Ако не бях аз, още щеше да раздаваш аспирины.“ Така му бе казал Мейг, а най-лошото бе, че бе самата истина.

Тъй че бе добре дошло за самочувствието, мехлем, балсам за душата да дава леко и от сърце, когато би могъл да каже: „Ти си глупак и си мързелив. Не би трябвало да имаш седем деца, като не можеш да издържаш дори две!“

Не Мейг, той! И Мартин се почуди какво ли би казал Мейг, ако беше жив и знаеше за института.

Хейзъл излезе на балкона.

— О, събудих ли те? Имаме писмо, по-точно ти. Няма да повярваш, на плика пише: „Подател — Джеси Мейг“.

Той моментално се изправи и отвори писмото, препратено от кабинета му.

„Скъпи Мартин, сигурно си изумен, но предпочетох да ти пиша и да спестя неудобството и за двама ни, което би причинил един телефонен разговор. Ще бъде кратка.

Клер се върна от Европа с потресаваща новина. Докато била в Англия, на своя глава посетила Лам Хаус. Там срещнала младия Нед Лам. Три седмици заедно са обикаляли из страната и са решили да се оженят. Очаква се той да пристигне в Ню Йорк през есента — има предложение за работа тук. Сватбата ще бъде следващото лято след дипломирането на Клер.

Ти имаш влияние над нея, може би дори повече, отколкото предполагаш. Не е необходимо да ми отговаряш.

Просто приемам, че ще направиш всичко възможно да предотвратиш това ужасно безумие.

Джеси Мейг“

— Какво, за бога, е станало? — извика Хейзъл.

Мартин смачка писмото. Нямаше ли някога нещо да върви гладко? Нямаше ли да дойде някога мигът, в който би могъл да се отпусне и да си каже: „Хайде, почини си. Заслужил си го“? Само допреди няколко минути се бе чувствал доволен, може би бе самодоволен и това бе суровото му наказание?

— Кажи ми нещо, Мартин!

Той се съвзе.

— Всичко е наред. Искам да кажа, свързано е с Клер. Тя иска да се омъжи.

— От изражението ти си помислих, че някой е умрял!

— Срећнала го е в Англия. Отишла в Лам Хаус. Ама че идиотщина! Става дума за Нед, сина на леля й.

— О? Но той й е братовчед, нали? Как биха могли да се оженят?

Мартин осъзна, че никога не й е казвал нещо повече от времето на онова откровение при първата им среща преди толкова години.

— Не са братовчеди. Майка му е починала при раждането. Тя... Мери... го отгледа.

— Разбирам. Е? — Хейзъл докосна ръката му — Мартин, изглеждаш ужасно. Толкова голямо значение ли има?

Той си го изкара на нея:

— Що за тъп въпрос! Това е безумие, лудост, а ти ме питаш...

Настървението му я стресна.

— Извинявай — каза. — Не си виновна. Но, по дяволите, как децата могат да съсипят всичко!

— Мислиш си за Джеси, нали? Да, разбирам защо. За нея би било ужасно!

Той стисна устни и се облегна на стената. Чувстваше се като странник на гара в непознат град, който не знае накъде да поеме.

Защо, по дяволите, изобщо бе отишла в онази къща? Не трябваше да ходи в чужбина това лято! Но как, за бога, би могъл да знае, като й подари тази екскурзия, че тя ще направи такава щуротия?

И тогава си спомни как като дете Клер бе дошла при него. Дяволски независима, тя правеше това, което иска! Да, със сигурност сега се бе намесил дяволът.

Как да се примири, като в главата му и без това гъмжеше от проблеми: институтът, ежедневието, семейството? Толкова дълго пряко сили бе потискал паметта си. Дали „болка“ бе прекалено силна дума за състоянието му в момента? Не. Ще се родят внуци. Те ще бъдат част от него и Мери. Също и от Джеси. Това бе... немислимо! Той простена.

— О! — възкликна Хейзъл. — Никога не съм те виждала такъв! — приведе се над него. — Но ако момчето е добро, със сигурност нещата ще се наредят. Искам да кажа, та ти дори не го познаваш!

— Той е неин син. Това е достатъчно неудобно.

— Да, разбира се, но много повече за Джеси, отколкото за теб. В края на краищата ти си имал само неколкодневна... връзка... и никога не си я виждал отново. Боже мой, та това е стара история! Така или иначе не би могъл нищо да направиш, нали? Клер е вече жена. Не би могъл да я командваш току-така! — Засмя се нервно. — Не и Клер.

Той знаеше какво има предвид тя: „Клер е независима и упорита. Досега би трябвало да си свикнал с тази мисъл.“

Джеси сигурно е бясна! А може би е преглътнала гнева си и е потънала в мълчание? Сети се, че би било съвсем в стила ѝ, сякаш до вчера бяха живели заедно, така добре си спомняше.

Опита се да си припомни момчето — чувствително, честно, умислено и толкова младо в униформата на ВВС, чак да ти стане жал. Да, но това бе преди десет години! Пък и какво би се променило? Какво би могло да промени факта, че с неин син?

Изведнъж суетенето на Хейзъл го подразни. Искаше му се тя да влезе вътре и да го остави на мира.

— Накъде гледаш, Мартин?

Той се овладя и отвърна с равен глас:

— На онзи балкон има чайка. Цял следобед е там.

— Може да има гнездо — тя продължаваше да стои там притеснена, разтревожена. — Надявам се, че няма да тъгуваш прекалено много покрай тази история с Клер?

— Нека отлетим към къщи сутринта — каза той рязко.

— Но нали ще ходим в Кармел и Биг Сюр!

— Нямам настроение за още почивка. Хиляди задачи ме чакат у дома.

— Искаш да кажеш, че трябва да се видиш с Клер?

— И какво от това?

Устните ѝ потрепериха. А той си помисли: Та тя иска толкова малко... Почувства се разкъсан, теглен на различни страни.

— Нека направим компромис — предложи, — четири дни в Кармел. До Биг Сюр ще отидем друг път. Наистина искам да се прибера по-рано, Хейзъл.

Погледът ѝ омекна.

— Съвсем справедливо. Разбирам те — обгърна го с ръце. — Хайде да се обличаме за вечеря! И се опитай за миг да забравиш проблемите, а? Чувала съм чудесни неща за „Трейдър Викс“.

Ядяха пиле в кокосов сос, когато на съседната маса се настани друга двойка. Мъжът приветства Мартин.

— Полковник! Полковник Фаръл! Това сте вие, нали?

— Да... — Мартин се поколеба.

— Диксън. Флойд Диксън. Нима не помните?

— Разбира се, че си спомням. За момент не можах да се сетя.

— Да-а, качил съм трийсет фунта оттогава. Запознайте се с жена ми — Дот.

— Съпругата ми — Хейзъл. Заедно с доктор Диксън бяхме разпределени в Англия.

— Тогава бях пълничък лейтенант. Навъртах се наоколо, когато полковникът закъпваше момчетата.

Мартин въздъхна мислено. А как се нуждаеше тази вечер от спокойствие! И от всички свои познати да налети точно на този шумен, неуморим тип, който с годините бе станал дори още по-шумен. Все пак попита учтиво:

— В Сан Франциско ли живеете?

— Не. Ел Ей. Живяхме в Минеаполис, но ми дойде до гуша от сняг и студ. Работя като педиатър в Ел Ей. На Дот ѝ харесва Фриско, затова се отбиваме често тук. Ходили ли сте до Кармел?

— Отиваме сутринта за няколко дни.

— А после?

— У дома. Трябва да се връщам в Ню Йорк.

— Това, което трябва да направите, е да се метнете на някой кораб и да отидете на Хавайските острови. Щом тъй и тъй сте стигнали дотук. А после Ориента. Келнер, какво ще кажете, може ли да съберем двете маси, за да не се налага да викаме? Всъщност, ако нямате нищо против?

— Нямам, разбира се — отвърна Мартин.

Сред тътрузене и суетене семейство Диксън се преместиха.

— Научих, че вече сте голямо име — отбеляза Диксън. — Винаги съм смятал, че ще успеете.

— Благодаря.

— Във фоайето на хотела срещнах един приятел, който тъкмо се връщаше от доклада ви. Спомена ми, че ще оглавите някакъв институт в Ню Йорк. Неврологични изследвания, мисля.

— Да — каза Мартин спокойно. — На път е да се осъществи.

— Е, всички казват, че вие сте най-добрият там, на изток! Но съвсем сериозно — той вече се обръщаше към Хейзъл, — трябва да го карате да се забавлява от време на време.

Тя се усмихна.

— Опитвам се.

— Сигурно. Вземете си отпуска няколко месеца. Това напрежение...

Дот Диксън попита дали имат деца.

— Три — отвърна Хейзъл. — Двете са само на седем и на осем. Не можем да ги оставяме за по-продължително време.

— Миналата година бяхме в Гърция. Оставихме децата при тъща ми. Обиколихме с кораб островите. Красота, каква красота! — каза Диксън.

— И аз бих желал да го направя някой ден — призна Мартин. — Гърция е мястото, което най-много съм искал да посетя. През целия си живот.

Госпожа Диксън го увери, че ще му хареса.

— А за пазаруване е идеална — уведоми тя Хейзъл. — Златните бижута са толкова евтини. О, обожавам пътешествията! Преди две години с кораб разгледахме фиордите около Копенхаген. Замалко да купя сервиз от сребро. Ръчна изработка. Но после си помислих, че няма да отива на дневната ни. Тя е във френски провинциален стил. Вие как мислите?

— Не знам — отговори Хейзъл. — Страхувам се, че не ме бива много в тези работи — и млъкна.

А Мартин си помисли колко харесва тихите жени. Дори Фло Хорват, която го обсипваше с внимание, не би могъл да изтрае и една седмица. Всичките ахкания и охкания!

Тогава Хейзъл, усетила необходимост да бъде по-общителна, отбеляза:

— Винаги съм мечтала да видя Англия, но Мартин не иска да отидем там.

— Така ли? Обожавам Англия! — ентузиазирано възкликна госпожа Диксън.

— Предполагам, че мъжете са й се наситили по време на войната — добави Хейзъл.

— За мен е така — съгласи се Мартин.

Преди две години, на път за конференция в Женева, самолетът им се бе спуснал под облаците. Англия се бе разпростряла отляво, слънцето тъкмо залязваше над нея, а той не искаше да я погледне. Обърна се на другата страна и отвори някакво списание.

— Не бих имал нищо против да се върна там — заяви Диксън. — Всъщност догодина може да отидем. Дот душа дава за антики, стари къщи и какво ли не. В Калифорния, разбира се, няма много старинни неща. Като стана дума за стари къщи, Мартин, спомняте ли си онази, в която се отбивахте от време на време, онази до Оксфорд?

— Не — отговори Мартин стреснат. — Посещавал съм доста къщи, а и мина много време оттогава.

— Не може да сте забравили! На няколко пъти ви откарвах дотам с линейката и ви забирах на връщане. Това е то старинна къща! Онази бе поне на триста години.

— Искаш ли салатата? — попита Мартин Хейзъл. — Забравих да поръчам. Келнер, ако обичате, две зелени салати, моля.

Диксън се обърна към жена си.

— Би се прехласнала по това място, Дот. Мартин каза, че някой споменал, че там е отсядал самият Кромуел. Но не съм влизал вътре.

Човекът не таеше злоба. Мартин така добре се бе прикрил тогава, посещенията му бяха изглеждали толкова невинни, че Диксън не би могъл изобщо да има представа какво е правил там.

— Как ѝ викаха? Лайън Хаус? Странни имена, всичките им къщи си имат имена. Не, какво говорят! Лам Хаус. Вярно. Лам. Нали така, Мартин?

Мартин вдигна очи. Болката в тях навярно бе проговорила на Диксън, защото той най-сетне разбра.

— Може би се сецам за някой друг — каза бързо той. — Возех напред-назад толкова момчета, паметта ми изневерява. Сигурно съм сбъркал.

Хоризонталната линия на червенината бавно се изкачи от врата до челото. Приличаше на вода в чаша. Мартин усети, че изпитва съжаление към горкия човек.

На масата се възцари странна тишина. Мартин погледна в чинията си и продължи да човърка ориза с вилицата. След малко Хейзъл проговори с равен глас:

— Поискай сметката, Мартин. Ако обичаш.

— Без десерт? — Госпожа Диксън бе ужасена. — Не знаете какво изпускате! Предлагат невероятни десерти! Ананасовият...

Но Хейзъл вече се бе изправила.

— Благодаря, не искам — каза тя твърдо и тръгна към вратата. Мартин се сбогува и я последва. Качиха се в такси.

— Хейзъл — подхвана той.

— Не желая да разговарям — отвърна тя.

В асансьора на хотела му обърна гръб. Той се опита да застане пред нея, за да прочете по лицето ѝ това, което думите не биха могли да разкрият. Но тя не му позволи да срещне погледа ѝ.

В стаята свали палтото си и го закачи в гардероба. После отиде в банята. Мартин се приближи до прозореца. Мостът бе като окичен с гирлянди от светлинки. Те се отразяваха в набраздената повърхност на залива, където малки лодки пореха водите, а хората на борда им бяха безгрижни и весели. Обърна се към стаята — тиха перленосива стая, която говори за богатство и съпътстващ го покой. Устните му бяха пресъхнали от страх.

Хейзъл излезе от банята. Облегна се на масата. Тя се разклати и чантата ѝ падна на земята. Не я вдигна.

— Значи си се виждал с нея, когато си бил в Англия? — каза най-накрая тя.

— Да.

— Защо ме излъга?

— Не съм лъгал. Никога не сме говорили за това — и моментално съжали за унижителното си увъртане.

— Любил си се с нея.

Мартин почувства, че стои на кръстопът. С една сричка „да“ ще настъпи обрат, от който няма връщане назад. Усети също и нещо като дежа ви, сякаш винаги бе знаел, че това ще се случи рано или късно, макар да не бе много смислено. Шансовете това да стане бяха поне едно на хиляда. Но ето че се случи.

— Ти си се любил с нея — повтори Хейзъл.

— Да — отвърна той.

— Не само веднъж. Живели сте заедно.

— Да.

Притисна ръце към лицето си и после ги отпусна.

— Не бих имала нищо против да бе, с която и да е друга, с проститутки пък — най-малко! Повярвай ми! Разбирам, че един мъж не би могъл да е далеч от дома цели три години и да не... Но с нея! Защо с нея?

Тя започна да плаче, без да промени изражението си. Лицето ѝ бе гладко, застинало, със стичащи се по него сълзи. И този странен контрол го обърка повече, отколкото ако бе изкривено от ярост.

— Защо? — извика тя.

Той потрепери. Какво би могъл да каже? Сети се нещо.

— Но се върнах, нали? Това не ти ли говори нещо?

— Да. Казва ми, че си обичал децата си. Особено Клер.

— Не, не. Имаше нещо повече от това.

— Кариерата ти тогава, скъпоценната ти кариера.

— Мислех за теб.

— Как ли не! Как ли не!

— Наистина.

Хейзъл започна да говори бързо, като повишаваше тон:

— Ти беше целият ми живот, знаеш ли това, Мартин? Ти бе това, заради което живеех. И като си помисля, че през цялото време всяка нежна дума е била лъжа! Че всичко, всичко е било преструвка и гадна лъжа! О, господи, разбирам какво е преживяла онази саката нещастница! Каква е тази жена, за бога? Що за курва е, та не те оставя

на мира? Неведнъж, ами два пъти! — тя ридаеше и скубеше косите си. Устата ѝ бе изкривена от мъка. — Курва, ето какво, курва!

— О, недей — каза Мартин, — недей.

— Отначало сестра си. Но не ѝ стига да разруши един брак, така ли? О, бих могла да ѝ издера очите! Ако не бяха децата, щях да я убия! О, господи, надявам се да умре в адски мъки, болна от рак! Рак!

— Искам — подхвана той, — искам да ти кажа — и спря.

Какво искаше да ѝ каже? Ако беше някоя друга, а не Мери, някоя сестра, момиче от селото, би могъл да каже: „Не издържах на самотата“ — и навярно щеше да бъде разбран отчасти. Но с Мери бе по-различно и за беда Хейзъл също го знаеше. И все пак опита отново:

— Мога само да те моля да разбереш противоречията в мен. Слабостта ми, ако щеш. Сложи това на везните срещу дългите години, които прекарахме заедно. Бил съм ти добър съпруг, аз...

— Сватбата на Клер — прекъсна го тя. — Сега проумявам. Нищо чудно, че не можеш да понесеш мисълта за това! Нищо чудно! — тя се хвърли на леглото. — Махай се. Искам да се махнеш.

— Бъди разумна, Хейзъл. Моля те. Ще ти дам някакво хапче, за да ти помогне да го преодолееш тази нощ.

— Не искам никакви хапчета! Знаеш ли, Мартин? Мразя те. Не вярвах, че човек е способен да се промени само за няколко минути, както стана с мен. Всичко, което изпитвах към теб през годините, си отиде, изчезна. Напусна ме още на онази маса в ресторанта. Просто ме напусна.

— Ти си разстроена и не те виня. Ала не можеш ли просто да забравиш всичко, поне до сутринта? Ще го обсъдим тогава на спокойствие, ще изгладим нещата, знам.

— Не искам да обсъждаме каквото и да било. Сутринта се връщам у дома, при децата си.

— Добре тогава, прибираме се у дома. Ще лежиш ли кротко тук, докато намеря някое лекарство?

— Няма да пия нищо.

— Трябва да се стегнеш. Няма значение какво изпитваш към мен. Имаш три деца, за които да мислиш.

На оживената улица бе светло като посред бял ден. Лесно бе да се спускаш надолу по хълма. Човек трябваше да се спира насила, за да не се търкулне напред. Приблжиха го две проститутки с яркорозови бузи. Ако не бе твърдият стоманен блясък в очите им, щяха да приличат на деца. Бяха на не повече от шестнайсет. Презрителният им смях прозвуча зад гърба му.

На витрината видя бронзовата Кван Йин, която двамата с Хейзъл бяха загледали същия следобед. А сега му се струваше, че е било преди месеци. Сякаш преди месец бе прочел писмото за Клер. Спря, за да се полюбува отново на милостивата богиня. Може би в благогоу й изражение се опитваше да открие успокоение за яростната болка в душата си.

О-о, би дал всичко, дори и скъпоценните си ръце, само да можеше да върне времето назад!

Мери, Мери — помисли си той.

„Този май е попрекалил е пиенето“ — бе казал войникът, когато Мартин бе минал покрай него онази нощ в Лондон, на хиляди мили оттук, преди много-много години.

Твърде много.

Купи лекарство и се заизкачва обратно нагоре по хълма. Тролеите още вървяха, но той се насили да се катери. Остана без дъх.

Тя се беше съблякла и лежеше в леглото — нито четеше, нито спеше, просто лежеше. Очите й бяха подпухнали. Беше грозна, именно това го покърти — фактът, че той е причината за грозотата й. Приблжи се до леглото и погледна надолу към нея.

— Има ли нещо, което мога да направя? Нещо, което да поправя?

— Няма — тя говореше вече спокойно. — Никога не си превъзмогнал влечението си към нея.

— Но обичам теб — отвърна той, без да отрече. — Не мога ли да те накарам да ми повярваш?

— Не, Мартин, никога не си ме обичал.

— Грешаш. Обичах те и продължавам да те обичам — той коленичи до леглото и изравни лицето си с нейното. — Моля те, Хейзъл. Умолявам те.

— Молиш ме? За какво?

— Ти знаеш. Да разбереш. Никога не съм искал да стане така.

— Искаш да кажеш, че не си могъл да устоиш?

— Да.

— Това влошава нещата, нали?

Той не знаеше какво да отговори.

— Живял си две години с нея. Две години от живота си, когато си бил женен за мен.

Как да обясни? Как да обясни, че съществуват различни начини на любов? Че съществуват обстоятелства, време, съдба, омая... ох, наречи го както щеш. Погали я по главата. Желаше да може да почувства това, което тя искаше. Наистина изпитваше нещо много дълбоко, но не това, което тя искаше — и той го знаеше.

На сутринта опаковаха багажа си и отлетяха към дома. По пътя към летището шофьорът на таксито непрекъснато бърбореше. При друг случай това би било досадно. Но този път Мартин почувства облекчение от тегнещото мълчание в безспирния поток от думи.

Качиха се на самолета. Местата им бяха отпред. Мартин бе до прозореца, защото Хейзъл не обичаше да гледа навън, а от другата ѝ страна бе седнал някакъв мъж, по всяка вероятност адвокат или счетоводител, който разгърна купища документи. Мартин бе взел и списание, и романче за четене, но не успя да се съсредоточи.

Облаците се разкъсаха и можеха да се видят препускащите тъмносини сенки на корпуса на самолета. Далеч напред облаците бяха извити като цветове на огромни божури. Река проблясваше между червеникавите стени на каньон, в който се бяха отложили милиони вкаменелости от древната история на земята.

Какво значение имат преходните ни тревоги пред лицето на всичко това?

Хейзъл пак плачеше. Не смееше да погледне към нея. Чу щракването на чантата, тя извади носна кърпичка. Заради нея се надяваше човекът от другата страна да не забележи нищо. Тя би умряла от неудобство.

Часове по-късно, някъде над Пенсилвания, небето притъмня. Самолетът подскочи и светна надписът: „Закопчайте коланите“.

И започна продължително спускане към светлините на огромния град. Някъде наблизко изтрещя гръмотевица, самолетът се заклати, тъй като бяха влезли в бурята. Някаква жена отзад изкрещя от ужас.

— Не се страхувай — каза Мартин на Хейзъл. — Няма да се разбием.

Тя се обърна към него. Очите ѝ бяха сухи.

— Нима мислиш, че ми пука дори и да се разбием?

Сети се за пътуването към Калифорния, за вчерашния ден, за еуфорията и въодушевлението... А сега това. О, Господи, помогни ни в трескавата ни борба.

КНИГА ПЕТА
ЗАГУБИ

ДВАДЕСЕТ И СЕДМА ГЛАВА

За два месеца къщата сякаш се покри с мрачен саван. Една вечер в средата на септември Мартин седеше на остъклената веранда. Топло беше, но сладостната горещина на лятото отминаваше. Тази потискаща топлина бе надживяла сезона си и продължаваше във времето на отлитащите птици и спокойната тишина. Той желаше да се върнат в града. Без да има основания, се надяваше, че там нещата ще се оправят. Поне би могъл да отива в офиса си вечер и да пише научните си статии. Каквото и да е, стига да не се задържа вкъщи. Но до началото на учебната година оставаше цяла седмица и Хейзъл искаше да останат тук колкото се може по-дълго, явно защото успяваше да се скрие по-лесно на това място, на което бяха просто летовници и имаха малко познати.

Долавяше шумовете от шетнята ѝ из кухнята. Напоследък всяка вечер, след като прислужничката си отидеше, тя си намираще някакво занимание в кухнята — готвеше, печеше сладкиши. Изправи се и застана на прага. Въздухът бе изпълнен с ухание на джоджен и захар. Сложните атрибути, които Хейзъл бе донесла от къщи — тенджери, купи, тигани, тави и готварски книги с лъскави подвързии, проблясваха на жълтеникавата светлина. А на Мартин му се струваше, че онази прокоба тегне над всичко.

Хейзъл извади пая от фурната. Белтъците бяха попрепечени и бледокафяви на цвят. Щеше му се тя да престане да тъпче децата с подобни глупости! Марджъри бе едра и кокалеста като майката на Хейзъл и вече бе качила десет фунта през лятото, Хейзъл остави пая на плота.

— Да ти приготвя ли чай? — говореше му учтиво като на отбил се случайно съсед.

— Не, благодаря.

Кръглите ѝ ококорени очи винаги досега бяха изглеждали привлекателни с изражението на нежна невинност в тях. Тази вечер в тях нямаше блясък. Инат, помисли си той и се засрами от себе си.

Изведнъж забеляза, че тя направо се бе стопила. Линееше вече седмици наред.

— Отслабнала си — каза ѝ.

Тя избърса мивката и закачи кърпата за чинии на сушилката.

— Какво значение има?

— Огромно. Ако продължаваш по този начин, ще се наложи да се консултираме с лекар.

— Защо? Мислиш, че може да е рак? Тъкмо ще спра да ти преча, нали?

— Глупости! Престани с тези подмятания, Хейзъл. И съчувствието, както всичко останало, си има граници.

— Искаш ли да ти кажа нещо? Въобще не ми пука дали ми съчувстваш или не.

— А за какво ти пука?

— Предполагам, че всеки би могъл да забележи.

— Къщата ли имаш предвид? Децата? Да, правиш всичко като по книга, дори по-добре, но има и други неща...

— Има други неща, но за тях е малко късно — тя отметна падналите над челото ѝ коси. — Качвам се горе — каза с измъчен глас.

Той проумя, че темата за кой ли път бе сменена.

— Ще поостана, за да отключа на Ийнък. И на Клер. Помниш ли, че има два почивни дни тази седмица?

— Пригответе съм стаята ѝ. Няма нужда да чакаш Ийнък. Той ще спи у приятеля си Фреди.

Светлината от тавана хвърляше сенки по лицето ѝ. Тя постоя за миг, сякаш търсеше нещо, но бе забравила какво и Мартин бе обзет от странна смесица от съжаление и отчаяние.

— Ами добре, ще се качвам горе — повтори тя. — Лека нощ.

— Лека нощ.

Той се върна на верандата при малкия телевизор. На екрана се точеше някаква блудкава драма, драма за лекари. Героят и сценарият му бяха до болка познати. Интернистът, изключително интелигентен и талантлив, без усилие разрешава проблема, който е поставил в безизходица най-видните специалисти на света. Какъв идиотизъм! Изключи го, отиде в дневната и взе вестника. Откри, че отново е изпълнен с вечните брътвежи за убийства, кражби, фалити, защити на бюджета, предизборни речи и го остави. Въздъхна. Почуди се дали

като се върнат собствениците, ще усетят объркания му дух, витаещ в дома им. Мислеше си, че долавя техния и в поизбелялата дамска на хризантеми, и в писалището в стил „Кралица Виктория“ в ъгъла, внушително като катедрала и навярно наследено от неговата или нейната прабаба.

Опита се да си представи семейството. Това бе като игра, за да убива времето. Сребърните им прибори вървяха заедно с политическите им убеждения — републиканци естествено. В наследения китайски порцелан сигурно даваха официалните си вечери, сервираха крехко печено, водниста супа и ментовозелено желе за десерт. Къщата не му бе харесала, когато я бяха наели, защото създаваше впечатление за бледи, потискани чувства. Мъжът на пожълтялата снимка бе със сламена шапка от двайсетте, закачливо накривена на една страна, но лицето нямаше нищо общо е времената на Скот Фицджералд — устните бяха стиснати прекалено плътно. Освен това къщата миришеше на мокри бански и изцапани с мазут джапанки в деня, когато се бяха нанесли. И все пак бе близо до морето, а нали бяха търсили точно това за през лятото. Едно предимство трябваше да признае — в спалнята имаше две легла. Запита се как ли щяха да изкарат с Хейзъл тези няколко седмици, ако се налагаше да спят заедно. Следващата седмица, като се приберат у дома в града, ще им се наложи.

Опитваше се да заглади нещата. О, как се опитваше! Още от онази ужасна вечер в ресторанта в Сан Франциско. Тя въздъхваше. „Защо въздишаш?“ — питаше я той, а тя отговаряше: „Въздъгнах ли? Не е било съзнателно.“ И може би не лъжеше. Често въздишката е несъзнателно освобождаване от напрежение. Очите ѝ най-неочаквано плувваха в сълзи. Няколко пъти бяха ходили на кино и там в тъмнината той чуваше щракването на чантичката — тя си изваждаше носната кърпичка. При отблясъците от екрана забелязваше мокрите дири по страните ѝ и знаеше, че не са предизвикани от баналната и глупава история от екрана. Въздишки и сълзи. Два-три пъти бе отивал до леглото ѝ и я бе прегръщал. Тя не го бе отблъсквала, но бе лежала в обятията му като дърво, сякаш за да каже: „И с него, и без него — това не означава нищо за мен.“ В душата му бяха изпепелени всички сложни причини, които навремето го бяха свързали с нея — необходимостта от сексуално освобождаване, нежност, тъга, желание

да лекува. Всичко бе пресъхнало и той лежеше сковано до Хейзъл и мислеше какво ли би могъл да каже, за да разбие леда. И като не откриваше нищо, защото бе повтарял и преповтарял целия запас от думи седмици наред, се връщаше обратно в собственото си легло.

Питаше се колко ли дълго би могло да издържи едно семейство по този начин. Ийнък навярно бе доловил нещо. През лятото той бе ръководител в дневен лагер за деца със забавено умствено развитие. Приемаше присърце проблемите на отхвърлените и слабите. За щастие не бе един от тях, но все пак никога нямаше да влезе в колеж от Айви Лийг^[1]. Не бе от този тип хора, които се открояват над тълпата. Би могъл да стане добър учител, особено на деца с проблеми. Не би ми съчувствал, ако научи истината, помисли си Мартин. Младостта може да бъде възхитително пуританска във възгледите си. Тя приема за чиста монета всичко, на което я учим, докато не открие какви сме в действителност.

И все пак Ийнък сигурно знае нещо, запита се той отново. Веднага след връщането им от Калифорния имаше една кавга, в която гласът на Хейзъл навярно се бе чул и отвъд улицата. Тя бе като побесняла и бе удряла с юмруци по стената. Не бе съзнавал, че е способна на силна страст в каквото и да било отношение. След това бе разкайна и трепереща, като че ли се бе засрамила от яростната си атака. И примирението ѝ го бе отвратило толкова, колкото и яростта ѝ, която бе напълно обяснима при създадите се обстоятелства. Защото бе разрушил гнездото на емоционалната ѝ сигурност.

Тогавя бяха седнали да вечерят и Хейзъл с усмивка бе сервирала салатата и бе нарязала кейка. Но под плътния слой пудра очите ѝ бяха подпухнали и червени. Мартин се почуди защо Ийнък не е попитал нищо, но после осъзна, че може би момчето не искаше да научи причината. Като светкавица пред очите му проблесна видение — маси, подредени за вечеря, милиони маси из цялата страна, семейства около тях, мъж, жена, деца. Колко тънки нишки ги крепят заедно! Господи, не можеш да разбереш нищо отстрани! И той се сети за лекаря, който работеше в сградата срещу него. Виден гинеколог, обичлив дядо с изтънчена симпатична съпруга. Един следобед бе затворил вратата на кабинета си завинаги и беше заминал за Аризона със секретарката си. Нима нещата, хората са прости, еднозначни и ясни?

Мартин стана и от чекмеджето на лятното си бюро измъкна папка. На нея бе написал „Институтът“. Това поне бе еднозначно и ясно. Всяка подробност имаше смисъл — бил той научен, технически или естетически. Той искаше над входа в камъка да бъде издълбано едно изречение. В търсене на това единствено изречение се бе върнал, както винаги, далеч назад — в древна Гърция. Никоя друга култура преди и след тях не бе успяла да съчетае в слово и камък — а може би и в ноти, ако имаме възможност да разберем — основни истини и свещена простота.

Беше открил сентенцията:

„Защото там, където има любов към човека, има
любов към изкуството.“

Ескулап

Тези няколко думи над вратата казват всичко, помисли си отново той. Ще го предложи на обсъждане на предстоящото събрание на съвета, макар че най-вероятно те ще предоставят избора на него. Хората като Мозер, а повечето бяха като него, не знаеха много за древна Гърция, пък и въобще не ги интересуваше.

Освен това стоеше открит въпросът за фреските във фоайето. Мартин не бе убеден, че имат нужда от тях. Все пак не ставаше дума за поща или съдебна палата. Но някои настояха. Идеята сама по себе си не бе чак толкова лоша, стига да възложат изпълнението на подходящ художник. Той бе събрал снимки с образци. Преценявайки ги сега, Мартин внимателно разгледа всичките на светлината. Представи си пропорциите, впечатлението, което ще направят на посетителите, фигурите не бива да са натрапчиви и огромни или претрупани с детайли...

Започнал беше да се наслаждава на заниманието си и се бе отпуснал, когато чу изскърцването на спирачките на колата на Клер по чакъла. Тя кара прекалено бързо! Каквото и да кажеш, хора като нея никога не следват съветите ти. Устремени, чаровни! И способни да ти поднесат зашеметяващи изненади! Той още не се бе съвзел — и никога нямаше да се съвземе — от изумлението си, когато научи, че Клер е

знаела за него и Мери от шестнадесетгодишна възраст, откакто бе намерила онези снимки.

Съзнаваше, че на Джеси дължи дискретността, а може би и състраданието ѝ тогава. Сега бе задължен на самата Клер.

Отвори ѝ.

— Здравсти, тате, какво става?

— Нищо. Тъкмо разглеждах проектите за стенописите във фойето. Искаш ли да ги видиш? Или първо кафе? В термоса има топло.

— Първо кафе, ако обичаш — тя го последва в кухнята. — А ти искаш ли?

— Не. За мен е късно. Аз просто ще ти правя компания.

Тя го погледна внимателно.

— Чувстваш се преуморен, нали? Има защо. Покрай тази фондация падна бая тичане. Като гледах днес машините и работниците, самата аз се уморих. Или по-скоро се задавих от гордост, като си помислих, че наистина върви и че ти успя.

— Заедно със стотина други.

— О, я недей да скромничиш!

— И Джеси все това ми повтаряше — спомни си Мартин.

— Така или иначе ти отива — допълни Клер усмихната. — Сигурно не можеш да спиш от възбуждане.

Сляпа, сляпа. Самата тя е толкова щастлива, че не забелязва нищо друго. Щастлива заради онзи младеж! Той ще пристигне скоро — помисли си Мартин и нещо се сви в гърдите му — и ще трябва да се срещна с него. Странно как нещата променят значението си. Откакто започнаха собствените ми проблеми, не съм се замислял за тяхната връзка. А ще трябва.

— Днес израждах бебе — казваше Клер. — Това е най-приятната част от практиката в болницата, нали? Доктор Касъл бе там, но аз свърших всичко сама. Бебето бе синьо-сиво и ужасно се уплаших, но след като изсмукахме течността, то стана розово и нададе адски вой. Страхотно усещане!

— И не съжаляваш, че се отказа от практиката в Чикаго?

— Е, искаше ми се да съм там, но това бе, преди да се запозная с Нед. Знаеш ли, той ще пристигне следващия месец — като че ли Мартин вече не бе уведомен! — Намерил си е чудесна работа. При

„Уайт, Дейвис и Фишер“. Те са в челната тройка в този бранш — Клер се изправи и отиде да си вземе кекс. — Хейзъл е страхотна домакиня! Чудя се как не си напълнял!

— Май ще пийна една чашка кафе в края на краищата — каза. Мартин. Наля си и отпи няколко глътки. После с пресилена веселост я попита; — Значи ставаш все по-уверена в себе си?

— О, да! Вече не ми треперят ръцете. Дори и минималният клиничен опит ти дава някакво самочувствие.

— За жена, която се нареди едва пета по успех миналия юни, май не страдаш от липса на самочувствие.

— Това сравняване и оценяване е доста подло нещо, като се замислиш — унило отбеляза Клер. После се усмихна. — И все пак да бъдеш първи навярно е основателен повод за въодушевление.

Сега тя носеше контактни лещи и Мартин още не бе свикнал с изражението на лицето ѝ без очила. Сякаш бе загубила част от сериозността си. Може би „естествена“ бе най-подходящата дума за нея — с къдриците ѝ, очарователния чип нос и дългата шия? Животът бе пред нея, включително и Нед Лам, по дяволите. А как бих искал...

И изведнъж тя сякаш отрезня.

— Татко, ще ми се хората да не ни създават толкова трудности на нас с Нед. Майка не иска да ме разбере.

Я виж ти каква изненада! — помисли си Мартин мрачно.

— Струва ми се, че се налага човек да се примири най-сетне с миналото. Защо трябва новото поколение да е свързано с минало, което не го касае?

Не го касае ли? Откъде си мислят, че са произлезли младите? Да не са изскочили от морето или покълнали директно от семето на Зевс? Той успя да промърмори:

— Не е толкова просто. Вие отворихте стари рани. Не само младите имат чувства — и си помисли: „А как ми се иска да мога да говоря с нея за Хейзъл...“ Но част от родителското му достойнство и гордост се възмути при тази мисъл.

— О — припряно изрече тя, — о, татко, разбирам — той видя искрено съчувствие в погледа ѝ. — Би се изненадал, ако знаеше колко добре разбирам много, много неща.

Мартин се усмихна със съмнение.

— Така ли смяташ?

— Двамата с майка мислите, че трябва да жертвате вашето творение. Мери също. Нед ми писа.

— А не е ли така?

— Да, но... О, предполагам, че е далеч по-леко да започнеш отначало без срамни семейни тайни зад гърба си. Да не би да е хубаво това, че никой не говори с никого в рода ни?

— Не разбираш ли какво означава това? Необходимо ли е да ти припомням всички изтъркани фрази, че бракът сам по себе си е трудно нещо и без да е помрачен от проблеми още от началото? Как те излизат бързо наяве в ежедневието? Мога да ти изброя всички клишета, но ти вече ги знаеш. Това, с което не си наясно, е, че те наистина съществуват.

— Предполагам, че си прав, но досега не са възпрели никого, нали?

Някакъв щурец захвана неуморната си свирня в кухнята. Също като хората — помисли си Мартин. — Ние повтаряме, повтаряме неуморно, но не променяме нищо в съзнанието на другите.

— Хайде да си лягаме — меко предложи той. — Няма да си решим проблемите тази вечер.

Клер се прозя.

— С нетърпение очаквах тези два дни. Утре ще прекарам цял ден на плажа. Последният за тази година.

Той я загледа, докато изкачваше стълбите. От един странен брак да се получи такъв чудесен резултат! Постави се на мястото на Джеси и с болка осъзна какво изпитва тя към тази частица от своята плът и кръв. Изгаси лампите на първия етаж и се поспря за миг в тъмнината, преди да се качи в спалнята. На фона на проскърцванията в стените на старата къща и шума от гуми по тихия път сякаш долови гласове, изпълващи обширното пространство. Всички гласове припряно и приглушено споделяха важни, неотложни неща, но чути заедно, те представляваха нееднозначен шепот и мърморене, в които човек не би могъл да открие смисъл. Човек можеше да проумее само, че много неща са се объркали.

— Уморих се от мислене — каза той и се качи нагоре по стълбите.

Събуди се с неприятното усещане, че е наблюдаван. Хейзъл седеше по нощница на другото легло и се бе втренчила в него.

— От колко време продължава това? — попита той.

— Защо? Не мога ли да те гледам?

Мартин стана от леглото, без да ѝ отговори. Извади от гардероба костюм, а от чекмеджето — риза. После се обърна отново към гардероба, избра си вратовръзка, взе си обувките и отиде в банята да се облече. Трепереше. Нов ден. Когато излезе от банята, тя продължаваше да седи на леглото.

В дневната Естер, новата прислужница, вече бе приготвила портокалов сок, кафе и препечени филийки. Тя бе южнячка, младо тъмнокожо момиче, на което му отиваше розовата памучна униформа.

— Яйца или нещо тестено тази сутрин, докторе?

— Яйца, ако обичаш — започна той. Но като си представи как ще ги преглъща, размисли. — Нито едното, нито другото, не съм гладен.

След като изпи кафето, се сети, че е забравил да се обръсне. Прокара длан по бузите си и се качи горе. Хейзъл продължаваше да седи на ръба на леглото.

Избърсна се надве-натри в банята, защото закъсняваше. Бе оставил вратата отворена и в огледалото се отразяваше спалнята: неоправените легла, неразборията върху тоалетката и Марджъри, която тъкмо влезе, за да ѝ сплетат плитките. Косата ѝ бе гъста, но миша на цвят и навярно щеше да пожелае да я изруси, щом навърши шестнайсет.

— Привет — каза той в огледалото. — Какво ще правиш днес?

— Майката на Джейн ще ни води при баба ѝ. Там има басейн.

— Звучи чудесно — възкликна бодро.

В тази бодрост се долавяше някакво снизхождение към детето — нещо, което не му бе присъщо, но Мартин съзнателно се стареше да разведри атмосферата. Дали на детето му се струваше странно, че майка му седи на леглото и все още е по нощница?

Малкото момиченце стоеше търпеливо с наведена пред гребена и четката глава. Имаше нещо трогателно в равния път и по бебешки пухкавите къдрици в основата на тила ѝ! Загледа се в методичните движения на Хейзъл, която я сплиташе. Колко ли много сутрини щеше да я сплита така неуморно, преди Марджъри да порасне и да отреже

плитките? Хейзъл вече прихващаше краищата им с ластик и връзваше черни лентички отгоре. Тя притисна за миг глава между крехките плешки на детето, които се очертаваха под лятната рокля въпреки детската ѝ пълнота. Сякаш я бе целунала. После я завъртя с лице към себе си и докосна с устни бузата ѝ.

— Приятно прекарване, миличко — каза Хейзъл.

— Приятно прекарване — извика и Мартин, а Марджъри вече трополеше надолу по стълбите.

Хейзъл се изправи, когато той излезе от банята. Като че ли за една нощ бе отслабнала още повече — очите ѝ изглеждаха огромни.

— Хейзъл, докога ще продължава това?

— Не знам.

— Минаха седмици. Какво искаш от мен? Хиляди пъти ти казах колко съжалявам. Какво друго бих могъл да направя? Какво? Питам те и пак питам. Каж ми какво искаш от мен — каза с отчаяние в гласа — и ще го направя.

— Не можеш да ми дадеш това, което искам.

— Какво е то?

— Искам да не се бе случвало — прошепна тя.

Мартин вдигна ръце.

— О, господи! — извика тя. — Какво трябва да направи една жена, за да е като... като Фло Хорват, или съседката, или която и да е жена, която не мисли за нищо друго, освен какво да приготви за вечеря или коя рокля да облече в събота? Дали да сложи синята на бели точки или жълтата на кафяви райета?

— Виж какво — каза той, — трябва да престанеш да се самосъжаляваш. На границата на търпението съм, Хейзъл. Наистина.

— Не мога.

— Как би могла да знаеш за какво се тревожат другите жени? Мислиш, че само ти имаш проблеми? Така ли? Хората не... не... вечерят само с шампанско и ягоди. Животът е суров.

Тя плесна с ръце.

— Шампанско! Би било хубаво да го опитам. О, знам, че на човек му трябва хляб и сол и ти си ми ги дал и аз винаги съм ти била благодарна...

— Хляб и сол? Какви ги говориш, за бога?

— Искам да кажа, че си ми дал дом и че си добър баща... Винаги си бил добър, много добър. Само Господ знае какво ти е коствало това! О, сега разбирам майката на Клер! — това вече го чувам поне за стотен път през последните два месеца, помисли си Мартин. — Винаги съм съчувствала на Джеси. Толкова тъжна история. Толкова грешки, донесли само тъга. Та аз дори съчувствам на... Фърн, Мери, както я наричаш. Не е ли нелепо? Да ѝ съчувствам, на нея?

Мартин стоеше с ръка на дръжката на вратата, обзет отново от онази странна слабост, която се просмукваше в него. Тя щеше да го съпътства през целия ден. Докато седи във влака, нямаше да може да си прочете вестника. В кабинета и в болницата щеше да бъде обхванат от страх при мисълта за прибирането си у дома и от надежда, че този ден най-сетне е донесъл някаква промяна.

— Спомням си първия ден, в който ме заговори, вечерта, когато оперира дъщерята на Мозер. Спомням си всяка твоя дума. „Имам дъщеричка — ми каза ти. — Не съм я виждал, откакто бе на три.“ И после продължи да споделяш и ми разказа всичко. Бе толкова честен, чак сърцето ме заболя, докато те слушах. „Бях омагьосан“ — каза ти. Това бяха думите ти. „Бях омагьосан.“ Но всичко приключило, обясни ти. И аз те разбрах. Случват се такива неща. Увлеченията се раждат и умират като буря, която отминава. Как бих могла да знам, че всяка изречена дума е била лъжа? — гласът ѝ се извиси с цяла октава, дрезгав, отекващ като в тунел. Той бе сигурен, че се чува през стените и затворените врати.

— Децата — предупреди я, — този проблем касае само нас двамата.

— О, да, разбира се, не бихме искали децата да научат, че баща им, техният герой, е прекарал годините на войната с жената, която обича, докато съпругата му е била на три хиляди мили разстояние, неспособна да се защити? Ще го кажа отново, не би ме заболяло, ако това бе някаква естествена, предвид обстоятелствата, връзка. Щях да разбера. Казах ти.

— Да, поне сто пъти — и Мартин си помисли, странно, но същото ми каза и Мейг. Отново попита: — Какво искаш да направя?

— Какво искаш ти да направиш? Клер казва, че тя не е омъжена. Може би искаш да се върнеш при нея. Да, може би искаш точно това

— да се върнеш — тя бе застанала с ръце на кръста и коварно изражение на лицето си. Именно то предизвика ненадейната му ярост.

— Боже, та ти си напълно полудяла! Няма ли да възвърнеш здравия си разум? По дяволите!

— Не биваше да се омъжвам за теб! Сестра ми винаги повтаря, не съм ти казвала досега, че се мислиш за прекалено добър за нашето семейство.

Досадно плямпало със змийски език! А той бе толкова внимателен, толкова щедър към всички тях! Изненада го само фактът, че въпреки тактичността му, жената бе успяла да долови мнението му за нея. Каза ледено:

— Явно си в доста лоша форма, щом сестра ти влияе на преценките ти.

— Знам какво е мнението ти за нея! Може би изобщо не биваше да се омъжвам! Или просто трябваше да избира някой от телефонния указател, колкото да зачена деца и с когото да си делия разходите по отглеждането им. Нямах да се налага да се преструваме, че се обичаме. Любов — грешка на природата!

— Не мислиш сериозно всичко това, Хейзъл.

— Напротив, убедена съм. Навремето, навремето бях толкова влюбена в теб, че не можех да разсъждавам трезво! Може би дори не бях съвсем на себе си!

Той си помисли за миг: „Защо не можеш да разбереш тогава как аз... — и в следващия миг: — Много добре разбираш, точно там е бедата.“

— Аз вярвах в теб, Мартин. Как да вярвам в някой сега, как да се доверя на някой отново?

И бе права. Как би могла? Но отвърна:

— Можеш да ми вярваш. Просто искаш прекалено много. Не казвам, че нямаш право на това. Имаш. А аз не можах да ти го дам, това е всичко. И ще съжалявам до смъртния си час.

Хейзъл скри лице в дланите си за момент, после вдигна глава. Той си помисли, че изглежда като жена, дошла на себе си от шок след тежка катастрофа.

— И докъде стигнахме? — попита тя.

Мартин навлажни устните си.

— До... дотук, до семейството, заедно. Бъдещето е пред нас, дълги години, надявам се. Независимо че миналото не отговаря на представите ти, не би ли могла да го загърбиш, след като не можеш да го промениш? Наистина те обичам, Хейзъл.

— Прекрасни думи. Съмнявам се. През нощите, когато оставаш в града, жените в моето легло ли ги водиш или отиваш у тях?

Възмутително обвинение! Все го упрекваха, че тича след жени. А винаги бе искал само една-единствена, освен своята.

— Знаеш, че това е лудост!

Тя въздъхна.

— Да, предполагам. Извинявай.

— Добре, върнахме се там, откъдето започнахме. Какво бих могъл да направя, за да сложа край на всичко това? — той хвана ръката ѝ, но тя я издърпа. — Кажи ми. За мен е въпрос на живот и смърт, Хейзъл.

— Разруха. Всичко се срина. Аз съм на второ място. Какво очакваш да изпитвам към теб?

— Ти не си на второ място. Аз се върнах при теб.

— Пак същото. Ти се върна заради децата си.

Вярно. И все пак, ако децата не съществуваха, нямаше ли да се върне отново при нея? Син на родителите си и дете на времето си, нима нямаше да послуша гласа на съвестта си? В крайна сметка не Хейзъл го помоли да се ожени за нея. Отговор нямаше.

— Не мога да работя и да се връщам у дома в тази атмосфера, да прекарам остатъка от живота си с човек, който е толкова нещастен, Хейзъл.

— Тогава си иди! Хайде, иди си!

— По дяволите, няма да си отида и ти прекрасно знаеш, че няма да си отида, така че престани!

— Вече няма значение — додаде тя тихо — дали ще живея, или ще умра.

— О, ти си откачила!

— Проклет да си! Чуваш ли? Не ми пука дали ще живея, или ще умра!

Той стоеше в края на стълбището.

— Ти си луда! — извика. — А на мен ми дойде до гуша!

Тя тресна вратата на спалнята. Чак стените потрепериха. Долу, в преддверието, полилеят се заклати, кристалите звъннаха.

— Хейзъл, отвори вратата! Искам да ти кажа нещо. Трябва да тръгвам на работа. Не мога да те оставя така, а ще изпусна влака.

Никакъв отговор.

Той погледна часовника си. Седем минути, за да стигне до гарата. По дяволите! Спусна се надолу по стълбите и тичешком излезе навън.

Клер се събуди рано. Пердетата се поклацаха от влажния полъх към Саунд. Като прегореше маранята, денят щеше да е слънчев. Това бе първата ѝ мисъл. Втората бе Нед. Досега бе смятала, че всички приказки за секса са измислица — от писаното в дебелите учебници до представеното във филмите. Но вече бе сигурна, че съществува. Как и защо да го разкъсваш, да му правиш дисекция, да го анализираш това прекрасно чувство, когато за него няма думи също като за музиката или... Поне едно нещо можеш да твърдиш — сексът идва с яденето. Мечтаеше за него от мига, в който се разделиха с Нед. Празнота, болка! Наслада, която не можеше да си представи преди онзи първи ден на топлите скали над Девън! Октомври ѝ се струваше неизмеримо, непоносимо далеч!

Да можеше само Джеси да отвори сърцето си!

— Не желая да си спомням за дома — бе казала тя. Странно бе, че мисли за Кипър като за свой дом въпреки дистанцията във времето. И Клер си спомни обраслите с бурени канали, застоялата вода, белезникавия сняг, по-висок от човешки ръст, натрупал по улиците. — Превърнах се в нов човек, придобих нова самоличност. Този брак ще ме върне обратно в старата — бе мрънкала Джеси като капризно дете или хленчеща жена, нито едно от двете превъплъщения не ѝ отиваше, а и бяха съвсем непознати за Клер. — Когато се омъжиш за него, миналото ще се върне! — беше извикала тя. Колко егоистично! Нима можеш да молиш някого да не се жени, защото щял да съживи лошите спомени на друг!

— Та той дори не е неин син! — бе се опитала да протестира Клер.

— Израснал е в къщата ѝ, следователно е неин син. Нейната ръка го е изваяла. Той е придобил маниерите ѝ.

Маниери. Какви маниери? Думи, ефимерни значения, по-лесно е да уловиш облак!

— Ще премине — Джеси сама си бе вдъхнала увереност. — Ти едва го познаваш.

Няма да премине, помисли си ядосано Клер сега.

„Откъде можех да знам, че всяка дума е лъжа?“

Гласът на Хейзъл проникна през стената. Тя плачеше. Клер седна в леглото. Чу се гласът на Мартин — ядосано боботене. Гласовете станаха по-силни, по-отчетливи.

„Какво искаш да направя?“

„Не биваше да се омъжвам за теб!“

Притеснена и разтревожена, Клер стана и започна да вдига шум из стаята. Пусна душа. Това не бе нейна работа и нямаше право да слуша. Затръшна се врата. Зловец трясък. Сякаш бе приклещен нечий палец и тя се сви от мнимата болка, прорязала собствения ѝ пръст. После чу как баща ѝ тромаво слиза по стълбите, вратата се хлопна и няколко мига по-късно гумите на колата изсвистяха по чакъла пред къщата.

Слезе в дневната. Естер отвори вратата към кухнята.

— Яйца или нещо тестено, госпожице Клер?

— Тестено с мляко, моля. Госпожа Фаръл закуси ли вече?

— Не, госпожице.

О, защо са тези глупави условности в отношенията между прислуга и господар? Клер каза направо:

— Това тази сутрин бе ужасно. Често ли се случва? — и тъй като момичето се поколеба, добави: — Можеш да говориш, Естер. В края на краищата и аз съм част от семейството и ги обичам. Просто досега не съм чувала нищо подобно. Мислех си, че можеш да ми кажеш нещо, което да помогне.

— Не, госпожице. Тук съм от три седмици и те изглеждат: тихи, приятни хора. Не съм чула нищо.

— Ами... — започна Клер, понеже от нея се очакваше някакъв отговор, — както се казва, случва се и в най-добрите семейства.

— О, да, съпружеските двойки винаги имат проблеми. И аз бях женена навремето, никак не е лесно. Кифлите са хубави, още парят.

Хейзъл влезе откъм верандата.

— Чух, че си станала. Извинявай, че не те изчаках снощи. Не се чувствах много добре.

— Сега добре ли си?

— О, да. Оказа се само леко неразположение — клепачите ѝ бяха червени, а червилото — размазано. Беше облечена е хавлиен халат. — Под това съм си сложила бански. Смятам да поплувам тази сутрин — обясни тя. Хейзъл се отпусна на стола превзето и се прокашля като притеснена стара мома, отишла на гости за следобедния чай.

Господи, Хейзъл, не е необходимо да разиграваш театър заради мен, помисли си Клер! Защо просто не си поплачеш или не изругаеш, или не станеш и излезеш от стаята, щом ти се иска?

— Достатъчно ядене има ли? — попита Хейзъл.

— О, повече, отколкото трябва. Тези кифлички! Щях да стана слон, ако живееш с теб!

— Никога няма да напълнееш — противопостави се Хейзъл. — Ще приличаш на леля си Мери — и понеже Клер я погледна смаяно, добави: — Никога не съм я виждала. Не съм виждала и майка ти, разбира се.

— Вярно.

— Мислиш ли, че приличаш на майка си? — настоя Хейзъл.

— Всъщност не знам на кого приличам — ама че странни забележки! Какво ли цели с тях?

— Мога да си представя колко тежък е бил животът на майка ти.

През всичките тези години, откакто се познаваха, Хейзъл бе проявявала тактичност и изобщо не бе споменавала Джеси. Най-близкото, което си бе позволявала, за да признае, че Клер има майка, бе да попита: „У вас всички добре ли са?“

— Тя се справя доста успешно — отвърна Клер. Без умисъл отговорът ѝ прозвуча студено.

— Видях един от моделите ѝ в шоу на антикварните мебели миналата зима. Посетих го с една приятелка. Не разбирам много от тези неща, но смятам, че нейната стая бе най-хубавата. Библиотека в бяло и червено. Тя е изключително талантива.

— Така е. Марджъри и момчетата цял ден ли ще отсъстват? Къщата е толкова тиха.

— Всички са навън. Последна глътка свобода, преди да започне учебната година.

— Децата ти са чудесни, Хейзъл. Дано да имам късмет като теб.

— Имаш време за деца, нали? Предполагам, че първо искаш да завършиш под ръководството на баща си?

Баща бе изречено доста рязко. Напълно обяснимо в крайна сметка след случката сутринта, нали?

— Е, двамата с Нед ще го обмислим — отвърна Клер бодро, а думите двамата с Нед стоплиха сърцето ѝ. — Знаеш ли, понякога се чувствам толкова млада, сякаш целият живот е пред мен. Но има моменти, в които ми се струва, че трябва да побързам, да свърша каквото съм си наумила веднага. Като например да имам деца.

— Ти си на двадесет и шест, а аз на четиридесет и шест — каза Хейзъл.

— Изглеждаш по-млада — беше самата истина, но не и тази сутрин.

— Чувствам се, сякаш съм на седемдесет и седем.

Тя стана, отиде до плота, взе някаква каничка, разгледа я и я остави, после излезе на верандата и очите ѝ се взряха навън.

Никак не бе леко да живееш с Мартин. Клер се замисли изведнъж. Не, не е честно! Никога не съм живяла с него, как бих могла да знам? Той е внимателен, отзивчив, добър, но и труден. И е устремен. Точно така, устремен. Сега е обсебен от мисълта за института си. Исква съвършенство и неуморно се стреми да го постигне. И все пак е способен да затвори очи за часове, напълно сам, за да слуша музика. Виждала го бе да седи с онази полуусмивка на лицето си, отпуснат под струите на музиката, и се бе питала за какво ли мисли в момента.

Прегърбената фигура на Хейзъл и мрачните ѝ думи внесоха тъга в стаята. Клер се опита да оживи атмосферата, но не се сети за друго, освен за изтърканите клишета.

— Всеки се чувства стар понякога. Всеки има добри и лоши дни.

Хейзъл се извърна към нея, сякаш бе казала нещо изключително.

— О! Така ли мислиш? Смяташ, че хората в основата си са еднакви? Питам те, защото си лекар и имаш опит.

— Е, различията понякога са смайващи. Току-що завърших практиката си като педиатър. Нагледах се на майки, които вдигат врява до бога за едно порязване. И същевременно миналата седмица при нас дойде жена не с едно, а с две деца монголоиди. Тя бе толкова смела и спокойна! А аз си мислех: Не знам как издържаш.

— Ако имах възможност да получа по-високо образование — каза Хейзъл, — сигурно щях да избира да стана лекар. Но стигнах само до медицинска сестра. Обичах професията си. Само понякога приемах нещата прекалено лично. Някои пациенти просто те трогват. Особено болните от рак. Така и не разбрах кое е по-правилно — да им кажеш, че ще умрат, или да ги оставиш да мислят, че ще оздравеят. Ти как мислиш?

— Повечето психиатри и свещениците смятат, че трябва да се каже истината. Пациентите така или иначе се досещат. А можеш да им съобщиш, че много хора са излекувани, което действително е така.

— Понякога, когато изключвах осветлението след последното даване на лекарства, на излизане от стаята си мислех колко ли ги е страх сами, там в тъмното, без да знаят колко дни им остават да живеят. Ала друг път си мисля, че навярно никак не е трудно да умреш. Природата е милостива, нали? Когато хората трябва да напуснат този свят, те са готови за това. Не си ли съгласна?

— Досега съм била свидетел само на една смърт. Човекът бе получил инфаркт и въобще не бе готов да умре. Беше дяволски уплашен.

— Е, нямам представа — мъгляво промърмори Хейзъл и отново се обърна към вратата.

Над рамото ѝ и през короните на дърветата Клер съзря бялото сияние на водата. Лекият полъх на вятъра разклащаше листата. Тежко е да си представиш такава сутрин, на чиято красота не би могла да се насладиш, или да слушаш Бетховен, или да лежиш в обятията на мъж.

— Защо са тези мисли? — извика тя нетърпеливо, почти ядосано. — До твоя час има още толкова време! Често ли те спохождат такива мисли?

— Не, не, разбира се. Извинявай. Какъв глупав разговор, особено за млада влюбена жена.

Клер се изправи.

— Ще отида да си сложа банския. Взела съм страхотна книга за четене и отивам долу на плажа. Ще дойдеш ли с мен?

— Ще се срещнем долу — отговори ѝ Хейзъл.

Два пъти прекосиха залива. Плуваха по дължината на брега и заради Клер Хейзъл забави темпото.

— Ти си истински шампион — каза Клер и се просна на хавлиената си кърпа. Беше донесла бинокъл със себе си, защото обичаше да наблюдава лодките, които пресичаха Саунд.

— Виж каква яхта! Сигурно е на някой гръцки богаташ. Виж, Хейзъл!

Хейзъл взе бинокъла.

— Можеш ли да прекосиш океана с това?

— Сигурно. А, това ме подсеща — вие двамата с татко наистина трябва да си починете от децата. Защо не отидете в Европа през есента? Да видите онези стари, древни места! Те ти грабват сърцето.

— Убедена съм, че е така.

— Разбира се, знам, че трудно ще намерите свободно време.

— О, не мисля, че проблемът е в това. Поне за мен. Аз не правя нищо.

Нещо неуловимо в тона ѝ достигна до Клер.

— Какво искаш да кажеш с това „не правя нищо“?

— А какво правя? Просто съм съпругата на доктор Фаръл. Ходя на благотворителни събрания. Събираме парични помощи за това и за онова, към мен се отнасят с уважение, защото съм негова жена. А иначе съм никоя.

В това, което Хейзъл каза, имаше доза истина. Такъв бе статутът на жените от векове. И все пак не бе съвсем вярно. Хейзъл може би усещаше нещата така. Много други жени са в нейното положение, но не се чувстват по този начин. Хейзъл просто бе изгубила идентичността си.

— Не е вярно — Клер наблягаше на думите си. — Ти си личност сама по себе си. Работата ти е да отглеждаш и възпитавааш деца и се справяш прекрасно. Нима има нещо по-важно? Затънала си в ежедневието, ето къде е проблемът. Трябва да се откъснеш за малко, Хейзъл.

Хейзъл стана. Косата ѝ се развяваше от вятъра.

— Ще се откъсна. Усещаш ли колко е силен вятърът? Ще вляза пак във водата — сложи си плувката. — Ще дойдеш ли?

— По-късно. Сега ми се чете.

Хейзъл влезе в морето и се плъзна по вълните.

Живее само чрез съпруга си, помисли си Клер. Горката. Това е чудесно, но само ако те удовлетворява. А тя явно не е. Слава богу, че

Нед никога няма да очаква същото от мен. Ние сме друго поколение.

По плажа нямаше хора. Летовниците се бяха върнали в града, а постоянните жители не изпитваха необходимост да използват морето, особено през септември. Клер прочете няколко страници и ѝ се доспа. Слънцето припичаше през облаците и тя се обърна и легна по корем. Последни слънчеви бани за годината.

Кучето на Хейзъл лаеше.

— О, я млъквай, глупчо! — извика Клер сърдито, защото песът я бе стреснал. Фриц, черен дакел с дрезгав глас, лаеше до самата вода. Навярно Естер го бе пуснала да се разходи.

Клер седна. Хейзъл плуваше успоредно на брега, нагоре-надолу по цялата му дължина. Сега се отдалечаваше. Какво правеше? Клер взе бинокъла. Червената плувка се издигна с една вълна, потъна, после пак се показа. Тя ясно различи решителните загребвания на Хейзъл. Плуваше кроул. Без съмнение плуваше до изтощение! Плуваше надалеч! Клер се огледа. По плажа не се виждаха хора. Скочи и се затича към брега.

— Хейзъл! — извика тя, свила ръцете си като фуния. — Хейзъл! Върни се! — знаеше, че тя не би могла да я чуе. Боже господи, какво правеше тази жена? Клер продължаваше да стои на брега. Погледна кучето, сякаш то би ѝ отговорило. То спря да лае. В очите му се четеше отчаяние, объркване. Присви очи и отново се взря през бинокъла. Шапката и ръката се смаляваха, отдалечаваха се все повече — умишлено, с настървение. Какво ставаше?

И изведнъж Клер проумя.

Почуди се дали да не я последва с плуване. Ала не беше добра плувкия и нямаше да успее да я настигне. Затича към къщата, но се сети, че там е само Естер. Какво би могла да направи тя? Погледна нагоре и надолу по пътя. Клубът бе далеч. А нямаше време, нямаше време! Сети се за семейство Мейфийлд, през две къщи. Те имаха моторница, вързана на малкия док.

Тичаше, затъвайки в пясъка на всяка крачка. Едно петнайсетгодишно момче помпаше гумата на колелото си пред къщата.

— Моля ви! — извика тя. — Имате лодка! Жената! Госпожа Фаръл! Мисля, че се дави! Моля ви, лодката!

Момчето изпусна помпата и я изгледа стреснато.

— По-бързо! За бога, по-бързо!

— Госпожице, не съм сигурен, че ще успея да подкарам лодката. Току-що се научих. Татко ми каза никога да не я взимам без него.

— Баща ти вкъщи ли е? Кой е тук?

— Никой, само баба ми. Можете да използвате телефона.

— Няма време! Моля те! Опитай, моля те!

Момчето скочи в лодката и се опита да включи мотора. Той се задави и спря. И Клер се качи. Момчето се наведе и опита отново. Моторът се задави, закашля се и спря.

— Току-що се научих — извини се то.

Две минути. Три. Клер се взираше във водната повърхност. Слънцето пак се беше показало и над морето се стелеше сивкаво сияние.

— Ето, тръгна!

Ликуване. Моторът забръмча равномерно. Клер показва посоката. Кучето на Хейзъл стоеше на брега и неистово лаеше до самата вода.

— Там! По права линия от мястото, където седях! Право напред. Бързай!

Облаците отново скриха слънцето. Въздухът стана студен. Лятното ухание отлетя и повърхността на морето се набразди. Лодката се заклатушка по вълните, Клер напрегнато се взираше, засенчила очи.

— Сигурна ли сте, че това е вярната посока? — попита момчето.

— Да. Да, сигурна съм — Клер сграбчи седалката. — Ти гледай надясно, а аз наляво. Тя е с червена плувка.

— Но какво е търсила... — подхвана то и млъкна.

Водата оживя, сякаш огромно същество се мяташе и обръщаше в дълбините ѝ. Как би могло крехко човешко същество да устои на мощта ѝ? Клер не знаеше, че Саунд толкова бързо може да стане зловещ. Никога досега не бе изпитвала и такъв ужас — парализиращ, всеобхватен ужас.

Момчето, което държеше руля, я погледна със съмнение.

— Мислиш ли, че е доплувала чак дотук?

Клер се обърна назад към брега. Къщите приличаха на бели детски кубчета за игра.

— Или толкова бързо? — добави момчето. — Въпреки че тръгнахме по-късно, сигурно сме я подминали.

Клер бе стиснала зъби. Паниката и клатенето на лодката обръщаха стомаха ѝ. Но все пак изкомандва:

— Нека влезем още малко навътре.

Лодката се издигаше и потъваше.

— Изминахме миля и половина — отбеляза момчето.

— Да.

— Най-добре да обръщаме.

— Да.

Те се вгледаха един в друг. Лицето му бе уплашено, объркано. Клер заплака.

— Майка ти ли беше... майка ти ли е?...

— Мащеха. О, господи!

Момчето сякаш възмъжа и каза спокойно:

— Мисля, че трябва да се обадим в полицията. И на бреговата охрана. Така би следвало да постъпиш.

Моторницата се понесе обратно към брега, като пореше водата. Клер продължаваше да се взира в морската повърхност и от двете страни. Нищо. Нищо. Далеч навътре един кораб за увеселителни пътешествия бавно се отправяше на север. Хората във ваканционно настроение седяха на палубата и най-вероятно ядяха, пиеха, може би дори пееха от радост, а в същото време, само на миля от тях, друга душа, която не бе оценила прекрасния дар на живота, го бе захвърлила по своя воля. Как бе възможно това?

А аз не разбрах, помисли си Клер. През цялото време, докато ми говореше, тази безумна, отчаяна решимост е била вътре в нея, а аз не разбрах. О, Хейзъл, милата, глупава, страдаща Хейзъл, защо го направи? Какво те накара? Казват, че тук някъде, след крайбрежното вълнение, на дъното кипежът утихва. Всичко, което падне на дъното, почива в покой. А може би теченията го отнасят? Клер затвори очи. Прилоша ѝ. Някъде, може би точно там, където бяха в момента, изтощеното, изтерзано тяло бе направило последните си усилия, ръцете бяха загребали за последен път, краката бяха потрепнали за последно. Сърцето и дробовете се бяха напрегнали. Как бе потънала? Борейки се и плачейки, променила решението си, викайки за помощ?

Водата бе тъмнозелена, прозрачна като гравирано стъкло. Хейзъл навярно я е прорязала по пътя си надолу и тя се бе затворила над нея, за да възобнови ритъма си — ритъма, подвластен на луната и вятъра — за вечни времена. Цяла сутрин ме дразнеше. Да, досаждаше със странните си забележки и скръбния си отчаян вид. Исках да се отърва

от нея. И се отървах учтиво, оправдавайки се с книгата. Не че би било по-различно, ако не го бях направила. А може би, би имало разлика? Дали?

Фигурите по плажа се уголемяваха. Няколко деца бяха излезли да си поиграят с огромна топка. Кучето още беше там и тичаше напред-назад. Клер и момчето се изкачиха към къщата. Чу, че момчето пое нещата в свои ръце, чу го да говори по телефона в кухнята, съобщаваше на Естер. Тя седна на стълбите. Чувстваше се изпразнена. Кученцето влезе вътре и легна на пода — там, на хлад. Месото се печеше във фурната. Къщата изглеждаше както обикновено, както преди тридесет-четиридесет минути, преди да се обърка всичко.

Естер заплака. Ужасеният ѝ вопъл се извиси и остана на един тон. Сякаш отникъде в тихата утрин празната улица се изпълни с хора. Стояха отпред на ливадата и разговаряха шепнешком. По алеята спираха коли. Мъже разпитваха Клер. Някой я заведе до дивана и ѝ предложи студено питие. Погледна часовника. Пладне. Татко сигурно тъкмо тръгва от болницата към кабинета си. На бюрото му имаше нейна снимка от церемонията по дипломирането в Смит. До нея стоеше голяма цветна фотография на Хейзъл с децата, празнично облечени, усмихнати. Телефонът бе до тях, пред смешна дървена фигурка на хирург, която някой му бе подарил преди години. Той ще вдигне слушалката.

— Клер? — ще попита.

— Да, Клер е — ще отвърне тя. А после?

О, как можа Хейзъл да направи такова нещо? И защо никой от нас не знаеше? Нали съм лекар, би трябвало да разбера? А може би никой не може да знае какво се таи у другия и да твърдиш обратното би означавало да лъжеш. Дори и у най-обикновените хора — а някои биха казали, че Хейзъл бе от тях, защото не се отличаваше по нищо — се крият тайни. Такива тайни! Стари огорчения от детството, които са ни направили такива, каквито сме; сили, които никога не сме упражнили; представи за това какво очакваме да ни даде животът.

Отговорът, разбира се, е, че няма обикновени хора.

[1] Група престижни колежи в североизточните щати, които са се обединили за спортни изяви. Наречени на името на вид бръшлян (на англ. ivy), който покрива фасадите на сградите. — Б.пр. ↑

ДВАДЕСЕТ И ОСМА ГЛАВА

Най-странното бе това, че Мартин ясно съзнаваше какво става с него. Проследяваше промените в състоянието си. От първия шок до най-болезненото окайване и самообвинения (Само да се бях върнал по стълбите, за да говоря с нея онази сутрин, вместо да отида на работа!) през безсънието и после към съня като бягство от действителността, бавно и мъчително през всичко това, за да стигне най-сетне до мрачната точка, в която депресията го обгърна в тъмнина като саван.

Представяше си как пада надолу по стълбите към избата, или — още по-лошо — как пристъпва в празната шахта на асансьора. Чуваше собствения си вик, носен от вятъра при падането. В кошмарите му присъстваха безконечни стълби — пак стълби, — но този път ги изкачваше, за да се озове на тесен парапет на върха. Съвсем сам, под него деветдесет етажа, парапетите тънки като нишки, а той вървеше по тях и се потеше от ужас.

Сънуваше как държи реч в някакъв голям град, в огромна отекваща зала. Изкачва се на подиума. Стотици тъмни костюми и бледи лица го гледат в очакване. Прокашляния, тътрузене на столове, шум от разлистване на програми. Той отваря уста. Никакъв звук. Хората са се втренчили в него. Паника и срам! От дъното на стаята долита първият притеснен, нервен смях. Той се разгръща — този пресекващ смях, този висок освиркващ смях — и обхваща цялата зала. О, господи! Събужда се, а сърцето му лудо препуска.

Вечер на масата децата му се обръщат към него и в погледите им се чете: Защо?

— Яжте си зеленчуците — отговаря им той, — за да пораснете високи като Ийнък и като мен.

Не бе справедливо да причислява Ийнък към себе си и групата на възрастните. Той бе едва на шестнайсет и изглеждаше по-малък. Мартин се опитваше да си спомни какъв бе самият той на шестнайсет, но не успяваше. На моменти миналото се затваря като вълни над теб и е скрито, удавено.

О, удавено!

— Ти развали косата на куклата ми! — пици Марджъри и обвинява Питър. — Ще кажа на мама!

Стреснатият Ийнък поглежда към Мартин. Но Питър проговаря пръв е упрек в гласа:

— Мама вече не е тук. Майка умря, не знаеш ли?

— Е, когато се върне.

— Тя няма да се върне. Не знаеш ли какво значи да си умрял?

Ийнък се задавя с храната, приближава салфетката до устните си и излиза от стаята. Мартин чува как той трополи по стълбите нагоре. Трябва ли да отиде при него и да го успокои по някакъв начин? Имаше нужда от думи, много думи, а не можеше да ги намери. Да умреш в леглото си от пневмония, дори да умреш при автомобилна или самолетна катастрофа бе приемливо. Но да пожелаеш сам смъртта си! Как да обясни на сина си, че майка му е искала да умре?

Въпреки това той стана и се качи горе. Ийнък лежеше в леглото, а лицето му бе изкривено от прикрит плач. Мартин постави ръка на рамото му.

— Не се сдържай — каза, — винаги е по-добре да се наплачеш.

Но Ийнък се бореше. Като майка ми, мисли си Мартин. Като мен. Всичко дълбоко се спотаява до последен дъх — разочарования, мъка, желаня. Нищо ново под слънцето.

— Защо го направи тя, татко? — прошепна Ийнък.

— Хайде да не говорим за това. Тя просто се е увлякла и е отишла прекалено навътре, преди да го осъзнае.

— Не се отнасяй с мен като с дете, татко, моля те. Всички знаят, че е било умишлено. Моля те, не се отнасяй с мен като с дете.

— Прав си. Няма — каза меко Мартин.

— Тогави ми кажи защо. Не знаеш ли?

— Не знам, синко. Бих искал да знам — е, това бе отчасти лъжа, но само отчасти. Той действително не можеше да разбере. Как може онова нещо да натежи на везните повече от това момче тук и двете деца долу? Как може въобще нещо друго да има по-голямо значение? Но се бе случило. — Не знам, синко — повтори.

От двора долетя кухото потракване на скакалец. Залязващото слънце, тъмно и болезнено жълто, се втренчи в него през прозореца. Мартин избърса челото си. Есента ще бъде добре дошла. Мразовитите

мъгливи ранни утрини действат по-ободряващо. Всяка промяна ободрява.

— Хайде да слезем долу и да довършим вечерята. Трябва да се храним. Не бива да се разболяваме.

Да, вечерите бяха най-тежки. Естер мъдро бе махнала стола на Хейзъл. Той стоеше между прозорците, с лице към Мартин. Знаеше, че присвитите му устни и неравномерните удари на сърцето му са симптоми на паника. Седеше спокойно и неподвижно, защото знаеше, че след една-две минути ще му мине. Гледаше чинията си. Картофите и месото, наредени около зеления фасул, следваха златистия кант. Шарката се повтаряше шестнайсет пъти по ръба, а когато изместиш храната от центъра, там се виждаше друга фигура, нещо ъгловато, обрамчено с кръг. Мандала^[1]. Буда. Скъпоценен камък в сърцето на лотос. Нещо подобно. Той затвори очи.

Как тежи всичко! Тези трите, горкичките! А и Клер, вече пораснала, бе поела по свой път, но все още носеше отговорност за нея. Онзи младеж, синът на Мери, ще пристигне скоро. Тогава ще трябва да се справя и с това — бог знае как. Четири живота, тежест на плещите му, сякаш трябваше да ги вдигне, да им помогне да изкачат стръмен хълм.

Сега се дразнеше от неща, които преди не го бяха притеснявали. Тананикането на Естер в кухнята го подлудяваше с монотонността си. Искеше му се да извика: „Тишина! Ти ме влудяваш!“ Рано сутрин пристигаха градинарите, за да окосят тревните площи пред къщите нагоре и надолу по улицата. После се появяваха боклукчиите с камиона си и адското му тракане. Където и да отидеш в този безумен свят, чуваш метално тракане и вибриращи шумове — коли, самолети, радиоапарати, косачки атакуват ушите, главата, душата на човек. Щеше му се да излезе и да ги смачка всичките. Копнееше за някое пусто място, където и да е, без хора и предмети, само вятър и дървета.

Кучето на Хейзъл се появи, скимтейки. То непрекъснато душеше гардероба ѝ, въпреки че Клер бе махнала дрехите ѝ оттам. Клер бе неуморна, силна и разумна през онези първи ужасни дни. Грижеше се за децата, къщата, телефона и всички писма, които чакаха отговор. Беше я накарал да вземе новото кожено палто на Хейзъл, което тя почти не бе обличала, и перлената огърлица. Останалите бижута бяха в банката, за да ги носи Марджъри някой ден. Не че имаше много!

Притесняваше се, че не е бил достатъчно щедър към Хейзъл. Тя всъщност никога не го бе молила за каквото и да било. Той трябваше да бъде по-настойчив. Тя имаше толкова простички нужди. Простички! Боже господи! Така се лутаха мислите му като преследван дивеч, скачаха, криеха се, тичаха, за да се спотаят, стремяха се напред, за да избягат.

Но трябва да се стегне. Трябва. Да имаше някой, с когото да поговори, да сподели всичко от самото начало! Нямаше с кого. Не би могъл да говори с Клер, та тя му бе дъщеря. Сети се за Алис, сестра му толкова приличаше на него поне в юношеските години. Плът от плътта му. Би положила с любов и опрощение ръка на рамото му, ако беше тук, без да го съди. А дали наистина си приличаха? Това бе толкова отдавна, но все още си спомняше, че у нея имаше някаква пуританска съдържаност. Помисли си за Джеси. Интересно, че се сети за нея в този момент! И все пак преди години, когато се запознаха, нямаше неотзивчив другар от нея.

Може би Том. Дамон и Питий, Давид и Джонатан, да, но до известна степен. Свързваха ги доверие и лоялност. Том меко щеше да твърди, че го разбира, но всъщност нямаше да го разбере. Защото в живота си никога не бе искал много. Задоволяваше се с малко във всички области. А той, Мартин, бе искал всичко — възвишена любов, изключителни знания, топлина в семейството, всичките багри и звуци на вселената. От раждането си се стремеше към тях.

Дланите му бяха стискали облегалката на креслото, в което бе седял през онези първи страшни седмици. Напрежението бе протъркало тапицерията. Тогава се бе спуснала омайната пелена на дъжда. Той нахлуваше в улуците, плющеше по покрива. Отцеждаше се от дърветата и разбуня залива. А Мартин седеше и се вслушваше в многообразните шумове на дъжда. В живота му водата не създаваше ли рефрен? Буря и наводнение го бяха откъснали преждевременно от утробата на майка му и бяха убили другите деца, чиито лица от избелелите снимки му се струваха така реални. Как родителите му бяха преживели загубата? Помни си историята за попареното дете, единствената от разказите на баща си, която не бе забравил.

Колко обичаше Хейзъл водата! Понякога през зимата се разхождаха по брега. Той ненавиждаше студа, но го правеше заради

нея. Тя си връзваше касинка на главата и си се присмиваше: „Приличам на старата си прабаба в стопанството там, в Унгария.“

— Мразя тази къща — каза Мартин на глас — и всичката тази вода. Повече никога няма да се доближа до вода.

Приятели дойдоха да помогнат. Колко много приятели имаха! Хората донесоха храна и предлагаха да се погрижат за децата. Добротата на хората бе изумителна. И все пак нямаше с кого да поговори. Те изричаха думите по инерция, по същия начин им отговаряше и той. Никой от тях не се докосна до сърцевината на нещата.

Като се върна в града, си мислеше: „Всичко е отпуснато, животът е отпуснат. Трябва да го стегна. Трябва. Да бъда заедно с децата си. Ще ги заведа в зоологическата градина, ще купя книжки и ще ги четем заедно.“ Така се лутаха мислите му.

Понякога седеше зад бюрото си и изслушваше напрегнат и уплашен пациент, отговаряше му, а през цялото време дълбоко в мислите си бе с децата си. Аз ги лиших от майка им! Съществуваше успокоение — децата забравят. Но това не беше истина. Пък и Ийнък не беше дете. Мартин подозираше, че той ежедневно страда от скритите си рани. Син на майка си. И мой също, помисли си Мартин.

В асансьора, на кръстовището, докато чакаше да светне зелено, стискаше зъби и челюстите го боляха от напрежението. Ще се справи ли с всичко? Кабинетът, нарастващите отговорности за института, къщата, децата? Да, ще се справи. Трябва. Но една вечер, докато седеше в кабинета си, чу как децата се карат за пакетче захаросани лешници. Майка им никога не би им позволила да ядат такова нещо преди вечеря. Знаеше, че трябва да се изправи, да отиде при тях, да спре свадата, но само леко се намести в стола си и не стана.

Нека Естер се оправя както може! Изведнъж разбра колко е уморен.

Телефонът иззвъня.

— Само да ти напомня — каза Леонард Макс, — имаме една жена в седем и половина сутринта.

Мартин редовно ходеше в частния си кабинет и в болницата. Вършеше си работата механично, но добре. А може би не работеше съвсем добре? Изведнъж осъзна, че не е способен да оперира сутринта. Чу се да казва:

— Няма да успеея. Намери някой да ти помогне.

— Мога да се свържа с О'Нийл — каза Леонард бързо. Прекалено бързо? — Мартин, може би трябва да си починеш. Колегите казват, че трябва.

— Така ли?

— След всичко, което преживя, няколко седмици в чужбина ще ти се отразят добре.

— Не мога да оставя децата си и да замина, знаеш го.

— Добре тогава, какво ще кажеш за почивка къщи? Ще си поспиваш до късно, ще се отпуснеш, ще отделиш повече време за децата. Щом заявиш, че искаш да си починеш, никой няма да те притеснява.

Пропадам, пропадам.

— Да, мога да го направя — отвърна Мартин.

— Ще се върнеш в по-добра форма от всякога — сърдечно допълни Леонард.

— Благодаря ти, Лен — каза Мартин и затвори.

Той мисли, че никога няма да се върна. Познавам по гласа му — успокоителен, прекалено бодър. Свършено е с мен. Всичко е изчерпано.

Изправи се и заключи вратата. После натрупа купчина плочи до грамофона. Три часа за Бетховен, Шуберт и Брамс. Пусна пердетата, за да стане тъмно и уютно в стаята. Като във вътрешността на утроба, помисли си с унищожителен укор, и легна.

Изненадващо лесно бе да се криеш. Една седмица се преструваше, че има грип. Клер все звънеше по телефона, но той не й позволи да дойде под предлог да не я зарази.

В началото на втората седмица, в един влажен ноемврийски следобед, подчинявайки се на някакъв импулс, стана от стола, в който седеше и четеше последните новини — всички обезкуражаващи, само преливане от пусто в празно, облече си палтото и излезе навън. Бе прекосил няколко пресечки, когато задуха и започна лапавица. Обърна се и тръгна към къщи. Но не го подплаши времето. А по-скоро особеното усещане, което го връхлетя. Светът бе прекалено голям, в него имаше твърде много забързани хора. И прекалено много празнота. Знаеше, че тези чувства са странни и се уплаши.

Вече имаше оправдание да остане у дома още няколко дни. Бе постъпил глупаво, като бе излязъл навън и отново бе вдигнал температура. Клер му се скара по телефона и го предупреди, че ще хване пневмония. Трябвало да се засрами, му каза тя. Той малодушно обеща да не го прави отново.

Ала не можеше да продължава с преструвките и да се крие. Трябваше да положи усилия, да си намери приятно занимание. Да, именно, да намери нещо приятно. Сигурно беше останало нещо пъстро и щастливо в света. Може би коледното пазаруване, преди да е дошъл сезонът и тълпите да нахлуят в магазините? От много отдавна не бе купувал нищо, дори не бе влизал в магазин.

И ето, с подробен списък в ръка, тръгна. Ще отиде пеш. Физическо натоварване. Това му трябва. Здраво тяло, бързо ходене. Накарай сърцето да се труди и дишай дълбоко.

Замалко да го сгази изникнал иззад ъгъла камион. Той отскочи назад в ужас.

— Защо, по дяволите, не гледаш къде вървиш? — наруга го шофьорът.

Някакъв дебелак излезе от такси и започна да търси дребни в джобовете на палтото си, а в колите отзад неистово натискаха клаксоните. И това звучеше като ругатня. Всички бяха толкова раздражителни, толкова ядосани!

Беше си наумил да купи пуловер за Клер, но не знаеше какъв размер, нито пък дали би предпочела гладка плетка или жилетка с бродерия по ревера. От много време стоеше пред пуловерите, знаеше, че се тутка, но не можеше да реши. Момичето зад щанда, съсухрено същество с голямо самомнение, се насочи към друг клиент.

— Е, като решите — каза тя. — Не мога да...

О, върви по дяволите! — кресна ѝ той наум, изпълнен с омраза. Сякаш превзетостта на тези скъпи стоки, които тя само продаваше и никога нямаше да притежава, се бе предала на личността ѝ. Странно. Много странно. И си тръгна, без да купи нищо.

Спря се на тротоара пред магазина и загледа жените, които влизаха и излизаха. Бяха като зверове, устремени към плячката си с жадни очи и забързана походка. Паразити и хищници, помисли си той с отвращение, които си пилеят времето, докато мъжете им се трудят, а някои от тях дори не изпитват благодарност. Хейзъл не беше такава.

Беше безкрайно уморен. Палтото му тежеше, та чак го прегърбваше. Упъти се към къщи — отначало на север, после на запад. Като че ли всички бързаха в обратна посока. Имаше чувството, че непрекъснато се блъска в раменете на хората, които, от своя страна, се дразнеха от това. Не му достигаше въздух.

Пред витрината на магазин за домашни любимци се бе събрала тълпа и гледаше папагалчета в натруфени клетки. Горките прекрасни създания! Тюркоаз, изумруд, топаз, по-красиви от ювелирни произведения! Всеки един бе шедьовър с туптящото си миниатюрно сърчице и плетеницата от вени, оковано чудо, създадено да се носи из бляскавия простор. И както често му се случваше, очите му се насълзиха. Някакъв мъж, който излизаше от магазина, го погледна стреснато, но доброто възпитание го накара да извърне очи.

Трябва да се прибере къщи. На ъгъла се опита да махне на такси, но всички коли бяха заети и той тръгна пеш. Лицата насреца му бяха размазани. Опита се да фокусира погледа си и от усилието му се зави свят. Ускори ход. Нещо се движеше зад гърба му, преследваха го. Вече тичаше. Нещото се приближаваше, заплашваше да го хване. И в същото време знаеше, че там няма нищо, че преживява, както биха го нарекли специалистите, нервен срив или поне началните му признаци.

Стигна блока си задъхан. Помисли си, че портиерът, младият Донъли, румен ирландец, го гледа особено. Но каза само:

— Добър вечер, доктор Фаръл.

Асансьорът го изкачи на неговия етаж. Вече бе в безопасност, в собствения си апартамент, в собствената си стая.

Но сърцето му продължаваше да бие ускорено. Някакви непознати симптоми? В края на краищата не бе кардиолог. Инфаркт. Солен вкус, вкус на кръв под езика. Гърдите — стиснати като в железен юмрук. Размити жълти и червени светлини пред очите като в картина на Джаксън Полак — абсолютни мацаници въпреки общественото мнение, което сляпо следва модата! Ами ако умираше? Ще повърне на килима, любимия на Хейзъл. Или ще се дотътри до банята и ще падне върху студените плочки, стиснал с ръце гладките фаянсови ръбове на ваната. Татко умря, сграбчвайки ръба на масата.

Легна на леглото, без да си съблича палтото, и си помисли: Аз умирам.

— Не може да продължаваш така — каза Клер.

Мартин отвори очи.

— Унесъл съм се. Какво правиш тук?

— Ийнък ми се обади. Надникнал тук и те видял. Беше уплашен.

— Няма от какво. Омаломощен съм от грипа и съм задрямал.

Това е всичко.

— Татко, не можеш да излъжеш никого, така че не се хаби. Седни — заповяда тя. — Хайде да свалим палтото. Сега се облегни назад — тя действаше припряно. — Тресе те. Ще ти донеса бренди.

Поела бе нещата в свои ръце и той се чувстваше като дете.

— Клер, Клер, разпадам се — ненадейно изрече и за първи път не изпита срам.

Тя го прегърна.

— Татко. Скъпият, милият ми. Не, няма да те оставим току-така.

— Има неща, които не разбираш.

— Искаш ли да говорим за това?

— Не мисля, че бих могъл.

— Недей тогава, ако мислиш, че после ще съжаляваш. Но — започна тя твърдо — наистина трябва да поговориш с някого, да ти олекне.

Да олекне! Да не е като да изрежеш тумор! Това би било по-лесно. Тумора поне го виждаш. Той не е като това аморфно, стаено напрежение в главата, където, както твърдят, могат да се пръкнат най-непредвидими неща: желание да ограбиш банка, да изнасилиш жената на съседа, да извършиш покушение срещу президента и господ знае какво още.

— Ти не знаеш защо Хейзъл... — подхвана той.

Нещо в изражението на дъщеря му — о, от самото начало успяваше да долови и най-малкия нюанс в изражението ѝ, — нещо му подсказа, че тя може би знае.

— Имам представа. Тя е разбрала за теб и Мери.

Мартин въздъхна. Положи ръце върху коленете си. Обърна ги с дланите нагоре и загледа линията на сърцето, спиралите по възглавничките на пръстите, браздите на ставите. Всяка длан по света е уникална, всеки жизнен път е уникален.

— Стана в Калифорния. Срецнахме мой познат от войната.

— Ако бях мъж, и аз навярно щях да се влюбя в Мери — каза Клер нежно. — Може би е трябвало да останеш там след края на

войната. Нед мисли, че е трябвало.

— Нед? Той е твърде млад.

В стаята се възцари тишина. От другите помещения не долиташе нито звук. Сякаш цялото домочадие бе замряло в очакване на Мартин. И изведнъж безпокойството се върна, трепкащо като криле на птичка, като на онези нещастни затворени създания, които бе наблюдавал следобед.

— О, Хейзъл! — извика той. — Аз я унищожих! Нали?

— Не — отвърна Клер. — Тя го направи сама. Единствено ти самият можеш да се унищожих. Друг не би могъл, освен ако не му позволиш.

— Вярваш ли в това?

— Да.

— Сякаш чувам майка ти.

— Е, тя е невероятно силна. А Хейзъл не беше, не по своя вина, бог да я прости.

Преди години, когато работеше като интернист и онази сестра — май се казваше Нора — се самоуби, той си бе помислил, че за нищо на света не би искал да е на мястото на онзи мъж.

— На думи изглежда много просто.

— Не е. Чуй ме. Слушай. Огромният товар вина, който си поел на плещите си, ще те прекърши. Та ти се отнасяше добре с Хейзъл! Дари я с най-щастливите години! Тя бе удовлетворена до последния си час.

— Да можех да върна времето назад... — подхвана Мартин.

— Е, не можеш. Знаеш ли какъв е твоят проблем? Смяташ, че трябва да си светец, а си просто човек.

— Така ли мислиш?

— Убедена съм. Искаш всичко в живота ти да е съвършено, а това е невъзможно.

Мартин се засмя. Сети се, че не се е смял от месеци.

— Разнищи ме много хитро. Надявам се така да се справяш и с Нед.

— Това означава ли, че си решил да го одобриш?

— Не, означава само, че няма да те възпирам.

— Защото знаеш, че ще загубиш.

— Не само. Искам да си щастлива, Клер. Щом твърдо си решила да го направиш, не ми се ще да започнете с лоши чувства. Това е всичко.

Тя го погледна с истинска благодарност.

— Благодаря, татко. Ще го доведе на гости в такъв случай.

— Бяхте ли при майка ти?

— За малко. Майка естествено бе учтива и студена като лед.

— Раната е прекалено дълбока и стара. И, Клер, от своя страна искам да кажа...

— Искаш да кажеш, че не желаеш да се срещаш с майката на Нед. Няма да се наложи, обещавам.

Помълчаха за момент.

— Бих искал да е по-различно, радостно, сърдечно... — промърмори Мартин.

— Няма нищо, татко. За мен не е задължително нещата да са идеални.

Почувства как в гърдите му се разлива успокоителна топлина — по неведоми пътища неговото дете му възвръщаше силите. Прекрасно усещане, зараждаща се надежда, очакване. Както и да го наречеш, истинска благословия. И със същата сигурност, с която бе разбрал, че душата му се разболява, сега долови първите признаци на оздравяването.

Вратата се откряна и в стаята надникнаха три главици.

— Влезте — подкани ги Клер. — Не се страхувайте. Татко е по-добре. Ще се оправи.

[1] Геометрични форми, заобиколени с окръжност, емблеми на божества. Символизират вселената, целостта в индуизма и будизма. — Б.пр. ↑

ДВАДЕСЕТ И ДЕВЕТА ГЛАВА

Новият апартамент бе завършен месец преди сватбата и Нед официално се нанесе. През по-голямата част от времето и Клер живееше при него. Наясно бе, че Джеси знае. Просто не говореха за това.

С упорито непокорство или единствено, за да се отличава от майка си, Клер винаги бе твърдяла, че не е вещоман. Но сега, понеже всички тези вещи наистина бяха нейни, ѝ харесваше да броди сред тях, да ги докосва или просто да ги гледа на светлината на следобедното небе, когато завесите са вдигнати. Повечето от тези нови придобивки в действителност бяха стари — събраните съчинения на Такери и Тролоп^[1] в кожени подвързии, притежание на дядо ѝ, донесени от Европа преди началото на века и подарени ѝ с подobaваща тържественост от нейния баща, покривката за легло в бяло и синьо, изработена от баба Фаръл, с която леля Алис щедро се бе разделила заради Клер, лакиран китайски скрин, който Джеси бе запазила за клиент, но ѝ го бе дала, тъй като от всички предмети в магазина Клер бе пожелала единствено него.

И, разбира се, леглото. То бе центърът, сърцето на новия дом. Купиха го заедно след дълги дни търсене — огромна реликва от времето на кралица Виктория, достатъчно голямо, създаващо божествено удобство за правене на бебета, а по-късно и за кърмене и за игри през зимните неделни дни. Обичаха да си фантазират.

— Навремето си представяхме, че леглото на родителите ни е кораб или замък — бе споделил Нед. — Сумрачните стаи бяха и гора, и океан, гъмжащи от страшни неща, затова претичвахме с всички сили през тях и скачахме на спасителното легло, осветено от лампите.

Клер си помисли, че това легло бе носило радост предимно на децата. И никаква радост, никога за Мери Фърн.

Ключът на Нед се превъртя в ключалката и той влезе. Сега, след като вече не носеше чадър и бомбе, изглеждаше, като който и да е преуспяващ американец, който се прибира у дома след работа. Той не

бе очаквал тя да си е вкъщи толкова рано и изненадата му ѝ достави удоволствие. Клер се засмя.

— Ти си единственият човек, чието лице наистина разцъфва в усмивка. Винаги съм смятала този израз за глупав, но знаеш ли, усмивката на твоето лице действително прилича на разцъфнало цвете. Цвете — награда за победителя в рицарския турнир.

— Идиотче — каза той и я целуна.

— Донесох нещо за хапване. Сандвичи от онази закусвалня през няколко пресечки. А готвачката на майка опече кейк. Свих го, понеже майка е във Вермонт и няма кой да го яде там.

— Когато каза „нещо за хапване“, си помислих, че си стотвила.

— Боже мили, не! Не мога да готвя, Нед. И никога не съм твърдяла противното. Не съм те лъгала. Но ще се науча. Щом се поосвободя малко, наистина ще се науча — бе подредила масата в бокса и сега подреждаше храната. — Ето картофена салата, зелева, френски хляб и разкошен пъпеш.

— Спри за момент и седни! Искам да ти кажа нещо — заповяда Нед. Гласът му звучеше толкова сериозно, че тя сепнато се обърна, но очите му искряха въодушевено.

— Има още един глупав израз, който ти пасва. „Погледът му светна.“ Не е ли идиотско? Да си виждал поглед да свети като крушка? Аз никога, с изключение на твоя. Точно в този миг.

Той я хвана за ръка и я придърпа надолу.

— Слушай, слушай! Андерсън ме привика днес и каза, че ни канят в кабинета на президента. Изстинах. Йерген никога с никого не се среща. Дори не предполагах, че ме познава, освен по физиономия, ако сме се засичали в асансьора или в тоалетната. Не, не в тоалетната, той си има своя лична. Но докато вървахме по коридора, Андерсън ми обясни за какво става дума. Правят реорганизация на клона в Хонконг. Там бизнесът бил замрял напоследък, а шефът на отдела бил пред пенсия. И Йерген помолил Андерсън да препоръча някого, и... Клер, този някой съм аз! Аз!

Клер остави сандвича си в чинията.

— Не разбирам — измънка тя.

— Избрал е мен! Нас! Ще бъда шеф на клона! Ще живеем в Хонконг! Знаят, че ще се женим и ще ни оставят време за меден месец, трябва да сме там чак на първи септември. Освен това ще поемат

разноските по преместването на покъщнината. Какво ще кажеш? — той се облегна назад. Лицето му бе разцъфнало от усмивка, а погледът светеше.

Тя бе с всичкия си, не ѝ се бе счуло. Но цялата работа изглеждаше нереална.

— Съзнавам, че ти идва като гръм от ясно небе. Тъкмо сме се настанили в този апартамент с прекрасен изглед към Ийст Ривър, а ще се наложи да живеем на другия край на света с изглед към доковете на залива в Хонконг.

Клер навлажни устни. Пийна вода.

— Не пропускаш ли нещо? Спечелила съм една от най-желаните практики за вътрешни болести тук, във „Фиск“, и специализация по неврология пак във „Фиск“ през следващата година. Мен това не ме устройва, Нед.

— Скъпа, знам, че ще ти бъде мъчно. Толкова неочаквано и изненадващо предложение... Знам — той я обгърна с ръцете си. Спасителна прегръдка. Тя положи глава на рамото му. Но се сети за нещо.

— Ти ми говореше за писане. Навремето мечтаеше да станеш журналист, да разнищваш афери, да изобличаваш закононарушители. Поне така ми каза.

— Да, звучеше добре, но преди да се сблъскам със суровата действителност. А суровата действителност съветва да не пропускаш шанса си. Това е моят шанс. Опечена работа, както се казва. Миличка, съжалявам. Съжалявам, че това ще обърка твоите планове... Ти работи толкова усърдно, имаше толкова задължения и все пак успя да обзаведеш жилището и... въобще се труди за двама. Ужасно съжалявам, че ти създавам проблеми.

— Ами добре тогава, налага ли се да го правиш?

— Мъжът иска да се издига, Клер — промълви нежно Нед — той има нужда от това. Искам да разчиташ на мен. Нали именно тук е същината на това да си мъж.

Тя се отдръпна. Да разчита на него? Да, до известна степен, но...

— Не може ли да погледнем на това като на велико приключение?

— Да погледнем? Ти ме караш да се откажа от...

Този път Нед я прекъсна:

— Не те карам да се отказваш от каквото и да било, Клер. Няма да сме там вечно я, не възнамерявам да прекарам целия си живот в Ориента^[2], а и техните планове са други. Сигурен съм, че ще ни преместят. Дори Андерсън ми спомена, съвсем неофициално, разбира се, че няма да е за по-дълго от четири или пет години.

— Четири или пет години!

— Да. И тогава ще си още достатъчно млада, за да специализираш. Баща ти ще го уреди. А ще сме спестили и маса пари — продължи той с ентузиазъм. — За работа отвъд океана има надбавки.

Той не разбираше, че тя е смазана. Във вестника същата сутрин имаше снимка на жена, която, връщайки се от работа, открила, че домът ѝ е изгорял. През целия ден това сгърчено от болка лице бе изниквало пред очите на Клер. Сега навярно собственото ѝ лице изглежда така... А Нед си седеше отсреща, свеж, както винаги, въпреки работния ден зад гърба му, без да долови състоянието ѝ.

Той посегна към един сандвич.

— Ти си полудял.

— Полудял? — повтори той меко. Клер знаеше, че бая му трябва, за да изгуби самообладание. Именно тази твърдост, това спокойствие в буря тя ценеше у него. — Полудял? — потрети той и този път по тона му личеше, че е засегнат. — Мислех, че ще се радваш за мен. Май не знаеш, че това не се случва всеки ден. Ще бъда най-младият началник на офис в чужбина от създаването на фирмата. А съм и отскоро в този бизнес.

— О! — възкликна тя. — О, Нед, разбира се, че знам! Ужасно се гордея с теб! — в действителност до този момент не се бе замисляла над това. — Наистина съзнавам, че това е голяма чест, наистина!

— Не е само чест. Ще печеля по трийсет и пет хиляди на година, плюс надбавки!

— Чудесно е! Наистина! Ами аз? Не мога просто така да отложам работата си, нали? Да я оставя настрана и да се захвана отново с нея, когато ми отърва!

— Можеш — отвърна той спокойно. — Разбирам, че не е идеалният вариант, но не е невъзможно особено при тези обстоятелства.

Тя бе толкова потресена, че нямаше думи да му отговори. А той продължи:

— В края на краищата не си мъж! Не е наложително да правиш бърза кариера, защото не е твое задължение да печелиш хляба!

— Да си печеля хляба! — извика тя. — Как можа да го кажеш! Мислех, че ме разбираш по-добре! Медицината е единственото, което някога съм желала, Нед! Тя е моят... моят живот!

— Напротив, разбирам те. Знаеш, че е така. И все пак си мислех, че аз съм твоят живот. Твоята любов и твоят живот.

Клер стана от стола и се облегна на хладилника. Твърдият гладък метал охлади пламналите ѝ рамене и гръб.

— О, господи! — въздъхна тя и затвори очи. Когато ги отвори, той я гледаше изпитателно. Сякаш бе уплашен. Тя се опита да говори спокойно, с овладян глас: — Искам да кажа, че не можем, не бива да заставаме един срещу друг. Разбираш ли... ох, не искам да ти прозвучи високопарно, но може би не разбираш колко е трудно, не знаеш, че тази специализация е... постижение. Не името на баща ми ми е отворило вратите. Заслужила съм я със собствени сили. Дъщерята на доктор Маси не успя и... и други не успяха, и това не е нещо, което мога да зарежа и после да се върна към него след пет години — изведнъж силите ѝ изневериха. — Пет години, Нед! Пет години от живота ми! Не бих могла да ги зачеркна и дълбоко в сърцето си ти го знаеш.

— Можеш, стига да поискаш.

Не бе способна да отговори. Хрумна ѝ, че леката вечеря, плодът, студеният чай и сандвичите изглеждат трогателно, както си стоят недокоснати на масата, похабени от очакване, както тя щеше да похаби живота си в очакване.

— Ако не приема, ще си остана дребно чиновниче във фирмата. Щом веднъж откажеш, никога повече не ти правят подобно предложение. Нима не разбираш?

О, да, тя разбираше и точно това правеше нещата по-трудни. Знаеше, че там — навън, в света, трябва да се бориш упорито, с всички сили, за да оцелееш.

— Баща ми не е оставил голямо наследство, Клер. Трябва да се справям със собствени сили.

— Знаем.

— Имам усет за тази работа. Пък и тук съм започнал, не мога да стана... адвокат или инженер, за бога! Нали?

— Да.

— А и работата ми харесва. Обикновено хората харесват това, което им се удава. Страхотно е да ти плащат така добре, за да работиш нещо, което ти харесва — да намираш нужните думи, за да променяш мисленето на хората.

— Разбирам.

— Добиваш усещане за мощ. Сила и мощ в едно световно начинание.

— Разбирам.

Възцари се мълчание. Тя наведе очи към пода и се загледа в краката и на двамата. Нед все още беше с английски обувки в естествен цвят на кожата и хубав блясък, а тя — с летните сандали, които обу, щом се прибра. Те бяха безгрижни, щастливи обувки, създадени, за да тичаш с тях по тревата или да седиш до басейн с питие в ръка. Мислите ѝ се стрелнаха в тази странна посока. Вдигна очи.

— Как ще постъпим?

Той се изправи и отиде в дневната, сякаш кухничката бе твърде малка, за да побере емоциите му. Прекоси три или четири пъти стаята по дължина. По звука от стъпките му Клер долови, че объркването му премина в гняв. Гневът бе насочен към нея. Сети се, че досега не го бе виждала ядосан.

— Как можеш да питаш как ще постъпим! От одеве се опитвам да ти обясня! А ти питаш! Ще отидем там, където бих могъл да устроя нашето общо бъдеще. Мъжът издържа семейството в края на краищата.

— Невинаги, Нед.

— Е, поне още е общоприета практика. Основните доходи идват от мъжа.

— Това ще се промени. Вече се променя. С какво съм по-лоша, та да не мога да използвам силите и ума си като теб? Кажи де, с какво?

— Виж, Клер, не желая да навлизам в абстрактен спор. Понякога се чудя обаче дали майка ти е била добър пример за теб.

— Убедена съм, че е.

— Не и ако това е резултатът.

В десет и половина се споразумяха да прекратят разискванията и си легнаха. От изтощение Клер моментално заспа, но се събуди посред нощ. Вятърът издуваше сенника. Той плющеше, сякаш бе ядосан, което бе абсурдно. И все пак като че ли светът заплашваше да нахлуе през прозореца. Стана, за да го затвори и като се върна в леглото, се умисли. Размишляваше за всички стотици милиони хора, които се раждат и умират, хиляди мимолетни живота, всеки надничащ над миниатюрните главици на множеството, всеки в търсене на друго миниатюрно телце, към което да прилепне. Те са привлечени един към друг със същата неотменна миниатюрна сила, която притегля стрелката на компаса на север. Защо точно този мъж, тази жена, а не някой друг?

Искам между нас да се изтъче нишка — здрава, неразривна тъкан, неопетнена от начало до край, да не бъдем като Мартин и Джеси или Алекс и Мери.

Нед се раздвижи. Мърмореше нещо, въздишаше. Сънят му го безпокоеше. Какво ли сънуваше? Протегна ръка, за да го събуди, да му каже: „О, Нед, скъпи, миличък, какво ще правим? Не ме изоставяй!“ Но реши, че би било жестоко да го лиши от утешителното забвение и отдръпна ръката си.

— Какво си въобразява той? — извика Мартин. — Медицинската подготовка да не е нещо, което можеш да оставиш настрана и да го вземеш след време отново като ръкоделие?

Клер знаеше какво си мисли той. Моето момиче, моето умно момиче, след всичките ти успехи, постижения, при твоя потенциал да те кара да зарежеш всичко, за да може той да работи в рекламата? Да сложиш знак за равенство между реклама и медицина?

— Би могъл да постъпи на работа другаде в края на краищата — каза Мартин с по-спокоен тон. — Неудобно, но не е невъзможно.

— Същото каза и Нед за мен.

— Ами това са съвсем различни неща, смаян съм, че не го проумява!

— Татко, не насочвай гнева си към Нед. Помогни ни. Дай ни съвет. От три дни непрекъснато говорим, а не откривам решение — тя избърса очите си с ръка. — Не искам да плача. Нали знаеш колко мразя сълзите!

— Да. Да, ти си между чука и наковалнята, както обичаше да казва баща ми — Мартин въздъхна. — Понякога си мисля, че ние, лекарите, трябва да сме като проповедниците — да не се женим, да нямаме деца. Когато няма за кого да се грижиш и кого да обичаш, можеш да вършиш това, към което се стремиш. Нищо не може да те нарани.

— Ама не сме проповедници, нали? — и тя се сети, докато продължаваше да го притиска, за всички съкровени тайни, запечатани като на филмова лента, която се върти ли, върти.

— О, ти знаеш на какво се надявам! Ти си моя плът и кръв и искам толкова много за теб. Как бих могъл да отсъдя трезво, справедливо? За теб искам целия свят и всичко, което е в него.

— Значи не можеш да ми предложиш изход — промълви тя.

— Който и път да поемеш, ще съжالياваш... Как бих искал да мога да те пусна с леко сърце! — каза той нежно. — Само помни, че не си сама. Аз съм с теб с цялата си душа.

Невероятно, но в момента той изглежда двадесет години по-стар, помисли си Клер. Повдига очите си към нея. Никога не бе виждала толкова нежни, болезнено тъжни очи.

Течеше вторият час от четвъртия ден на спора.

— Играеш си на доминираща мъжественост, Нед — извика Клер. — Това е! Искаш да докажеш, че не си като баща си.

— Гадна си! — възкликна Нед.

Тя веднага се разкая.

— Знам. Извинявай. Не исках да прозвучи по този начин. Но ти си мъж до мозъка на костите наистина.

— Като се откъснеш от баща си и престанеш да се подчиняваш на амбициите му за теб, може би ще пораснеш и ще станеш най-сетне жена — отвърна той студено.

Тя побесня.

— Може би някой ден ще разбереш, че да си жена не означава само да угаждаш на един мъж.

— Не подхващай тази тема. Откакто съм дошъл в Ню Йорк, виждам някои неща и си мисля, досега не съм го изричал на глас, че позволяваш на баща си да планира живота ти вместо теб! Как разбра, че искаш да станеш неврохирург? Той го е решил вместо теб, защото си била един вид дете чудо и сега ти...

— Ти си луд! Никой никога не ме е смятал за дете чудо! Не ме прави на глупачка! Приписваш думи и мисли и на мен, и на баща ми, които никога не са съществували!

Пространството помежду им потрепери от напрежение като пред лятна буря.

— Излизам да се поразходя — каза Нед. — Имам нужда от въздух. Може би нещата ще се поизбистрят, ако успокоим топката за малко.

Тя чу как вратата на асансьора се затръшна и кабината се плъзна надолу. Не трябваше ли да го последва дори и до края на света? Нима не беше потомка на милионите жени, които са правили именно това — следвали са мъжете си през океани, смело са изоставяли дом и родители, всичко родно и свидно? „Където си ти...“ Да, но жените са били по-различни тогава, и аз съм различна. Не по-добра, просто различна. На първо място съм лекар. Чак на второ са дадените ми от природата женски органи. Защо трябва да се подчинявам на една матка и чифт яйчници? Защо това да е единствената разлика?

Може би, може би той ще се върне от разходката, променил становището си. Може би ще е достигнал до същината на моята гледна точка. Обичаш един мъж, а изведнъж се хващате за гушите. И той се превръща в непознат.

Изправи се и постави плоча в грамофона. Тази нужда от музика също бе наследила от баща си. Отпусайки глава назад, се пренесе в друго време и на друго място, докато „Птиците“ на Респиги^[3] се заливаха в трели сред кипарисите на Рим. Хиляди птици чуруликаха и пееха на фона на тържествения неделен камбанен звън. Птиците изпълниха съзнанието ѝ. По-живи от всички живи същества, толкова свободни, реещи се и прорязващи ветровитото небе! Толкова свободни!

Вратата се отвори, Нед се върна. Спря грамофона.

— Казахме всичко, което можеше да се каже — започна той, без да я поглежда. — Отидохме толкова далеч, колкото ни позволяват думите. Затова те питам за последен път: Промени ли решението си? Ще дойдеш ли е мен?

Тя си пое дълбоко дъх.

— Не, Нед, не мога.

Изржението му бе като застинала маска, същото като върху лицата на хората по погребения. Как би могъл да знаеш какви стракове и болки се крият зад лицата, които виждаш на погребение?

— Разбери ме, трябва да свърша това, което съм започнала.

Той я погледна.

— Значи това е краят, така ли? Предполагам, че е така. Ще си събера нещата сутринта, докато те няма. Така ще е по-лесно.

— Да — отвърна тя.

Веднъж, когато стоеше на тротоара, на улицата стана ужасна катастрофа. Прегазиха някакъв човек. Тогава бе изпитала същото чувство — всичко бе нереално, странно и далечно като гласове, чути през вода или сняг.

— Ами... — той млъкна. Отвори уста, за да каже нещо, затвори я, без да изрече и дума, и излезе. Тя пак чу затръшването на вратата на асансьора и плъзването на кабината надолу. Този път за последно. Възцари се мълчание.

Апартаментът изглеждаше необитаем, въпреки че два месеца след заминаването на Нед Клер продължаваше да живее в него. Чистачката пак бе идвала. Беше сменила кърпите в банята и бе оставила на масата сутрешния вестник. В стаята бе студено, макар че на улицата беше горещо като в пещ. Клер намали климатика и се сви на стола, прегърбена и трепереца. Навярно отстрани приличам на бабичка, помисли си — състарена от горчилка и ужасно самотна.

Вече цял месец знаеше, че е бременна. Седеше си с тайната в душата си, оглеждаше стаята, като че ли на някоя полица или в някой ъгъл би могла да открие отговора на въпросите си.

Вратата на гардероба бе леко открената и на горния рафт видя забравена шапка, онази мека ирландска шапка, която той бе носил в Англия и бе донесъл със себе си тук, в Америка. Бе дошъл, за да са заедно. Шапката навяваше тъга. Сега в Хонконг ще носи панамена шапка? Или един от онези тропически шлемове? Не, те не бяха ли само в Индия? Сигурно носи бели костюми и пие леден джин в градината или в някоя прохладна стая, в която на тавана бавно се върти вентилатор. Не, това беше Съмърсет Моъм в Сингапур преди половин век. В Хонконг ще е в стая с климатична инсталация, също като тази,

четиринайсет етажа над улицата. Дали работи до късно и си мисли за Клер?

Разсъдъкът ми, помисли си. Господи, разсъдъкът ми! Аз съм нощна пеперуда, която се блъска в прозореца, опитвайки се да излезе навън. Къде навън?

Съвсем премръзнала, тя напълни ваната с гореща вода. Но раменете и коленете ѝ, които стърчаха над водата, не се стоплиха. Чудеше се дали съществува вътре в нея, миниатюрното създание като рибка, усеща студа. Някои казват, че то все още не е съвсем живо, но, разбира се, грешат. Може би дори има начин то да долавя колко нещастна е майка му. Кой знае? То спи. Люлее се в топлите води и съдържа в себе си всичко, в което ще се превръща в бъдеще — херувимче с извити мигли и трапчинка на брадичката като на баща си, палаво момче или срамежливо послушно момиче с големи стъпала. Да унищожих тези възможности? А да бъдеш дете без баща?

Излезе от ваната и се облече, после заплака. Автор на булевардни романи би написал: „Да ти скъса сърцето“.

Писна ми от сълзи. Но те наистина са сърцераздирателни. Сърцето ми е разбито. Надявам се, че не се чува на долния етаж, защото не мога да спра. Отпусна се на пода и зарови лице във възглавницата на креслото. Плача за всичко. Защо развалих всичко? Защо той развали всичко? Майната му! Не бих могла да постъпя по друг начин. И сега това бебе...

Мисли! Не позволявай на страховете и сълзите ти да те провалят! Тръгнеш ли надолу, няма спиране! Дръж се, Клер, дръж се.

От другата страна на парка в сърцето на града чака човек с изкусен нож, чевръст и стерилен нож, който би могъл да реши проблема ти. Нож, който унищожаваш или спасяваш — думата зависи от гледната ти точка. Работи нелегално, но репутацията му е доста добра. Лекарите пращат съпругите и любовниците си при него. Студентите медици пращат гаджетата си.

Въпреки това страхът вървеше по петите ѝ. Преследваше я и в чакалнята, която по нищо не се различаваше от приемна на зъболекар, с гравюра на катедралата в Колон и занемарен фикус в зелена саксия. Напомняше място, където се държи важен изпит, моливът е подострен,

квесторът събира сините книжки и шумолящите листове показват, че е твърде късно да избягаш и да се престориш на болен. Твърде късно.

— Госпожа Блейк — произнесе сестрата. В първия момент забрави, че се бе представила под това име. Наложил се сестрата да го повтори. Щом стана, всички лица в стаята се извърнаха към нея. Всички бяха уплашени. И всички бяха разбрали, че това не е истинското ѝ име.

Процедурата свърши изключително бързо.

— Е, не беше чак толкова страшно, нали? — попита докторът.

Той вече се бе упътил към вратата. А това бяха първите му думи.

— Не беше — отвърна Клер и чак сега отпусна челюсти. Всъщност болката бе напълно поносима. Спомни си звука на стъргането и си наложи да не мисли за него.

— Можете да се приберете у дома — каза ѝ сестрата.

— Налага ли се да спазвам някакъв режим?

— Е, не бих ви препоръчала десеткилометров поход. Днес си почивайте и я карайте по-спокойно през следващите няколко дни.

Лицата пак се вдигнаха, когато влезе в чакалнята. Толкова ѝ беше мъчно за всички тях! Искаше ѝ се да им каже: Не се страхувайте, не е толкова страшно. Имаше едно младо момиче, още дете, на не повече от четиринайсет. Имаше и една двойка, вече на възраст. Смачканият летен костюм на мъжа бе доста износен. Вероятно вече имаха повече деца, отколкото можеха да изхранят. Толкова ѝ беше мъчно за всички тях.

Излезе на улицата и спря нерешително. Изведнъж разбра, че не иска да се прибира в апартамента си сама, което я изненада, защото си бе представяла, че след такова преживяване ще се чувства най-добре в собственото си убежище сама, за да си почива и да събира сили — не толкова физически, колкото психически.

Майка ѝ още беше във Вермонт. Реши да отиде при баща си. Преодолял ужаса си от водата, той отново бе наел къща до брега за лятото. Махна на такси и я откараха до Гранд Сентръл^[4].

Когато пристигна, в къщата беше само Естер. Клер седна на един стол в кухнята.

— Желаете ли да хапнете нещо, госпожице Клер?

— Не, благодаря — „Просто не искам да съм сама.“ — Баща ми каза, че скоро си се върнала от Флорида. Там си била на гости на роднините си.

— Да. Тарпън Спрингс. Децата ми живеят там с майка ми.

— Красиво градче, нали?

— Да, но там не можеш да печелиш достатъчно, за да изхранваш децата си.

— Колко деца имаш, Естер?

— Аз ли? Само две. Но сестра ми има осем тук, в Ню Йорк. Шест се родиха, след като я напусна мъжът ѝ.

— Как свързват двата края?

— О, социални помощи.

— Кажете ми, Естер, защо са ѝ всичките тези деца? Имам предвид, нали е съвсем сама и...

Естер вдигна очи. Смръщи се укорително, очите ѝ се притвориха, сякаш не искаше да навлиза в тази стара история.

— Точно това е причината.

Момичето се почувства самотно. Самотно, помисли си Клер. Имам още толкова много да науча за хората, та аз въобще не ги познавам.

Изправи се и отиде до вратата, загледа се към поляната със съгваемата маса, хамака, опънат между дърветата, и скарата — всички атрибути на американския начин на живот в предградията. На хранилката за птички беше кацнал яркочервен кардинал и лакомо гълташе слънчогледово семе, а партньорът му събираше падналото по земята. Изведнъж: в тишината се стрелна светкавица и въздухът се огласи от отчаяни писукания.

— О, Естер! Ела! — изпищя Клер. — Котката хвана кардинала! Ела! Бързо!

Естер изтича навън.

— Късно е. Не гледайте — каза тя е неочаквана нежност. — Нищо не можем да направим — и извърна Клер от трагичната купчинка червени перца. — Не ви ли е добре, госпожице Клер? Боже, та вие горите! Ще ви приготвя нещо студено за пиене.

Без да изрази любопитство или недоверие, момичето погледна лицето на тази странна жена, която ронеше сълзи за една умряла птичка.

На зазоряване Клер се събуди. Светлият лъч, попаднал върху очите ѝ, предизвика главоболие. Тогава усети и другата болка, която се намираще в някаква дълбока падина между гръбнака и стомаха ѝ.

Нещо бе сгърчено, стегнато, твърдо и разранено. Докосна челото си. Беше горещо. После се сети за вчерашния ден и я обзе паника. Нима нещо се бе объркало? Не, не, напразно безпокойство. Това навярно бе просто естествена последица от една неестествена процедура. Сигурно чак след няколко дни ще се възстанови.

Унесе се отново, обръщайки гръб на дразнещата светлина. Когато се събуди, бележката във вътрешността на тялото ѝ се бе превърнала в пулсираща рана. Трепереше, челото ѝ бе горещо, главата — празна. Не, това със сигурност не бе нормално.

Седна в леглото тъкмо когато в стаята влезе Марджъри. Дългите коси на момиченцето се диплеха като завеса по раменете му.

— Обеща да ми сплетеш косата днес.

— Разбира се. Седни на леглото — Клер вдигна ръце. Те бяха тежки като олово. С усилие се поизправи и като събра цялата си енергия, с мъка се престори на весела. — Имаш ли планове за деня?

— Майката на Лиза ще ни води двамата е Питър на плажа.

— Чудесно!

Хората се грижеха за двете дечица, които нямаха майка. Деца без майки. Майки без деца. Дали нейното би било кротко момиченце като това? Или дружелюбно момче като Питър? Не. Тези дечица приличаха най-вече на Хейзъл. Нейното би било по-различно. Но какво? Ръцете ѝ се отпуснаха.

— Тази сутрин май съм уморена — каза тя. — Най-добре да помолиш Естер да ти ги довърши вместо мен.

Облегна се назад и отново задряма. Когато се събуди, къщата бе тиха като в късна утрин. Измъкна се криво-ляво от леглото и извика:

— Татко! Татко!

Естер се появи долу пред стълбите.

— Десет часът е. Баща ви замина с влака в осем без петнайсет — каза тя с лека изненада в гласа.

— А децата? Къде са всички?

— Ийнък отиде на работа, а госпожа Бейли заведе децата на плаж.

— О, да. Марджъри ми каза.

— Не ви е добре — укорително каза Естер.

— Знам. Не съм добре.

— Още вчера ви казах, че не изглеждате добре.

— Знам. Трябва да отида на лекар. Ще се облека.

— Изминала си целия път от Джърси с такси? — повтори Том Хорват.

— Да — прониза я остра болка и дланите ѝ се покриха с ледена пот. — Отначало смятах да ида при татко. Но като размислих, реших, че е най-добре да не го разстройвам с това.

Том Хорват я изгледа сериозно.

— Ще трябва да го уведоим.

— Много съм зле, нали, чичо Том?

— Опасявам се, че е така — изразът на лицето му не бе обнадеждаващ. — Налага се да постъпиш в болница.

— О, не може ли да си ида у дома? Кажете какви лекарства да пия и...

— Престани, знаеш го не по-зле от мен. Налага се. Получила си инфекция, мило момиче. Имаш трийсет и девет градуса температура.

— Перитонит? — гласът ѝ бе изтънял и трепереше. Изведнъж стаята се изпълни с размазани цветни петна. Краката на столовете се огънаха. Подът се наклони, а чичо Том бавно заплува към нея, газейки през някаква гъста течност.

— Да, Клер. Перитонит.

— Кой го направи, Клер?

— Не мога да ти кажа.

Тялото ѝ бе сгърчено в леглото. Стомахът ѝ бе сгърчен. Менгеме ли стискаше главата ѝ? Повръщаше ли или само така ѝ се струваше?

Лицето на баща ѝ се приближи. С присвити очи и бръчки по челото. После изчезна. Ръце правеха разни неща. Ръцете на сестрите, внимателни и хладни. Гласове ехтяха от дъното на дълъг коридор или някъде в празна аудитория. Таванът се въртеше като пумпал, бавно залиташе, преди да се сгромоляса.

Тя се разкъсваше, раздираше, разпадаше се на парчета. Някаква тъкан се разкъсваше. Дървета се разцепваха, животни пицяха. Не мога да понасям цялата какофония на това място и светлината, пронизваща очите ми, каза тя. Ах, кървавата пяна на бълбукащата болка! Усилваше се, пулсираше. Дръж се, дръж се, докато премине. Дали ще премине? Плъзгай се, щом ти олекне, надолу, надолу, в тъмна жарка бездна.

Толкова е горещ пламтящият огън! Отново пулсиране, разпадане, разцепване. Пулсиране, не стихва, не стихва. Ох! Дръж се! Дръж се и се гърчи. Господи! Колко още? Колко дълго?

По-късно отвори очи. След час? Година?

Леко, тихо, тя лежи върху облак, сред морска пяна, в бяло легло наред безмълвна шир — страната на мъртвите?

Лицето на баща ѝ пак се надвеси над нея. Тя примигна, погледна го за сетен път, за да се увери, че това действително е той.

— Кой ден сме днес? — прошепна.

— Сряда.

— Каж ми какво се случи.

— Четвърти ден ти е, лекарствата най-последно подействаха. Треската ти стихна.

— Ще се оправя ли?

— Да, слава богу.

— За малко да умра, нали?

— Да, Клер.

— Толкова неприятности ти създадох — каза тя, като си спомни.

— Да, така е. О, скъпо мое момиче, защо направи това със себе си?

Тя въздъхна. Той очакваше от нея думи, толкова много думи, а в крайна сметка те нямаше да означават нищо. Как би могла да обясни всичко? Откъде да започне?

— Каж ми поне кой го направи.

— Няма.

— Клер, длъжна си да кажеш. Този човек нарушава закона.

— Аз също, след като отидох при него.

— Вярно, но той е каспин. Трябва да бъде спрян.

— Не. Той има опит и си разбира от работата, сигурна съм, просто винаги съществува риск. Знаеш как е. Дори когато ти оперираш, съществува риск.

— Аз оперирам, за да спася живот, а не да го погубя.

— Недей да бъдеш прекалено горд, татко. Не ме карай да се чувствам още по-виновна.

— Не съм имал такова намерение. Обаче ми кажи! Сподели! Чувствам се така, сякаш се сблъсквам със заговор между теб и онзи... онзи човек без име.

— Но това наистина е заговор. Налага се. Заговор на доверие — промълви тя. — Аз му се доверих да ми помогне, а той ми се довери, че няма да го издам.

— Той не ти помогна! — извика Мартин с болка в гласа. Взе ръката ѝ в своята. Клер усети как притисна дланта ѝ, но нямаше сили да отвърне. Бледа слънчева светлина се разливаше кротко по стените и на нея ѝ доставяше удоволствие да я гледа.

— Колко е хубаво, когато никаква болка не разкъсва вътрешностите ти.

— Никаква болка ли, Клер?

Умееха да долавят смисъла и на най-елиптичните забележки, разменени помежду им. Клер отговори:

— Предполагам, че някаква болка ще остане завинаги.

— Не искаш ли да го уведоим, да го повикаме да се върне?

— Не — гордостта заговори. — Той вече направи своя избор, нали?

— Ти също — спокойно отбеляза Мартин. Пусна ръката ѝ и се изправи, за да смени столовете. — Въпреки всичко го харесвах. Сигурно си го усетила.

— Да.

— Но ненавиждах самата женитба. Не можах нищо да направя със себе си, ненавиждах дори самата мисъл за сватба. Изпитвам облекчение, че тя няма да се състои. А защото ти го обичаше, се чувствам виновен заради това облекчение. Всичко е толкова сложно! Не мога да разнищя тази плетеница!

— Не се и опитвай. Вече няма значение.

— Изглежда, двамата с теб винаги избираме по-трудния път с най-добри намерения.

— Знам — тя усети надигащата се вълна от сълзи в очите си и извърна лице. — Татко? Остави ме да поспя, моля те. Остави ме да поспя.

Джеси стоеше до леглото. Червилото ѝ беше размазано. Навярно ужасно много бе бързала, щом си бе позволила да излезе в този вид.

— Е, мамо — каза Клер и се сети, че не бе изричала „мамо“ от първи клас.

— Да-а, Клер, виждам, че си пообъркала конците.

— Мислех, че си във Вермонт.

— Бях. Баща ти ми се обади там. Взел номера от офиса ми.

— Той ти се е обадил?

— Да. Навестях те всеки ден.

— Значи си го видяла?

— Не. Няма никаква причина да се виждаме, така че внимавам да не се засечем.

Като всяко дете на разведени родители, Клер за миг си представи Джеси и Мартин отново застанали един до друг. Напълно безпочвена, глупава надежда, която без съмнение се дължеше на изтощението ѝ.

— Е, какво си мислиш за мен? — попита тя. — Очаквам да чуя присъдата ти.

Джеси я изгледа внимателно.

— Какво искаш да ти кажа? Че си постъпила лошо или глупаво? Нито едното, нито другото? Или и двете?

— Кажи ми това, което мислиш.

— Не мисля нищо. Щастлива съм, че си жива. Всичко останало е на заден план.

Медицинската сестра влезе с чаша в ръка.

— Лимонада за вас. Изпийте я до дъно. Имате нужда от много течности. Ще се справите ли?

— Аз ще ѝ помогна — каза Джеси.

Клер я представи.

— Това е майка ми, госпожице Макграт.

— О, госпожо Фаръл, радвам се да се запознаем — промълви сестрата, като се стараяше да не поглежда Джеси.

Джеси повдигна главата на дъщеря си. В ръцете ѝ се таеше изненадваща сила. Тази сила сякаш се преля у Клер.

— До дъно! — заповяда тя.

Като изпи лимонадата, Клер се отпусна върху възглавницата.

— Съобщиха ли ти, че след всичко това може би никога вече няма да имам деца?

Джеси затвори очи. Когато ги отвори, лицето ѝ бе добило нещастен израз.

— Съобщиха ми.

В стаята настъпи тишина. Някой изпусна табла във в коридора и трясъкът отекна като експлозия.

— Можех ли да постъпя по друг начин?

— Можеше да родиш детето — отвърна Джеси. Интонацията ѝ бе по-скоро въпросителна.

— Без баща? След като самата аз съм минала по този път.

— Можеше да заминеш с Нед.

— Аз ще стана лекар. Животът ми е медицината. Аз съм дъщерята на Мартин Фаръл.

— Разбирам. Освен това си горда. И това разбирам.

— Има си хас да не разбираш — Клер се усмихна едва-едва.

— Не съжалявам, че не се омъжи за него. Няма нужда да ти го казвам. Положението щеше да бъде ужасно, и то не само за мен.

— Сто пъти ти повторих, че онази стара история няма нищо общо с нас.

— Ти смяташ така. Вече няма смисъл да се караме, нали? Съжалявам само за начина, по който нещата приключиха за теб.

— Много е шантаво — каза Клер тихо, — обучена съм да спасявам живота на хората, а отнех един — и след миг повтори: — Можех ли да постъпя другояче?

— Не бих могла да ти отговоря. Съществуват толкова много неща, които не разбирам. Има прекалено много проблеми, които не мога да реша, и този е един от тях.

— Знаеш ли как се чувствам сега?

— Каж ми.

— Сякаш каквото и да направя оттук нататък, няма да има значение, сякаш светът е пуст.

— Пуст? Не, не! — Джеси поклати глава, дългите ѝ златни обици се залюляха като пискюли. — Дори е прекалено пълен, Клер. Пълен с противоречия и контрасти. Има и благотворителност и омраза, и изкуство и вандализъм. Можеш и да обичаш, и да те обичат — или да не бъдеш обичан. О, господи, светът е изпълнен със стремежи и с борба, за да ги осъществиш! И понякога е истински ад — тя въздъхна. Погледът ѝ стана отнесен: Сякаш се взираше в пространството над леглото на Клер, отвъд прозореца и далеч напред. После рязко тръсна глава и възкликна бодро: — Пуст ли, Клер? Никога. Скоро ще се върнеш обратно в света и ще го разбереш.

[1] Английски писатели, XIX в. — Б.пр. ↑

[2] В случая обхваща страните на Изтока, от старото поетично противопоставяне Ориент — Оксидент: Изток — Запад. — Б.пр. ↑

[3] *Оторино Респиги* (1879–1936) — много известен италиански композитор в началото на нашия век, произведения: „Грегориан Кончерто“, „Фонтаните на Рим“ и „Кипарисите на Рим“. — Б.пр. ↑

[4] Централната гара на Ню Йорк. — Б.пр. ↑

ТРИДЕСЕТА ГЛАВА

Джуди беше на осем години и първото нещо, което направи впечатление на Мартин, бе къдравата ѝ коса, любимият му тип — тя като жива изскачаше между пръстите му. Не беше красиво дете, но по-интересно от всяка красота бе лъчезарното ѝ чувство за хумор. Или може би го трогна поради една съвсем проста причина — тя бе само на осем, а щеше да умре.

Единствено той и десницата на Господ поддържаха живота ѝ от единадесет месеца насам. Остро и ясно си спомняше мъката, която го бе обзела в деня на първата операция. Тогава заедно с Леонард Макс бяха отворили черепа ѝ и бяха открили нарастваща в много направления лепкава глиома. Тя го бе попитала дали ще я закърпи така, че да може да се пързали отново. Била много добра кълкърка и той трябвало да дойде някоя събота сутрин на пързалката в Рокфелер Сентър, за да я гледа, му бе казала. Родителите ѝ били обещали уроци по фигурно пързалие, но тази зима левият ѝ крак бил прекалено немощен. Отговорът му бе уклончив и можеше да се тълкува и като утеха и надежда, но в него все пак нямаше много нито от едното, нито от другото.

Беше ужасно тежко да се вглеждаш в лицето на детето и да отклоняваш въпросите му, когато знаеш какво става в главата му. Тя, разбира се, не бе успяла да се качи на кълките отново, дори ходенето я затрудняваше. Цялата лява страна си отиваше. Той бе оставил отвор в черепа ѝ, покрит само от скалпа ѝ, за да може туморът да нараства навън, вместо да задълбава навътре в мозъка ѝ. Туморът се уголемяваше като семе, посято в плодородна почва, набъбваше като картоф, заобиколен от поникналите отново къдрици. Най-много след две седмици щеше да се наложи нова операция... И една неделна сутрин Леонард Макс се обади по телефона.

— Мартин? Аз съм в болницата с Джуди Уистър. От дома ѝ се обадиха за морфин и аз естествено им казах да я доведат при нас. Налягането в черепната кутия е много високо. Не можем да изчакаме до понеделник.

— Веднага идвам. Пригответи операционната и се обади на Пери.

— А ако не успее да се свърже с него? Неделя е. Може да не си е у тях.

— В такъв случай извикай някой по твоя преценка, но аз винаги се чувствам по-сигурен за анестезията, като работя с Пери.

— Разбира се.

Мартин се отвращаваше от тази операция. Щом влезе в операционната, му стана ясно, че всички ще разберат колко го отвращава фактът, че е принуден да я извърши точно върху това дете. Знаеше, че за разлика от повечето хирурзи, е неспособен да запази студеното професионално хладнокръвие. Но си беше такъв и вече бе прекалено късно да се променя.

Детето лежеше на масата под силната светлина. Толкова подвижна, мъничка, с лице като на маймунка. Представяше си я как кара кьнки, а крачетата ѝ като клечици се подават под жълта или червена развяваща се пола. Виждаше я в дома ѝ, апартамент в по-престижната част на Бронкс, където звъниш на входната врата, за да те пуснат да влезеш и после минаваш по коридори, умирисани на лук, към спалните, където спят пет деца и през чиито прозорци виждаш какво става в спалните на съседите отсреща.

В този момент родителите чакаха в дъното на приемната. Знаеха, че тя ще умре много преди да настъпи следващият сезон за кьнки. Не им го бе казал направо, но те бяха доловили недоизреченото. И си помисли как ли щяха да се върнат в онзи дом без нея, как щяха да си я спомнят, устремена на кьнките си, видя пред очите си бащата, който щеше да се върне на работа в телефонната компания, за да печели пари за наема, храната, обувките и зъболекаря. Всичко това премина през съзнанието на Мартин, докато извървя разстоянието от вратата до масата, върху която тя го очакваше, Леонард Макс бе готов. Мартин се запита дали Макс не е разочарован от възстановяването му и завръщането след дълбоката депресия. В противен случай той щеше да получи тази практика и да си наеме сътрудник, който да му е подчинен! И все пак може би с тези мисли беше ужасно несправедлив към Макс. Никога не можеш да си сигурен в когото и да било. Никога вече нямаше да претендира, че разбира механизмите на човешкото съзнание, включително и своето — толкова деликатни, подмолни и ценни са те.

Пери влезе и зае мястото си. На Мартин му се стори, че е задъхан, сякаш бе пристигнал в последния момент. Но толкова се зарадва на присъствието му — неговото и на Леонард, и на познатия, способен, експедитивен екип от сестри.

И така взе скалпела и започна. Проряза фините копринени шевове, които самият той бе направил. Както и очакваше, кръвта бликна и нахлу в автоматичната изсмукваща помпа. Обгори повърхностните кръвоносни съдове. После влезе навътре, все по-навътре, с ясното съзнание, че образуването е твърде надълбоко и не оставя място за никаква надежда. Колко се бе уголемило за тези няколко месеца! То бе нараснало като бурен след едноседмичен дъжд, разпростряло корени и ръце, разклонения и пипала и проточило от тях нови тънки и твърди нишки. Безнадеждно. Безнадеждно. Въпреки това продължи да работи, връзвайки се в жълтата изпъкнала материя на мозъка и тумора, които така се бяха преплели, че образуваха една цялост.

Упорито продължаваше да реже. Но защо го правиш? Отговорът е същият като в известната реплика на катерача — защото е там. Докато последният дъх не напусне тялото, си дължен да правиш това, което знаеш. Правиш всичко, което ти е известно на теория и на практика. Да дариш с още няколко месеца живот — това е повелята. Кой знае дали през това време няма да открият някаква нова чудодейна терапия, така че в последния момент да можеш да измъкнеш това дете от гроба? И ето че работиш, макар да си наясно, че в този случай е прекалено късно да се приложи каквато и да е теория или терапия, била тя и чудодейна.

В залата бе необичайно тихо. Всички си спомняха, че това момиченце е тук за втори път. Всички знаеха, че единственото, което Мартин би успял да направи този път, бе да отстрани колкото се може по-голяма част от тумора, за да облекчи налягането върху мозъка. После щеше да затвори скалпа отново и да чака подутината да се образува за сетен път. Вероятно още веднъж или най-много два пъти всичко това пак можеше да се извърши, след което идваше краят.

До рамото на Мартин стоеше Пери. Очите и покритото му е лунички чело бяха станали медночервени под светлината на операционната лампа. Пери прилича на шаман от някое древно племе, помисли си Мартин, странни мисли минават през главата му днес,

както е застанал до сребристите цилиндри с газ и кислород, заслушан в стетоскопа, отчитащ пулса и съобщаващ на равни интервали данни за кръвното налягане. Съсредоточен в своята дейност, Мартин все пак винаги бе нащрек за всичко, което ставаше около масата — от сестрите, които подаваха инструменти и марли, до меховете с газ, които се изпъваха и свиваха в ритъма на вдишването и издишването на детето. Изведнъж му се стори, че не е чувал гласа на Пери от дълго време.

— Кръвно налягане — извика Мартин.

С периферното си зрение погледна нагоре. Пери стоеше с някакъв отнесен и замечтан вид. Мартин за миг проследи погледа му към прозореца и небето, по което пропълзваше здрачът.

— Кръвното налягане, Пери! — извика той този път остро. И почти в същата секунда видя как кръвта, бликаща от раната, се засилва, потъмнява, посинява. — За бога — извика, — кислород! За бога!

Пери подскочи. Ръката му сякаш подскочи във въздуха, намали единия цилиндър и увеличи притока от другия. Кислородът тръгна с лек мъркащ шепот — уухш, уухш. Той вдигна очи към Мартин. Какъв особен, безпомощен поглед! Една мисъл прекоси съзнанието на Мартин: Нещо му става днес, очите му плуват.

— Неравномерен пулс — каза Пери.

— Адреналин! — заповяда Мартин.

— Не мога да напипам пулса — отвърна Пери.

— Кислород! — извика Мартин.

— Определено не улавям пулс — каза Пери. Думите му прозвучаха умолително в ушите на Мартин.

— Липсва сърдечна дейност!

В залата реагираха бързо и компетентно. Някой скочи на масата и започна да натиска гърдите на детето.

— Две ампули бикарбонат!

— Масаж!

— Освободете течностите!

— Отворете интравенозния достъп!

Приглушените команди се носеха из въздуха, ръце и инструменти сновяха напред-назад. Иглата с адреналин проникна в сърцето. Сякаш се точеха часове, а всъщност бяха минали минути.

— Права линия — каза Пери и добави безвъзвратното: —
Свърши се.

Някой още работеше, работеше отчаяно върху гърдите.

— Не — каза Леонард Макс, — безсмислено е — и повтори: —
Свърши.

Настъпи уморена тишина, която отново Макс наруши.

— Съдбата е милостива — каза той с нежност. — Не ѝ оставаше
много.

Мартин не отговори. Вече бе минавал по този път и щеше да го
минава отново и отново, всеки път бе сам по себе си агония. И с
привичен жест той смъкна ръкавиците си и ги хвърли на пода.

Прекошиха залите и отидоха в чакалнята, където щеше да се
разиграе второто действие — уведомяването. Тримата крачеха отпред:
Мартин, Леонард и Пери. На Мартин му се искаше да попита: „Какво
стана, Пери?“ Но в следващия миг се разколеба, защото мислите му
бяха объркани, пък и се налагаше да се справят с това, което им
предстоеше, а и бе изтощен.

Майката изпадна в истерия. Стоеше, притиснала ръка до устата
си, докато тримата мъже се приближаваха. Най-вероятно, помисли си
той впоследствие, новината е била изписана върху лицата или в
походката им. Знаеше, че ще вижда това лице винаги във върволицата
от много други, която се проточваше назад в миналото, година след
година. То бе широко в горната част, като котешко, е нежна остра
брадичка и бледи очи. Писъкът ѝ бе най-ужасният, който човек
можеше да чуе, по-страшен от вопъла на сразено животно или от
виковете на жена в родилни мъки. Съпругът ѝ и някакъв друг младеж,
брат или зет, я отведоха в стаята. Сестрите се разтичаха. Някоя от тях ѝ
даде успокоително. Всичко свърши.

А Мартин се прибра у дома, за да вечеря с децата си, в чиито
глави, доколкото знаеше, не нарастваха странни образувания — и слава
богу!

По-късно, вече в леглото, се опита да подреди мислите си. Дали
цианозата бе настъпила вследствие от хирургическия шок, или Пери бе
виновен по някакъв начин? Спомни си, че в суматохата бе доловил
нещо особено в поведението му. Но в крайна сметка вероятно просто
си бе въобразил. Всичко бе станало прекалено бързо, за да може човек
да има ясна представа за последователността на събитията. Често си бе

мислил колко лош свидетел би бил при някоя катастрофа. Доказано бе, че трима свидетели на едно и също събитие биха могли да дадат три напълно различни версии за случилото се. Мислите, които се носеха и въртяха в съзнанието му, го унесоха.

Сутринта в офиса Леонард каза:

— Какъв гаден неделен следобед бе вчера.

Мартин, който в момента преглеждаше пощата, долови, че Леонард колебливо се мотае на път към вратата и сякаш иска да добави още нещо.

— Видя ли Пери по-късно? — попита Леонард.

— По-късно?

— Да, вчера, преди да си тръгнеш.

Мартин вдигна поглед.

— Не, тръгнах направо към къщи. Защо?

— Ами... в държането му имаше нещо странно.

Мартин мълчаливо го изчака да продължи. Леонард седна.

— Мисля... Господи, не ми се иска да го казвам... но мога да се закълна, че Пери беше пил.

— Имаш ли представа какво означават думите ти, Леонард?

— Да, по дяволите! Не съм го споменал пред никой друг, за бога! Казвам го на теб. Той разговаряше с един от роднините на детето, май беше чичото. Младежът, който дойде с родителите. Видях го в приемната, след като се бях преоблякъл, и той просто... ами говореше твърде високо и твърде много и... Е, и самият ти знаеш, че би могъл да доловиш... не точно алкохол, но...

— Забеляза ли нещо в операционната? — прекъсна го Мартин.

— Само си помислих, ами... помислих си, че не внимава достатъчно. Детето имаше нужда от повече кислород. Той не следеше показателите.

Известно време и двамата мълчаха. Мартин почукваше с молив по масата. Някои неща се избистриха в съзнанието му — Пери, който гледа през прозореца, небето, обагрено в ръждиво винен цвят. Усети забавеното туптене на сърцето си.

— Вчера той имаше годишнина, посрещаха гости.

Пери не пиеше, но на тържество по случай годишнината сигурно бе обърнал едно-две питиета?

— Просто не знам — каза Мартин.

— Разбира се, на Джуди ѝ оставаха броени дни, които при това щяха да бъдат изпълнени с болка. Като се замислиш, всъщност е все тая. Този край дори е по-лек.

— Прав си. Без съмнение. Но не в това е въпросът.

— Чудя се — подхвана Леонард.

— Какво се чудиш?

— Дали ние трябва... искам да кажа ти или и двамата, дали трябва...

— Да поговорим с Пери?

— Да. Ти как смяташ?

— Или да изчакаме. Може би той пръв ще ни каже. Може би нещо...

Леонард се изправи.

— Добре. Нищо прибързано. Всичко е толкова мъгляво. Да видим дали той ще ни каже нещо.

— А що се отнася до момиченцето, Мартин — каза Пери, — предполагам, че още в началото беше наясно как ще завърши и не си се изненадал.

— Напротив, доста се изненадах — отчетливо изрече Мартин.

Изразителните вежди на Пери се изкатериха нагоре по луничавото му чело.

— Не разбирам. Действително ли очакваше, че тя ще преживее операцията?

— Определено, както и още една след някой и друг месец може би.

Стояха в празния коридор и чакаха асансьора. Въпреки това Мартин понижи глас:

— Пери, добре ли се чувстваше вчера?

— Защо, по дяволите, ми задаваш такъв въпрос?

— Така. Каж ми честно. Ти не следеше показателите.

— Нищо подобно!

— Така беше. Тя изпадна в цианоза.

— И? Не се ли е случвало и друг път? — челото му, обсипано с лунички, се зачерви от гняв.

— Да, но този път аз...

— Какво, по дяволите, се опитваш да докажеш, Мартин?

— Нищо не се опитвам да докажа. Просто питам. Не се вълнувай.

— Да не се вълнувам! Когато ти ме обвиняваш в немарливост, очакваш да не...

— Не те обвинявам в нищо. Повтарям: просто те помолих да ми помогнеш да си изясня нещо. Ако приятелите не могат да си поговорят искрено...

Асансьорът пристигна. Беше пълен. Двамата мъже застанаха един срещу друг и Мартин усети ускореното гневно дишане на Пери. Съжали, че бе отворил дума за това. Цялата работа може би беше ужасна грешка от негова страна. В такъв случай Пери имаше пълното право да се почувства засегнат и да се ядосва. И все пак...

На третия ден Леонард влезе в кабинета на Мартин.

— Нали знаеш колата на Пери, онази вносната чудесия, която купи миналия месец?

— Какво за нея?

— Бронята отпред е смачкана като носна кърпичка. Забелязах я на паркинга сутринта. И му казах: „Май няма достатъчно здрава броня за теб. Как успя да я огънеш така?“ А той отвърна, че е станало в неделя следобед, като е излизал на заден ход от паркинга, след операцията.

— Това нищо не доказва — противопостави се Мартин.

— Но подсказва.

Мартин не отговори. Почувства се като евтин детектив, от онези, дето слухтят и си врат носа навсякъде. После се сети нещо и повика Джени Дженингс.

— Напомних ли ти да изпратиш цветя за погребението на Джуди?

— Да. Изпратих рози от името на вас двамата с доктор Макс.

— Добре. Добре. Благодаря.

Тя най-сетне бе намерила покой. Нямахше да има вече повръщане, виене на свят, болки. Нямахше да има бръснене на главата, лекарства, бинтове. Намерила покой. Но аз не. И все пак не мога да играя ролята

нито на детектив, нито на обвинител, нито на съдия. Прекалено трудно. Зарежи го. Стореното — сторено.

Един ден старшата сестра го пресрещна в коридора и го дръпна настрана.

— Обади ми се някакъв адвокат, господин Райе. Желаете да види документите за Джуди Уистър. Намирисва на неприятности.

Ето че се случи! Това бе първата реакция на Мартин. През всичките тези години не бе имал нито едно дело за некомпетентност. Така или иначе поне веднъж в живота щеше да му се случи, помисли си той мрачно. Направил бе всичко възможно за детето. Би казал, макар и да прозвучи наивно, че точно семейство Уистър не биха му причинили това. Струваше му се, че го боготворят и са му благодарни. И усети тъжно и болезнено присвиване в душата си.

— Е — каза, като искаше да прикрие болката си, — май дойде и моят ред. Със сигурност не съм единственият.

Тъй че бе съвсем подготвен, когато няколко дни по-късно Джени Дженингс го уведоми, че се е обаждал някакъв господин Райе от името на Луис и Марта Уистър и ще дойде да се срещне с него в три часа същия следобед.

Господин Райе бе впечатляваща особа със зализана коса и дрезгав глас. Дотук два на нула в ущърб на господина, помисли си Мартин, изненадан от спокойствието си.

— Е, господин Райе, какво бихте желали да узнаете за мен? — започна първи той.

— Нищо, което да се отнася пряко до вас.

— Не сте ли тук, за да ме разследвате със съдебен иск срещу мен?

— Не, не. Господин и госпожа Уистър изрично изключват вас като отговорен за смъртта на дъщеря им. Става дума само за анестезиолога. Искане вие да свидетелствате в подкрепа на факта, че той е проявил небрежност вследствие на употреба на алкохол и повлиян от него.

— О, не! — каза Мартин. — Познавам Пери Голт от години, той е най-добрият в своята област, човек, който всеки хирург би желал да

има до себе си. Всъщност не обичам да оперирам без него. Той е напълно благонадежден — усети, че говори празни приказки.

— Възможно е всичко, казано от вас до момента, да е истина, но фактите говорят, че точно в онзи ден той е пил. Братът на госпожа Уистър, Артър Уогнълс, е разговарял с доктор Голт и е доловил мирис на алкохол в дъха му. Освен това докторът е имал произшествие на излизане от паркинга и човекът, чиято кола е ударил, е убеден, че или докторът е употребил алкохол, или не се е чувствал добре, просто не е сигурен кое от двете. Също така...

Мартин вдигна ръка. Нещо в него го накара да изпита страх за Пери и пожела да го защити.

— Един момент. Всичко това са несъстоятелни данни. Чичото на детето е заинтересована страна в края на краищата. И всеки би могъл да твърди всичко за всеки друг, не е ли така? Бихте могли да излезете от този кабинет и да кажете, че аз съм пиян, нали? И това ще бъде само ваше мнение.

Господин Райе се усмихна. Една всезнаеща усмивка, която казваше: „Аз съм на крачка преди вас и без значение колко бързо тичате, винаги ще бъда на крачка преди вас.“

— Имаме незаинтересовано лице, ако използвам вашите думи. Една от сестрите, Делия Уитман, вече е направила изявление в подкрепа на твърдението, че доктор Пери, е пил.

— Делия Уитман? В операционната няма сестра с такова име, а аз добре ги познавам всичките.

— Тя е стажантка — търпеливо обясни господин Райе. — Съвсем нормално е да не я познавате. Тя се е погрижила за госпожа Уистър и е присъствала на разговора между доктор Голт и господин Уогнълс. По-късно господин Уогнълс споделил впечатленията си за състоянието на доктор Голт и тя потвърдила, да, за нея също било ясно.

Мартин объркан започна отново да почуква с молива по масата.

— Освен това записът на операцията говори много. Момиченцето е изпаднало в цианоза. Анестезията е била занижена бързо, а притокът на кислород увеличен, след като вие, хирургът, сте го заповядали. Доктор Голт не е следял показателите.

Грозно, грозно! Единственото предишно вземане-даване със закона в живота на Мартин бе разводът му и от това преживяване не бе развил особена любов към адвокатите. Думократи, софисти и

жонгльори с фрази — това бяха те. Целта им бе да те подведат, да те подмамят да кажеш това, което не мислиш.

— Не съм адвокат — каза той с известна острога, — така че бихте ли достигнали до същността? Какво точно искате от мен?

— Искам да свидетелствате в полза на ищеца в делото за некомпетентност, заведено срещу доктор Голт.

— Не, не! — възкликна Мартин. — Не желая да бъда замесван в това. Нямам време, аз съм зает човек. Чакат ме много пациенти. Те са единствената ми грижа.

— Точно така. И бихте искали да ги предпазите от подобни неща в бъдеще, нали? Не е ли ваш дълг да ги предпазвате, след като сте така загрижен за тях? — господин Райе стана. — В момента няма да отнемам повече от ценното ви време, докторе. Размислете. Като го направите, ще постъпите по правилния начин. Убеден съм — той заотстъпва към вратата. — Ще ви се обадя отново.

„Сигурен съм, че ще го направиш, помисли си Мартин с огромна неприязън.“

Пери изглеждаше прекалено голям и тромав в малкия домашен кабинет на Мартин.

— Извинявай, че те безпокоя в дома ти — каза той, — както си седях вкъщи след вечеря, си казах: „Защо ли не отида при Мартин, за да си поговорим открито?“ Отбягваме се. Онзи ден в залата много бързах, пък и бях ужасно разстроен, както виждаш, оказа се, че съм имал основания. Безкрайно съжалявам, Мартин — завърши той.

— Да. Ами...

— Ти естествено знаеш, чул си, че са завели дело срещу мен?

— Чух — навярно за по-малко от час цялата болница бе бръмнала.

Пери се наведе напред.

— Мартин, ще говоря направо. Наистина пийнах една-две чашки. Знаеш, че не пия често. И малко може да ме замае.

Да...

О, *господи!* — помисли си Мартин.

— Въобще не биваше да идвам в болницата. Знам, че трябваше да ти кажа да повикаш някой друг, но когато си леко упоен, отпуснат, на границата на сънливостта, всъщност нямаш представа, че си в този стадий. Мартин, нали няма да свидетелстваш срещу мен? Тя така или

иначе щеше да умре — в кафявите очи на приятеля му имаше сълзи и Мартин не можа да издържи погледа им. — Нямах представа как се чувствам. Това детенце... Да можех да я върна! Ала никой не може. Колко ѝ оставаше да живее? Три месеца? Най-много шест? И като се замислиш, има ли значение изобщо?

Мартин мълчеше. И Пери продължи:

— Въобще не биваше да се случва и се заклевам във всичко свято, че никога няма да се случи отново. Никога. Как ще постъпиш, Мартин?

Той отвърна меко:

— Не искам да те нараня по никакъв начин. Необходимо ли е да ти го казвам?

Пери стана и закрачи из малката стая — дванайсет стъпки до библиотеката на отсрещната стена и още дванайсет по обратния път.

— Мартин, за себе си... О, няма да кажа нищо високопарно, като например, че няма значение, защото в действителност има. Но истината е, че има значение не само за самия мен. Истината е, че имам две момчета, които учат в колеж, и Леонор ще бъде подложена на мастектомия^[1]. Радикална, опасявам се.

— Не знаех.

— Разбрахме го миналата седмица. А сега ще трябва да ѝ стоваря и това. Разбираш ли, ще ми е необходима цялата подкрепа, която мога да имам, от приятелите си. Мартин, уплашен съм до смърт.

— Успокой се, Пери, успокой се. Нещата ще се изяснят. Ние всички искаме да ти помогнем, да те подкрепим.

Какви ги говореше? Думи — евтини, гладки, лесни думи, които не означават нищо. Как щеше да му „помогне“? Какво конкретно щеше да направи? Главата му щеше да се пръсне.

Седмица по-късно дойде адвокат от застрахователната компания на Пери. Този бе джентълмен. Беше облечен с тъмен костюм и имаше добри уравновесени обноски. Завършил право в Харвард. Човек би желал и собственият му син, като порасне, да стане като него.

— Какво искате от мен? — попита Мартин за втори път през последните седмици.

— Да свидетелствате в полза на доктор Голт. Детето е починало вследствие на естествени причини. Няма убедителни доказателства за обратното.

„Убедителни — помисли си Мартин. — Семантика. Правото е изкривяване на думи. Убедителни за кого — прокара длан по челото си.“

— Не ставам за адвокат — отвърна с извинителен тон — признавам, че главата ми започва да бучи.

— Разбира се. Ще ви се обадя в някой от следващите дни, за да обсъдим подробностите. Убеден съм, че бихме могли да избистрим нещата задоволително и да приключим този неприятен случай колкото се може по-бързо — и с усмивка на уста той се ръкува с Мартин и си тръгна като другия.

Делото като че ли изпълни живота на Мартин. Щеше му се да не бе виждал нито Джуди Уистър, нито Пери, нито когото и да е друг. Ставаше все по-грозно и в него се промъкнаха и отмъстителни нюанси. Семейство Уистър му звъняха у дома, за да го молят. Наложиха му се да си вземе нов номер, който да не е в указателя, по дяволите! Майката ридаеше. Е, не я винеше! Съпругата на Пери дойде в офиса му един късен следобед и вървя с него по пътя до дома му със зачервени очи, като през цялото време го умоляваше. Не би могъл да я вини и нея.

Един ден го извика шефът на болницата.

— Говори се, че отказваш да работиш с адвокатите на Пери — каза господин Нолс.

— Не че не искам да работя с тях — отговори бавно Мартин. — Не желая да работя с никого. Искам да не бъда замесван в случая.

— Не можеш, няма да стане.

— Защо? — избухна Мартин. — Защо не ме оставите на мира, за да си върша работата! — в мига, в който го изрече, осъзна, че протестите му са детински.

Господин Нолс дори не благоволи да му отговори. Вместо това каза:

— Разбира се, не бих могъл да ти кажа как да постъпиш, а и не се опитвам. Но понеже те познавам от много време, ще си позволя да ти напомня някои неща, които може би не си взел под внимание.

— Като например?

— Пери има зад гърба си двама и две години тук, във „Фиск“. Впечатляващ стаж.

— Със сигурност знам това.

— Неопетнен. Публичността в този случай, натискът, емоционалните увреждания могат да съсипят човека след всичките тези успешни години.

— И това знам.

— В момента се нуждае от цялата помощ, която би могъл да получи. Не го заклеявай. В крайна сметка това няма да върне детето.

Мартин го изгледа.

— Изстрадал е вече достатъчно. Съпругата му подлежи на...

— Той ми каза.

— Добре тогава, нямам какво повече да добавя.

Мартин кимна:

— Разбирам.

Започна да чува неласкави неща за себе си.

— Държиш се като бойскаут — казваха му. — Човекът пийнал една чашка. Единодушни сме, че не е трябвало да влиза в операционната. Но той никога преди не е допускал и най-малката грешка. И никога повече няма да сгреша. И какво ще спечелим, ако го разпънем на кръст? Какво?

Умисъл. Абстракции. Целият професионален живот на човека срещу мъртвото дете, което така или иначе щеше да умре.

— Няма да бъдеш герой пред никой друг, освен пред самия себе си, Мартин. Пери ще спечели делото. Хора с престиж ще свидетелстват в негова полза. А и хирургическата сестра му е предана, нали я знаеш, русокосата, как ѝ беше името? И стажантът Модли е уплашен до смърт. Той ще каже това, което се очаква от него. И къде ще се окажеш ти, ако преминеш в противниковия лагер?

Поговори с Том.

— Ужасно, ужасно — каза Том с въздишка, поклащайки голямата си лъвска глава. След това допълни внимателно: — Поставен си в лошо положение. За теб е трудно.

Мартин чакаше.

— Да. Трудно. Винаги е трудно да свидетелстваш против колега лекар, предполагам, че е, защото не знаеш дали и ти някога няма да си на неговото място. Но за бога... тази работа... — той млъкна за миг. — Всеки от нас би могъл да сгреша поне веднъж в живота си, нали?

Вярно. И Брейдбърн преди много години го бе предупредил да не съди прибързано — никога не знаеш кога ти самият ще допуснеш

фатална грешка. Една грешка след цял живот безупречна служба...

Лежеше през нощта и водеше вътрешни диспути с потрепващите по тавана сенки.

Утре адвокатите пак ще се обадят.

Наредих на Джени Дженингс да ги отпраща, но това не може да продължава вечно.

Студени, каменни лица в болницата. А си мислех, че е просто. Или едната, или другата страна. Ангел-хранителят на истината срещу чудовището на корумпираността. Въобще не е така! Генералите губят хиляди воители на бойното поле вследствие на погрешни изчисления, преценки/приумици. Тях никой не ги кори.

Правиш сравнение между канарчетата и алигатори.

Не е така. Смъртта си е смърт, независимо дали си я причинил на един или на стотици хиляди.

Тя така или иначе щеше да умре, не забравяй.

Ала ако не беше това дете, този случай, ако беше доброкачествен ограничен тумор, менингиома^[2], или друго, сравнително безопасно заболяване, и Пери не следеше показателите, ами тогава? Тогава щеше да стане истинска трагедия.

Да, но този случай не бе лесен. Смъртта бе изписана с главни букви.

Те няма да се съвземат, семейство Уистър имам предвид, независимо дали свидетелстваш в тяхна полза или вреда, дори ако щеш да духнеш към Китай и да изчезнеш. Най-големите имена в националната асоциация на лекарите ще дадат показания в полза на Пери. Значи ти ще бъдеш един бой скаут! Ще загубиш приятел и ще си създадеш още врагове.

Би могъл да си спечелиш много доброжелатели, ако се согласиш да свидетелстваш за защитата му. Би могъл. Имаш огромен престиж, това се отчита. Не го подценявай.

Така минаваха дългите нощи.

След вечеря се звънна на входната врата. Ийнък влезе в кабинета, където Мартин работеше.

— Търси те една жена, татко.

Надяваше се да не е пак съпругата на Пери, но най-вероятно беше да е тя. И почувствал се изведнъж безкрайно уморен, той взе решение. Просто най-сетне ще каже „да“. Ще вдигне ръце и ще каже:

„Добре, как да ви помогна?“ Ще приключи най-после с тази история и така имаше смисъл наистина.

Но вместо съпругата, в кабинета влезе младо момиче. Той не я позна.

— Делия Уитман — каза тя. — Аз ви познавам, но вие мен не. Четвъртокурсничка съм в училището за сестри — преглътна тежко. — Аз съм момичето от делото срещу доктор Голт.

А, не, стига му толкова!

— Защо сте дошли при мен?

— Защото... Не знам. Исках да поговоря с някого, с някой лекар. И си помислих... ами нещата, които се говорят за вас сред сестрите, искам да кажа, човек си изгражда определена репутация... — гласът ѝ пресекна и очите ѝ се насълзиха. Извади носна кърпичка.

— Не плачете — каза Мартин, насилвайки се да запази търпение. — Просто ми кажете какво ви тревожи.

— Ами... Става дума за това, което се случи. След операцията, когато почина малкото момиченце... майката влезе в стаята. Тя плачеше и госпожица Ханиган ме извика, за да помогна. Да постоя при нея, нали разбирате?

Мартин кимна.

— После трябваше да отида в залата, за да взема лекарство и този мъж, чичото, разговаряше с доктор Голт и ме повика, за да пита как е сестра му, а аз отговорих, че ще ѝ дадем успокоително и че ужасно съжалявам за момиченцето. И доктор Голт започна да говори. И, докторе, държането му бе особено. Говореше високо, не много, но всъщност... беше особен. И по-късно, като отвеждаха майката вкъщи, мъжът ме видя, спря ме и каза: „Онзи човек, докторът, беше пил, нали?“ А аз отвърнах: „Май да.“ А той: „Усетихте алкохол в дъха му, нали?“, и аз отговорих утвърдително, защото това си беше истината, действително го подуших. А сега, сега адвокатът на доктор Голт... той е изключително приятен млад мъж, но непрекъснато ме пресреща и те искат да кажа, че само съм се пошегувала, че чичото ми е приписал думи, които не съм изричала, че съм си правила майтап — момичето избърса очите си и си издуха носа.

Господи, помисли си Мартин, няма ли да приключи най-после тази история?

— Разбирате ли, не знам как да постъпя, доктор Фаръл. А няма с кого да се посъветвам. Някои от момичетата казват едно, други друго. И ми се струва, че мнението им по въпроса зависи от това дали харесват доктор Голт, а повечето го харесват. Или пък съветите им зависят един вид от това дали мисля за себе си, т.е. да не настройвам докторите срещу себе си. А, изглежда, повечето лекари са на страната на доктор Голт. Затова дойдох да попитам вас какво да правя — завърши тя и започна да мачка кърпичката в ръцете си.

Мартин с изненада установи, че от тази объркана история така бързо и отчетливо са изникнали заплахи. Изобщо не се поколеба какво да отговори на това притеснено, честно момиче, което все още бе дете.

— Какво пък — каза той нежно, — смятам, че просто трябва да кажете истината, нали?

— Просто така?

— Просто така — повтори той.

Обясненията и доводите само щяха да я объркат още повече. Бе дошла, за да чуе прост и ясен съвет, също както децата, които изпитват нужда да слушат възрастните, питат какво да правят. Тя му благодари многословно и с хиляди извинения и си тръгна. Странно колко лесно му беше да ѝ каже на нея как да постъпи, а да не може да реши за себе си!

Отвори прозореца. Хладният вечерен въздух се изля върху него и окъпа горещото му лице. Включи грамофона, в който беше оставена плоча със симфонията „Реформация“. Дълго стоя прав и слушаше, а погледът му се рееше из небето. Музиката бе като просветление. Възвание и отговор. И по някакъв напълно необясним начин му се стори, че гласът на баща му присъства сред звуците.

Изведнъж всичко му се видя много просто.

Взе указателя. Един възпитаник на Харвард навярно щеше да живее в Манхатън, на Ийст Сайд. Да, ето го. Би могъл да го направи още сега, да сложи край на тази история, преди да настъпи утрото, и най-сетне да спи спокойно. Безкрайно съм уморен, помисли си отново. От толкова дълго време не съм спал като хората. И вдигна слушалката.

— Обажда се доктор Фаръл — каза. — Извинявайте, че ви безпокоя в дома ви, но ще бъда кратък. Взех решение. То не е леко. Бих желал да ви уведомя за него и се надявам, че може би вие ще намерите

начин да го съобщите на доктор Голт. Не мога, просто не мога да ви помогна. Не бих могъл да го направя с чиста съвест.

[1] Отстраняване на гърда по хирургически път. — Б.пр. ↑

[2] Образуване на мозъчната мембрана. — Б.пр. ↑

ТРИДЕСЕТ И ПЪРВА ГЛАВА

След като смени хирургическата си престилка със собствените си дрехи, Мартин надникна в стаята на лекарите. Тя му напомни за клубовете в Лондон, които бегло бе виждал. Там възрастни мъже дремеха в кресла с кафява кожена тапицерия. По стените имаше гравюри на Пиранези, изобразяващи руини на класически колони с виещи се лозници по тях. Защо ли докторите и зъболекарите толкова си падаха по класически руини?

Младият Симпсън, в добро настроение, както винаги, му подвигна:

— Не е ли малко късно да се връщаш в кабинета си, Мартин?

— Не, не отивам там. Чакам дъщеря си. Канени сме на едно парти на Айлънд^[1].

— Приятно прекарване — каза младият Симпсън.

Мартин усети, че продължава да се усмихва дори и в асансьора. Забележително как и най-обикновената проява на приятелско отношение действа ободряващо на човек. А що се отнася до враговете, едва ли можеш да следваш жизнения си път, без да си създадеш няколко. Сети се за Пери, който след като бе спечелил делото и без помощта на Мартин, сега мълчаливо го отминаваше по коридорите, имаше и други, които ако въобще го поздравяваха, то бе съвсем студено.

Спря се да чака Клер във фойето. Там бе тихо и мрачно като в древноримска сграда. Нова бронзова табела, доста по-лъскава от останалите, представяше имената на най-скорошните дарители. Спря пред нея и тъкмо започна механично да ги чете, когато се появи дъщеря му. Загледа я, преди тя да го забележи. Лицето ѝ бе сериозно, щом го видя, то разцъфна в усмивка. Истинска или престорена, запита се той.

— Звучи като „Дън енд Брадстрийт“^[2], нали, татко?

— Мразя това фойе — отвърна той. — Много е натруфено. Институтът ще създава съвсем различно впечатление.

Тя го потупа по рамото, сякаш казваше: „Знам, че той ще бъде зенитът на професионалния ти път.“ Излязоха навън в благодатния пролетен следобед и се упътиха към паркинга.

— Вече е готов и вторият етаж — отбеляза тя, като минаха покрай новата сграда на ъгъла.

— Точно по график. Да, трябва да започне да функционира точно след една година, считано от следващия месец.

Поради някаква глупава и необяснима проява на достойнство Мартин се опита да прикрие тържествуващите нотки в гласа си. Преди два месеца бяха зазидали посланието за идните поколения. Огромен къс кафяв мрамор бележеше мястото сред сивия гранит. Специално организиран комитет бе подбрал творбите, които щяха да бъдат отворени в някой невъобразимо далечен век, градът може би щеше да бъде в руини тогава. И както винаги, Мартин се сети за поемата от ученическите години: „Името ми е Озимандиас, крал на кралете. Вижте делата ми, о, всемогъщи, и се отчайте.“

Така или иначе лично бе проследил учебникът на Брейдбърн да бъде включен. Сега, почти петдесет години по-късно, остарял и надминат от новите постижения, той оставаше достоен за честта като творение на великия пионер в тази област. Надминат! За пет години всеки учебник остаряваше, с такава фантастична скорост се развиваше медицината, избуяваше като горска растителност в дъждовен сезон!

Мислейки си на глас, както често му се случваше в компанията на Клер — радваше се, че тя не го счита за странно, той каза:

— Медицината е най-голямото предизвикателство за интелекта. Повече, от която и да е друга наука, ако питаш мен, повече дори от изучаването на космоса. Има ли по-важно нещо от човечеството? Всяка стъпка, всеки напредък подхранва любопитството ти и ти изпитваш нужда да преминеш нататък. Понякога оприличавам това с чувствата, които изпитва един композитор, когато симфонията се разгръща в главата му.

Незнайно защо се сети за Джуди Уистър, слабичкото доверчиво създание, което се бе оставило в ръцете му. Спомни си и адвоката, учтивия младеж, който му бе казал: „В крайна сметка вие се оказате човек на честта, докторе.“ Чест!

Страданието, помисли си той, не можеш да освободиш човечеството от него! Дори и по време на тази кратка разходка,

изминавайки тези двеста-триста метра, виждаш проявленията му — дрипава стара жена си говори сама, изгубено кльоцаво помиярче тършува в кофата за смет, младеж с изпито от алкохола лице се измъква от изхода на метрото.

Колко сме зависими! Пеним се на тема свобода на избора и волята и те, разбира се, съществуват, но къде остават случайността, съдбовните срещи, времето, здравето, обикновеният късмет в повелята на гените? В друг ден например Хейзъл — такава, каквата беше — а предполагам, нито аз, нито тя самата се е познавала напълно, — може би нямаше да постъпи по този начин. Било е писано да стане в точно определен миг, в онзи ден. Вече можеше да мисли за това, дори и да говори, въпреки че рядко подхващаше тази тема, без да усеща ужасното задушаване вътре в себе си.

Мартин седна зад волана. Клер въздъхна.

— Не бих казала, че очаквам с нетърпение „малката забава“ у семейство Мозер.

— Правиш ми огромна услуга. Обичам да се фукам с теб, нали знаеш. Освен това малко повече популярност няма да ти навреди. Светът не се представя на тепсия пред прага на собствения ти дом.

— Хората, които срещам на сбирките им... Ами те са абсолютни празнодумци.

— Семейство Мозер са почтени хора — запротестира Мартин.

— Те — може би, но тълпата, с която се сблъскваш там, просто не е истинска. Имаш чувството, поне аз го имам, че всички играят роля, за да ти се набият в очите.

— Всички искаме „да се набием в очите“. Човек винаги търси признание и начин да се открие сред тълпата.

— Не ми обръщай внимание — каза Клер, — истината е, че умирам от глад и винаги мърморя, като съм гладна.

— Най-големият мърморко бе дядо ти. Апетитът му би стигнал за петима.

— Ето още нещо, по което приличам на него. Непрекъснато повтаряш, че съм копие на дядо.

Мартин я изгледа.

— Да, наистина си приличате в много отношения. И ти, също като него, не даваш пет пари за облеклото си. Трябва да прихванеш това копче, виси на косъм.

— О, по дяволите! — тя откъсна копчето и го напъха в джоба си. — Знаеш ли, мисля, че неговият начин на живот би ми допаднал — прост, без превземки.

— Говориш, без да имаш и най-малка представа колко тежък е бил животът тогава.

За една-две минути настъпи мълчание. Пред очите на Мартин бързо изникнаха заснежени полета, тъмни порутени къщи, сякаш усети пронизващия студ, чу гласа на добрия аскет, отдаден на работата си, и на съпругата му, която споделяше това себеотдаване.

— Зъболекарят изпрати ли ти резултатите от прегледа на Марджъри? — попита Клер.

— Да. Ще има доста работа по тях. Започват следващия месец. Отделяш толкова време на децата, Клер, при всичките ти задължения! Достатъчно често ли ти благодаря?

— Няма нужда. Те са мили дечица. Питър е истински сладур и е толкова сериозен, а Марджъри вече е малка домакиня — Клер добави през смях: — Кълна се, че тя знае по-добре от мен как се води домакинство!

— Тя прилича на... — започна Мартин и спря. За миг бе забравил, че Хейзъл е мъртва. После си спомни нещо. — Пропуснах да ти кажа. Сещаш ли се за онзи човек от Солт Лейк Сити, когото оперирах миналата зима? Който притежава половината от някаква медна мина? Е, днес получих писмо от него. Бях му разказвал за института, но той не бе реагирал тогава, а сега в писмото си пише, че би искал да знае каква сума ни е необходима за една операционна. Цяла операционна! Представяш ли си!

— Истински П.П. — каза Клер.

— Какъв?

— Признателен пациент. А ти със сигурност имаш най-много от всички.

Сега се движеха в лабиринт от пътища, минаваха покрай снопове от високи двадесететажни жилищни сгради и сноповете бяха като острови сред заобикалящото ги море от коли. Тази пренаселеност необяснимо защо натъжи Мартин. Но като погледна Клер, осъзна, че се бе натъжил заради нея...

Нещо ставаше с нея напоследък. О, тя си бе приказлива, както винаги, ентусиазирана от перспективите за съвместната им работа,

добронамерена! Но... имаше нещо. Безсмислено беше да я подтиква към разговор, защото тя би отказала да го обсъжда. Също както аз, помисли си той, съм неспособен да говоря за Мери. Особено сега, след като Хейзъл... Понякога се прокрадва една мисъл — мисълта да видя отново Мери, но разумът я отхвърля, просто рязко я отблъсква. Следователно причината за промяната в дъщеря ми е синът на Мери!

Небостъргачите отстъпиха на множество малки къщички, редица след редица, като близнаци сред равните тревни площи без дървета. По поляните бяха разпилени бебешки колички и детски велосипеди е три колелета. Във всеки дом вероятно имаше поне по две хлапета, във всяка къща имаше по една жена, която водеше живот, напълно различен от този на Клер... Зачуди се дали тя някога щеше да има дете, а ако не, как би ѝ се отразила липсата му. Искаше му се да поговори и за това с нея, но не смееше.

Предградията се превърнаха в богаташки извънградски домове. Между къщите имаше достатъчно пространство. Извисяващите се над тухлените стени и порти от ковано желязо дървета тъкмо бяха напъпили и сякаш бяха забулени с фина бледозелена дантела. Колата на Мартин изкачи алеята пред къщата на Мозер и спря сред мерцедеси и ролсове. Шофьорите се мотаеха наоколо и си бърбеха. Откъм морето се носеше хоровото квакане на дървесните жаби. Воден от някаква импулсивна носталгия, Мартин спря и се заслуша.

— Още една пролет — каза той. — Всяка година се радвам, че съм доживял да я усетя.

Стотици нарциси изпъстриха поляната.

— Връщане към природата — отбеляза Клер, а Мартин си помисли: „Къде ли съм виждал това преди? Някъде далеч...“ И изведнъж се сети за поляната в Кипър и думите на баща си: „Те не растат тук просто така. Някой ги е посадил.“

Беше топло. Натрупването на хора, пламтящите огънове в изваяните камини и добрият скоч създаваха тази задушевна топлина. Разговорите може и да бяха глупаво хабене на енергия, както бе отбелязала Клер, но на човек въпреки това му бе приятно да е тук. Мартин с чиния хапки и питие в ръка улавяше реплики от три разговора едновременно.

— Той даде два етажа на новото крило в Тулуза. Хора от петролния бизнес, разбира се — каза някой.

— Братовчед на жена ми е в борда на директорите. Това помогна. Честно казано, резултатите му от изпитите изобщо не бяха блестящи.

— Между обяда и урока ми по тенис не остана време да се облека както трябва.

Клер бе открила познато младо семейство. Разговаряха в другия край на стаята. Мартин се зарадва, че е намерила компания на своята възраст. Както и бе очаквал, повечето от гостите бяха прекалено възрастни за нея. Наблюдаваше я как стои със семплата си рокля сред ярката копринена пъстрота. Открояваше се. Неподправена цялост, помисли си той, толкова надежди хранеше за нея. Академични успехи, да, тя ги бе постигнала. Преизпълваше се с гордост, като се сецаше за тях. Но тя имаше нужда от някого, не биваше да остава сама. Мъжете тичаха подире ѝ, знаеше, че е така, и все пак нея, изглежда, не я интересуваха никой от тях...

Появи се Боб Мозер с чаша в ръка.

— Забавляваш ли се?

— Да. Партието е чудесно, както винаги.

— Ако нямаш нищо против, бих искал да поговоря с теб за момент. Хайде да отидем в библиотеката, там е спокойно.

Настаниха се във фотьойлите. Над главата на Мозер бяха наредени наградите му от голфа и образуваха нещо като рамка, а над тях имаше полица със събраните съчинения на много писатели в гладки кожени подвързии. Боб сякаш изучаваше Мартин. Получи се неловка пауза и Мартин изпита необходимост да я запълни.

— Тази къща като че ли е създадена за празненства — отбеляза той приятелски.

— Да — отговори Мозер. Свали очилата си и откри уморения си поглед. — Предполагам, че не му е тук мястото за това, което имам да ти казвам. Мислех да ти звънна по телефона, но по този начин не може да се получи човешки разговор. После реших да излезем да обядваме заедно някой ден, ала ти си прекалено зает.

Мартин внимателно чакаше.

— Отдавна сме приятели, Мартин.

Той кимна.

— За бога! Не знам как да започна — устните на Мозер странно потрепнаха, сякаш щеше да заплаче всеки момент. — Чувствам се... чувствам се така, както ти навярно се чувстваш, когато се налага да съобщиш на близките, че пациентът е починал — познатото открито лице се сви и Мозер затвори очи.

Мартин попита с тревога:

— Да не би някой да се е разболял? Какво има, Боб?

— Пожелах именно аз да ти го съобщя. Не исках да ти го кажат служебно на някое събрание, чрез писмо или както там възнамеряваха да те уведомят.

И ненадейно Мартин разбра. Чиста лудост е, помисли си, но знам какво ще ми каже. Остави чашата си настрана и зачака.

— Нали познаваш доктор Франсис? Стенли Франсис?

— От Сан Диего. Срещал съм го по конференции.

— Разбрах, че е добър човек. Работи чудесно.

— Да, той е декан там. Усилено се занимава с преподавателска дейност.

— Като теб. Твое копие, ако мога така да се изразя, само че по-млад.

— Само с пет или шест години.

— Да. Е... — Мозер стана. В ъгъла имаше огромен глобус. Постави дланта си върху него. Изкривеният му пръст покриваше Берингово море и Норт Кейп. Завъртя го. — Господи, Мартин! Не съм мигнал през последните две нощи. Решено е... това естествено все още е поверително, но настоятелството се събра онзи ден и реши... всъщност... о, по дяволите! Те предложиха на Стенли Франсис да оглави неврологичния институт и той прие. Това е, в общи линии — той яростно тласна глобуса, който със скърцане се завъртя, отдръпна се от него и застана с гръб към Мартин.

Мартин трепна. Стаята изгуби реалните си очертания. Ромонът на гласовете от съседното помещение изведнъж се отдалечи, като че ли бе запушил ушите си с длани.

— Да, разбирам — каза той. — Разбирам...

Мозер се обърна към него.

— Свежа кръв — промълви той безизразно. — Тази причина изтъкнаха, за да се обосноват. Може да накараш какво ли не да звучи убедително, нали? Но мястото ти принадлежеше по право — той удари

с юмрук в дланта си. — Ти си този, който мечтаеше за него, който работеше за осъществяването на мечтата, твоите пациенти дадоха своя принос за него, ти установи учебната програма, привлече младежи да се изучават и да обучават другите. То бе твое.

— Да — каза Мартин, усетил пристъп на слабост. — Да, беше.

— Поболях се! — възкликна Мозер. — Буквално се поболях! Боже мой, как се опитвах! Опитвах се! Бях там, вътре, и два часа се борех за теб, Мартин! Искам да знаеш, че разликата при гласуването бе минимална. Нямам право да ти кажа кой как е гласувал, разбира се, но...

— Няма нужда — вметна Мартин, като дишаше дълбоко, — имам представа.

— Предполагам. Е, ти си създаде врагове, Мартин. Какво да ти кажа? Създаде си врагове. Сам плю върху всичко — Мозер говореше с гняв. — Не искам да го повтарям отново, не желая да сипвам сол в раната, но не мога да се въздържа. Ти постъпи като глупак, като проклет глупак!

— Така ли смяташ?

— Убеден съм! Целият ми житейски опит го подсказва. Залагай на печеливения, ми казва той.

— Може би си прав. В този момент не мога да кажа. Нищо не мога да кажа.

— Да. Но аз все пак ще вляза, ако ще и в пъкъла, и ще се боря за теб. Какво смяташ да правиш?

— Първо, да си възвърна равновесието. Главата ми се върти.

— Искаш ли още едно питие? Бренди?

— Не, точно това не искам. Благодаря.

— Искаш ли да полегнеш?

— Не, не, добре съм, Боб. Ще се оправя.

— Искаш ли да ти пратя Клер?

— Не, не, Боб. Добре съм. Наистина.

— Сигурен ли си? — Мозер, изглежда, се съмняваше.

— Сигурен съм. Просто ме остави сам. Моля те. Моля те.

— В такъв случай ще се върна при гостите. И, Мартин?

— Да?

— Може би ще успееш да ми отделиш един час за обяд някой ден, особено...

Особено сега, когато няма да работя като вол за института, това ли имаш предвид? Мартин отговори:

— Разбира се, Боб, разбира се.

Френските прозорци водеха към терасата. Бяха открити. След няколко мъчителни минути се изправи и излезе навън. Светлината от къщата проточваше дълги позлатени пръсти между високите добре поддържани дървета на Мозер. Отвъд това гнездо от светлина и безопасност се простираше непознатият мрак, водата зловещо бучеше долу при скалите. А над всичко се разгръщаше безграничното студено небе.

Свят, изпълнен с опасности. Качваш се на самолет и той се разбива в пламъци, както стана с онзи миналия месец, самолет, пълен с летовници, понесли фотоапаратите си и новите си бански. Отпускаш се да плуваш в топлата вода и от топлите сини дълбини изскача акула. Отиваш пеш до пощата и до обуцаря, за да изпълниш някоя приятна, проста поръчка, а през това време ракът тайно нараства вътре в теб, разрухата и смъртта търпеливо чакат да удари техният час. Свят, пълен е опасности. Можеш да разчиташ само на себе си, а понякога и на себе си не можеш.

Пристъпи и се облегна на парапета на терасата, с изглед към спускащите се надолу тераси в италиански стил, които имитираха Вила д'Есте близо до Рим. И от тази показност, с която бе почти привикнал, го побиха тръпки, както в младежките му години.

Отвъд терасите се простираха високите мочурливи треви, сред които дървесните жаби продължаваха да квакат. Щяха да са там и след хиляди пролетни сезони, дълго след като терасите се изравнят и парапетите се срутят. „Взри се в делата ми, о, всемогъщи, и се отчай.“ Би трябвало да съм изпълнен с омраза, но не съм — помисли си той. — Не е ли странно?

Заваля и той чу как шофьорите се засуетиха около колите. Мартин стоеше като изпаднал в транс от изтощение под стрехата на вратата и наблюдаваше стичащите се от клоните капки, наблюдаваше поройния дъжд. Беше почти като тропически, толкова тежко падаше, сякаш между него и околния свят се бе спуснала плътна искряща завеса. За сетен път си помисли, че би следвало да е изпълнен с омраза. Защо ли не беше?

— Търсих те къде ли не — каза Клер. — Какво правиш тук, навън в дъжда?

— Действа успокояващо. Усещах пролетния аромат във въздуха.

— Бях убедена, че си там, където е яденето. Сервирали са страхотен мус от омари. Естер не ти предлага нищо подобно вкъщи. Защо, какво се е случило?

— Обещавах ли да не се вълнуваш, ако ти кажа?

— Бял си като платно. Да не си болен?

Той ѝ разказа. Тя се облегна на стената, сякаш бе поразена от гръм.

— Не! Не мога да повярвам! Просто не мога да повярвам!

— Можеш. Това е чистата истина.

— Копелета! Гадни копелета! Това е заради онзи случай, нали? Ти си предал своите, добрите стари другарчета, неразривните връзки! — тя заплака.

— Ех, Клер, недей. Не си струва.

— Напротив! Струва си! О, бих ги убила всичките! Това е чудовищно, аморално! А аз съм безпомощна!

— Недей, Клер. Недей да го приемаш толкова навътре.

— Но, татко, ти си го заслужи! Ти го заслужаваш!

Така е, помисли си той. Боже, колко боли. Като от нож, така боли. Наказание, че съм постъпил така, както знам, а и те знаят, че е редно. И все пак преди час или два наказанието би ми се сторило далеч по-сурово.

— Знаеш ли, че не съм чак толкова съсипан, колкото сигурно си очаквала?

— Това ще дойде по-късно.

— Не мисля.

— Защо? През целия си живот, откакто те познавам, говориш все за този неврологичен институт.

— Значи е крайно време да отшуми, нали? Той ще процъфтява и аз ще работя в него без статут и име, това е всичко.

— Всичко? Е, аз съм съсипана, ако ти не си! Защо не се бориш? Защо господин Мозер не се бори за теб?

— Няма да има полза. Той се е борил. А човек трябва да се научи да губи с достойнство.

— Това е източен фатализъм. Примиренчество. Затова нищо не могат да постигнат в тези страни. Те се примиряват с нещастieto и загубата.

— Аз няма да съм нещастен, мила. А и дума не съм споменал за примирение. Говорех за приемане на решението, има разлика.

— Така ли? И къде е тя?

— Приемаш това, което не можеш да промениш. Струва си да го запомниш, Клер.

— Искаш да кажеш, че аз трябва да го запомня?

Той долови... или пък само си въобрази, че в гласа ѝ има горчивина. Затова отговори меко:

— Просто исках да кажа, че това е добро житейско гледище. Използвай го, ако ти пасва.

Клер облегна глава на камъка. Със затворени очи лицето ѝ имаше класически черти. Изтънчено. Каква благословия бе да си дарен с такава дъщеря! Не биваше да си позволява да се гордее прекалено много с нея, да я обсипва с грижи, ако е по силите му. Защото няма нещо, което да не може да ти бъде отнето. Поне това би трябвало да е научил досега. После си помисли, че ще има повече време оттук насетне. Славата го отмина, но ще го отминат и безкрайните заседания и изтощителната бумащина. Повече време да преподава, да учи Клер. Повече време за тихата лаборатория, както беше преди години в Лондон, в мазето със стария Левелин.

И той се загледа в отцеждащите се капки по клоните и в блещукащите светлинки по брега. Дъждът бе утихнал.

Клер проговори с тих глас:

— Знаеш ли кой ще се ядоса най-много от тази история? Майка.

— Така ли?

— Да. Знаеш ли, тя все повтаря, че си роден, за да станеш велик. Беязан дори, така казва тя.

— Тя говори за мен?

— Не за теб като мъж, а за теб като лекар.

— Как е тя? — попита Мартин. — Не се интересувам достатъчно често.

— Добре е. Печели пари с изненадваща лекота. Работи по цял ден, та дори и през половината нощ.

Някъде от стаята долетя смях. Странно, помисли си Мартин, никога не съм бил съпричастен на веселието. Аз съм от външната страна на кръга и надничам навътре, така е било винаги.

— Какво ще правиш? — попита Клер също като Мозер. Какво си мислеха, че ще направи?

— Ще си ида първо у дома — отвърна той.

— Добре. Хайде да се махаме оттук.

— Не трябва ли да влезем и да се сбогуваме и благодарим?

— О, да вървят по дяволите! — каза Клер. — В тази тълпа даже няма да забележат отсъствието ни — хвана го за ръка и двамата заедно тръгнаха през тревата.

[1] Остров при входа на пристанището на Ню Йорк, със скъпи къщи на богати хора. — Б.пр. ↑

[2] Търговска марка на агенция, която предлага на абонатите си информация за финансовото състояние на партньори в деловия свят. — Б.пр. ↑

**КНИГА ШЕСТА
ВЪЛНИ И ВРЕМЕ**

ТРИДЕСЕТ И ВТОРА ГЛАВА

През цялата зима Джеси опяваше: „Прекалено много работиш. Дори през почивните дни не отдъхваш, все търчиш наляво-надясно с децата на баща си.“

Не без основание. Клер, като всеки интернист, работеше прекалено много. Не беше необичайно да не мигнеш цяло денонощие и когато сънят най-сетне дойде, да се чувстваш като упоен. Веднъж беше толкова изтощена, че започна да се смее с глас без всякакъв повод и не можеше да се спре. Ала това бе в реда на нещата. И никой никога не протестираше сериозно.

А що се отнасяше до децата, е, Джеси просто ревнуваше! Откакто бе починала Хейзъл, Клер остро долавяше болезнената им нужда от чисто детско общуване с родител — посещения в музеи, разходки, почерпки със сладолед. Начинът на живот на Мартин неминуемо бе в ущърб на семейството. Той се опитваше да се грижи за децата, но му беше трудно. Имаше толкова малко свободно време, а и никога преди не им бе отделял достатъчно внимание, ето защо първите му стъпки бяха тромави.

А освен това сега, след нейната лична... загуба, евфемистично казано, усещаше по-остро не само нуждите на децата, но и някаква нова необходимост в самата себе си. Пълноценната жизненост на детството, все още далеч от агониите на зрелостта, ѝ даваше душевен покой. Беше като топла храна, мляко или хляб след тежка болест.

Всички тези мисли се въртяха в съзнанието ѝ една сутрин, докато стоеше в операционната и наблюдаваше работата на Мартин. Той ѝ бе предложил да присъства на колкото се може повече неврохирургически операции, за да има добра основа за старта си в тази област следващата година. Ето защо сега тя наблюдаваше баща си заедно с група специализанти, интернисти и дори неколцина четвъртокурсници, които обичаха да се навират в операционните зали, когато в тях работят големи имена. Погледът ѝ се плъзна по лицата им — всички бяха добили съсредоточен израз на уважение и дълбок интерес. Очите ѝ с топлота се спряха на Леонард Макс. Бе толкова възмутен от

отношението към Мартин, че се бе закълел да не работи под ръководството на новия шеф от Калифорния. За щастие, с оглед на бъдещата кариера на Макс, Мартин бе успял да го убеди да се откаже от тази красива, непрактична, ожесточена проява на лоялност.

И Клер си помисли с гордост, че дори и да лишиш човек от поста му, както бяха направили те, няма да промениш истинската му стойност, и даже враговете му — а именно те го бяха лишили — бяха принудени да признаят този факт.

Взря се в малката бръчка, която се бе образувала между веждите на Мартин, докато гледаше през лупата. С невероятна прецизност и изключителна концентрация той работеше сред най-миниатюрните нервни връзки на крак, премазан при автомобилна катастрофа. Беше изтощително дори и само да наблюдаваш. Не би могла да си представи какво би било да го вършиш. Чак в края на операцията тя си даде сметка, че стиска длани и мускулите на врата ѝ са болезнено схванати.

Изчака Мартин в коридора. Сестрата зад бюрото я посрещна приветливо.

— Скоро ще ви виждаме тук всеки ден.

— Догодина.

— Каква привилегия е да се учите от баща си! Сигурна съм, че няма нужда да ви го казвам. Познавам го, откакто започнах работа като сестра. Още от Феървю, тогава той бе интернист. Да — спомняше си тя на глас, — той често идваше да наблюдава работата на доктор Албениц, също както сега младите идват да гледат него. Албениц беше един от най-добрите — тя взе картоните на пациентите и тръгна по коридора.

Привилегия, помисли си Клер. Не минаваше и ден без някой — било сестра, лекар, служител в клиниката или даже майка ѝ — да не ѝ напомни за огромната привилегия. Започваше да ѝ дотяга да го чува непрекъснато.

Обядваха в столовата на лекарите. Хартиената салфетка, на която Мартин бе нарисувал схемата на сутрешната операция, лежеше до чинията на Клер.

— Е — каза той, — стига за днес. Имаш ли някакви планове за почивните дни?

— Мислех си да взема децата и да отида с тях на пързалката в неделя следобед.

— Да, разбира се, но аз имах предвид... хъм... някакви социални контакти — усмивката му бе притеснена.

— О, да, ще излизам в събота вечерта. А може би и в петък, ако съм в настроение — тя знаеше, че на него му се иска да я попита, но няма да го направи, с кого ще излиза, дали го харесва, дали не е на път да извърши още някоя глупост и така нататък. Щеше му се, както и на всички родители, да се увери, че всичко е наред, че детето му е щастливо. И изведнъж, съчувствайки на притесненията му, тя добави меко: — Не се тревожи за мен, татко. Наистина съм добре.

Лицето му се отпусна и разведри. Усилията ѝ бяха възнаградени.

— Това да се чува.

— И не съм на път да извърша някоя глупост.

— Знам.

Всъщност не ѝ се предоставяха чак толкова често, колкото Мартин може би се опасяваше, възможности да върши „глупости“. След Нед бе имала връзки и с други мъже естествено. Да не би да живееше в манастир! Но в тях нямаше живот. Тя се бе върнала назад, в годините преди Нед, във времето на интелигентните приятни мъже, неизбежно повечето лекари, които не я достигаха. Настоящият ѝ приятел, Патрик Мур, притежаваше чар, ирландски живец и чувство за хумор, но връзката бе пред изчерпване. И двамата го знаеха. Тя предполагаше, че очаква отново онова чувство, което изпита за първи път на хълма над Девън.

Мартин бутна назад стола си.

— Е, аз тръгвам.

— Връщаш се в кабинета?

— Не, днес е сряда. Конференцията.

— Да, вярно. Аз съм в АГ.

Остана да допие кафето си и го гледа, докато прекосяваше залата. Видя няколко кимвания и разменени поздрави. Пери Голт, заедно с още някои, не вдигна поглед, когато Мартин мина покрай него. Без съмнение нейният гняв нямаше да стихне. Колко ли дълбока бе раната в душата на Мартин, колко дълбоки бяха многобройните рани и въобще цялата афера с института? Сега той се бе отдал напълно на преподаването и дългите самотни часове, прекарани в лабораторията. Тези неща обичаше и за тях говореше с въодушевление. А за раните не

споменаваше и човек бе длъжен да уважава правото му на лична територия.

Клиниката и отделението за спешни случаи вече бяха пълни. В коридорите чакаха бебета и болните, старите и здравите, които ги бяха довели. Един дребен пуерториканец се изправи с усмивка.

— Здравейте, господин Филипе — каза Клер.

— Този път вода дъщеря си Анжела, докторе.

— Добре. Ще съобщя на доктор Милано. Ще я приеме след малко.

Доктор Милано бе хубава жена, превалила четиридесетте, която успешно и със страхотно спокойствие се справяше с огромния брой пациенти в района си и с двете тийнейджърчета и съпруга си у дома. От нея Клер постепенно се учеше как да лекува и как да се държи с болните.

— Господин Филипе чака отвън. Довел е дъщеря си, представяш ли си?

— Мога да си представя — каза доктор Милано с усмивка. — Случвало се е и преди.

Господин Филипе бе направил впечатляваща сцена преди няколко месеца, когато съпругата му бе починала. Тя беше пациент на доктор Милано. От една страна, човекът бе покрусен от мъка, но, от друга, бе изпълнен с ярост към лекарката, ярост, която се основаваше на факта, че жените нямат място в медицината. Ако доктор Милано не била жена, жената на Филипе нямало да умре. Жените трябвало да си стоят вкъщи и да гледат децата. Всички го знаели. Лекарите можели да стават само мъжете.

Доста усилия и време им бе коствало да го укротят. Но нещо, бог знае какво, го бе накарало да промени мнението си, защото той отново беше тук и бе довел дъщеря си за лечение.

— Ти си тази, която го спечели. Нали съзнаваш това, Клер? — каза доктор Милано.

— Да, сигурно — подхвана Клер със съмнение.

— О, да, така е. Имаш много сърдечен подход към хората, мила. Е, ще почваме ли? Трябва да приключим в три. Ще правя аборт горе. Искаш ли да гледаш?

О, не, не, помисли си Клер. Не!

— Не мисля. Никога не съм виждала...

— Ами значи е крайно време. Добре, викай първия.

И те заприиждаха. Стари, познати лица и нови, които може би също щяха да станат познати. Повечето от проблемите на тези жени не биха могли да се решат отведнъж. Човек опознаваше болките и тайните им, преди лечението да приключи.

Имаше една диабетичка, която бяха предупредили да не забременява. Ала мъжът ѝ искал деца, тя отстъпила и в крайна сметка износила чудовище, което — за свой и на родителите си късмет — е родено мъртво.

После влезе неомъжена бременна наркоманка, придружена от едно от четирите си деца — дванадесетгодишно момче, очевидно също пристрастено към опиати. То чакаше майка си точно до вратата, сякаш се страхуваше да я изпусне от поглед. Очите му бяха коси и подли като на маймуна. Приличаше на маймуна и в изражението си на неведома тъга и безкрайно учудване.

После момичето, което бе забременяло от брат си.

След нея момичето, чието бебе се бе заразило с гонококи при раждането.

Нямаха ли край невежеството, беспомощността, нуждата? Горките жени, помисли си Клер. Горките жени!

Пък и тези чужденци. Понякога ми се струва, че не съм в Америка. Всъщност в началото направо ги ненавиждах. Езиковите различия създават ужасни трудности. Те са толкова объркани, толкова уплашени. И най-често вонят на чесън. Не ме е срам! В края на краищата нуждите им не са по-различни от тези, които са движили дядо ми в онова бедно село. А как се отнасят с тях някои хора! Позор! Чиновници, дори самите ниски класи смятат, че ги превъзхождат само защото горките хорица не говорят добре английски и нямат нищо, нямат и гордост, дори тя не им е останала. Вчера направих рязка забележка на една служителка, която се държеше зле с някаква бедна женица. Сега тя ще ми го върне, ако ѝ падне сгоден случай. Ако имах достатъчно смелост, а аз я нямам, щях да кажа две думи и на доктор Норис, който заедно с още някои специализанти гинеколози не изпитва никакво състрадание към тези жени. Толкова е вулгарен, човек би си помислил, че е ветеринар, който развъжда крави!

В отделената със завеса кабина доктор Милано преглеждаше една жена. На стола близо до бюрото на Клер, където се бе подпряла и

попълваше картона, седеше приятелката ѝ, която я придружаваше. И двете вдигнаха глави, като чуха плач зад завесата.

— Значи е бременна — отбеляза жената. — Затова плаче.

Клер знаеше какво ще последва нататък.

— Тя ми е етърва. Мъжът ѝ е кретен. Вече имат пет деца и той дори тях не може да обуе. Понякога им помагам, въпреки че не съм кой знае колко заможна, ала децата не могат без обувки, нали? Тя е кълбо от нерви, докторе. На четиридесет и две е, а момчетата все правят бели. От време на време взимам двете най-големите у дома за ден-два. Тя не може да им насмогне, изнервя се, плаче. Докторе — умолително изрече жената, несъзнателно силела ръце, — тя не бива да ражда това бебе! Това ще я убие или съвсем ще я подлуди.

Жертви. Жертви. Жените и децата им.

— Разбирам — отвърна Клер. — Някой ден ще стане възможно да се намесим при такова положение.

— А сега?

Клер леко поклати глава.

— Сега не можем.

Само за богатите, но дори и те рискуват. И поглеждайки часовника, тя си помисли, че в три ще трябва да се качи горе и да гледа. Господи, не искам. Но трябва.

Жената е покрита с чаршаф, който има дупка под корема. Поради каква причина е тук тя? Какво заболяване, симулирано или истинско, ѝ позволява да извърши това днес?

Доктор Милано е принудена да действа бързо и това е достатъчно оправдание за Клер да не задава въпроси. Истината е, че Клер не желае да задава въпроси.

От нея се изисква да гледа. След дезинфекция там, където ще работи докторът, е приложена местна упойка. Лекарката взема иглата. Клер е чела в учебника какво ще последва, но въпреки това трепери. Докторът вкарва иглата в матката, там, където бебето расте на топло и тъмно. Главицата му е свита, то се е настанило уютно. С всеки изминат ден, с всеки изминат час то нараства и се оформят ноктенцата му, миглите, нежните извивки на ушните миди... Лекарката взема спринцовката и инжектира течността, която след няколко часа ще

причини контракции на утробата и със сила ще го изгони от топлия му дом, ще го убие.

Клер е допряла юмрук до устата си. Моето бебе... по същия начин — мисли си тя.

Доктор Милано вдига поглед. Очите ѝ подсказват на Клер, че тя разбира неизречените ѝ въпроси. Как може жена, майка при това, да извърши такова нещо? Или как, след като си видял толкова много гладни, нежелани, низвергнати, би могъл да не го направиш?

О, господи, защо всичко не бъде по-просто, така че да знам окончателно и завинаги кое е правилно.

Въздухът замириса на сняг, когато стигна Мадисън Авеню. Забърза пеш към къщата на майка си. Задължително вечеряха заедно веднъж седмично в ден, удобен за Клер. Небето бе мътно и сиво, но улиците носеха блясъка на приближаващия празник — Дядо Коледа, венци, златни ангелчета, кадифени мантии и лъскави вечерни чанти. Под празничните надписи през въртящи се врати долитаха облаци от аромати.

С наведени срещу усилващия се вятър глави хората се блъскаха един в друг. Някои бяха прекалено уморени или забързани и не вдигаха очи, за да се извинят. Други пък тъкмо идваха от тържества в службата и бяха твърде изтощени, за да ги е грижа за удобството или щастието на ближния.

Пред очите на Клер изникваха картини, сантиментални представи за хора, сбрани около камината или на прага, хора, които пеят заедно коледни песни и всички се познават. На такива места коледните песни наистина биха придобили смисъл. Този свят бе толкова припрян, огромен и безразличен, чак да те хване страх.

— Самотен свят — каза тя на глас и се изненада от звученето на думите и усещането на топлия си дъх по яката на палтото. — Самотен свят — самотен или не, онова бебе никога няма да го види.

Минавайки покрай един цветарски магазин, тя импулсивно спря и купи дузина тъмnochервени рози. Майка ѝ имаше крещяща нужда да получава цветя, а тя, Клер, изпита ненадейна необходимост да направи нежен жест. Докато чакаше да опаковат розите в зелена хартия, усети тази нежност да се излъчва от представата за това как изкачва стълбите пред дома на своята майка с букет в ръка.

И изведнъж над изобилието от крехка зеленина и рози с цвета на кръвта, на живота, сред цялото влажно великолепие на нежните пъпки неочаквано съзря собственото си отражение в огледалото. В първия миг не се позна. Толкова бяла! Толкова стара! Какъв абсурд. Та тя бе само на двадесет и осем.

Навън, в студа, отново я заля вълна от самота. Напоследък спеше зле, будеше се посред нощ, обхваната от мрачни мисли. Тази нощ сигурно щеше да се събуди с мисълта за бебето. Но чие? На тази жена днес или своето?

Повечето въпроси нямат отговор, Клер. Постепенно го научаваш, нали? Става дума за отговори, които са винаги верни или винаги грешни.

Колко е странно, като си помислиш, че те двете с Джеси живеят в един и същи град, на километър-два разстояние, а всъщност обитават толкова различни светове! Вниманието на клиентките на Джеси е погълнато от коприна и мрамор. А онези бедни жени, които, идват в болницата, онези, които чистят подовете, докато другите спят, какво остава за тях? Как понасят несправедливите си съдби? (А кой да чисти подовете? Отговори, ако можеш!)

Ти си част от жените на доктор Милано, Клер, а не от копринено мраморните дами, въпреки че много от тях навярно са почтени и добри. Ти си създадена, за да си част от онези другите.

Къщата на Джеси светеше. Благодатна светлина, благодатна топлина, помисли си тя, като влизаше. Над масата в приемната, където Клер остави шапката и ръкавиците си, висеше портрет на нечия предшественичка от осемнадесети век. Не беше на Джеси, макар че висеше толкова отдавна и Джеси сигурно вече бе убедена, че тя е била нейна прародителка. Жената бе е хубаво строго лице, което не съчувстваше на мрачното настроение на Клер.

— Е — каза Джеси, подлагайки бузата си за целувка, — как си? Отново изглеждаш преуморена.

— Съвсем малко. Ти не си, както забелязвам.

— Не си го позволявам. Никой няма да те потупа по рамото от благодарност. Шери?

— Да, моля.

— Какво гледаш? Бижудо ли? Ново е, ако за това се чудиш.

— Великолепно е.

Джеси обичаше екзотичните бижута, които се набиват в очи. Тази вечер беше с нефритен гердан в златен обков. Верижката проблясваше върху тъмната материя на роклята ѝ, а обиците се спускаха до средата на шията.

— Знам, че привличам внимание. Но щом така или иначе това става, защо да не се възползвам по най-смелия начин — Джеси изгаси цигарата си със замах. — С вещите си мога да покажа, че съм постигнала нещо в живота си. Струва ти се вулгарно, предполагам — каза, оглеждайки полото и блузата на Клер и липсата на каквито и да било украшения по ръцете ѝ.

— Не, разбирам те — отвърна Клер кротко.

Взираше се в камината и въртеше бавно малката чашка между пръстите си. Като си живяла като отшелник в младостта си, толерирана, съжелявана и отхвърлена, неотменно ще се насладиш на освобождаването си, особено ако си го постигнала благодарение на собствената си воля и усилия. Можеше да си представи каква тръпка изпитва Джеси, когато се появи нов клиент и за първи път застане лице с лице срещу нея. Дори си представяше мълчаливото ѝ удоволствие: Да, точно тази малка особа е Джеси Мейг, за която сте чували толкова много. И все пак, въпреки тази смела показност, Джеси посещаваше светски сбирки само ако бе с клиент. Наистина тя бе прекалено заета, за да си създаде свой кръг от обществени връзки, но в действителност предпочиташе компанията на влиятелните си клиенти, защото на събиранията те бяха нейна опора с физическото си присъствие и репутацията си.

— Видя ли статията миналата седмица? — запита Джеси.

— Да. Тъкмо щях да я спомена. Но те така зачестиха напоследък, че свикнах да виждам името ти в печата.

— В Аризона станах толкова популярна, че същите хора ми поръчаха да направя гостилница на Бермудите. Това сигурно ще ми достави удоволствие. Ще избягам от тропическия и ще я декорирам изцяло в английски стил от осемнадесети век е много багри. Вече съм го измислила.

— Май човек вече трябва да има препоръки, за да те убеди да му направиш къщата.

— Не съвсем — Джеси се усмихна. — Хайде да сядаме на масата. Кажи ми ти какво прави днес.

— Нещо много по-различно от теб. Наблюдавах аборт.

Джеси повдигна вежди.

— От време на време ми става толкова мъчно за жените! Горките им тела, хилядите им проблеми! Днес видях една млада жена, направо я бяха накълцали. Тя няма да може да има деца, освен ако не се случи някакво чудо.

Джеси мълчеше.

— Не вярвам в чудеса — заяви Клер мрачно. Изведнъж храната започна да ѝ присяда и тя остави вилицата си.

— Не си ли гладна?

— Бях, когато дойдох, но вече не съм.

— Ех, Клер, Клер, в душата ти се е натрупало много повече, отколкото признаваш.

Клер усети напиралите сълзи. Наведе очи пред погледа на майка си и се вторачи в цветята в средата на масата — анемони, редки и бездушни като красавици от двора на крал Едуард. Бледите им стъбла се извиваха във водата в стъклената топка. Стъблата бяха шиите на красавиците, а кичестите цветове бяха главите, натезали от високо вдигнатите напудрени коси.

— Нед би се зарадвал да има дете — каза тя меко. — Как би се радвал, ако изпълнената му с гордост бременна женичка го чака у дома всяка вечер след изтощителните му работни дни!

— Повечето мъже биха се радвали.

— Знам. В това няма нищо лошо... Тъй че той ще си намери някоя, ако вече не го е направил, която да му го даде с удоволствие, сигурна съм.

— Надявам се, че не таиш прекалено много горчивина за това, Клер?

— Ти самата си изпитвала горчивина достатъчно често, нали?

— Да, но това не означава, че искам да виждам стаена горчивина в теб. Пък и при мен бе по-различно. Можех да се справя с тях. Обстоятелствата имам предвид.

— И аз мога. Нали сама си го направих! Няма нужда да ми го казваш.

— Не ти казвам нищо. Няма смисъл. Но виж какво, ела да се изтегнеш на дивана. Махни възглавниците и се изтегни.

Огънят бе утихнал и мъркаше като коте.

— Хубаво мирише, нали? — отбеляза Джеси. — Кедрово дърво.

— Днес се ровех из старите си вещи — подхвана Клер след малко — и намерих албума си от Бриърли. Господи, колко свежи и изпълнени с надежди изглеждаме всички! И сантименталните пожелания под снимките. А като се замислиш какво стана всъщност...

— Какво?

— Ами Лин е манекенка и живее в Бевърли Хилс с един тантурест богат стар мъж. Зад гърба на Джун има вече два развода. Пола си строши врата, като скочи в басейн без вода.

Джеси потръпна.

— Каж ми нещо по-весело, ако обичаш. Тази вечер изобщо не приличаш на себе си.

— Така ли мислиш?

— Да, макар че може би точно днес си самата себе си. Такава, каквато си станала от известно време насам. Не знам кога точно си станала такава, но подозирам.

Клер не отговори. Главата я болеше от дълго потискани сълзи, от мъка и от тежестта на плещите ѝ. Стаята бе натезжала от проявленията на една отминаваща жизненост, ако не и вече отминала, подозираше тя. Независимостта на Джеси не ѝ бе вътрешно присъща, а насилена да се роди от смелостта и отчаяната ѝ нужда. Джеси би се радвала, ако имаше мъж, който да я обича и пази.

— Искам да се махна — каза ненадейно тя. — Да отида някъде далеч, в Индия или Бразилия. Където и да е.

— Какво? Защо? Не искаш ли да се учиш при баща си?

Тя заплака.

— Не! Но не смея да му го кажа.

— Не те разбирам! Такава изключителна възможност, Клер!

— Да, но не я искам.

— Боже мой, защо?

— „Ние сме това, което са направили от нас мечтите. Мечтите на нашите родители.“

— Остави настрана цитатите. Каж ми защо не го искаш.

— Защото мразя тази работа. Ужасно е. Атмосферата е ужасна — Клер потрепери. — Бръснатите глави и хората, които след това не могат да говорят. Терапията и фалшивата... не, не фалшивата, а престорената бодрост, защото някой си би могъл да направи първата

крачка към оздравяването. А знаеш, че ще си иде у дома и може би след много-много време ще направи още пет-шест крачки. Да не говорим за тези, които умират на операционната маса. Толкова е потискащо, не мога да си представя, че ще прекарам живота си там.

— Боже мили! — извика Джеси. — А аз нищо не знаех! Откога го чувстваш по този начин?

— Не знам точно. Просто пораснах. Не мисля, че изобщо някога сериозно съм се замисляла върху това, преди да навляза в работата. Разбираш ли? Чак тогава открих какво е!

— Искаше да зарадваш баща си. Винаги си го искала — обвини я Джеси.

— Не. Дори и дотолкова не съм се замисляла! Не и съзнателно. Просто това изглеждаше най-естественото нещо за мен. В края на краищата, щом си лекар и баща ти е Мартин Фаръл, очакваш от себе си... а той не е случаен човек, той е... — и за собствено изумление Клер се разрида. Всичко в нея се надигна и просто преля. — Мразя работата на татко! Няма да ме бива в нея! Всички повтарят: „О, ти си истинска щастливка!“ Знам, че е така. Толкова се гордея с татко и се чувствам ужасно виновна и... Знам, че си шокирана.

— Не съм шокирана, Клер. Изненадана — да, но не и шокирана.

— А той се държи чудесно с мен. Ужасно съм потисната от факта, че напоследък не го оценявам както трябва.

— Въпреки всичко — каза спокойно Джеси, — мисля, че трябва да му кажеш.

— Не мога! О, господи, не мога да го направя! Не разбираш ли? Той от години разчита на това! Пък и вече го сполетяха толкова провали! Как бих могла да бъда следващият?

— Как? Ти не си длъжна да компенсираш неговите разочарования! Или на когото и да било друг.

— Говориш така, защото ти...

— Казвам го, защото е вярно, а не поради някаква... някаква причина на лична основа, както си мислиш.

— Какъв срам! — задъхваше се Клер. — Не знам какво ми става, та така съм се разцивила.

— Имаш право да плачеш! Няма нужда да си чак толкова силна, по дяволите! Да изляза ли от стаята? По-добре ли ще се почувстваш?

— Не, не. Остани.

Джеси постави ръка на челото на Клер.

— Премести се. Ще ти разтрия врата. Цялата си кълбо нерви. Така добре ли е?

— Да.

— Каж ми какво искаш да правиш в Индия.

— Ох... ще ми се да отида някъде чрез онези агенции, които изпращат квалифицирана помощ в страни, в които има недостиг на медицински работници. Не желая да ставам име в медицината. Не съм скроена за тази роля. Искам да полагам грижи от първа необходимост, най-обикновени грижи, да давам надежда на хората, особено на жените, защото тях най-много ги тъпчат. Те са най-онеправданите. Където и да отидеш, те са най-онеправданите — и за свой ужас тя отново заплака. — Обаче няма смисъл да говорим за това, не мога да го осъществя. Ще остана тук... и ще се вкаменя.

— Преди малко спомена Нед — нежно промълви Джеси.

— Какво за него?

— Ти все още мислиш за него.

— Той се отнесе зле с мен. Зле!

— Защо тогава просто не го забравиш?

— О! — възкликна Клер. — Добър въпрос! Защо ли наистина? Не знам... Не спя. Събуждам се всяка нощ и съм изплашена. Не знам защо съм изплашена. Може би защото съм толкова сама? Но разбирам какво му е било на татко, като умря Хейзъл...

Пръстите на Джеси успокояваха ли, успокояваха.

— Не е същото, миличка. Никой не е умрял.

— Нашето бебе умря. По моя воля.

— Това не е същото.

Клер седна.

— Какво друго можех да направя? Трябваше ли да го последвам?

— Разбира се, че не — отвърна Джеси твърдо — и тогава не и сега не. След мъж не се тича!

И двете се загледаха в огъня. Най-сетне сълзите на Клер спряха, а огънят угасна.

— Май е време да си ходя.

— Остани да спиш тук. Вземи хапче за сън и си поспи добре.

— Никога не пия хапчета, майко.

— Е, добре, докторе, изпий едно тази вечер. Само едно леко хапче.

— Никакво хапче. Но ще остана. Това ще свърши работа — би било добре да избегне апартамента тази вечер и леглото, което бе споделяла с Нед, и неговата ирландска вълнена шапка, която бе забравил на полицата.

Като малко момиченце тя последва Джеси нагоре по стълбите и в старата си стая, където куклата ѝ — подарък за десетия ѝ рожден ден — все още стоеше до учебника ѝ по латински от първи курс и кануто, издялано от кора на дърво — спомени от лесните времена, преди да започне истинският живот.

Голямото писалище, отрупано с документи, медицински списания и други дреболии, стоеше между Джеси и Мартин. Колко съдбовни срещи могат да се получат между трима — двама души и едно писалище?

Той все още прилича на лекар, помисли си тя, и това е странно, защото кой би могъл да каже как изглежда един лекар? И все пак прилича.

През последния половин час и предшестващите го две седмици тя се бореше с обърканите си чувства — инат и гордост, безпокойство, притеснение и малодушие, наравно с яд към обстоятелствата, които я принуждаваха да изпадне в такова положение. Но, напомни си тя, аз правя това за Клер, за Клер би извадила меч, за да се бие е чудовища, ако се наложеше. За щастие Мартин не беше чудовище, помисли си тя с мрачен хумор. Той бе бащата на Клер и в този миг бе разтревожен не по-малко от самата нея.

— Доста усилия ти е коствало да дойдеш тук, Джеси, и само сериозна причина би те довела. Искам да знаеш, че разбирам това.

— Така е.

Още веднъж бе проговорил лекарят в него — разбиращ, вежлив и твърд. През главата на Джеси преминаваха накъсани мисли: Сякаш цял век е минал, откакто се разхождахме в Кенсингтън Гардънс, а Клер, облечена с жълтото си палто, караше велосипед на три колелета. А сякаш вчера бяхме в Кипър. Стих от някаква поема пробягна в мислите ѝ, нещо за „полета на времето“. Онова лято той си бе купил чисто нови

бели обувки. Малката кола подскачаше по черните пътища, а лекарската чанта бе на седалката между нас. Фърн бе облечена в син лен и носеше перлите на мама.

В гърдите ѝ се надигна особен вихър от чувства. Обзета от слабост, тя се поизправи на стола си, стегна се и заговори решително:

— Клер не бива да научи, че съм идвала, нито дори, че съм казала колко се ужасява от работата в твоята област. Това трябва да излезе от теб, сякаш идеята е твоя. Ако не възразяваш, разбира се.

— Тя действително ли толкова мрази работата ми? — повтори Мартин невярващо.

— Явно. Това я разкъсва. — „А аз сега е думите си разкъсвам теб, но нищо не мога да направя.“

— Кога... кога го е разбрала за себе си?

— Никой не може да каже „кога“ нещо се появява в главата му. — „Също като влюбването и разлюбването, знае ли човек «кога»? Отговори ми, ако можеш, Мартин.“ — Свързано е по някакъв начин с Нед. Поне това знам. Може би тогава е било началото. Не знам. Така или иначе то се е затвърждавало все повече и повече, убеждението, че тя не иска да работи в твоята област. Тя е смазана при перспективата да прекара живота си по този начин.

— Защо никога не ми е споменала нищо? За бога, защо?

— Тя знае, че това ужасно би те наранило.

Мартин бе впил поглед в ръцете си, които стискаха ръба на писалището. Тя разбираше, че му е трудно да я погледне. Нейните очи също го отбягваха, докато шареха из стаята. На полица близо до бюрото стоеше снимка на жена с кротко изражение, може би малко пълна, със срамежливи хубави очи. Клер беше описала Хейзъл забележително точно. Да, помисли си Джеси, проблемите, които той бе преживял, стигаха за двама, а това дали сам ги е причинил или не нямаше значение.

— Така да пропилее блестящите си способности! — възкликна Мартин рязко. — Тя ще се занимава с най-елементарна медицина. Наясно ли е с това?

— Разбира се, че е наясно. Тя точно това желае.

— Ще изражда бебета, но ако има усложнения, ще се провали поради недостатъчно знания. Ще намества счупени кости, но при по-

сложна фрактура на рамото няма да се справи. Много неща ще прави задоволително, но в нищо няма да бъде специалист.

— Тя разбира всичко това — отвърна Джеси търпеливо.

— Уповавал съм се на нея повече, отколкото съм предполагал. Очаквах нещо грандиозно! Баща и дъщеря. Тя да започне, така да се каже, оттам, където не след дълго ще спра аз — почукваше с молива си. Джеси потръпна, като си спомни, че той имаше този навик. — Има толкова много новости. Всеки ден се трупат. И пет живота не биха стигнали, за да се научи всичко — лицето му се отпусна в израз на умора и тъга.

Тя пак отмести очи и не проговори. От другата страна на вратата тракаше пищеца машина. Покрай прозореца проскърца пожарна кола. Тишината, която се възцари, след като тези звуци заглъхнаха, навяваше мъка и самота.

Джеси я наруши първа.

— Сещам се нещо, което може би си забравил — каза тя меко. — Мисля си за теб и баща ти — това бе първата забележка от лично естество.

Мартин я изгледа продължително.

— Не съм забравил... Това, което ми напомняш, е, че всеки човек има право сам да определи пътя си. И аз съм първият, който би следвало да прояви разбиране.

— Така е, нали?

— Да. Да. Ти винаги обичаш бързо да достигаш същността на нещата, нали? Да, права си, разбира се. Ще ѝ го кажа. Можеш да разчиташ на това. Ще ѝ кажа, че смятам за по-удачно за нас двамата тя да поеме по свой път. Ще намеря думи, за да звучи убедително.

— Знаех, че ще го направиш. Иначе не бих дошла.

— А какво става с онова... другото? Тя никога не говори с мен за него.

— Нито пък с мен, поне до онази вечер. Тя така ме стресна! Клер почти никога не плаче, знаеш това.

— Всичко е стаено в душата ѝ.

— Именно това ме безпокои! Не че бихме могли да направим нещо, разбира се.

— Той беше чудесен младеж. Положих огромни усилия да не го харесам, но... — Мартин разпери ръце — ... не успях.

— Чудесен младеж? Положението беше невъзможно! Невъзможно!

— Съгласен съм. Но хората често са в невъзможни положения — Мартин се поколеба. — Предполагам, че няма начин да узнаем къде е той. Твоята стара леля? — той спря и Джеси проумя, че има предвид леля Мили да пише на Фърн и да разбере.

— Леля Мили почина миналата година. Пък и — взмути се тя неочаквано — не бих си и помислила да питам! Клер не би ни простила, а аз не бих я обвинила, ако го направи. Една жена никога не би искала да изгуби гордостта си — Мартин сигурно си мислеше: „Е, ти знаеш.“ Да, колко добре знам, каза си Джеси наум, а на глас продължи: — С малко усилия бих могла и да го намразя, защото обърка живота ѝ.

Най-неочаквано Мартин отвърна:

— И Клер има вина в случая.

— Нали не искаш да кажеш, че би го посрещнал с добре дошъл, ако се върне, за бога?

— За мен той не е идеалният избор, но ако тя иска точно него?

— Това е празно теоретизиране — Джеси стана. — Да, преди да си тръгна, бих могла да ти кажа след лошото и нещо приятно. Спомняш ли си пациент на име Джеръми, от Туксон?

— Да, оперирах го преди няколко месеца.

— Братовчедка му ми е клиент. Тя те възхвалява навсякъде и пред всички.

— Приятно ми е да го чуя — усмивката му беше младежка, сякаш похвалите го караха да се чувства неудобно.

— Казва, че го били отписали. Туморът бил и в двете полукълба и шестима лекари казали, че е невъзможно да оперират, а ти си казал, че е възможно?

— Да, в общи линии.

— Тя каза, че неговият лекуващ доктор дошъл от Аризона, за да наблюдава операцията? Бил е убеден, че е невъзможно да се направи.

— Да.

— Значи всички те смятат за един вид герой.

— Герой? Познавам си работата и я обичам, това май е всичко.

— Но то е достатъчно, нали? Добре, обади ми се, ако има нещо, което трябва да знам за Клер. Иначе няма да поддържаме връзка,

разбира се.

— Разбира се — учтиво отвърна Мартин.

Излезе иззад писалището и отвори вратата. Сякаш си тръгваше след среща с адвоката или банкера си и тя изпита благодарност за спокойствието и тактичността му, които бяха улеснили иначе трудната и за двамата среща. Протегна му ръка.

— Е, понеже ти казах това, за което бях дошла, си тръгвам.

— Благодаря ти, че дойде. Нямах никаква представа. Но ще я пусна да отиде... в Индия или където реши. Без да се чувства виновна и без да се обръща назад.

— Индия — промърмори Джеси на излизане, — защо точно там?

Мартин дълго време се взираше в стената, гледаше полиците с книги и прозорците, които пропускаха мътната зимна светлина. Почти не обърна внимание на спрялото тракане на машината и на Джени Дженингс, която надникна през вратата, за да се сбогува. Гледката на седящия мъж, обвит сякаш в мъгла от тежки мисли, въобще не я разтревожи. Всички около него бяха свикнали да го виждат, погълнат от някой проблем.

Но този проблем беше толкова болезнен! Въртеше го в съзнанието си, разнищваше го от всички страни, както разглеждаше рентгенови снимки. След дългите години на гордост Джеси никога не би дошла при него заради дреболия. Положението наистина трябва да е сериозно, а тя да е истински разтревожена. А Джеси трудно изпадаше в паника. Добре, той ще разкъса връзката! Как би могъл да разбере, че нещата са станали така болезнени? Никога, с нито една дума Клер не се бе издала. Милата, горката душичка! Дано това да е най-доброто за нея! Дано никога не съжалява! Дано с Божия помощ преодолее загубата си!

После се сети за другата ѝ болка — връзката мъж-жена. Какво ли не причинява тя на човешката душа! Значи все още желаше онова момче! Къде е логиката, когато светът е пълен с млади мъже, които биха се радвали да бъдат с нея. Клер, жизнената Клер! И очите ѝ, тежкия ѝ поглед, меките ѝ мигли — всичко това проблесна в съзнанието му. Къде е логиката?

Тя искаше Нед Лам. Сякаш бяха пред очите му — хубава двойка! Бяха създадени един за друг. Малката Клер — горда, глупава! И като си спомни как тя бе на косъм от смъртта, потрепери. Копнежът ѝ, ако прилича поне малко на това, което той изстрада към майката на момчето, е дяволски болезнен. Опита се да си спомни какво бе изпитвал, но помнеше само, че го е изпитвал, че е бил като упоен, напълно погълнат от чувството и всеки ден се е борил с него. И както си спомняше, усети, че го изпитва отново. Леката болка се изкатери бавно и заседна в гърлото му като буца...

Беше се стъмнило. Той рязко се изправи и запали настолната лампа. Отвори тефтера си с телефони и набра един номер.

— Искам да оставя съобщение за господин Фордис — каза в слушалката. — Той винаги се грижи за билетите ми при пътувания. Би ли могъл да ми запази място за полет до Лондон към края на седмицата? Да, четвъртък или петък. Да.

ЕПИЛОГ
„МУЗИКА НА СФЕРАТА“

ТРИДЕСЕТ И ТРЕТА ГЛАВА

През прозореца на хотелската стая Мартин гледаше схлупеното небе и поройния дъжд, който се сипеше. Английската зима — беше я забравил. Поръчал си бе закуска горе. Колата под наем щеше да пристигне всеки момент и той можеше да тръгне по-рано. Ясно виждаше в съзнанието си маршрута. Това не беше забравил.

Нощта тъкмо бе отстъпила пред деня. Кола със запалени фарове се движеше бавно долу, на улицата. Освети низвергната коледна елха, захвърлена в канавката. Печална гледка посред зима със счупени клони и остатъци, от лъскави гирлянди между тях. Котка се промъкна, вероятно търсеше храна, но не намери нищо и измяука многострадално. Глад? Или друг вид глад? Може би един мъжкар отправяше зов към заключената в нечий дом женска?

Замислено отпиваше от кафето си и все още не беше сигурен дали би следвало да се намира тук. Когато прелитаха със самолета над Атлантика, на моменти бе убеден, че прави грешка, че щом като слезе на летището, ще хване първия полет обратно. И у дома на моменти се бе опитвал да разубеди сам себе си от начинанието. Бе се обадил в офиса в Ню Йорк на фирмата, за която Нед работеше, за да пита дали той още е в Хонконг и бе разбрал, че той вече дори не работи за тях. Само споменът за Джеси го накара да упорства. Какъв кураж бе проявила, като дойде при него! Но тя го бе направила за тяхната дъщеря, а той поне би трябвало да се опита да изглади нещата за Клер, ако вече не бе прекалено късно и ако можеше.

И мислейки със съчувствие за дъщеря си, си спомни това, което господин Мередит бе казал в деня на раждането ѝ, нещо за ахилесовата пета: „Каквото се случи отсега нататък с детето, ще го чувстваш върху себе си.“ Да, да. Ако Джеси бе права, а нямаше причини да греши, колко ли страдаше Клер! Да си мечтаеш за подновяване на връзката, да си представяш какво би казал при случайна среща, да се виждаш как гордо отминаваш в желанието си и ти да причиниш болка, да оставиш нея или него да се вира

безпомощно в гърба ти. Или да си представяш протегнати ръце и всеопрощаващи сълзи.

Мечти! Нима и той самият не бе имал такива? Винаги бе мислил доброто, а не бе ли донесъл мъка на всички жени в живота си? Не биваше да се връща при Мери през войната. Със сърцето си е трябвало да усети, че ще се случи неизбежното. Само ѝ бе попречил да си намери някой друг. Вината бе негова.

Погледна часовника си. Беше прекалено рано. Сега, след като вече бе взел решение, времето се нижеше удивително бавно. И си седеше, и мислеше, прехвърляше нещата в съзнанието си, отричаше някои и оценеше други наново, представи, които до този момент не смееше да анализира на дневна светлина. Започнаха да се оформят в едно. То нарастваше със страшна бързина и той инстинктивно разбра, че си е било вътре в него и е дремело от много време.

От рецепцията се обадиха, за да известят, че колата е пристигнала. Слезе долу и седна зад волана. Обзе го диво вълнение, почувства невероятен прилив на енергия. Стана му горещо от напрежение и свали стъклото на прозореца, без да обръща внимание на дъжда.

Последното, което бе чул за нея, бе, че тя все още живее в Лам Хаус сама. Дали не би могъл, щом като така или иначе отива там заради Клер, да говори и от свое име? Защо не? Чиста лудост ли беше? Защо не?

Дъждът спря. Мъглата се виеше на парцали около храстите и висеше по долните клони на дърветата. Ярка светлина докосна върховете на олиселите хълмове. Вятърът звънеше в ушите му. Почти бе стигнал. Върхлетя го особено чувство, предвкусвана награда — като в театър, преди да се вдигне завесата.

— Само Господин Нед си е у дома — каза прислужничката. — Той е в ателието. Да го повикам ли?

— Благодаря. Знам къде се намира.

Мартин поспря за миг на прага и загледа Нед, който бе в работно облекло и тъкмо изваждаше картини от сандъците им. При вида на този напълно чужд човек, който имаше такава власт над дъщеря му, та да принуди баща ѝ да дойде тук, за да се моли за нея, Мартин изпита и омраза, и срам, и мъка. Към тях се примесваше и споменът за болната, изтощена Клер, така наранена и толкова безжизнена. Странно! Чак

след като Джеси му отвори очите, той си даде сметка, че безжизнеността не я бе напускала оттогава. Нея — лъчезарната, пълнокръвната! Защо не бе забелязал промяната? Бурята от чувства бе изключително силна и главата на Мартин забуча. Буквално усещаше напора им.

Нед го видя. На лицето му се изписа смайване. Не каза нищо или по-скоро не можа да изрече и дума.

— Не — започна Мартин, — нямаш халюцинации. Извинявай, че те стреснах.

— Ами... е, аз...

— Теб търся. Не предполагам, че ще те открия толкова лесно. Мислех си, че най-вероятно ще си в Сингапур или някъде другаде.

— Не, от известно време съм у дома.

Гледаха се един друг. И двамата бяха нащрек, в очите им имаше и неудобство, и объркване, и притеснение, и известна доза враждебност.

— Заповядай, седни.

Мартин зае неудобен стол с права облегалка, Нед се настани на един сандък. На Мартин му се струваше, че той изглежда по-уморен и по-стар, отколкото предполага възрастта му. Проговори решително:

— Ще мина направо към същността. Искам да си поговорим за Клер.

Не можеше да разгадае изражението на Нед.

— Сигурно ти е ясно, че това не е най-лекото нещо за мен. Но първо трябва да те попитам дали в живота ти има друга жена. Ако има, тръгвам си веднага, а ти забравяш, че съм идвал.

— Няма никой.

— Минахме първото препятствие. Следващото... Каквото и да излезе от този разговор, искам да ми обещаеш, че дъщеря ми никога няма да узнае за посещението ми. Тя е горда. Не е необходимо да ти го казвам: Може би прекалено горда, макар да не знам какво всъщност означава това. Така или иначе държа да ми обещаеш.

— Обещавам.

— Защото ако някой ден тя разбере, ще ти скъсам главата.

— Казах ви, че обещавам — Нед търпеливо чакаше.

— А сега най-трудното. Тя все още те обича. Нещастна е. Никога не е споделяла с мен, но майка ѝ знае. Тя е нещастна, откакто... —

най-неочаквано усети, че очите му се насълзяват. Преглътна. — Откакто изгуби бебето.

— Бебето!

— Да. Когато замина, тя бе бременна.

— Боже господи! — извика Нед. — Бебе! Кога? Умря ли?

— Да — отвърна Мартин, — или, искам да кажа... Ох, проклети думи! То не умря, тя направи аборт и замалко самата тя не умря. Това е всичко с две думи — изваждайки носна кърпа от джоба си, избърса очите си, без да се срамува.

От устните на Нед се отрони дълга въздишка.

— Щях да се върна. Тя знаеше къде съм. Щях да се върна.

— Да. Да. Дори и Соломон не би могъл да разгадае това, което ставаше в главите ви тогава. В днешно време го наричат комуникативен срив или нещо подобно.

Нед скри лице в дланите си. Настана мълчание. Той седеше и не вдигаше очи.

— Ще ми се да проумея какво се случи — каза той накрая. — Непрекъснато се питам. Искях да се върна при нея, но тя ме отпрати. Това не мога да приема.

Мартин усети пристъп на гняв.

— Можеше да й пишеш.

— Да, близко до ума, нали? Колко болка си причинихме! — сега Нед гледаше Мартин право в очите. — Мислех за нея... Излизах с някое момиче и изведнъж виждах лицето на Клер. Оттогава все е така. Бях започнал да мисля, че винаги ще бъде така, винаги ще виждам нейното лице. Знаете ли какво е?

— Знам — отвърна Мартин твърдо.

Нед пламна.

— Къде е тя? Какво прави? — попита.

— Иска да замине за Индия или Бразилия, или за друго далечно място. Най-вероятно за Индия.

— Няма ли да работи с вас?

— Не. Желанията й са други, но аз разбрах наскоро. Още един провал в общуването. Животът май е пълен с тях. Не проумявам защо се получават. Дали от гордост или инат — или и от двете?

— И двамата с Клер сме горди и упорити. Едновременно.

Ироничната му полуусмивка е трогателна, помисли си Мартин. А Нед добави:

— Мъжкарство. И вие ли смятате, че прекалих?

— Е, а тя е феминистка! И беше такава още преди да е пораснала достатъчно, за да знае значението на тази дума. Но ти наистина поиска от нея прекалено много. А времената се менят. Вече не можеш да се отнасяш към една жена като към дете.

Какво правя тук, за бога, мислеше си Мартин отново, да моля за подновяването на една връзка, която само ще усложни живота ми, освен... освен ако това, което си мислех тази сутрин, е възможно? Мери и аз. Невероятно подредено! Чисто, идеално! И все пак защо не? Защо не?

— Какво смятате, че бихме могли да направим сега? — въпросът на Нед нахлу в лутащите се мисли на Мартин.

— Това зависи от теб, не мислиш ли?

— Индия — повтори Нед.

— Да. Тя иска да натрупа опит, работейки за бедни и най-вече за жени. Жени и деца — добави остро. — Трябва да знаеш, че по всяка вероятност тя няма да може да има дете.

— Разбирам.

— Ще трябва да лекуваш душата ѝ, ако наистина се окаже така.

— Разбирам.

— Тази работа с Индия... както можеш да предположиш, не това бяха моите представи за бъдещето ѝ. Но това май не е съществено? — Мартин се надяваше, че не са проличали остатъците от горчивината му. — Как ще постъпиш, ако... ако изгладиш отношенията между вас? Тя е твърдо решена да отиде там.

— О, аз вече съм свободен. Отказах се от работата в Хонконг. Бях нещастен там и мислех непрекъснато за нея... — Нед се прокашля и млъкна.

А Мартин си помисли, че е разочовъркал раната му и му стана мъчно за него.

— Открих, че в действителност не харесвам рекламата. Много шум за нищо, убеждаваш хората да купуват неща, от които често нямат никаква нужда, пък и не могат да си ги позволят.

— Доста неочаквано прозрение, а?

— Не чак толкова неочаквано, като се замисля. Винаги съм искал да пиша. Наистина да пиша, без трикове. Да използвам думите честно и умело. Клер го знаеше. Никога ли не ви е казвала?

— Беше споменала нещо такова. Но тогава ти бе така ентузиазизиран от предложението...

— Да, виждате ли, този вид журналистика, който ми допаднаше: да пишеш за неща, които наистина те вълнуват и хората трябва да знаят — училищните условия в гетата, опазването на китовите, размириците в Ирак или някъде другаде, не можеш да подхващаш и изоставяш според настроението. Затова загубих кураж и после кривнах към рекламата и правенето на пари, много пари, поне за мен... и получих това назначение, което ласкаеше егото ми... — Нед разпери ръце.

„Това момче ми харесва наистина — помисли си Мартин.“

— Мъжкото его. То винаги натежава на везните — каза на глас.

— Може би при мен натежа прекалено много — Нед отмести очи. — Накрая Клер ми каза, тогава и двамата бяхме наранени и ядосани, че се опитвам да компенсирам, да бъда повече мъж от баща си. А аз винаги съм се гордял с баща си, без да обръщам внимание на онова другото, поне така си мисля. Затова не можех да й простя тези думи — в този момент той гледаше Мартин открито. — А тя може би имаше право. Може би наистина съм се стремил да бъда голям, силен, мъжествен, затова и съм се изкачвал по стълбата нагоре към успеха в света на магнатите.

— Значи си напуснал този свят? — попита Мартин меко.

— Да, рискувах и нещата потръгнаха. Сключвам договори с вестници и списания и пиша за тях репортажи от чужбина. Следващия месец в Щатите излиза една моя статия за промените в Испания.

— Моите поздравления!

— Благодаря — и додаде рязко: — Нямам нужда от много пари. Не съм и имал дори когато ги печелех.

— Като се замисля сега, и Клер няма. Тя си купува нов чифт обувки едва когато старите се износят — Мартин се усмихна, като се сети за износените обувки и липсващите копчета.

— Мога да отида, където пожелае тя. Ще съгласуваме програмите си на равна нога.

— Наистина ли си готов да приемеш тази „равна нога“? Не съм сигурен, че аз бих могъл. А, все забравям, та вие сте друго поколение.

— Да, така е. И на мен понякога ми се налага да си го напомням, въпреки че не съм толкова стар.

Да, не си. Ти си много млад. Има още много път да извървиш. Моля се твоят да е по-лек от моя, помисли си Мартин с ненадейна нежност. После се сети нещо друго.

— Дори не знам дали ще те приеме обратно след всичко, което се случи. Майка ѝ е убедена в това, макар че въобще не е въодушевена от перспективата! С тези основания дойдох тук. Трябва да те предупредя, че надеждите може да се окажат напразни.

— Ще рискувам. Ще отида и ще разбера... Но аз не съм ви питал за вас самия, сър. Предполагам, че институтът вече е открит и работи под ръководството ви?

— Открит е и работи добре — каза Мартин и добави безизразно: — Но не под моето ръководство.

Нед вдигна вежди.

— Това е друга история. Сега не му е времето да се впускаме в нея — и за да смени темата, се огледа: — Тези картини всичките са...

— Майка ги е рисувала всичките. Тъкмо ни ги върнаха след една изложба и ги окачваме наново.

Мартин стана и започна да оглежда стаята. Навремето Клер бе споменала нещо с няколко думи за успеха на Мери, но той въобще не бе добил представа за размера му. Хоби на богатите — помисли си той, паметта му бе много силна, що се отнася до фрази, изречени в миналото. Красота, красота и финес и любов се излъчват от тези дървета и човешки фигури, от бедно облеченото дете, от лицата, от плодовете и водата, от уморената старица, от облаците, които приличат на цветя в небето. И той си спомни как преди много години тя бе изрекла с присъщия за младостта копнеж: „Все още не знам коя съм.“

Нед докосна ръката му.

— Това според мен е шедьовър. Не сте ли съгласен? Нарича се „Музика на сферата“.

На високо вертикално платно тя бе нарисувала земята, така както би изглеждала, видяна от друга планета. Кълбото сияеше в златистозелено и сребристобяло и висеше или по-скоро се въртеше с грациозен ритъм сред безбрежната тъмнина. Скъпоценен камък,

туптящо сърце, което разпръсква лъчи в неподвижната вселена. Около него имаше ореол от нежна светлина с проблясъци от тропически дъжд и листенца, които биха могли да бъдат ноти, или музикални ноти, които биха могли да бъдат листенца. Творение с великолепна и стаена изразност, която може да бъде уловена само от човек, влюбен в живота и света.

Мартин бе потресен до дъното на душата си и откри, че може да изрече само изтърканото:

— Великолепно. Великолепно.

— И критиците така казаха. Много хора се обаждаха и желяеха да я купят. Но точно тази картина тя не иска да продава, което е съвсем обяснимо за мен.

Сърцето на Мартин заби ускорено. Погледна Нед право в очите.

— Как е тя? — попита.

— Щастлива с работата си, както виждате. По-щастлива, отколкото някога е била.

— Не искам да ѝ нанеса удар, като нахълтам просто така, без предупреждение — и все пак, ако тя нахълтеше сега ненадейно, щеше да се получи ударът от наново съединените им души, при тази мисъл той радостно се засмя. — Клер ти е казала това, което и ти си знаел, разбира се, за Мери и мен. Не че сме обсъждали тази тема често. Хората са прекалено сдържани, мисля си понякога. Но... е, мислех си, след като съм дошъл тук, след всичките тези години, дали не бихме могли... тя и аз... — Нещо в изражението на Нед го накара да млъкне.

— Не съм сигурен дали правилно разбирам намеренията ви, но ако...

— Мисля, че ме разбираш правилно — отвърна Мартин.

— Ами... ами, ох, ужасно съжалявам! Вие не знаете... Майка е омъжена почти от една година.

— Омъжена!

— Да. Двамата със Саймън се познават от дълги години. Той е собственик на галерия, направи страшно много за нея във всяко отношение. Много го харесвам.

Омъжена! Мартин се сети, че навярно изглежда ужасно, щом Нед добавя невероятно нежно:

— Понякога животът става истинска бъркотия, нали?

— Бъркотия? По-скоро хаос и ураган!

Човешкото сърце е странно нещо. Поне неговото. И в пристъп на вцепеняваща немощ той се отпусна на един сандък, мислейки си за тази светла нишка, която минаваше през всички изкривени, объркани шарки в тъканта на живота му.

Омъжена.

Тя, тя — от първия ден, е очите и бляновете ѝ и смуглото прекрасно лице...

„Ефирна — бе казала Джеси. — Фърн е ефирна.“

Омъжена.

— Мислех, че сте разбрали чрез онази стара леля, Мили.

— Не, Мили почина.

— Съжалявам — Нед тактично отмести очи. — Съжалява за смъртта на старата леля? Или за...

Мартин се стегна.

— Трябва да тръгвам. Свърших това, за което дойдох. Останалото зависи от теб.

— Да ви закарам до гарата?

— Благодаря, няма нужда. С кола съм.

Тъкмо се бе упътил към вратата, когато тя се отвори и един мъж влезе. Висок, на средна възраст, облечен като за провинцията, с приятно, обветрено от слънцето лице.

— Саймън — представи ги Нед, — имаме посетител от Америка. Това е доктор Фаръл, бащата на Клер.

Саймън стисна ръката на Мартин.

— Радвам се да се запознаем. Да не би да си тръгвате?

— Боя се, че да — Мартин усети нов пристъп на слабост и световъртеж. — Дойдох само да разменя две думи с Нед. Налага се да се връщам.

— Доктор Фаръл дойде заради Клер — обясни Нед. — Може би следващата седмица ще замина за Ню Йорк, Саймън. Ще отида да се срещна с нея.

Саймън местеше поглед от единия към другия.

— Значи това било? Ужасно се радвам, докторе! Да ви кажа честно, подозирах, че само Клер е била! — радостта му бе неподправена. — Виждате ли, знам какво е да разбирате какво желаете и да не можете да го получите. Виждали ли сте съпругата ми, докторе?

Но разбира се, че сте. Колко глупаво от моя страна! Сестра й. Извинете, изключих за момент.

— Няма нищо. Беше преди толкова време — промърмори Мартин.

— Всичко това са нейни произведения. Може би сте чули колко е известна? В Америка все още не я познават добре, по някой ден ще направим изложба и там.

— Нед ми ги показа. Много са красиви.

— Нед показа ли ви това? Нейният портрет. Поръчах на Хуан Доминго да го нарисува. Мексиканец, чудесен художник. Идеално я е уловил — от човека направо струеше щастие. Той поведе Мартин към дъното на помещението. — Ето го. Навярно за последен път сте я виждали като момиче. Ще я познаете ли на портрета?

Това беше тя — в цял ръст, до една маса, върху която имаше ваза с цветя, хортензии или хиацинти. Очите му се бяха насълзили и не би могъл да ги определи точно. Едната й ръка бе отпусната върху купчина книги. Роклята й бе сблъсък между рубин и огън, но единственото, което той ясно видя, бяха огромните й замечтани очи, взрени някъде в далечината.

— Бихте ли я познали? — настоя Саймън.

— Да — отговори Мартин, — бих я познал.

— Портретът е направен преди десет години, но оттогава тя почти никак не се е изменила.

— Познавате я от десет години — повтори Мартин машинално.

— Да. Толкова много време ми трябваше, за да я убедя да се омъжи за мен. Но аз съм упорит човек — и Саймън се засмя със самочувствието на човек, който може да си позволи да се смее.

Мартин вдигна очи и видя състраданието в погледа на Нед.

— Изключителна прилика — промълви той, понеже от него се очакваше да каже нещо. Отново се запъти към вратата. Тук бе натрапник, нарушител, крадец, който трябва да избяга, преди да го открият.

— Мери скоро ще си дойде. Отиде да свърши две-три дребни поръчки — каза Саймън. — Не бихте ли могли да останете на чай?

— Благодаря, много мило от ваша страна, но имам среща в хотела си и наистина нямам възможност.

Стиснаха си ръцете. Мартин кимна на Нед:

— Сигурно ще се видим в Ню Йорк — и излезе.

На върха на възвишението, там, където пътят извиваше, той спря колата и погледна назад. През оголените дървета се мержелееха покривът и едното крило на Лам Хаус. Домът се издигаше там от векове. За случайния минувач тя бе една красива аристократична къща. Той не би видял нищо необичайно в нея, със сигурност не и блясъка и очарованието на недостъпното. Е, бе дошъл заради Клер, нали? И бе направил каквото можеше. По-нататък развоят на събитията не зависеше от него. А за останалото, за това другото, не знаеше. Не можеше да каже нищо. Та той дори почти не чувстваше. Беше вцепенен.

Мери влезе в ателието, където Саймън и Нед продължаваха да подреждат картините.

— Имаме посетител, скъпа — каза Саймън. — За нищо на света няма да познаеш кой беше.

Той изглеждаше толкова щастлив. Мери си помисли, че да влезеш и да видиш лицето му е все едно да се прибираш у дома при топлината на запалената камина.

— Кажи ми тогава.

— Бившият съпруг на сестра ти. От Америка. Докторът. Не е ли странно? Поканих го на чай, но той имал някакъв ангажимент.

— Мартин! — после повтори по-меко: — Мартин е бил тук? — тя погледна Нед.

Той кимна.

— Беше дошъл да поговорим за Клер — Нед говореше стегнато и тя разбра, че тонът му е предназначен да стегне нея. — Мамо, мисля, че ще отида да я видя.

Мери седна. Устните ѝ трепереха. Надяваше се никой да не го забележи. За оправдание каза:

— Просто съм... смаяна. Май... май треперя.

— Ами да, разбира се! — извика Саймън — Нед, ти притесни майка си. Тя се тревожи за теб, макар и да не го показва.

— Не бива да се тревожи за мен. Достатъчно съм голям.

— Разбира се, не бях много въодушевена от това в началото — каза Мери — Джеси и аз... Но, о, действително съм убедена, че Клер е изключителна жена и ако успееш, защо да не... — гласът ѝ изневери.

— Майка ѝ изобщо не ме харесва.

— Сигурна съм, че няма нищо срещу теб — противопостави се Саймън. — Защо, за бога, някой не би те харесал? Убеден съм, че е заради онази злощастна вражда. Как може едно семейство да се разпадне заради пари! Виждал съм и друг път такива неща... Много жалко. И колкото по-дълго позволяваш да се проточи, толкова по-трудно могат да се възстановят семейните връзки.

Мери успя да се съвземе.

— Е, ако сестра ми е единствената пречка, ако това е само тя, сигурна съм, че ще го преодолее, Нед, независимо от чувствата ѝ към мен. Тя би направила всичко за Клер, както аз за теб.

— А бащата те харесва, видях го — отбеляза Саймън. — Много симпатичен човек, Мери! Много го заинтригуваха картините ти.

— Да де — подхвана Нед с усмивка, — всеки, който се възхищава от творбите ти, влиза в списъка, който е оглавен от Саймън.

— Значи ни напускаш! Най-сетне глътка спокойствие! — пошегува се и Саймън в отговор.

— Иди при Клер — каза Мери, — ако тя е тази, която искаш. Въпреки че за нея на първо място винаги е била лекарската професия, Нед, отиди при нея. В крайна сметка именно от това се възхищаваш и ти, това те привлече към нея навремето. Може би въобще не си си дал сметка за това.

Нед се наведе и целуна майка си.

— Разбирам — каза той — и ти благодаря.

Очите им се срещнаха. Мери първа отмести поглед.

— Отивам към къщата — промълви тя. — Нали не ти трябва нещо, Саймън?

— Не, не. Почти свършихме. Върви.

Тя бавно пое по пътеката. Ненадейно изгуби желание да влиза вътре и седна на пейката до стената, където през лятото цъфтяха рози. Сега корените им бяха затрупани с тъмни мокри листа. Отпусна глава на облегалката.

А ако беше дошъл миналата година, преди да се омъжи за Саймън? Тогава какво? О, Саймън е олицетворение на сигурността, добротата, мъжествеността. В сърцето ми сега цари спокойствие, уют. Но ако беше дошъл миналата година?

Толкова много, много ако. Когато бяхме млади и онзи доктор с испанското име му предложи да учи още три години, ако аз не бях

склонна да чакам и той бе избрал мен, щеше ли да ме намрази за това по-късно? Ако. Ако. И ако бяхме прекарвали живота си заедно, щях ли все още да чувствам тази тръпчива слабост, която ме обзема само при мисълта за него? Чудя се. Възможно ли е изобщо сега да изпитаме радост един от друг, след толкова много мъка, след Джеси и след онази бедна мъртва жена, за която ми разказа Нед? Възможно ли е?

Винаги, винаги стои въпросът за това какво можехме да направим, какво трябваше да направим и за кое се обвиняваме, че сме направили или не сме направили. Дали действително имаме избор? Или всичко е предначертано предварително от звездите или гените? Бог знае.

Две горещи сълзици се събраха в ъглите на очите ѝ и тя ги избърса с длан. Поне можеше да се надява, че нещата ще тръгнат добре за Нед. Клер е необикновено момиче. Трябва да го признаеш, въпреки че съюзът между тези двамата ще бъде тежко бреме за нас, останалите. Но те трябва да направят това, което е добро за тях. А дали наистина е добро ще разберат едва след години.

А аз? Двамата със Саймън ще останем тук, в тази къща, която толкова обичам. След смъртта ни сигурно ще я купи някоя филмова звезда. Но дотогава ще сме тук. Алекс би се зарадвал, ако го знаеше. А може би там, където се намира той, знаят всичко. Навремето мислех, че това са глупости, но сега, като поостарях, не съм толкова сигурна. Вече в нищо не съм сигурна.

— Мислех, че искаше да се прибереш вътре — каза Саймън.

— Да, но тук е толкова топло и приятно. Дори можеш да си представиш, че е лято.

Той се наведе и я целуна.

— Мери. Мери Фърн. Радваш ли се за Нед?

— Каквото той желае и би било добро за него, ще донесе радост и на мен.

— Ти си добра майка, такава, каквато всеки би трябвало да има, и такава съпруга. Достатъчно често ли ти го казвам?

— Да, мили, достатъчно често.

— Чудех се дали не би искала да отидем в Америка?

— Не знам. Не съм била там, откакто дойдох тук, за да се омъжа за Алекс. Казват, че има големи промени.

— Има ли нещо, което да не се променя?

— Магистрала, сглобяеми къщи, усилено предприемачество, както чета. И все пак есента навярно си е същата и онези горещи дни през август, когато тревата изгаря и става кафява, а скакалците скрибуцат по цял следобед.

— Ще отидем в Калифорния, хем ще покажем някои от творбите ти, хем ще си починем. Ще поостанем и в Ню Йорк.

— В Ню Йорк не — каза тя припряно. — Нека не се задържаме там. Никога не съм харесвала Ню Йорк.

— Както кажеш, стига да сме заедно — и той седна до нея на пейката. В тихия следобед не потрепваше и вейка. Меката слънчева светлина се промъкна през облаците и над тъмносивите хълмове небето се озари от блед огън.

ТРИДЕСЕТ И ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

Сватбеното тържество на Нед и Клер щеше да бъде съвсем скромно и да се състои в една съботна вечер в къщата на Джеси. Две приятелки на Клер от Смит, заедно със съпруга на едната и приятел на Нед от Лондон, който в момента бе в Ню Йорк, бяха единствените гости. Поради ограничения кръг от хора и произтичащата от това интимност на събирането се бяха уговорили Мартин да не присъства. Той щеше да даде официална вечеря за младоженците в дома си предишния ден. На нея, по същите причини, не бе поканена Джеси.

— Така ще бъде далеч по-удобно за всички — бе подчертала тя разумно и Клер се бе съгласила.

— И татко каза същото.

От полицата над камината в библиотеката бяха махнати всички украшения. Следобедът преди церемонията Джеси я бе украсила с бели цветя — рози и карамфили, свързани в гирлянди с тънки копринени ленти. Клер бе настоявала да бъде облечена с най-обикновен костюм, но Джеси бе успяла да я убеди той поне да бъде от бяла коприна и като украшение ѝ бе дала една от своите красиви огърлици.

Джеси си тананикаше. Да ѝ бяха казали преди няколко месеца, че ще се чувства щастлива на сватбата на дъщеря си точно с това момче, нямаше да повярва. Ала огромната загриженост за дъщеря ѝ бе изтикала всичко останало на заден план и изражението на лицето на Клер през последните седмици ѝ бе донесло радост и облекчение. Това бе достатъчно, за да отхвърли всичките си съмнения и резерви.

— Останалото — каза тя на глас — е в ръцете на боговете. Дотук добре... — и завърза последната панделка.

Къщата бе смълчана. Готвачката бе заета в кухнята, Клер бе отишла да си направи косата, а Джеси аранжираше вазите в дневната, когато на входната врата се звънна.

— Аз ще отида, Нора! — извика тя.

Отвори вратата. Ръката ѝ още бе на дръжката и това запази равновесието ѝ в мига на разпознаването. Жената на прага колебливо

се усмихна.

— Джеси, може ли да вляза? — попита Мери Фърн.

Джеси се беше настанила в голямото кресло. Тя не би могла да живее без кресло, помисли си Фърн.

— Не съм дошла за сватбата — каза тя. — Дори не знаех, че е определена за днес. В писмото си Нед споменаваше, че става дума за този месец, но както стоят нещата, не сме и очаквали да ни поканят.

— Имаш пълното право да присъстваш на сватбата на сина си, ако искаш. Никой не ми каза, че би желала.

Разбира се. Джеси бе коректна във всичко. В края на краищата двете бяха възпитани в един и същи дом. Но какво в действителност ставаше в тази елегантна главица, зад хладното изражение? Изведнъж Фърн съжали, че се е поддала на необмисления си импулс.

— Може би не биваше да идвам. Ако присъствието ми е нежелано, Джеси, просто ми кажи и аз ще си тръгна.

— Да съм казала, че си нежелана? — попита Джеси безцеремонно.

— Не, но... разбираш ли, ние просто минавахме през града... Отлитаме за Калифорния в понеделник... И докато обядвах... изведнъж, почувствах близостта ти... Ние бяхме на неколкостотин метра разстояние... Станах и излязох от ресторанта с мисълта, че трябва да те видя, дори и за малко, дори и ако затръшнеш вратата под носа ми... — тя млъкна. Сълзи премрежиха очите ѝ.

— Е, не затръшнах вратата под носа ти.

Кошничка с ръкоделие стоеше в краката на Джеси. Тя се пресегна и подхвана това, което работеше в момента.

— Изпитвам нужда да правя нещо с ръцете си. Изглежда, никога няма да мога да си седя и да безделнича.

— Значи не си се променила.

— Май никоя от нас не е?

Тази забележка можеше да се тълкува по много начини, Фърн не отговори и двете жени седяха в мълчание, Фърн бе напрегната и скована, а Джеси бодеше усърдно с иглата.

Накрая Джеси наруши тишината:

— Казаха ми, че си се прочула с картините си.

— Да — отвърна Фърн просто.

— Значи татко е грешил! Жалко, че не доживя да види поне веднъж, че греши — тя вдигна очи към Фърн. — Сигурно си мислиш, че съм отмъстителна? Може би, но истината си е истина.

— Щеше да се окаже, че е сгрешил и по отношение на теб — нежно допълни Фърн — Нед ми разказа за успехите ти.

— Така ли?

— Да. И тази къща е прекрасна. Мека като Лам Хаус.

— Не прилича на Лам Хаус! Още ли живееш там?

— Да. В края на краищата тя е моят дом. А и Саймън я харесва.

— Щастлива ли си със Саймън?

— Той е много добър с мен. Силен и внимателен е.

— Това май не е отговор на въпроса ми, нали?

Фърн вдигна ръце.

— О, Джеси! — възкликна тя.

Джеси захвърли ръкоделието си.

— Съжалявам. Не биваше да казвам това. Разстроена съм. Ти ме разстрои.

Фърн се надигна.

— Знам. Май идеята ми не беше добра. Най-добре да си тръгвам.

— Не! Остани! Никога няма да си простя, ако си тръгнеш сега. Сега, като си дошла, трябва да довършим това, което сме започнали.

— Да го довършим? Как?

— Да се изясним. Да разведрим атмосферата. Както искаш го наречи. Това, което аз искам да кажа, е, че вече не тая гняв срещу теб. Не те мразя, Фърн. И от много отдавна е така.

Фърн се изправи и отиде в другия край на стаята. На кръгла маса в ъгъла имаше снимки, повечето на Клер от бебешките ѝ години до ден-днешен, сред тях бе и снимката на майката на Джеси и Фърн, над замисленото ѝ лице се мъдреше шапка с перо от Първата световна война, Фърн дълго стоя и гледа лицето, което бе съхранила в паметта си. После се обърна към сестра си. Гласът ѝ трепереше.

— Не знам дали ще ме разбереш... но ти облекчи болка, която бе толкова остра... толкова остра, Джеси. Няма начин да знаеш.

— Може би има — Джеси се изправи и докосна ръката на Фърн.
— Може би знам.

Фърн протегна ръце и главата на Джеси, която достигаше не високо от рамото ѝ, се облегна на него. Фърн поглаждаше с длан къдриците ѝ, другата почиваше върху изкривения ѝ гръб. Дълго стояха така прегърнати и нещо в сърцата и на двете бавно и чудотворно се отпусна.

— Колко било лесно в крайна сметка, нали? — прошепна Фърн. — Защо не го направихме по-рано?

— Не знам. Проклета глупост, предполагам — Джеси избърса очите си с кърпичка. — Седни и ми разказвай. Искам да чуя за дъщерите ти. Искам да науча повече за мъжа, който се жени за дъщеря ми. За един час ми разкажи историята на последните двадесет и пет години. Ще се справиш ли?

Тя все още може да те очарова, мислеше си Фърн, докато говореха. Остроумието ѝ е все така блестящо, както беше в Кипър, жаждата за живот е в нея заедно със смеха.

— Помниш ли, когато леля Мили ни дойде на гости, а ние сложихме котенцата в леглото ѝ? — възкликна Джеси.

— Чудя се как ли изглежда Кипър днес?

— Минах покрай града с колата миналото лято на път към един клиент в Бъфало, но не влязох в града. Искам да го помня такъв, какъвто беше за нас: с кулата и желязната сърна и лимонадата на поляната.

И така си бърбеха цял час. Говореха за всичко и за всички, освен за мъжа, чието име бе по-добре да остане неизречено. Накрая Джеси каза:

— Трябва да отидеш до хотела и да се преоблечеш. Бъдете със Саймън тук в седем, става ли?

— Беше... беше прекрасно, Джеси.

— Прекрасно. Горчиво и сладко.

Да, сладко, защото най-сетне бяха заедно, и горчиво, защото толкова години бяха пропилены. Стари грешки и болки! Те са като пълзящи плевели — прилепват, извиват се, стават все по-гъсти, докато дойде денят, в който някой събере сили да ги изскубне с корените, или поне по-голяма част от тях.

ТРИДЕСЕТ И ПЕТА ГЛАВА

Самолетът им отлеташе за Индия тази вечер. Мартин вече се бе сбогувал с Нед и Клер, но му хрумна, че иска да ги види още веднъж. Нали отиваха на другия край на света.

Беше ясен неделен ден от пролетта с искрици розово във въздуха. Упъти се на юг към хотел „Уолдорф“, където Нед и Клер бяха отседнали. Имаше много хора, които разхождаха английски детски колички или екзотични породи кучета, като пули^[1] и брияр^[2]. Скъпи деца и скъпи животни, отбеляза Мартин. Група жизнерадостни момчета, които не бяха скъпи, префучаха покрай него на ролкови кънки — колелцата прожужаха по асфалта. Срещна и двойка от Индия, жената бе загърната в поръбено със златно сари и бе белязана с червен знак за кастова принадлежност. Многообразието и жизнеността на най-чудесния град не познаваха граници! Мина покрай Неврологичния институт. Сградата се мъдреше скромно и елегантно на сенчестата страна на улицата като някой замислен учен е разкошна шапка и тога. Неописуеми усещания се раждаха у Мартин.

— Много вода изтече — изрече той гласно за свое учудване.

Да, много вода. И си помисли, че би трябвало да има по-добър начин, освен това изтъркано клише, по който да изрази как чувства промените и кризите в житейския път — не само в своя, а в живота изобщо.

Без Клер за него нещата щяха много да се променят. Поне се бе опитал да скрие този факт от нея. Убеден бе, че в щастието си тя нищо не подозира.

Тържествената вечеря в тяхна чест бе минала под знака на веселието. Ийнък си бе дошъл от Браун, бяха поканени и семейство Хорват и някои приятели на Нед и Клер. Дори бе довел сестра си и семейството ѝ в Ню Йорк. (Милата Алис! Подарената от него екскурзия до големия град бе най-голямото събитие на годината за нея.) Естер се бе справила блестящо с приготвянето на храната, а Марджъри бе подредила масата. У нея вече се бяха развили домакинските способности на майка ѝ и Мартин истински се бе

зарадвал при вида на рубинения кристал на Хейзъл, който не бяха употребявали от дълго време. Но дантелената покривка, която бяха купили през онзи ден в Сан Франциско, накара сърцето му да се свие от мъка.

С Нед бяха останали насаме за няколко минути и той го бе уверил в чувствата си.

— Бих искал да знаете, сър — английска учтивост, — че този път всичко ще бъде наред. Можете да разчитате на мен.

А Мартин бе отвърнал приятелски:

— Знам. В противен случай светът ще ти се види тесен.

Нейното момче! От всички младежи в света именно нейният син, който бе отраснал в къщата ѝ, усещал нейното докосване и чувал нейния глас, щеше да донесе толкова много от нейното присъствие в живота на Клер и неизбежно — в собствения живот на Мартин. Но той бе чудесен младеж. И Мартин си спомни онова дълго пътуване през зимата, след като бащата на момчето беше загинал. Чудесен младеж, у него имаше състрадание и това бе само едно от положителните му качества.

И все пак единствено времето щеше да покаже как ще се развият нещата. Може би дори ще минат няколко поколения, преди човек да разбере със сигурност. Съвременната жена! Дватамата с Мери и дватамата с Хейзъл принадлежахме на старото време. Сключваш договор, даваш думата си и държиш на нея каквото и да ти коства. Това, другото, бе ново, тази несигурност, тази подвижност. Работа, брак... пробваш дали ти стават, ако не пасват, просто ги сменяш.

— Грижи се за нея. Обичай я — бе му заръчал той с надеждата, че думите му не звучат старомодно и прекалено покровителствено. По дяволите, дори и да бе така!

Любов. От всичко, което четеше или виждаше на екрана, му се струваше, че страстта и силата вече не бяха същите, както по времето, когато сексът бе забулен в тайна от общоприетите норми. Тогава на първо място стоеше другото — обектът. Беше някакъв вид... да, беше обожание. Сега от значение си самият ти, а сексът е вид игра. Партньорът ми напълно и честно ли изпълнява своя дял? Аз добре ли се представям? Постигам ли онова задоволяване, за което говорят специалистите? Прецени и изпълни — принципът на днешния ден.

Как я обичам? Нека открия измеренията. Обичам я до дълбините, широтите и висините, които може да достигне моят дух.

И все пак в тази стая той бе видял дъщеря си и мъжа, когото тя обичаше, да се държат за ръце и да се гледат с такива очи, които... Те бяха минали през огън — помисли си Мартин — и връзката им бе оцеляла. Бог да ги благослови.

Във фойето на хотела цареше обичайната учтива суматоха от пристигащи и заминаващи. Багаж, съобщения, кутии от цветарски магазини се разнасяха напред-назад. Някакъв нисък човечец на рецепцията вдигаше врява до бога заради билети за театър. Местата били на края, казваше той, и проклет да бъде, той нямало да плати тази безумна цена.

— Да, но... — заекна обърканият млад мъж от другата страна на тезгяха, — вие ги искахте за същата вечер и единствено тези места бяха останали.

Защо хората се възмущаваха така грубо за дреболии? Може би човек наистина трябва да е минал през огън, както си бе помислил преди миг за Нед и Клер, за да може да преценява правилно значението на нещата.

Доктор Фаръл и господин Лам били още в стаята си. Багажът им щял да бъде свален долу в пет и половина, уведоми го служителят. В асансьора Мартин поклати глава с усмивка от тъга и радост едновременно. „Господин Лам и доктор Фаръл“, виж ти!

На четвъртия етаж спря за миг, чудейки се в коя от трите посоки е стаята. В другата част на коридора, с гръб към него, стояха мъж и жена и също се колебаеха накъде да тръгнат. Жената бе висока почти колкото мъжа. Тя бе облечена е костюм от фина вълна в житен цвят. Дланта ѝ с лека ръкавица почиваше на сгъвката на лакътя на мъжа. В къдравата ѝ коса със средна дължина имаше сребърни нишки. Позна я мигновено, още преди да чуе неподражаемия ѝ глас, който би познал, където и да е.

— Мисля, че беше стая номер единадесет — каза тя.

Обръщайки се в същия момент, тя улови погледа на Мартин. Нейният взор, устремен към края на коридора зад него, леко се плъзна назад и се задържа. Очите се познаха в този мимолетен миг и изрекоха... Изрекоха какво? Послание, което може да обиколи пространството, да те докосне и да изчезне. Стори му се, че устните ѝ

потрепнаха, но вероятно причината бе в собствения му замъглен поглед.

— Насам, Мери — каза съпругът ѝ. — Наляво.

Вратите на асансьора се отвориха отново и Мартин влезе в кабината. Главата му бучеше. Изпитваше нужда да поседне за малко във фоайето, но нямаше свободни столове. После помисли, че е необходимо да се махне, но при входа на хотела имаше опашка за таксита, а той нямаше нито нерви, нито търпение да чака. Тръгна пеш, почти тичаше. Чувстваше се като зашеметен.

„Ако някога се срещнем отново — бе казала тя, — тръгни си, обещава ли?“

„Да, обещавам“ — бе отвърнал той.

И си помисли, че може би най-доброто доказателство за любовта му към нея бе желанието му в настоящия момент тя да е щастлива. Не бе благороден, знаеше, че е далеч от благородството, но поне можеше да ѝ го пожелае от все сърце. Саймън бе добър и внимателен човек. Прозрял го бе от пръв поглед — истински мъж, който знае как да направи една жена щастлива.

Мери Фърн. Мери Фърн. Далечно сияние, избледняващо и бляскащо, избледняващо и бляскащо. За колко дълго? Завинаги? До края на дните му?

Минал бе две преки, когато някаква кола спря пред него. Чуждестранна лимузина, карана от шофьор в кафява униформа. От нея излезе мъничка жена е широко кремаво палто и освободи колата.

— Джеси! — извика той.

— Мартин? — след кратко колебание тя му протегна ръка. — Как си, Мартин?

— Добре, благодаря. Тук ли ще влезеш? — попита той и посочи сградата, пред която се намираха.

— Не, отивам към къщи. Имам нужда от раздвижване, ето защо изпратих колата в гаража.

Трябваше да каже нещо в отговор, затова отбеляза учтиво, че автомобилът бил хубав. Джеси се усмихна.

— Това, което си мислиш в действителност, е, че е прекалено помпозна. Познавам спартанския ти вкус.

— Не, не.

— Не можеш да ме излъжеш, Мартин. Но аз обичам тази кола. Тя означава много за мен.

— Е, тя наистина е хубава. Освен това много ми харесва палтото ти, Джеси.

— Дрън-дрън! В такъв вид се нося година след година. Все същата качулка, за да скрие гърбицата. Единственото, което се променя, са материята и цветът.

Малката Джеси! Рязката пряма малка Джеси! И нещо болезнено докосна сърцето на Мартин, стар спомен и усещане за дежа ву. О, сърцето му бе прекалено уязвимо днес!

— Имаш ли нещо против да ти правя компания? — попита я той. — Изглежда, в една и съща посока сме.

— Нямам нищо против, разбира се.

Повървяха доста, преди някой от двамата да наруши мълчанието.

— Бил си при Клер, нали? — попита Джеси.

— Отидох до „Уолдорф“, но не се качих горе.

— Защото си видял Фърн.

— Как разбра, за бога?

— Погледът ти е отнесен. Не съм ли познавала винаги, когато нещо те тормози?

— Вярно е. Винаги познаваше.

— Да, никога не би могъл да ме излъжеш, Мартин.

Той не отговори. Сети се за нещо, което бе видял само преди няколко седмици, една картина в музея в Чикаго. Картина на Олбрайт^[3]: „Това, което трябваше да направя, но не направих“. Беше обикновено изображение на погребален венец, закачен на дървена врата, ала го бе трогнало дълбоко, бе достигнало тъмните кътчета в душата му.

— Постъпих много несправедливо е теб — каза той. — Не че тези думи биха ти помогнали сега, нито пък на мен. Но чувството, че съм виновен, е вътре в мен, съпътства ме всеки ден от живота ми.

— Съжалявам, че го чувам! Много съжалявам, Мартин! Като се замисля сега, ти ми направи огромна услуга, знаеш ли. Имам Клер благодарение на теб, нали? И знаеш не по-зле от мен, че не можеш да чакам да долети Прекрасният принц, да ме отнесе на коня си и да ме „дари с дете“, както казват в приказките.

Той сведе поглед към нея. Прическата ѝ бе елегантна. Лицето ѝ, което понякога в младостта ѝ бе изглеждало по-възрастно, сега изглеждаше младо за годините ѝ. Изражението ѝ, както винаги, бе жизнено, с наострени за света сетива.

— Знаеше ли, че Фърн е в Ню Йорк? — попита тя.

— Не — отвърна той и не можа да се въздържи да не запита:

— А ти?

— Не знаех, че ще идва. Никой не знаеше. Тя пристигна навреме за сватбата.

— Тя е присъствала на сватбата?

— Да. Дойде у дома същия следобед. Радвам се, че дойде. Никога не бих я поканила, за нищо на света. Но съм толкова щастлива, че тя дойде. Поговорихме си надълго и нашироко.

Мартин бе толкова изумен, че не можа да измисли какво да каже.

— Най-прекрасното бе, че от срещата с нея не ме заболя така, както очаквах! Предполагам, че стана тъй, защото сама постигнах нещо в живота си. Вече няма причина да се чувствам като... като нищожество! О, корените са толкова назад в миналото! Във времето, когато аз още бях в бебешкия стол, а тя тичаше напред-назад и имаше красив изправен гръб... Разбираш ли?

— Мисля, че винаги съм разбирал, Джеси.

— Не казвам, че вече не боли. Винаги ще боли мъничко... Понякога си мисля колко странно и тъжно е, че никога никого не съм обичала достатъчно! Дори и теб, ако те обичах достатъчно, нямаше да бъда толкова горда, нали? А ако бях обичала Фърн достатъчно силно, щях да мога да ѝ простя, че е това, което е — и допълни: — Клер не я броя, защото тя е моя плът и кръв.

— Ти си способна да обичаш, Джеси. Недей да си мислиш противното — изрече Мартин с болка.

Тя не обърна внимание на протеста му.

— Естествено е човек да си помисли, че гърбицата ми е причината за неспособността ми да обичам. Ами ако няма нищо общо с това? Ако просто съм била сглобена, лишена от усещането за любов?

— Не, не. Не бих повярвал на това. Не бих го купил, както се изразяват напоследък.

— Е, купуваш или не, нещата действително стоят по този начин.

Мартин замълча. Продължиха да вървят, стъпките им бяха забързани. Изведнъж Джеси каза:

— Съжалявам за това, което се случи с института ти. Клер ми разказа как са те измамили.

— Човек свиква с всичко.

— Не съвсем — Джеси се усмихна накриво.

Не, човек никога не би се примирил с гърбица, помисли си Мартин, никога не би го напуснал копнежът за красота и любов.

— И на двамата Клер ужасно ще ни липсва, нали? — каза тя.

— Да.

— Ти поне имаш още три.

— Така е. Но тя... — той млъкна. Щеше да прозвучи театрално, но Джеси без съмнение щеше да му повярва. — Но тя е любимото ми дете, душата ми.

— Клер казва, че децата ти са чудесни.

— Нежни. Като майка си — отговори той сериозно.

— И като теб.

На Мартин му се прииска да отвърне на честния комплимент със същата прямота, затова каза:

— Свършила си фантастична работа, като си възпитала Клер такава, каквата е. Винаги съм имал желание да ти го кажа.

— И ти имаш пръст в тази работа, да. От самото начало ти бе нейният герой. Как страдах, когато дойде при теб! — в очите на Джеси, вдигнати към Мартин, се четеше чиста и пряма искреност. — А толкова исках да я запазя само за себе си!

— Ти я запази, Джеси. Тя те обича и ти се възхищава! Повярвай ми, убеден съм в това.

— Да. Но този брак сега! Сякаш я губя отново. Вече няма да я виждаме често.

— За късмет, и двамата сме много заети.

— Не съм ходила по петите ѝ, когато бе при мен. Това поне е добре. Нямах време, но така или иначе не бих го направила.

Джеси въздъхна.

— По дяволите! Не понасям вайкащи се хора и не изключвам себе си от това число. Стигнахме къщата ми. Няма да те покана да влезеш, защото всъщност нямаме какво повече да си кажем днес,

нали? Но ми беше приятно — тя протегна ръката си. — Късмет, Мартин.

— И на теб, майко на Клер.

Уличните лампи светнаха и небето над назъбените покриви се оцвети в тъмнозелено. Той забави крачка и продължи към дома си в мекия сгъстяващ се здрач. Мислите му се носеха свободно. Какъв особен ден! Ден, в който миналото се бе устремило напред, за да се свърже с бъдещето. Джеси винаги ме е разбирала най-добре, помисли си той. Да, наистина, още от самото начало. В гърлото му заклокочи нещо, подобно на радостен смях. Има-няма пет стъпки на ръст, а каква сила! Но и Мери е силна. И Клер. Моята Клер. Каква огромна сила притежават тези жени! Горката Хейзъл бе слаба. Тя нямаше вина за това, човек е такъв, какъвто е. В този ред на мисли дори не бих могъл да кажа колко силен съм самият аз. Жалко, че човек никога не може да се види отстрани.

Под вратата на Питър се процеждаше светлина дълго след вечеря. Мартин отвори и съзря сина си, седнал зад бюрото.

— Пак ли математика?

— Алгебра. Как я мразя само! — момчето бе прехапало загрижено устната си съвсем по детски, но над нея вече се бе появил първият юношески мъх.

— Недей да се затормозяваш. Опитай се да се справиш според силите си — посъветва го Мартин.

— Трябва да имам по-добър резултат на следващия тест.

— Не може да „трябва“. От никого не се очаква да бъде блестящ във всичко, Питър.

— Клер блести във всичко. Ще ми се да съм умен като нея, татко.

— Ти си умен по свой начин.

— Но не като нея — повтори Питър упорито.

— Няма еднакви хора.

Чудесно момче бе Питър — сериозно дете с чувство за отговорност. Но наистина никога не бе притежавал интелектуалния плам на Клер. Жалко! За едно момче той е къде-къде по-необходим, помисли си Мартин. И после: Клер би се вбесила, ако можеше да ме чуе в този момент.

Постави ръка на рамото на сина си. Навярно нещо от нежността, която го бе завладяла днес, се предаде чрез докосването на момчето, защото то го погледна притеснено.

— Нещастен ли си, татко?

— Глупости, разбира се, че не. Защо трябва да съм нещастен?

— Ами помислих си... Ийнък казва, че Клер ужасно ще ти липсва. Така ли е?

Колко пъти още щяха да му задават този въпрос?

— Да, май на всички ще ни липсва, нали?

— Но на теб най-много.

Доверчивите срамежливи очи на момчето се вгледаха в лицето му. И Мартин за първи път не извърна поглед от това подобие на Хейзъл, от този кротък взор. Прокашля се.

— Я, та ти растеш. Само този пуловер ли имаш?

— Че какво му е?

— Ръкавите са ти окъсели.

— От миналата година съм пораснал с пет сантиметра. Не си ли забелязал?

Не, не беше забелязал, бе толкова погълнат от други неща.

— В събота сутринта отиваме по магазините. Май имаш нужда почти от всичко. Прав ли съм?

— Марджъри иска разни работи от сума време. Роклите са й станали прекалено къси, а пролетното палто въобще не й става.

— „От сума време“? Защо не ми е казала?

— Предполагам, че си мисли, че си прекалено зает. — Можеше да обиколи магазините с Клер.

— Но Клер се готвеше за заминаването си.

— Да-а-а — проточи Мартин колебливо, — аз и представа си нямам какво носят малките момиченца в днешно време.

— Би могъл да й купиш неща, които момичетата от нейния клас имат, нали?

— Прав си — съгласи се Мартин.

Добротата и разсъдливостта на момчето го трогнаха. След смъртта на майка им децата сякаш се бяха сплотили. И той си помисли, че добричките му деца сигурно имат съвсем не детски страхове. Предстоеше им да минат още през толкова много неща — шини за коригиране на зъбите, мъка по дома в детските лагери, полово

възпитание с тайните и опасностите му. (Как ще им дадеш някаква основа, като самият ти знаеш толкова малко?) После колеж и най-накрая — работа. Как да ги възпита да живеят, без да бъдат стъпкани от живота и все пак, без да тъпчат самите те, да запазят в себе си онази първична чистота и почтеност от неделното училище?

Клер възприема света така, както го виждаше баща ми, ненадейно си помисли Мартин. Тя се смята за изтънчена и в някои отношения наистина е. Но в същността си тя е като баща ми.

Погледна часовника. Сигурно вече са излетели и са се отправили на изток към една древна, бедна и опасна страна. Не, не можеше да си позволи да остарее, дори и да иска. Все още има много хора, за които да се грижи. Усмихна се на Питър.

— Добре, ще се погрижим за всичко. Сега ти предлагам да си легнеш. Вече е късно, а утре е понеделник.

Отиде в кабинета си. Всички дребни предмети в стаята, лампите, гърбовете на книгите, пепелниците и часовникът проблясваха в отразената от голите бели стени светлина. Неочаквано и за първи път той най-сетне проумя защо се бе заобиколил с белота. Онази нейна стая... И Мартин отвори килера, където на най-горната лавица, все още опакована в английска хартия, но вече прашна и изтъркана от годините, се намираще лятната версия на „Три червени птици“. Свали я долу и я подпря на стената. Загледа се, за миг погълнат от ритъма на птиците и фона в онзи жизнен зелен цвят, който тя толкова обичаше.

„Сред дърветата — казваше тя — човек чува диханието на света.“

Утре ще я закачи и най-после ще застане лице е лице срещу действителността. А дали всичко това бе действително? Понякога му се струваше недействително, омая, която не би могла да бъде такава, каквато си я спомняше. Ами ако бяха живели заедно и споделяли един дом, детски болести, сметки за ток и вода, умора, как ли щеше да бъде тогава? Как щяха да се справят?

Това, приятелю, никога не ще узнаеш.

Крайно време бе да си легне, ако иска да бъде във форма сутринта. Предстоеше му трудна операция. Пациентът му бе студент, млад физик, вече овладял внушителни знания, които далеч надхвърляха възможностите на Мартин. А нещо нарастваше в главата му, нещо, в което Мартин щеше да влезе и да определи, задълбавайки

все по-навътре, без да знае чак до последния момент дали най-висококвалифицираните му предположения са били верни. Как би могъл някога човек да свикне с този риск? Всеки път бе като за пръв път. И той се отпусна на табуретката до леглото си, за да обмисли за сетен път стъпките и вероятностите за утрешния ден.

След като прехвърли в съзнанието си диаграмите, с удоволствие остави мисълта си да се носи свободно и захапа ябълка. Хейзъл винаги му оставяше някакъв плод преди лягане. Сега Марджъри поддържаше традицията. Облегна се назад, за да ѝ се наслади напълно. Чудесна възкисела ябълка, сорт „Джонатан“ може би. Навремето под прозореца му имаше ябълково дърво. О, какъв живот кипеше в него! Шумолеше и удряше с клоните си по стената на къщата посред лятото, когато задухваха северните ветрове. Ябълките от детството — пролетните, е възкисел вкус и дебела кора, летните и есенните, жълти и червени, с топла сладост. Рояк оси над загниващите купчини ябълки по тревата. Кошницата на верандата, когато татко се разболя и умря.

Когато аз умра, пациентите ми няма да донесат нито ябълки, нито сълзи в дома ми. Някои от тях дори няма да си спомнят името ми. „Един голям доктор направи операцията“ — ще казват те. А баща ми... колко го обичаха! И той ги обичаше! Те така и не разбраха — а и как биха могли — колко малко знаеше той всъщност. Дори и самият той не знаеше колко малко знае. Вината не бе у него, разбира се. Нямах да повярва, ако можеше да дойде и да види какво ще направя на този младеж утре сутринта.

Човек плаща за всичко. Знаем повече, постигаме повече, но не сме като бащи за болните, както беше татко, и те не ни обичат.

Отиде до прозореца и дръпна пердетата. Под безличковото сияние на небето сърцето на града туптеше. Дори и от тази височина Мартин можеше да чуе шепота му. Сякаш вчера бе стоял до прозореца и бе наблюдавал тълпата, която нахлуваше в деня на дипломирането му. Шапката и тогата, величествени и строги, висяха готови в гардероба. Алис седеше между майка му и баща му на втория ред. Родителите му изглеждаха дребнички и посивели. Бе му направило впечатление, че някои от родителите бяха млади. Спомни си, че Том бе много сериозен, а Пери, когото бе загубил сега, се задъхваше от смях. Доктор Перо произнесе дълга реч за напредъка на медицината и предстоящите велики промени. Извикваха имена. Бе изпитвал

ужасното чувство, че ще се препъне нагоре или надолу по стълбите при получаването на дипломата си. После — тържествената музика и излизането. Татко му разтърси ръката. Онова сълзи ли бяха или просто примигване срещу силната светлина на слънцето? „Доктор Фаръл“ — бе казал баща му и бе първият, който го нарече с титлата му.

Тридесет и пет години, помисли си в този момент. А има още толкова много, което не съм направил. И както винаги, връхлетя го чувството за отлитащото време, като вятър в ушите на момче, устремено надолу по хълма.

Пусна пердетата и вдигна слушалката на телефона.

— С кого говоря? Госпожица Кериган? Пациентът ми Бейтман от стая 1002 още ли е неспокоен? (Нespoкоен, да, защо не, горкото момче, тази дълга, дълга нощ, тази отминаваща нощ, която не е достатъчно дълга за него?) Помолете доктор Котър да отиде при него, ако обичате. Да, благодаря ви.

Безпокоеше се за младия Бейтман — толкова интелигентен, толкова целеустремен, толкова уплашен. Когато човек не мисли, че ще се възстанови, той често наистина не успява, бе открил Мартин. Действително съществуваше нещо като жажда за живот. Навремето го бе смятал за бабини деветини, така и бе казал укорително на баща си.

— Има някои неща, които никога не ще узнаем — бе отвърнал той. И бе прав. Тялото и съзнанието са едно цяло. Или го наречете душа, ако това име ви удовлетворява повече.

Мартин въздъхна и събу обувките си. Човек може да си позволи да се отпусне, щом има стажант като Фред Котър, който да наглежда пациента. Не му се случваше често. Веднъж на сто години сред морето от наистина компетентни млади хора, които работят с желание, се появява един, който притежава онзи специфичен усет, един вид вродена вътрешна светлина, толкова ярка, така пламтяща, че нищо не би могло да я угаси — нито възрастта, нито парите, нито престижът, нито дори любовта. Такъв човек може да ти стане спътник във вселената. Албениц би харесал Котър.

Мартин бе извадил стария си дневник, за да го покаже на Клер преди заминаването ѝ. Той сега лежеше на масата, отворен на първата страница, където бе записал онзи цитат от Ескулап, който, забравяйки, че го знае от години, бе избрал отново за мото на института. И си се представи там, в стаята си със скосен таван в Кипър, в леглото си...

сладкия аромат на дървените греди през юни... как пише, подпрял тетрадката на коленете си.

Този гръцки лекар, живял във време и място толкова различно от настоящето, че бе почти невъзможно да си го представиш, бе уловил истината. Лазурното небе над Атика^[4] — на Мартин му хрумна, че винаги във въображението си го бе съзирал изключително синьо. О, ще отиде там някой ден заедно с децата и ще го види.

— Да, да — прошепна той и изгаси лампата.

После, понеже обичаше звученето на древните думи, произнесе отчетливо в тъмнината:

— Защото там, където има любов към човека, има любов към изкуството.

[1] Унгарска порода кучета, използвана предимно за пазачи на стада овце. — Б.пр. ↑

[2] Френска порода кучета. — Б.пр. ↑

[3] *Айвън Олбрайт* — съвременен американски художник от чикагската школа, известен с мрачните си картини. Освен споменатата в текста, най-популярна е „Портрет на Дориан Грей“, рисувана за едноименния филм в 1941 г. — Б.пр. ↑

[4] Район в древна Гърция, населяван предимно от атиняни, полуостров в югоизточната част. — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.